

అం

శ్రీరస్తు.

జై ద్యవాభిషి తవిరచితే

ప్రతిముక్తాభి

ప్రభాభానామ

ధర్మశాస్త్రమ్

కోంబూరు, పశ్చిమ, శ్రీనివాసరామవాచార్య

ఫణిమ, కేశవభట్టార్యసహాయన

మణ్డయమ్, దామోదరమ్, అభిజ్ఞరాచార్య

పరిశోధ్య

మద్రాస్ తిరువల్లికేణి శ్రీ సరస్వతీభట్టారాధ్యక్షైః

ప్రొఫెసర్

మైసూరు సద్విద్యాసంస్థారముద్రాశాలాయామ్

ముద్రాపితస్సంవిజయలేఖరామ్

ప్రకటనా.

యద్యభిలషితాని గృహ్యగత్నాదిపుస్తకాని, మైసూరు హి
లైఫ్ థిక్ ష్యూరెన్ కంపెని మ్యానేజర్ ఆజీ, ఐయ్యనైయ్యక్కార్య
ధిగస్తవ్యాని, తేహి ప్రధానే ప్రేషశచ నముద్యక్తః.

పుస్తకనామాని	మూల్యమ్	టపాల్
గృహ్యరిత్యక్షణభూషణమ్	౧ - ౧౨ - ౦	౦ - ౩ - ౦
శ్శుతిరత్నా కరః	౩ - ౮ - ౦	౦ - ౫ - ౦
ఆశౌచశతక వ్యాఖ్యానమ్	౧ - ౩ - ౦	౦ - ౨ - ౦
దశనిణాఢ్యూ	౧ - ౬ - ౦	౦ - ౨ - ౦
సుధీపిలాచనమ్	౩ - ౪ - ౦	౦ - ౫ - ౦
వైద్యనాథీయశ్రాద్ధకాణ్డః	౪ - ౦ - ౦	౦ - ౫ - ౦
వైద్యనాథీయాశౌచకాణ్డః	౧ - ౨ - ౦	౦ - ౨ - ౦
ప్రయోగచంద్రికా	౦ - ౭ - ౦	౦ - ౧ - ౦
ప్రయోగదవళణః	౦ - ౮ - ౦	౦ - ౧ - ౦
చణ్డకౌశికనాటకమ్	౦ - ౯ - ౦	౦ - ౨ - ౬
ధనశ్శాయవిజయవ్యాయోగః	౦ - ౨ - ౦	౦ - ౦ - ౬
దివ్యసూరిదరితమ్	౦ - ౧౨ - ౦	౦ - ౨ - ౦
ఆశీవాచబంధః	౦ - ౭ - ౦	౦ - ౧ - ౦
ఉన్నత్రాఘనమ్	౦ - ౨ - ౬	౦ - ౦ - ౬

గృహ్యగత్నాదిపుస్తకగ్రంథ ఆపేక్షితగ్రంథాదరే అపుగ్రంథము, మైసూ
రల్లిరువ హిందూలైఫ్ థిక్ ష్యూరెన్ కంపెని మ్యానేజర్ ఆజీ, ఐయ్యనై
య్యక్కార్యరింద పడయబహుదు. అవరు కొడునదక్కాగలి కథుహిసుపద
క్కాగలి ఉద్యుక్తిరాగిరుత్రారే.

మూల్యనము లేబిల్ రూపదిందకథుహిసుపదరు రూపాయి ౧ కేరీ
ఒందానెవ్రకార అధికవాగికోడబేకు.

వైద్యనాథీయశాస్త్రకాణ్డప్త విషయానుక్రమణికా.

పు	విషయాః.	పు	విషయాః.
౧	ముముక్షుశాస్త్రము	౫౪	ప్రైశనిర్వృత్యప్రకారః
౨	ఉద్వేగుజ్ఞానివిధిః	౫౬	ఆకురిత్యజ్ఞానమ్
౩	భగవత్ప్రభానిషేపణమ్	౫౭	పరిబలివిధిః
౪	సర్వప్రాయశ్చిత్తమ్	౫౮	శవాగ్నివతనప్రాయశ్చిత్తమ్
౫	కృత్త్యుతత్పరిశ్రమస్వరూపం	౫౯	దహనదేశనిరూపణమ్
౬	ఆపదికర్తృవైరవరణాది	౬౦	తులనీకాన్తప్రశంసా
౭	అన్యకాలేభగవన్నానుకీర్తనం	౬౧	దహనప్రకారః
౮	ముముక్షుశాస్త్రము	౬౨	చితాగ్నివాతప్రాయశ్చిత్తమ్
౯	అన్యకాలేభగవన్నానుకీర్తనం	౬౩	దహనానంతరకృత్యమ్
౧౦	నరణదినగుణదోషాః [ప్రః	౬౪	జ్ఞానవపనమ్
౧౧	ప్రత్యక్షగుణతేజాధ్యాదిదోషాభా	౬౫	పుత్రస్యగాత్రావపనవపనమ్
౧౨	కిర్తనసంసారరయోగ్యతాసిద్ధ్య	౬౬	రాత్రాయానుద్వేగానంతరం
౧౩	ధర్మప్రాయశ్చిత్తమ్	౬౭	వపనస్యనిషేధః
౧౪	ఉద్వేగుజ్ఞానిప్రాయశ్చిత్తమ్	౬౮	జ్ఞాతానాంసన్నిధానేవపనమితర
౧౫	పర్యపితశనప్రాయశ్చిత్తమ్	౬౯	త్రైవికల్పః
౧౬	నిశాదిగుణప్రాయశ్చిత్తమ్	౭౦	గర్భిణీపతివిషయేవపనవిధిః
౧౭	కర్తృక్రమః [ర్థయః	౭౧	దశాహవపనవిధిః [ప్రసవే
౧౮	యశశయోజ్యైష్ఠ్యత్వకనిష్ఠత్వని	౭౨	గర్భిణ్యోర్భార్యయోరేకస్యాః
౧౯	బ్రహ్మచారిణస్సంస్తారాధికారః	౭౩	మాతాపితృదీక్షానుభ్యేప్రసవే
౨౦	అనువనీతస్యాపి పితృసంసార	౭౪	పితృగుణజ్ఞాతేకేకధారణాదిని
౨౧	రాధికారః	౭౫	ఆహితాగ్నివిషయే [యమః
౨౨	దీక్షానుభ్యే మాతాపితృసంస్తారా	౭౬	సపిణ్డీకరణనిమిత్తతైరమ్
౨౩	రాధికారః	౭౭	సగ్నప్రచార్చనమ్
౨౪	భౌరసాదిలక్షణమ్	౭౮	ఉదకదానవిధిః [ప్రమాణమ్
౨౫	రజోమధ్యే పతివరణే	౭౯	సమానోదకానాం ప్రైతతర్పణే
౨౬	ఆగ్నినిర్ణయః [గ్నినిర్ణయః	౮౦	సమానోదకకర్తృకప్రైతతర్పణే
౨౭	బహుపత్నీకస్య పత్నీమరణే	౮౧	పిణ్డదానవిధిః [వ్యవస్థా
౨౮	ఆహితాగ్నిర్దేశాన్తమరణే	౮౨	శ్రాద్ధభేదేనపిణ్డపరిమాణభేదః
౨౯	ప్రైతాగ్నిపథానవిధిః	౮౩	పిణ్డప్రవ్యాదినియమః
౩౦	రజస్వలాదిభర్తృమరణే	౮౪	శిలాదివివర్యానీ
౩౧	ప్రైతాలంకరణమ్	౮౫	ప్రైతశరీరోత్పత్తిక్రమః

పు విషయాః.

౯౩ ఆతురాశ్వాసనవిధిః
 ౯౪ ఆతురాశ్వాసనానంతరకృత్యం
 ౯౫ ఏకోత్తరవృద్ధిశ్రాద్ధనవశ్రాద్ధాని
 ౯౬ ఆశౌచనియమాః
 ౯౭ అస్థిసంఖ్యాయనమ్
 ౧౦౦ అస్థినితైప్రవ్రకారః [ధః
 ౧౦౧ అస్థిసంఖ్యాయనేవారాదినిషే
 ౧౦౩ శవాగ్న్యనుగణప్రాయశ్చిత్తం
 ౧౦౪ ప్రభూతబలిః
 ౧౦౬ అస్తర్తశాహేదర్వాదిసమ్భవే
 ౧౦౭ దశాహమధ్యేదర్వాదిసమ్భ
 వే మాతాపితృవిషయే విధిః
 ౧౧౦ పాషాణాత్థాపనమ్ [నమ్
 ౧౧౧ సప్తమాదర్వాక్ష్మాతీనాంపప
 ,, అస్తర్తశాహేదర్వాదివిషయే
 ౧౧౪ అసపృష్టాదిదాహకానాం ము
 ఖ్యకర్తృసమాగమేవిధిః
 ౧౧౬ దశమదివాగతముఖ్యకర్తృవిష
 ౧౧౭ ఏకాదశేహ్ని అపరాహ్ణోయే
 త్పూర్వమాగతపుత్రవిషయే
 ౧౧౯ కనిష్ఠాదికృతసాపిండ్యస్య జ్యే
 ష్ఠైన పునఃకరణమ్
 ౧౨౦ వత్సరాంతమాతాపితృమృతిశ్ర
 ౧౨౩ సపత్నీమాతృవిషయే [వశే
 ౧౨౪ ప్రాషిణిభ్యామవిషయే
 ,, అపుత్రసపిండ్యమరణవిషయే [ధః
 ,, కృతప్రేతకృత్యవిషయేపిండ్యనిషే
 ౧౨౬ కృతప్రేతకృత్యవిషయేనిష్కర్తృ
 ౧౩౦ పునఃదాహావిషయాః
 ౧౩౪ అనేకసపిండ్యపునర్దాహవిధిః
 ౧౩౬ దుర్మృతపునస్సంసారః

పు విషయాః.

౧౩౭ ప్రాపితస్య ద్వాదశాబ్దాదూ
 ర్ధ్వం సంసారః ధిః
 ౧౩౮ మాసాద్యక్షానేవిధిః [నునేవిధిః
 ౧౪౦ కృతార్ధ్వదేహికస్య పునరాగ
 ౧౪౧ పునస్సంసారకాలనియమాః
 ౧౪౪ దశాహమధ్యే జ్ఞాతిమరణేసం
 సర్తుర్విశేషః
 ౧౪౬ అస్తర్తశాహే మాతాపితృమర
 ణయోస్సన్నిపాతేపశేషః
 ౧౪౭ పూర్వమృతయోఃపితృస్త్రి
 పత్రే నపిండ్యకరణవిధిః
 ౧౪౮ అనుమరణే సాపిండ్యకాలః
 ,, దశమత్యోస్సహస్యతాక్రమః
 ౧౫౦ పితృమృతిరిక్తానాంసప్తాతమర
 ణే దాహవిధిః
 ౧౫౪ సహగమనవిధిః
 ౧౫౬ ఏకచిత్త్యరోహణప్రకారః
 ౧౫౯ గర్భిణీ సంసారః
 ౧౬౦ దశాహేనంతరకృత్యమ్
 ౧౬౧ నృషోత్సర్గవిధిః
 ౧౬౪ ఏకోద్దిష్టవిధానమ్
 ౧౬౬ ఏకోద్దిష్టస్వరూపనిరూపణమ్
 ౧౬౯ ఆవృత్తాగ్రహమాసిమ్
 ౧౭౧ షోడశశ్రాద్ధాని
 ౧౭౪ ఆశౌచాద్యస్తరితమాసికాది
 ౧౭౭ ఆశౌచాద్యస్తరితోనమాసిక
 ,, ఊనమాసికకాలః [విధిః
 ౧౭౮ ఊనమాసికవర్జ్యకాలః
 ౧౭౯ వత్సరాంతసాపిండ్యే అత్యబ్రహ్మ
 పిండ్యచమాసిక కాలనిర్ణయః
 ౧౮౦ శుభాగమేమాసికాపకర్షణం

విషయాః.	పు విషయాః.
౧౩ మాసికానాం పార్వణైకోద్దిష్ట వ్యవస్థా	౨౨౨ స్వసూక్ష్మాలాభవిధిః
ప్రత్యాబ్దికే పార్వణవిధిః [ధిః	౨౨౪ పునస్సాపిణ్డ్యే పార్వణవిధిః
౧౪ పితౄణామహాదీనాం పార్వణవి	సపిణ్డీకరణాదావగ్నినిర్ణయః
భగిన్యాదీనాం సాపిణ్డ్యైశ్చర	౨౨౬ విధురవిషయే లోకికాగ్ని
మేకోద్దిష్టవిధానేన మాసికాది	హోమానునిషేధః
౧౫ సాపిణ్డ్యైశ్చర మేకోద్దిష్టే దేవ	౨౨౮ పాణి-హోమానునిషిః
వరణనియమాః	౨౩౧ మృతపత్న్యాం రజస్వలా
౧౬ శస్త్రాదిహతానాంచతుదశ	యాం స్నాత్యామృత్యు
శ్యామేకోద్దిష్టపిదానామహా	సూత్రవిసర్జనమ్
లయశ్చాగ్నిరూపణమ్	౨౩౩ ఏకపుత్రపత్యే సంవత్సరాంత
౧౭ సన్యాసినాం పార్వణమ్	సాపిణ్డ్యవద్వాదశాహసా
౧౮ సపిణ్డీకరణవిధిః	పిణ్డ్యస్యనిరవకాశత్వమ్
౧౯ వత్సరాశక్రమేన సపిణ్డీకరణప్ర	౨౩౫ సాపిణ్డ్యనిషేధః
కారస్తా ౬౮లశ్చ	౨౩౬ సోదకుస్సాప్రాప్తవిధిః
౨౦ ఎర్ణభేదేన సాపిణ్డ్యకాలః	౨౩౭ కర్తృమృతావప్యవశిష్టసోదకు
౨౧ దర్మాపాతేపకాదశాహే ఆ	స్సామాసికాదివిధిః
హితాగ్నికర్తృక సాపిణ్డ్యమ్	షేధః
౨౨ సాపిణ్డ్యాకరణే యుఖ్యకర్తృశ్చ	౨౩౮ పిత్రోర్మరణాజ్ఞే పానాది ని
భేదనధికారః	౨౩౯ పిత్రోర్మరణాజ్ఞే దర్మాదిప్రాప్త
౨౩ సాపిణ్డ్యాధికారినిరూపణమ్	నిషేధః
కర్తృరేవ ప్రాచీనావీతం న ఋత్వి	౨౪౦ ఏకప్తీన్ద్రినే ఏకకర్తృకైకాదై
గాదేః	శ్యకస్యాధ్యక్షయనిషేధః
౨౪ అపూత్రబ్రహ్మచారి సాపిణ్డ్యమ్	౨౪౧ దేవతాభేదే ఏకప్తీకాదినే శా
పతిశాదీనాం సాపిణ్డ్యనిషేధః	ద్వవ్యయానుష్ఠానమ్
౨౫ వ్యతక్రమమృత సాపిణ్డ్యవిధిః	౨౪౩ మాతాపితృస్యాధ్యక్షాన్నిపాతేవ్య
౨౬ క్రమసాపిణ్డ్యనిరూపణమ్	౨౪౪ అనేకసన్నిపాతే [సప్త
౨౭ పతితైస్సహ సాపిణ్డ్యనిషేధః	౨౪౬ సపిణ్డ్యానాం స్వాధ్యక్షాన్నిపాతే
౨౮ సపిణ్డీకరణప్రకారః	బ్రాతృభగిన్యాదీనామేకోద్దిష్టం
౨౯ మాతృ సాపిణ్డ్యవిధిః [మః	౨౪౭ ఏకాదశాహే అంతరీక్షాద్ధా
౩౦ మాత్రాది సాపిణ్డ్యే గోత్రనియ	పవాదస్త్రయోదశేషశ్చ
	౨౪౮ అద్భికనిరూపణమ్

పుట	విషయాః.	పుట	విషయాః.
౨౫౧	ఋతునిర్ణయః	౩౨౫	అష్టకాశ్రద్ధనిరూపణమ్
౨౫౩	అయననిరూపణమ్	౩౨౭	మహాలయశ్రద్ధనిరూపణమ్
,,	సంవత్సరనిరూపణమ్	౩౩౬	యతిసహాలయః
౨౬౦	సౌరతిథ్యలాభే చాస్త్రతిథి గ్రహణప్రతిపాదనమ్	౩౩౭	కారుణికశిత్తనిర్వచనమ్
౨౬౧	ఆఖ్యపరిత్యాగే ప్రత్యవాయః	౩౩౯	వృద్ధిశ్రద్ధనిరూపణమ్
౨౬౨	రాశ్రియతిథికాలాదినిరూపణం	౩౪౬	శ్రద్ధభేదః
౨౬౭	పాగ్వణశ్రద్ధకాలనిర్ణయః	౩౪౮	శ్రద్ధదేశాః
౨౭౬	ప్రథమాబ్దికాదీనావిభక్తయః వృథగమస్థానమ్	౩౫౧	శ్రద్ధకాలాః
,,	అన్నేనైవాబ్దికాదిపదిః	౩౫౩	యంగాదిశ్రద్ధనిరూపణమ్
౨౭౮	అశౌచాస్తరితశ్రద్ధేవిశేషః	,,	మన్వాదిశ్రద్ధనిరూపణమ్
౨౭౯	గ్రహణాదిసంభవేనావత్సరి కశ్రద్ధవిధిః	౩౫౫	కామ్యశ్రద్ధకాలః
౨౮౧	శ్రద్ధోద్దేశ్యనిరూపణమ్	౩౫౯	శ్రద్ధేభోజనీయచరణీయ బ్రాహ్మణనిరూపణమ్
౨౮౨	శ్రద్ధాక్షరంపణమ్	౩౬౭	శ్రద్ధపూర్వదనకృత్యమ్
౨౯౦	మాసికాబ్దికయోష్టిలతర్ప ణాపవాదః	౩౮౧	నిమన్త్రితబ్రాహ్మకర్తవ్యమ్
,,	మలమాసనిరూపణమ్	౩౮౪	శ్రద్ధదినకర్మ్యమ్
౨౯౬	దర్శనపూర్ణిమాస్తమాస యోద్దేశభేదేనవ్యవస్థా	౩౮౫	శ్రద్ధద్రవ్యాణి
౨౯౭	మలమాసేకర్తవ్యాని	౩౯౦	శ్రద్ధేవజ్యోద్రవ్యాణి
౩౦౦	మలమాసప్రాప్తమాసికస్యై వద్విరావృత్తిర్నతూనానాం	౩౯౫	నిమన్త్రితేభ్యాదేయద్రవ్యాణి
౩౦౨	వత్సరేతిథిమాసనతిసతిఆద్యా బ్దికస్యత్రయోదశేమాసివిధిః	౩౯౭	శ్రద్ధదేశేప్రకల్ప్యద్రవ్యాణి
౩౧౦	దశశ్రద్ధనిర్ణయః	౪౦౨	శ్రద్ధప్రకారః
౩౧౧	వ్యతీపాతలక్షణమ్	,,	మణ్డలకరణమ్
౩౧౪	జీవత్పితుఃకామ్యశ్రద్ధనిషేధః	౪౦౩	పాదప్రక్షాళనమ్
౩౧౬	దర్శశ్రద్ధకాలనిర్ణయః	౪౦౭	ఆదమనవిధిః
౩౨౪	అమాయాంయోగవిశేషః	,,	ఆదమనానస్తరకర్తవ్యమ్
		౪౦౯	ఉపవేశనక్రమః
		,,	ఉపవేశనప్రకారః
		౪౧౦	ఉపవిష్టనియమాః
		,,	దర్శనసదానాత్పూర్వకృత్యం
		౪౧౧	ఆసనదానానస్తరకృత్యమ్
		౪౧౩	అఘృతకల్పనమ్

పు విషయాః.	పు విషయాః.
౪౧౫ అష్ట్యగానమ్	౪౪౭ మధ్యమపిండప్రాశనాదివిధిః
౪౧౬ గద్గాదిదానమ్	౪౪౮ ఉచ్చిష్టసంపూర్ణనాది
౪౧౯ అగ్నోరణమ్	౪౪౯ పాత్రశాలనాది
౪౨౩ పరివేషణాదివిధిః	౪౫౦ శ్రాద్ధవినిత్యశ్రాద్ధాదివిధిః
౪౨౪ పాత్రాభినుస్త్రీణాది	౪౫౧ పితృశేషభోజనమ్ [వః
౪౨౯ అభిశ్రవణమ్	౪౫౩ శ్రాద్ధవినిత్యభూక్త్యనియ
౪౩౦ గాతృభోక్తృనియమాః	,, యధాశక్తిశ్రాద్ధానుష్ఠానమ్
౪౩౩ భోక్తృనియమాః	౪౫౪ సజా-ల్పశ్రాద్ధవిధిః
౪౩౬ అన్నవికిరణాదివిధిః	,, అనుశ్రాద్ధవిధిః
౪౪౩ స్వధావాచనాది	౪౫౫ హిరణ్యశ్రాద్ధాదివిధిః
౪౪౪ షట్పిండదానవిధిః [నాదివిధిః	౪౫౬ శ్రాద్ధప్రశంసా.
౪౪౫ కాత్యాయనాదీనాంప్రేక్షణా	

వైద్యనాథీయశ్రాద్ధకాండస్థ శుద్ధాశుద్ధపత్రికా.

పుటె	పక్షా	అశుద్ధమ్	శుద్ధమ్
౧౬	౧౮	మాతులస్యసుతస్య	మాతులస్యసుతస్య
,,	౧౯	పితామాచానపత్యో	పితామాచానపత్యో
౩౯	౨౪	గ్నిరొశుతీ	గ్నిరొశుత
౫౦	౧౪	గ్రాహ్యహ్యమ్	గ్రాహ్యమ్
౬౭	౩	మధ్యేపి౭పు	మధ్యేపపు
,,	౨౦	మధ్యేప	మధ్యేప
౭౩	౧౩	మాతులస్యసుతస్య	మాతులస్యసుతస్య
౭౧	౧౩	ద్వితీయే	ద్వితీయే
౮౨	౮	సమాహితాః	సమాహితాః
,,	౧౦	పాషాణాంతత్ర	పాషాణాంతత్ర
౮౩	౧౭	పవందశమ	పవందశమ
,,	౨౨	యాతత్పిండ	యాతత్పిండ
,,	౨౩	నప్తనవమే	నప్తనవమే
౮౭	౪	ర్వాపినమ	ర్వాపినమ
,,	౧౮	ప్రేత	ప్రేత
౧౦౩	౧౨	కాశ్యోనహః	కాశ్యోనహః

పుటె	పజ్జెగ	అనుదమ్	శుద్ధమ్
౧౦౪	౨౪	వనాదికృత్వా	వనాదికృత్వా
౧౧౧	౧౯	తోయపిణ్డం	తోయంపిణ్డం
౧౧౭	౨౮	హ్యనిర్దిశమ్	హ్యనిర్దిశమ్
౧౩౬	౧౬	బహుతిథౌ	బహుతిథే
౧౩౭	౧౬	సంస్కృతమ్	సంస్కృతమ్
౧౩౮	౧౯	ద్వైదేహికం	ద్వైదేహికం
”	౨౧	దూర్ధం	దూర్ధం
౧౪౯	౨	యాయా	తాయా
”	౧౫	సపిణ్డంతం	సపిణ్డంతం
౧౫౦	౭	నిమిత్తవరిణ	నిమిత్తవరిణ
”	౨౦	ప్రత్యాసక్తి	ప్రత్యాసక్తి
౧౫౪	౧౭	హంతిచితాం	హంతిచితాం
౧౫౯	౨	బ్రాహ్మణేరితై	బ్రాహ్మణేరితై
౧౬౦	౧౫	గృహీణీమ్	గృహీణీమ్
”	౧౭	మృతసాన్యచప	మృతసాన్యచప
౧౬౪	౨౧	ఆధస్తు	ఆధస్తు
౧౬౫	౪	మావ్రతాద్యం	మావ్రతాద్యం
౧౬౮	౨	పకోద్విష్టే	పకోద్విష్టే
౧౭౧	౧౭	సపిణ్డ్యా	సపిణ్డ్యా
౧౭౬	౧౨	కానన్తరం	కానన్తరం
౧౭౭	౬	కర్షసాన్యపు	కర్షసాన్యపు
౧౭౮	౭	మాసంసంవత్స	మాసంసంవత్స
”	౮	సంవత్సరమ్	సంవత్సరమ్
౧౮౦	౧	ఉభయతా	ఉభయతా
”	౧౧	విరోధాద్విష్టా	విరోధాద్విష్టా
౧౮౧	౮	కుర్యాద్విష్త్రి	కుర్యాద్విష్త్రి
౧౮౨	౧౬	అపకృష్యాపకు	అపకృష్యాపకు
౧౮౩	౫	ధానవస్థా	ధానవస్థా
౧౮౪	౨౩	మేకోద్విష్టమేకాదశే	మేకోద్విష్టమేకాదశే
౧౯౨	౮	విశ్వేదేవవిషయే	విశ్వేదేవవిషయే
౧౯౬	౧౬	విప్రాణామా	విప్రాణామా
౨౦౧	౫౫	దాహద్యేకాదశా	దాహద్యేకాదశా

పుట	వక్రము	అనువాదము	శుద్ధము
౪౦౨	౧౩	పితుస్సనామ	పితుస్సనామ
,,	౧౪	పితుస్సనామ	పితుస్సనామ
,,	౧౬	జీవపత్తిక	జీవపత్తిక
౨౦౬	౧౧	పక్షిక్మ	పక్షిక్మ
౨౦౮	౧౨	శిష్టోదకేనప్రేత	శిష్టోదకేనప్రేత
౨౧౨	౧౪	ధూపదీపం	ధూపదీపం
౨౧౧	౭	కాలాదరే	కాలాదరే
౨౨౨	౧౨	హేమానుస్సాత్తివజ్జ	హేమానుస్సాత్తివజ్జ
౨౨౮	౧౬	విశ్వదేవ	విశ్వదేవ
,,	౧౭	భాజనేష్వేవ	భాజనపాత్రైష్వేవ
౨౨౮	౧౮	ధానేనాపానా	ధానేనాపానా
౨౩౪	౨౦	విశ్వదేవ	విశ్వదేవ
౨౩౬	౧	శక్తివిషయే	శక్తివిషయే
౨౩౭	౧	పాత్రాదినాప్య	పాత్రాదినాప్య
,,	౧౨	ర్యవస్థితః	ర్యవస్థితే
౨౩౮	౨౪	యదన్యసాధ్యం	యదన్యసాధ్యం
౨౩౮	౮	ఉపకర్తౌత్యేస్య	ఉపకర్తౌత్యేస్య
,,	౨౩	ద్వయోనోక్త	ద్వయోనోక్త
౨౪౮	౧౮	మిష్టాపూర్తా	మిష్టాపూర్తా
౨౪౧	౮	ఇత్యేతద్దక్షిణా	ఇత్యేతద్దక్షిణా
౨౪౪	౨౨	నాపిజాతే	నాపిజాతః
౨౪౬	౧౭	పత్తామా	పత్తామా
౨౪౭	౧౨	ఎస్తేరిన్య	ఎస్తేరిన్యా
౨౪౮	౧౮	యతేస్విమువ్య	యిస్విమువ్యతే
౨౬౪	౧౮	త్వస్సస్సధావన	త్వస్సస్సధావన
౨౭౬	౨౦	ప్రాధవిఘ్నో	ప్రాధవిఘ్నో
౨౭౭	౧౧	హేమానుశ్రాద్ధం	హేమానుశ్రాద్ధం
౨౮౪	౨౪	జాతయే	జాయతే
౨౯౨	౧౮	ఇత్యేత్త్రింశ	ఇత్యేత్త్రింశ
౩౦౧	౧౨	పట్టిభిర్దివనైః	పట్టిభిర్దివనైః
౩౦౭	౧౧	హితకాలా	హితకాలా
,,	౨౪	లోకాహ్నినస్తి	లోకాహ్నినస్తి

పుట	వక్ర్యా-	అశుద్ధమ్	శుద్ధమ్
౩౧౦	౪	ద్విరాషాఢాసం	ద్విరాషాఢసం
౩౧౧	౪	ద్విజశ్శాద్ధేన	ద్విజశ్శాద్ధేన
,,	౨౪	సపతీకత్వ	సపతీకత్వ
౩౧౧	౭	ఏవంచాహిగ్న	ఏవంచాహితాగ్న
,,	౧౯	పితృస్సనామ	పితృస్సనామ
౩౩౦	౨	యదైతాన	యదైతాన
౩౩౧	౮	తస్మిపి	తస్మిన్నపి
౩౪౦	౨౭	నచాన్యల్లఘ	నచాన్యల్లఘ
౩౪౨	౨	వైశ్వదేవంతు	వైశ్వదేవంతు
౩౪౩	౪	స్మృతాహ్యతా	స్మృతాహ్యతే
౩౬౪	౨౪	రుభుజ్జీతా	రుభుజ్జీత
౩౬౬	౨౪	షడ్భుస్సు	షడ్భుస్సు
౩౬౮	౧౮	స్యేనాధితే	స్యేనాధిధే
,,	౨౨	కులపామానం	కులనామానం
౩౭౨	౧౧	తాకికపథల	తాకికపథ
౩౮౨	౧	ద్యుశ్చపరేద్యుశ్చ	ద్యుశ్చపపరేద్యుశ్చ
౩౮౮	౭	ఃత్వైర్విహి	ఃత్వైర్విహి
౩౯౬	౨	ఇతేతన్నిషిద్ధ	ఇతేతన్నిషిద్ధ
౩౯౮	౨౪	త్వాదికీభావః	త్వాదికీభావః
౪౦౦	౨౨	ప్రశస్యతే	ప్రశస్యతే
౪౦౮	౮	వైశ్వదేవే	వైశ్వదేవే
౪౧౨	౨౧	హ్వయేత్	హ్వయేత్
౪౧౪	౩	హవాధ్రివమ్	హవాధ్రివమ్
,,	౧౮	కుర్యాత్ప్రాణి	కుర్యాత్ప్రాణి
౪౨౭	౯	శాస్త్రభూమిం	శాస్త్రభూమిం
,,	౧౨	ప్రయోగశ్చద్రి	ప్రయోగశ్చద్రి
౪౩౭	౧౭	తృప్తింబుధ్వా	తృప్తింబుధ్వా
౪౩౯	౭	విశ్వదేవార్థ	విశ్వదేవార్థ
౪౪౦	౧౯	విశ్వదేవనిష్ఠ	విశ్వదేవనిష్ఠ
౪౪౮	౨౦	మప్సేవ	మప్సేవ
౪౪౯	౫	తద్గృహోద్ధరచ్ఛువ	తద్గృహోద్ధరసచ్ఛువ
౪౫౭	౧౪	కత్థాంశు	కత్థాంశు

౧౨

శ్రీరస్తు

శ్రీరామచంద్రపరబ్రహ్మణేనమః

వందామహేమహేశానచణ్డకోదణ్డఖణ్డనమ్ ।

జానకీహృదయానందచందనం రఘునందనమ్ ॥

విశుద్ధవిజ్ఞానఘనస్వరూపం విజ్ఞానవిశ్రాంతనందదీక్షమ్ ।

దయానిధిం దేహభృతాంశరణ్యం దేవంహయగ్రీవమహంప్రపద్యే ॥

స్తృతిముక్తాఫలే శ్రాద్ధకాణ్డసారమ్భః

శ్రీతరామపదాజ్ఞేన వైద్యనాథవిపశ్చితా ।

స్తృతీనాంసారమాలోచ్య శ్రాద్ధకాణ్డోచితస్యతే ॥

సర్వప్రాయశ్చిత్తప్రకరణే

ముమూషోస్సాన్నివధిః

“ సాత్త్వికర్మాణికుర్వీత ” ఇతిస్తరణాత్, సాత్తప్రేవప్రాయశ్చిత్తాదికర్మణ్యధికారాత్, వారుణసానే అశక్తోముమూర్షుప్రాప్త్య దిస్సానమాచరేత్ । తదాహయోగయాజ్ఞవల్క్యః — ॥ శ్లో ॥ అసామధ్యాయాచార్యరీరస్య వైషమ్యాద్దేశకాలయోః । సానాన్యేతాని తుల్యాని మాన్త్రాదీనియథాబలమ్ ॥ * ॥ ఇతి । సపవ ॥ శ్లో ॥ మాన్త్రంభామంతథాగ్నేయం వాయవ్యం దివ్యమేవచ । మానసం యాగికంచేతనప్రసానాన్యసుక్రమాత్ ॥ ఆపోహిస్తాదిభిర్మాన్త్రం మృదాలమ్భస్తు పార్థివమ్ । ఆగ్నేయం భస్మ నాస్సానం వాయవ్యం గోరజఃస్తృతమ్ ॥ యత్తుసాతపవషేణ దివ్యం తత్సాన్నివ ముచ్యతే । మానసం హ్యత్త చిన్తాస్యాక్యాగికం విష్ణుచింతనమ్ ॥ * ॥ ఇతి ।

ఊర్ధ్వపుణ్ణివిధిః

తతః ఊర్ధ్వపుణ్ణిం త్రిపుణ్ణిం వా ఉభయమపి యథాస్వాచారం
 బిభృయాత్ । యథాహమరిచః — ॥ శ్లో ॥ సర్పందృష్ట్యా యథాలోకే
 దర్శురాభయవిహ్వలాః । ఊర్ధ్వపుణ్ణాః జీతంతద్వత్సంస్మయమకిజ్జ-
 రాః ॥ * ॥ విష్ణురపి — ॥ శ్లో ॥ ఊర్ధ్వపుణ్ణిధరోమర్త్యో మ్రియతే
 యత్రకుత్రచిత్ । శ్వపాకోఽపివిమానస్థో మమలోకేమహీయతే ॥ * ॥
 తథాపాక్షే బ్రహ్మగరుడసంవాదే — ॥ శ్లో ॥ యస్యాన్తకాలేఖగోఽ-
 చన్తనం బాహ్వాన్లలాటే హృదిమస్తకేవా । ప్రయాతిలోకంకమలాస-
 నస్యగోబాలఘాతీయదిబ్రహ్మహాభవేత్ ॥ * ॥ ఇతి । సాగ్రస్తే — ॥ శ్లో ॥
 భస్మరుక్రాక్షధారీతుయశ్చాపిమ్రయతేయది । సోఽపిరుద్రత్వనాప్నో-
 తి కింపునర్తానుపాదయః ॥ తుళసీధారణాత్మతోఽపి విష్ణులోకే మహీయ-
 తే ॥ * ॥ ఇతి ।

భగవత్తీర్థనిషేవణమ్

తుళసీదళసంమిశ్రతీర్థపానంచ కుర్యాత్ । తథాచస్మృతిచన్ద్రికా-
 యామ్ — ॥ శ్లో ॥ అన్త్యకాలేఽపియస్యాస్వేదీయతే పాదయోజన-
 లమ్ । సోఽపిసప్తతిమాప్నోతి యశ్చాచారబహిష్కృతః ॥ * ॥ ఇతి । విష్ణు-
 పాదయోగిత్యర్థః । నారదీయే — ॥ శ్లో ॥ హరిపాదోదకంయస్మాన్నయి-
 త్వం సిక్తవాన్మునే । ప్రాసితోఽస్మి త్వయా తస్మాత్తద్విష్ణోః పరమం ప-
 దమ్ ॥ తుళసీదళసంమిశ్రమపిసహజమాత్రకమ్ । గణ్డాజలంపునాత్యే-
 వ కులానామేకవింశతిమ్ ॥ * ॥ ఇతి । సిక్తవానితివచనాద్ధరీరే తీర్థసేవ-
 నమపి పానమిత్యవగమ్యతే ।

సర్వప్రాయశ్చిత్తమ్

తతఃపరిపదమజ్ఞాపూర్వకం ద్వాదశాబ్జకృచ్ఛ్చరూపం పడబ్జకృ-
 ఛ్చరూపం ద్వ్యభైకాబ్జకృచ్ఛ్చరూపం వా సర్వప్రాయశ్చిత్తం య-
 థాశక్తిస్వపాపానుసారేణ కుర్యాత్ । తథాచస్మర్యతే ॥ శ్లో ॥ సర్వ-
 జన్మార్జితానీహభూణహత్యాదికాన్యపి । సర్వపాపానినశ్యంతి కృచ్ఛ్రై-
 ద్వాదశవాన్దికైః ॥ జన్మప్రభృతియతిరంచితాత్పతకంచోపపాతకమ్ ।

అర్వాక్షుభ్రూణహత్యాయాష్టడబ్దాన్నశ్యతి ధ్రువమ్ || అద్యాప్య సకృత్
భృష్టం బుద్ధిపూర్వసుఖం మహత్ | తచ్చుభ్యత్యజ్య కృచ్ఛ్రేణ మహతః
శాతకాదృతే || * || ఇతి | త్రింశత్కృచ్ఛాగ్రి అబ్జసంజ్ఞకాః .

కృచ్ఛ్రాగ్రి తత్ప్రతినిధిస్వరూపమ్

కృచ్ఛ్రాగ్రి ౭ త్రప్రాజాపత్యమ్ | తత్స్వరూపము క్తం వ నునా —
|| శ్లో || త్ర్యహం ప్రాతస్త్ర్యహం సాయం త్ర్యహం ద్యాదయా వితమ్ |
త్ర్యహం నకించ దక్షిణాయా త్పాజాపత్యం చరణద్విజః || * || ఇతి | త
స్య స్వరూపతో ౭ నుష్టా నాశక్తైః ప్రతినదిరేవానుష్టైః || శ్లో || కృచ్ఛ్రా
ప్రతినధిం కుర్యాద్ధాభిరేవ సవత్సరైః | గవామభావే నిష్కం స్యాత్తద
ర్థం పాదమేవవా || పాదహీనం నకర్తవ్యమితి శాతాతపో ౭ బ్రహ్మీత్ || * ||
ఇతి స్మరణాత్ | విజ్ఞానేశ్వరే ౭ పి — || శ్లో || ప్రాజాపత్యక్రియాశక్తౌ
ధేనుం దద్యాద్విచక్షణః | దేవోరభావే దాతవ్యం తన్నూల్యం నాత్ర సం
శయః | దేవోరభావే నిష్కం స్యాత్తదర్థం పాదమేవవా || పాదహీనం
నకర్తవ్యమితి వేదవిదో విదుః || * || ఇతి | ప్రతినధ్యస్తరము క్తం హేమా
ద్రా — || శ్లో || కృచ్ఛ్రాగ్రి ౭ యుతంతుగాయత్ర్యా విప్రదావదశభౌ
జనమ్ | తిలహాలామసహస్రం చ సమమేతచ్ఛతుష్టయమ్ || * || ఇతి |
షృత్యస్తరే — || శ్లో || కృచ్ఛ్రాగ్రి దేవ్యయుతంచైవ ప్రాణాయామశ
తవ్యయమ్ | తిలహాలామసహస్రం చ వేదపారాయణం తథా || పక్షిశ్చ
తుర్వింశతిర్వా భౌజ్యాద్వాదశవాద్విజాః | తావద్భౌజనపర్యాప్తం
ధాన్యం తన్నూల్యమేవవా || తత్సముద్ధ్యసముద్ధిభ్యాం సఖ్యైవైవమ్య
భాషణమ్ || * || ఇతి | తథా విజ్ఞానేశ్వరీయే — || శ్లో || కృచ్ఛ్రాగ్రి స
ఇచ్చతి కృచ్ఛ్రాగ్రి త్రిగుణమహరహస్త్రింశదేవత్మతీయే చ త్వారింశచ్ఛత
స్తై త్రిగుణనగుణితా వింశతిస్సాన్యత్పరాకే | కృచ్ఛ్రాగ్రి సాన్తాపవాఖ్యే భ
వతిషడధికా వింశతిస్తై న హీనాద్వాభ్యాం చాన్త్రాయణైస్సాన్తపసికృతబ
లో భోజయేద్విప్రముఖ్యాత్ || * || ఇతి | అహరహరితి సర్వత్ర సంబ
ధ్యతే | తృతీయః - కృచ్ఛ్రాగ్రి తి కృచ్ఛ్రాగ్రి, అత్ర ప్రాజాపత్యదివసకల

నయావిప్రాణాం వష్టిభోజనాని భవన్తి । ఏవమతికృచ్ఛాచ్చి దావూహనీ
యమ్ । స్మృత్యంతరేఽపి — ॥ శ్లో ॥ కృచ్ఛాచ్చిదికరణాశక్తా ప్రత్యా
మ్నాయానమాచరేత్ । ప్రాజాపత్యేషుగామేకాందద్యాత్సంతపనేద్వ
యమ్ ॥ కృచ్ఛోఽయుతంతు గాయత్ర్యా ఉదవాసస్తదైవచ । సముగ్ర
గనదీస్నానం సమమేతచ్ఛతుష్టయమ్ ॥ * ॥ ఇతి । నదీస్నానమ్ - మృత్తి
కాస్నానమ్ । పరాశరః — ॥ శ్లో ॥ పుణ్యతీర్థేనార్ద్రశిరఃస్నానంద్వాదశస
ష్ట్యయా । ద్వియోజనంతీర్థయా త్రాప్రాజాపత్యసమంస్మృతమ్ ॥ * ॥ ఇతి ।

ఆపదికర్తృ న్తరవరణాది

ఆపతాగలే స్వయం వ్రతం కర్తుమశక్తశ్చేత్తదా బ్రాహ్మణైః కార
యేదిత్యాహ పరాశరః — ॥ శ్లో ॥ వ్యాధివ్యసనిసిశ్రాంతైరుద్భిక్షేడా
మరేతథా । ఉపవాసో వ్రతం హిమో ద్విజైస్సంపాదితానివా ॥ * ॥
ఇతి । వ్యాధివ్యసనీ - రోగగ్రస్తః । డామరః - పరరాజామ్యవద్రవః । అ
త్యంతాపదమభిప్రేత్య పతూన్తరమాహసపవ ॥ శ్లో ॥ అభవాబ్రాహ్మణా
స్తుష్టాస్సర్వంకుర్వంత్యనుగ్రహమ్ । సర్వాః కామానవాప్నోతి ద్విజసం
పాదితైరిహ ॥ * ॥ ఇతి । మహాపురుషవచనమాత్రసంపాదితైరాశీర్విశేష్ట
రశేషకామప్రాప్తిర్భవతి । తత్రపాపక్షయోభవతీతి క్విప్రయః । మహా
పురుషసంజుల్బమాత్రాదేవకామప్రాప్తిరథర్వణేశ్రూయతే । శ్రుతిః —
యంయం లోకం మనసావిశుద్ధసత్వః కామయతే యాః కామాంస్తం లోకం
జయతే తాంశ్చ కామాంస్తస్మాదాత్మజ్ఞానర్చయేత్తమభ్యుచ్చరేద్భూతి
కామః ॥ * ॥ ఇతి । మహదనుగ్రహవిషయందర్శయతి । దేవలః — ॥ శ్లో ॥
ప్రాయశ్చిత్తం యథోద్దిష్టమశక్యం దుర్బలాదిషు । ఇష్యతేఽనుగ్రహస్తే
షాం లోకసంక్లృహకారణాత్ ॥ * ॥ ఇతి । పరాశరోఽపి — ॥ శ్లో ॥ దు
ర్బలేఽనుగ్రహః ప్రోక్తస్తథావైబాలవృద్ధయోః । తతోఽన్యథాభవేద్దోష
స్తస్మాదానుగ్రహః స్మృతః ॥ * ॥ తతోఽన్యథా - ప్రబలానుగ్రహా
త్యర్థః । దుర్బలస్య మహదనుగ్రహోచ్ఛుద్ధిం విశదయతి సపవ ॥ శ్లో ॥ బ్రా
హ్మణాజన్యమంతీర్థం తీర్థభూతాహిసాధవః । తేహంవాక్యోనకేనేవ శుభ్య

త్త మలినాజనాః ॥ బ్రాహ్మణాయానిభాషస్తే మన్యంతే తానిదైవతాః । స
 స్వవేదమయోవిప్రౌ నతద్వచనమన్యథా ॥ * ॥ ఇతి । అనుగ్రహయోగ్య
 స్యదుర్బలస్య నియమవిధానేఽపి ప్రత్యవాయిత్యాహసపవ ॥ శ్లో ॥ శ
 రీరస్యాత్యయే ప్రాప్తై వదన్తి నియమాంస్తుయే । మహాత్కార్యోపరోధేన
 తత్పాపం తేషు గచ్ఛతి ॥ నస్వస్థస్య కదాచన ॥ * ॥ ఇతి । శరీరస్యా
 త్యయః - ముమూక్షోర్భూమ్యాంశయనమ్ , తస్మిన్ ప్రాప్తే సతి , తేనక
 తుః మశక్యం ప్రాజాపత్యాదినియమం కర్తవ్యత్వేన యే వదన్తి తేషుత
 త్పాపం గచ్ఛతి । తస్మాదేతత్ మహాత్కార్యోపరోధేనేతి । మహతాం
 దైవతోపాసకానాం కార్యం మహాత్కార్యమ్ - అన్వయకాలే దైవతాస్తుర
 ణకీర్తనాది , తస్యోపరోధః - ప్రతిబంధః । ముమూక్షుహిన్ పరిసరవర్తిభిరా
 పైర్బోధితోదేవానాం స్మర్తృముద్యజ్జేత్ర , తదానీమేతద్వ్రతకర్తవ్యతాం
 శ్రుత్వాకర్తుమశక్తస్స వ్యాకులచిత్తః పూర్వముద్యుక్తాం దైవతాస్తుతిమ
 పిపరిత్యజతి , సోయంపురుషార్థప్రతిబంధః । స్వస్థశరీరస్యతుపూర్వోక్తః కా
 ర్యోపరోధఃకదాచిదపినాస్తి ॥ శ్లో ॥ స్వస్థస్యమూఢాఃకుర్వన్తి వదన్త్యనియ
 మాంతుయే । తేతస్యవిఘ్నకర్తారః పతన్తి నరకేఽశుచా ॥ * ॥ ఇతి స్మరణాత్

అన్వయకాలే భగవన్నామకీర్తనమ్

అన్వయకాలే హరిహరనామకీర్తనాది ఫలంస్తు ర్యతే ॥ శ్లో ॥ యథాక
 ణ్డచిద్గోపి నైకీర్తితేవాశ్రుతేఽపివా । పాపినోఽపివిశుద్ధాస్సృగ్మధ్ధామో
 క్షమవాప్నుయః ॥ శివశివశివచెతి వ్యాహరణవైత్రివారం త్యజతి నిజత
 నుంయస్తావ్యయమోఽన్వక్షణేఽస్మిన్ । భవతిభవభయానాం ఛేదకః పూ
 ర్వశబ్దో నభవత్యతరౌతౌ కల్పితాత్మకౌ పకారౌ ॥ యంయంభావంస్తురణ
 యోగీ త్యజత్యన్తే కల్గెబరమ్ । తంతమేవేతి కాన్తైయ సదా తద్భావభావి
 తః ॥ * ॥ ఇతి । మహదవలోకనంచ కార్యమ్ ॥ శ్లో ॥ మహాపాతక యుక్తో
 వా యుక్తోవా సర్వపాతకైః । పరం పదంప్రయాత్యేవ మహద్భిరవలోక
 తః ॥ * ॥ ఇతి స్మరణాత్ .   ...

ముమూక్షోద్దానవిధిః

ముమూక్షుః పరలోకార్థం యథాశక్తి దానంకుర్యాత్ । “ ఇతః ప్రదానాత్యముష్కి లోకే ప్రజా ఉపజీవన్తి ” ఇతి శ్రుతేః । తథా మహాభారతే — ॥ శ్లో ॥ విద్యాప్రవసతోమిత్రం భార్యామిత్రంగృహే సతః । ఆతురస్యభివక్ష్యేత్త్రం దానంమిత్రం మరిష్యతః ॥ షడశీతసహస్రాణి యోజనానాం యుధిష్ఠిర । మానుషస్య చ లోకస్య ధర్మలూకస్య చాస్తరమ్ । సతత్ర వృక్షచ్ఛాయావా నవాపోన చ దీప్తికాః ॥ సగ్రామోనాశ్రమోవాపి నోద్యానం కాననాని చ । నకించిద్విశ్రమస్థానం పృథివ్యై యుధిష్ఠిర ॥ కట్టకాకీర్ణవార్దైత తప్తవాలుకపాంసునా ॥ దహ్యమానాస్తుగచ్ఛన్తి నరా దానపివజితాః । తస్మాద్దానంతు కర్తవ్యంమృతికాలేకథంచన ॥ * ॥ ఇతి । దానవిశేషమాహ శాతాతపః — ॥ శ్లో ॥ అన్నపానాశ్వగోవస్తుభూతైయాశ్చాసనాని చ । ప్రేతలోకే ప్రశస్తాని దానాన్యష్టై విశేషతః ॥ తిలాః పాపహరానిత్యం తద్దానంతు ప్రశస్యతే । యోహిరణ్యందదాత్యైవ హ్యమృతత్వం భజేతసః ॥ * ॥ ఇతి । ముముక్షూణాం బ్రహ్మ విదామపిగృహస్థానామీశ్వరప్రీత్యర్థం దేయమేవ ॥ శ్లో ॥ దానక్రియాశ్చవివిధాః క్రియంతే మోక్షకాక్ష్యైభిః ॥ * ॥ ఇతి స్మరణాత్ । సంజ్ఞాహానా మరణేఽపిపాపితైఫీపుత్రాదిర్లద్యాత్ ॥ శ్లో ॥ ఆతురోవాఽథపుత్రావా దద్యురాసన్నపాథవాః ॥ * ॥ ఇతి వ్యాసస్మరణాత్ । స్మృతి రత్నేఽపి — ॥ శ్లో ॥ ఉత్కృన్తివైతరశ్యేచ దశదానానిచైవహి । ప్రేతేఽపి కృత్వాతం ప్రేతం శవధర్మే నియోజయేత్ ॥ * ॥ ఇతి । ప్రచేతాః — ॥ శ్లో ॥ గోభూతిలిఘిరణ్యాభ్య వస్తుధాన్యగుఢాని చ । రౌప్యంలవణమిత్యాపదుదేశదానానిపక్షితాః । ఏతానిదశదానాని నరాణాం మృత్యుజన్తనోః । కుర్యాదభ్యుదయార్థంచ ప్రేతేఽపిహిపరత్రచ ॥ భూమిర్భోజనపర్యాప్తాద్రోణద్వయమితాస్త్రీలాః । నిషగ్రత్రయం సువర్ణం స్యాదాజ్యం ప్రథమతృప్తయమ్ ॥ సూక్ష్మవస్తుద్వయం ధాన్యం సార్థభారికముచ్యతే । గుండంచస్త్రిపలంచైవ రౌప్యం నిషగ్రచతుష్టయమ్ ॥ లవణం సార్థభారికం దశదానం ప్రమాణతః ॥ * ॥ ఇతి । మహాభారతే — ॥ శ్లో ॥ యోమృత్యు

కాలేసంప్రాప్తై గాం దదాతిపయస్వినీమ్ । గవాదర్శితమార్గస్తు బ్రహ్మలో
కేమహీయతే ॥ చతుస్సాగరపర్యంతాం సశైలవన కాననామ్ । దత్వాయ
తృణమాహ్నీతి సాశి గ్రామా త్తదశ్చుతే ॥ బ్రహ్మణ్ణకోటి దానేనయత్ఫలం
భవతిప్రభో । తత్ఫలం సమవాహ్నీతి శివలిక్ష్మప్రదానతః ॥ హిరణ్యంభూ
మిదానంచ తిలాంశుకాచ దాపయేత్ । కుటుమ్బినేదరిద్రాయశ్రోత్రి
యాయతపస్వినే ॥ యద్దానం కీయతేతస్మై తద్దానం స్వర్గసాధనమ్ । గృ
హీతదానపాధేయః ప్రయాన్తి త్రిదివంనరాః ॥ భ్రాతరోవాఽధపుత్రో
వా దమ్యురాపన్నబాధవాః ॥ * ॥ ఇతి । దశదానమస్త్రాదాన ప్రకరణేఽ
భిహితః । ఉత్తాగ్రాన్తి గోదానేతు మస్త్రః ॥ శ్లో ॥ అత్యుత్తాగ్రస్తా
శ్రవృత్తస్య సుఖాశ్చామణసిద్ధయే । తుభ్యం సప్రదదేధేనుమిమాము
త్తాగ్రాన్తి సంజ్ఞికామ్ ॥ * ॥ ఇతి ।

అస్తకాలే జప్యమస్త్రః

అస్తకాలే జప్యమస్త్ర గూహశౌనకః — ॥ శ్లో ॥ నాతానమితి
సూక్తంతు హ్యస్తకాలెజపేశ్శక్యత్ । జప్త్వాచైవపరంథానమమృతత్వంతు
గచ్ఛతి ॥ * ॥ ఇతి । విష్ణుః — ॥ శ్లో ॥ శ్రావయేత్సుణ్యసూక్తాని పు
ణ్యమస్త్రాక్షరాణిచ । ద్విజస్యదక్షిణైకణ్డేపుత్రాదిఃప్రాణసంశయే ॥ * ॥
స్తృత్యస్తరే — ॥ శ్లో ॥ కణ్డేజపేదీశ వాక్యం శాస్త్రాదిభిరుదీరితమ్ ॥ * ॥
ఇతి । శుద్ధినిర్ణయే ఏతద్వాక్యభ్యాతమ్, ఈశవాక్యమ్ - వజ్రాక్షరీ, రామ
పడక్షరీ, ప్రణవః, ఉపనిషద్వాక్యానిచేతి । ఆపస్తమ్బః — ॥ వా ॥ “బ్ర
హ్మవిదాహ్నీతిపరమ్, భృగుర్వైవారుణిః” ఇత్యేతావనువాకౌ బ్రహ్మవిదో
దక్షిణైకణ్డేజపతి ఆయుషఃప్రాణాగ్ంసన్తర్వతిచ ॥ * ॥ ఇతి । మరణసమీప
కాలే శుద్ధభూమాదక్షిణాగ్రేషు దర్భేషు దక్షిణాశిరసం సంవేశ్య ముమూ
క్షోర్బ్రహ్మవిదోదక్షిణైకణ్డే “బ్రహ్మవిదాహ్నీతి, భృగుర్వైవ” ఇత్యనువాకద్వ
యమ్, ఇతరస్యకణ్డే “ఆయుషఃప్రాణాగ్ం” ఇత్యనువాకంసన్నిహితఃపు
త్రాద్విజ్ఞపేదిత్యర్థః । తథాబౌధాయనీయే — ॥ శ్లో ॥ భూమాదర్భాస్తృతా
యాంతం శాయయేన్మృతసంశయే । జపేత్తు దక్షిణైకణ్డే ఆయుషః ప్రాణ
మిత్యపి ॥ * ॥ కాత్యాయనః — ॥ శ్లో ॥ దుర్బలంస్నాపయిత్వాచ శుద్ధచే

లాభిసంవృతమ్ । దక్షిణాశిరసంభూమా బహిష్కృత్యాం నివేశయేత్ ॥ ము
 మూర్ఖోర్దక్షిణేకణ్ఠే పుణ్యమన్తాగ్రజపేతుసః ॥ * ॥ ఇతి । వసిష్ఠో విశేష
 మాహ — ॥ శ్లో ॥ పితుర్న రణకాలేతు పుత్రస్తు ఋణమోచనాత్ । మ
 స్తకంతుసమాధాయదక్షిణేఽస్యశుజానుని ॥ శ్రావయేత్పుణ్యసూక్తాని పు
 ణ్యమన్తాగ్రక్షరాణిచ । తతస్తునిర్గతే వాయాకుశాగ్రేషువినిక్షిపేత్ ॥ * ॥ ఇతి ।
 మరణదినగుణదోషా

గౌతమః — ॥ శ్లో ॥ దివోత్తరాయణేశుక్షేపత్యేచమరణంశుభమ్ ।
 భద్రే త్రిపదనక్షత్రై భృగ్వజ్జారబృహస్పతౌ ॥ దహనేమరణేవైవతత్రు
 ర్న త్రిగుణం భవేత్ । భద్రేతుభూమిదానంస్యాత్త్రిపదక్షేపిరణ్యకమ్ ॥
 వారేవారాదిదేవానాం పూజనం మృత్యునాశనమ్ । తిలైః ప్రతికృతింకృ
 త్వా దహేద్దోషాపశాంతయే ॥ * ॥ ఇతి । మార్కండేయః — ॥ శ్లో ॥
 ఉత్తరాయణగే సూర్య ఉత్తమాగతిరుచ్యతే । శుక్లపక్షే మృతిస్తత్రశ్రే
 స్థావహి మృతిశుభా ॥ శ్రేష్ఠాత్రాపి మధ్యాహ్నే ఉభయోః పక్ష
 యోరపి । ఏకాదశ్యాం మృతి శ్రేష్ఠా మోక్షదా సర్వకామదా ॥ * ॥
 వహ్నిమృతిః - తృతీయాయాం మరణమ్ । మహాభారతేఽపి — ॥ శ్లో ॥
 స్యాదుత్తరాయణే యస్య మృతిస్తస్యోత్తమాగతిః । శుక్లపక్షేహిమధ్యా
 హ్నేకృష్ణేఽప్యేకాదశీదినే ॥ * ॥ గార్గ్యః — ॥ శ్లో ॥ భద్రేభూమిప్ర
 దానంస్యాత్త్రిపదేతుహిరణ్యకమ్ । అజ్ఞారకేత్వనద్వాంతస్యన్తరౌ వ
 స్త్రుంతుదక్షిణా ॥ శుక్రేరజతదానంస్యాత్తత్తద్రవ్యప్రదస్సుభి । వారే
 వారాధిదైవత్యం ద్రవ్యం దత్వా నదోషభాక్ ॥ * ॥ ఇతి । ఏవంస్మృతీషూ
 క్తోవారాధినిషేధః కాలాతిక్రమవిషయః .

ప్రత్యక్షమరణేతిధ్యాదిదోషాభావః

ప్రత్యక్షమరణేతు నదోషఇత్యాహలోకాక్షిః — ॥ వా ॥ ప్రత్య
 క్షేనకించిత్పరోక్షేతుసూక్ష్మతః పశ్యేత్ ॥ * ॥ ఇతి । స్మృత్యస్తరేఽపి —
 ॥ శ్లో ॥ ప్రత్యక్షమరణేపిత్రార్నవశ్యేత్తిధివారభమ్ । నైవదోషావహం
 ప్రాక్తమనేయమపిసర్వదా ॥ పరోక్షేసూక్ష్మతఃపశ్యేత్ప్రతాతు తిధివార
 భమ్ ॥ ఇతి । బృహస్పతిః — ॥ శ్లో ॥ మాతాపిత్రోర్మృతిప్రాప్తా పు

తైత్తిరీయోహాదికర్తృచ । ప్రాప్తకాలేతుకర్తవ్యం తిథ్యాదినతుదోషకృత్ ॥
 సద్యఃక్షౌరంప్రమరీప్త సద్యః శ్రాద్ధాదికర్తృచ ॥ * ॥ ఇతి । ఏవంచప్ర
 త్యక్షమరణే యద్యపి వారాదిదోషోనాస్తి; తథాపిశబ్దాకాలే దోషావను
 త్తీయే మనఃప్రీతయేచ బ్రాహ్మణభ్యఃశక్తితఃకించిష్టత్వా అనుజ్ఞావ్యశజ్జిత
 దోషంనాశయేత్ । తదాహహారీతః — ॥ శ్లో ॥ కురీప్తసర్వకర్తృణాంబ్రా
 హ్మణానావనుజ్ఞయా । బ్రాహ్మణేరభ్యనుజ్ఞానాద్దోషోనశత్యత్యసంశ
 యమ్ ॥ * ॥ పృథ్వీత్యంతరేఽపి — ॥ శ్లో ॥ బ్రాహ్మణానాం వినావా
 క్యేః క్రియానుస్సృరిచ్చలాప్తతః । కర్తవ్యాశ్చబ్రాహ్మణానుజ్ఞాకర్తృణాం
 పరిపూర్తయే ॥ * ॥ ఇతి । మహదనుగ్రహశ్చ యథాశక్తిద్రవ్యదానేనై
 వ కారయితవ్యః । “ దానేనర్వం ప్రతిష్ఠితమ్ ” ఇతిశ్రుతేః, “ దానేన
 నిర్దోషాభవంతి ” ఇత్యావప్తమృత్యురణాత్, ॥ శ్లో ॥ బ్రాహ్మణానామప్య
 గభ్యర్చ్యపృచ్ఛేత్తగునకభూషణైః ॥ * ॥ ఇతిభరద్వాజస్త్యురణాచ్చ । ఏతచ్చ
 స్నాత్వాఅద్భివస్త్రీఃసుర్యాత్ । స్నాత్వా స్యశక్త్యాద్రవిణందత్వాస
 భ్యాప్రసక్తిణమ్ । పరీత్యతైరనుజ్ఞాతఃసుర్యాశ్శుజగల్పనూదితః ॥ * ॥ ఇతి ।

కర్తుస్సంసారయోగ్యతాసిద్ధయేప్రాయశ్చిత్తమ్

కర్తుస్సంసారయోగ్యతాసిద్ధ్యర్థం ప్రాయశ్చిత్తముక్తంచద్వికా
 యామ్ — ॥ శ్లో ॥ కర్తృకారసిద్ధ్యర్థంత్రీకృచ్ఛాగ్రివఞ్చనప్తవా ।
 చరేద్యద్వాతుదానాద్యైః పైతృమేధికమాచరేత్ ॥ * ॥ ఇతి । అత్రకృ
 చ్చగ్రిప్రతినిధిర్గవాదిదానమ్ । తథాచస్తృత్యంతరే — ॥ శ్లో ॥ గవామ
 భావేనిమగ్నంస్యాత్తదర్థంపాదమేవవా । పాదహీనం నకర్తవ్యం బ్రహ్మదణ్డం
 మనీషిభిః ॥ * ॥ ఇతి । మృతాహదానేవైశిష్ట్యముక్తంచద్వికాయామ్ —
 ॥ శ్లో ॥ ఉపరాగసహస్రాణి వ్యతీపాతాయుతానిచ । అమాలక్షంతుద్వా
 దశ్యాః కలాంనార్హంతిషోడశీమ్ ॥ ఏవంపిథాయాద్వాదశ్యాస్త్రైస్త్రకోట్య
 ర్థకోటయః । మాతాపిత్రౌర్మృతాహస్యకలాంనార్హంతిషోడశీమ్ ॥ * ॥ ఇతి ।

ఉద్ధోచ్ఛిచ్ఛాది ప్రాయశ్చిత్తమ్

మరణకాలోపహతేప్రాయశ్చిత్తమాహపరాశరః — ॥ శ్లో ॥
 ఉద్ధోచ్ఛిచ్ఛమధోచ్ఛిష్టమస్తరిక్షమృతా తథా । కృచ్ఛగ్రిత్రయం ప్రకు

రీప్విత ఆశౌచమరణతథా || * || ఇతి । మరణకాలే వాస్తాదికమూర్ధ్నో వచ్చి
 ష్టమ్ , మూత్రాదికమథస్తనోచ్చిష్టమ్ , తయోరన్యతరద్యదాసంపద్యతే
 తదాసంస్కర్తాపుత్రాదిర్దనాదినా ప్రత్యామూయేన ప్రాజాపత్యత్ర
 యంకుర్యాత్ । మఞ్చికాదౌ మరణమస్తరిక్షమృతిః । రజస్వలాసూతికా
 ది మరణమాశౌచమరణమ్ । గౌతమః — || శ్లో || సూత్వానారీమృతా
 పశ్చాద్దశాహాభ్యంతరేయది । నతస్యామలూకాద్వై నిష్కృతిర్బహువ
 త్సరే || తద్దోషపరిహారార్థం చత్వారోఽముత్విజఃపృథక్ । ఏక ఏవద్విజోవా
 పి వారుణా కలశాక్షిపేత్ || పూర్వాదిదిక్షుసర్వత్ర జలనాపూర్వ
 యత్నతః । వరుణం పూజయేత్తత్ర ఋత్విగేకంచతుర్వపి || కలశాపా
 నిభిఃస్పృష్టా మస్త్రా నేతానుదీరయేత్ । నమకం చమకంచైవ పురుషసూ
 క్తంచవైష్ణవమ్ || పవమానానువాకంచ హిరణ్యశృంజమితిక్రమాత్ । శా
 త్తిభిర్దశభిశ్చైవ కలశానభినున్త్రయేత్ || అన్యేనవాససాఽఽచ్ఛాద్యసూతి
 కాంకృతశౌచికామ్ । మార్జయేద్మృత్విజస్తోమైః కలశస్థ్లిఃపవిత్రజైః || అ
 పోహిష్ఠాదిభిర్నన్త్రై దేవస్య త్వేతిమార్జయేత్ । తతశ్శవంబహిర్దేశేస్థా
 పయిత్వాఽధదేశికః || శాతకుమ్భాదక్షేఃప్రోక్ష్య నూతనేనైవ వాససా ।
 ఆచ్ఛాద్యకుణపంపశ్చాద్దహేదౌపాసనాగ్నినా || * || రజస్వలామరణే
 ప్యేవమితి హేమాద్రా — || శ్లో || యదాపుష్పవతీనారీ దైవాద్యదివిప
 ద్యతే । తస్యాస్తునిష్కృతిర్నాస్తి రక్తకుణ్డాద్భయజగరాత్ || * || ఇతి ।
 తథాచత్రికాక్షీ — || శ్లో || ప్రత్యయేచ్ఛాప్రతిహతౌ సంస్కారేణచ
 శోధనమ్ । కుర్యాత్తత్రాధరోచ్చిష్టప్రాజాపత్యత్రయంచరేత్ || ఊ
 ర్ధ్వోచ్చిష్టైఽపిచ తథా ప్రాజాపత్యత్రయం చరేత్ || * || చన్ద్రికా
 యామ్ — || శ్లో || అస్పృశ్యస్పృష్టమరణే కృచ్ఛాగ్రిషడ్గౌతమోఽ
 బ్రవీత్ । పరాశరస్తుత్రీప్రాహ భృగుఃపఞ్చవడశ్శ్రేరాః || * || అస్పృ
 శ్యాః - చణ్డాశసూతికోదక్యాదయః , త్రైస్పృష్టస్యఅస్మాతస్యమరణేశక్త్య
 నుసారేణవట్కృచ్ఛాగ్రిదికమిత్యర్థః । ఖట్వాదిమరణే ప్రాయశ్చిత్తమా
 హ నిష్ఠుః — || శ్లో || మణ్డపే గోపురే ఖట్వాప్రాసాదే హర్ష్యభిత్తి
 ఘ । అకామతోమృతానాంతుదాపయేదైన్దవద్వయమ్ || ప్రాజాపత్యంచ

రేత్యుచ్చం పరాకేణవిశుధ్యతి || * || ఖట్వాదావకామమరణేచాన్త్రా
యణద్వయం కామతస్తుప్రాజాపత్యం పరాకంచ కుర్యాదిత్యర్థః । తస్మి
తనిశిచ్చతుర్వింశతిమతే దర్శితః — || శ్లో || ప్రాజాపత్యేతుగామకాం
వద్యాశాస్త్రపనేద్వయమ్ । పరాకతప్తకృచ్చాత్రికృచ్చేతిసప్తగాః
స్తూతాః || అష్టా చాన్త్రాయణేదేయా స్తిస్త్రవాశక్త్యపేక్షయా || * ||
ఇతి । స్తుత్యంతరే — || శ్లో || చాన్త్రాయణం త్రయఃకృచ్చాత్రికా
యత్రాయత్రయమ్ । ఆష్టావనంమహానద్యాం తుల్యమేతచ్ఛతుష్ట
యమ్ || * || ఇతి । చతుర్వింశతిమతే — || వా || యస్యధాన్యసమృ
ద్ధిసకృచ్చాద్వివ్రతానివిప్రభోజనేన సంపాదయేత్ || * || ఇతి । బ్రా
హ్మణభోజనసంఖ్యోచోక్తా । “ కృచ్చేత్రిపక్షాత్రికృచ్చేత్రిగుణమహ
రహః ” ఇతి । శుద్ధినిర్ణయే — || వా || ఉద్ధౌర్విచ్చిష్టాధోవిచ్చిష్ట ఖట్వాదిమ
రణా శుచిస్పర్శనియమలోపాఖ్య పఞ్చనిమిత్తప్రాయశ్చిత్తాన్యేకైకనిమి
త్తస్యత్రీణికృచ్చాత్రిన్యైకైకంవాక్యత్వా సంస్కార్యాత్ || * || ఇతి ।

పర్యుషితశవప్రాయశ్చిత్తమ్

పర్యుషితశవప్రాయశ్చిత్తమాహగార్గ్యః — || శ్లో || పఞ్చవిం
శఘటీపూర్వం దివాప్రేతస్య సంస్కృతిః । దివావాయదివారాత్రా శ
వస్తిష్ఠతికస్యచిత్ || తత్పర్యుషితమిత్వాహుర్దహవే తస్య కాగతిః । బ్రా
హ్మణేభ్యోవిధింలభ్యా కృచ్చత్రియమథాచరేత్ || పఞ్చగవ్యేన సం
స్పృశ్యపావమాన్యాభిమన్త్ర్యచ । జలేనస్పృశ్యిత్వాచవిధిపద్దహనం
చరేత్ || అన్యధాదహనేతస్య పర్వం తన్నిష్ఫలం భవేత్ || * || ఇతి ।
కాత్యాయనస్తు — || శ్లో || ప్రత్యక్షశవసంస్కారే దినంనైవవిశోధయే
త్ । నిర్దిష్టకాలవీక్షాయాం శవఃపర్యుషితోభవేత్ || దగ్ధఃపర్యుషితోయై
స్తు పుత్రమిత్రైశ్చ బంధుభిః । మహాభయప్రదస్సైహం తిథ్యాదీనైవశో
ధయేత్ || పఞ్చగవ్యేనసంస్పృశ్య ప్రాజాపత్యంపమాచరేత్ । పూతిగ
ద్ధై తథాక్లిన్నే స్పృశ్యగోమయవారిణా || బ్రాహ్మణైరభ్యునుజ్ఞాతస్తప్త
కృచ్చంపమాచరేత్ । క్రిమిరుత్పద్యతేయస్యశ్చ కాక్షేశ్చాపిదూషితే ।

కృత్వాతు పూర్వవత్ సానం సర్పిషామధునాతతః ॥ పుణ్యాద్భిరభిషి
 చ్యాధ సేచయేగ్ధవారిణా ॥ గాండత్వాద్విజముఖ్యాయత ప్రకృచ్ఛం స
 మాచరెత్ ॥ * ॥ ఇతి । తప్తకృచ్ఛప్రతినిధిస్త్రీగావః ॥ శ్లో ॥ ప
 రాకతప్తకృచ్ఛాగ్నితికృచ్ఛాగ్నిస్రస్తుగాఃప్యతాః ॥ * ॥ ఇతిష్టరీణా
 త్ । వసిష్ఠః — ॥ శ్లో ॥ నాసాగ్రవర్తినాదోష్టేర్వాయునామృతవత్స్థి
 తః । అజ్ఞానాద్యదివాజ్ఞానాత్పితృమేధముపక్రమెత్ ॥ గృహకర్తా వసా
 నేతు జీవన్నాయుష్కతీయజేత్ । పథికర్తా వసానాద్వాత్మశానే యది
 జీవతి ॥ ఘృతమమ్బునిమజ్జేనం జాతకర్తాదికారయేత్ । యానుం యా
 మద్వయంతస్య మృతిం నిశ్చిత్వ నాన్యథా ॥ బ్రహ్మహత్యానువాపోతి
 కర్తాభవతినిద్దితః ॥ * ॥ ఇతి । స్మృత్యంతరే — ॥ శ్లో ॥ బ్రాహ్మిన్యహూ
 తాద్యఃపూర్వం మృతఃపర్యషితోభవేత్ । వైఘానసోదితంకార్యప్రా
 యశ్చిత్తంవిశుద్ధయే ॥ యామ్యప్రేతృకమన్తాభ్యాం వైశ్వదేవేనవైతి
 లాకా । వ్యస్తాభిశ్చసమస్తాభిర్న్యూత్వావ్యాహృతిభిర్గోహేత్ ॥ * ॥ ఇతివైఘా
 నసోదితమన్తాః ॥ శ్రుతిః ॥ యమోదాధారపృథివీమ్ , ఉశస్తస్తానిధి
 మహి , విశ్వేదేవస్యనేతుర్నర్మోవృణోత ॥ * ॥ ఇతి । వ్యాసస్తు — ॥ శ్లో ॥
 రవేరస్తమయాత్ప్రయోగ్యకాలేతు దుర్లభే । శ్వఃప్రాతరిష్టం దాహా
 దినహవిస్తేనమవ్యతి ॥ * ॥ ఆత్రవ్యవస్థామాహబోధాయనః — ॥ శ్లో ॥
 రాత్రాయదిమృతఃకశ్చిత్ ప్రమాదాతాగలపర్యయాత్ । నవనాడీవ్య
 ధస్తాచ్ఛేద్వహౌతు జుహుయాచ్ఛసమ్ ॥ ఉర్ధ్వంశ్వఃప్రాతరెవస్యా
 న్నరాత్రాతు కదాచన ॥ * ॥ ఇతి । శవస్యోపహతౌప్రాయశ్చిత్తముక్తం
 వైఘానససూత్రే — ॥ వా ॥ శవేనాశౌచయక్తేచకుకుటసూతికారజ
 స్వలాద్యస్పృశ్యస్పర్శ నేచ మృతకంపశ్చగవ్యైః కుశతోయైశ్చ సాపయి
 త్వాప్రాక్షణైఃప్రాక్ష్యవిధివద్దహనంకరోతి ॥ * ॥ ఇతి । స్మృత్యంతరేతు —
 శ్వసూకరస్పగాలాద్యైర్గ్రామ్యసూకరకుకుటైః । శవాస్థిభస్మదేహా
 నాం స్పర్శనంచేత్ప్రమాదతః ॥ గవ్యైఃప్రత్యుశ్యకృచ్ఛాగ్నిణాం త్రిత
 యంచసమాచరెత్ ॥ * ॥ ఇతి ।

* నిశాదిమరణప్రాయశ్చిత్తమ్ *

నిశాదిమరణే ప్రాయశ్చిత్తం బోధాయనీయే — || శ్లో || నిశిక్ప
 స్థైచ పక్షైచ మరణే దక్షిణాయనె । తాసూర్యాశ్చతి వైవర్ధ్విహుళాత్వా
 స్యాత్సంస్క్రియాతతః || జలేమృతస్య జుహుయాదిమం మేవరుణేత్వ
 చా । సర్పణచేన్నమోలస్తు త్రిభిర్న్మత్వాఽధసంస్క్రియా || * || ఇతి ।
 స్మృత్యంతరే — || శ్లో || నిశాయాంకృష్ణపక్షేవా దక్షిణేచాయనెమృ
 తః । తాసూర్యత్యాదివర్జ్యస్త్రైర్జుహుయాత్తుపృథక్పృథక్ " చతుర్థ
 హీతేనాజ్యేన దాహకస్తుసమాహితః । పితృమేధవిధానెన దహ్యాతేయ
 స్సతాదిభిః || తాసూర్యత్యాదితప్తైవ ప్రాయశ్చిత్తముదీరితమ్ । ఏక
 ర్చవిధినాదాహే ప్రాయశ్చిత్తం నెవ్యతే || * || ఇతి । సర్పహతస్యవి
 జ్ఞానశ్వరీయే విశేషః — || శ్లో || సువణతారనిష్పన్నంనాగంకృత్వా
 త్తైవగామ్ । వ్యాసాయదత్వావిధివత్పితౄరాన్యణ్యమాప్తవాన్ || * ||
 ఇతి । వ్యాసాయ - వేదవిదఇతియావత్ । అశన్యాదిదుర్మరణే ప్రాయశ్చి
 త్తమాహుపస్తమ్బః — || వా || యద్యాహితాగ్నిరశనిహతోమ్రయేత
 తస్యప్రాయశ్చిత్తమ్ “ మూర్ధ్ధానందివోలరతిం పృథివ్యా ” ఇతి చతు
 ర్థహీతేనాజ్యేన జుహుయాదేతదేవాస్యప్రాయశ్చిత్తంభవతీతివిజ్ఞాయ
 తే । యద్యాహితాగ్నిర్వివహతోమ్రయేత తస్య ప్రాయశ్చిత్తమ్ । “ న
 మోలస్తు సర్పభ్యః ” ఇతి తిస్మభిశ్చతుర్థహీతా ఆజ్యాహుతీర్జుహుయా
 త్ । యద్యాహితాగ్నిరపుమ్రయేత తస్య ప్రాయశ్చిత్తమ్ । “ ఇమం మే
 వరుణ , తత్త్వాయామి ” ఇతి ద్వేచతుర్థహీతే జుహుయాత్ । యద్యా
 హితాగ్నిర్దంష్ట్రీభ్యోమ్రయేత తస్యప్రాయశ్చిత్తమ్ । “ దంష్ట్రీభ్యాం
 ఖలిష్టున్ ” ఇతి ద్వేచతుర్థహీతే జుహుయాత్ , ఏతదేవాస్యప్ర
 యశ్చిత్తం భవతీతివిజ్ఞాయతే । యద్యాహితాగ్నిఃపశుభ్యోమ్రయేత తస్య
 ప్రాయశ్చిత్తమ్ । “ ఆగావోఅర్క్షన్ ” ఇతి ద్వేచతుర్థహీతే జుహుయా
 త్ || * || ఇతి । అత్రనిమిత్తస్యతుల్యత్వాదేకాగ్నేరిపి తదుక్తప్రాయ
 శ్చిత్తంభవత్యేవ ।

...

...

...

కర్తృక్రమః

దాహాదిప్రైతకార్యకర్తారమాహసుమన్తుః — || శ్లో || మాతుఃపి
తుశ్చకుర్వీత మృతయోరౌరసస్సుతః । పైతృమేధికసంసారం మన్త్ర
పూర్వకమాదృతః || * || ఇతి । పుత్రస్యప్రైతకార్యకరణాశక్తౌ తత్ప్ర
కారమాహజమదగ్నిః — || శ్లో || పితుఃపుత్రైణకర్తవ్యా పిణ్డదానోదక
క్రియా । అశక్తోఽప్యగ్నిదఃపుత్రః శేషమన్యస్సమాపయేత్ || * || ఇతి । ఔ
రసపుత్రాణాం సమవాయేజ్యేష్ఠపవ పితుర్వార్ధ్వదైహికం కుర్యాత్, || శ్లో ||
సర్వైరనుమతంకృత్వా జ్యేష్ఠేనైవతుయత్కృతమ్ । ద్రవ్యేణచావిభక్తేన
సర్వైరేవకృతంభవేత్ || * || ఇతి వచనాత్ । పృథ్వీన్తరేఽపి — || శ్లో ||
నవశ్రాద్ధం సపిణ్డత్వం శ్రాద్ధాన్యపిచషాడశ । షక్తేనైవతుకార్యాణి సం
విభక్తధనేషుపి || * || ఇతి । చన్ద్రికాయామ్ — || శ్లో || ప్రేతస్యపు
త్రా దాహాదిదద్యాదెవౌరసస్సుతః । బహుత్వేతు గుణీదద్యాత్సమేతు
జ్యేష్ఠపవతు || * || ఋశ్యశృక్లన్తు — || శ్లో || పుత్రాణాం మధ్యమో
నాపి కనిష్ఠోజ్యేష్ఠపవవా । పితుర్వస్తుప్రియతమస్సర్వం తేనైవకారయేత్ ।
పుత్రాస్సర్వేఽపితుర్ద్విష్టాః పత్నీభ్రాతౌసఖాఽపివా । అగ్నిదాహాదికర్తా
ణి కుర్యుఃపుత్ర్యాదయఃపితుః || * || ఇతి । జమదగ్నిః — || శ్లో || జ్యే
ష్ఠపుత్రైణకర్తవ్యా దాహపిణ్డోదకక్రియాః । యదికర్తుమశక్తస్సాన్యత్సర్వ
మనేనకారయేత్ || * || ఇతి । సర్వజ్యేష్ఠస్యాశక్తావసన్నిధానేవాఽవస్థి
తేను పుత్రైషుమధ్యే జన్మ జ్యేష్ఠేనైవకారయేత్, “ జన్మ జ్యేష్ఠఃపితుఃకు
ర్యాత్ ” ఇతిన్మరణాత్ । జన్మ జ్యేష్ఠఇత్యర్థాన్తరమప్యోహుః । “ భిన్న
మాత్మకాణాం పుత్రాణాం సమవాయే యోజన్మతోజ్యేష్ఠస్సపవపితుఃకు
ర్యాన్నమాత్మతోజ్యేష్ఠస్సర్వత్రజన్మజ్యేష్ఠవైవగ్రహణాత్ ” ఇతి । తథా
చమనుః — || శ్లో || సదృశస్త్రీషుజాతానాం పుత్రాణాంచ విశేషతః । న
మాత్మతోజ్యేష్ఠ్యముస్థిజన్మతోజ్యేష్ఠ్యముచ్యతే । జన్మజ్యేష్ఠ్యేనచాహ్వ
నం సుబ్రహ్మణ్యాస్వపిన్మృతమ్ || * || ఇతి । యత్పుత్రత్వన్తరే — || శ్లో ||
జ్యేష్ఠోవాపికనిష్ఠావా జ్యేష్ఠభార్యాసుతోదహేత్ । అగ్నికార్యప్రధాన
త్వాజ్యేష్ఠభార్యాసుతోఽగ్రజః || * || ఇతి । అన్యచ్ఛు || శ్లో || షకక

రాక్షాద్విభార్యశ్చేషమభయోః పుత్రసంభవే । పితృర్మరణకాలేషు జ్యేష్ఠ
 షష్ఠీసంతోఽగ్రజః ॥ * ॥ ఇతి । అత్ర జ్యేష్ఠపత్నీసుతఇతి శ్రేష్ఠభార్యాసు
 త్ ఇత్యర్థః , సవర్ణస్త్రీ జాతఇతియావత్ , అన్యధాసదృశస్త్రీ ముజాతా
 నామితి మనువచనపిరోధాపత్తయే । తథాచసవర్ణభార్యోత్పన్నమైవ పితృ
 ఋణమోచనహేతుత్వముక్తం బాధాయనేన — ॥ శ్లో ॥ ప్రజాముత్పాద
 యేష్యక్తసేస్వసేష్వవర్ణజితేర్నియః । స్వాధ్యాయేన ఋషిపూజ్యసో
 మేనచపురస్కరమ్ ॥ ప్రజయాచపితౄణాం సర్వానన్యభోదివిమోదతే ॥ * ॥
 ఇతి । జ్యేష్ఠఃపత్న్యంతరపుత్రఃపితృరేవమర్యాకారసత్వాత్ , ససవత్సమా
 తుర్భిన్నోదరోత్పన్నత్వాత్ , కనిష్ఠోఽపి స్వమాతుః స్వయమేవమర్యా
 త్ ॥ శ్లో ॥ విదధ్యాకారపఃక్షేత్రాః జనన్యాబౌర్ధ్వదైహికమ్ । తదభా
 వేనపత్నీజః । ఇతిస్తరణాత్ .

యమభయోర్జ్యేష్ఠత్వకనిష్ఠత్వనిర్ణయః

యమభవిషయేఽపి మనుః — ॥ శ్లో ॥ యమయోర్జ్యేష్ఠకగర్భేతు జ
 త్సంతోజ్యేష్ఠతాత్మతా ॥ * ॥ ఇతి । స్మృత్యంతరేఽపి — ॥ శ్లో ॥ యమ
 యోర్జాతయోర్జ్యేష్ఠా జన్మ నాప్రోచ్యతేబుధైః । గర్భస్యకన్యవిప్లవే చ
 రాజ్ఞననదశానాత్ ॥ * ॥ ఇతి । అన్యశ్రాపి ॥ శ్లో ॥ యమయోర్జననా
 జ్యేష్ఠ్యమాధానం ఛేష్యతేబుధైః ॥ * ॥ ఇతి । ఏతత్సమభాగగర్భగర్భవిష
 యమ్ ॥ శ్లో ॥ పార్శ్వయోస్సంస్థితౌ గర్భౌ తయోర్యఃపూర్వజస్సతు । జ్యే
 స్ఠఇత్యుచ్యతేసద్భిర్జాతకాదిమకర్తృసు ॥ * ॥ ఇతి బాదరాయణస్తరణా
 త్ । అతపవోపర్యధోభాగగర్భగర్భవిషయే స్మృత్యంతరమ్ — ॥ శ్లో ॥ య
 మభౌచైకగర్భేతు స్త్రీవాపురుషపవనా । కనిష్ఠఆద్యజాతసాన్యోత్పశ్చ
 జ్ఞాతోఽగ్రజఃస్మృతః ॥ * ॥ ఇతి । స్థలివశేషాపరిజ్ఞానేతు శిష్టాచారాత్ కని
 ష్ఠఆద్యజాతసాన్యదితి వచనార్థోగ్రాహ్యః । తథాచ భాగవతే — ॥ శ్లో ॥
 ప్రజాపతిర్నామతయోరకార్షీ ద్యుఃప్రాకన్వదేహాద్య మయోరజాయత ।
 తంవైహిరణ్యకశిపుం విదుఃప్రజా యంతంహిరణ్యాక్ష మసూతసాగ్రతః ॥ * ॥
 ఇతి । శ్రీధరీయే వ్యాఖ్యాతమిదమ్ - “ యదాగర్భాదానసమయే యోని పు
 ష్పం విశద్విర్యం దేవధావిభక్తం సదాదివశ్చాద్భావేన ప్రవిశతి, తదాయ

మథౌ భవతః । తయోశ్చపితృతః ప్రవేశక్రమ విపర్యయేణ మాతృతః స్ర
 సూతిః ॥ శ్లో ॥ యదావిశద్విధాభూతం వీర్యం పుష్పం పరిక్షరత్ । ద్వాత
 దాభవతోగర్భా సూతివేశవిపర్యయాత్ ॥ * ॥ ఇతి పిణ్డసిద్ధిస్మరణాత్ ।
 అతస్త్వదేహాత్పూర్వాయోజాతస్తస్య హిరణ్యకశిపురితి, దితేః ప్రథమం
 ప్రసూతస్యహిరణ్యాక్ష ఇతినామకృతవా ॥ * ॥ ఇతి । పుత్రప్రతిగ్రహాన
 స్తరహారసజననే కనిష్ఠోప్యారస ఏవ పితుర్దాహాది సర్వం కుర్యాత్ ॥ శ్లో ॥
 ఔరసేతుసముత్పన్నేపుత్రస్యగ్రహణాదను । ఔరసస్తుపితుఃకుర్యాత్తదాద
 త్తోవిసజయేత్ । ఔరసేతు సముత్పన్నైదత్తాజ్యేహోనచేష్యతే ॥ * ॥ ఇతి
 స్మరణాత్ । జనయితుః, పుత్రపౌత్రప్రపౌత్రాభావేదత్త ఏవకుర్యాత్,
 ॥ శ్లో ॥ పూర్వభ్రాతృఃపితృశ్చర్తౌ కృత్యం స్వత్వంచ దత్తకే । ఆద్వికా
 ద్యఖిలంశ్రాద్ధం కృత్వాదిక్థమవాపుయ్యాత్ ॥ దత్తస్య జనకాపత్యేషు
 తేదధజనకేఽపివా । సంసారాద్యఖిలం కృత్వాదత్తోరిక్థమవాపుయ్యా
 త్ ॥ * ॥ ఇత్యాదిస్మరణాత్ । ఋశ్యశృజః — ॥ శ్లో ॥ పుత్రేషు విద్య
 మానేషు నాన్యంవైకారయేత్స్వధామ్ । పితరోహింసితాస్తైన యస్త్యై
 వంకురుతేనరః ॥ * ॥ ఇతి । స్వధామ్ - ప్రేతకర్మ । గర్భవానపి పిత్రా
 దీన్ సంసూర్యాత్ అన్యత్ర నకుర్యాత్ । తథాచవృద్ధమనుః — ॥ శ్లో ॥
 వపనం దహనం వాఽపి ప్రేతస్యాన్యస్యగర్భవాన్ । నకుర్యాదుభయంతత్ర
 కుర్యాదేవ పితుస్సదా ॥ జ్యేష్ఠస్యచానపత్యస్య మాతులస్యసుతస్యచ ॥ * ॥
 ఇతి । వృద్ధపసిష్ఠశ్చ — ॥ వా ॥ గర్భవతా జ్యేష్ఠేనదాహ్యః పితామా
 చానపత్యోమాతులశ్చ ॥ * ॥ ఇతి । అత్రమాతులగ్రహణం మాతామహాదే
 రప్యవలక్షణమ్, అతపవ మాతామహాదినంసారౌ గర్భవతోవపనంవిహి
 తమ్ ॥ శ్లో ॥ మాతామహపితృవ్యాణాం మాతులగ్రజయోర్మృతౌ ।
 శ్వశురాచార్యయోరేహం పత్నీనాంచ పితృష్వసుః ॥ మాతృష్వసుర్భగి
 న్యాశ్చ గర్భవానపివాపయేత్ । సపిణ్డోవాఽసపిణ్డోవా సంసూర్తావా
 పయేద్విజః ॥ * ॥ ఇతి । గౌతమోఽపి — ॥ శ్లో ॥ జ్యేష్ఠస్యచానపత్య
 స్యమాతులస్యాసుతస్యచ । అగ్నిదానంతు యః కుర్యాత్సకేశాన్వాపయే
 ద్బుధః ॥ * ॥ ఇతి । స ఏవ ॥ శ్లో ॥ అపుత్రస్యపితృవ్యస్య జ్యేష్ఠస్యాప్య

సుతస్యచ । అన్తర్వాదహనంకుర్యాత్కోశశ్చ స్రాణివాపయేత్ ॥*॥ ఇతి ।

బ్రహ్మచారిణఃసంసారాధికారః

బ్రహ్మచార్యపితృత్రాదీనంసుర్యాత్ । యదాహసుమన్తుః —

॥ శ్లో ॥ మాతుఃపితుః ప్రమర్షిత సంస్థితసౌరసస్సృణః । వ్రతస్థోవాఽవ్ర
హ్మచారివా ఏకపవభవేద్బుధి ॥ * ॥ వ్రతస్థః - ఉపనీతః । స్మృత్యన్తరైపి —

॥ శ్లో ॥ పిత్రాశ్చైవంపితుఃపిత్రారౌరసస్యాగ్రజన్మనః । సంసారా
దిక్రియాంకుర్యాద్బ్రహ్మచారిగురోరపి ॥ * ॥ ఇతి । అన్యత్రాపి ॥ శ్లో ॥

హనాదిసపిణ్డ్యన్తంబ్రహ్మచారికరోతిచేత్ । అన్యత్రమాతాపిత్రాస్సన్య
మపనీయపునవ్రతీ ॥ * ॥ ఇతి । అతః ప్రేతకృత్యైకదేశకరణే నబ్రహ్మచర్య
హానిః , కృచ్ఛాచరణమేవ । సపిణ్డీకరణమాత్రకరణే నపునరుపనయన
మ్ , దాహాదిసాపిణ్డ్యన్తకరణే పునరుపనయనమిత్యర్థః । అన్యత్రమాతాపితృ
హానిరూపాచార్యాదేరుపలక్షణమ్ । తథాచనస్యబోధాయనా — ॥వా॥

బ్రహ్మచారిణశ్శవక్తిర్నివృతాన్నివృత్తిరన్యత్రమాతాపిత్రాచార్యా
చ్చ ॥ * ॥ ఇతి । యాజ్ఞవల్క్యశ్చ — ॥ శ్లో ॥ ఆచార్యపిత్రపాధ్యా
యాన్నిహృత్యాపివ్రతీవ్రతీ । సజగటాన్నంచనాశ్చీయాన్నచతైస్స
హ సంవసేత్ ॥ * ॥ సజగటాన్నమ్ - ఆశౌచాన్నమ్ । తైః - ఆశౌచిభిః
ననురిపి — ॥ శ్లో ॥ ఆచార్యం స్వముపాధ్యాయం పితరంమాతరంగు
రుమ్ । నిహృత్యశువ్రతీప్రేతం సవ్రతేనవియుజ్యతే ॥ * ॥ భృగుః—

॥ శ్లో ॥ మాతామహం మాతులంచ తత్పత్నౌచానపత్యకే । వ్రతీ సం
సురుతేయస్తు వ్రతలోపోనతస్యహి ॥ * ॥ ఇతి । స్మృత్యన్తరై — ॥ శ్లో ॥

మాతాపిత్రావ్రతీకుర్యాత్ పితృమేధం సదైవహి । జ్యేష్ఠభ్రాతుస్తథై
వస్యాదన్యేహం నకదాచన ॥ * ॥ ఇతి । అన్యత్రాపి ॥ శ్లో ॥ నూతాపి

త్రానుపాధ్యాయాచార్యయోరౌర్ధ్వదైహికమ్ । కుర్వన్మాతామహస్యా
పిత్రత్రీభ్రశ్యేన్నహివ్రతాత్ ॥ * ॥ ఇతి । పురాణైపి — ॥ శ్లో ॥ యథా

వ్రతస్థోపిసుతఃపితుఃకుర్యాత్క్రియాన్మప । ఉదకాద్యామహాబాహూ
దాహిత్రాపితధాఽర్హతి ॥ * ॥ ఇతి । ఉదాహృతేషువచసేషుపితృవ్యాదేః

కర్తవ్యభావేపి గురుత్వాత్తత్సంసారేచనవ్రతినోవ్రతహానిరిత్యాహుః

అనుపనీతస్యాపీత్యసంసాగరాధికారః

అనుపనీతోఽపి పుత్రఃపిత్రోఃసంసాగరాది మన్త్రీవదెవకుర్యాత్ । తథాచమనుః — ॥ శ్లో ॥ నహ్యస్మిన్విద్యతేకర్మకిఞ్చిదామాఙ్గి బ
ష్టనాత్ । నాభివ్యాహారయేద్భ్రష్టాస్వధానినయనాద్యతే ॥ * ॥ స్వధా
నినయనశబ్దేన దాహాది సపిణ్డీకరణాంతం ప్రేతకర్మ లక్ష్యతే । బ్రహ్మ - వే
దః । అన్యత్ర నవాచయేత్, పితృకృత్యేతు ఉచ్చారయేత్ । నతత్ర దోష
ఇతి వ్యాఖ్యతమ్ । పుత్రత్యంతరేఽపి — ॥ శ్లో ॥ పుత్రస్త్యనుపనీతోఽపి పి
త్రాస్సంసాగరమర్హతి । అన్యోఽపుచ్చార్చయేత్తస్మిన్తేనకర్మాణి కార
యేత్ ॥ * ॥ ఇతి । అన్యః - ఉపాధ్యాయాదిః । అనుపనీతంవాచయంతే
వైవకర్మాణికారయేన్నస్వయం కుర్యాదిత్యర్థః । సుమన్తురపి — ॥ శ్లో ॥
వాభివ్యాహారయేద్భ్రష్టాయావన్మాఙ్గీనిబధ్యతే । మన్త్రానినుపనీతోఽపి
ప్రేతకృత్యేవదెస్మితుః ॥ * ॥ ఇతి । (వదెదైవైకవహి) ఇతిపాతాంతరమ్
తత్రపితృప్రేతకృత్యే ఇత్యధ్యాహర్తవ్యమ్ । వృద్ధమనురపి — ॥ శ్లో ॥
కుర్యాదనుపనీతోఽపి శ్రాద్ధమేకోహియస్సుతః । పితృయజ్ఞాహుతింపాశౌ
జహుయాత్తస్మిన్పూర్వకమ్ ॥ * ॥ ఇతి । శ్రాద్ధమ్ - సపిణ్డీకరణాది ।
విశ్వామిత్రః — ॥ శ్లో ॥ పిత్రాననుపనీతోఽపి విదధ్యాత్తస్మిన్వత్సు
తః । ఔర్ధ్వదైహికమశ్యేతు సంస్కృతా శ్రాద్ధకారిణః ॥ * ॥ ఇతి । అ
న్యే - భ్రాతృదయః, ఉపనీతాః శ్రాద్ధకారిణస్సుతః, ॥ శ్లో ॥ కర్మశూ
ద్రఃస్మృతోవిప్రాయావన్మాఙ్గీనిబధ్యతే । తదూర్ధ్వంమన్త్రీపూతేషుక
మస్వప్యధికార్యసౌ ॥ * ॥ ఇతి ఘమన్తురణాత్ । యత్తు ॥ శ్లో ॥ అ
ఘంస్కృతేనఫత్సృచ హ్యగ్నిదానం ఘమన్త్రీకమ్ । కర్తవ్యమితరత్సర్వం
కారయేదన్యఘేవతు ॥ * ॥ ఇతి కాత్యాయనవచనమ్, తతోమన్త్రీచ్చార
ణాశక్తవిషయమ్ । ఏతదేవాభిప్రేత్యవ్యాఘ్రపాదః — ॥ శ్లో ॥ నవ శ్రా
ద్ధేనాసికేత సపిణ్డీకరణేతథా । ఋత్విక్చిష్యాదిభిఃకార్యం బ్రాహ్మణంవా
నిజౌజయేత్ ॥ * ॥ ఇతి । శక్తస్సర్వం ప్రేతకర్మమన్త్రీవదెవకుర్యా
త్ । అశక్తస్తు దాహమాత్రం మన్త్రీవదెవకుర్యాత్ । అన్యత్సర్వం ప్ర
త్యాహస్తేనకర్మన్త్రీవదేవచర్మప్రదావామగ్నయాకారయేత్ । అయంచ

మన్త్రోచ్చారణాధికారస్త్రీవర్షకృతచూడస్య త్రివర్షకస్యవా । తథా
చసుమన్తుః — ॥ శ్లో ॥ అనుపేతోఽపికుర్వీత మన్త్రవైత్వమెధికమ్ ।
యస్యసౌకృతచౌళఃస్వాద్యదివాస్యాత్త్రివత్సరః ॥ * ॥ ఇతి । స్మృత్యన్త
రే — ॥ శ్లో ॥ పుత్రస్త్యకృతచౌళోఽపిపిత్రాస్సంస్తారమర్హతి । చౌళం
హ్యవిధినాకుర్యాత్ పశ్చాచ్ఛాన్యధావిధి ॥ * ॥ ఇతి । పశ్చాత్ - సపి
న్దీకరణాన్తరమ్ । యత్తువ్యామ్రువచనమ్ — ॥ శ్లో ॥ కృతచౌళస్తుకుర్వీశ
ఉదకంపిష్టమేవచ । స్వధాకారం ప్రయుజ్జీతవేదోచ్చారంనకారయేత్ ॥ * ॥
ఇతి, యదపి స్మృత్యన్తరవచనమ్ — ॥ శ్లో ॥ కృతచూడోఽనుపేతస్తుపి
త్రాః శ్రాద్ధంసమాచరేత్ । ఉదాహరేత్స్వధాకారంనతువేదాక్షరాణ్య
సా ॥ * ॥ ఇతి, ఏతయోఃపూర్వోక్తమన్వాదివచనానాంచవికల్ప ఇతిచ
న్దికాయాముక్తమ్ । ఏతద్వచనద్వయం ప్రథమవర్షకృతచూడవిషయమి
తికాలాదర్శయీకాదా । అత్రివర్షస్వాకృతచౌళస్యవపననిషేధోఽపిస్మర్యతే ।
॥ శ్లో ॥ పుత్రస్త్యకృతచౌళోఽపిపిత్రాస్సంసారమర్హతి । నతస్యవపనం
కుర్యాత్తైసకర్తాశికారయేత్ ॥ * ॥ ఇతి । ప్రథమవత్సరేతు సంసారా
ధికారీనభవతీత్యాహసుమన్తుః — ॥ శ్లో ॥ పుత్రస్సన్వత్పతిమాత్రేణసం
స్కార్యాద్యుపమోచనాత్ । పితరావాబ్దికాచ్ఛాన్యతైత్వమేధేనకర్మా
ణా ॥ చౌళంయద్యాబ్దికాదర్వాశ్చకుర్యాత్తైత్వమెధికమ్ । తృతీయవ
త్సరాచూర్ధ్వం మన్త్రవత్తత్సమాపయేత్ ॥ * ॥ ఇతి । ప్రథమవత్సరా
త్పృథమవర్షచౌళాద్వా పరమృణమోచనాద్ధేతోః పితరౌసంస్కార్యా
త్ । అబ్దపరిసనాపైఃప్రథమవర్షేచౌళాద్వాపూర్వంపైత్వమెధికంనకు
ర్యాత్ । దర్భదానేనాన్యసవకుర్యాత్ । తృతీయవత్సరాద్వాచౌళా
ద్వా పరంమన్త్రవదేవపైత్వమెధికంసమాపయేదిత్యర్థః .

దీక్షామధ్యేనూతాపితృసంసారాధికారః

దీక్షితస్య దీక్షామధ్యే మాతాపితృమరణవిషయే । కాణ్డీన్యః —
॥ శ్లో ॥ దీక్షితోఽప్యేకపుత్రశ్చేన్నూతాపిత్రార్హుతిర్యది । సంస్కృత్యశా
లామాగత్యయజ్ఞశేషంసమాపయేత్ ॥ * ॥ శాణ్డిలోఽపి — ॥ శ్లో ॥
దీక్షితోఽప్యేకపుత్రశ్చేన్నూతాపిత్రార్హుతిర్యది । దీక్షాదూపనిధాయా

త్ర సంసుగ్రాహ్యోద్దకప్లవః ॥ పావయేద్దర్భపుష్పేలై ర్దీక్షాబాపం యథా
విధి ॥ * ॥ ఇతి । ఏకపుత్ర ఇతి విశేషోపాదానాత్పుత్రాన్తరసద్భావే స
ఏవమగ్రాహ్యత్ । నోద్దకప్లవః - ఉద్దకదానమపినాస్తి , సాననమాత్రమస్తి ,
సద్యశ్శౌచస్యాకృత్యాత్ । శ్చుత్యన్తరే — ॥ శ్లో ॥ జ్యేష్ఠసృతుక్ర
తోర్మధ్యే మాతాపిత్రార్ముతీర్యది । సంసుగ్రాహ్యశాలామాగత్య యజ్ఞశే
షంసమాపయేత్ ॥ * ॥ ఇతి । అన్యధాదీక్షితోఽప్యేకపుత్రశ్చేదితి వచనపి
రోధాపత్తేః । వివాహాదికర్మనుశ్యే పిత్రార్ముతౌ విశేషఃప్రత్యతే— ॥ శ్లో ॥
మాతాపిత్రార్ముతీప్రాప్తౌవివాహాదిముక్త్యను । తలపిణ్డంతుక ర్తవ్యమన్య
శ్రాద్ధంతు వర్జయేత్ ॥ * ॥ ఇతి । దహనం తలమిత్ర పిణ్డదానంచ కతా
వ్యమ్ । అన్యశ్రాద్ధమ్ - నవశ్రాద్ధాదికమ్, వర్జయేదిత్యర్థః । క్రమేణప్రే
తకార్యకర్తృనాహమరీచిః — ॥ శ్లో ॥ పుత్రః పౌత్రశ్చత్యజ్జశ్చ పుత్రి
కాపుత్రపవచ । పత్నీభ్రాతృచత్యజ్జశ్చ పితామాతాసుషాతథా ॥ భగినీ
భాగినయశ్చ సపిణ్డోధనహార్యసి । పూర్వపూర్వవినాశేస్వరుత్తరోత్త
రపిణ్డదాః ॥ * ॥ ఇతి । పరాశరోఽపి — ॥ శ్లో ॥ పుత్రః పౌత్రః ప్రపౌ
త్రానా తద్వద్వాభ్రాతృసన్తతిః ॥ * ॥ ఇతి । కాలాదర్కేఽపి — ॥ శ్లో ॥
గాహాదిమన్త్రీపత్నీప్రవిదధ్యాదౌరసస్సతః । తదభావేతుపౌత్రశ్చ
ప్రపౌత్రః పుత్రికాసుతః ॥ త్రైత్రజోచత్తినః క్రితః కృత్రిమోదత్తపవచ ।
అపవిద్ధశ్చపత్నీచ గూఢజః కన్యకాసుతః ॥ పానర్భవః సహూహోఽథ్థో నన్త
నశ్చసుతీకృతః । దౌహిత్రాధనహరీచ భ్రాతృ తత్పుత్రపవచ ॥ పితా
మాతాసుషాజైవ స్వసాతశ్చుత్రపవచ । సపిణ్డస్సోదకోమాతుః సపిణ్డశ్చ
సహూహదరిః ॥ స్త్రీచశిష్యర్విగాచార్యాజామాతాచసఖాఽపివా । ఉన్న
న్నబన్ధూరిక్లేన కారయేదవనీపతిః ॥ * ॥ ఇతి । గర్భిణ్యాం పరిశీతాయాంత
తోజాతస్సహూహోఽథ్థః । సుతీకృతః - మాతామహేనపుత్రత్వేనస్వీకృతః ।

ఔరసాదిలక్షణమ్

ఔరసాదీనాం లక్షణమనుక్రమంచాహ । యాజ్ఞవల్క్యః — ॥ శ్లో ॥
ఔరసోధర్మపత్నీజస్తత్యమః పుత్రికాసుతః । త్రైత్రజః త్రైత్రజాతస్తు సగో
త్రైతేతరేణవా ॥ గృహే ప్రవచన్న ఉన్నో గూఢజస్తు సుతః స్మృతః ।

కానీనఃకన్యకాజాతోమాతామహేసుతోమతః || అక్షతాయాంక్షతాయాం
వాజాతఃపానర్భవస్సుతః | దద్యాన్మాతాపితాన్మాయం సపుత్రోదత్తకో
భవేత్ || క్రీతస్తుతాభ్యాంవిక్రీతః కృత్రిమఃసౌత్సవ్యయంకృతః | దత్తి
మస్తుస్వయందత్తగర్భేవిన్నస్సహవాధజః || ఉత్సృష్టౌగృహ్యతేయ
స్తుసోఽపవిధోభవేత్సుతః | పిణ్డదోఽంశహరశ్చైషాం పూర్వాభావే పరఃప
రః || * || ఇతి | బృహస్పతిరపి — || శ్లో || ప్రమీతస్వపీతుఃపుత్రైః
శ్రాద్ధదేయంప్రయత్నతః | జ్ఞాతిబంధుసుహృచ్చిప్తేరృత్విగృభృత్య పు
రోహితైః || * || ఇతి | అశ్రపుత్రైరితిబహువచనాదుక్తాభేరసాదిద్వా
చశవిధపుత్రాగృహ్యతే | తదాహమనుః — || శ్లో || తేత్రజాదిసుతా
నేతానేకాదశయధోదితాః | పుత్రప్రతినిధీనాహుః క్రియాలాపాన్లునీ
పిణః || * || ఇతి | పతన్దాణపుత్రపరిగ్రహవచనం యుగాంతరవిషయమ్ | చ
న్ద్రీకాస్తృత్యర్థసారాదా “దత్తారసేతరేషాంచ పుత్రత్వేనపరిగ్రహః” ఇ
తికలియుగవర్జ్యధర్మనుధ్యే పరిగణనాత్ | “పుత్రికాపుత్రస్తు ననిషిధ్యతే,
|| శ్లో || పుత్రికాయాంకృతాయాంతు యదిపుత్రోఽనుజాయతే | సమస్త
త్రవిభాగస్సృజ్యైవత్యం తత్రనవిద్యతే || రిక్తేచపిణ్డదానేన సమానా పరికి
తేతా | భేరహేధర్మవత్పిజస్తతస్సమఃపుత్రికాసుతః || పుత్రాస్తుధ్వాద
శప్రోక్తా మనునాయేనపూర్వశః | సంతానకారణంతేషామారసఃపుత్రికా
సుతః || ఆజ్యంవినాయధాతైలంసర్పిఃప్రతినిధిఃస్తృతమ్ | తదైకాదశపు
త్రాస్తుపుత్రికారసయోర్విना || * || ఇతి మనుయాజ్ఞవల్క్యదిభిరౌరస
సామ్యస్తరణాత్ ” ఇత్యాహుః | ఏవంచ పుత్రపౌత్రప్రపౌత్రాభా
వేపుత్రికాపుత్రస్వసత్వే సపవసంసాగ్రాధికారిభవతి, “యశ్చార్థ
హరస్సపిణ్డదాయా ” ఇతి విష్ణుస్తరణాత్ | పౌత్రాదేసత్వేతుతస్యై
వప్రాధమ్యం నపుత్రికాపుత్రాదేః, “పుత్రేషుసత్సుపౌత్రేషునాన్యం
వైకారయేత్స్వధామ్ ” ఇతినిషేధాత్ | తదాచక్రమందశయతిమరీ
చిః — || శ్లో || పుత్రఃపౌత్రశ్చతజ్జశ్చపుత్రికాపుత్రపవచ, || * || ఇతి |
తదైకస్తృతిరత్నకలాదర్భాదా చిన్తితమ్ | అతఃపశపుత్రికాపుత్రస్వపౌ
త్రసామ్యముక్తం బృహస్పతినా — || శ్లో || పౌత్రశ్చపుత్రికాపుత్రః

స్వర్గప్రాప్తికరావుభౌ । రిక్తేచపిణ్డదానేచ సమానాపరికీర్తితౌ ॥ * ॥ ఇ
తి “తత్సమఃపుత్రికాసుతః” ఇత్యోరససామ్యవచనమారస సత్తత్యభావే
పుత్రికాసుతస్య సమనస్తరాధికారిత్వప్రతిపాదనపరమ్ “వైతత్పత్త్రైణక
ర్తవ్యం పుత్రవాంశేష్టితామహః” ఇతివచనముఖ్యసన్తానవిషయమ్ ।
అతఃపుత్రికాపుత్రదత్తాపేక్షయా పౌత్రసేవముఖ్యః । పుత్రికాపుత్రస్య
ఉభయ సంబద్ధోఽపి స్మర్యతే దేవతేన — ॥ శ్లో ॥ ద్వావ్యముష్యాయణ
కాదమ్యద్వాభ్యాం ఫిణ్డోదకేషధక్ ॥ * ॥ ఇతి । స్మృత్యన్తరేఽపి —
॥ శ్లో ॥ యస్తాదుభయసంబద్ధఃపుత్రికాయాసుతోహ్యసౌ । పూర్వమా
తామహశ్రాద్ధం పశ్చాత్తైత్తృకమాచరెత్ ॥ * ॥ ఇతి । “ ॥ శ్లో ॥ అభ్రా
తృణాం ప్రదాస్యామి తుభ్యంకన్యామలఙ్కృతామ్ । అస్యాంయోజాయ
తేపుత్రస్సనాపుత్రౌభవేదితి ॥” ప్రదానసమయేఽభిధానేమాతామహస్య
జనకస్యచసంస్తా రేఽధికారి । సమేపుత్రఇత్యుక్త్వాదానేతుమాతామహే
వైవసంబద్ధః । తథాచద్విక్రికాయామ్ — ॥ వా ॥ ద్వివిధోహిపుత్రికాపు
త్రః, ఏకోమాతామహేనసంబద్ధః, అషరః పితృమాతామహాభ్యామ్ । త
త్ర ప్రథమోమాతామహస్యకుర్యాత్పితృతురిచ్చయా । యఉభయసంబద్ధః
సఉభయోరపి ॥ * ॥ ఇతి । పుత్రికాపుత్రాభావేదత్తకర్తా । “కస్మిన్శ్చి
త్పృతిగృహీతే యద్వ్యోరసఉత్పద్యేత సచతుర్థాంశభాక్” ఇతివసిష్ఠస్మ
రణేన ద్వోరసచతుర్థాంశభాజోదత్తస్య వ్యవహితత్వేన సమాంశభాజః పు
త్రికాపుత్రవైవప్రాధవ్యమ్ । దత్తాభావే ధనహరీజాహిత్రకర్తా । తత్ర
విష్ణుః — ॥ శ్లో ॥ అపుత్రపౌత్రఫన్తానే దాహిత్రా ధనమాపుష్యః ।
పూర్వేషాంతుస్యధాకాతే పౌత్రదాహిత్రకామజాః ॥ * ॥ ఇతి । అపుత్ర
పౌత్రఫన్తానే - గౌణముఖ్యరూపాభయవిశపుత్రపౌత్ర తత్సత్తత్యభావేఇ
త్యర్థః । స్మృత్యన్తరేఽపి — ॥ శ్లో ॥ పుత్రశ్చదుహితాచైవతుల్యసన్తా
నకారకౌ ॥ * ॥ ఇతి । మనురపి — ॥ శ్లో ॥ పౌత్రదాహిత్రయోర్లో
కే విశేషోనాస్తిధర్మతః । దాహిత్రాన్యజులంఠిక్థమపుత్రస్య పితృర్హరే
త్ । సవపదద్యాద్ధ్యాపిణ్డో విత్రమాతామహాయచ ॥ * ॥ ఇతి । స్మృత్య
న్తరేఽపి — ॥ శ్లో ॥ శ్రాద్ధం మాతామహేనాంశ అవశ్యంధనహరీణామ్ ।

దాహిత్రేణవిధిజ్ఞేన కర్తవ్యం పూర్వము త్తరమ్ || * || ఇతి । ధనగ్రహణా
భావేపి దాహిత్రోఽధికారి । తథాభవిష్యత్పురాణే — || శ్లో || యథా
వ్రతస్థోఽపిసుతః కుర్యాత్ప్రేతక్రియాంసృవ । దాహాద్యంమాతామహ
స్య దాహిత్రోఽపితథాఽర్హతి || * || ఇతి । గృహ్యపరిశిష్టే — || శ్లో ||
పితామహస్యతత్పితౄమతామహూహ్యస్తదైవచ । పిణ్డదానాదికంస
ర్వం మాతాపితౄస్సమంవిదుః || * || ఇతి । పరాశరః — || శ్లో || పూ
ర్వాఃక్రియామధ్యమాశ్చ తథాచైవోత్తరాఃక్రియాః । ఆద్యాహాద్యై
దశాహాశ్చ మధ్యయాసుయఃక్రియామతాః || తాఃపూర్వామధ్యమామా
సిసూసేకోద్దిష్టసంజ్ఞతాః । ప్రేతేపితృత్వమాపన్నే సపిణ్డీకరణాదను ||
క్రియవైయాఃక్రియాఃపిత్రాః ప్రోచ్యవైతాస్తథోత్తరాః । పితృమాతృ
సపిణ్డేస్తు సమానసతిలైస్తథా || తత్సంస్థితగతైశ్చాపిరాజ్ఞావాధనహరిణా ||
ఆద్యామధ్యాఃక్రియాఃకార్యాః పుత్రాదైవరపిచోత్తరాః । దాహిత్రే
ర్వాతథాకార్యాసర్వాస్తత్తనయైస్తథా || * || ఇతి । ఏకోద్దిష్టాన్తాసాపి
ణ్డ్యాన్తాస్తచ త్తతాశ్చ త్రివిధాఇత్యర్థః । “అహ్నందశానాంమధ్యయాఃక్రి
యాదాహాదికాఃస్మృతాః । తాఃపూర్వామధ్యమామాసి” ఇతిపాతమా
శ్రిత్యకాలాదర్శకారేణ పంగృహీతమ్ — || శ్లో || దాహోద్దశాహపర్యన్తాస
పిణ్డ్యన్తాఅధాఃక్రియాః । తదాధ్యాశ్చక్రమాత్పూర్వామధ్యమాశ్చోత్తరాః
స్మృతాః || పుత్రేత్రిశ్చభ్రాతృతత్పుత్రేత్రిపత్నాశిష్యేణవాఽఖిలాః । క్రి
యాఃకార్యాప్రమాదిస్తాఃశేషైఃపూర్వాశ్చమధ్యమాః || * || ఇతి । అపు
త్రస్యమాతామహూహ్యమరణేధనహరిణా దాహిత్రేణ త్రివిధాలపిక్రియాః
కార్యాః — || శ్లో || మలమేతన్మనుష్యాణాంద్రవిణంయత్ప్రీతీర్తితమ్ । త
ద్బ్రహ్మన్మభిమాదతైదుర్జరంజ్ఞానివామపి || ఋషిభిస్తస్యనిర్దిష్టా నిమగ్నతిః
పావవీవరా । జడహసతశాత్రస్య కుర్యాత్పిణ్డోదకక్రియామ్ || * || ఇతి
స్త్రరణాత్ । ధనగ్రహణాభావేఽపి కర్తృవరాణావే త్రివిధాలపిక్రియాః
కార్యాః, — || శ్లో || అప్యదాయహోపుత్రీకృతోఽపిదుహితమస్సతః । మా
తామహస్యవిధివత్పూర్వాభేవోత్తరాఃక్రియాః || * || ఇతి స్త్రరణాత్ । పూర్వ
మధ్యక్రియాకరణాభావే అవశ్యకర్తవ్యాయాత్ త్తరక్రియాయాః కర్తవ్యమ

యుక్తత్వాత్ । కర్తృ స్తరసద్భావేతుధనహరణయోగ్యతారహితేనదా
హిత్రేణాద్యాది క్రియానకారాః । తత్రాబ్ధికవ్యతిరిక్తమహాలయాద
యస్తుకర్తవ్యాః — ॥ శ్లో ॥ పితౄన్నాతామహంశైవద్విజశ్శృద్ధేన
తర్పయేత్ । అన్యశీస్యాత్పిష్కాణాంతు బ్రహ్మలోకంచ గచ్ఛతి ॥ పా
ర్వణం కురుతేయస్తు కేవలం పితృహేతుతః । మాతామహే నకురుతేపితృ
హేసప్రజాయతే ॥ * ॥ ఇతి వ్యాసస్మరణాత్ , ॥ శ్లో ॥ కషూఽసమన్వితం
ముక్తాతథాఽఽద్యశ్చార్థపోషశమ్ । ప్రత్యాబ్ధికంచశేషేషుపిష్టాస్సుస్య
ష్టడితీస్థితః ॥ * ॥ ఇతి కాత్యాయనస్మరణాచ్చ । కర్షూసమన్వితమ్ - కుష్టాన్విత
మ్ , సపిణ్డీకరణమితి యావత్ । శేషేషు - మహాలయమన్వాద్యాదిషు , వర్గ
స్వయంపితౄనుద్దిశ్యభోజనంపటిష్ఠాశ్చభవస్తీత్యర్థః । మాతామహస్యభా
త్రాదినద్భావేసంస్పృష్టస్య తస్యధనగ్రహణరహితోదాహిత్రాఽనధికారి
“ యోఽంశహరసపిణ్డదాయీ ” ఇతిస్మరణాత్ । అవిభక్తభాత్రాదిరె
వాధికారీతీకేచిదాహుః — ॥ శ్లో ॥ యథావ్రతస్థోఽపిసుతఃకుర్యాత్ప్రేత
క్రియాం నృప । దాహేద్యాం మాతామహస్యదాహిత్రాఽపతథాఽర్హ
తి ॥ * ॥ ఇతి భవిష్యత్పురాణాదివచనాత్ । పుత్రసమత్వేనావిభక్తభా
త్రాదే సస్త్వేధనగ్రహణరహితోఽపిదాహిత్రపవిత్రక్రియాయామ
ధీకారిత్యన్యే । యధోచితమత్రగ్రాహ్యమ్ । దాహిత్రభావేపత్నీలభి
కారః । అత్రవృద్ధమనుః — ॥ శ్లో ॥ అపుత్రాశయనంభర్తుఃపాలయస్తీవ్రతే
స్థితా । పత్నీవదద్యాత్తతిష్ఠింకృతస్సనుంశంలభేతచ ॥ * ॥ ఇతిసు
మస్తురపి — ॥ శ్లో ॥ అపుత్రేసంస్థితేకతానభవేచ్ఛార్ధకర్మణి ।
శత్రుపత్నీపికుర్వీతసాపిణ్డ్యంపార్వణంతథా ॥ * ॥ ఇతి । కర్తానభవేత్ -
సాత్రాదిదాహిత్రాన్తకతానయదివభవేదిత్యర్థః । దాహిత్రాపేక్షయా
పత్నీః ప్రాథమ్యమాహసం గ్రహకారః ॥ శ్లో ॥ పుత్రఃకుర్యాత్పి
తుశ్శృద్ధంపతీచతదసన్నిధౌ । ధనహార్యథదాహిత్రస్తతోభాతాచ
తత్సుతః ॥ * ॥ ఇతి । తథాదేశభ్యః — ॥ శ్లో ॥ పితుఃపుత్రేణకర్త
వ్యాపిణ్డదానోదకక్రియా । పుత్రాభావేతుపతీస్యాత్పత్నీభావేతుసా
దరః ॥ * ॥ ఇతి । చన్ద్రితాయామిదం వ్యాఖ్యాతమ్ । పుత్రగ్రహణేనా

శ్రాతామఖ్యాశ్చగృహ్యతై । తదపిపాత్రాభావవిషయమ్ । తదపిదా
యహరత్వాభావవిషయమ్ । అన్యధాతుయోదాయహరస్సపవదద్యాత్ ।
అతపవవిష్ణ్వపస్తమాప్ — ॥ వా ॥ యశ్చౌభాహరస్సపిష్టదాయాపుత్రః
సిత్ప్రవిస్తాభావేఽపి పిష్టందద్యాత్ ॥ * ॥ ఇతి । అతపవయాజ్ఞవల్క్యేనా
పి — ॥ శ్లో ॥ పిష్టదోఽంశహరశ్చైషాం పూర్వాభావేపరః పరః ॥ * ॥
ఇతపిష్టదత్వాం శహరత్వయోరైకాధికరణ్యముక్తిమ్ । పవంసోదరైఽపిన్ర
ద్యమితి । అనేనైవాభిప్రాయేణ శాతమోఽపి — ॥ వా ॥ పుత్రా
భావేఅన్యబాధనాః సపిష్టాః పిష్టం మాతృసపిష్టాశ్చిష్యాశ్చదయ్యస్తదభా
వేయ్యుత్విగాచార్యో ॥ * ॥ ఇతి । అంశహరత్వేభ్యాశ్రాదినపిష్టానాం ప
క్ష్యాద్యపేక్షయాఽభ్యర్తి తత్పమాహమార్గణ్యేయోఽపి — ॥ శ్లో ॥ పు
త్రాభావేసపిష్టాస్తుతదభావేతు సోదకాః । మాతుస్సపిష్టాయేవాన్యయే
వామాతుశ్చసోదకాః ॥ * ॥ ఇతి । మాతుస్సపిష్టాః - మాతులాదయః ।
మార్గణ్యేయపురాణేఽపి — ॥ శ్లో ॥ పుత్రాభ్యాతాచతత్పుత్రః పతీ
మాతాపితాతథా । విస్తాభావేఽపిశిష్యశ్చకుర్వీరనౌర్ధ్వదైహిమ్ ॥ * ॥ ఇ
తి । అంశహరత్వేతుపత్నీః ప్రాధమ్యమాహకాత్యాయనః — ॥ శ్లో ॥
అపుత్రస్యాశకులజాపతీదుహితరోఽపివా । తదభావేపితామాతాభ్యా
తాతత్పుత్రపవద ॥ * ॥ ఇతి । పతచచ్చబ్రాహ్మణివివాహాధావిషయ
మ్ । తస్యాయజ్ఞాన్వితత్వేనతత్రైవపతీశబ్దప్రయోగాత్ । ఇతరత్ర
తు ॥ శ్లో ॥ క్రయక్రీతాతుయానారీనసాపత్యభిధీయ్యతే । నసాదైవేనసాపి
త్ర్యేదాసం తాం కవయోవిదుః ॥ * ॥ ఇతి పతీత్వాభావాత్ । అతపవా
సురాదివివాహాధావిషయే విష్ణుపురాణే పరాశరః — ॥ శ్లో ॥ పుత్రః
సాత్రః ప్రపౌత్రాతదద్వద్వాభ్యాత్పసస్తతిః । సపిష్టసస్తతిర్వాఽపిక్రి
యాహోన్యవజాయతే ॥ తేషామభావేనవేషాం సమానోదకసస్తతిః ।
మాతృపక్షస్య పిష్టేనసం బద్ధాయేజలేనవా । కులద్వయేఽపిచోత్యనేస్త్రీభిః
కార్యాక్రియానృప । ఉత్సన్నబద్ధోరిక్లేన కారయేదవశిషతి ॥ * ॥ ఇతి ।
మార్గణ్యేయోఽపి — ॥ శ్లో ॥ సర్వాభావేష్టియఃకుర్యుఃస్వభర్తృ
ణామమస్త్రీకమ్ । తదభావేచనృపతిః కారయేత్సకుటుంబునామ్ ॥ తజ్ఞా

తీయైరైరై సమమ్యద్వాహోద్యాసకలాః క్రియాః । సర్వేషామేవ వణా-
నాం బాన్ధవోన్మపతర్యధా ॥ * ॥ ఇతి । స్వభర్తృణామమన్త్రీకమితి
చాధర్మ వివాహాధావిషయమ్ । బ్రాహ్మ్యదివివాహాధాతు మన్త్రీ
వదెవకుర్యాత్ ॥ శ్లో ॥ యజ్ఞేషునున్త్రీవతుర్మ పత్నీకుర్యాద్యధావిధి । త
దౌర్ధ్వదేహి కేసాహిమన్త్రీ ద్వాధర్మ సంస్కృతా ॥ * ॥ ఇతి స్మరణాత్

రజోమధ్యే పతిమరణే

రజోమధ్యే పతిమరణేసన్త్రీహకారః — ॥ శ్లో ॥ రజోమధ్యేతుభా
ర్యాయా దైవాద్భర్తుర్భుతిర్యది । పుత్రహీనస్యకర్తవ్యంనతయాదహనా
దికమ్ ॥ అన్యైస్తదనుమత్యాచ నకార్యం ప్రేతకర్మహి । తూష్ణీం దద్ధ్వా
చతుర్థైహిపునస్సానంవిధాయచ ॥ ప్రేతకర్మతయాకార్యమధవాపఞ్చ
మెహని । రజోమధ్యేతుయఃకశ్చిన్ద్రీవ్యాశాపరిమోహితః ॥ కుర్యాచ్చే
త్ప్రేతకృత్యంతు కర్తాచైవప్రమీయతే । అధోగతింస్రయాత్వేవకులహ
నిర్భవేద్ధ్రీవమ్ ॥ * ॥ ఇతి । మరణదినేతూష్ణీందాహయిత్వా చతుర్థే ప
ఞ్చమేవా తథాపునర్దహనంకార్యమిత్యర్థః । సన్త్రీహాన్తరే — ॥ శ్లో ॥
ప్రాజాపత్యం తీర్థకృచ్ఛం వారుణంచసమాచరేత్ । బ్రాహ్మణానాం
చవాకేన గృహీత్వాత్వత్కరాతుశమ్ ॥ విధివర్దహనం కుర్యాత్ పితా
భ్రాతృతాదధవాపరః ॥ * ॥ ఇతి । రజస్వలాస్నానప్రకారేణోద్ధృత తోయేన
స్నాపయిత్వాతద్ధస్తాతుశమాదాయకుర్యాదిత్యర్థః । పుత్రాదిదాహిత్రా
న్తాభావే పత్యాపిఃపతిఃకుర్యాత్ । తథాచకాత్యాయనః — ॥ శ్లో ॥ తే
షామభావేతుపతిస్తదభావేనపిణ్డకాః । అపుత్రయాఃపతిర్దద్యాత్సపుత్రా
యానతుక్వచిత్ ॥ * ॥ సన్త్రీహే — ॥ శ్లో ॥ భార్యాపిణ్డంపతిర్దద్యా
ద్భర్తృ భార్యేపరస్పరమ్ ॥ * ॥ ఇతి । తథాస్మృతిరత్నే — ॥ శ్లో ॥
అప్రజాయామతీతాయాం భర్తురేవతదిష్యతే । పతిరేవక్రియాంకుర్యాద
పుత్రాయామృతస్త్రియాః ॥ * ॥ ఇతి । తత్ - పత్నీధనమ్ । సపత్నీపుత్ర
సద్భావేఽపి భత్రీణవదాహాదికం కార్యమిత్యుక్తం తత్రైవ ॥ శ్లో ॥
ఏకభర్తృకపత్నీనామపుత్రానిధనం గతా । అన్యస్యాః పుత్రవత్త్వేఽపి క
తాభర్తైవ తత్రతు ॥ పత్యభావేతుసాపత్యః పుత్ర ఏవనియుజ్యతే ।

తదభావేతుతత్పుత్రా ఆసన్నోఽన్యస్తతఃపరమ్ || * || ఇతి । ఏతచ్ఛసపత్నీ
 పుత్రాపేక్షయాభర్తురభ్యర్థితత్వవచనం (స్త్రీ)ధనగ్రహణవిషయమ్ । అన్య
 ధాసపత్నీపుత్రపవ కర్తృత్వాహుః । ధనగ్రహణవిషయేనునురాహ — || శ్లో ||
 బ్రాహ్మదైవార్షగాఢర్షప్రాజాపత్యేషుయథనమ్ । అప్రజాయామతీణా
 యాం భర్తురెవతదిష్యతే || * || ఇతి । యాజ్ఞవల్క్యేఽపి — || శ్లో ||
 అప్రజస్త్రీ ధనంభర్తుబ్రాహ్మణ్యే దిషు చతుర్వపి । దుహిత్యాణాం స్ర
 సూరాచేచ్ఛేషేషుపితృగామితత్ || * || ఇతి । ఆసురాదిషు ధనగ్రహణా
 భావేతు సపత్నీపుత్రస్యప్రాధమ్యమాహ కాత్యాయనః — || శ్లో || వి
 దధ్యాకారసత్కేత్ర్యో జనన్యాభౌర్ధ్వదైహికమ్ । తదభావే సపత్నీజః క్షే
 త్రజాద్యాస్తధామతాః || తేషామభావేతుపతిస్తదభావేసపిణ్డకాః || * ||
 ఇతి । భౌరసత్కేత్ర్యః - స్వీయసంతానః । స్మృత్యన్తరేఽపి — || శ్లో || అ
 పుత్రాయాస్సపత్నీజక్షేత్రజాద్యాఃపతిస్తధా । పూర్వాభావేపరఃకుర్యా
 ద్విధివత్ప్రేత్యమేధికమ్ || * || ఇతి । మనురపి — || శ్లో || బహ్వీనామే
 పత్నీనామేకాచేత్పుత్రిణీభవత్ । సర్వాస్తాస్తేనపుత్రేణ ప్రాహుపుత్ర
 వతీర్మనుః || * || ఇతి । బృహస్పతిశ్చ — || శ్లో || బహ్వీనామేకపత్నీనా
 మేకపషవిదిఃస్మృతః । ఏకాచేత్పుత్రిణీతాసాం సర్వాసాం పిణ్డదస్తునః || * ||
 ఇతి । గౌతమోఽపి — || వా || పితృపత్న్యస్సర్వామతరః || * || ఇతి । కే
 చిదాహుః ‘అన్యస్యాఃపుత్రవత్సేఽపి కర్తాభర్తైవతత్రతు’ ఇత్యాదివచన
 మసవర్ణస్త్రీవిషయమ్ । ‘విదధ్యాకారసత్కేత్ర్యః’ ఇత్యాదివచనం సపత్నీ
 పుత్రస్యప్రాథమ్యప్రతిపాదకం సవర్ణస్త్రీవిషయమ్” ఇతి । అన్యేతు, అత్ర
 ప్రమాణాభావాద్యోఽంశహరణివచనేనాంశగ్రహణాగ్రహణప్రయుక్తా
 వ్యవస్థాయుక్తేత్వాహుః । అత్రకేచిత్పితృదాహిత్రాద్యపేక్షయా సప
 త్నీపుత్రస్యప్రాధమ్యమాహుః । “అపరేతుఅపుత్రాయాస్సపత్నీజః” ఇత్యా
 దిఃస్వసంతానాభావవిషయత్వాత్ “యోఽంశహరస్సపిణ్డదాయీ” ఇతిస్మర
 ణాదంశహరేషు పౌత్రాదిషు సత్పుత్రం కథంతస్యప్రాధమ్యమితివదంతస్తన్న
 క్షమనై । తదుక్తం స్మృత్యన్తరే — || శ్లో || సపత్నీఃపుత్రవత్సేఽపి
 హ్యపుత్రాయాఃక్రియాంపతిః । దాహిత్రపత్యభావేతుసపత్నీపుత్రఇవ్య

తే || * || ఇతి | ధనగ్రాహణోః పతిదాహిత్రయారభావే సపత్నీపుత్రకర్తై
త్యర్థః | ఏతచ్ఛపిభక్తవిషయమ్ | అవిభాగేతు దాహిత్రాపేక్షయా సపత్నీ
పుత్రపవ ప్రధమః , పుత్రాదేః పత్యస్తస్యాభావే దుహితాకన్త్రీ | అ
త్ర శక్త్యః — || స్తో || పుత్రాభావేతుకుర్యాత్తాం భర్తృభార్యేపరస్పరమ్ |
అపుత్రసృతుయాపుత్రీనైవపిణ్డప్రదాభవేత్ || * || ఇతి | భర్తృభా
వేదుహితామాతుఃకుర్యాత్ , పత్న్యభావేపితుశ్చేత్యర్థః | పితృధనభాక్త్వం
చతస్యఃస్మర్యతే దేవతేన || స్తో || అపుత్రకస్యస్వంకన్యాధర్మజాపుత్ర
స్దరేత్ || * || ఇతి | కన్యాఙ్గాధాఅనూధాచ | స్మృత్యస్తరేఽపి — || స్తో ||
యదైవాత్కాతధాపుత్రః పుత్రేణ దుహితాసమా | తస్యమాత్మనిత్య
ప్త్యాం కథమన్యోధనం హరేత్ || * || ఇతి | అత్ర కేచిత్ , || స్తో || పుత్రః
కుర్యాత్పితృశ్చార్థం పతీచతదసన్నిహౌ | ధనహార్యధదాహిత్రస్తతో
భ్రాతాచతత్సతః || * || ఇతి స్మరణాత్ , || స్తో || పతీదుహితరశ్చైవ
పితరాభ్రాతరస్తథా || * || ఇతి ధనగ్రహణేక్రమస్మరణాచ్చ , పతన్య
దుహితుశ్చదాహిత్రాత్పూర్వభావిత్వమాహుః | “ పాత్రాదాహిత్ర
కామతాః ” ఇతి విష్ణుస్మరణాత్ , శిష్టాచారాచ్చ పతీదాహిత్రాపేక్షయా
దాహిత్రప్రైవప్రాధమ్యమప రేవదన్తి | దుహితురభావేభ్రాతాదిః క
ర్తా || స్తో || భ్రాతృసన్సహూచరోభ్రాతాకుర్యాద్దాహాదితత్సతాః |
తతస్తస్యసోదరోభ్రాతాతదభావేతుతత్సతః || * || ఇతి స్మరణాత్ | స్మృ
త్యస్తరేఽపి — || స్తో || పతీభ్రాతాచతజ్జశ్చ పతామాతాస్సమాతధా |
భగినీభాగినేయశ్చ సపిణ్డసోదకస్తథా || అసన్నిధానేపూర్వేషాముత్తరే
పిణ్డదాఃప్యతాః || * || ఇతి | విష్ణుపురాణేఽపి — || స్తో || పుత్రాభ్రా
తాచతత్సత్రః పతీదుహితధాపితా | విత్తాభావేఽపిశిష్యశ్చ కుర్వీర
నార్ధ్వదైహికమ్ || * || ఇతి | యత్తుగునువచనమ్ || స్తో || భ్రాతృణా
మేకజాతానామేకశ్చేత్సుత్రవాభవేత్ | సర్వేతే తేనపుత్రేణ పుత్ర
ణోమనురబ్రవీత్ || * || ఇతి , తద్భ్రాత్రపేక్షయా భ్రాతృపుత్రస్య
నాభ్యర్చితత్వప్రతిపాదనపరమ్ , కింతు భ్రాతృపుత్రసంభవే అన్యంన
పరిగృహ్ణీయాదిత్యేవం పరమితి విజ్ఞానేశ్వరాదిభిరావ్యభాషితమ్ | అత్ర

కేచిదాహుః ॥ శ్లో ॥ అపుత్రస్యాధకులజా పత్నీచుహితరోఽపివా । తద
 భాదేపితామాతా భ్రాతృపుత్రాశ్చకీర్తితాః ॥ * ॥ ఇతి కాత్యాయన
 స్మరణాత్ , ॥ శ్లో ॥ పత్నీచుహితరజైవపితరభ్రాతరస్తథా ॥ * ॥ ఇ
 తి ధనగ్రహణైత్రమస్మరణాచ్చపిత్రాః ప్రాధమ్యం భ్రాతృదేస్తుతతోపి
 ప్రకర్షణితి । అన్యైశ్చ ॥ శ్లో ॥ పత్నీభ్రాతృచతత్పుత్రః పితామాతా ॥ * ॥
 ఇతి పూర్వోక్తవచననిచయబలాద్భ్రాతృదేః ప్రాధమ్యమితి వదన్తి ।
 యత్తుబోధాయనవచనమ్ — ॥ శ్లో ॥ నచమాతానచపితా కుర్యాత్పు
 త్రస్యపైతృకమ్ । నాగ్రజశ్చతథాభ్రాతృభ్రాతృత్వాణాంచకనీయసా
 మ్ ॥ * ॥ ఇతి । యదపి కాత్యాయనవచనమ్ — ॥ శ్లో ॥ పిత్రాశ్రాద్ధం
 నకర్తవ్యంపుత్రాణాంచకథంచన । భ్రాతృగ్రజేనకర్తవ్యంనభ్రాతృత్వా
 ణాం యవీయసామ్ ॥ * ॥ ఇతి । యదపి స్మృత్యన్తరమ్ — ॥ శ్లో ॥ నపు
 త్రస్యపితాకుర్యాన్నానుజస్యతథాగ్రజః ॥ * ॥ ఇతి , తత్సర్వం ముఖ్యా
 ధికారిపుత్రకనిష్ఠ భ్రాతృది సద్భావవిషయమ్ । స్నేహావిహీనవిషయం
 వా । తథాదేవలబోధాయనా — ॥ శ్లో ॥ సంసార్యశ్చపితాపుత్రై
 ర్భ్రాతరశ్చకనీయసా । మాతులస్యావ్యపుత్రస్య స్వప్రీయాఅపివామ
 తాః ॥ నపుత్రస్యపితాకుర్యాన్నానుజస్యతథాగ్రజః । యదిస్నేహేన
 కుర్యాతాం సపిణ్డీకిరణం వినా ॥ * ॥ ఇతి । కర్తృన్తరాభావేతదపికార్య
 మిత్యాహసంగ్రహకారః — ॥ శ్లో ॥ అన్యాభావేపితామాతా జ్యేష్ఠో
 వాఽపిసపిణ్డనమ్ । కుర్యాజ్జీవన్తమాత్రమ్య పిణ్డభాగంనియోజయేత్ ॥ * ॥
 ఇతి । ఆక్రమ్య - అతిక్రమ్యేత్యర్థః । స్మృత్యన్తరేఽపి — ॥ శ్లో ॥ సర్వా
 భావేపితావాఽపి కుర్యాద్భ్రాతృదధవాగ్రజః । గయాయాంచవిశేషే
 ణజ్యాయానపి సమాచరేత్ ॥ * ॥ ఇతి । అకరణేప్రత్యవాయశ్చ స్మృతిసా
 రసముచ్చయే దర్శితః ॥ శ్లో ॥ ఉత్సన్నబాధవంప్రేతం తథాభ్రాతృపితా
 గ్రజః । జననీవాఽపి సంసుగ్ర్యావృహదేనోఽన్యథాభవేత్ ॥ * ॥ ఇతి । పి
 త్రగ్రజయో స్సమవాయే ప్రత్యాసన్నత్వాత్పితృతైవకుర్యాత్ , తదభావే
 జ్యేష్ఠ ఇతిక్రమోఽపిలక్ష్యతే । కనిష్ఠభ్రాతృసమవాయేఅనన్తరపవకనిష్ఠో
 జ్యేష్ఠపకుర్యాత్ నవ్యవహితోఽనుజః ॥ శ్లో ॥ అనన్తరస్సపిణ్డోయఃక్రమ

ణతనయస్తయోః ॥ * ॥ ఇతి మన్వాదిస్తరణాత్ । జీవతి పితరిభ్రాత్రా దే
 రన్యేన కారయితవ్యమితుక్తం స్మృతిరత్నే — ॥ శ్లో ॥ ప్రేతశ్రాద్ధం స
 పిణ్డ్యంతం ప్రత్యజ్ఞం శ్రాద్ధమేవచ । భ్రాత్రాదేః కార్యమన్యేన స్వపితా
 యదిజీవతి ॥ * ॥ ఇతి । ఏవం భ్రాతృతత్పుత్రయోరభావే పితామాతా ,
 మాతాపిత్రోరభావే స్సౌమ , తదభావేస్వసా అనుజాఽగ్రజావా , తద
 భావేతత్సుతః , సోదరస్వప్రభావే అసోదరస్వసా , తతస్తత్సుతః , తత
 స్సపిణ్డః , తతస్సమానోదకః , తతోమాతృసపిణ్డః , మాతృసమానోదకః , త
 దభావేనగోత్రః , తతశ్శిష్యః , తదభావేబుద్ధిక్ , తతఆచార్యః , తదభా
 వేజామాతా , తదభావే సఖేతిక్రమః । తథాచస్మృతినారే — ॥ శ్లో ॥
 వత్సీ భ్రాతాచ తజ్జశ్చ పితా మాతా స్సౌమ తథా । భగినీ భాగినీయ
 శ్చ సపిణ్డసోదకస్తథా । అసన్నిధానే పూర్వేషాముత్తరే పిణ్డదాః స్మృ
 తాః ॥ * ॥ ఇతి । కాత్యాయనః — ॥ శ్లో ॥ అనుజావాఽగ్రజా
 వాఽపి భ్రాతుః కుర్యాచ్చ సంస్క్రియామ్ । తతస్త్వసోదరా తద్వత్
 క్రమేణతనయస్తయోః ॥ * ॥ ఇతి । చంద్రికాయామ్ — ॥ శ్లో ॥ పు
 రాభావేసపిణ్డాస్తు తదభావేతుసోదకాః । మాతుస్సపిణ్డాయేవాస్యర్యే
 వామాతుశ్చసోదకాః ॥ కుర్యురేనం విధిం సమ్యగపుత్రస్య సుతాః స్మృ
 తాః ॥ * ॥ ఇతి । మాతుస్సపిణ్డః - మాతామహతత్పుత్రాది పశ్చపురుష
 పర్యంతాః । పశ్చపురుషాదూర్ధ్వం త్రిపురుషపర్యంతా మాతృసమానోద
 కాః । పరాశరః — ॥ శ్లో ॥ అభావేతుసపిణ్డానాం సమానోదకసంతతిః ।
 మాతృపక్షసపిణ్డేన సంబద్ధాయేజలేనవా ॥ * ॥ ఇతి । బృహస్పతిః — ॥ శ్లో ॥
 ప్రమీతస్యపితుః పుత్రైః శ్రాద్ధం దేయం ప్రయత్నతః । జ్ఞాతిబంధుసుహృ
 చ్చిప్తైర్వృత్తిర్భృత్యపురోహితైః ॥ * ॥ కాత్యాయనోఽపి — ॥ శ్లో ॥
 పుత్రశ్శిష్యోఽధవాపత్నీ పితామాతాఽధవాగురుః । స్త్రీహరీధనహరీచకు
 ర్యుః పిణ్డోదకక్రియామ్ ॥ * ॥ ఇతి । స్త్రీహరీ - రాగతః కళత్రహరీ । ధ
 నహారిణస్తు మనునాదర్శితాః — ॥ శ్లో ॥ అనంతరస్సపిణ్డోయస్తస్య తస్య
 ధనం హరేత్ । అతఃకూర్ధ్వం సకుల్యస్యాదాచార్యశిష్యపక్షవా ॥ సర్వేషా
 మప్యభావేతు బ్రాహ్మణారిక్షభాగినః । త్రైవిద్యాశుభయోధాన్తస్త

దాధర్మ్యే నహీయతే । అహార్యంబ్రాహ్మణద్రవ్యంరాజ్ఞానిత్యమితిస్థితిః ॥ * ॥
 మారణజ్ఞేయః — ॥ శ్లో ॥ సఖ్యురుతస్సనైబద్ధోశ్చసఖాఽపిశ్వశురస్యచ ।
 జామాతాసేహతః కుర్యాదఖిలంపైతృమేధికమ్ । సర్వాభావేతున్మృప
 తిఃకారయేత్తస్యరిక్షతః । తజ్జాతీయైరైస్సమ్యద్దాహోద్యాసకలాఃక్రి
 యాః ॥ * ॥ ఇతి । వృద్ధశాతాతపోఽపి — ॥ శ్లో ॥ మాతులోభాగినేయస్య
 స్వస్త్రియోమాతులస్యచ । శ్వశురస్యగురోవైవసఖ్యగ్నాతామహస్య
 చ । ఏతేహం చైవభార్యాయాస్సస్వర్కాతుఃపితృషవ్యసుః । మృతౌదా
 హాదికం కార్యమితి వేదవిదాంస్థితిః ॥ * ॥ ఇతి । స్మృత్యన్తరేఽపి —
 ॥ శ్లో ॥ మాతుఃపితౄర్కాతులస్యమాతులన్యామృతావపి । దౌహిత్రః
 ప్రధమంకర్తజ్ఞాతిఃసామ్యత్తదనన్తరమ్ ॥ * ॥ విష్ణురపి — ॥ శ్లో ॥ శ్వ
 త్రాప్వదీనాంతథాపిణ్డంపతీఽదద్యాతుస్సంసయతా ॥ * ॥ ఇతి । ధనహారి
 త్వాదినిమిత్తాభావేఽపిదాహాదికేకృతేభ్యదయిత్యాహ వృద్ధశాతాత
 పః — ॥ శ్లో ॥ ప్రీత్యాశ్రాద్ధంతుకర్తవ్యంసర్వేషాంవర్ణలిక్ష్మినామ్ । ఏ
 పంకుర్వన్మరస్సమృజ్ఞహతీం శ్రీయమాపున్యాత్ ॥ * ॥ ఇతి । లిక్ష్మినః - ఆ
 శ్రమిణః । బ్రాహ్మేఽపి — ॥ శ్లో ॥ అనాథంబ్రాహ్మణందద్ధావక్షత్రి
 యంవైశ్యమేవవా । పితృమేధమహాయజ్ఞఫలంప్రాప్నోతిమానవః ॥ * ॥
 ఇతి । ఏతచ్చసవణ్ణాభిప్రాయమ్ , అన్యధాదోషశ్రవణాత్ । తథాచమ
 రిచిః — ॥ శ్లో ॥ బ్రాహ్మణోహ్యసవర్ణస్యయఃకుర్యాదౌర్ధ్వదైహిక
 మ్ । తద్వర్ణత్వమసౌయాతిఇహలోకేపరశ్రవ ॥ * ॥ ఇతి । పారస్క
 రోఽపి — ॥ శ్లో ॥ నబ్రాహ్మణేనకర్తవ్యంశూద్రస్యతౌర్ధ్వదైహిక
 మ్ । శూద్రేణవాబ్రాహ్మణస్యవినాపారశవాతగ్నాచిత్ ॥ * ॥ ఇతి ।
 బ్రాహ్మణేనశూద్రాయాముత్పదితః పారశవః । కాలాదర్కేఽపి —
 ॥ శ్లో ॥ సేహాద్విప్రాదితైస్సర్వైర్వర్ణలిక్ష్ణౌర్ధ్వదైహికమ్ । కర్తవ్యం
 చైవవిప్రేణశూద్రస్యానేనతస్యచ ॥ * ॥ ఇతి । విప్రాదినాశూద్రాదే
 రిత్యర్థః । సపిణ్డానాం మధ్యే కేహంచిద్దాహాద్యధికారనిషేధమాహ వృ
 ధ్ధమనుః — ॥ శ్లో ॥ క్షీణాద్యానోదకం దద్యుఃస్తేనవ్రాత్యవిధర్మిణః । గ
 ర్భభర్తృప్రహణ్యైవసరావ్యత్యైవయోపితిః । నబ్రహ్మచారిణః కురు

రుదకం పతితానవ || * || ఇతి | క్షీబః - మోఘవీర్యః , ఆదిశబ్దాతుగ్జగో
 శకాదయః , ప్రేనాః - పరస్వాపహరిణః , వ్రాత్యాః - సంసారహీనాః ,
 విధర్మిణః - ప్రచ్యుతస్వధర్మాః , గర్భప్రహః - గర్భఘాతిన్యః , భ
 ర్తృప్రహః - భర్తృవివాశిన్యః , ఉదకగ్రహణము న్యేనదాహేకృతేఽపు
 దకదాననిషేధార్థమ్ | అతోదాహనిషేధః కైముత్యసిద్ధః | స్వసపిణ్డమర
 జేక్షేజాద్యాదాహాదికం నకుర్యురిత్యర్థః | బ్రహ్మచారిణస్తుదాహాదినిషేధః
 పిత్రాదివ్యతిరిక్తవిషయః | తథాప్రతిపాదితమధస్తాత్ | అత్రాయంక్ర
 మః — ఔరసపుత్రః , పాత్రః , తత్పుంసంతతిః , పుత్రికాపుత్రః , తత్స
 వ్తతిః , దత్తః , తత్సవ్తనః , ధనహారిదాహిత్రః , దాహిత్రః , పతీ , పతిః ,
 సపతీపుత్రః , దుహితా , భ్రాతా , తత్పుత్రః , అసోదరభ్రాతా , త
 త్పుత్రః , పితా , మాతా , సుషా , పాత్రీ , దాహిత్రీ , పాత్రస్యప
 తీ , తత్పుత్రీ , దత్తస్యపతీ , భగినీ , భాగినీయః , సపిణ్డః , సోదకః ,
 మాతృసపిణ్డః , తత్సమానోదకః , సగోత్రః , శిష్యః , ఋత్విక్ , భృ
 త్యః , గురుః , ఆచార్యః , సహాధ్యాయీ , జామాతా , సఖా , స్త్రీహ
 రీరాజా , ఇతి .

ఇతి సంసార్య నిరూపణమ్

— శ్లో అగ్నినిర్ణయః శ్లో —

అధాగ్నినిర్ణయః | తత్రమనుష్యర్థయాజ్ఞవల్క్యే — || శ్లో ||
 అహితాగ్నిర్యథాన్యాయం దధవ్యస్త్రీభిరగ్నిభిః | అనాహితాగ్నిరే
 కేనలోకితేతరేజనాః || * || ఇతి | ఏకేనఔపాసనేన | తథాత్రికాణ్డీ —
 || శ్లో || అనాహితాగ్నిప్రేక్షేనయః పూర్వంపతిభార్యయోః || * || ఇతి |
 వసిష్ఠః — || శ్లో || అనాహితాగ్నిర్యః పూర్వంపతీభ్యః ప్రమితిం గ
 తః | ఔపాసనాగ్నినాతస్యసంసారః పైతృమేధికః || పశ్చాత్పుతస్య
 కుర్వన్తి కేచిదుత్తపనాగ్నినా | పశ్చాత్పుతానాంపతీనాం పతివద్వహిం
 సజ్గ్రహః || * || ఇతి | యమః — || శ్లో || అస్థిసంఖ్యాయనాదర్వా
 గ్భర్తృపతీమృతాయది | తస్మిన్నేవానలేదాహ్యాయదిచాగ్నిర్నశామ్య
 తి || శాస్త్రైర్నాపునరేవాస్యాః పృథక్చిత్వాదికారయేత్ || * || శ్లోత్య

స్తరే — || శ్లో || పూర్వమేవమృతామాతా ఘటికానస్తరంపితా । గృహ్యగ్నిఃపూర్వతోగచ్ఛేదపరోవిధురానలః || * || ఇతి । మాతృదహనానస్తరం పితృమరణఇత్యర్థః । జమదగ్నిరపి — || శ్లో || దీక్షితస్యాహితాగ్నేశ్చ దాహస్వైప్త్రిభిరగ్నిభిః । అనాహితాగ్నేస్సంసారశ్చేనాపాసనవహ్నినా || ఇతరేషాం తాకికేన దాహణత్వవనాగ్నినా । చణ్డాభాగ్నిరమేధాగ్నిసూనితాగ్నిశ్చ కర్షించిత్ || పతితాగ్నిశ్చ తాగ్నిశ్చ నశిష్టగృహణోచితః । శూద్రవిత్క్షత్రవిప్రాగ్నిశ్చోత్రియస్యగృహానలః || పర్వతాగ్నిరరణ్యాగ్నిర్దూరునిర్మధనానలః । ఉపర్యుపరిజశ్చోష్ణో తాకికాగ్నిపరిగ్రహే || వ్రతీయతోఽకపాలాగ్నిస్తుషాగ్నిర్బాలకన్యయోః । విధురంవిధవాంచైవ దహేదుత్తవనాగ్నినా || * || ఇతి । యతిః - పరమహంసవ్యతిరిక్తః । స్మృత్యస్తరే — || శ్లో || కన్యామనుషసీతంచ అస్మాత్త్వమితిమన్త్రితః । తాకికేనదహేదేతాపుత్తపేనాధవాగ్నినా || * || వృద్ధవసన్తః — || శ్లో || తుషాగ్నినా దహేతగ్నాం వ్రీహిభిర్వా యవేనవా । అధవోత్తపసీయేన కాపాలేనానలేనవా || యతించ వణిశం చైవ దహేతాగ్నీపాలవహ్నినా || అధవోత్తపసీయేన తుషేజ్జేవాపరేవిదుః । దర్భేష్యగ్నిం సమారోప్య పునర్దర్భేషు సంస్థితః || పునర్దర్భతృతీయేషు వహ్నిరుత్తపనఃస్మృతః । కపాలమగ్నోనిక్షిప్య తప్తంచైవతువిక్షిపేత్ । కరిషంవాసముదూభతస్తుషేతు తుషపావకః || యావత్తప్తకపాలేన కేవలేనాగ్నిసమ్భవః । తావత్కపాలసమ్భూతః పావకఃపరికీర్తితః || * || ఇతి । జమదగ్నిరపి — || శ్లో || దర్భముష్టిం ప్రదీప్యాగ్నౌ తాకికేతత్ర చాపరమ్ । తత్రాప్యగ్నిస్తృతీయస్థోవహ్నిరుత్తపనఃస్మృతః । కపాలమగ్నోనిక్షిప్య తమాదాయ తుషేక్షిపేత్ । తుషేణదర్భసంభూతఃకపాలజఇతిస్మృతః || * || ఇతి । స్మృత్యస్తరేచ — || శ్లో || కపాలాంథఃకపాలాగ్నిస్తుషాగ్నిస్తుతుషోద్భవః । దర్భముష్టితృతీయోష్ణోభవేదుత్తవనాహ్వయః || * || ఇతి । బౌధాయనః — || వా || ఆహితాగ్నిమగ్నిభిర్దహతి యజ్ఞపాత్రైశ్చ , గృహస్థమాపాసనాగ్నినా , బ్రహ్మచారిణం కపాలాగ్నినా , అన్యానుత్తపనాగ్నినా || * || ఇతి । ఆపస్తంబః — || వా || ఔపాసనేనాహితా

గ్నిం దహతి నిర్మణ్యేన పతీముత్తిపనేనేతరాః ॥ * ॥ ఇతి । అత్రయథా
 స్వగృహ్యం యథాచారంవా వ్యవస్థా । కృతసమావర్తనస్యా కృతవివా
 హస్యబ్రహ్మచారిత్వాభావాగ్దృహస్థత్వాభావాచ్చ, కపాలాగ్నౌపా
 సనాగ్నోఽపి ప్రసక్త్యాభావాత్ “ అన్యానుత్తపనేన ” ఇతి బోధాయన
 వచనాత్ “ ఉత్తపనేనేతరాః ” ఇత్యావస్తమ్భవచనాచ్చ, ఉత్త
 పనాగ్నిరేవ । కృతవివాహస్యాపాసనోపక్రమాత్పూర్వం మరణేతదా
 నీమేవశేషహుమాంతం కర్తృసమాప్యబోపాసనేనదహేత్ ॥ శ్లో ॥ వి
 వాహశేషమధ్యేతుదమ్పతోర్వర్తరణంయది । కర్తృశేషంసమాప్యైవదహే
 దాపాసనాగ్నినా ॥ * ॥ ఇతి స్మరణాత్ । అనాహితాగ్నేర్భార్యాద్వ
 యసమ్భవే అగ్నిద్వయసంసగ్ధాత్పూర్వం మరణే తదైవాగ్నిద్వయస్య
 సంసర్గంకృత్వాతేనైవదహేత్ । సంసర్గాదనంతరంమరణేసంసృష్టాగ్ని
 నైవదహేత్ । “ యతేపూర్వాశ్రమభార్యామరణేఽపిఉత్తపనాగ్నినైవ,
 అన్యానుత్తపనేనేతి బోధాయనస్మరణాత్ ” ఇతికెచిత్ । అన్యేతు । “ ప్ర
 తాగ్నిసంస్థానంకృత్వాతేనైవదాహః ॥ శ్లో ॥ ప్రమీతాయాంతు భార్యా
 యాంసాగ్నోదూరంగతేధవే । నష్టాయాగ్నిం దహేదేనాం పుత్రవాయ
 దివేతరః ॥ * ॥ ఇతి స్మరణాద్యతిశూపస్యభర్తుస్సమారోపితాగ్నేర్దూరతోఽ
 వస్థానాత్ ” ఇత్యాహుః । తథావపారిజాతే — ॥ శ్లో ॥ పరివ్రాజకప
 తీచేన్మృతాతస్మాత్పురార్వతః । బోపాసనాగ్నింసంధాయదహేత్తువిదివ
 త్సుతః ॥ * ॥ ఇతి । తస్మాత్పూర్వతః - పరివ్రాజకమరణాత్పూర్వమి
 త్యర్థః । ఉత్తపనాగ్నేసంసారమాహశౌనకః — ॥ శ్లో ॥ అగ్నిము
 త్తపనంకృత్వాపాశ్వేప్రతస్యదక్షిణే । సమూహ్యసంపరిస్తీర్యపర్య
 త్యుచయధాక్రమమ్ । ఆజ్యంసంసృత్యమన్త్రేణస్రువేణజుహుయా
 త్తతః । అయాశ్చేత్యేకయాఽఽహుత్యావ్యాహృతీభిస్తతఃపరమ్ ॥ * ॥
 ఇతి । బోధాయనస్తు — ॥ శ్లో ॥ విధురస్యనిధాయాగ్నిం పుర్యా పురుష
 సూక్తకమ్ । జుహుయాద్వాదశాక్షేనవిధవాయాస్త్యయంక్రమః ॥ * ॥
 ఇతి । అయముత్తపనాగ్నింసంసారస్తుషమధితకపాలాగ్నినామపిసమానః ।
 పుర్వమ్మృతాంపతీమూహితాగ్నిరగ్నిహుత్రాణదహేత్ । అనాహి

తాగ్నిస్తూర్తగ్న్యర్థేనదహాదిత్యాహఃశ్వలాయనః — || శ్లో || స్తూర్తా
 ధ్వేనాగ్నిభిర్దధ్వామృతాంపతీంచతాంత్రిభిః । శిష్టార్థేనాద్వహేదన్యాం
 పునశ్చైవవాగ్నిమాన్యజేత్ । ప్రాగుద్వాహంచశిష్టార్థం స్తూర్తస్యాగ్నే
 ర్యథావిధి । శుశ్రూషేదప్యపతీకఇష్టంకుర్యాచ్ఛవానవా । సాయంప్రా
 తస్తోమధర్మమద్ధాగ్నావపినంచరేత్ || * || ఇతి । అత్ర త్రిభిరగ్నిభిరగ్ని
 మాన్యజేదిత్యాహితాగ్నివిషయమ్ । అనాహితాగ్నిరౌపాసనార్థేనదధ్వా
 శిష్టార్థేసాయంప్రాతర్జుహ్వాన్థాలీపాకంచకుర్వనుద్వహేత్ । అశ
 క్తోఽపియావజ్ఞీవంఘోషామంకుర్యాదిత్యర్థః । యాజ్ఞవల్క్యః —
 || శ్లో || దాహయిత్యాగ్నిఘోషాత్రైణస్త్రీయంవృత్తవతీంపతిః । ఆహరే
 ద్విధివద్దారానగ్నించైవవావిశమ్భయన్ || * || ఇతి । పతచ్ఛక్యవివాహ
 విషయమ్ । అశక్యవివాహస్తునిర్వర్ణేనదాహయిత్యాహవాజ్ఞీవమగ్ని
 ఘోషాత్రంజుహుయాత్ । అత్రకపర్వీ — || శ్లో || ఆహితాగ్నిఃపూ
 ర్వమృతాంస్వాగ్నిభిర్దాహయేత్స్త్రీయమ్ । శక్యేవివాహేఽథాశక్త్యాని
 ర్వర్ణేనైవదాహయేత్ || * || ఇతి । తథాచాపస్తవ్పుభరద్వాజౌ — || వా || ని
 ర్వర్ణేనపతీముత్తపనేనేతరాన్ || * || ఇతి । స్మృత్యంతరైఽపి — || శ్లో ||
 దారకర్షణిశక్తశ్చేత్పతీంచనిధనంగతా । శ్రౌతస్తూర్తాగ్నివాదాహః
 పత్యానైవతదాభవేత్ । నిర్వర్ణేనైవతాందధ్వానిదధ్యాదగ్నిమాత్మని ।
 అగ్నిఘోషాత్రంపూణమానందర్శంచాగ్రయణంతథా । అపతీకోఽ
 పికుర్వీతతస్మిన్నానన్యతరథంచన । విచ్ఛిన్నవహ్నిఃసన్ధానంపునరేవవిధీయ
 తే । దారకర్షణిశక్తశ్చేద్దహేదౌపాసనాగ్నినా || * || ఇతి । పూర్వంప
 తీమరణేదారకర్షణిశక్తోఽనాహితాగ్నిరౌపాసనేనదహేత్ , ఆహితా
 గ్నిరగ్నిఘోషాత్రైణేత్యర్థః । సర్వాథానేపూర్వంయజమానస్యమరణేఅ
 గ్నిఘోషాత్రేత్రేతాయాంపితృమేధః , పత్యాస్తవశ్చాత్మరణేప్రేతా
 థానమితిచన్ద్రీకాయామ్ । అత్రకాత్యాయనోఽపి — || శ్లో || పూ
 ర్వంమృతస్యదమ్పత్యోఃప్రేతాథానంపరస్యతు || * || పూర్వంమృత
 స్యాగ్నిసంసారః పశ్చాత్పృతస్థ్యదమ్పత్యోరన్యతరస్యప్రేతాథానమి
 త్యర్థః । కల్పపరిశిష్టేఽపి — || శ్లో || మృతాహితాగ్నేర్భార్యయాః

ప్రేతాయావిధిరుచ్యతే । సంసృరివ్య ఇమాం పతీం నిర్వృణ్ణేనకుశాగ్ని
 నా । ఇతి సజులవ్యసమాద్యనిర్వృణ్ణాగ్నిమముంత్రిధా । విభజ్యదక్షిణా
 గ్నాతుచరుపాకోఽపరానలే । ఆమిత్రాస్రక్సృవాపత్రవారుణౌభవతస్తతః ।
 పపనం పాత్రచయనంబినాఽన్యత్సర్వమాదిశేత్ ॥ * ॥ ఇతి । పునర్దూర
 గ్రహణాసమర్థః స్యపతీదాహవినియక్తాగ్నిఃపాత్ర స్యవిధురసో
 త్సృష్టాగేర్విచిచ్ఛనాఽగ్నేర్వామరణేప్రేతాధానమేవ । తథాచాపస్త
 మ్భిః — ॥ వా ॥ యద్యాహితాగ్నిరుత్సృష్టాగ్నిర్విధురాగ్నిర్విచి
 చ్ఛనాగ్నిః ప్రమీయేత నతమన్యేన ప్రేతాగ్నిభ్యోదహస్తీతి విజ్ఞాయతే
 చాధానప్రభృతి యజమానపవాగ్నయో భవన్తి । అధాపీబ్రాహ్మణమ్, త
 మసోవాపషతమఃప్రవిశతిసహతేనయ ఆహితాగ్ని మన్యేనత్రేతాగ్నిభ్యో
 దహతి ॥ * ॥ ఇతి । భావ్యకారః — యద్యాహితాగ్నిరుత్సృష్టాగ్నిర్విధు
 రాగ్నిర్విచిచ్ఛనాగ్నిర్వా ప్రమీయేత నతమన్యేనత్రేతాగ్నిభ్యోదహన్తి,
 ఇతి, తస్యప్రాచీనావిత్యగ్నయతనముద్భృత్యావృక్ష్య యజమానా
 యతనె ప్రేతం నిధాయ గాహాపత్యాయతనే అరణీ నిధాయ మగ్ధతి
 యేఽస్యాగ్నయోజుహ్వతోమాంసకామాస్సజుల్యయన్తై యజమానమాం
 సంజానన్తుతే హవిషేసాదితాయ స్వర్గమిమంలాకమిమంప్రేతం నయన్త్వి
 తి తూష్ణం విహృత్య ద్వాదశగృహీతేన స్రుచం పూరయిత్వా తూష్ణం
 పుతాప్రేతే మాత్యాఇత్యాది కర్తృప్రతిపాద్యతే ॥ * ॥ ఇతి । స్మృత్య
 న్తరేఽపి — ॥ శ్లో ॥ అధానుగతవహిస్త్వ యజమానోమృతోయది । ప్రే
 తాధానంతథాకుర్యాదిత్యాపస్తమ్బభాషితమ్ ॥ * ॥ ఇతి । పవంచాహితా
 గ్నేర్విధురసాగ్నిత్రయముత్పాద్యవిధివద్దాహఃకార్యః । అనాహితాగ్నేస్తు
 ఊత్తవనేనేతిభేదః । ప్రేతేమాత్యాఇత్యాదిసమానముభయోః । నన్వాహ
 తాగ్నేర్నిత్రయోత్పాదనవదనాహితాగ్నేరపి విధురసోపాసనాగ్నిము
 త్పాద్య తేనైవదాహఃకార్యఇతిచేన్న, ఆధానప్రభృతియజమానపవాగ్న
 యోభవస్తీత్యాపస్తమ్బేనహేతూపన్యాసాత్, నతమన్యేనత్రేతాగ్నిభ్యో
 దహస్తీతి ఇతరాగ్నినాదాహనిషేధాచ్చ ॥ వా ॥ యథాయోగినస్సాన్వితా
 దేహాన్విదిత్యాదికరకాయముప్రవిశ్యపునస్వాదేహాన్ప్రవిశన్తిభవతే

నమవ్యజ్జేవమగ్నయోఽపిపతీం సంస్కృత్యయజమానమేవాభ్యావర్త
 దై, ఇతిభారద్వాజవచనాచ్చతస్యప్రేతాధానంయుక్తమ్ । విభరస్యానా
 హితాగేఽస్తధావిధ్యభావాత్, ఉత్తపనాగ్నివిధానాచ్చనప్రేతాపాస
 నసన్ధానమ్ । తధావిధవాయాఅనాహితాగేఽర్భార్యాయామృతాపుష్ట
 పనాగ్నివైవదాహః । ఆహితాగ్నిపత్యాప్తపశ్చాత్తరణేప్రాగుక్తకా
 త్యాయనాదివచనానుసారేణప్రేతాధానం నిర్వణ్యేనేతిభావ్యకారః । పూ
 ర్వం మరణేవృత్తవత్యాప్తస్యాదారకర్తృణిశక్తశ్చేదగ్నిత్రయేణదాహంకు
 ర్యాత్ । తస్యాసద్వృత్త్యభావేస్వస్యదారగ్రహణశక్త్యభావేచనిర్వ
 ణ్యైవైవతాందహేత్ । అత్రైవవివయేవిష్ణుః — ॥ శ్లో ॥ మృతాయా
 మపిభార్యాయాం వైదికాగ్నిం నతుత్యజేత్ । ఉపాధినాపితత్కర్తృయా
 వజ్జీవం సమాచరేత్ ॥ * ॥ ఇతి । ఉపాధిః - ప్రతికృతిః । పితదేవాభిప్ర
 త్యభారద్వాజః — ॥ వా ॥ యజమానస్యైవాగ్నిత్రయమ్ ॥ * ॥ ఇతి ।
 మైశ్రాయణీశ్రుతిరపి — ॥ శ్లో ॥ యస్తువైర్విభిర్భార్యంసంస్కరోతి
 కథంచన । అసౌమృతః స్త్రీభవతిస్త్రీచైవాస్యపుమాభవేత్ ॥ * ॥ స్వై
 రితిశ్రవణాత్పత్యజ్ఞతాపత్నేఽయం నిషేధః, నసహాధికారపత్నే ఇతికేచ
 త్ । విచ్ఛిన్నాగ్నేరుత్సృష్టాగ్నేర్వాయజమానస్యమృతేః పూర్వంప
 త్నీమరణేపున్దరగ్రహణశక్తావశక్తాచ నిర్వణ్యాగ్నివైవదాహః, నతు
 ప్రేతాధానాహితత్రైతాగ్నిభిః । తథాచకవర్ణీ — ॥ శ్లో ॥ సప్తోత్సృష్టా
 నలసహచరీదాహకృత్యేనకుర్యాత్ప్రేతాధానం మథితదహనస్తత్క్రీయా
 యాం ప్రకల్ప్యః । అన్యోపేతానుషనయనకల్లోషణేలోకికోవాకాపాలో
 వాభవతిదహనశ్చాథసంతాపనోవా ॥ * ॥ ఇతి । విదేశస్థానగ్నేఃపతీమ
 రణేప్రేతాధానముక్తంప్రృత్యస్తరే — ॥ శ్లో ॥ దూరేపితాఽనగ్నిరిత
 స్స్వమాతామృతాయదిస్యాతుస్తదౌరసశ్చేత్ । ఆధాయవహ్నిం విదధీతస
 ర్వామనేఽప్తిమాత్మాస ఇతిశ్రుతిహి ॥ * ॥ ఇతి । అనగ్నిః - అనాహి
 తాగ్నిః । పవంచవిచ్ఛిన్నాపాసనస్యపతీమరణేప్రేతాగ్నిసన్ధానమ్ ।
 పూర్వోక్తకవర్ణివచనేనన్యాయసామ్యాన్యధితాగ్నిరిత్యేకే .

బహుపత్నీకస్యపత్నీమరణేఽగ్నినిర్ణయః

బహుపత్నీకస్యపత్నీమరణేవృద్ధమనుః — || శ్లో || బహుపత్నీకపత్రే
తు జ్యేష్ఠాచేతూర్వమారిణీ । తాందసేదగ్నిహూత్రైణ పునరాధా
నమన్యథా || * || ఇతి (నిర్మన్యేనతథేతరా ఇతిపాతాంతరమ్) అయన్యా
యోద్విపత్నీకవిషయేఽపి సమానః । తథాస్మృత్యంతరే — || శ్లో || జ్యే
ష్ఠాభార్యామృతపూర్వం పుత్రస్త్రీతాగ్నినాదహేత్ । ఆధానంచపు
నః కుర్యాత్సహపత్నీద్వితీయయా । ద్వితీయాయదిచేద్యాభార్యాపూ
ర్వం మరణమాపుయ్యాత్ । జీవన్త్యాం ప్రధమాయాంతు దహేన్నిర్మధి
తాగ్నినా || * || ఇతి । ద్వితీయాయాలగ్నిహూత్రదాహనిషేధమా
హదేవలః — || శ్లో || ద్వితీయాంవైతుయోభార్యాం దహేద్వైతాని కా
గ్నిభిః । తిష్ఠన్త్యాం ప్రధమాయాంతు సురాపానసమం హితత్ || * || ఇ
తి । తిష్ఠన్త్యాం ప్రధమాయామితివిశేషణాత్తన్నరణాదూర్ధ్వం విద్యమానా
సుజ్యేష్ఠాయామరణేఽపిఅగ్నిదానమనుమతమేవ । ఏతదేవాభిప్రేత్యస్మృ
త్యంతరమ్ — || శ్లో || మృతాయాంతుద్వితీయాయాం యోఽగ్నిహూ
త్రం సముస్సృజేత్ । బ్రాహ్మణ్యైంతంవిజానీయాద్యశ్చకామాత్సముస్సృ
జేత్ || * || ఇతి । ఏతదాధానానధికృతస్త్రీవిషయమితివిజ్ఞానేశ్వరేశో
క్తమ్ । తద్విషయత్వాప్రతీతేస్తదుక్తమయుక్తమిత్యన్యైః । ద్వితీయార్యానా
హితాగ్నివిషయేస్మృత్యంతరమ్ — || శ్లో || పత్యోరెకాయదిమృతా
తాందహేత్ స్మృత్యవహ్నినా । ఆదధీతాన్యయాసార్థమాధానవిధినాగృ
హీ || * || ఇతి । పత్యోర్మృత్యధేవకా - ముఖ్యా , జ్యేష్ఠేతియావత్ ,
సామృతాయదితాంసంస్మృత్యస్తావహ్నినాదాహయత్వాపునరన్యయా -
శనిష్ఠయాసహ పునస్సద్ధానవిధినా సందధీతేత్యర్థః । తథాశౌనకః —
|| శ్లో || అథాగ్నోర్మృత్యహయోర్యోగమహం వత్స్యామి శౌనకః । సహ
ధికారసిద్ధ్యర్థం సపత్నీభేదజాతయోః || * || ఇత్యాదినాఽగ్నిద్వయ
సంసర్జముక్త్యాజ్యేష్ఠాయాస్సంస్మృత్యవహ్నినాదాహమాహ — || శ్లో || త
యోరెకాయదిమృతా తాందద్ధ్యా తేనవహ్నినా । ఆదధీతాన్యయాసా
ర్థమాధానవిధినాగృహీ || * || ఇతి । యత్తుభావ్యకారవచనమ్ — || శ్లో ||

యదిత్వ నేకభార్యస్య కాచిత్పత్నీమృతాతదా । నిర్వశ్యైవైవసాదాహ్య
తదగ్నిం ధారయేత్పతిః ॥ * ॥ ఇతి , తచ్ఛాసకాది వచనవిరుద్ధత్వాదు
పేక్షణీయమ్ , సత్త్వ అజ్ఞత్వపక్షేవా సమర్థనీయమ్ । కనిష్ఠావివయేతు
స్తృత్యస్తరమ్ — ॥ శ్లో ॥ కనిష్ఠాయాంమృతాయాంతు విభజ్యగ్నింప్ర
ధాహయేత్ । శమయిత్వాన్యభాగంతుసమాదధ్యాత్పునశ్శుచిః ॥ * ॥
ఇతి । అత్రవిశేషస్సంగ్రహేనిరూపితః — ॥ శ్లో ॥ జ్యేష్ఠావివాహవహ్నోచే
త్యనీయస్యాఃకరగ్రహే । ఊహమస్తయోర్మృతైకాచేత్సర్వేషాంస
నాగ్నినా ॥ దధ్యాతామన్యయాసాకంపునస్సిద్ధానమాచరేత్ । కనీయస్యా
వివాహేతు ఊహమశ్చేచ్ఛాకికానరే ॥ మృతాంహహేత్తదం శేనశిష్టైర్వై
మంసమాచరేత్ । తత్తదం శేనదాహస్సాన్యద్యగవన్తరణైతయోః ॥ * ॥ ఇతి ।
స్తృతిరత్వకల్పకారికయోరుక్తమ్ — ॥ శ్లో ॥ లోకాగ్నావితరోద్వాహంకృ
త్వాసంస్మృష్టవహ్నిమా । తస్యైకస్యాంమృతాయాంతువిభాగోగ్నేర్మునీ
రితః ॥ విభజ్యవహ్నింప్రత్యక్షంభాగయోస్తుపృథక్పృథక్ ॥ పూర్ణాహుత్యా
వివిచ్యాగ్నిమిష్ట్యాభాగౌవినిర్దిశేత్ । పూర్వస్యాం దక్షిణంభాగమితరస్యాం త
థేతరమ్ ॥ యాతుతస్యమృతాభార్యా తదాగ్నిం వినియోజయేత్ । పూ
ర్వాపాసనవహ్నోతు యస్యోద్వాహాఃపురాకృతః ॥ తస్యేకపత్నీమరణే
కృత్వాగ్నిర్వినియుజ్యతే । తతస్తస్యాఃక్రియాన్తేతు స్థితయాసహభార్య
యా ॥ ప్రధానోద్వాహఊహామంతు కృత్వా పూర్వవదాచరేత్ । ఏ
వంవిజ్ఞాయయేతు ర్యాత్తరతీహసుసంస్మృతిమ్ ॥ అన్యథాత్వగ్నిసాఙ్గర్యా
త్పతత్యేవేతినిశ్చయః ॥ * ॥ ఇతి । పత్నీనాం యుగవత్తరణే సంస్మృష్టస్యగృ
హ్యగ్నేర్విభాగమాహసంగ్రహకారః — ॥ శ్లో ॥ జ్యేష్ఠాసనాగ్నాసం
స్మృష్టేనమిథౌద్వాప్రదాపయేత్ । అయం తేయోనిఋణుత్వియ ఇత్యేవ
యుగవత్తతః ॥ సప్తతేఅగ్న ఇతితు హుత్వా పూర్ణాహుతిం తతః । అచ్ఛా
గ్నిరోమతీయఇతి విభజ్యగ్నిం తతఃపునః ॥ అజుహ్యేనేతి సమిధం ప్రతిష్ఠా
స్యతతోహునేత్ । అయాశ్చవ్యాహృతీశ్చైవస్మృతంహుత్వా తతఃపునః ।
ఏవంవిభజ్యచైకేన స్మార్తకర్తృసమాచరేత్ ॥ * ॥ ఇతి । అగ్ధాధానెతు ఏ
కభార్యస్యయజమానత్యపూర్వం మరణే తస్యాగ్నిత్రైతాయాం పితృమై

ధః । పత్నాస్త్వస్వాపాసననదాహః । అపస్తమ్భః — ॥ వా ॥ తయోర్యః
 పూర్వోమిప్రయేత తస్యాగ్నిత్రైతాయాం పితృమేధస్సంపద్యతే, యఃప
 శ్చాత్తస్వాపాసన ॥ * ॥ ఇతి । (స్త్రీ)వైవం భర్తరిప్రేతఇతి భారద్వాజవ
 చనానుసారేణ భర్తృమరణాదూర్ధ్వమప్యాపాసనాగ్నిపరిచరాయాం స
 త్యామాపాసననదాహః, అన్యథాప్రేతాగ్నిసన్ధానమ్, నిర్మణ్యోఽగ్నిరితి
 కేచిత్ । ఏకభార్యస్య పూర్వం పతీమరణే అగ్నిఃకాలా త్రైణాపాసనేన
 చదగ్ధా పునః పరిణీయ తయా సహాధానమ్, అగ్నేనముపాషతీత్యారభ్య
 పురస్తాత్ సఖ్యావసన్థా వ్యామాపాసనన చేత్యావస్తమ్భేనాపాసనస్య
 ప్రతిపత్తిపిధానాత్ । వివాహసామర్థ్యనిశ్చయేపత్న్యాస్త్రీతాయాం
 పితృమేధః । “యజమానస్యత్వాపాసనేన, యఃపశ్చాత్తస్వాపాసనే”
 ఇతిస్తరణాత్ । అథాధానేత్వనేకభార్యస్యయజమానస్యపూర్వంమరణే
 తస్యాగ్నిత్రైతాయాం పితృమేధః, పతీనాంతుస్తేష్వైవైరోపాసనాం
 క్షైః । ఉక్తం చభాష్యే — ॥ శ్లో ॥ అథచెద్బహుపతీకౌహ్యద్ధాధానీవి
 పద్యతే । త్రైతాగ్నిభిస్తుదాహ్యోసాన్సితేపత్న్యస్త్రీపాసనానలైః । ప్ర
 త్యక్షాగ్నింవిభజ్యైవయథావదనుపూర్వశః ॥ * ॥ ఇతి । అత్రకేచిత్ ।
 పూర్వమృతపత్న్యాస్త్రీతాగ్నిభిర్దహనవిధానం పశ్చాత్పుతాయాదౌపా
 సనాగ్నిదాహనవిధానంచ సహాధికారపక్షే, నత్వజ్ఞతాపక్షే, అత ఏవా
 క్తం భాష్యకారేణ — ॥ వా ॥ సూత్రేహిపూర్వంమృతస్యయజమానస్యవై
 తానికైరోపాసననచదహనమనుక్రాంతమ్, పత్న్యాస్తునిర్మణ్యేనదహనం
 పక్ష్యతేనిర్మణ్యేనపతీమితి, తత్రకథం పశ్చాత్పుతాయాఃపత్న్యాదౌ
 పాసనపద్భావః । తస్మాదౌపాసనవత ఆహితాగ్నేస్త్రీతానికైరోపాస
 ననచదహనం పత్న్యాస్తునిర్మణ్యేన । తత్రాజ్ఞతాపక్షే “సర్వాధానైర్ధా
 ధానైవాపూర్వమృతాం పతీం నిర్మణ్యేనదాహయిత్వా విధివదగ్నిసన్ధౌ
 జ్యదారసక్లహణం కృత్వాబ్రహ్మదనపవనానన్తరమాపాసనాగ్నిమర
 ణ్యోస్సమారోప్యమధిత్యావిధివదగ్న్యధానం కుర్యాత్” ఇత్యజ్ఞత్వప
 త్నానుసారిణిఅహుః । యచ్చాత్రవక్తవ్యంతతస్సర్వం యజమానప్రకర
 ణేవిరూపితమ్ । దారసం గ్రహణానీన్తరంఅగ్న్యధానాత్పూర్వం యజ

మానమరణేసంగ్రహకారః — || శ్లో || యజ్ఞామృతస్త్రిక్షణదూహ్యాభా
 ర్థ్యామగ్నిననాథాయమృతోయదిస్యాత్ । ఔపాసనేతస్తు మతీమయా
 శ్చహుత్వాసమారోప్యహృతారణౌతమ్ । ప్రేతాథానంతుకర్తవ్యంతత్ప
 శ్చాప్తైవైతృమేధికమ్ || * || ఇతి । అత్రారణ్యహరణమాహత్రికాణ్డీ—
 || శ్లో || నష్టైషష్విష్యధారణోఽర్హాశేషాస్వీమ్రయేతచేత్ । ఆహ
 రేదరణిద్వన్వమాధానోక్తవిధానతః । తతోఽగ్నితూన్యప్రేతోక్తమ
 ణ్ఠానాదిప్రపద్యతే || * || ఇతి । ఆత్మారూఢానలమృతివిషయే ఆపస్త
 మ్బుః — || వా || ఆత్మారూఢేష్యగ్నిషుయజమానామ్రయేతలౌకికాగ్ని
 ముపసమాధాయ ప్రేతస్యదక్షిణంపాణిమభినధాయతత్పుత్రాభ్రాతృవాఽ
 న్యోవాప్రత్యాసనంబున్ధుః, “ఉపావరోహ” ఇత్యుపావరోహయేత్,
 “పునస్త్యాదిత్యా” ఇత్యగ్నిమభినమిథ్యాదేవంసర్వేష్యగుప్యపహతే
 షు || * || ఇతి । “భూర్భువస్సువః” ఇతి సర్వప్రాప్యశ్చిత్తానిచేతి ।
 అనేనైవంన్యాయేనాత్మసమారూఢౌపాసనాగ్నేః కాలద్వయాపాసనాతిక్ర
 మాత్ పూర్వం మృతస్యదక్షిణహస్తైఃగ్నిమవస్థాప్యోపావరోహ్యవ్యాహృ
 త్యానాజ్ఞాతత్రయేణచతుర్థహీతమాజ్యంజుహుయాత్ । ఏవంచౌపా
 సనోత్పత్తిః కాలద్వయాతిక్రమేప్రేతాగ్నిసన్ధానైవైవ । అరణిసమారో
 పితాగ్నిమృతివిషయేఽపిభరద్వాజః — || వా || యద్యాత్మన్యరణ్యోర్వా
 సమారూఢేషు యజమానోమ్రయేతఆయతనానికల్పయిత్వా యజమానా
 యతనేప్రేతం నిధాయగాహావత్యాయతనే లౌకికాగ్నిముపసమాధాయ
 ప్రేతస్యదక్షిణపాణిమభినంగృహ్యతత్పుత్రాభ్రాతృవాఽన్యోవాప్రత్యా
 సనంబున్ధుః, “ఉపావరోహజాతవేదఇమంతం స్వగాయలోకాయనయ
 ప్రజానామాయః । ప్రజాం రయిమస్మాసుధేహ్యజస్రౌదీదిహినోదురౌ
 ణే” ఇతి లౌకికాగాఽపుపావరోహయత్యరణ్యోర్వాఉపావరోహ్యమథే
 ద్యద్యరణ్యోసమారూఢసాన్యనిర్వర్తమానేప్రేతమన్వారమ్భయిత్వా
 ఇమం మన్తంజపేత్, విహరణాదిసమానమ్ || * || ఇతి । తత్రారణ్యో
 ర్వోపావరోహ్యమథేదిత్యన్తమాత్మసమారోపణవిషయమ్ । శేషమరణి
 మారోపణవిషయమ్ । ఆదితస్తాక్తంప్రేతనిధానాన్తముభయత్రతున్యో

ఏవమనాహితాగే సస్సమిత్యనూరోపణనతి తన్మరణేమృతస్యదక్షిణంపాణి
మనాన్వరభ్యలొకి కాగ్నాపుపావరోహ్యదాద్దశగృహీతేనాజ్యేనతూష్ణిం
హుత్వాతతాగలఁజూహుం చకృత్వాసంసురార్యాత్ । కాల్పద్వయానతి
క్రమే నద్వాదశగృహీతేనఁజూహుః , కింతువాయృత్యావనాజ్ఞాతత్ర
యేణచపూర్వవజ్జుహుయాత్ । సమూరూఢౌపాసనాగేర్భూర్యాయా
మరణేలొకి కాగ్నాపుపావరోహ్యదాహయేత్ .

అహితాగ్నేర్దైశాన్తరమరణే

అహితాగ్నేదేశాన్తరమరణవిషయే చచ్చికాయాముక్తమ్ —
॥ శ్లో ॥ యష్మిదేశేస్థితోపహ్నిస్తతోఽన్యత్రమృతోయది । ॥ వైతా
నేపాధికాకార్యాపూర్ణాఽహుతిరధాపివా ॥ * ॥ ఇతి । అగ్నిఁజూహు
త్రార్థమృత్విజంపరికల్ప్యకార్యవశాద్దేశాన్తరం గ్రామాన్తరంవాగతస్య
తత్రచైవాన్యతస్యలొకి కాగ్నాదధస్యాస్థీనిత్రైతాగ్నిసమీపం నీత్వా
శ్చ తస్మిన్వైతానికోపాధిక్యతీమిష్టిం పూర్ణాహుతింవా కృత్వాప్రైతాస్థి
సంసారం కుర్వాదిత్యర్థః । కేచిదత్ర “ చరుః పధిక్యతః కార్యః పూ
ర్ణాహుతిరధాపివా ” ఇతి పరిత్యాగ్యాచక్షతే - “ ఔపాసనేగ్రహే
విద్యమానదేశాన్తరే లొకి కాగ్నిదాదధస్యానాహితాగ్నేర్దైశాన్తరస్థీనాదాయ
ఔపాసనేశ్చ తేనచరుణాఅగ్నేయేపధిక్యతే స్వాహేతి జుహుయాత్ । పూ
ర్ణాహుతిం వేతిపునస్సంసారపర్యన్తమగ్నిఁజూహుత్రం జుహుయాత్ ।
అథయద్యాహితాగ్నిరన్యత్రప్రేయాత్ , దీప్యమానైర్హూయమానైరగ్ని
భిరాశీరన్యభదేశాస్యాగ్నిభిస్సమాగమయేరఽ ఆసుసాగరాదగ్నింజు
హుయాదగ్నిస్సంరక్షణార్థమ్ ” ఇతి బౌధాయనావస్తమబ్రహ్మరణాత్ ।
తత్రఁజూహుద్రవ్యముక్తంస్తృత్యన్తరే — ॥ శ్లో ॥ అన్యదీయేనవత్యేన
యాగోఽస్మృతపయోధరా । ఆశరీరాహుతేస్తస్యాః పయసాఁజూహుఇవ్య
తే । అన్యస్యాఅపిఁజూహుతవ్యం వంశుసాతదభావతః ॥ * ॥ ఇతి । పారిజాతే
తు — ॥ శ్లో ॥ దూరేసాగ్నిః పతిః పతీమృతాస్యాదుతసాగ్నికా । దూరేప

॥ వైతానోపాధికాకార్యా . శ్చ తస్మిన్వైతానికోపాధిక్యతామిష్టిమితిచ ॥
జుహువుస్తకేమ ద్యుశ్యతే .

తిర్మతస్తత్రాస్యతీర్థస్సతిచాత్మజే ॥ * ॥ ఇతి । సాగ్నిరౌపాసనసహితః
 పితాదూరథః మాతామృతా, అథవా సాగ్నికామాతాస్థితా దూరేపితామృ
 తః, తదా ఔరసపుత్రోఽగ్న్యనయనపర్యంతంసంసాహరం నకుర్యాత్,
 తదసంభవేఽస్థ్యానయనపర్యంతం నసంసురార్యాదిత్యశః । అస్థాహర
 ణాసమ్భవే గృహే విద్యమానై న అగ్నిహూత్రేణ ప్రతికృతిదాహమా
 హబోధాయనః — ॥ శ్లో ॥ అస్థీనియద్యలభ్యాని పక్షైః స్తతుష్పరుషాకృతిమ్ ।
 కృత్వా తద్గతదిద్భాగే దహేయః పితృమేధతః ॥ * ॥ ఇతి । స్మృత్యస్త
 రైఽపి — ॥ శ్లో ॥ దేశాంతరే ప్రమీతస్య సరస్వాస్థి పునర్దహేత్ । అస్థ్య
 భావే పలాశోత్తైర్వృన్తైః ప్రతికృతిం దహేత్ ॥ తదభావే కుశైస్తేషాంష
 ష్ట్యవత్రిశతైరపి । చత్వారింశచ్ఛిరఃకృష్టాదశకణైః ధవక్షసి ॥ వింశతిస్త్రిం
 శదుదరే శతార్థం భుజయోః పృథక్ । ఊరుద్వయే సప్తతిశ్చ పృథక్పృథ
 కుదీరితాః ॥ బాహ్వాఙ్గుభీషుచతథా దశపాదాఙ్గుభీషుచ । మేధ్రేద్వాదశ
 శిశ్నేఽష్టా ఊణాః సూత్రేణబద్ధనమ్ ॥ * ॥ ఇతి । ఆపస్తమ్బః — ॥ వా ॥
 యద్యాహితాగ్నిః పాగ్రిమితః ప్రమీతో నజ్ఞాయేత యాం దిశమభిప్రస్థిత
 సాన్యత్రామసాగ్నిభిః కక్షం దహేయిరపివా త్రీణివష్టి శతాని పాలాశ
 వృన్తానాం తైః కృష్ణాజినే పురుషాకృతిం కుర్వన్తి । పలాశ వలైః కుశై
 ర్వా సద్భిషు సంవేప్త్య చత్వారింశతా శిరః ప్రకల్పయతే దశభిగ్రీవాంవిం
 శత్యోరస్త్రిం శతోదరం పంచాశతాపంచాశతైకైకం బాహుం తాభ్యా
 మేవ పంచాభిః పంచాభిరఙ్గుభీరుపకల్పయతే । సప్తతానసప్తత్యైకైకం పా
 దం తాభ్యామేవ పంచాభిః పంచాభిరఙ్గుభీరుపకల్పయతే । అష్టాభిశ్శిశ్నం
 ద్వాదశభిర్వృషణమ్ ॥ * ॥ ఇతి । జయంతకారికాయామ్ — ॥ శ్లో ॥
 శరీరాణి నవిక్షేరణే శాంతరమ్భతస్యచేత్ । దద్యాచ్చిరస్య శీత్యధాం
 గ్రీవాయాంతు దక్షైవతు ॥ ఉరసి త్రింశతం దద్యాద్వింశతిం జతరేతథా ।
 బాహ్వాద్ద్వయోశ్శతం దద్యాద్దశబాహ్వాఙ్గుభీషుచ ॥ ద్వాదశా
 ధాంపృషణయో రష్టార్థం శిశ్నం షవతు । ఊరోద్ద్వయోశ్శతం దద్యాత్
 వష్ట్యర్థం జానుజఙ్ఘయోః ॥ దశపాదాఙ్గుభీషుస్యూర్ణాసూత్రేణబద్ధయే
 త్ ॥ సాహ్యలజ్జాత్యతద్రూపం కుర్యాత్తస్యాభిమతశానమ్ ॥ * ॥ ఇ

తి । శౌనకః — ॥ శ్లో ॥ కృష్ణాజినేతు పాలాశ వృంతైః కృత్వా నరాకృ
తిమ్ । చత్వారింశ చ్చిరో గ్రీవా దశవింశత్యురస్యపి ॥ పంచచత్వారింశ
ద్బాహుః పంచపంచభిరణ్ఘులౌ । త్రింశత్సంఖ్యో వదరేశిశ్చ వీజేఽష్టా
ద్వాదశక్రమాత్ ॥ పంచపష్టిద్వేపదయోరణ్ఘులౌ పంచపంచభిః । త్రి
శతానిచ పష్టిశ్చ పాలాశం వృంతమాహరేత్ ॥ అలాభేయజ్ఞవృత్తాణాం
వృంతాన్యపి సమాహరేత్ ॥ * ॥ ఇతి । స్మృత్యంతరేఽపి — ॥ వా ॥ తా
వద్భిః పాలాశపక్షే శ్శరీరాకృతిరిత్యేకే । కులైగిత్యన్యే । పద్దశరైరిత్యప
రే ॥ * ॥ ఇతి । పరాశరోఽపి — ॥ శ్లో ॥ ఆహితాగ్నిద్విజఃకశ్చిత్ప్రవ
సకాలచోదితః । దేహనాశమనుప్రాప్తస్తస్యాగ్నిర్వసతేగృహే ॥ ప్ర
తాగ్నిహూత్రసంసారః శ్రూయతామృషిపుణ్ణవాః । కృష్ణాజినం స
మాస్తీర్య కులైస్తు పురుషాకృతిమ్ ॥ షట్కతాని శతంచైవ పాలాశానాంచ
వృంతశః । చత్వారింశ చ్చిరోదద్యాచ్ఛతం కణ్ఠేతు విన్యసేత్ ॥ బాహు
భ్యాం శతకందద్యాదణ్ఘుభీషుదైవచ । శతంతు జఘనేదద్యాద్వింశతితూ
దరేతథా ॥ దద్యాదష్టావృణయోః పంచ మేహేతువిన్యసేత్ । పకవింశతి
మూరుభ్యాం ద్విశతం జానుజఙ్ఘయోః । పాదాణ్ఘులీషుషడ్దద్యాద్యజ్ఞపా
త్రం తతోన్యసేత్ ॥ శమ్యాం శిశ్నేవినిక్షిప్య అరణీమమరయోరపి । జ
హూంతుదక్షిణేహస్తే వా మేతూపభృతంన్యసేత్ ॥ పృష్ఠేతూలూఖలం
దద్యాత్ పృష్ఠేచముసలంన్యసేత్ । ఉరసిక్షిప్యదృవదం తణ్డూలాజ్యతిలా
మ్మథే ॥ శ్రోత్రేచప్రాక్షిణీందద్యాదాజ్యస్థాలీంచ చతుషోః । కణ్ఠేనేత్రే
ముఖేఘ్రాణే హిరణ్యశకలంన్యసేత్ ॥ అగ్నిహూత్రాపకరణమశేషం
తత్రనిక్షిపేత్ । అసౌన్వర్గాయలోకాయ సావహేత్యేకాహుతింసకృత్ ॥
దద్యాత్పత్రైరథవాభ్రాతాఽప్యన్యోవాఽపిచ బాన్దవః । యథాదహన
సంసారం తథాకార్యం విచక్షణైః । ఈదృశంతు విధింకుర్యాన్భ్రూహ్న
లోకగతిర్భ్రూవా ॥ దహన్తియేద్విజాస్తంతుతేయాన్తిపరమాంగతిమ్ । అ
న్యధాకుర్వతేకర్షత్వాత్మబుద్ధ్యాప్రచోదితాః ॥ భవన్త్యల్పాయుషస్తేవైవ
తన్తినరకేఽశుచా ॥ * ॥ ఇతి । యదాప్రాప్తితహితాగ్నిద్వైశాన్తరేమ్రుయ
తే అగ్నిశ్చ స్వగృహేవసతి తదానీమాస్తీర్ణే కృష్ణాజినే పాలాశవృన్తైః దేహ

హాకృతిం కుశబద్ధాన్నిర్వా యతదవయవేషు యజ్ఞపాత్రాణి నిక్షిప్య “ అ
సా స్వగ్ధాయ లోకాయ సా వహా ” ఇత్యాహుతిం జుహుయాత్ , తతః క
ల్పసూత్రాక్షప్రకారేణకృత్సంసంసాగరం సమాపయేత్ , తత్రసం
సాగర్యస్యాహితాగైర్బ్రహ్మలోకప్రాప్తిః , సంసగర్తుః పరమాగతిః ,
అయధోక్తకారిణః పశ్చింతమనస్వనరకప్రాప్తిరిత్యర్థః । ఆపస్తంబుస్తు —
॥ వా ॥ ఆహితాగ్నిం విజనే ప్రసీతంతైలద్రోణాన్యమవధాయశకపేనా
హరన్తి , తాని గ్రామమర్వాదాయాం ప్రతిస్తాప్యాగ్నిపితృమేధభా
జ్ఞంచ నిర్హరన్తి ॥ * ॥ ఇతి । గృహే ౭౫ భావేదేశాన్తరే ఆహితాగ్నిమ
రణే ప్రేతాధానం కృత్వా దహేత్ । ప్రేతాధానాసమ్భవే లోకి కాగ్ని
నాదగ్ధస్యాహితాగ్నేః ప్రేతాధానాహితాగ్నిత్రయేణ పునర్దాహః , న
శమనేన ప్రేతాగ్నిభౌద్ధహస్తీతి నియమాత్ । ఏవం విచిచ్ఛన్నాపాసన
స్యానాహితాగ్నేర్మరణే ప్రేతాగ్నిసంధానమ్ । దేశాన్తరే తస్య మరణే తా
కి కాగ్నినా విధిపద్ధస్యాపి ప్రేతాగ్నిసంధానేన పునర్దాహః , ఔపాసనేనా
నాహితాగ్నిం దహేదితి నియమాత్ , ఔపాసనేన వివాకృతస్యాకించిత్క
రణాత్ । గృహే సత్యసతివా ఔపాసనే ప్రేతాగ్నిసంధానేన ఔపాస
నముత్పద్యతేన దాహకృతేన తి న పునర్దాహః ॥ శ్లో ॥ అగ్నేర్దేశాన్తర
ప్రాప్తిర్దూరస్థోఽపి చ పుత్రకః । అగ్నిముత్పద్యకర్తవ్యం దాహకర్తవ్యబ
ద్ధభిః ॥ * ॥ ఇతి స్మరణాత్ । గృహే అగ్నౌ విద్యమానేన తి దేశాన్తరే
మృతస్య తస్య లోకి కాగ్నినా దగ్ధస్యాప్థీనా వ్యహృత్య పునరౌపాసనాగ్నినా
దాహః । అన్యస్యమ్భవే ప్రతికృతిదాహః । నికటదేశే మృతస్య గృహే వి
ద్యమానమాపాసనం నీత్వా తేన దాహః కర్తవ్యః । ఔపాసనానయనాస
మ్భవే లోకి కాగ్నినా దగ్ధా ఔపాసనేన పునర్దహేత్ । అస్థిసంసాగరపర్య
ంతమనన్యదీయేన ద్రవ్యేణౌపాసనం హావయేత్ । విచిచ్ఛన్నాపాసనస్య దె
శాన్తరమరణే పుత్రాసన్నిధానవిషయే లోకి కాగ్నిం కేచిదచ్ఛన్తి । తథా
చ పారిజాతే — ॥ శ్లో ॥ పుత్రాదూరగతః పిత్రార్కృతరత్రభవేద్యది ।
లోకి కాగ్నిర్భవేదత్ర కేచిదాహుర్మనీషిణః ॥ * ॥ ఇతి । పూర్వమాపా
సనాగ్నినా దాహే కేనాపి నిమిత్తేన పునర్దాహప్రాప్తౌ ప్రేతాగ్నిసంధా

నమ్ । పునర్దాహనిమిత్తమగ్రపత్యతే । యత్తుద్యతే ॥ శ్లో ॥ అగ్నోస
తిస్యాదధదేహాన్యప్తిరస్థ్యస్తీచేదగ్నిరపేక్షణీయః । అనస్థికస్యాప్యశరీరకస్య
వినష్టవహ్నిరుదకక్రియైవ ॥ * ॥ ఇతి, అస్థార్థం కేచిదాహుః - అగ్నోగ్న
హేవిద్యమానెనతి దేశాన్తరమృతస్య లోకికాగ్నినా దధస్యాస్థిసమ్భవేగ్న
హేవిద్యమానెనాపాసనెన పునరస్థిదాహః । అస్థ్యసమ్భవే ప్రతీకృతికల్ప
నేనపునర్దాహః । వినష్టవహ్నిః - విచ్ఛిన్నాగ్నేస్తు, దేశాన్తరమృతస్యప్రె
తాగ్నిసద్దా నాహితాపాసనెన దధస్య అతపవానస్థికస్య - అస్థిసంసారర
హితస్య, అశరీరకస్య - ప్రతికృతిశరీరసంస్థారరహితస్య, కేవలముదకక్రి
యైవేతి । అన్యైత్విముం శ్లోకమన్యథా వ్యాదక్షతే - ప్రాప్తస్యానగ్నోర
లభ్యాస్థికస్యకేవలోదకదానమాశ్రం నప్రతీకృతిదాహః, అగ్నోస్థిశరీరా
ణామన్యతమస్య సగ్భావపవదాహాఇతి, తత్ ॥ శ్లో ॥ అస్థీనియద్యలభ్యా
ని పక్షే=స్తత్పురుషాకృతిమ్ । కృత్వాతద్గతదిగ్భాగే దశేయిఃపితృమేధ
తః ॥ * ॥ ఇతి పూర్వోక్తబాధాయనాది బహుస్త్పతివిరోధాత్, అనా
కణి=తవార్తస్య పిత్రాదేః ప్రాప్తస్య పశ్చిదశ ద్వాదశ వద్దానన్తరమ
గ్నోస్థిశరీరాసంభవేపి “కృత్వాతత్ప్రతిరూపకమ్” ఇతి ప్రతీకృతిదా
హవిధానాత్, పురుషాహుతిర్యస్య ప్రియతమామృతసంసారేణాముం
లోకమభిజయతీతి దహనస్యావశ్యకత్వప్తరణాచ్చ ఉపేక్ష్యమిత్యాసయః ।
యథోచితమత్రగ్రహ్యమ్ । అతోవిచ్ఛిన్న ప్రేతాగ్నేరస్థ్యలాభే ప్రేతా
ధానేనప్రతీకృతిదాహః । అనాహితాగ్నేః ప్రేతాగ్నిసద్దానేనతద్దాహః.

ప్రేతాగ్నిసద్ధానవిధిః

తత్రప్రేతాధానస్వరూపమాహ గృహ్యసంగ్రహకారః — ॥ వా ॥
అధాతః ప్రేతాధానవిధిం వ్యాఖ్యాస్యామోవిచ్ఛిన్నాగ్నోదిమరణే ప్రా
చీనావీత్యగ్నోయతశానువిధృత్యావౌక్ష్యవిహతంకల్పయిత్వాప్రేతస్థ
వక్షిణంహస్తమరణోరన్వారమ్భయిత్వా, “యేనస్యాగ్నయోజుహ్వతో
నూంసకామాస్సజుల్పయన్తే యజమానమాంపంజానన్తు తేహవిషేసాది
తాయస్వర్గం లోకమిమంప్రేతంనయన్తు” ఇతి మధిత్యాగార్హస్థత్యాయ
తనైవిధాయ తూష్ణీం విమృత్య దక్షిణాగ్నిం తతః ఆహవనీయం ప్రణీయ

ద్వాదశగృహీతేనస్మృచం పూరయిత్వా ప్రజాపతిం మనసాధ్యాయన్నా
హవనీయే జుహుయాత్తతస్సంసాగరోపక్రమః । ఆత్మారూఢేష్వగ్నిషు
దక్షిణపాణిం లోకికేఽగ్నానిధాయాధ్వర్యుః “ఉపావరోహ” ఇత్యుపా
పరోహయేత్ , తంత్రేధాకృత్వా దాహయేత్ । అరణ్యరూఢేతుమ్మత
స్యదక్షిణేనపాణినాఽరణిం స్పర్శయిత్వా మధిత్వాఽవరోహయేత్ । ఆశ్మ
సమారూఢేష్వగ్నిషు పత్నీమరణే స్వయమేవావరోహయేత్ , తంత్రేధా
కృత్వా దాహయేత్ । శరీరనాశేపలాశపక్షేః సములైః కృష్ణజినేశరీరా
కృతిం కుశైరే వృష్టిత్వా విభవద్దహేత్ । దేశాంతరమరణ శ్రవణ ఆనం
సాగరాదగ్నిసంరక్షణార్థమగ్నిహేమాశ్రం జుహుయాత్ । మృతిశ్రవణా
నంతరం పాధికృతీమిష్టిం పూర్ణాహుతింవా జుహుయాత్ । తదర్థంవిహృత్యా
జస్మాక్కుర్యాత్ । యాగౌర్భుతవత్సావత్సాంతరేణ దుహ్యతే । తాం
నోహయిత్వా ప్రాచీనావీతీపరింతరణదర్భాః ప్రాగ్గ్రాదక్షిణాగ్రా
స్త్రుణుయాత్ । గార్హపత్యస్యదక్షిణార్థే తేభన్ననధిశృత్య దక్షిణత ఉ
ద్వాసత్యసకృదేవ సర్వం పరిషేచనాదివర్జం తూష్ణీం జుహుయాత్ । ప్రే
తంత్రైలద్రోణామవధాయశకటేన గ్రానుమర్యాదామానయేన్నిర్మణ్యే
నవాదధ్వాఽస్థీని కృష్ణాజినే సన్నహ్యబ్రహ్మచారీనియతభౌజ్యధశ్శాయీ
నయేత్తత్రాగ్నిస్త్యాదహేదితి । ప్రేతాగ్నిసంధానమాహాపస్తమ్బః —
॥ వా ॥ ద్వాదశగృహీతేనస్మృచం పూరయిత్వా తూష్ణీం హుత్వా ప్రేతే
మాత్యా ఇత్యాదికర్తృప్రతిపాద్యతే ॥ * ॥ ఇతి । తద్వ్యాఖ్యానేతు, ద్వా
దశగృహీతేనాజ్యేన వ్యాహృతిభిరయాశేచితి మన్తేణానాజ్ఞాతత్రయేణ
చాగ్నిసిద్ధిః, భూర్భువస్సువరితి సర్వప్రాయశ్చిత్తమ్, తదిదం సర్వప్రా
యశ్చిత్తం సర్వశ్రక్రియత ఇత్యాశ్చరభ్యఇతిచ, అనుగతేఽపివో త్తరయా
జుహుయాదితిచ, అనాజ్ఞాతమితి తిస్రోఽనాజ్ఞాతేతి జుహుయాదితిచాపస్త
మేబ్బనోక్తత్వాదితి, “అగ్నోనష్టేత్రయఃకృచ్ఛాగ్నికర్తవ్యావత్సరంప్రతి”
ఇతుక్తకృచ్ఛాగ్నిచరణంచ తత్తదతీతకాలానుగుణంకార్యమ్ । బోధాయన
స్తు — ॥ వా ॥ అథయదిగృహస్థస్యాపాసనంబిచ్ఛిద్యేతప్రాణేషూతాగ్ని
క్షేమశ్రోత్రియవచనాదుద్ధరేత్ । శ్రోత్రియాగారాదగ్నిమాహృత్యాగ్ని

ముపసమాధాయసంపరిస్తీర్యాజ్యం విలాప్య ఉన్నయ స్రుక్కుప్తాని
 సంమృజ్య స్రుచితత్వం హీతంగృహీత్వా, సస్తతే అగ్ని - ఇతి సప్తవా
 తిభిశ్చ హుత్వా, పూర్వం దేవా అసరేణ - స్రావణాపానా - ఇతి ద్వాభా
 మాత్వా వృత్తానం బాధిస్తామ్ - మాత్వా స్పృశ్యే సుబాధేధామ్ - ఇతి వ
 భ్యామ్, అగ్నేభ్యావర్తి - అగ్నేజ్యే - అగ్నేజ్యే - సహస్యా -
 తస్మాదభ్యావర్తినీశ్చ హుత్వా, తతః షోష్ణం మైత్రియం కిర్మనతి వ్య
 ఇతి । ఆశ్వలాయనానాం తుశోనకోక్తిప్రకారేణ అయాశ్చోదిషబ్ధభి
 రగ్నిసిద్ధిః । ఆశ్వలాయనీయకారికాయా శుభినా సూక్ష్మగ్నేః ప్రేత
 స్తారవిధిరుచ్యతే — || శ్లో || సామం పశుసామం సుసంపద్యయధ
 ప్రాణానాయమ్య సంసర్తా ప్రాచీనాం శ్రుతాన్తగిమ్ । ప్రేతానామతు
 క్త్వా విచ్ఛిన్నాపాసనస్యతు || కిరోవిసన్తానమి, చూరూమక్రవ్యం,
 యచ । ఆగూర్వోల్లిఖ్యయామ్యైతహవోఽహ్వోగ్నిం సుభాయచ । ౬
 పరిస్తీర్యదక్షిణేపాత్రసాదనమ్ । కైష్ణం ష్టాశ్రమసాదయేద
 మాత్ । ప్రోక్షణీం స్రుక్కుప్తానైవ అభ్యస్తా, యథాక్రమమ్
 త్పూయప్రోక్షణీం ప్రోక్ష్యపాత్రానిచ శాః పశుమ్ । సుసృత్య
 మాజ్యంచ సంమృజ్య స్రుక్కుప్తానా తాః । స్రుతవ్యం పరిషిచ్యాద
 యాజ్ఞాతవేదసి । చతుర్వ్రసం కేనాజ్యేచ హవ్యయా శ్చేద్యచయాబ
 తతోదేవా ఇతి ద్వాభ్యాం మనోజ్యేయతాతాః । స్రువేదాధవా
 తిభిర్హుహుయాచప్రథకప్రథక । తతః పసన్యం సమ్యక్కునవ
 త్వాహుతాశనమ్ । ఔపాసనాహుః స్నాయు, స్రుశ్చజహుం
 తేః । ప్రేతస్యనామగోక్రాదిద్వివీయాన్తముద్యోమ । పితృమే
 నాతడైవోపాసనాగ్నినా । సజ్జ-లవ్యసంసం, రిహ్యమీశ్యధతం సా
 చ్ఛవమ్ । కేవలం విద్యమానాగ్నా సాగ్నాస్వసం లవ్యే దుబ్ధః
 చేదహుతః కాలతంహుత్వైవగురుంపదే || * || ఇతి । అశ్రవత్య
 థానైప్రతినిధిమాహత్రికాణ్డీ — || శ్లో || యస్యభార్యావిదూ
 తావ్యాధితా ౭ పివా 1 అనిచుః ప్రకూలావతస్యాః ప్రతి
 యాః || * || ఇతి । దర్భాది నాభార్యాప్రతినిధిం కృత్వా పూర

మేణాగ్నిం సన్ధాయప్రేతేమాత్యా ఇత్యాదికుర్యాత్ । అసన్నిధానవిశేష
ఉక్తఃపితృమేధసారే — ॥ వా ॥ దూరభార్యేప్రేతేప్రాపితభర్తృకాయాం
వాఽతీతాయాం చతుర్థహీతేనాజ్యేన సప్తతేఅగ్నే - సప్తవ్యాహృతయః,
పూర్వం దేవా అపరేణ - ప్రాణాపానా - మాత్వా వృతౌ సంబాధిష్ఠామ్ -
మాత్వా వృతౌ సంబాధేధామ్ - అగ్నేభ్యావర్తిక్ - అగ్నే అగ్గిరః - పున
హర్జా - సహరయ్యా - ఇత్యేతైః షోడశాహుతీర్థుహుయాత్ ॥ * ॥ ఇతి.

రజస్వలాదిభర్తృమరణే

రజస్వలాద్యగ్నిసన్ధానమాహ బోధాయనః — ॥ శ్లో ॥ మ్రియ
మాణస్యచేద్భార్యసూరికతుఃమతీతువా । దుర్గాం మనస్వతీంహుత్వా
తతస్తన్తుమతీమృచమ్ । ఉద్బుధ్యస్వత్రయస్త్రింశద్వాహృత్యాచ
ససుస్తయా । వ్యాహృత్యాత్తిరనాజ్ఞాతమహావ్యాహృతిభిస్తథా । హు
త్వాచతుర్థహీతేనసర్విషాధాస్యసంస్క్రియా ॥ * ॥ ఇతి । దుర్గా -
జాతవేదసేసునవామసోమమిత్యృక్, మనస్వతీ - మనోజ్యోతిర్బుధతామి
త్యృక్, తన్తుమతీ - తన్తుం తన్వనితి, త్రయస్త్రింశత్తన్తవఇతి, మహా
వ్యాహృతయః - భూరగ్నేయేచపృథివ్యే చేత్యాద్యాశ్చతస్రః, అత్రజ
హుయాత్ । తద్యమోద్వాభ్యాం వరందత్వా సంస్క్రియేతి కేఠిర్వర
న్తి । తత్పక్షే తద్యమోరాజా, భగవన్యస్మిన్యేనమితి ద్వాభ్యాంవ
హుత్వా వరందేనుం దత్వాసంస్క్రియాకార్యా । నను “ ॥ శ్లో ॥ బహ్వుం
నాపియతగ్నస్వగృహ్యే ప్రతిపాదితమ్ । తావన్వాత్రైకమేసర్వశా
స్త్రుస్సాగ్ధఃకృతోభవేత్ ॥ ” ఇతిస్తరణాత్ స్వగృహ్యేయావమక్తంతా
వదేవానుష్ఠయమ్, అతోబోధాయనీయానామేవైతదనుష్ఠానం నాన్యేహ
మితచేత్, స్వగృహ్యేసుక్తాగృహ్యేస్తరోక్తమపేక్షితమవిరుద్ధమనుష్ఠేయ
మేవ, సర్వశాఖాప్రత్యయన్యాయేన సాకాక్షాణామాకాక్షాపూరణస్యర్థ
ముచితత్వాత్ “ ॥ శ్లో ॥ సర్వశ్రుత్యవసంహారాచ్చాగ్రేమాక్రూర
విధిః । సర్వశ్రుత్యవసంహారాత్ స్తార్దేమాక్తస్తథావిధిః ॥ ” ఇతి తదైవ
స్తరణాత్ । అతో “ నజాతుపరశాఖోక్తం బుధిఃకర్మ సమాచరేత్ । ” ఇ
త్యాదివిషేధఃస్వకల్పసూత్రోక్తాననుష్ఠానేన పరసూక్తోక్తానుష్ఠానవిషయః ॥

యదాహ కాత్యాయనః — || శ్లో || స్వశాఖావిధిముత్సృజ్య పరశాఖాశ్ర
యంచ యత్ | కర్తుమిచ్ఛతిదుమేధామోఘం తస్యతు తతల్భమ్ || య
స్మాత్సూతం స్వశాఖాయాం యథోక్తమవిరోధిత | విద్వద్భిస్తదనుష్ఠే
యమగ్నిచాహుత్రాదికర్తృసు || * || ఇతి | అత ఏవోపనిషత్ ప్రాణముపసీ
తా నాముపవీతధారణముపాకర్తృణిబ్రహ్మచారిణాంక్షౌరముపవీతధారణంస
ద్ధ్యావన్దనగాయత్రీజపాదీని ఆపస్తంబాద్యనుక్తాని బోధాయనాదిభిరుక్తా
ని సర్వేశితా ఆచన్తి | స్వసూత్రోక్తాపి దాహోద్యోకోద్దిప్తపర్యంతాపూర్వా
క్రియా, అనుష్ఠాపకస్వసూత్రవిదలాభే పరసూత్రేణాపి కర్తవ్యా | తదా
హభరద్వాజః — || శ్లో || అలభ్యాత్తీయసూత్రస్య శ్రాద్ధాంతం పరసూ
త్రతః | కుర్యాత్సపిణ్డీకరణం స్వసూత్రేణైవ నాన్యతః || * || ఇతి | అగ్ని
రా అపి — || శ్లో || సూత్రాంతరేణ యద్దద్దం ప్రేతం తస్యోత్తరాః క్రి
యాః | స్వసూత్రేణైవకర్తవ్యాసపిణ్డీతు విశేషతః || * || ఇతి | ఉత్త
రాః - దాహోద్యోకోద్దిప్తపర్యంతాభ్యః క్రియాభ్యః పరా ఇత్యర్థః | యా
జుషికాణాం స్వశాఖావిషయ బోధాయనసూత్రసమ్భవే తదేవ గ్రాహ్య
హ్యమ్ | తదాహాజ్ఞిరాః — || శ్లో || స్వసూత్రే విద్యమానేతు పరసూ
త్రేణ వర్తతే | బోధాయనమతంకృత్వా స్వసూత్ర ఫలభాగ్భవేత్ || * ||
ఇతి | ఏవం స్వస్వశాఖావిషయసూత్రాంతరసమ్భవే తదేవ గ్రాహ్యమ్ |
ఋగ్వేదా, యః స్వశాఖాం పరిత్యజ్యేతి పూర్వోక్తదోషప్రసంగాత్ | స్వ
శాఖావిషయసూత్రాలాభే ధర్మిలోపాద్వరం ధర్మలోప ఇతి న్యాయా
చ్ఛాఖాంతరేణాపి దహనం కార్యమ్ | అత్ర విశేషమాహభరద్వాజః —
|| శ్లో || యష్మిన్ సూత్రే వివాహః స్యాత్తేన ప్రేతస్య చ క్రియా | పిణ్డ
సంసర్జనాదర్వాకసపిణ్డీతు స్వసూత్రతః || * || ఇతి | వివాహసమయేస్వ
సూత్రాలాభే యేన సూత్రేణ వివాహః కృతః, తేనైవసూత్రేణ స్వసూ
త్రాలాభేపి సపిణ్డీకరణాదర్వాక్ ప్రేతక్రియాకార్యేతి కైశ్చిద్వాప్త
భ్యుత్తమ్ | శ్వశురసూత్రేణ దాహోద్యోకోద్దిప్తకర్తృణి కార్యాణీతి పితృ
మేధసారేవ్యాఖ్యాతమ్ | యథోచితమత్ర గ్రాహ్యమ్ | “ || శ్లో || ఉ
పాత్రేతు ప్రతినిధౌ ముఖ్యాధోయదిలభ్యతే | తత్ర ఘృఖ్యమనాదృత్యగో

జేనైవసమాపయేత్ ॥ ” ఇతి స్మృత్యర్థసారవచనాథాస్యాత్రాపి తుల్యత్వే
 న అన్యసూత్రేణ దాహే కృతే నమధ్యే స్వసూత్రప్రక్రియావకాశః ।
 యత్తుకాత్యాయనవచనమ్ — ॥ శ్లో ॥ అక్రియాత్రివిధాప్రోక్తావిద్వ
 ద్భిః కార్యకారిభిః । అక్రియాచపరోక్తాచత్పతీయాచాయధాక్రియా । స్ర
 థానస్యాక్రియాయాంతుసాక్షంతత్క్రియతేపునః । తదక్షాకరణేకుర్యా
 త్ప్రియశ్చిత్తం నకర్తృతత్ ॥ * ॥ ఇతి , తత్ప్రతిపదవిహితవ్యతిరక్త
 విషయమ్ । యత్తు చద్వికాయాం పరసూత్రేణ దాహే పునర్దహనముక్త
 మ్ “ ॥ శ్లో ॥ అనాత్మీయేన శాస్త్రేణయోదధస్తంతు శాస్త్రీతః । ” ఇతి ,
 తత్ పూర్వోక్తానేకప్రతివిరోధాచ్ఛిష్టాచారవిరోధాచ్ఛేషేక్ష్యమ్ । కర్తుర
 న్యేహంచసన్ధ్యాకర్తృణిదహనసజ్జల్పత్పాత్రిక్ సానాచుచ్ఛిః ॥ శ్లో ॥
 ఆరమ్భాత్ప్రిగ్యదిసానాయాత్తస్యశుద్ధిర్భవిష్యతి । ఆరభ్యేతుచ సంసాగ్ర
 రేశుద్ధిస్తుదహనాత్పరమ్ ॥ * ॥ ఇతి స్మరణాత్ । సానాచమన ప్రదక్షి
 ణనమసాగ్ర ప్రాణాయామానుపవీతీకుర్యాత్ , ॥ శ్లో ॥ ప్రాణాయా
 మేనమసాగ్రే సానైవైవప్రదక్షిణే । మైత్రకప్రైతకృత్యేపి ఉపవీతం
 విధీయతే ॥ * ॥ ఇతి స్మరణాత్ । ప్రైతకర్మాదౌ శుద్ధ్యర్థమాచమనప్రా
 ణాయామావశ్యకార్యం , ॥ శ్లో ॥ కర్మావసానైకర్మాదౌ మృతావాచమ
 సంపునః । కుర్యాత్కర్మవిశుద్ధ్యర్థం సర్వదాసర్వకర్మసు । తతోఽభ్యస్త
 రశుద్ధ్యర్థం ప్రాణాయామా సమాచరేత్ ॥ * ॥ ఇతి భరద్వాజస్మరణా
 త్ । సజ్జల్పప్రభృతిదశాహషోదామాత్ప్రీతీనేషుకర్తాప్రాచీనా
 వీతదక్షిణాముఖశ్చభవేత్ । తథాశునః పుచ్ఛః — ॥ శ్లో ॥ ప్రైతకృత్యే
 షుపిత్రైషుప్రాచినావీతమిష్యతే । దక్షిణాగ్రాశ్చదర్భస్సస్పృశచవై
 దక్షిణాముఖః ॥ * ॥ మనురపి — ॥ శ్లో ॥ ప్రాచినావీతినాసర్వమపనవ్య
 మత్స్త్రిణా । పిత్ర్యమానిధనాత్సాగ్ర్యం విధివద్దర్భపాణినా ॥ * ॥ ఆనిధ
 నాత్ - మరణమారభ్యేత్యర్థః । తథాచబాధాయనైన శ్రుత్యర్థోఽభిహితః
 ప్రాచినావీతం పితృణామితి । మృతానామేవేదముక్తం భవతీతి బోధా
 యనీయే — ॥ శ్లో ॥ ప్రాచినావీతినాకార్యం ప్రైతకర్తృచమైతృకమ్ ।
 నివీతినో వహేయస్తైజ్ఞాతినోఽన్యేచ వాహకాః ॥ * ॥ ఇతి । సజ్జల్పప్ర

భృతిప్రాచినావీతికార్యమితి తద్వ్యాఖ్యానైభిహితమ్ । సజుల్పదౌని
యమఃస్మృత్యర్థసారైభిహితః ॥ శ్లో ॥ అవాహనైర్వైసజుల్పేపిణ్డదా
నేతిలోదకై । అక్షతాసనయోః పాద్యేగోత్రం నామచక్రైర్తయేత్ ॥ * ॥
ఇతి । స్మృత్యంతరై — ॥ శ్లో ॥ సూత్యాస్వశక్త్యాద్రవిణందత్వాస
భ్యాన్ప్రదక్షిణమ్ । పరిత్యజేరనుజ్ఞాతః కర్మసజుల్పయేత్తతః ॥ * ॥ ఇ
తి । పితృమేధసారై సజుల్పప్రకారోభిహితః ॥ వా ॥ అముకగోత్ర
మముకశర్మాణం ప్రేతమముకగోత్రం ప్రేతామితివా అముకాగ్నినాపై
తృమేధికైనవిదినా సంసూరిష్యామీతి , బ్రహ్మమేధేతు బ్రహ్మమేధః
నా ॥ * ॥ ఇతి । బ్రహ్మమేధసంసూరోమోక్షకాష్టైశ్చాం శ్రోత్రియా
ణామేవ । తథాచాపస్తమ్యుః — ॥ వా ॥ ఉత్తరం పితృమేధం వ్యాఖ్యా
స్యామోయం బ్రహ్మమేధ ఇత్యాచక్షతే । అధాప్యదాహరన్తి — ॥ శ్లో ॥
ద్విజాతీనామపవర్తార్థోర్ధతస్తత్త్వదర్శిభిః । ఋషిభిస్తపసోయోగాదేష్టి
తుం పురుషోత్తమమ్ ॥ హిరణ్యమౌశ్పపితృమేధంచ సంసృజ్యవిధిరుత్తరః ।
ఋషితస్తుసమాసేనక్రతునాముత్తమఃక్రతుః ॥ * ॥ ఇతి । అత్రకపర్దిభా
ష్యమ్ — ॥ వా ॥ బ్రహ్మవిద్భ్యుః కర్తవ్యఇతి బ్రహ్మమేధఇత్యాచక్షతే ।
అథవాబ్రహ్మనిస్తానామితి కేచిత్ , బ్రహ్మవిద్భిర్విధీయతఇతి । అధాప్య
దాహరన్తిద్విజాతీనామిత్యర్థక్రతునాముత్తమఃక్రతురిత్యన్తాశ్రు
తిరానీయతేద్విజాతయో బ్రహ్మణాపవ, ఇహాతేషామపవర్తోమోక్షః । న
పునర్జన్మ పతద్విధానం యేభ్యః ప్రయుజ్యతే । కేచిదపవర్గః సర్వర్గఇతి వద
న్తి, తదయుక్తమ్, పూర్వేనైవసర్వర్గసిద్ధేః । కైర్నృప్తమితిసన్నిధేఉచ్యతే, అ
ర్థతస్తత్త్వదర్శిభిరితి । కేనోపాయేనేతిచేత్, తపసోయోగాత్ । కిమర్థమే
తద్విధానమితిచేత్, వేష్టితుమ్ । వేష్టనమ్ - ప్రవేశనమ్, ప్రాప్తిస్సాయు
జ్యనిత్యధా న్తరమ్ । కింవేష్టితుమితిచేత్, పురుషోత్తమమ్ - పురుషాణా
ముత్తమం నారాయణమ్, తత్ప్రప్యర్థమ్ । తత్రపిణ్డతార్థఉచ్యతే - ద్వి
జాతీనాం మోక్షార్థం వేదశాస్త్రార్థతత్త్వజ్ఞైః ఋషిభిస్తపసః ప్రాధాన్యాదే
తద్విధీయతఇతి । కింతదితిచేత్, హిరణ్యమౌశ్పపితృమేధంచ సంసృజ్యవి
ధీయత ఇతి । భాష్యాన్తరేతు బ్రహ్మశబ్దేన చతుర్థాంతార ఉచ్యతే ।

“బ్రహ్మవై చతుర్హోతారః, పతదైవదేవానాం పరమం గుహ్యం బ్రహ్మయ
 చతుర్హోతారః” ఇత్యాదిశ్రుతేః । మేధోయజ్ఞః - బ్రహ్మసంయుక్తో మే
 ధః - చతుర్హోతృసంయుక్తోదహనకల్పఇతియావత్ । తత్రాపూర్వమస్తేస్యా
 దితిన్యాయేన హూతృపితృమేధసమావేశే హూతృకాజ్ఞోఽస్తతోభవ
 తి, సపషవిధిః । క్రతునాం మధ్యేఉత్తమః - శ్రేష్ఠః, క్రతురితిగౌణం
 ద్వేతః । అశ్వమేధాదివద్విశిష్టపారలౌకికఫలసాధనఇత్యర్థః । పితృమేధే
 నాపిప్రేతస్యపారలౌకికసుఖావాప్తిమాహ ఆపస్తమ్బః — ॥ వా ॥
 యత్తు శ్శశానముచ్యతే తేనకర్మణా మేషోఽస్తే పురుషసంసారోవిధీయ
 తే, తతః పరమనస్తఫలస్వర్గశబ్దశ్శూన్యతే ॥ * ॥ ఇతి । శ్రుతిరపి —
 సపషయజ్ఞాయుధీయజమానోఽజ్ఞాసాన్వర్గం లోకమేతి ॥ * ॥ ఇతి । బౌధా
 యనోఽపి — ॥ వా ॥ మృతసంసారేణాముంలొకమ్ ॥ * ॥ ఇతి । సం
 ప్రహే — ॥ శ్లో ॥ ఖననందహనంత్యాగఇతియాత్రివిధోచ్యతే । శరీర
 సంస్కరణాసాన్వపరలోకజయావహా । విధిః శ్శశానసంయుక్తో యోఽ
 న్యస్సంచయనాదికః । కర్మోపయుక్తదేహస్యప్రతిపత్త్యర్థపవనః ॥ * ॥ ఇతి ।
 మనురపి — ॥ శ్లో ॥ వైదికైః కర్మభిః పుణ్యైర్నిషేకాద్యేర్ద్విజన్మనామ్ । కా
 ర్యశ్శరీరసంస్థారః ఫలవాప్రేత్యచేహచ ॥ * ॥ ఇతి । నిషేకాద్యైః శ్శశా
 నపర్యవైరిత్యర్థః । హారీతోఽపి — ॥ వా ॥ ద్వివిధపవనసంసారోభవ
 తి బ్రాహ్మదైవశ్చ - గర్భాధానాదిః ప్తార్హోబ్రాహ్మః, పాకయజ్ఞా
 హవిర్యజ్ఞాసోమయజ్ఞాశ్చేతి దైవః । బ్రహ్మసంసారసంస్కృతః ఋ
 షీణాం సమానతాం సాయుజ్యం గచ్ఛతి । దైవేనోత్తరేణ సంస్కృతోదే
 వానాం సమానతాం సాయుజ్యం గచ్ఛతి ॥ * ॥ ఇతి । ఏవంచ సంసారం
 స్యమృతాతిశయాధాయకతయా సంసారఫలస్య సంసార్తృగామిత్యా
 భావాత్సంస్కరిష్యామీతి పరస్మైపదప్రయోగపవాత్రసాధురిత్యాహుః ।

ప్రేతాలజగరణమ్

పుత్రాదయః ప్రేతం సంస్నాప్య వస్త్రైగన్ధమాల్యాద్యైరలఙ్ఘుర్యుః ।
 తథాచ కాత్యాయనః — ॥ శ్లో ॥ ఘృతేనాభ్యక్షమాప్లుత్య సవస్త్రైం
 చోపవీతినమ్ । చస్తనోషితసర్వాజ్ఞం సుమనోభిశ్చ భూషయేత్ ॥ * ॥ ఇతి

ప్రచేతాః — || శ్లో || స్నానం ప్రేతస్య పుత్రాద్యైర్వస్త్రాద్యైః పూజ
నంతతః । ప్రేతందహేచ్ఛుభైర్దగ్ధైశ్చర్చితం స్రగ్వీభూషితమ్ || * || ఇతి ।
స్మృత్యంతరైః — || శ్లో || పుణ్యైస్తుగధమాల్యాద్యైర్దాదవాఙ్మ్రీసమ
ర్పితైః । యది ప్రేతమలఙ్కర్యాశ్చ సయాతి పరమాం గతిమ్ || * || ఇతి ।
గౌతమః — || వా || స్నాపయిత్వాఽలఙ్కృత్యచ దక్షిణాగ్రాదర్భా
సంప్రీత్య తేషు యజ్ఞయైః కాష్ఠైర్దక్షిణాగ్రైర్దూరుదితిం చిత్వా ప్రే
తస్య కేశశ్మశ్రులోమనఖాని వాపయిత్వా స్నాపయిత్వాచ || * || ఇతి ।
ఆపస్తంబః — || వా || అధాస్య దక్షిణేన విహారం పరిశ్రితే కేశశ్మశ్రు
లోమనఖాని వాపయిత్వా స్నాపయిత్వాఽలఙ్కృత్య || * || ఇతి । బౌధాయనే
నాపి ప్రేతాహుత్యనంతరం వపనముక్తమ్ । అత్ర కేదిదాహుః । “ఆహితా
గ్నిసంసారస్యోపక్రమాదాహితాగ్నేరేవ వపనమ్ ।” || శ్లో || అనాహితా
గ్నేః ప్రేతస్య వపనం వైవదిద్యతే । అన్వగ్యాహ్యహుతిస్సాస్యాచ్ఛార్చ
స్పర్శనదూషితా || ’ ఇతి, శూద్రస్పృష్టస్య శవహవిషో దుష్టత్వత్పురణా
త్ ” ఇతి । అపరేతు “సోఽయమేవం విహితపవానాహితాగ్నేః పాత్రచ
యనేష్టకావజ్ఞామ్” ఇత్యాపస్తంబుదిభిరనాహితాగ్నేః ప్రేతస్య పాత్ర
చయనేష్టకావర్జితస్య సమ్భవితస్య కర్మజాతస్యాతిదేశాత్ శూద్రస్పృ
ష్టశవహవిషో దుష్టత్వత్పురణస్య విహితవ్యతిరిక్తవిషయత్వాద్వపనానంతరం
స్నానేన తచ్ఛుద్ధేశాచ్ఛాహితాగ్నేరపి వపనమావశ్యకమితి వదన్తి । తథా
చ గోపాలభాష్యే — || వా || ఔపాసనస్య సర్వస్యానాహితాగ్నేర్మూ
హమేధిన్ భవతి, దక్షిణతోఽగ్నేః పరిశ్రితే దేశే శ్మశ్రువాపనాది సమా
నమ్ || * || ఇతి । అత్ర శిష్టాచారానుసారేణ యథోచితం గ్రాహ్యమ్ ।

ప్రేతనిహారణప్రకారః

అహతేన వాససాముఖాచ్ఛాదనమాహ కాత్యాయనః — || శ్లో || ముఖే
వస్త్రంపిథాయై నం నిర్వరేయస్సుతాదయః || * || ఇతి । శౌఖాభేదేన శవా
చ్ఛాదనవస్త్రమాహ మనుః — || శ్లో || బహ్వృచఃఖిణ్ణవస్త్రైః శవంప్ర
చ్ఛాదయేన్నరః । అఖిణ్ణితేన వస్త్రైః యజుశ్శాఖిశవంతథా || * || ఇతి ।
స్మృత్యంతరేతు — || శ్లో || పాదమాత్రమవచ్ఛాద్య మూలతోఽహతవా

ససా । కర్తా తదైక దేశంతు కుర్యాద్వాస స్తథో త్తరమ్ ॥ * ॥ ఇతి । ఆవస్త
 మ్భుః — ॥ వా ॥ ఔదుమ్బుర్యామాసన్వ్యాంకృష్టాజినం దక్షిణాగ్రీవమ
 ధరలోమమాస్తీర్య తస్మిన్నేనముత్తానం నిపాత్య పత్నాదశేనాహతేన వాస
 సాప్రాప్తోతి ॥ * ॥ ఇతి । పత్నః - పాదప్రదేశే, దశా - అవసానమ్, సమా
 ప్తిదేశోయస్య వాసస్తత్పత్నాదశమ్, తేనెత్యర్థః । అశ్ర కృష్టాజినమూహ
 తాగ్నివిషయమ్ । అన్యస్యాసద్వీమాత్రమేవ, “ఔదుమ్బుర్యామాసన్వ్యాంకృ
 ష్టిణాశిరసముత్తానం సంవేశ్యోద్దగ్ధశేనవాససాప్రాప్త్యావ్య” ఇతిష్మరణాత్,
 ఆచారాచ్చ । ఆసన్వలూభేభోధాయనః — ॥ వా ॥ ఆసన్వ్యాతత్వేనకటే
 నవాసంవేష్ట్యదాసాః ప్రవయసోవావహాయురితి, తేచనితినోవహే
 యుః ॥ * ॥ ఇతి । తథాచసపవ — ॥ వా ॥ అధవివీతికార్యాణివ్యవహ
 యస్త్రీప్రజాసంసారఃప్రేతోద్వహనమన్యానిమనుష్యకార్యాణి ॥ * ॥ ఇతి
 ఆశ్వలాయనోఽపి — ॥ వా ॥ అన్వజ్ఞోఽమాత్యాఅధోనివీతాఃప్రము
 క్తశిఖాజ్యేన్యప్రధనూఃకనిష్ఠజఘన్యాః సామైకం భూమిభాగం కతోఽద
 శేనశమీశాఖయాత్రిః ప్రసవ్యమాయతనం పరిమృజన్ప్రీక్ష్యపేతవీతే
 తి ॥ * ॥ ఇతి । స్మృత్యన్తరే — ॥ శ్లో ॥ నివీతినోవహేయస్తైజ్ఞాతయోఽ
 న్యేచవాహకాః ॥ * ॥ ఇతి । వసిన్యః — ॥ శ్లో ॥ ఔదుమ్బుర్యామధా
 సన్వ్యాం వహేదూర్ధ్వముఖంశవమ్ । నగ్రామాభిముఖం నాధోనయేయ
 ర్వామ్యశీఘ్రకమ్ । వృధాః ప్రేతస్యపురతఃస్త్రియోబాలాశ్చవృతతః ।
 అధఃకృతోత్తరీయాఃస్యఃప్రవిముక్తశిరోరుహాః । గచ్ఛేయుర్భాస్థవాఃప
 శ్చానాఽగేఽఽప్రేతస్యచాన్తతా ॥ * ॥ ఇతి । బోధాయనవిధౌతు —
 ॥ వా ॥ క్షీరం దధీతువ్యవక్రమ్యపురస్తాదగ్నింసంసగ్రాముక్తశిఖోమధ్యతశ్శ
 వమ్ ॥ * ॥ ఇతి । అగ్నిశవయోఽర్చ్యధ్యేకర్తాగచ్ఛేదిత్యర్థః । స్మృత్యన్తరే —
 ॥ శ్లో ॥ ప్రేతస్యవార్ష్యయోరగ్రేనగచ్ఛేయుఃకడాచన । యస్మాదగ్రే
 తుగన్త్యాణామాయః క్షీణంపదేపదే ॥ * ॥ ఇతి । అగ్రేతుసమ్భరా
 నెతవాః । తథాచావస్తమ్యుః — ॥ వా ॥ అగ్నిసంసగ్రాణ్ణమగ్ని
 హౌత్రాచ్ఛేషణంయేనచాన్యేనార్థిభవతి । నహీనమన్వాహరేయిర
 భతమాదదతే ॥ * ॥ ఇతి । హీనమ్ - కర్మణ్యనుషయక్తంనకించితవ్యవా

హారేయుః, కింతుయేనసాధనేనకర్మణ్యర్థీభవతితదేవాన్వాహారేయరిత్యర్థః।
 బోధాయనీయేఽపి — ॥ వా ॥ అధాగ్నయోఽథపాత్రాణీదధ్యాజ్యం
 దిర్భారాజగవీయచ్చాన్యదప్యేవంయుక్తమ్ ॥ * ॥ ఇతి । ఆశ్వలాయనీ
 యే — ॥ వా ॥ అదైతాందిశమగ్నిం నయతి యజ్ఞపాత్రాణీచాన్వృచ్ఛం
 ప్రేతమయుజోఽమిధునాఃప్రవయసఃపీతచక్రేణగోయుక్తైతేకైకై ॥ * ॥
 ఇతి । పితృమేధసారే — ॥ వా ॥ అగ్రైగ్నిమధసమ్భూరాంస్త్రీలాం
 స్త్రణ్ణులాంశ్చర్చుంపలాశశౌఖాంహిరణ్యశకలానాజ్యం పాత్రాణీదధాన్
 శ్శసికతాశ్చప్రస్థాప్యాధప్రేతంహరేయర్షగ్రామాభిముఖం ప్రేతంవి
 హారేయుః ॥ * ॥ ఇతి । అత్రహారీతః — ॥ శ్లో ॥ నగ్రామాభిముఖం
 ప్రేతం నిర్హరేయుఃకథంచన । నిహారేశవద్యప్త్యేతుగ్రామోనశ్యతివీక్షి
 తః ॥ * ॥ ఇతి । మనుః — ॥ శ్లో ॥ దక్షిణేనమృతం శూద్రంపురద్వా
 రేణనిర్హరేత్ । పశ్చిమోత్తరపూర్వైస్తుయధాసంస్థాన్విదిశాతయః ॥ * ॥
 పురగ్రహణాన్నగ్రామేనియమః । నిర్హరణేశూద్రనిషేధఃస్మర్యతే —
 ॥ శ్లో ॥ నవిప్రంస్వేషుతిస్థతుస్మృతంశూద్రేణహారయేత్ । అస్వగ్న్యా
 హ్యహుతిసాస్యామాధ్రుసంస్పర్కదూషితా ॥ * ॥ ఇతి । విజ్ఞానేశ్వ
 రీయే — ॥ శ్లో ॥ యస్యానయతిశూద్రోఽగ్నిం తృణం కాష్ఠం హవీంషిచ ।
 ప్రేతత్వంహిసదాతస్యసచాధర్మేణలిప్యతే ॥ * ॥ ఇతి ।

ఆతురవ్యజ్ఞనమ్

ఆతురవ్యజ్ఞనప్రకారమాహ బోధాయనః — ॥ వా ॥ అధాస్య
 భార్యాఃకనిన్తప్రధమాః ప్రకీర్ణకేశోప్రజేయుఃపాంసూనావపమానాః॥*॥
 ఇతి । సపవ — ॥ వా ॥ తస్మిన్కాలేఽస్యామాత్యాస్త్రస్పృభిరన్ఘ్రీభిరుప
 హత్యపాంసూనంస్వేషాన్వపస్తే ॥ * ॥ ఇతి । అమాత్యాః - జ్ఞాతయః ।
 అపస్తమృశ్చ — ॥ వా ॥ యదిప్రేతిప్రేతేఽమాత్యాః ప్రాచీనావీతి
 నఃకేశాప్రకీర్ణపాంసూనావపస్తే ॥ * ॥ ఇతి । 'పాంసూనామావపనస్థా
 నముక్తంభాష్యకారేణ — ॥ వా ॥ స్వమూర్ధస్వంసేషువా ॥ * ॥ ఇతి ।

పథిబలివిధిః

అనస్తరంకర్తవ్యమాహ కాత్యాయనః — ॥ శ్లో ॥ ఆమపాత్రైఃన్నమా

దాయ ప్రేతమగ్నిపురస్సరమ్ । ఏకోఽనుగచ్ఛంస్తస్యాద్ధమద్ధం పయ్యత్సృజే
 చ్చువి ॥ అర్ధమాదహనంప్రాప్త ఆసీనోదక్షిణాముఖః । సవ్యంజాన్వాచ్యశన
 కైస్సతిలంపిణ్ణదానవత్ ॥ * ॥ ఇతి । పిణ్ణదానవిధినా ఆదహనమ్ - త్మశా
 నపర్యవ్రమ్, స్వగృహేభ్యాక్తవిధినాఽన్నంప్రక్షిపేదిత్యర్థః .

శవాగ్నిపతనప్రాయశ్చిత్తమ్

అత్ర శవాగ్నిపతనే ప్రాయశ్చిత్తముక్తం సంగ్రహే —
 ॥ శ్లో ॥ గ్రామత్మశానయోర్మధ్యేపతితేతుశవానలే । పునఃకర్మప్రకుర్వీ
 తప్రేతాహుతిపురస్సరమ్ ॥ * ॥ ఇతి । (ప్రాయశ్చిత్తపురస్సరమితిపా
 తావ్రమ్) తదాప్రాయశ్చిత్తమ్ - కృచ్ఛాగ్రవ్యంధత్వా ప్రేతాహు
 తిపూర్వకం కర్మకుర్యాత్ । ఇదంచ కృతాన్నిగ్నిపతనే, ప్రణీతాఘృణ
 సోమసూనాదౌ దృష్టన్యాయస్యాత్రాపి తుల్యత్వాత్ । ఏకదేశపతనే
 తు తదుద్భృత్య సంయోజయేత్ .

దహనదేశనిరూపణమ్

దహనదేశమాహ గౌతమః — ॥ శ్లో ॥ ఆగ్నేయ్యాంవాఽధనైర్ప
 త్యాం దాహదేశం ప్రకల్పయేత్ । ఉద్వాస్యకణ్ణకాన్స్పృత్యావానస్ప
 త్యావధీరపి ॥ ఉద్ధ్వబాహుమితం యామ్యం ఖాతంప్రాదక్షిణాయతమ్ ।
 పశ్చారత్నిమితంకుర్యాదధస్తాద్వాదశాంశులమ్ ॥ దక్షిణాగ్రా కుశం
 స్తీర్యతిలాక్షిస్తాఽధయాజ్ఞికైః । కాష్ఠైరూర్ధ్వముఖందహ్యన్ననగ్నం
 తుయధాహవిః ॥ * ॥ ఇతి । ఆగ్నేయ్యాం నైర్పత్యామితి గ్రామాపేక్ష
 యాఽభిహితమ్ । ఆశ్వలాయనః — ॥ వా ॥ భూమిభాగం ఖనయేద్దక్షి
 ణపూర్వస్యాందిశి దక్షిణాపరస్యాంవా దక్షిణాప్రవణం దక్షిణాప్రాక్ప్ర
 వణంవా, దక్షిణాప్రత్యక్ప్రవణమిత్యేకే । యావానుద్బాహుకఃపురుషస్తా
 వదాయామం వ్యామమాత్రం తిర్యగ్విత్ స్తిరవాగభిహిత ఆకాశం త్మశా
 నమ్ ॥ * ॥ ఇతి । ఆపస్తమ్బః — ॥ వా ॥ దహనదేశం జోషయతే దక్షి
 ణాప్రత్యక్ప్రవణమనిరిణమనుషిర మనూషర మభక్తుర మనుషహత మ
 విదరణ మనుషచిన్న ప్రవణం యస్తాద్దక్షిణా ప్రతీచ్య ఆపోనిస్సృ
 త్యోదీచ్య ఏత్యమహానదీమవేత్యప్రాచ్యస్సంపద్యస్తే సమువాసుభూమిం

బహులౌషధిం యస్తా దారాత్ క్షీరిణోవృతాః కణ్టికినశ్చ ॥ * ॥ ఇతి ।
 యత్ర తృణానినాత్పద్యంతే తదిరిణమ్ , తతోఽన్యదనిరిణమ్ । యత్ర మూషికాదికృత సుషిరం నవిద్యతే తదసుషిరమ్ । ఊషరాః - మృద్విశేషాః , తే
 యత్ర నవిద్యంతే తదనూషరమ్ । శైధిల్యరహితమభజ్ఞురమ్ । యత్పురుషా
 స్తదహనచణ్డాశనివాసాదిభిరుపహతం నభవతి తదనుపహతమ్ । యత్ర వి
 విధం దరణం ప్రదరాదికం నవిద్యతే తదవిదరణమ్ । ఏవంలక్షణం దేశం ద
 హనాయపరిగృహ్ణీయాత్ । యస్తా ద్దేశాదాపాదక్షిణాప్రతీచ్యోనిస్సరన్తి -
 దక్షిణాప్రత్యక్ప్రవణత్వాద్దేశస్య తాస్తధానిస్సృత్య ఉదగత్వా మహా
 నదీమను ప్రవిశ్య తమదేశేనసహ పాగ్గామిన్యో భవన్తి తథాభూతంవా దేశ
 శం గృహ్ణీయాత్ । సమంవాదేశం జోషయతే । శోభనాభూమిర్యస్య స
 సుభూమిః । సమంచేత్యత్రావరం విశేషణం బహులౌషధిమితి । ఆరాదితి
 దూరార్థమవ్యయమ్ , యతోదేశాద్దూరే , క్షీరిణః - వటోదుమ్బరాదయో
 వృతాః , కణ్టికినః - ఖదిరాదయః , క్షీరిణః కణ్టికినశ్చ సమీపేయస్య సనన్తి
 తం దేశం పరిగృహ్ణీయాదిత్యర్థః । ఆశ్వలాయనస్తు తద్రహితదేశాలాభేతే
 షాం సమూలోద్ధారేణ దేశశక్తిమాహ “ కణ్టికిక్షీరిణస్తు ” ఇత్యాదినా । పి
 తృమేధసారే — ॥ వా ॥ ఉద్భృత్యావోక్ష్యహిరణ్యశకలమవధాయ ద
 ర్భాకాసంస్తీర్య “ దక్షిణాగ్రైర్యాజ్ఞికేః కాష్ఠే ర్యేవం శక్తైర్యేత్యజే ర్యే
 చ ” ఇతి జ్ఞాపనాత్తైర్వాబ్రాహ్మణీతైస్తు శసీకాన్యాయుక్తాం దక్షిణాప్రా
 చీం చితిం కుర్యాత్ ॥ * ॥ ఇతి । బాధాయనః — ॥ వా ॥ దారుచితిం కుర్వ
 న్తిదక్షిణాప్రాచీమేషాహిపితృణాం ప్రాచీదిగితివిజ్ఞాయతే , వాయవ్యమా
 పాసనం పురస్తాద్వా ॥ * ॥ ఇతి .

తులసీకాన్థప్రశంసా

తులసీకాన్థప్రశంసాకృతాప్రహ్లాదసంహితాయామ్ — ॥ శ్లో॥
 శరీరం దహ్యతేయేన తులసీకాన్థవహ్నినా । నరోయతురుతే పాపం త
 స్మాత్పాపతప్తముచ్యతే । తీర్థంయదినసంప్రాప్తం స్మరణంకీర్తనం హ
 రేః । తులసీకాన్థదగ్ధస్యనభస్యనపునర్జనిః । యదేతత్తులసీకాన్థం మధ్యేవా
 పిచితౌకృతమ్ । దాహకారభవేన్నుక్తిః పాపకోటికృతస్తథా । తులసీకా

స్వమిశ్రాక్షుయావత్ప్రజ్వలితాచితిః । దహ్యంతేతస్యపాపానికల్పకోటి
కృతాన్యపి ॥ * ॥ ఇతి తస్మాద్విప్రక్తత్వాదెతత్తాన్త్రికవిషయం నతువైదిక
విషయమ్, ॥ శ్లో ॥ నదహ్యేతుగణపంవిప్రస్తులసీకాన్తవహ్నినా । యది
దహ్యేద్విమోహేనఽవిష్టోర్దాహకోభవేత్ ॥ * ॥ ఇతి విష్ణుధర్మోత్తరేనిషి
ద్ధత్వాదిత్యాహుః .

దహనప్రకారః

వ్యాఘ్రపాదః — ॥ శ్లో ॥ నాథోముఖం ననగ్నంచ దహేరన్న ల
దూషితమ్ । అయాజ్ఞేయసమిద్భిశ్చ చణ్డాశపతితాహృతైః ॥ క్రిమికీటాది
దుష్టేశ్చ నదహేత్తు చిరన్తనైః । వస్త్రంపరిత్యజేదర్థమర్థంతు పరిధాపయే
త్ ॥ * ॥ ఇతి । ప్రచేతాశ్చ — ॥ శ్లో ॥ ననగ్నంతుదహేద్వస్త్రం కిం
చిద్దేయం పరిత్యజేత్ ॥ * ॥ ఇతి । అత్ర చన్ద్రికాకారః — ॥ వా ॥ అ
ర్థంతుశ్చ శానవాసినా దేయం పరిత్యజేదిత్యర్థః ॥ * ॥ ఇతి । ఏవమేవ విజ్ఞా
నేశ్వరః । స్మృతిరత్నేతువ్యాఖ్యాతమ్, “కించిద్దేయమ్” ఇతి । ప్రేతాచ్ఛా
చనవస్త్రాదుత్యక్తం కించిద్వస్త్రఖణ్డం మైచ్చ చణ్డాశాదిభ్యోదద్యాది
త్యర్థః । ఆపస్తమ్బః — ॥ వా ॥ అదైనం చితాపుపర్యధావహత్యధా
స్యప్రాణేషు హిరణ్యశకలాన్ ప్రత్యస్యత్యాజ్యబిన్దూన్వా ॥ * ॥ ఇతి ।
గౌతమోఽపి — ॥ వా ॥ ఆస్యేచతుషోర్వాసికయోశ్శోత్రయో
శ్చ సప్తహిరణ్యశకలానాజ్యబిన్దూన్వా సప్తవ్యాహృతీర్ష నసాధ్యాయ
న్నిరస్యతి ॥ * ॥ ఇతి । కాత్యాయనః — ॥ శ్లో ॥ దక్షిణాశిరసం చిత్యా
ముత్తానంతం నివేశయేత్ । హిరణ్యశకలాన్యస్యపీపేచ్ఛిద్రేషుసప్తస ॥ * ॥
ఇతి । బౌధాయనీయే — ॥ వా ॥ దధ్యాజ్యతిలతణ్డులాన్ ప్రేతస్యాస్య
తునిక్షిపేత్ ॥ * ॥ ఇతి । ఆశ్వలాయనీయేచ — ॥ శ్లో ॥ సతిలం తణ్డులం
చాస్యే వక్షస్యగ్నిం నిధాయచ ॥ * ॥ ఇతి । పితృమేధపారే — ॥ వా ॥
ఆదిత్యాభిముఖః స్థిత్యా జ్వలదుత్సు కేనారసిదహేత్ ॥ * ॥ ఇతి । వైఖా
నససూత్రే — ॥ వా ॥ అగ్నిర్యజుర్భిస్సనేద్వస్యేతిద్వాభ్యాముజ్జ్వ
లితంపాఞ్చుఖస్తస్యవక్షసినిక్షిపేత్ ॥ * ॥ ఇతి । స్మృత్యంతరే —
॥ శ్లో ॥ పశ్చిమాభిముఖోభూత్వాగృహీత్వాత్వనలం బుధః । తత్తన్న

స్త్రీం సముచ్చార్యశవవక్షుసివిన్యసేత్ || * || ఇతి । దివారాత్రమపిస
మానమ్ । ఆపస్తమ్బః — || వా || అధై నముపోషతి “ మైనమగ్నవిద
హః ” ఇతి పురస్తాదహవసీయేన “ శృతంయదా ” ఇతి పశ్చాద్దాహ్నవత్సే
న , తూష్ణీం దక్షిణతోఽన్వాహార్యపచనేనపురస్తాత్సభ్యావసధ్యాభ్యావహా
పాసనెనచ || * || ఇతి । అత్రకవద్దిభాష్యమ్ — || వా || అధై నముపోషతిదహ
తచి తేఃపురస్తాదాహవసీయేన మైనమగ్నవిదహఇతిపశ్చాద్దాహ్నవత్సేనశృతం
యదేతి, తూష్ణీం దక్షిణతోఽన్వాహార్యపచనెన || * || ఇతి । గోపాలభా
ష్యేఽపి — || వా || ఉపోషణమ్ - దహనమ్ , దారుచి తేరేవాత్రసాక్షాద
గ్నిసంయోగః కార్యః || * || ఇతి । స్మృతిసారసుధానిధౌ — || శ్లో ||
అగ్నిభిర్వాఽగ్నినా వాపి శవవత్యాం చితోదహేత్ । శవేచెద్దహనంతస్య
గతిర్నేత్యబ్రవీత్తనుః || * || వసిష్ఠశ్చ — || శ్లో || అగ్నిక్షేపో నాధిశ
వం శ్రుతావాహుతిదర్శనాత్ । ఆహుత్యుపరివిక్షేపాత్తత్కర్మఫలం
భవేత్ || * || ఇతి । శాతాతపః — || శ్లో || చితో దహనమేతేషాం
ద్విజానాం సర్వసూత్రిణామ్ । తద్వశాద్దహనం లభ్యామృతాబ్రహ్మ
సమాపుయః || * || ఇతి । అత్రశిష్టాచారాద్వ్యవస్థా । ఆదిత్యా
భిముఖి ఏవ స్థిత్యా దహేత్ “ || శ్లో || సావిత్ర్యాదిక్రియాస్సర్వా ఆది
త్యాభిముఖశ్చరేత్ । ” ఇతి సర్వకర్మసాధారణే నాదిత్యాభిముఖత్వప్ర
తీః । స్థితిరాచారసిద్ధాఽర్థసిద్ధాచ । “ సూర్యదైచతుః ” ఇత్యుపస్థానం
ప్రేతాభిముఖం కుర్యాత్ । అపరేణ చితిం ప్రాజ్ఞుఖః స్థిత్యా “ యవత
స్యవభః ” ఇత్యాదిభిర్బహుయ్యాత్ , “ ప్రేతస్యాపరస్థిత్యా ” ఇతి బో
ధాయనీయాదౌదర్శనాత్ । ఏవం మంత్రవిద్యద్ధానిరవశేషమగ్నించితోపా
గాదిక్రమేణప్రక్షిపేత్ । తథాచబౌధాయనః — || వా || సర్వత ఏవస
హసాప్రజ్వలయేత్ , బ్రహ్మలోకమజైషీదిత్యేనంజానీయాత్ || * || ఇతి .

చితాగ్నినాశప్రాయశ్చిత్తమ్

వృష్ట్యాదినా చితాగ్నినాశే యమః — || శ్లో || యజమానేచి
తారూఢేపాత్రన్యాసేతథాకృతే । వషాద్యభిహతేచాగ్నోతతః పృ
చ్ఛన్తియాజ్ఞాకాః । శేషందధ్వార్ధదధ్నేననిర్మళ్యం తత్రకారయేత్ । శేషా

లాభేతదాకుర్యాద్విధిశేషస్యవాపునః ॥ అపున్ప్రాప్యతి శేషంతదాగ్నేయాప్తాఃస్మృతాబుధైః ॥ * ॥ ఇతి । ఆగ్నేయత్వమపామ్ “ వాయోరగ్నిః, ఆగ్నేరాపః ” ఇతిశ్రుత్యాఽవగమ్యతే । స్మృత్యంతరేఽపి — ॥ శ్లో ॥ దహమానేశవేషహిర్నర్మష్టోవషాద్భవేద్యది । చితికాప్తంతు నిర్మథ్యతేన ప్రేతం పునర్దహేత్ । అథావేచితికాస్థానాం శేషం వాఽపువినిక్షిపేత్ ॥ * ॥ (ప్రాయశ్చిత్తైకతేఽగ్నినేతిపారాంతరమ్) ప్రాయశ్చిత్తమునుగతప్రాయశ్చిత్తం తదచిద్వాదశగృహీతేనస్మృతం పూరయిత్వేత్యాపస్తంబాక్తమిత్యాహుః ।

దహనానంతరకర్తవ్యనిరూపణమ్

దహనానంతరకర్తవ్యమాహకాత్యాయనః — ॥ శ్లో ॥ వస్త్రీం సంశోధయేదాదాతతస్సాన్నం సమాచరేత్ । సచేలస్తుపునఃస్నాత్వాశుచిః ప్రయతమానసః ॥ * ॥ ఇతి । జ్ఞాత్యాదివిషయేఽపిసపవ — ॥ శ్లో ॥ అథానవేక్షమేత్యాపస్సర్వపవశవసప్రశః । స్నాత్వాసచేలమాచమ్య దమ్యరస్యోదకం స్థలే ॥ * ॥ ఇతి । ఆశ్వలాయనః — ॥ వా ॥ అనవేక్షమాణాయత్రోదకమవహం భవతి తత్ప్రాప్య ॥ * ॥ ఇతి । అవహమ్ - స్రవాహరహితమ్, స్థిరమితీయావత్ । ఆపస్తంబాఽపి — ॥ వా ॥ అనవేక్షమాణాఅపోఽవగాహస్తే “ ధాతాపునాతుసవితాపునాతు ” ఇతికేశాప్రకీర్యపాంసూనోప్య ॥ * ॥ ఇతి । అత్రక్రమమాహబౌధాయనః — ॥ వా ॥ యవీయాఽయవీయాఽపూర్వం పూర్వం సక్లాహవై ॥ * ॥ ఇతి । ఆపస్తంబుః — ॥ వా ॥ ధూన్వనేఅన్వారమ్భణేసక్లాహనేసంసర్పణేఉదకోపస్పర్శన ఇతి సర్వత్రకనిష్ఠప్రథమాఅనుపూర్వా ఇతరేస్త్రీయోఽగ్రై ॥ * ॥ ఇతి । ధూన్వనమ్ - సిగ్భిరభిధవమ్, అన్వారమ్భణం రాజగవ్యాః, సక్లాహనంకర్మాణామ్, సంసర్పణంశౌఖ్యాద్వయమధ్యేన, ఉదకోపస్పర్శనమ్ - “ ధాతాపునాతుసవితాపునాతు ” ఇతిస్నానమ్, ఏతేషుపశ్చినుకర్తృసుకనిష్ఠప్రథమాఃసుప్యః, కనిష్ఠః - సర్వేభ్యోఽవరవయాః, సప్రథమోయేషాంతేతథోక్తాః । ఇతరే - తస్మాదస్యేషకుల్యాః, అనుపూర్వాః - తదానుపూర్వ్యవస్తస్సుః । ప్రథమాపేక్ష

యావద్ధవద్ధతరవద్ధతమానుషూ ర్వ్యేణసువిరిత్యధః । స్త్రీయోఽగ్ర
 ఇతి - మృతస్యకుల్యానాంచభార్యాగృహ్యస్తే , మృతస్యైవభార్యా
 త్యపరే । తాసామపికనిస్తప్రాదవ్యంవేదితవ్యమ్ , “ అధాస్యభార్యాఃకని
 స్తప్రధమాః ” ఇతి బోధాయనస్తరణాత్ । పితృమేధసారేతు “ అనుషూ
 ర్వాయధావద్ధమ్ ” ఇతిభాష్యానుసారేణవ్యాఖ్యాతమ్ “ ధూన్వనాచి
 ముసర్వత్రకనిష్ఠప్రథమంఇతరే కనిష్ఠవ్యతిరిక్తాయధావద్ధం కర్తవ్యశ్చ
 త్ ” ఇతి । అసాధ్యధః - కనిష్ఠప్రథమమ్ - జ్యేష్ఠోవా కనిష్ఠోవాకర్తాసర్వే
 హంపశ్చక్షయోర్మధ్యే జ్యేష్ఠానుక్రమేణజ్ఞాతయఃకల్ప్య ఇతి । ఆ
 శ్వలాయనస్తు — ॥ వా ॥ జ్యేష్ఠప్రధమాఃకనిష్ఠజఘన్యాఇతి సర్వం
 తురీయాధ్వగమనేతదాప్రవిశేయః , కనిష్ఠప్రధమాజ్యేష్ఠజఘన్యాఇతి
 గ్రామప్రవేశే ॥ * ॥ ఇతి । బృహద్విష్ణుః — ॥ శ్లో ॥ సంస్కృత్యవ
 హ్నోపితరందృష్ట్యాజ్యోతిస్తతోరవిమ్ । స్త్రీబాలాన్సృపురఃకృత్వా
 వృద్ధోగచ్ఛేజ్జలాశయమ్ ॥ * ॥ స్మృత్యంతరే — ॥ శ్లో ॥ శవందధ్వా
 యధాన్యాయందృష్ట్యాజ్యోతిర్దిశఃక్రమాత్ । బాలాన్దారాన్పురస్సృ
 త్యగచ్ఛేత్ప్రేతమనీక్షకః ॥ * ॥ ఇతి । యధాస్వగృహ్యాయధాచార
 ముత్రవ్యవస్థా । పుత్రాసుపిష్టాశ్చవస్త్రీసంశోధనపూర్వకం శ్రయోద
 శనిమజ్జనంకుర్యుః “ ॥ శ్లో ॥ అస్పృశ్యస్పర్శనేదైవత్రయోదశనిమజ్జయ
 ఆచమ్యప్రయత్యేవశ్చోత్సానం విధివదాచరేత్ ” ఇతి భరద్వాజస్త
 రణాత్ । ఉశనా — ॥ శ్లో ॥ అనుగమ్యమృతం ప్రేతం జ్ఞాతీనవ్యనుస్మ
 త్యచ । పౌతృత్వాసుతంచ భక్షిత్యాపునఃసానం సమాచరేత్ ॥ * ॥
 ఇతి । స్మృత్యంతరే — ॥ శ్లో ॥ శవానుగమనేతౌరేపునఃసానంవిధీయ
 తే । ఆర్ద్రావస్త్రం పతిత్యజ్యశుమ్రవస్త్రేణమజ్జనమ్ । సప్తవాతాహతం
 వస్త్రం శుమ్రవత్ప్రతిపాదితమ్ । ఆర్ద్రంవాపిద్విజాతీనామాదృతంగౌ
 తమాదిభిః । నిత్యంనైమిత్తికంకామ్యంత్రివిధం పౌనమువ్యతే । తర్ప
 నంత్రివిధసామ్యపిహ్యజ్జతేస్థనప్రకీర్తితమ్ ॥ * ॥ ఇతి । అత్రకన్యచిదపవాద
 శ్చద్వైకాయాముక్తః — ॥ శ్లో ॥ అజీర్ణేభ్యదితేవాస్తేత్సశ్రుపాతేతు
 తేభవేత్ । సానంనైమిత్తికంజ్ఞేయం దేవర్షిత్వచర్జితమ్ ॥ * ॥ ఇతి ।

పునఃసాననానతర్పణముక్తం స్మృత్యర్థసారే — || శ్లో || అస్మత్సమ
ర్పనసాననానాఘమర్పణతర్పణే । అజీర్ణేభ్యుదితేషారేపునఃసాననెతు
తేష్టుతే || * || ఇతి । పితృమేధసారే — || వా || యోషితుస్సాత్వా
గ్రామం ప్రవిష్టాసు జ్ఞాతయోఽనేచత్రయోదశవారం నిమజ్ఞాగ్నిం
స్పృష్టాః పుత్రం ప్రాశయ పునస్సానయః || * || ఇతి । అత్రకవషః —
|| శ్లో || ప్రవేశనాదికిం కార్యం దాహకేనైవ న క్వచిత్ । అనుగన్తాచివో
ధాచ పునస్సానత్వాచయోషితామ్ || అనుగమ్యశవంబుధ్యసాత్వా
స్పృష్టా హుతాశనమ్ । సర్పిః ప్రాశయ పునస్సానత్వా ప్రాణాయామై
ర్విశుధ్యతి || * || ఇతి । కర్ణచిచ్ఛృతాద్యసంభవే — || శ్లో || అగ్న్యభా
వేఘృతాభావే సచేలం సానమాచరేత్ । అభిమన్త్ర్యితుగాయత్రాన్య
దశకృత్వయధావిధి । అధాజ్ఞలిమపఃపీత్వా సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే ||
వర్జయేత్తదహూరాత్రం జపహూమార్చనాదికమ్ || * || ఇతి స్మృత్యన్త
రోక్తం ద్రష్టవ్యమ్ । అసాత్వా గ్రామం న ప్రవిశేయః । — || శ్లో || అ
సాత్వాచేద్విశేగ్రామం శ్చ శానాదుద్ధిపూర్వకమ్ । త్రిరాత్రైశ్చైవ శు
ద్ధిః స్యాదను త్యాహ్నోవిశుధ్యతి || * || ఇతి స్మరణాత్ ।

జ్ఞాతివపనవిధిః

శుద్ధ్యర్థం సానానన్తరం జ్ఞాతీనాం వపనం విదధాతి బోధాయనః —
|| వా || సచేలాదక్షిణాభిముఖాస్సమృత్తికా ఆప్లవన్తే, సతస్మిన్కాలే అస్యా
మాత్యాకేశశ్చ సూణివాపయన్తే || * || ఇతి । అత్రసానానన్తరం వపనవిధా
నాత్, “ || శ్లో || అశుద్ధాః స్వయమప్యేతానశుద్ధస్తయదిస్పృశేత్ । విశు
ధ్యత్యుపవాసేన తథాకృచ్ఛేణవాపునః || ” ఇతి । అశుద్ధస్యశూద్రాది
స్పృశ్యే ప్రాయశ్చిత్తస్మరణాచ్చ నసానాత్పూర్వం వపనం కుర్యుః । ఆపస్త
మ్బిః — || వా || తేషుచోదకోపస్పృశనం తావన్తం కాలమనుభావినాంచ
పరివాపనమ్ || * || ఇతి । కాశ్యపః — || శ్లో || సన్త్యజ్యవిధివత్ప్రేతం
యజ్ఞేషుతుహవిర్యధా । కేశశ్చ శ్వాదివపనం కుర్వ్యురత్రానుభావినః || * ||
ఇతి । స్మృతిరత్నమాధవీయాదౌ వ్యాఖ్యాతమ్ “ అనువశ్చాన్తవన్తి జా
యన్త ఇతి పుత్రాః కనిష్ఠభ్రాతరశ్చ । అథవా, అనుభావిన ఇతి పుత్రాః

వనిర్దిశ్యంతే , ‘ ॥ శ్లో ॥ గయాయాం భాస్కరయైత్రే మాతాపితృగుణ
 రోర్ముతా । ఆధానకాలేసోమేచ వపనం సప్తసుప్త్యతమ్ ॥ ’ ఇతి । స్మరణా
 త్ ” ఇతి । గృహ్యపరిశిష్టేఽపి — ॥ వా ॥ ఏతద్వపనం సంసృత్త్యవ్యతిక్ర
 జ్ఞాత్యాదీనామనిత్యమ్ ॥ * ॥ ఇతి । విజ్ఞానేశ్వరస్తు అనుభావిశబ్దార్థమా
 వా - “ అనువశ్చాజ్ఞాయంతే, శవదుఃఖమనుభవస్తీతివాఅనుభావినః - కనిష్ఠ
 భ్రాతరః, సపిణ్డాశ్చ । ” ఇతి । తథాచస్త్యుత్యంతరే — ॥ శ్లో ॥ జ్యేష్ఠా
 నాంతుసపిణ్డానాం శ్వశ్రూశ్వశురయోస్తథా । జ్యేష్ఠస్వసుశ్చతద్భర్తు
 ర్విపనం మరణేభవేత్ ॥ * ॥ ఇతి । ప్రథమగర్భజాతాస్వసా తచ్ఛబ్దేనో
 చ్యతే । తద్భర్తృమరణే వపనం ఇతరత్రనేతివ్యాఖ్యాతారః । అన్యత్రా
 పి — ॥ శ్లో ॥ కనిష్ఠాజ్ఞాతిరాద్యాహే కేశశ్శ్రుణివాపయేత్ । సనఖా
 నిసరోమాణిదశమేఽహనివాపయేత్ ॥ * ॥ ఇతి । సంగ్రహేఽపి — ॥ శ్లో ॥
 భ్రాతరస్త్వసుజాఃపుత్రాజ్ఞాతయశ్చసపిణ్డకాః । విద్యయాసహజాతా
 శ్చ వాపయేయుఃపరస్పరమ్ ॥ * ॥ ఇతి । అత్ర కేచిదాహుః । వపనం ద్వి
 విధమ్ , దహనాజ్ఞంశుద్ధ్యర్థంచ , దహనాజ్ఞం దాహకవ్యైవ ప్రథమదినేభ
 వతి । దాహాదినే వపనవిధానంచ సంసృత్త్యజ్ఞాత్యాదివిషయమ్ । శుద్ధ్య
 ణ్ణంతు సర్వసాధారణం దశమదిన ఏవ జ్ఞాతీనాం కర్తుశ్చ భవతి । తథాచ
 “ నాపితకర్మాణిచ కారయన్తి, ఏవప్రథమోఽలంకారః ” ఇతిదశమేఽహ
 నేయవాపస్తమ్బేనజ్ఞాతీనాం వపనముక్తమితి । అనేయే “ యావదాశౌచ
 ముదకమ్ ” ఇతివిష్ణుష్మరణాత్ , త్సురకర్మ పూర్వకత్వాచ్ఛేదకక్రియా
 యాః , “ ఏతస్మిన్ కాలేఽస్యమాత్యాః కేశశ్శ్రుణివాపయంతే ” ఇతి
 బౌధాయనెనదహనకాలోద్ధరస్నానానంతరమేవమృతజ్ఞాతీనాం వపనవిధా
 నాత్ ప్రథమదినేఽపిసర్వజ్ఞాతీనాం త్సురకర్మే త్యాహుః । అత్ర య
 దాస్వగృహ్యాయధాదేశాచారంవ్యవస్థా । చన్ద్రికాయామ్ — ॥ శ్లో ॥
 పౌత్రాభావేప్రపౌత్రావాతత్పుత్రఃపుత్రికాసుతః । కేశానాం వప
 నం కృత్వాపైతృమేధికమాచరేత్ ॥ * ॥ ఇతి । ఏతదుదకక్రియాద్య
 ర్థవైహికోవలక్షణమ్ ॥ శ్లో ॥ అకృత్వావపనం మూఢః ప్రేతకర్మప్రవ
 ర్తతే । ఉదకం పిణ్డదానంచ శ్రాద్ధం వైవహినిష్ఫలమ్ ॥ వపనందహనా

తూర్వం కుర్యాచ్చేత్పితృఘాతకః । తస్మాత్సర్వప్రయత్నేన వపనం
 వహనాత్పరమ్ ॥ * ॥ ఇతి స్మరణాత్ । శ్రీధరీయే — ॥ స్లో ॥ రాత్రా
 వపిచదాహోస్తం కృత్వావైవోదకక్రియాః । శ్వోఘాతేవపనం కార్యమేష
 క్షత్సస్సనాతనః ॥ * ॥ ఇతి । గార్హోఽపి — ॥ స్లో ॥ శౌక్రేవారేనిశా
 యాంచ ప్రేతక్షౌరంవివర్జయేత్ ॥ * ॥ ఇతి । స్మృత్యన్తరేఽపి — ॥ స్లో ॥
 బీజానాంవాపనం క్షౌరం వాస్తుకర్మ కృషింతథా । రాత్రౌతునప్రకుర్వీ
 త్ కుర్వీత్కిప్రం వినశ్యతి ॥ వపనం నేష్యతే రాత్రా శ్వఃకార్యవపనక్రి
 యా ॥ * ॥ ఇతి । చన్ద్రికాయామ్ — ॥ స్లో ॥ దద్ధా రాత్రౌ తుపిష్ణా
 త్తం కుర్యాద్వపనవర్జితమ్ । అదాహకానామన్యేషాం శ్వోఘాతే వపనం
 భవేత్ ॥ * ॥ సంక్రమేఽపి — ॥ స్లో ॥ భౌతావాభౌతపుత్రా
 వా సపిణ్డశ్శిష్యపచవా । కనిష్ఠోదహనుకుర్వీతే శశ్శశూణి వాపయే
 త్ ॥ రాత్రావపిచదద్ధానాం కార్యవైవోదకక్రియా । వపనం నేష్యతే
 రాత్రౌ శ్వస్తదావపనక్రియా ॥ * ॥ బృహస్పతిః — ॥ స్లో ॥ శుక్రవ
 ఙ్గావివర్జ్యఃస్వస్తస్యలగ్నగ్రహేక్షణాః । కాలశాలారాదిశుక్రస్యశావే
 వర్జ్యంవివర్జయేత్ ॥ * ॥ ఇతి । పద్ధతౌ ॥ స్లో ॥ శ్రాద్ధేచశావక్షౌరేచశుభాః
 కాలాలశోభనాః । వర్జయేచ్ఛగ్రజన్తాని శ్రాద్ధేస్త్రీసుతయోరపి ॥ * ॥
 ఇతి । ఇత్యాదీని శుక్రనారేరాత్రౌచ వపననిషేధపరాణివచనాని పుత్ర
 వ్యతిరిక్త సంసృర్తృపిషయాణి , జ్ఞాతివిషయాణిచ ॥ స్లో ॥ మాతాపి
 త్రోద్గురోత్పైవ దాహకస్యపిశేషతః । తదైవ వపనంకార్యం రాత్రావపి
 పథైర్బలాత్ ॥ * ॥ ఇతి స్మరణాత్ .

పుత్రస్యరాత్రౌ వపనవిధిః

స్మృత్యన్తరే — ॥ స్లో ॥ శుక్రవారేచరాత్రౌచ శావేచదశమే
 దినే । రాత్రిదాహేతదాకుర్యాత్ క్షౌరం పిష్ణోదకక్రియామ్ ॥ మాతా
 పిత్ర రధాన్యేషాం శ్వోఘాతేవపనం భవేత్ ॥ * ॥ ఇతి । అన్యత్రా
 పి — ॥ స్లో ॥ రాత్రౌ దద్ధాప్రమీతానాం వపనం నకదాచన । రాత్రా
 వపిచకర్తవ్యం మాతాపిత్రోద్గురోర్భృతౌ ॥ * ॥ తథా । శుక్రవారేచ
 రాత్రౌచ తథాసంక్రమణేతథా । క్షౌరంకుర్వీతపుత్రస్తు జ్ఞాతీనామపరైః

హని || * || తథా । శుక్రేచవారే నిశివామృతిస్సాస్యత్ డౌరం నకుర్యాత్తన
యస్తుకుర్యాత్ । కుర్యుస్సపిష్టాశ్చ తథా పరెద్యుర్యద్వాత్మతీయే దివసేచ
సప్తమే || * || అన్యత్రాపి — || శ్లో || శౌక్రేవా నిశివాదాహే పు
త్రపైవతువాపనమ్ । సపిష్టానాం పరెద్యుర్వాత్మతీయే సప్తమేఽహి
వా || * || ఇతి । తథా || శ్లో || ప్రధమేఽహనికర్తవ్యం త్సురకర్త స్రయిత్స
తః । త్మతీయేపశ్చ మేవాఽపి సప్తమేవాఽఽప్రదానతః || * || ఇతి । ఆప్ర
దానతః - ఏకోద్దిష్టాశ్చ త్యగిత్యర్థః । గౌతమశ్చ — || వా || ప్రధమత్మ
తీయ పశ్చమసప్తమసపమేషూదకక్రియా || * || ఇతి । త్సురకర్తపూర్వక
త్వాదుదకక్రియాయా అయ్యైషు దినైషు వపనానంతరముదకక్రియాకా
ర్యేత్యర్థః । అఖణ్డాదశేఽచ — || శ్లో || అనుప్తకేశో యః పూర్వం సద్వి
తీయత్మతీయయోః । పశ్చమసప్తమేవాఽహిఽదశాహేవాఽపివాపయే
త్ || * || ఇతి । ఏవంచపుత్రస్య శుక్రవారేరాత్రావపి వపనమ్ , ఇతరే
షాంతు సంసూర్త్యాణాం పూర్వపూర్వదినస్య దుష్టత్వే తత్రాలస్యాది
నా అసంభవేవా ద్వితీయాద్యుక్తదినైషువపనపూర్వకముదకదానమ్ , సం
సూర్త్యవ్యతిరిక్తజ్ఞాతీనాం దశమదినాత్పూర్వం వపనముదకదానంచ వై
కల్పికమ్ , సవేషాం దశమదినై నిత్యమితివివేకః .

రాత్రా యామద్వయానంతరం పుత్రస్యాపి వపననిషేధః

పుత్రస్య రాత్రౌ వపనం యామద్వయమధ్యపవ , నతు యామద్వ
యాత్పరమ్ । తదుక్తం శ్రీధరీయే — || శ్లో || రాత్రౌ యామద్వయాద
ర్వాక్ కర్తుర్వై వపనంభవేత్ । అన్యేషాంతు సపిష్టానాం శ్వేభూతేవపన
క్రియా || * || ఇతి । అత్ర “కర్తృగ్రహణం పుత్రవ్యతిరిక్తస్యాపి దాహక
స్యవపనప్రాప్త్యర్థమ్ , నపుత్రాంతరవ్యాప్త్యర్థమ్” ఇతిపితృమెధసార
కృతావ్యాఖ్యాతమ్ । తదయుక్తమ్ , “శౌక్రేచవారే నిశివామృతః సాస్యత్
డౌరం నకుర్యాత్తనయస్తుకుర్యాత్ ।” ఇత్యాదిపూర్వోక్తవచన చివయేన
తనయవ్యతిరిక్తస్య సంసూర్తుత్పత్తివచనస్య కణ్ఠరక్షేణ నిషిద్ధత్వాత్ . , రా
త్రావపి విధేర్బలాదితీ నిశిపుత్రస్య వపనవిధానవదితరస్య తద్విధానాభా
వాచ్ఛ । యామద్వయమధ్యే పర్వపుత్రాణాం గర్భవతామపి వపనం స

మానమ్ । తదూర్ధ్వం నిఘోఽపిస్తు ర్యతే ॥ శ్లో ॥ రాతౌ యామద్వ
యాచూర్ధ్వం పుత్రౌపి నవపేత్తతః ॥ * ॥ ఇతి । శుక్రవారేనిశివాస్త్రాపి
తపిత్పృతి శ్రవణేయామద్వయమధ్యేపిఽపుత్రౌపివపనమతిక్రాస్తప్రే
తకృత్యంచనకుర్యాత్ । తథాచవృద్ధహారితః — ॥ శ్లో ॥ శుక్రవారే
పృతిక్రాంతైమాతాపిత్రౌస్తదైవచ । సన్ధ్యారాత్రౌస్తథాత్యైరం ప్రేతి
కార్యంచనాచరేత్ ॥ * ॥ ఇతి । స్మృత్యన్తరేఽపి — ॥ శ్లో ॥ స్రుత్యక్ష
మరణేపిత్రౌర్నవశ్యేఽర్థిధివారభమ్ । పరోక్షేసూక్ష్మతఃపశ్యేత్పృతౌతు
ఽర్థివారభమ్ ॥ * ॥ ఇతి ।

జ్ఞాతీనాంసన్నిధానే వపనమితరత్రవికల్పః

సన్నిధానేసపిణ్డమరణే వపనమితరత్రవికల్పఇత్యాహబోధాయ
నః — ॥ వా ॥ పతస్మిన్కాలేఽస్యామాత్యః కేశశ్శ్రుణ్ణావాపయన్తై
యేసన్నిధానైభవన్తివికల్పఇతరేషువాపయేరన్నివర్తయేరన్వా ॥ * ॥ ఇ
తి । స్మృత్యన్తరే — ॥ శ్లో ॥ సన్నిధానేసపిణ్డానాంవపనంతువిధీయతే ।
వపనంస్యాన్తురోర్మృతౌ । మహాగురూణాంసర్వత్రదాహకస్యగురోర
పి ॥ * ॥ ఇతి । అసన్నిధానేనిఘోఽపిస్తు ర్యతే ॥ శ్లో ॥ సన్నిధానే
సపిణ్డానాం వపనంతువిధీయతే । అసన్నిధానేసర్వత్రవపనంనవిధీయ
తే ॥ * ॥ అసన్నిధానేయదాకదాచిద్ధూరస్థజ్ఞాతిమృతిశ్రవణేవపనంన
కుర్యాత్, కింతుతిలోదకమేవకుర్యాదితికేచిద్వాచ్యతే । అన్యేతు,
అసన్నిధానేనిఘోఽపివపనంజ్ఞాతీనాంప్రథమదినక్షౌరవిషయమ్, దశమది
నెతుక్షౌరమప్తేవ, దశమదినాదూర్ధ్వంశ్రవణేఽపివపనంతర్పణంచా
ప్త్యేవేతి । అపరేతు, సన్నిధానేదశమదినక్షౌరేవారాదిదోషోనాస్తి,
అసన్నిధానేఅనిషిద్ధేదిశ్చపూర్వత్రకర్తవ్యమ్, నతుచప్తేదశమదినఇ
త్యాహుః । శిష్టాచారాదిహవ్యవస్థా । మాతాపితృవిషయేతుస్మృత్యన్త
రమ్ — ॥ శ్లో ॥ దేశాన్తరస్థితఃపుత్రశ్శ్రుత్వాపితృవిపర్యయమ్ । కృ
త్వాతువపనందత్వాదశాహంతుతిలోదకమ్ ॥ సపిణ్డీకరణశ్రాద్ధంకుర్యా
దేశాదశేఽహని ॥ * ॥ ఇతి । సంగ్రహే — ॥ శ్లో ॥ దారకర్మణిమృతౌచ
సూతకేయాగదక్షితివిధౌన్యపేష్టతః । కన్యకాకటకమృగధన్వగేభాన-

రైపివపనం విధీయతే || వివాహదీక్షామధ్యేతు జ్ఞాతీనాం మరణేనతి । త్రిం
 శ జ్ఞిలోదకం కార్యంతుమరకర్తృ నవిద్యతే || వా || వివాహదీక్షామధ్యేనూతాపి
 తృమరణేతు వపనమస్తి । మాతుర్దశాహమధ్యే పితృమరణేసంసృర్తుర్వప
 నంన || * || ఇత్యుక్తమ్ । స్మృతిరతే — || శ్లో || పితృర్దశాహమధ్యేతుమాతా
 చ నిధనం గతా । తతైవ వపనం కార్యం విపరీతేనకారయేత్ || * || ఇతి ।
 సంక్రమే — || శ్లో || పితృదీక్షాంతరేసూనార్కాతాయదివిపద్యతే ।
 వపనం చాపికుర్వీత మాతుః కుర్యాత్కరియాం తతః । మాతుర్దీక్షాంతరేనై
 వ పితృమరణచూపుయాత్ । దహనాదిక్రియాః కుర్యాద్వపనం నైవకా
 రయేత్ || * || ఇతి । అశ్రదీక్షాంతరఇత్యుక్తత్వాద్దశాహానంతరమపిపితృమర
 ణేసంసృర్తుర్వపనంన, మాతృమరణేతువపనమస్తిత్యుక్తం భవతి । అన్య
 ఐషయేఽపితృత్వైవోక్తమ్ — || శ్లో || మాతాపితృర్మృతాజ్ఞేతుయద్య
 నోపహివిపద్యతే । వపనం నైవకుర్వీతతస్యదాహాదికం చరేత్ || * || ఇతి ।
 స్మృత్యంతరే — || శ్లో || పితృదీక్షాంతరాభేతుమాశ్రద్ధంవపనంభవేత్ । మాత్ర
 న్తరాతుపితృశ్రద్ధమన్యార్ధమపినాచరేత్ || * || ఇతి । పితృమేధసారే — || వా ||
 పితృర్మృతాజ్ఞేపితృవ్యాదిమరణేనవపేత్ || * || ఇతి । యత్తుకైశ్చిదు
 క్తమ్ — || శ్లో || స్వపుత్రమరణేనైవస్వభార్యమరణేతథా । స్వయం
 యదిదహేత్తత్రకేశశ్శుశ్రూణివావయేత్ || * || ఇతి, తద్బహుస్మృతివి
 రుద్ధత్వాచ్ఛిష్టాచారవిరోధాచ్చఉపేక్షాశీయమ్ । యదాహవృద్ధమనుః —
 || శ్లో || భార్యాపుత్రకిన్యానాం శిష్యాణాంచ యవీయసామ్ । సంసృ
 ర్తుర్వపనం నైవయదికుర్యాత్కులక్షయః || * || కార్యాయనశ్చ —
 || శ్లో || మృతావనుపనీతానాం వపనంనకదాచన । మృతావపికన్యానాం
 వపనంనవిధీయతే || * || ఇతి । అనుపనీతానాం పితృవ్యాదీనామితిశేషః । తథా
 నాపనీతానాం తేషాంమృతావపనంస్మర్యతే — || శ్లో || యవీయసాంపితృ
 వ్యాణాంసంసృతుఃవపనం భవేత్ || * || ఇతి । పితృవ్యగ్రహణం మా
 తులశ్చశురతత్పత్నీనామపుష్పలక్షణమ్ । ఏతచ్చపితృవ్యాదీనాం సం
 సృతుఃరెవవపనమ్, సంసృరాభావేతువయోదికపితృవ్యాదిమరణేవప
 నమ్, తేషాంపత్నీనాం యవీయసీనామపిమరణేవపనమ్ । “వయోధికజ్ఞా

తీనాం యాః పత్యస్తాసాం కనీయసీనామపిమరణే వపనమ్ , ॥ శ్లో ॥ ప
తివయసః స్త్రియః స్యుః పతీనామివ వాపనమ్ । పూర్వజాపరజావాపిత్యైరం
సాధారణం స్మృతమ్ ॥ * ॥ ఇతి వచనాత్ , అపస్తంబేన చ పతివయసః స్త్రి
యఇతి నమస్కారాదావిధానాత్ ” ఇతి కేవిదాహుః । అన్యేతు , “ పితృ
వ్యాదిమరణేవయోధికానాం వపనం నాస్తి , న్యూనవయస్కతత్పతీమర
ణేఽపినాస్తి ” ఇత్యాహుః । తదుక్తం ప్రయోగసారే — ॥ శ్లో ॥ మా
తులస్యపితృవ్యస్య శ్వశురస్సావరాయుషః । వపనం నైవకర్తవ్యమాశౌచం
తువిధీయతే ॥ * ॥ ఇతి । బాహుస్పత్యేఽపి — ॥ శ్లో ॥ మాతులనాం
పితృవ్యాణాం శ్వశురాణాం పితృవ్యసుః । మాతృనామనుజాతానాం
తదైవజ్యైస్సయోషితామ్ ॥ వపనం నైవకర్తవ్యమాహపారాశరోమునిః ॥ * ॥
ఇతి । స్మృత్యంతరేఽపి — ॥ శ్లో ॥ యవీయసాం పితృవ్యాణాం శ్వశురా
ణాంచ తత్ స్త్రియామ్ । నకుర్యాత్ కురకర్మాణి కుర్యాచ్చేతులనా
శనమ్ ॥ * ॥ ఇతి । ఏతాని వపననిషేధవచనాని సంస్కర్తవ్యతిరిక్తవిష
యాణి , “ ॥ శ్లో ॥ జ్యాయానపి పితుః పత్న్యా యదిసంస్కారమాచరే
త్ । కురకర్మ తదాకుర్యాదన్యధా హ్యుదకక్రియా । యవీయసాం పితృ
వ్యాణాం సంస్కర్తుర్వపనం భవేత్ ॥ * ॥ ఇతి విశేషస్మరణాత్ । యథా
శిష్టాచారమశ్రవ్యవహరే .

గర్భిణీపతివిషయే వపనవిధి:

అన్తర్వద్విషయేయమః — ॥ శ్లో ॥ అన్తర్వతాఽపికర్తవ్యం పి
త్రోర్మ వణిపవతు । నాన్యేహం వపనం కార్యం భూమిహత్యాసమంభవే
త్ ॥ * ॥ ఇతి । పిత్రోర్మరణే సంస్కర్తవ్యతిరిక్తేన పుత్రేణాన్తర్వతాఽ
పి వపనం కార్యమ్ । అన్యేహం మరణేఽన్తర్వతావపనం నకార్యమిత్యర్థః ।
పిత్రోర్మరణ ఏవత్విత్తుఫలక్షణమ్ , “ ॥ శ్లో ॥ గర్భాయాం భాసురత్యే
త్రే మాతాపిత్రాన్మరార్మృతా । ఆధానేసోమయాగే చ గర్భవానపివా
పయేత్ ॥ * ॥ ఇతి స్మరణాత్ । స్మృత్యంతరే — ॥ శ్లో ॥ ఆధానేయజ్ఞ
దీక్షాయాం మాతాపిత్రాన్మరార్మృతా । గర్భవాన్ వపనం కుర్యాన్నాన్య
త్రేతివ్యవస్థితిః ॥ * ॥ ఇతి । గర్భవతోమాతామహాదీనాం సంస్కర్తవ్యే

వపనమాహాత్రిః — || శ్లో || మాతామహాపితృవ్యాణాం మాతులూగ్ర
 జయోర్భృతౌ । శ్వశురాచార్యయోరేషాం పత్నినాంచ పితృష్వనుః ||
 మాతృష్వసుర్భగిన్యాశ్చ గర్భవానపి వాపయేత్ || * || ఇతి । గౌత
 మః — || శ్లో || మాతామహేచ తత్పత్నీం మాతులేపూర్వజేష్వుతే ।
 గురుశ్వశురపత్నీషుగర్భవానపి వాపయేత్ || దాహకో వపనం కుర్యాన్నాన్య
 ప్రేతివ్యవస్థితః || * || ఇతి । సపవ — || శ్లో || అపుత్రస్య పితృవ్యస్య
 జ్యేష్ఠస్యాప్యసుతస్యచ । అన్తర్వాక్ దహనం కుర్వాక్ కేశశ్మశ్రుణివాప
 యేత్ || * || ఇతి । స్మృత్యన్తరేఽపి — || శ్లో || మాతామహస్య తత్ప
 త్నీమాతృణాం మరణేనతి । పితృష్వసుర్భగిన్యాశ్చ దహనే గర్భ
 వావాపేత్ || మాతరంపితరం జ్యేష్ఠమాచార్యం శ్వశురం వినా । నకుర్యా
 ద్వపనంతత్ర గర్భవాక్ సంస్థితస్యతు || * || ఇతి । వృద్ధమనుః — || శ్లో ||
 దహనం వపనం వాఽపి ప్రేతస్యాన్యస్య గర్భవాక్ । నకుర్యాదుభయంతత్ర
 కుర్యాదేవపితుస్సదా || జ్యేష్ఠస్యచానపత్యస్య ఘాతులస్యసుతస్యచ || * ||
 ఇతి । మాతులగ్రహణం మాతామహాదేరప్యపలక్షణమ్ । ఏవంచమాతా
 పిత్రోమూరణేఽన్తర్వతా మనన్తర్వతామపి సంసూర్త్యాణామసంసూ
 త్యాణాంచ వపనం శుమానమ్ । మాతామహాదివహనై గర్భవతోదాహి
 త్రాదేర్వపనమ్, సంసూరాకరణేతు గర్భవతోవపనం నాస్తి, అశౌచమా
 త్రమేవభవతి । అనన్తర్వతోదాహిత్రాదేత్తాతామహాదినం సూరాకర
 ãణేఽపి వపనమస్తీతి నిణాయః । అత్ర స్మృత్యన్తరే — || శ్లో || జ్యేష్ఠస్వ
 స్థాణాం జనకస్వస్థాణాం మాతృష్వస్థాణామపి తత్పతీనామ్ । మాతా
 మహాప్యైవ పితామహస్య తదీయపతోఽన్యధ్వపనంచ వైధమ్ || * || ఇతి ।
 అత్ర తత్పతీనామిత్యేతత్ శిష్టసమాచారాభావాదుపేక్ష్యమిత్యాహుః । అ
 న్యత్రాపి — || శ్లో || జ్యేష్ఠానాంతు సపిణ్డానాం శ్వశ్రు శ్వశురయోష్ట
 ధా । జ్యేష్ఠస్వసుశ్చ తద్భర్తృరణేఽపనంభవేత్ || * || ఇతి । శ్వశ్రు
 శ్వశురయోర్నాశే పూర్వం భార్యామృతాయది । అశౌచం ధినమాత్రం
 స్యాద్వపనం నైవవిధ్యతే || తత్పత్నీః స్యాత్ప్రియహం వపనంచ విధీయ
 తే || * || ఇతి । తథా || శ్లో || మాతామహసీతుః పిత్రాన్తత్పతోఽన్యః

జస్తధా । ఏతేహం వపనం కుర్యాన్నచేత్సబ్రహ్మఘాతకః ॥ * ॥ ఇతి ।
 స్మృత్యంతరే — ॥ శ్లో ॥ భ్రాతరః పితరఃపుత్రాః జ్ఞాతయశ్చసపిండకాః ।
 విద్యయాసమాజాతాశ్చ వాపయేయః పరస్పరమ్ ॥ * ॥ ఇతి ।

దశాహ వపనవిధి:

ప్రసక్తౌద్దేశాహవపనముచ్యతే । తత్రవసిష్ఠః — ॥ శ్లో ॥ జ్ఞాత
 యస్సప్తమాదర్వాకగనిస్తాదశమేఽహని । వాపయేయశ్చ తేనర్షేకర్త్రాశు
 సహసర్వదా ॥ * ॥ ఇతి । సప్తమాదర్వాగితుక్త్యాతదూర్ధ్వభావి నాం స
 మానోదకానాం వపనాభావోఽర్థసిద్ధిః । సమానోదకానాం సంసకర్తృత్వే
 తువపనమ్యైవ , ॥ శ్లో ॥ సఫిణ్డోవాఽసపిణ్డోవాసంసకర్తృభావయేద్ద్వి
 జః ॥ * ॥ ఇతిప్రరణాత్ । దేవలః — ॥ శ్లో ॥ దశమేఽహనిసంప్రాప్తే
 శ్చానంగ్రామాద్బహిర్భవేత్ । తత్రత్యాజ్యానివాసాసంకేశశ్శ్రున
 భానిచ ॥ * ॥ ఇతి । వృద్ధశాతాతపః — ॥ శ్లో ॥ శావేచసూతకేచైవ
 ద్వితయేదశమేఽహని । ఊరంఛేన్నప్రకుర్వీతతస్మాత్కేశేషులీయతే ॥ * ॥
 చర్మికాయామ్ — ॥ శ్లో ॥ జనశేమరణేచైవ వపనం దశమేఽహని । ఆత
 స్సాన్నానికారీస్యాదాశౌచంసర్వదాభవేత్ ॥ * ॥ జననేదశమదినేవపనంపి
 తురేవనాన్యేషామ్, ॥ శ్లో ॥ ప్రథమేఽహనికర్తవ్యం వపనంమృతబంధుభిః ।
 దశాహేవపనం కార్యం సూతకేచతథాపితుః ॥ * ॥ ఇతిప్రరణాత్ । అఖ
 ణ్డోదత్న — ॥ శ్లో ॥ దంపతీశిశునాసార్ధం సూతకేదశమేఽహని । ఊరం
 కుర్యప్రతఃపూతాఃస్నానధానాదికర్తవ్యమ్ ॥ * ॥ అత్రలోకేసమాచారా
 భావాన్నమాతుర్వపనం నాపిశిరోః, కింతుపితురేవవపనం కైముతికన్యాయే
 వప్రతిపాదితమ్ । వ్యాఘ్రపాదః — ॥ శ్లో ॥ వపనంయోనకురుతేసూ
 తకేదశమేఽహని । మృతౌవాపితరస్తస్యమజ్జన్తినరకేఽశుచా ॥ * ॥ శ్రీ
 సతిః — ॥ శ్లో ॥ ఆజ్ఞయానరపతేర్ద్విజన్తనాం దాదకర్తృమృతసూతకేషు
 చ । బన్ధమోక్షమఖవీక్షణైశ్చపి ఊరమిష్టమఖిలేషుచోడుషు ॥ * ॥
 స్మృత్యంతరే — ॥ శ్లో ॥ కేశానాశ్రిత్యతిష్ఠన్తిమృతౌసూతౌచకిల్బి
 షాః । తస్మాత్సర్వప్రయత్నైనదశాహేవపనం స్మృతమ్ । సూతకేమృతకే
 చైవవపనం దశమేఽహని । యోనకారణతే మోహదనర్హస్సర్వకర్తవ్యమ్ ।

కూలేచతుష్పదేవాఽపి మహావృక్షస్యసన్నిధౌ । కేశశ్శశ్వాదివపనంకు
 ర్యురత్రానుభావినః ॥ * ॥ ఇతి । దశమేఽహన్యానన్దహిమమభిధాయా
 హాపస్తవ్యః — ॥ వా ॥ నాపితకర్మాణిచకారయన్తేపప్రధమోఽలక్ష్మ
 రః ॥ * ॥ ఇతి । అత్రశాన్తికర్మానన్తరం వపనవిధానైఽపిత్రమస్యావివక్షి
 తత్వాత్పూర్వమేవకర్తవ్యమిത്യుక్తం పితృమేధసారే — ॥ వా ॥
 వపనస్యశుద్ధ్యర్థత్వాచ్చుద్ధవైవశాన్తికర్మణ్యధికారాచ్చాన్తికర్మానన్తరం
 భోజనఖట్వాశయినోపదేశాచ్చుక్తస్యవపననిమేధాద్భేదాయనాశ్వలా
 యనాదిషుతథాదర్శనాచ్చశాన్తికర్మణః ప్రాగేవవపనంకర్తవ్యమ్ ॥ * ॥
 ఇతి । అనేయతు “ అభిధానక్రమేణాపస్తమ్బినాం శాన్తిహిమకమా
 నన్తరమేవవపనమ్ ” ఇత్యాహుః । భాష్యకారణకపద్ధినావ్యాఖ్యాతమ్
 “ అథోభాగవపనమలక్ష్మరః ” ఇతి । తథాశ్రీధరీయే — ॥ శ్లో ॥ మృ
 తాహేకేశవపనం దశాహేశేషవాపనమ్ । అశోభనమనాయుష్యం మృతా
 హేశేషవాపనమ్ ॥ * ॥ ఇతి । అత్రశుద్ధినిర్ణయకారః — ॥ వా ॥ ఇహ
 కేచిదనభిజ్ఞాః, దశాహేశేషవాపనమితిపదచ్ఛేదం కృత్వాసర్వాజ్ఞతౌ
 రం దశమది నెవదన్తి । తదయుక్తమ్, భాష్యకారణాథోభాగస్యవపనమల
 క్ష్మరఇత్యుక్తత్వాత్ ॥ * ॥ ఇతి । తథాచస్మృత్యన్తరమ్ — ॥ శ్లో ॥
 ప్రధమేఽహనియః కుర్యాచ్చిరోవపనమేవతు । అతీతేదశరాత్రేతుహ్యాథో
 వపనమాచరేత్ ॥ * ॥ ఇతి । దశరాత్రే-దశరాత్రకర్మణ్యతీతఇత్యర్థః ।
 అన్యత్రాపి — ॥ శ్లో ॥ శావెత్తౌరం సపిణ్డానాముదకప్లుతిపూర్వకమ్ ।
 కర్తవ్యం కేశవపనం శేషం స్యాద్దశమేఽహని ॥ * ॥ ఇతి దశమేఽహన్యేవశే
 షవపనస్యవిధానాత్తతః పూర్వం విషమది నేషుకేశశ్శశ్రుమాత్రవపనం క
 ర్తవ్యమ్ । యైస్తుజ్ఞాతిభిః ప్రథమాహాదిషునవమదినవర్తన్తేషు ఆలస్యాది
 నావపనం నకృతం తైర్దశాహేసర్వాజ్ఞవపనంకర్తవ్యమితికేచిత్ । అన్యేతు
 ప్రథమం కేశవపనం కృత్వాసాత్వాతిలోదకందత్వాపశ్చతి-ర్తాగ్రహ
 శేషవాపనంకర్తవ్యమితి వ్యాచక్షతే । వర్ణవిశేష అజ్ఞవిశేషవపనంస్మర్యతే
 — ॥ శ్లో ॥ ఆకణ్ఠాద్వాపయేద్దిప్ర ఆవాభేరాజవైశ్యయోః । శ్శశ్రుమా
 త్రంహిశూద్రస్యవపనం ప్రథమేఽహని ॥ * ॥ ఇతి । స్మృత్యన్తరే —

॥ స్లో ॥ కణ్ఠాదూర్ధ్వం వపే దాద్యే శేషంతు దశ మేఽహని ॥ * ॥ ఇతి । తథా —
 ॥ స్లో ॥ రాత్రాదధ్వాతు పిష్టాంతం కుర్యాద్వపనవర్జితమ్ । శ్వప్తదాకేశ
 వపనం శేషస్య దశ మేఽహని ॥ * ॥ ఇతి । సర్వాస్థ్యవపనం దశమదిన ఉ
 త్తం పుత్ర్యత్యతే — ॥ స్లో ॥ ఆశౌచాంతేతు సర్వాస్థ్యవపనం శ్రుతిచాదిత
 మ్ । బ్రహ్మచారికుమారాణాం కణ్ఠాదూర్ధ్వం శుభ్యతి । యస్య కేశాశ్శిరో
 జాతాదశ మేఽహన్యవాపితాః । ఆశౌచం తస్య కేశేషు లీయతే నాత్ర సంశ
 యః । అన్యత్రాపి — ॥ స్లో ॥ దశాహే శ్చైనముక్తాప్యశాస్త్రాచూ
 మం సమాచరేత్ । సర్వాస్థ్యవపనం చాత్రకర్తవ్యం సానతః పరమ్ ॥ * ॥
 ఇతి । అత్ర పుత్రవిషయే విశేషోఽపి స్మర్యతే ॥ స్లో ॥ కారయేద్వపనం పిత్రా
 ర్మృతౌ పుత్రస్సృమస్తకమ్ । దశ మేఽహని సర్వాస్థ్యమథో వపనమేవ ॥
 కనిష్ఠోజ్జాతిరాద్యాహే కేశశ్చ శ్రుణివాపయేత్ । ననభాని సరోమాణి దశ
 మేఽహనివాపయేత్ ॥ * ॥ తథా — ॥ స్లో ॥ కుర్యేః పుత్రాస్స పిష్టాశ్చ
 సర్వాస్థ్యం దశ మేదినే । అశుచిత్యా న్నపూర్వే ద్యుర్వాపరే ద్యుః కథం
 చన ॥ * ॥ ఇతి । ఏవం చ ప్రధమదినే కేశశ్చ శ్రుమాత్రవపనం దశమదినే
 తు సర్వాస్థ్యవపనమథో వపనం చావికల్పేన భవతి । దశమదినే వపనకాలదో
 షానవిచారణీయః, ॥ స్లో ॥ దశాహే వపనం కుర్యాచ్చుద్వ్యర్థం మృతసూ
 తకే । మాసక్షతిధివారాణాం దోషో నాస్తి తిశౌకలః ॥ * ॥ ఇతి స్మరణా
 త్ । వ్యాఘ్రహదోఽపి — ॥ స్లో ॥ శౌచేచ సూతకేచైవ దశాహే వప
 నం పుత్రతమ్ । తిధివారక్షదోషాణామనపేక్షేతి గౌతమః ॥ * ॥ ఇతి । వ
 సిస్థాఽపి — ॥ స్లో ॥ వైధేకర్మణి సంప్రాప్తే కాలదోషం న చింతయేత్ ।
 సద్యః ధౌరం ప్రకుర్వీతమాతాపిత్రార్మృతౌ తథా । జాతే సోమే తథా తీ
 ర్థే ప్రతేచాస్త్రియణేషు చ ॥ * ॥ ఇతి । పితృమేధసారే — ॥ వా ॥
 మృతజన్మనోర్దశాహేజ్జాతీనాం పుత్రస్య చ వపనే తతాగల మాసక్షతిధి
 వారాదినకించిచ్చిస్త్యమ్ ॥ * ॥ ఇతి । అత్ర కేచిదాహుః । దశమదినత్రా
 రేజ్జాతీనాం శుక్రవారమాత్రం వర్జ్యమ్, తదా నవమదినే కర్తవ్యమ్, —
 ॥ స్లో ॥ శుక్రవారదినే ధౌరం శౌచేచైవ మేదినే । కులక్షయకరం జ్ఞే
 యం తతః పూర్వం సమాచరేత్ ॥ * ॥ ఇతి స్మరణాత్ । పుత్రస్య శుక్ర

వారైష్యస్తివపనమ్, || శ్లో || శుక్రవారైచవపనం కర్తవ్యం దశమేహని ।
 మాతాపిత్రారధాన్యేషాం వపనం స్యాద్దినా నైరై । శుక్రవారైచరాత్రా
 చదశైశ్చ సజ్గ్రామణేతథా । త్వారంకుర్వీతపుత్రస్తుజ్ఞాతీనామపరేహని ||*||
 ఇతి స్మరణాత్ । అసన్నిధానై దశాహానైరత్రవైతత్తు || శ్లో || అతిక్రా
 న్తేదశాహేతువిషమాహాః ప్రశస్యతే || * || ఇత్యాద్యుక్తేరనిషిద్ధైకాలేక
 ర్తవ్యమ్, || శ్లో || పరోక్షే సూక్ష్మతః పశ్యేన్నతౌతుతిధివారభమ్ || * ||
 ఇతి స్మరణాత్ । పుత్రజననై పిత్రాదశాహాత్పాజ్నకార్యమ్ । తమార్ద్వం
 చనధార్యమ్, — || శ్లో || అశుచిత్యాన్నపూర్వేద్యుర్నాపరేద్యుః కదాచ
 న । దశమేహనివై త్వారం కుర్యాదేవావిచారయన్ || * || ఇతి మాసతిథి
 వారాద్యవిచారైరదశాహాపవపనవిధానాత్ । యత్తు || శ్లో || పితృమా
 సేషు చతుర్షు స్త్రీప్రసూతాభవేద్యది । వపనం నైవకుర్వీతపుంసిజాతే
 తువాపనమ్ || * || ఇతి, తత్ || శ్లో || జననై మరణేచైవ వపనం దశమే
 హని || * || ఇతి పూర్వోక్తవచనజాతేన జననమాత్రావలమృతేన దశా
 హే వపనవిధానాచ్ఛిష్టాచారాభావాచ్ఛేషేష్యమిత్యాహుః ,

గర్భిణ్యోర్భార్యయోరేకస్యాప్రసవే

గర్భిణ్యోఃపత్నీర్భార్యద్యేకాప్రాసవిష్టభర్తా త్వారంనకుర్యాత్ ।
 జాతకర్తా దిమర్యాత్, || శ్లో || భార్యేయస్యతు గర్భిణ్యావేకాభార్యాప్ర
 సూయతే । వపనం నైవకుర్వీత జాతకర్తా ది కారయేత్ || * || ఇతి స్మ
 రణాత్ । సవర్ణజ్యేష్ఠభార్యాప్రసవేతు వపనముక్తం వర్ణమీయే —
 || శ్లో || గర్భిణీష్వసవర్ణాసు సవర్ణాచేత్ప్రసూయతే । తదాతువపనంకా
 ర్యం నకుర్యాచ్చేత్పత్యధః || ద్వేయస్యభార్యే గర్భిణ్యో జ్యేష్ఠభార్యా
 ప్రసూయతే । తదాతువపనంకార్యమన్యధాభూత్రిణమాభవేత్ || * || ఇ
 తి । అవరారేహి — || శ్లో || గర్భిణ్యోయస్యభార్యేద్వేకాచేత్
 సంప్రసూయతే । వపనంనైవకుర్వీత కుర్యాచ్చేద్భూత్రిణమాభవేత్ । ఇ
 త్యేతద్దశసవర్ణస్త్రీప్రసూతౌతు విధీయతే । సవర్ణవిషయేకుర్యాదత్తర్వాన
 సీవాపనమ్ || * || ఇతి ,

మాతాపితృదీత్యామధ్యే పత్నీప్రసవే

మాతాపితృదీత్యామధ్యేపత్నీప్రసవే వపనంతతోవత్సరశేషంకే
శధారణంచ స్మర్యతే — || శ్లో || మధ్యేతుపితృదీత్యామగర్భిణీస్త్రీప్ర
సూయతే । తౌరకర్మతదాకుర్యాత్తచ్ఛేషం కేశధారణమ్ || * || ఇతి ।
పద్మతౌచ — || శ్లో || మాతాపితృద్విజఃకుర్యాద్గర్భవానపి వాపనమ్ । ప
శ్చాపి సూతౌపత్నీశ్చ తచ్ఛేషం కేశధారణమ్ || * || ఇతి । స్మృ
త్యస్తరేఽపి — || శ్లో || స్వమాతృపితృదీత్యామధ్యే భార్యాప్ర
సూతికా । దశాహేవపనంకృత్వా పునర్దీత్యాంచ కారయేత్ || * || ఇతి ।
అత్ర కేచిదాహుః — “ సపిణ్డీకరణాన వైరదీత్యామధ్యే పత్నీప్రసవే వప
నమ్, తతః పూర్వంప్రసవే వపనం నాస్తి || శ్లో || సపిణ్డీకరణాదూర్ధ్వం
పితృస్సంవత్సరాదధః । కర్తవ్యం వపనం పుత్రే జాతే సంవత్సరేఽపి
చ || * || ఇతి స్మరణాత్ ” ఇతి .

పితృమరణాబ్దే కేశధారణాది నియమః

పత్నీప్రసవాభావే ప్రథమాబ్దికపర్యంతంపుత్రస్య కేశధారణంక
రణ్యమ్ । యదాహవ్యాసః — || శ్లో || షణ్మాసావర్ణయేత్ తౌరంతై
లతామూలయోషితః । జ్యేష్ఠాదీనాం మృతిప్రాప్తౌ మాతాపితృస్తువ
త్సరమ్ || * || ఇతి । అత్ర ఆదిశబ్దేన పితృవ్యమాతామహాదయో గురవో
గృహ్యంతే । అత్రిః — || శ్లో || షోడశోద్వాహగర్భాబ్దే పిత్ర న్యైబ్దే
తౌరంత్యజేత్ || * || శ్రీధరీయేఽపి — || శ్లో || షష్టాబ్దే షోడశాబ్దేచవి
వాహాబ్దే తతైవచ । మాతాపితృర్మృతాబ్దేచ వపనం నైవకారయేత్ || * ||
స్మృత్యస్తరేఽపి — || శ్లో || చౌళాబ్దేచవివాహాబ్దే హ్యౌపనాయనికేశ
థా । మాతాపితృర్మృతాబ్దేచ తౌరంనైవ సమాచరేత్ || * || ఇతి । అ
న్యత్రాపి — || శ్లో || మాతాపితృర్మృతిప్రాప్తౌవత్సరం కేశధారణమ్ ।
వాపయేద్వదిమూఢాత్కారౌరవం నరకం వ్రజేత్ || * || ఇతి । సంగ్రహేఽ
పి — || శ్లో || మాతాపితృమృతాబ్దేచ వివాహాబ్దే తతైవచ । న కేశవ
పనంకార్యం గర్భిణ్యాంచ కులస్త్రీయామ్ || * || ఇతి । అత్ర కేచిదా
హుః । “ ఏతాని మాతాపితృర్మృతాబ్దే వపననిషేధవచనాని సంవత్సరస

పిణ్డీకరణాభిప్రాయాణి, తద్వ కేశధారణం బ్రహ్మచర్యాదినియమేన స
హకర్తవ్యమ్, ద్వాదశాహోదిసాపిణ్డ్యై తదాధ్వం న కేశధారణనియమః,
అభ్యుదయేచ్ఛాయాంతనియమేన సహేవకర్తవ్యమ్" ఇతి । తథాచట్యహస్ప
తిః — ॥ శ్లో ॥ పితౄర్మృతౌ తదారభ్యసపిణ్డీకరణాత్పురం । యోషితం
తైలతామూర్బలం క్షౌరంచ లవణం మధు ॥ కాంస్యం శరాన్న మధ్వానం
వర్జయేద్దస్తధావనమ్ ॥ కాలభోజీ దదర్భేషు అధశౌయ్యప్రతిగ్రహః । గ
ష్టపుష్పదిహీనశ్చ అల్పాశీచ ప్రతంచరేత్ ॥ ప్రాకసపిణ్డీకృతేర్గచ్ఛేత్
స్త్రియంప్రేతస్యదాహకః । రేతసఃకర్షమాభ్యాతు పితౄణాం శ్రేతంచ మ
జ్జయేత్ ॥ * ॥ ఇతి । శుద్ధినిర్ణయేఽపి — ॥ వా ॥ మహాగురుమరణే వ
త్సరాస్తం నిత్యం తిలోదకం నియమేన మాసికం చ కృత్వా కేశధారణంచ
సంవత్సరాస్తే సపిణ్డీకరణం కుర్యాత్ ॥ * ॥ ఇతి । స్మృత్యన్తరేఽపి —
॥ శ్లో ॥ సపిణ్డీకరణాదాధ్వం న కేశం ధారయేద్ద్విజః । యదిధారయతేవి
ద్వాక్ బ్రహ్మచర్యేణ ధారయేత్ ॥ అన్యధాహృదయే తేషాం తత్రేశశ్చ
జుగవద్భవేత్ । రేతాంసి తస్య పితౄణాం పితౄణాం ప్రాశయతే య
మః ॥ * ॥ అత్ర బ్రహ్మచర్యేణ - ఋతావశ్యగమనమ్, ॥ శ్లో ॥ మాతా
పితౄన్మృతౌ సూనురర్వాకసంశతసరాద్యది । మైథునంతు సమాసాద్య
ప్రాజాపత్యం సమాచరేత్ ॥ యదిశుక్లాస్తసంయోగఃకృచ్ఛ్రించాస్త్రా
యణంచరేత్ । అహితోయదిగర్భఃసాధ్యచ్ఛ్రిష్టాహృత్యావ్రతంచరేత్ ।
ఇతిస్తరణాత్ ॥ * ॥ స్మృత్యన్తరేఽపి — ॥ శ్లో ॥ అవర్జయిత్వాతైలా
దీక్ కేశమాత్రంతుధారయేత్ । తస్యవైశస్వతోరాజా కేశాక్ ప్రాశ
యతేపితౄణాం ॥ కేశధారణమధ్యేతు పత్నీగర్భం దధాతిచేత్ । రేతసాత
ప్రేత్యాణాంతుతృప్తిర్భవతిశబ్దా ॥ ప్రతాస్తేవిభవత్ప్రత్యాకృత్వాఽఽబ్ధి
కమధోద్విజః । క్షౌరంకుర్యాచ్ఛుభేతారెకృతఃసాబ్ధికేఽపివా ॥ * ॥ అ
గ్నిః — ॥ శ్లో ॥ యదికర్తావ్రతస్థసాన్యదబ్దానై చాబ్ధికేకృతే । అనుకూలే
దినేక్షౌరం కృత్వాతత్తుపిసర్జయేత్ ॥ * ॥ ఇతి । స్మృత్యన్తరే — ॥ శ్లో ॥
తత్ససూప్తే ప్రతేషకల్పే కృత్వాతుసాంవత్సరికం యథావత్ । తత్ససృ
పుణ్యేశుభదేముహూర్తే క్షౌరం యథావద్విదధీతవిద్వాక్ ॥ * ॥ ఇతి ।

బ్రహ్మచర్యాదినియమేనసహ కేశధారణం కృత్వా వత్సరాంతే సపిణ్డీకరణానంతరమాబ్జికం కృత్వా అనిషిద్ధకాలేవాపయేత్ । ద్వాదశాహాదిసాపిణ్డ్యైః సత్యామభ్యుదయేచ్ఛాయాం నియమేనసహ కేశధారణం కుర్వత్ సాంవత్సరికమాబ్జికం యథావత్కృత్వా — ॥ శ్లో ॥ పిత్రోర్మృత్యుజ్యేష్ఠదీతౌ నైత్యాజ్యం మానచతుష్టయమ్ । కన్యాకటకకుమ్భేషుచాపేమాసిచతుష్టయే ॥ కేశఖణ्डం గృహస్థసప్తవీత్యాప్రాశయతేయమః ॥ * ॥ ఇత్యాచ్యుక్తిప్రత్యవాయరహితేశుభేకాలేత్యారం కుర్యాదితి వ్యాచక్షతే । అన్యేతు సంవత్సరసపిణ్డీకరణే బ్రహ్మచర్యాదినియమేన సహైవ కేశధారణమవశ్యం కర్తవ్యమ్ , తతః పూర్వం సాపిణ్డ్యసపిణ్డీకరణానంతరం న బ్రహ్మచర్యాదినియమవశ్యకః , సతితుబ్రహ్మచర్యాదావభ్యుదయః , కేశధారణమాత్రం తుల్యికపర్యంతం కర్తవ్యమిత్యావహః । తథాచమృత్యుస్తరే — ॥ శ్లో ॥ ఐత్యరాంతైః కథమధ్యేవాసపిణ్డీకరణంయదా । త్యారం కృత్వా తతః కుర్యాత్తచ్ఛేషం ధారయేద్బుధః ॥ * ॥ ఇతి । ద్వాదశాహవ్యతిరిక్తకాలేషు క్షారపూర్వకం సపిణ్డీకరణం కృత్వా తతోవత్సరశేషం కేశం ధారయేదిత్యర్థః । తత్రైవ — ॥ శ్లో ॥ కృతే సపిణ్డీకరణే తు పిత్రోర్మృత్యుబ్రహ్మచర్యం పరిరక్షణీయమ్ । తద్రక్షణేచాపి మహత్ఫలం స్యాన్నివర్తనే చ స్థలననదోషః ॥ * ॥ ఇతి బ్రహ్మచర్యాదినివర్తనైస్థలనేఽపినదోషః, “మాతాపిత్రోస్తువత్సరమ్” ఇత్యాదివచనానుసారేణ కేశధారణమాత్రం కర్తవ్యమితి వ్యాఖ్యాతారః । అత్ర పితృమేధసారకృత్ — ॥ చా ॥ మాతాపిత్రోరిత్యవిశేషేణ స్మరణా తుప్రత్యావిశేషాత్సంజ్ఞాచకాభావాచ్చ సర్వేషామపి పుత్రాణాం పిత్రోర్మరణే సంవత్సరం కేశధారణమ్ ॥ * ॥ ఇతి । అపరేతు , ॥ శ్లో ॥ సర్వైరనుమతం కృత్వా జ్యేష్ఠేనైవ తు యత్కాలమ్ । ద్రవ్యేణ వాఽవిభక్తేన సర్వైరేవ కృతం భవేత్ । నవశ్రాద్ధం సపిణ్డీత్వం శ్రాద్ధాన్యపిచ షోడశ । ఏకేనైవ తు కార్యాణి సంవిభక్తధనైష్వపి ॥ * ॥ ఇత్యాదివచనైర్నవశ్రాద్ధాదిసోదకుష్టుశ్రాద్ధప్రథమాబ్జికపూర్వది నావసానకృత్యేషు జ్యేష్ఠపైవైవ కర్తృత్వవిధానాత్ , తన్మూల్యేన వత్సరాంతకేశధారణాదినియమేష్వపితక్షోబితత్వాత్ , “కృత్వాబ్జికమధోద్విజః - యదికర్తవ్యతథః స్యాత్ -

కృత్వాతు సాంవత్సరికం యథావత్ ” ఇత్యాదిభిర్ముఖ్యకర్తృరేవ వత్సరా, నై వపనవిధానాచ్చ కేశధారణాదినియమోఽపి తస్యైవ త్యాహుః .

ఆహితాగ్నివిషయే

ఆహితాగ్నేవిశేషమాహోపస్తమ్యః — || వా || పర్వణి కేశశ్శ శ్రుణివాపయ తేఽప్యల్పశోలోమానివాపయత ఇతి వాజిసనెయకమ్ ||*|| ఇతి । స్మృత్యస్తరేఽపి — || శ్లో || పిత్రోర్భృతాబ్జగర్భాబ్జ సదాపర్వణిపర్వణి । ఆహితాగ్నిర్వపేతే శాన్నవపేదితరస్తయోః || * || ఆహితాగ్నిః పర్వణిపర్వణివపేత్ । ఇతరః - అనాహితాగ్నిః, తయోః - పితృమృతాబ్జగర్భాబ్జయోః, నవపేదిత్యర్థః । శ్రీధరీయేఽపి — || శ్లో || కేశాన్తాసత్రయాదూర్ధ్వం గర్భవాణాధారయేద్ద్విజః । యజ్ఞాతుపర్వణిక్షౌరంకారయేదాహితాదృతే ||*|| ఇతి । ఆహితాదృతే - ఆధానాదృతే, ఆధానేతుపర్వవృత్తిరిక్తకాలేఽపిగర్భవాణాక్షౌరంకారయేదిత్యర్థః । కేశిన్తు “కారయేద్విహితాదృతే ” ఇతి పరిత్యాగ్యాచక్షతే । విహితమ్ - గర్భనిమిత్తకేశధారణమ్, మాతాపితృమృతినిమిత్తకేశధారణంచ, తన్నిమిత్తద్వయం వినాయజ్ఞాపర్వణిక్షౌరంకారయేదితి । ఏవం వ్యాఖ్యానేపూర్వోక్తవచనవిరూఢః స్యాత్ । యథోచితం గ్రాహ్యమ్ .

పపిణ్డీకరణనిమిత్తక్షౌరమ్

పపిణ్డీకరణనిమిత్తక్షౌరముక్తం స్మృత్యస్తరే — || శ్లో || ద్వాదశాహేయదాపిత్రోస్సపిణ్డీకరణంభవేత్ । తత్రక్షౌరం నకర్తవ్యం త్రిషక్షౌదిషుకారయేత్ ||*|| త్రికాణ్డ్యపి — || శ్లో || సపిణ్డీకరణార్థంచ త్సురకర్తృవిధీయతే । త్సురకర్తృనకర్తవ్యం ద్వాదశాహసపిణ్డినే । ద్వాదశాహత్పరం క్షౌరంశుభకాలేనమాచరేత్ । నత్యథాస్తేఽథమధ్యేవాసపిణ్డీకరణం యది । క్షౌరం కృత్వాతుతతుగర్భాత్తచ్ఛేషంధారయేద్ద్విజః ||*|| ఇతి । పితామహశ్చ — || శ్లో || అకృత్వావపనం యస్తవత్సరాస్తేనపిణ్డనమ్ । కుర్యాద్యదిపునః కార్యమిత్కువాచపితామహః ||*|| ఇతి । అత్రగర్భవతోవపననిషేధః స్మర్యతే || శ్లో || పిత్రాఃసంవత్సరాదర్వాక్సపిణ్డీకరణం యది । గర్భిణ్యాం నతు భార్యాయాం తచ్ఛేషంధారయేద్ద్వి

జః ॥ * ॥ ఇతి । భార్యాయాంగర్భణ్యాం సాపిణ్డ్యనిమిత్తక్షారం నకుర్యాత్ , కింతు సాపిణ్డ్యం కృత్వా వత్సరశేషం ధారయేదిత్యర్థః । ప్రసక్తాక్షారవిషయేన న్యదప్యవ్యతే । పద్ధతా — ॥ స్తో ॥ షష్ఠ్యష్టమీప్రతిపదస్తి ధయశ్చరిక్రావద్భ్యాశ్శౌజగురుసోమజభార్గవాణామ్ । వారాంశకోదయవిలోకనమిష్టమాహుః క్షౌరేతుకర్తవీనశౌక్రముశన్తిశావే ॥ * ॥ ఇతి । స్మృత్యంతరే — ॥ స్తో ॥ శ్రాద్ధేచభాన్వరగుసుతారవారేమాసాధికేశుక్రగురోశ్చమాఢ్యే । చన్ద్రక్షయవిప్లివిపోద్దిశాన్తైక్షౌరంయదిస్యాత్ కులనాశహేతుః ॥ * ॥ ఇతి । — ॥ స్తో ॥ ప్రాతర్ముహూర్తాదర్వాగ్యః క్షురకర్తనమాచరేత్ । సపితౄణాపాతయత్యాశునరకేరోమదణ్డకే । ఆద్యంతయోరాశ్రమిణోర్వపనేసర్వదావిధిః । మధ్యమాశ్రమిణోహేతోర్హినాఽకర్తనముచ్యతే । యన్తాసేవ్యాబ్దికశ్రాద్ధం యదిపితౌర్భవేదిహ । ప్రాక్రిష్ణిణ్డదానాత్తన్తాసివపనంసనమాచరేత్ ॥ * ॥ ఇత్యాశ్వలాయనః । సక్లహేపి — ॥ స్తో ॥ మాసేషుకన్యాకటకముఖచాపేషువర్జయేత్ । అశుభక్షేకృతేక్షౌరేక్షిప్రంకుర్యాత్పునశ్శుభే । దద్దాకేశాకపశ్చగవ్యక్షాళితేనాధవాపయేత్ । తదైవపపనంమూర్ధ్నికకలాసఃపతేద్యది । యష్టిన్తాసిమృతాహః స్యాత్తన్తాసంపక్షమేవవా । క్షురకర్తనకుర్వీతపరాన్నచరతింత్యజేత్ । వాపయన్నకృతోద్వాహణావర్జంవర్తార్దమేవవా । భుజ్జీతపార్వణంనైవదర్శశ్రాద్ధంచవజయేత్ । నవివాహాదిసెక్షారంప్రశస్తంనిశికామ్యయా । అన్తర్వతానకర్తవ్యంపూర్వంవాపశ్చమేహివా । ఏకోదరాణాంపుత్రాణాంపితౄశ్చైకదినేతథా । క్షురకర్తనకర్తవ్యంసహేవశ్రాద్ధభాజనమ్ । క్షురకర్తనకుర్వీతచాళాదూర్షణమృతుత్రయమ్ । తదైవోపనయాదూర్ధ్వముపాకర్తవినాకర్వచిత్ । కేశాన్తాసత్రయాదూర్ధ్వం గర్భవాన్వాపయేద్యది । గర్భధ్వంసేవతత్తుల్యంబ్రహ్మహత్యాసమంభవేత్ । ఆహితాగైర్దర్శయంపర్వద్వాదశేచప్రశస్యతే । భూప్రకోష్ఠావినాసర్వంకేశలోమానివాపయేత్ । ద్విముణ్డసేతుసంప్రాప్తేకథంక్షారంవిధీయతే । మన్తేణవిధివతుర్వాతేపశ్చక్షౌరంసమాభరేత్ ॥ * ॥ ఇతి .

...

...

...

నగ్నప్రచ్ఛాదనశ్రాద్ధమ్

మృతదినే వసనస్నానానంతరం గ్రామం ప్రవిశ్య గృహద్వారే స
 జ్వల్య నగ్నప్రచ్ఛాదనశ్రాద్ధం దద్యాత్ । తథాచస్మృత్యంతరమ్ —
 ॥ శ్లో ॥ జ్ఞాతిభిశ్చార్ద్రవాసోభిసహబాలపురస్సరైః । నగ్నప్రచ్ఛాద
 నంకృత్వాసప్రదీపంవిశేద్ద్యహమ్ ॥ * ॥ ఇతి । అఖణ్డాదశేఽపి — ॥ శ్లో ॥
 సోదకవాససోగ్రామంప్రవిశ్య నగ్నప్రచ్ఛాదనార్థం కాంస్యపాత్రం వ
 స్త్రం ఘృతం తణ్డూలం పూర్ణపాత్రం బ్రాహ్మణాయదేయమ్ ॥ * ॥ ఇతి ।
 చన్ద్రికాయామ్ — ॥ శ్లో ॥ నగ్నప్రచ్ఛాదనశ్రాద్ధం స్నానాంతే
 మృతేఽహని । ఘటేతణ్డూలసంపూర్ణే వాససాపరివేష్టితే ॥ పిథాయకాం
 స్యపాత్రేణ తస్మిన్నాజ్యం వినిక్షిపేత్ । హిరణ్యం తత్రనిక్షిప్య యథా
 విభవసారతః ॥ కులీనాయ దరిద్రాయ విష్ణుంచ మనసాస్మరత్ ॥ ప్రేత
 ముద్దిశ్య సంపూజ్య బ్రాహ్మణంతు విసర్జయేత్ ॥ * ॥ ఇతి । వ్యాసః —
 ॥ శ్లో ॥ వాసస్తణ్డూలమప్పాత్రం ప్రదీపం కాంస్యభాజనమ్ । దహనాన
 తరం దద్యాన్నగ్నప్రచ్ఛాదనంహితత్ ॥ * ॥ ఇతి । శుద్ధినిర్ణయే —
 ॥ వా ॥ దశదినపర్యాప్త తణ్డూలపూరితకుక్కుం కాంస్యపాత్రేణపిథాయ
 తణ్డూలార్థపరిమాణతిల మాష ముద్గలవణ ఘృతవ్యజ్జనసహితంసదీపపాత్రం
 హిరణ్య నవవస్త్ర సహితం ప్రేతముద్దిశ్య నగ్నశ్రాద్ధవిధినా సోదకుక్కు
 శ్రాద్ధంకార్యమ్ ॥ * ॥ ఇతి । స్మృత్యర్థసారేచ — ॥ శ్లో ॥ వాసస్తణ్డూల
 మప్పాత్రం కాంస్యముద్దీపనఘృతమ్ । దహనానంతరం దద్యాత్ సతు
 నగ్న పరిచ్ఛదః ॥ * ॥ ఇతి । దహనానంతరమేవనగ్నప్రచ్ఛాదనవిధానా
 త్ తదనంతరముదకదానమితిగమ్యతే । తథాచస్మృత్యంతరమ్ — ॥ శ్లో ॥
 నగ్నప్రచ్ఛాదనంకర్తృకృత్వేవమరవేత్స నః । ప్రవేశనాదికంకుర్యాత్త
 తోగర్తం గృహోద్భహిః ॥ * ॥ ఇతి । గర్తమ్ - జలాశయంఉదకదానార్థం
 గచ్ఛేదిత్యర్థః । నారదేనక్రమేణ వైపరీత్యముక్తమ్ — ॥ శ్లో ॥ స్నాత్వా
 దధ్వా పునస్సాన్నత్వా తోయందద్వాద్యధోచితమ్ । నగ్నప్రచ్ఛాదనం
 దద్యాద్భోజనేనసహద్విజః ॥ * ॥ ఇతి । సతథేహశిష్టాచారోఽస్తి , దేశ
 విశేషతయైవాచరన్తి । శ్రీధరీయే — ॥ శ్లో ॥ నగ్నప్రచ్ఛాదనందద్వాన్ధో

జనేనసహద్విజః । ససువర్ణం సోదకుమ్భం సవస్త్రం వేదపారకే ॥ తదైవ
 దేయంతద్విప్రై నద్వితీయేహ్నికారయేత్ ॥ * ॥ ఇతి । భాజనేనసహ -
 త్జ్ఞులేనసహేత్యర్థః । రాత్రి దాహేవిశేషమాహ జాతుకణిః — ॥ శ్లో ॥
 తిలోదకం తథాపిష్ఠం నగ్నప్రచ్ఛాదనం నవమ్ । రాత్రౌ నకుర్యాత్స
 ధ్యాయాం యదికుర్యాద్నిరర్థకమ్ ॥ * ॥ ఇతి । నవమ్ - నవశ్రాద్ధమ్ ,
 రాత్రౌ దహనానంతరం నగ్నప్రచ్ఛాదనాదికం నకార్యమ్, కింతువరే
 హ్నికర్తవ్యమిత్యర్థః । యత్తుకాత్యాయనవచనమ్ — ॥ శ్లో ॥ రాత్రౌ
 దధ్వాతు పిష్ఠాంతం కుర్యాద్వసనవర్జితమ్ । శ్వేభూతేవపనంతత్ర కేశమా
 న్రంవిధీయతే ॥ * ॥ ఇతి, ఏతచ్ఛుద్ధివాఽరబ్ధసంస్కార్యావిషయమ్, “య
 దివాస్యాద్దివాఽరమ్భశ్చేవం సంసాధయేన్నిశి ।” ఇతిప్రకారాత్ । పుత్రా
 కాంతురాత్రావ్యరబ్ధసంసాగరేఽపితదైవకర్తవ్యమ్, — ॥ శ్లో ॥ రాత్రి
 దాహేతదాకుర్యాత్క్షారంపిష్ఠోదకక్రియామ్ । మాతాపిత్రారథాన్యేషాం
 శ్వేభూతేవపనంభవేత్ ॥ * ॥ ఇతి ప్రకారాత్ ।

ఉదకదానవిధిః

నగ్నప్రచ్ఛాదనానంతరకృత్యముక్తం పితృమేధసారే —
 ॥ వా ॥ నవంచాసస్త్రిలాదౌర్భాకమమ్భమితిసంభృత్యతీర్థంగత్వా సా
 త్వాతీరకృతేకుణ్డకర్తానజుల్బ్యప్రైతమావాహ్య “ ఆయాహిప్రేత ”
 ఇతిశిలాం స్థాపయేత్ । అథజ్ఞాతయోదక్షిణాముఖాఃసాత్తోక్తక్రమేణస
 జుల్బ్యసవ్యం జాన్వాచ్యముకగోత్రాయాముకశర్మణేప్రేతాయ ఏత
 ద్వాసోదకం దదామీతిత్రిగుణభుగ్నం నవంచాసస్పదశంసకృత్పీడయేయః ।
 ఏవం సాత్వాసాత్వాద్విః పీడయేయః, అశక్తౌత్రిర్ముజ్జ్యోత్రిరాస్
 సఉదకం తిలోదకాజ్జలీంశ్చదద్యాత్ ॥ * ॥ ఇతి । అత్రాశస్త్యమ్భః —
 ॥ వా ॥ కేశాప్రకీర్యసాంసూనోపేయవాససోదక్షిణాముఖాసస్కృ
 చుపమజ్జ్యోత్తీర్యసవ్యం జాన్వాచ్యవాసః పీడయిత్వా ఉపవిశ్యవైవత్రి
 స్తత్ప్రత్యయం తిలమిశ్రముదకముత్సృజ్యతూష్ణీమేత్యాఽఽకాలమభో
 జనకర్తుః ॥ * ॥ ఇతి । ఉపవిశ్యన్తి - ఉపవిశ్యపీడయేయః, నప్రహ్విభూ
 యస్థిత్యావా । తత్ప్రత్యయమ్ - గోత్రనామగ్రహణపూర్వకమిత్యర్థః ।

ఆశ్వలాయనః — || వా || సకృన్నిమజ్జ్యత్రిరుదకాజ్జలీదద్యాత్ ||*||
 ఇతి । బాధాయనః — || శ్లో || కేశానోష్యతతఃసాత్వాత్త్రిద్యరుదకా
 జ్జలిమ్ । దర్భేషుతిలసంమిశ్రమేతత్తడదకంతివ్వితి ||*|| వ్యాసోఽపి —
 || శ్లో || శవందద్ధావ్యధానాన్యాయందృష్ట్వాజ్యోతిర్దిశస్తథా । బాలాన్
 దారాన్పురస్కృత్యగచ్ఛేత్ప్రేతమనీక్షకః । శుద్ధమస్ఫుటితంశ్లేష్ణంశ్వా
 మం లోహితమేవవా । పాషాణంతతఆదాయగత్వాతత్రమహాజలమ్ । స
 చెలం దణ్ణవత్సాన్నిత్యామలంప్రత్యుశ్యవత్సజమ్ । పునస్సచేలంసాన్
 త్వాఽథవాగ్యతాః సుమాహితాః । వృధపూర్వాస్సగోత్రాశ్చబాఢవా
 శ్చసహృదకాః । సపిష్టాశ్చక్రనూత్పుత్రాఃప్రాచీనావీతినస్తథా ।
 దక్షిణాభిముఖాభూత్వాదక్షిణాగ్రమశేషుహి । పాషాణంతత్రనిక్షిప్య
 కృత్వాతుపురతోఽవటమ్ । నామగోత్రేసముచ్చార్యప్రేతస్తృప్యతివ్వితి
 బ్రువత్ । గర్హేనకృతస్సనిష్కాచ్యుస్తిలపూర్ణజలాజ్జలిమ్ । పిత్రోస్తుయా
 వదాశోచం తావతుర్రాజ్జలాజ్జలిమ్ ||*|| ఇతి । కాత్యాయనోఽపి —
 || శ్లో || తథాఽనవేక్షమేత్యావస్సర్వవశవస్సప్తశః । సాత్వాసచేలమా
 చమ్యదదుర్వరసోదకంస్థలే । గోత్రనామపదాదేచతర్పయామీత్యనస్త
 రమ్ । దక్షిణాగ్రాగ్రమశ్చాకృత్వాసలిలంతుపృథక్సకృత్ ||*|| ఇతి ।
 వైరీనసిరపి — || వా || ప్రేతంమనసాధ్యాయదక్షిణామఖస్త్రీనజ్జ
 లీన్నినయేత్ ||*|| ఇతి । ప్రచేతాః — || శ్లో || నదీకూలం తతోగ
 త్వాశౌచంకృత్వావ్యధార్థవత్ । వస్త్రం సంశోధయేదాదాతతఃసాన్
 నం సమాచరేత్ । సచేలస్తతఃసాత్వాశుచిః ప్రయతమానసః । పా
 షాణం తతఆధాయవిస్రదద్యాద్దశాజ్జలీదద్యాత్ । ద్వాదశక్షత్రియోదద్యా
 ద్వైశ్చేషశ్చదశస్తృతాః । త్రింశచ్ఛూద్రాయ దాతవాస్తతస్సంప్ర
 విశేర్షహమ్ । తతఃసాన్సం పునః కార్యం గృహశౌచంచ కారయేత్ ||*||
 ఇతి । స్మృతిరత్నే — || శ్లో || అపసవ్యేతతఃకృత్వావస్త్రీయజ్ఞోపవీతకే ।
 దక్షిణాభిముఖైర్విప్రైర్దేయంతోయాజ్జలిత్రయమ్ ||*|| ఇతి । వస్త్రంని
 ష్పిడనవస్త్రమితివ్యాచక్షతే । వసిష్ఠః — || వా || సవ్యేత్తరాభ్యాంపాణి
 భ్యాముదకక్రియాం కుర్వీరత్ ||*|| ఇతి । ప్రచేతాశ్చ — || వా || ప్రేత

స్వబాధవాయధావృద్ధముదకమవతీర్యనోతు-మేయరుదకాస్తే ప్రసిఞ్చ్యే
 యురపసవ్య యజ్ఞోపవీత వాససాదక్షిణాముఖాబ్రాహ్మణస్య ఉదగ్మఖాః
 ప్రాఙ్ముఖాశ్చరాజన్యవైశ్యయోః ॥ * ॥ ఇతి । జ్ఞాతిభిర్వపనపూర్వ
 కమేవ ఉదకం దేయమ్ , “ ॥ శ్లో ॥ ప్రదమృజ్ఞాతయస్స ర్వే తౌరంకృ
 త్వా తిలోదకమ్ ॥ ” ఇతి స్మరణాత్ । ప్రచేతాశ్చ — ॥ వా ॥ వప
 నంకృత్వా సాంత్యైకవస్త్రాః ప్రాచీనావీతినో దక్షిణాముఖా అవతే స
 దర్భే జలాజ్ఞానించదుః ॥ * ॥ ఇతి । అజ్ఞిరాః — ॥ వా ॥ సతిలం ద
 ర్భేష్వసావేత త్తఇతి జలాజ్ఞానీదమృత్పూర్వపురస్సరాస్సపిఞ్డాః ॥ * ॥ ఇ
 తి । యధావృద్ధం బాలపురస్సరాభ్యత్యేతయోర్యధాస్వగృహ్యం యధాశి
 ష్టాచారం వ్యవస్థా । ఏతచ్ఛోదకదానం యావదాశౌచం కార్యమ్ । తథా
 చవ్యాసః — ॥ శ్లో ॥ ప్రాచీనావీతినోనామ గోత్రభ్యాం దక్షిణాము
 ఖాః । జలం ప్రేతాయమధ్యాహ్నాదమృత్యావదశుద్ధతా ॥ * ॥ యావ
 దశుద్ధతా - యావదాశౌచమిత్యర్థః । విష్ణురపి — ॥ వా ॥ యావదాశౌ
 చం తావత్ప్రేతస్య ఉదకం పిండంచదుః ॥ * ॥ ఇతి । అత్ర విశేష
 మాహాపస్తమ్బః — ॥ వా ॥ ఏవమహరహరజ్ఞాలినైకోత్తర వృద్ధిరైకాదశా
 సోత్ ॥ * ॥ ఇతి । కర్తాజ్ఞాతయశ్చ ప్రధమదివైతీనజ్ఞానీదమృత్యా, ద్వి
 తీయేచతురః , తృతీయేపశ్చ ఏవం దశమదినవర్యస్తమేకోత్తరవృద్ధ్యా ద
 దుః , సంభూయ పశ్చ సప్తత్యజ్ఞాలయో భవన్తి । “ అజ్ఞాలినైకోత్తరవృ
 ధిః ” ఇత్యభిధానాద్వాసోదకే నాప్త్యైకోత్తరవృద్ధిః । తత్తు ప్రత్యహ
 మాదశాహాత్త్రిరేవదుః । ప్రచేతాశ్చ — ॥ శ్లో ॥ దినేదినేజ్ఞా
 నీపూర్ణా ప్రదద్యాత్ ప్రేతకారణాత్ । తావద్వృద్ధిశ్చ కర్తవ్యా
 యాతత్పిండసమూప్యతే ॥ * ॥ ఇతి । యావద్దశమ పిండసమూప్యతే తా
 వదజ్ఞాలివృద్ధికార్యేత్యర్థః । యత్తు “ ప్రధమ తృతీయపశ్చమసప్త నవమే
 షాదకక్రియా ” ఇతి గౌతమస్మరణమ్ , తదాపద్విషయమిత్యుక్తంపితృమే
 ధసారే — “ సజు-టేష్వయుగ్తాహేషుదశాహేవాదదుః ” ఇతి । స్మృ
 తిరత్న మాధవీయాదిషు వ్యవస్థా న్తరం దర్శితమ్ , ‘ అయుక్తదినేషు త్రిం
 శ్రీనజ్ఞానీ దద్యాత్ , ‘ ప్రధమతృతీయ పశ్చమసప్తమ నవమేషాదకక్రి

యా ' ఇతి గౌతమస్మరణాత్, ' ॥ స్లో ॥ ప్రథమే హి తృతీయే చ పంచమే
 సప్తమే తథా । నవమే చా మ్బునిస్సానం కృత్యా దద్యాత్తిలోదకమ్ ॥ * ॥
 ఇతి విష్ణుపురాణవచనాద్భు, ప్రేతస్య తాపోపశాంతి విశేషాపేక్షయా తు
 ప్రతిదినమేకోత్తరవృద్ధ్యా ఉదకదానం కార్యమ్, ' దినే దినైః శ్చాలీఘా
 న్ణాన్' ఇతి ప్రచేతః స్మరణాత్ " ఇతి । ఏకోత్తరవృద్ధ్యా శ్రాద్ధమపి కర్త
 వ్యమి త్యుక్తం శ్రీధరీయే — ॥ స్లో ॥ శ్రాద్ధమేకోత్తరం వృద్ధ్యా కర్త
 వ్యంతు దినే దినే । ఆవసానాద్భులీనాంతు ద్విగుణం ప్రత్యహం పరే ॥ * ॥
 ఇతి । ఏకోత్తరం యథాభవతి తథా వృద్ధ్యా బలీనామవసానపర్యంతం శ్రాద్ధం
 కర్తవ్యమ్ । పరే - అన్యే, ప్రత్యహం జలాశ్చలిభ్యో ద్విగుణం దేయమ్,
 ఇత్యాహురితి శేషః । స్మృత్యంతరే — ॥ స్లో ॥ ఏకోత్తరం యథాశక్తిభు
 క్తిం దద్యాద్దినేదినే । దశకిం వా శతం వాఽపి సహస్రం వా సహేమకమ్ ॥
 దేయం విప్రస్య తత్తుష్టే ర్యథాలాభం యథావిధి ॥ * ॥ ఇతి । అత్ర పు
 త్రైరితి సంసృత్యా నాముఖలక్షణమ్ । యస్తు సంసృత్యా సపవైకోత్తర
 వృద్ధిశ్రాద్ధం కుర్యాత్ । శక్తానత్యాం పత్యాంతరం ద్రష్టవ్యమ్ । ఏతచ్చై
 కొత్తరవృద్ధిశ్రాద్ధం పిండబలిప్రదానానంతరం కర్తవ్యమ్ । యావదాశౌచం
 ప్రత్యహమేకమేవ తీలాశ్చలిం దద్యాదిత్యాహ యాజ్ఞవల్క్యః — ॥ స్లో ॥
 సప్తమాద్దశమాద్వాపింజ్ఞాతయోభ్యుపయన్యపః । అవనశ్శీశుచదఘమనే
 నపి తృదిన్యుభాః ॥ సకృత్ప్రసంజ్ఞాన్త్యదకం నామగోత్రేణ వాగ్యతాః ॥ * ॥
 ఇతి । బ్రాహ్మపురాణేఽపి — ॥ స్లో ॥ నామగోత్రే సముచ్చార్య ప్రేత
 స్తృప్యత్పిత్రిబ్రువన్ । గర్తే సకృత్ప్రసంజ్ఞేయస్తిలపూర్ణం జలాశ్చలిమ్ ॥ * ॥
 ఇతి । పత్యాంతరమప్యుక్తంతత్రైవ — ॥ స్లో ॥ యద్వాశతాశ్చలిం దద్యా
 ద్భిధమే హ్యైకమాంజ్ఞలిమ్ । ద్వితీయే త్రినంజ్జలిం శ్చ తృతీయే పంచసప్తచ ॥
 చతుర్థే పంచమదినే నవదద్యాచ్చతుష్టకే ॥ సప్తమే చాష్టమే చాపి దద్యా
 దే కాదశాంజ్జలిన్ । త్రయోదశాంజ్జలిన్ దద్యాత్ నవమేతు తథాదినే ॥ ద
 ద్యాచ్చసప్తదశకాన్ దశమే హ్యైకవింశకాన్ । సప్తత్యజ్జలయః కేచి
 త్రీని సప్తతు పంచచ ॥ * ॥ ఇతి । ఆశ్వలాయనః — ॥ వా ॥ సకృ
 ద్చక్ష్యైకాంజ్జలిముతస్సుజ్యతస్య గోత్ర నామగృహీతో వ్యతీర్య ॥ * ॥

ఇతి । సంక్రహేఽపి — ॥ శ్లో ॥ సపిష్టాక్షాతయస్త్రిస్త్రి రక్షేకౌత్తరమ
 గ్నిదః । సమానోదాస్తర్పయన్తి నిత్యమైకైకమజ్జలిమ్ ॥ * ॥ ఇతి । ప్రేతీ
 నసిః — ॥ వా ॥ దక్షిణాముఖ స్త్రిసుదకాక్షాలీన్నినయేచ్ఛవదాహప్ర
 భృత్యేకాదశేఽహ్ని విరమేత్ ॥ * ॥ ఇతి । అత్ర తిలాదకసంస్థానయథా
 స్వగృహ్యం యథాకులాచారం వ్యవస్థాపనీయా । సపిష్టానాం త్ర్యహా
 త్తిలాదకసమాపనే , ప్రథమదినావ్యప్తమదినపర్యంతోదకమప్తమదినే గత్వా
 నవమదినేదశమదినే చ తత్తద్దినోదకం దద్యాత్ , తదైవాప్తమదినపర్యంతం
 వాసోదకపిష్టంచాప్తమదినే కృత్వా నవమదశమయోస్తత్తద్దిన వాసోదకం
 పిష్టంచ దద్యాత్ । పత్యమేధసారే — ॥ వా ॥ దశాహస్తస్త్రిహత
 ర్షణే , అప్తమెద్విపక్షాశ్చ తేనవ మేహ్యేకాదశ దశమద్వాదశాక్షాలీనప్తమై
 ష్టాపిష్టాన్నవమదశమయోరైకైకందద్యాత్ ॥ * ॥ ఇతి । అతిక్రాంతే దశా
 హేక్షాతీనాం త్ర్యహాదుదకదానై వ్యవస్థాదర్శితా తత్త్రైవ — ॥ వా ॥
 ద్వాదశాద్యదివసే , ద్వితీయేత్రింశత్ , తృతీయేత్రయస్త్రింశదుదకా
 క్షాలీ దద్యాత్ , ఆద్యేఽహ్నికర్తృత్రీపిష్టా ద్వితీయే చతురః తృతీయే
 త్రీ ద్వయోర్ద్వైద్వేనవశ్రాద్ధే తృతీయేఽహ్నికోద్విష్టాహేచైకైకం నవ
 శ్రాద్ధందద్యాత్ ॥ * ॥ శ్రీధరీయేఽపి — ॥ శ్లో ॥ దశాహస్తసపిష్టా
 నాం త్ర్యహాస్తుతిలతర్పణే । అప్తమాది ద్విపక్షాశ్చ దేశకాదశ ద్వాదశాక్షా
 లీ ॥ ద్వాదశప్రథమైహ్నివ ద్వితీయే త్రింశదుచ్యతే । త్రయస్త్రిం
 శత్తృతీయేఽహ్నినిర్గతేదశమైహని ॥ * ॥ ఇతి । సంక్రహేఽపి — ॥ శ్లో ॥
 అగ్నివేదాస్త్రయఃపిష్టాస్తథావాసోదకం దశ । ఆదిత్యస్త్రింశదిత్యేవం
 త్రయస్త్రింశత్తిలాదకమ్ ॥ * ॥ ఇతి । పారస్కరః — ॥ శ్లో ॥ ప్రథమే
 దివసేదేయాస్త్రయఃపిష్టాస్సనూహితైః । ద్వితీయేచతురోదద్యాదధిసంఖ్య
 యవంతతః ॥ త్రింస్తుదద్యాత్తృతీయేఽహ్ని వస్త్రాది త్తాళనంతతః । ఏ
 కౌద్దిప్తం చతుర్థేఽహ్ని సాపిష్ట్యంచతతఃపరమ్ ॥ * ॥ ఇతి । అఖణ్డాద
 ర్కేఽపి — ॥ శ్లో ॥ అసపిష్టోయది దహేద్ద్వితీయేత్వధిసంఖ్యయః । తృతీయే
 రూదకందత్వా చతుర్థశ్రాద్ధమాచరేత్ ॥ ఏకోద్దిప్తం చతుర్థేఽహ్ని మ
 రణాత్తువిధీయతే । సపిష్టకరణం యత్తుద్వాదశేఽహ్నివిధీయతే । తత్పఖ్య

మేది నెకుర్యాదనపిణ్ణతి స్థితిః ॥ * ॥ ఇతి । పతచ్చపక్షిణ్యాశౌచకర్తృ
కదాహే వేదితవ్యమ్, ॥ శ్లో ॥ త్ర్యహంతు యోనిబధ్నానామాశౌచంద
హనాదిషు ॥ * ॥ ఇతి తేషాం సంసృర్తృత్వేత్రిరాత్రాశౌచప్రరణాత్,
యావదాశౌచం ప్రేతస్యోదకం పిణ్ణంచదద్యాదితి విష్ణుప్రరణాచ్చ । అత్ర
చ ఉదకసంఖ్యా “ ఆదిత్యస్త్రింశదిత్యేవ త్రయస్త్రింశ త్రిలోదకమ్, ”
ఇత్యుక్తప్రకారైవకర్తవ్యా । యత్తు ॥ శ్లో ॥ అసపిణ్ణోయదిదసోద్విష్టతీయేత్వ
స్థిసంఖ్యయః । ఏకోద్విష్టంతృతీయేహిమరణాత్తువిధీయతే ॥ * ॥ ఇతి, పతద్భ
భుకర్తృకసంసృరవిషయమ్ । సఖ్యయనముదకస్యాప్యపలక్షణమ్ । తచ్చ
ద్విష్టతీయేది నెపఖ్యసప్తత్యాత్మకమ్ । మాతామహాదిసంసృరేదాహిత్రా
దీనాం దశాహమాశౌచం క్రియాచ “ పాత్రదాహిత్రయోగ్లోకే విశేషా
నాస్తిభర్తృతః, ” ఇత్యాదిప్రరణాత్ । అసంసృర్త్రాణాంసమానోదకానాం
త్రిరాత్రాశౌచినాంత్ర్యహాదేవఉదకసమాపనమ్, తచ్చస్వాశౌచకాలపవ
కర్తవ్యమ్ । స్వాశౌచకాలెకృతోదకస్యతుసమానోదకస్యపశ్చాదుదక
వానేపాశౌచమనుష్ఠాయమిత్యాహుః । ఉదకసంఖ్యాచ “ ఆదిత్యస్త్రిం
శత్ ” ఇత్యుక్తప్రకారేణసపిణ్ణవదేవేతికేచిత్ । స్మృత్యన్తరేతు— ॥ శ్లో ॥
సకృత్ప్రసిఖ్యస్త్వదకం సప్తత్యజ్జలయ్యుకృచ్ఛిత్ । యద్వాశతాజ్జలీ
దద్యాత్ ॥ * ॥ ఇతి పక్షత్రయమాశ్రిత్యసోదకానాముదకదానముక్త
మ్— ॥ శ్లో ॥ త్రిరాత్రాశౌచినోదయ్యుప్రథమేహృత్కాలిత్రయమ్ ।
ద్విష్టతీయేచతురోదద్యాత్ తృతీయేత్ర్యజ్జలీంస్తథా ॥ సప్తత్యజ్జలీపక్షేతు
ప్రథమేచద్విష్టతీయకే । ఏకైకవింశతిం దద్యాత్తృతీయేశేషతశ్శుచిః । త్రిరా
త్రాశౌచినఃకుర్యుఃప్రథమేత్రింశదజ్జలీ । చత్వారింశద్విష్టతీయేహిమరణా
న్తద్దయ్యస్తతశ్శుచిః ॥ * ॥ ఇతి । సమానోదకావాం ప్రేతనిహారేవిశేషఉ
క్తోభృగుణా ॥ శ్లో ॥ శావేచసూతేశేశుద్ధిస్త్ర్యహాదుదకదాయినామ్ । శ
వహాహంతుకుర్యుశ్చేద్దశాహాస్తాభవేత్త్రియా ॥ * ॥ ఇతి । స్మృత్యన్త
రేపి— ॥ శ్లో ॥ సమానోదకాఃకుర్వీరణసంసృరందశరాత్రతః ।
దశాహానైసశుద్ధిఃస్యాదిత్యాహాభగవాభృగుః ॥ * ॥ ఇతి । మాణ్డవ్యః—
॥ శ్లో ॥ సపిణ్ణోవాసపిణ్ణోవాకర్తాచేద్వపనంస్మృతమ్ । అశౌచం దశ

రాత్రుంస్యాత్పశ్చిన్నప్రతి తర్పణమ్ । ఆశౌచంతు త్రిరాత్రుంస్యాదన్య¹
 భావపనం నహి । శ్రింశ త్రిలోదకం కుర్యాత్సమానోదకసంస్థితా ॥ * ॥
 ఇతి । అనపిండః - సమానోదకః । అన్యథా - సంస్కారాకరణఇత్యర్థః । తి
 లపరిమాణము క్తం విష్ణుపురాణే — ॥ స్లో ॥ తిలైస్సప్తాష్టభిరాప్తపి
 మవేతంజలాజ్జలిమ్ । భక్తినమ్రస్సముద్దిశ్యభువ్యస్తాకం ప్రదాస్యతి ॥ * ॥
 ఇతి । అజ్ఞాతిభిరపిక్వచిదుదకదానం కర్తవ్యమ్ । తదాహయాజ్ఞావల్కలః —
 ॥ స్లో ॥ ఏవం మాతామహాచార్యప్రేతానాం చోదకక్రియా । కామ్యో
 దకం సఖిప్రత్యాస్వస్త్రియశ్వశురత్విజామ్ ॥ * ॥ ఇతి । ప్రత్యా - పరిణే
 తా, మహితృభగినాద్యః, అపుత్రాణాం మాతామహాదీనాం సపిండవదుద
 కదానం నిత్యం కార్యమ్ । సఖ్యాదీనాంతు కామతః, ననిత్యతయా, అక
 రణే ప్రత్యవాయాభావాత్ । స్మృత్యంతరే — ॥ స్లో ॥ పతితస్యోదకం కా
 ర్యం సపిండైర్బాధవైర్బహిః ॥ * ॥ ఇతి । గ్రామాధ్యహిరేకదినకార్యమ్ ।

పిండదానవిధిః

తీరకుంజతర్పణానంతరకృత్యము క్తం పితృమేధసారే — ॥ వా ॥
 అధోదకుమ్భమాహృత్య కర్తాగృహద్వారే కుండేఽశ్చానం నిధాయ ప్రేత
 మావాహ్యసజ్జల్ప్యసవ్యంజాన్వాచ్యదక్షిణాముఖస్త్రిరాస్యోదకందత్వా
 దీపంప్రజ్వాల్య సజ్జలవ్య కుంజసన్నిధౌ దర్శేషు మాజాయతాం మమ
 ప్రేత, ప్రేత, ఇతివా సకృదపోమార్జయిత్వా, కుక్కుటాంజుప్రమాణం
 ముష్టిప్రమాణంవా ఫలమూలశాకయుక్తం తిలమిశ్రం పిండుముకగోత్రా
 ముకశర్కరప్రేత ఇనుంపిండుముపతిష్ఠేతి ప్రేతాయపిండుం బలించదత్వా,
 పూర్వవత్సర్జయిత్వా, పాత్రసంక్షాళన తోయేన త్రిప్రసవ్యం పరిషి
 చ్యతమపున్విసర్జయేత్ । అపివా సజ్జలేషు తీరకుంజ తర్పణాన్తే పిండుం ద
 ద్యాత్, ఏవమన్వహం పిండుమేకేకం దద్యాదాశ్రాద్ధాత్తీరకుంజపాషాణేవా
 పిండుం దద్యాదితికేచిత్ ॥ * ॥ ఇతి । అత్రసాంఖ్యాయనః — ॥ వా ॥ గృ
 హద్వారే వామపాశ్చేష్వ కుండుం తదుపర్యశ్చానంచనిధాయకనిష్ఠపూర్వా
 స్త్రిప్రథమావాపరదకం పీడయేయః ॥ * ॥ ఇతి । అత్ర త్రిరాస్యోద
 కందేయంసతిలోదకం విధ్యభావాత్, తథాశిష్టాచారాచ్చయద్యపి —

॥ శ్లో ॥ నిత్యం మృతస్య పుత్రైస్తు భార్యయాచ యథావిధి । దశాహం నంద్య
రావృత్తై కర్తవ్యాహోదకక్రియా ॥ * ॥ ఇత్యాశ్వలాయనస్మృతిరస్తి,
తథాఽపి శిష్టాచారాభావాదుపేక్ష్యమ్ । అఖణ్డాదశేఁ — ॥ శ్లో ॥ త
తోగృహం సమాగమ్య చరుం కుర్యాత్స్వయం తతః । ద్విఃప్రత్యుశ్యతుత
ద్ద్రవ్యం కర్తవ్యం శ్రవణంతతః ॥ ఆదాయదక్షిణాగ్రాంస్తు దర్భాఁ సం
స్తీర్యవిన్యసేత్ ॥ * ॥ ఇతి । శబ్దః — ॥ వా ॥ దూర్వాంప్రవాళసు
గ్నిం వృషభంచాలభ్యగృహద్వారే ప్రేతాయపిణ్డందత్వా పశ్చాత్పరివి
శేయః ॥ * ॥ ఇతి । శ్రీధరీయే — ॥ శ్లో ॥ వాసుపాశ్వేగృహద్వా
రశిలాస్త్రీస్త్రీనిధాయచ । తాసువస్త్రాణిసంపీడ్య సాయంప్రాతర్బలిం
హరేత్ ॥ * ॥ ఇతి । వాసుపాశ్వేగృహస్థాభిముఖం గతస్యేతి తైత్తి
ర్దావ్యఖ్యాతమ్ । తథాచస్తృత్యస్తరమ్ — ॥ శ్లో ॥ ద్వారస్యదక్షిణేపా
శ్వేఽబహిఃకుర్యాద్వధావటమ్ । ఏకమశ్వానమాదధ్యాదిష్టకాంవాఽగ్ర
జత్సనామ్ ॥ * ॥ ఇతి । బహిః - గృహద్బహిః, అక్షణఇతియావత్ । గృ
హద్వారవాసుపార్శ్వ దక్షిణపార్శ్వ యోర్వికల్పఇత్యన్వే । శిలాత్ర
యస్థాపనం బోధాయనీయానాం నియతమ్, తేషాం శిలాత్రయస్థాపన
స్య సాయంప్రాతర్బలి దానస్యచవిధానాత్ । ఇతరేషామ్ “ ఏకమశ్వా
నమాదధ్యాత్, శిలాస్త్రీస్త్రీనిధాయచ ” ఇత్యనయోర్వికల్పః । అగ్నే
రాః — ॥ శ్లో ॥ బహిఃపిణ్డప్రదానంస్యాత్ కఘాఽంభాత్వా వి
ధానతః । గర్భమాల్యోదకేనారచ్యదద్యాద్యైర్భవ్యవాఙ్ముఖః ॥ * ॥
బ్రహ్మపురాణేఽపి — ॥ శ్లో ॥ గృహద్బహిఃకుచౌదేశేగోమయేనావలే
పితే । లోకికాగ్నిం ప్రతిష్ఠాప్యసాత్వా పాత్రేణ తేజసా ॥ మృణ్మయేనా
పికర్తవ్యం శ్రవణంపీత్యయజ్ఞవత్ । అభిఘార్యతముద్వాస్యపునరప్యభిఘార్య
చ । పాషాణంపురతఃస్థాప్యవాగ్యతోదక్షిణాముఖః । దక్షిణాగ్రాకుశాం
స్తీర్యదద్యాత్తేహాదకం సకృత్ ॥ నామగోత్రైసముచ్చార్యపిణ్డందద్యాద
మస్త్రీకమ్ । పునస్త్రోదకం దద్యాద్దగ్ధపుష్పేరధార్పయేత్ । ధూపదీ
పాతథాదద్యాదేవందశదినేషుతు । అశక్తఃప్రథమేఽహ్నిస్యాత్పశ్చమేద
శమేఽపివా । త్రిరాత్రాశ్చౌచఉత్పన్నైశ్చత్రయఃపిణ్డాదతైవవా ॥ ఉదకం

పిండదానంచ పునరప్యదకం నయేత్ * వాయుసేభ్యోబలిం దద్యాద్వైవస్వతవరంస్త్వరత్ । అగ్నౌజలెవానిక్షిప్య సౌత్వా శశ్వగ్గృహంప్రజేత్ ॥ * ॥ ఇతి । ప్రేతపిండవ్యతిరిక్తంబలిం వాయుసేభ్యోదత్వా తం ప్రేతపిండం చరుపాకాగ్నౌ జలేవానిక్షిప్య సౌయ్యాదిత్యర్థః । వైవస్వతవరశ్చ ఉత్తర రామాయణే భారతేచ ఉక్తః — ॥ శ్లో ॥ యేచమద్విషయానామనూనవాఃకుఃఫితాభృశమ్ । త్వయిభుక్తేతు తృప్తాస్తై భవిష్యన్తి సబాధవాః ॥ * ॥ ఇతి । విష్ణుః — ॥ వా ॥ ప్రేతస్యోదక నిర్వాపణం కృత్వా పకంపిండం కుశేషు దద్యుర్వాపదాశౌచం తావత్ప్రేతస్యోదకం పిండంచ దద్యుః ॥ * ॥ ఇతి । విష్ణానేశ్వరీమే — ॥ శ్లో ॥ నవభిర్నివహైర్దద్యాన్నవ పిండాంశ్చనూహితః । దశమం పిండముత్సృజ్యరాత్రిశేషే శుచిర్భవేత్ ॥ * ॥ ఇతి । స్రుత్యహమేకైకపిండాభిప్రాయేణ పారమర్యోఽపి — ॥ శ్లో ॥ బ్రాహ్మణేదశపిండాస్తుక్షుత్రియేద్వాదశశ్చులాః । వైశ్యేపంచదశప్రాక్షాస్సూద్రై స్త్రింశత్ప్రకీర్తితాః ॥ * ॥ ఇతి । స్మృతిరత్నే — ॥ శ్లో ॥ ప్రేతేభ్యస్తు సవన్లైభ్యః పిండాదద్యుదకైవతు ॥ * ॥ ఇతి దశపిండస్తరణాత్, ప్రత్యహమేకపిండవిధానాచ్చ, పకప్రేక్షేవకాలేపిండదానమ్, “సాయంప్రాతర్బలింహరేత్” ఇతివచనేన సాయంబల్యర్థం ద్వితీయముపిపిండం శిష్టా ఆచరన్తి । ప్రచేతాః — ॥ శ్లో ॥ దక్షిణాగ్రాశ్చ దర్భాఃసువీసృజవై దక్షిణాముఖః । ద్వారదేశే ప్రదాతవ్యో నదెహయత నైకవీతి ॥ వాగ్యతఃప్రయతశ్చైవ సన్తిస్థేపిండసన్నిధౌ । తతోఽవశిష్టంపిండస్యనద్యాం శుప్రక్షిపేచ్చతే ॥ * ॥ ఇతి । శ్భః — ॥ వా ॥ భూమామాల్యంపిండంపానీయముపలేవాదద్యుః ॥ * ॥ ఇతి । యత్తు ॥ శ్లో ॥ ప్రేతపిండంబహిర్దద్యాగ్గర్భమన్త్రవివర్జితమ్ ॥ * ॥ ఇతి తదనువనీతవిషయమ్ “ ॥ వా ॥ అసంస్మృతానాంభూమాపిండందద్యాత్సంస్మృతానాంకుశేషు ॥ * ॥ ” ఇతి ప్రచేతఃస్తరణాత్ । స్మృత్యర్థసారే — ॥ శ్లో ॥ కుకుటాణ్డప్రమాణస్తు పిణ్డభిశ్చభిధీయతే । అగ్నుస్తవర్షమాత్రంసౌధవదానమితిస్థితిః ॥ * ॥ ఇతి । ఆశ్వలాయనః — ॥ శ్లో ॥ యత్రస్మృత్యర్చనావఃపిండాస్తత్రబిల్వఫలావమాః । యత్రచైకోభవేత్పిణ్డస్తత్రాశ్వక్షురఫంమితః ॥ * ॥ స్మృత్యంతరే —

॥ శ్లో ॥ ప్రాయః పితృయమపిష్టాఃస్వయాననబదరోపమాః । సర్వశ్ర
 సుదృఢాహిసుర్వర్తుభాఃశ్రాద్ధకర్తసు ॥ ప్రేతపిష్టస్తుద్వైధ్యైశ్చాద్వాదశా
 జ్ఞులఉచ్యతే । స్థాలేనచైకపిష్టస్య సదృశస్యాద్విధశ్శుభః ॥ * ॥ ఇతి ।
 ఏకపిష్టస్యసదృశః - అశ్వఖురసదృశఇత్యర్థః । స్మృత్యంతరేతు — ॥ శ్లో ॥
 కపిఠవిల్వవచ్చాబై పిష్టందద్యాచ్చపార్వణే । ధాత్రీఫలప్రమాణేన గయా
 శ్రాద్ధే మహాలయే ॥ నాభికేరప్రమాణేన ఏకోద్దిష్టేనపిష్టనే । అన్యశ్రాద్ధే
 ము సర్వేషు కుకుటాణ్డప్రమాణతః ॥ * ॥ ఇతి । వ్యాసః — ॥ శ్లో ॥
 ద్విహాయనస్య వత్సస్య విశత్యాస్యై యథాసుఖమ్ । తథా కుర్యాత్ప్ర
 మాణంతు పిష్టానాం వ్యాసభాషితమ్ ॥ * ॥ ఇతి । పరాశరః — ॥ శ్లో ॥
 పిష్టంప్రదీయతేసాగ్ర దభేషుతుగుడేనవా । పయసాఫలమూలైశ్చమి
 శ్రితం దక్షిణాముఖః ॥ ప్రేతాయనామగోత్రాభ్యాం ప్రదద్యాన్మష్టిసం
 మితమ్ । తూష్ణీం స్రుసేకం పుష్పంచ ధూపందీపం తదైవచ ॥ * ॥ ఇతి ।
 బౌధాయనశ్చ — ॥ వా ॥ ముష్టిప్రమాణం కుకుటాణ్డప్రమాణంవా
 తిలమిశ్రంపిష్టంప్రదాయ గర్ధపుష్ప ధూపదీపా దత్వా సక్షాత్సేనాప
 సవ్యం పరిపిచ్య ప్రేతపిష్టమపునిసర్జయేత్ ॥ * ॥ ఇతి । వినర్జనప్రకార
 మాహావస్తమ్యుః — ॥ శ్లో ॥ ఆకాశం గమయేత్పిష్టం జలస్థోదక్షిణాము
 ఖః । పితౄణాం స్థానమాకాశం దక్షిణాదిక్తదైవచ ॥ * ॥ ఇతి । ఆశౌచ
 హ్రస్వేపిదశపిష్టానాహ శాతాతపః — ॥ శ్లో ॥ ఆశౌచస్యాపిచహ్రస్వే
 పిష్టాదద్యాద్దైవతేతు । ప్రథమేత్రా ద్వితీయేహ్ని చతురత్రీ తృతీ
 యకే ॥ * ॥ ఇతి ఉదకహనవత్పిష్టదానం ననర్హైకార్యమ్, అపితుసంసూ
 త్రైకవ । తథాహ సంవర్తః — ॥ శ్లో ॥ పూర్వాష్టావాపరాష్టా
 వా తోయమాశౌచగామిభిః । సంసూత్రైకవఖిద్వైయా సహిప్రేతస్య
 భాన్దవః ॥ * ॥ ఇతి ,

పిష్టప్రవ్యాధినియమః

పిష్టప్రవ్యాధినియమమాహ శునఃపుచ్ఛః — ॥ శ్లో ॥ శాలినాసక్తుభిర్వా
 పి శాకేనాప్యథనిర్వపేత్ । ప్రథమేహనియద్ద్రవ్యం తదేవస్యాద్దశాహి
 కమ్ ॥ * ॥ ఇతి । కర్తృనియమోగృహ్యపరిశిష్టైశ్చైభిహితః — ॥ శ్లో ॥ అప

గోత్రస్సగోత్రోవాయదిస్త్రీయదివాపుమాన్ । ప్రథమేఽహనియఃకుర్యా
త్సదశాహంపమాపయేత్ ॥ * ॥ ఇతి । ఫాననియమఉక్తఃస్మృత్యస్తరే - --
॥ శ్లో ॥ ఏకత్రనిక్షిపేతగృహదశపిండ్యాం తస్మాహితః । ఫానభేదేమహాన్
దోషః పిండభుజురకం వ్రజేత్ ॥ * ॥ ఇతి । పిండభుక్ - ప్రేతః । అన్య
త్రాపి - ॥ శ్లో ॥ ద్రవ్యభేదేమహాహానిః కర్తృభేదే త్వనర్థతా । ఫా
నభేదేమహాన్ దోషస్త్రిభేదంతునకారయేత్ ॥ * ॥ ఇతి ।

శిలాదివిపర్యాసే

స్మృత్యస్తరే - ॥ శ్లో ॥ వస్త్రీపాషాణకుమ్భనాం ఫాలాః క
ర్తుర్విపర్యయే । పూర్వదత్తోదకం కుర్యాత్పునరిత్యాహదేవలః ॥ * ॥ ఇ
తి । స్మృత్యర్థసారే - ॥ శ్లో ॥ ఉత్తరీయశిలాపాత్రగ్రవ్యకర్తృవిప
ర్యయే । పూర్వదత్తాజ్జీర్ణపిండ్యాఃపునరిత్యాహగౌతమః ॥ * ॥ ఉత్తరీ
యమ్ - వాసఉదకార్థంనవవస్త్రీమ్, పాత్రమ్ - వాసఉదకాదిదానాయ
జలహరణార్థం నవఘటః, చరుస్థాలీవా । తత్రైవ - ॥ శ్లో ॥ అద్యదేశా
దన్యదేశేప్రేతపిండం క్షిపేద్దధి । పూర్వదత్తాప్రేతపిండ్యాఃపునరిత్యాహ
శాకలః ॥ * ॥ స్మృత్యస్తరే - ॥ శ్లో ॥ ఆశౌచమభ్యేపాషాణం యదిన
శ్యేచ్ఛిలాస్తరే । పూర్వదత్తాజ్జీర్ణపిండ్యాఃపునరిత్యాహకుణ్డినః ॥ * ॥
అన్యత్రాపి - ॥ శ్లో ॥ ఫాపితం ప్రేతపాషాణమాదశాహాన్నచాలయే
త్ । దేశక్షాభేమహావత్తాస్థాపితంచాన్ధరేద్దధి ॥ ప్రాణాయామత్రయం
కృత్వాసంస్మృత్యవ్యాహృతీర్జపేత్ । యదినస్తంహృతంచాపిపాషాణంప్ర
థమాహింకమ్ ॥ పాషాణమన్యదాదాయపూర్వదత్తామ్బునిక్షిపేత్ ॥ * ॥
ఇతి । సక్ల్రీహేతు - ॥ శ్లో ॥ శిలావినాశే సతివా తతోఽన్యాయా
తుమన్త్రేణనిధాయకుణ్డే । యమాయసోమం సునుతేతిమన్త్రాదాజ్యహు
తిం లౌకికపవహౌ ॥ * ॥ శిలావినాశేఽన్యం శిలామ్ “ ఆయాతు దేవ
స్సుమనాభిః ” ఇతి వాక్యద్వయాత్తకేనమన్త్రేణ ఫాపయిత్వా “ యమా
యసోమమ్ ” ఇతి లౌకికాగౌజహుయాదిత్యర్థః । తత్రైవ - ॥ శ్లో ॥
శిలాస్తరేస్థాపితేతు దృష్టానప్తశిలాయది । యమేభవేతిమన్త్రేణతాంచన్య
స్యాభివర్షయేత్ ॥ * ॥ ఇతి । అగస్త్యః - ॥ శ్లో ॥ రాజకార్యనియు

క్తానాం వైశ్యానాం చాతిపత్తిషు । పాషాణముద్ధరైశ్చ క్షేబలికర్షసమాప
యేత్ ॥ * ॥ ఇతి । పారసగరః — ॥ శ్లో ॥ గృహీతాప్రైతపాషా
ణం గచ్ఛేద్దేశవిపర్యయే । అవకృష్యాపికుర్వీతన్వేత్తదవశేషయేత్ ॥ ఉ
దకం పిష్టదానంచ దశాహాభ్యంతరంతుయేత్ । సమాపయేద్దశాహేతశ్శర్వం
పూర్వవదాచరేత్ ॥ అస్థిసంచయనాగూర్ధ్వం విచిచ్ఛేత్తర్వాణాదికే ।
శ్రుజ్జ్వలయదితుపిత్రాశ్చ పునస్సంక్షిప్య తేశ్రవహేత్ ॥ * ॥ ఇతి । స్మృత్య
ంతరే — ॥ శ్లో ॥ యదినస్తోమృతోవాపికర్తాహ్యవ్యం సమాశ్రయేత్ ।
తేనైవకారయేశ్శర్వముదకాద్యాసపిష్టనమ్ ॥ ప్రథమేఽహనియఃకర్తా నారీ
వాపురుషోఽధవా , ఆదశాహంప్రకుర్వీతపిష్టదానోదకక్రియాః ॥ * ॥ ఇతి ।
స్మృత్యర్థసారే — ॥ శ్లో ॥ వాయుసేస్థాపితేపిష్టేశువాశూద్రేణదూషి
తే । పునఃకర్తప్రకుర్వీతహావ్యవృత్తిశ్చ విపర్యయే ॥ * ॥ ఇతి । విపర్యయే -
ఉత్తరీయాదివిపర్యయే । అగ్నిరాస్తు — ॥ శ్లో ॥ పిష్టంకాకాదిపక్షిభోజ
మిరన్యస్పృశేద్యది । కృచ్ఛక్రియం చరిత్వాచపునఃపిష్టంచనిక్షిపే
త్ ॥ * ॥ ఇతి । జస్తుః - శ్వాదిః , కాకాదిసర్పనృకృచ్చాగ్నిభావః , పు
నఃపిష్టనిర్వాపణమేవేత్యర్థః । స్మృతిరతే — ॥ శ్లో ॥ శ్వచణ్డాలాదిభి
స్సంప్రేక్షః పిష్టోయమ్యవశాన్యతే । ప్రాజాపత్యగ్రయం కృత్వాపునఃపి
ష్టంసమాచరేత్ ॥ మార్జారమూషకిస్సర్పపిష్టేచపిదళీకృతే । పునఃపిష్టః
ప్రదాతవ్యునైనపాకైతత్క్షణాత్ ॥ * ॥ ఇతి । గృహద్వారపార్శ్వకుండం
విదళాదిభిః ప్రావృత్యప్రత్యగ్ద్వారం దక్షిణద్వారంవా కుటికాంకృ
త్వామూల్యాదైర్విరలజ్రుత్యపృథక్పృథక్మృణ్మయేపాత్రప్రేతాశ్రసా
హీతిజలమ్ , పిచేదమితిక్షీరమ్ , కుణ్డోపరిశిక్తేష్టాపయేత్ । తథాచాశ్వ
లాయనకారికా — ॥ శ్లో ॥ ఆధాయాశ్వానమేకంతుభూషయేదథవేష్ట
యేత్ । తస్యోపరినిధాతవ్యంక్షీరంశీరంచ పాత్రయోః ॥ యావద్దశాహ
మాకాశేపథిశ్రమనివృత్తయే ॥ * ॥ ఇతి । పారసగరశ్చ — ॥ వా ॥ ప్రే
తాశ్రసాహీత్యుదకంపిచేదమితిక్షీరమ్ ॥ * ॥ ఇతి । యాజ్ఞవల్క్యేఽపి —
॥ శ్లో ॥ జలమేకాహమాకాశేస్థాచ్యుక్షీరంచమృణ్మయే ॥ * ॥ ఇతి । అ
శ్రవిష్ణోనేశ్వరః — ॥ వా ॥ జలంక్షీరంచ పాత్రద్వయేష్టాపృథక్పృథక్ ,

ఆకాశే - శిశ్యాదౌ , ఏకాహం స్థాపనీయమ్ , విశేషాపపాదానాత్ ప్రథ
మేహనికార్యమ్ ॥ * ॥ ఇతి । మాధవీయేఽపి — ॥ హా ॥ ప్రథమేహని
ప్రేతముద్విశ్యజలం క్షీరంచాకాశేశిశ్యాదౌపాత్రద్వయేస్థాపనీయమ్ ॥ * ॥
ఇతి । అనేయతు ప్రధమదినమారభ్యక్షీరంజలరచైకై కాహమేవావస్థితం య
గాభవతి తథాప్రత్యహంనవం నవం జలంక్షీరంచస్థాపనీయమ్ , శిష్టాచార
తైచ్చవమితివ్యాచక్షతే । ఏవమేతస్మిన్కుండే ఆదశాహంవాస ఉదక మేతత్స
మీపెదర్భాస్త్రుతేపిణ్డబలిప్రదానంచకార్యమ్ .

ప్రేతశరీరోత్పత్తిక్రమః

దశాహపిణ్డనానేన ప్రేతస్యశరీరోత్పత్తిర్భవతి । యదాహఋశ్య
శృణోః — ॥ స్లో ॥ ప్రథమేహనియప్తిణ్డం తేనమూర్ధాఽభిజాయతే । చ
తుఃశ్రోత్రేనాసికాచద్వితీయేహనిజాయతే ॥ భుజౌపక్షస్తథాగ్రీవాత్ప
తీయేహనిజాయతే । నాభిస్థానం గుదం లింగం చతుర్థేహనిజాయతే ॥
ఉరూతుపఞ్చమైజ్జేయాపప్తౌచర్మప్రజాయతే । సప్తమేతుసీరాసర్వా
జాయతేనాశ్రసంశయః ॥ అష్టమేతుకృతేపిణ్డేసర్వరోమాణ్యసంతరమ్ ।
నవమేవీర్యసంపత్తిర్దశమేతుశ్చరీక్షయః ॥ దశమేనతుపిణ్డేనతృప్తిః ప్రేతస్య
జాయతే । ఆశౌచానైతతస్సమ్యక్పిణ్డదానంసమాప్యతే ॥ తతశ్శ్రాద్ధంప్ర
కాతవ్యం సర్వవల్లెప్వయం విధిః । ఏకౌద్విష్టాత్పిశాచత్వం పితృత్వోపిణ్డ
యోగతః ॥ * ॥ ఇతి .

ఆతురాశ్వాసనవిధిః

పిణ్డోదకదానానంతరం ఖాన్ధవైరాశ్వాసనం కార్యమ్ । తథాచ
యాజ్ఞవల్క్యైః — ॥ స్లో ॥ కృతోదకానముత్తీర్ణాన్ మృదుశాద్వల
సంస్థితాన్ । స్నాతానవపదేయస్తానితిహోవైః పురాతనైః ॥ * ॥ ఇతి ।
ఇతిహాసస్తుతేనైవదర్శితః — ॥ స్లో ॥ మానుష్యేకదర్శిస్తమ్భునిస్సారే సార
మార్గణమ్ । కరోతియస్సమూర్ధౌవైజలబుద్బుదసన్నిభే ॥ పశ్చాధాసమ్భుత
తఃకాయోయదిపఞ్చత్వమాగతః । కర్మభిఃస్వశరీరోత్తైస్త్రుత్రకాపరిదేవనా ॥
గచ్ఛీషసుమతీనాశముదధిర్దైవతానిచ । ఘేన త్రఖ్యైః కథం నాశం మర్త్యలూ
కోనయోవ్యతి ॥ * ॥ ఇతి । కాత్యాయనోఽపి — ॥ స్లో ॥ ఏవంకృతా

దశాసమ్యక్సర్వాశౌద్వలసంస్థితాః । ఆప్లుతాఃపునరాచాన్తావదే
 యుద్ధైఽనుశౌయినః ॥ మాశోకంకురుతానిత్యేసర్వస్త్రిప్రాణధమిణి ।
 ధర్మం కురుతయతేనయోవస్సహకరిష్యతి ॥ * ॥ ఇతి । రామాయణైఽ
 పి — ॥ శ్లో ॥ సర్వేక్షయాన్తానిచయాః పతనాన్తాస్సముచ్చరియాః ।
 సంయోగావిప్రయోగాన్తామరణాన్తంచ జీవితమ్ ॥ యథాఫలానాం ప
 క్వానాం నాన్యత్రపతనాద్భయమ్ । ఏవం నరస్యజాతస్యనాన్యత్రమ
 రణాద్భయమ్ ॥ యథాఽగారం దృఢఘ్రాణం జీర్ణం భూత్వాఽవసీదతి ।
 తథాఽవసీదన్తినరాజరామృత్యువశజ్ఞతాః ॥ అహూరాత్రాణిగచ్ఛన్తి
 సర్వేషాం ప్రాణినామిహ । ఆయాంషిక్షుభయన్త్యాశుగ్రీష్ఠేజలమినాం
 శవః ॥ యథాకాఠంచకాఠంచ సమయాతాం మహార్ణవే । సమెత్యచవ్య
 పేయాతాం కాలమాసాద్యకంచన ॥ ఏవంభార్యాశ్చపుత్రాశ్చక్షాతయ
 శ్చవసూనిచ । సమెత్యవ్యవధావన్తిధ్రువోహ్యేషాం వినాభవః ॥ * ॥ ఇ
 తి । భారతేఽపి — ॥ శ్లో ॥ జాతస్యహిధ్రువోమృత్యుర్ధ్ధృవం జన్మమృత
 స్యచ । తస్మాదపరిహార్యాధైనత్వం శోచితుమర్హసి ॥ * ॥ ఇతి । శోకే
 దోషోఽపియాజ్ఞవల్క్యేనదర్శితః — ॥ శ్లో ॥ శ్లేష్మశ్రుబాన్ధవైర్ముక్తం
 ప్రేతోభుక్షేయతోఽభవః । అతోనరోదితవ్యం హిక్రియాఃకార్యాఃప్ర
 యత్నైః ॥ * ॥ ఇతి ।

ఆతురాశ్వాసనానన్తరకృత్యమ్

ఆతురాశ్వాసనానన్తరకృత్యంతేవైవోక్తమ్ — ॥ శ్లో ॥ ఇతినం
 శ్రుత్యగచ్ఛేయ్యుర్ధ్వం బాలపురస్సరాః । విదశ్యనిమ్బపత్రాణినియతా
 ద్వారివేశ్మనః ॥ ఆచమ్యాగ్న్యదినలిలం గోమయంకౌరసక్షాపాః । ప్ర
 విశేయస్సమాలభ్యకృత్వాఽత్సనిపదంశనైః ॥ * ॥ ఇతి । అపరోవిశేష
 శృణ్వేనదర్శితః — ॥ వా ॥ దూర్వాం ప్రవాళమగ్నింపుషభంచాలభ్య
 గృహద్వారేప్రేతాయపిణ్డందత్వాపశ్చాత్ప్రవిశేయః ॥ * ॥ ఇతి ।
 పాణ్డ్యాయనః — ॥ వా ॥ యస్త్రిదేశేప్రాణాఉత్కాగ్రీన్తాస్తంగో
 మయేనోపలిషదూర్వాంతజ్జులనుదకమిశ్రావక్రీర్యస్వస్త్వస్తుచగృ
 హాణాం శేషేషవం చాస్త్రితిఫలం సమభిమృశతి ॥ * ॥ ఇతి । పైఠీనసిః —

॥ శ్లో ॥ కృహం కత్వాస్థితాద్వారిసర్పిరగ్నైశ్చగోమయన్ । ప్రవిశేయ
కృహంస్పృష్టాస్సంవిశేయుః కటోపగి ॥ * ॥ ఇతి .

పకో తరవృద్ధిశ్రాద్ధనవశ్రాద్ధాని

అదైకో తరవృద్ధిశ్రాద్ధంపూర్వోక్తందద్యాత్ । యస్మిన్దినేయా
సస్త్వనకాఙ్గులిదానానితావన్నిశ్రాద్ధాన్యామరూపేణప్రత్యహందేయాని ।
అథసజ్జల్వాప్యమరూపేణసదక్షిణం నవశ్రాద్ధమేకందద్యాత్ । ఏవమైకా
దశాహాద్విషమేషుపఞ్చవశ్రాద్ధానిదద్యాత్ । తదాహాశ్చిరాః — ॥ శ్లో ॥
ప్రథమేహిన్ తృతీయేహిన్ పంచమేసప్తమేతథా । నవమైకాదశేచై
వతన్నవశ్రాద్ధముచ్యతే ॥ * ॥ ఇతి । వసిష్ఠోఽపి — ॥ శ్లో ॥ సప్తమే
హిన్ తృతీయేచ ప్రథమేనవమేతథా । ఏకాదశేపంచమేనవశ్రాద్ధాని
వద్దిశేత్ ॥ * ॥ ఇతి । యత్తుదేవలవచనమ్ — ॥ శ్లో ॥ తృతీయేపంచమే
వాఽపిసప్తమేనవమేతథా । అహన్యేకాదశేచైవనవశ్రాద్ధానిపంచమై ॥ * ॥
ఇతి, తదాశ్వలాయనవిషయమ్ । తథాచశివస్వామీ — ॥ శ్లో ॥ నవశ్రా
ద్ధానిపంచాహురాశ్వలాయనశాఖనః । ఆపస్తమ్బాష్టడిత్యాహుర్విభాషా
మైతరేయిణః ॥ * ॥ విభాషామ్ - పంచాహుర్విభాషామ్ , వితరేయిణః
ఆహురిత్యర్థః । బోధాయనః — ॥ వా ॥ మరణాద్విషమేషుదినేష్య
తైకంనవశ్రాద్ధం కుర్యాదానవమాద్యత్రనవమం విచిచ్ఛద్యేత ఏకాదశే
హిన్ తతుర్గార్యాత్ ॥ * ॥ ఇతి । శ్రీధరీయేతు — ॥ శ్లో ॥ తృతీయేప
ంచమైచైవనవమైకాదశేతథా । యదత్రదీయతేజస్తోస్తన్నవశ్రాద్ధము
చ్యతే ॥ * ॥ ఇతి । భవిష్యతుర్వరాణే — ॥ శ్లో ॥ నవసప్తవిశాంరాజ్ఞాం
నవశ్రాద్ధాన్యసుక్రమాత్ । ఆద్యంతయో ర్వర్ణయోస్తుషడిత్యాహుర్న
హుషాయః ॥ * ॥ ఇతి । కాలాదర్శే — ॥ శ్లో ॥ ఆద్వాదశాహాత్పరణా
ద్విషమేషు దినేషుషట్ । నవశ్రాద్ధాన్యసుతిష్ఠే డెకోద్దిష్ట విధానతః ॥ కే
చిత్పక్షైచ్చనవమం భవేదన్తరితంయది । ఏకాదశేహిన్ తతుర్గార్యాదితిస్తు
తిక్మతోవిదుః ॥ దైవాదన్తరితం పూర్వము త్తరేణసహచరేత్ ॥ * ॥ ఇతి ।
ఏవంశత్రుత్రియాణాం నవశ్రాద్ధాని సప్త, వైశ్యానాం నవ, శూద్రాణాం
చషట్, తత్రాహ్యశ్వలాయనీయానాం బోధాయనీయానాంచ పంచ,

ఆపస్తమ్బినాం పట, ఐతరేయిణాం పశ్చిమద్వేతి వికల్పః, ఇతరేషాం శ
 ర్వేషాం చత్వారిపశ్చిమద్వేతి వ్యవస్థా । అశ్రావ్యరాయేకణ్యః —
 ॥ శ్లో ॥ నవశ్రాద్ధే మాసికేచ యద్యదన్తరితం భవేత్ । తత్తదుత్తరసాత
 న్నాస్తిదనుష్ఠేయంప్రచక్షతే ॥ నవశ్రాద్ధమమన్త్రీంతు పిష్టోదకవివర్జిత
 మ్ ॥ * ॥ ఇతి । స్మృత్యన్తరేతు — ॥ శ్లో ॥ నవశ్రాద్ధంతు యత్రోక్తం
 దినేస్యాన్నకృణంయది । ఏకోద్దిష్టదినేకార్యమత్రదోషో నవిద్యతే ॥ * ॥
 ఇతి । అఖణ్డాదర్శేచ — ॥ శ్లో ॥ నతధిర్నచ నక్షత్రం నగ్రహానా నచ
 చన్ద్రీమూః । కుర్యాదేవ నవశ్రాద్ధం ప్రాప్తమేకాదశేఽహని ॥ * ॥ ఇతి ।
 నవశ్రాద్ధే వజ్యనక్షత్రాణ్యాహ వసిష్ఠః — ॥ శ్లో ॥ విశాఖారోహిణీ
 యాఞ్య పాష్టాదిత్యోత్తరాత్రయమ్ । అష్టవజ్జ్యానవ శ్రాద్ధేషునర్తరణదా
 ఇతి ॥ * ॥ గర్గః — ॥ శ్లో ॥ నన్దాయాం భార్గవదినే చతుర్దశ్యం త్రిజన్మసు ।
 యదికుర్యాన్నవశ్రాద్ధంకులక్షయకరంభవేత్ ॥ * ॥ సుబోధేచ — ॥ శ్లో ॥
 స్వత్రిజన్మసునన్దాయాం చతుర్దశ్యం భృగోర్దినే । యదికుర్యాన్నవశ్రాద్ధం
 కర్తాయమపురంప్రజేత్ ॥ * ॥ గార్గ్యశ్చ — ॥ శ్లో ॥ శౌక్రేచబుధవారే
 చగురోస్సంసృవారయోః । పతేషుకుర్వతఃశ్రాద్ధంకర్తుర్నరణమాదిశేత్ ॥
 జన్మక్షాత్రిపదత్రేషు నన్దాయాం భృగువాసరే । ధాత్రపాష్టభయోః
 శ్రాద్ధం నకర్తవ్యం కులక్షయాయత్ ॥ ప్రత్యరం వధనక్షత్రం కర్తుమ్విష
 గంతధా । చన్ద్రాస్తమంచ శంసన్తి జన్మాదీని వివర్ణయేత్ ॥ * ॥ ఇత్యా
 దిసర్వం మాతాపితృవ్యతిరిక్త విషయం కాలాతిక్రమవిషయంవా, ॥ శ్లో ॥
 పరోక్షే సూక్ష్మతఃపశ్యేత్ప్రత్యక్షేతు నకించన । వైధేకర్మణీతుప్రాప్తే
 కాలదోషం నచిన్తయేత్ ॥ * ॥ ఇతిస్మరణాత్ । అశ్రావ్యం క్రమః —
 నాహానైస్సాత్వా కేశానుష్ఠాప్తా ఆశుత్య గృహంసమేత్యనగ్నప్రచ్ఛాద
 నండత్వా నిమజ్జోదకం తీరకుణ్డై ప్రదాయ, ఉదకుమ్భమాహృత్య ద్వార
 కుణ్డేవాసఉదకపిణ్డబలీకప్రదాయ సాత్వా గృహం సమేత్యనిమ్మనత్రం
 దశశ్యాన్తే దిసంప్రప్త్వా ఏకోత్తరవృద్ధిశ్రాద్ధం నవశ్రాద్ధంచదద్యాదితి ।

అశౌచనియముః

అశౌచినానియమోమనునాదర్శితః — ॥ శ్లో ॥ అత్తూరలవ
 నానాఃస్యూర్ని మజ్జేణుశ్చ తేఽన్వహమ్ । మాంపాశనంచనాశ్చీయశ్చ

యారంశ్చపృథక్ ఊతౌ || * || ఇతి । మార్కణ్డేయః — || స్లో || క్రీతల
 ద్భావనాచైచ్చవ భవేయసు ససమాహితాః । వనైవమాంసమశ్నీయప్రశ్నే
 యుశ్చసయోషితమ్ || * || ఇతి । గౌతమోఽపి — || వా || అధశ్చయ్యాసనా
 బ్రహ్మచారిణస్స ర్వేసమాసీరన్తాంసంసభక్షయేయూ రాప్రదానాన్నవమేవా
 ససాం త్యాగోఽన్యైత్వన్త్యానామ్ || * || ఇతి । మాధవీయేవ్యాఖ్యాతమ్ ।
 “ ప్రదానమిహేకోద్దిష్ట శ్రార్థమ్ , వాససాం త్యాగస్తు ప్రత్యూశనార్థం
 రజకాపణమ్ , అన్త్యమ్ - దశమమహాః , తత్ర అన్త్యానామ్ - అత్యన్త
 పరిత్యాజ్యానామ్ , వాససాం త్యాగః ” ఇతి । తథాచబృహస్పతిః —
 || స్లో || నవమేవాససాం త్యాగో నఖరోష్ణాం తథాఽన్తిమే || * || ఇతి ।
 దేవలోఽపి — || స్లో || దశమేఽహనిసంప్రాప్తే స్నాతుం గ్రామాద్బ
 హిప్రజేత్ । తత్ర త్యాజ్యాని వాపాంసి కేశశ్చ శ్రునఖానిచ || * ||
 ఇతి । యాజ్ఞవల్క్యః — || స్లో || క్రీతలద్భావనాభూమా స్వపేయస్తేపృ
 థకృథక్ । పిణ్డయజ్ఞావృతాదేయం ప్రేతాయాన్నం దినత్రయమ్ || * ||
 సురీచిః — || స్లో || ప్రథమేఽహ్నితృతీయేఽహ్నిసప్తమేనవమేతథా । జ్ఞా
 తిభిస్సహ భాక్తవ్యమేతత్ప్రేతేషుచుర్లభమ్ || * || విష్ణుపురాణే —
 || స్లో || దివాచభక్తం భాక్తవ్య మమాంసు మనుజర్లభ । దినాని దశచే
 చ్ఛాతకర్తవ్యం జ్ఞాతిభాజనమ్ || ప్రేతస్తృప్తిం తథాయాతి బధ్ధవర్గేణ
 భుజ్జితాః || * || ఇతి । అగ్నిరాః — || స్లో || నాశ్నీయుస్తద్దివాసర్వభౌ
 రసాద్యాససింధికాః । దశరాత్రం భవన్యేతే లవణతూరవర్జితాః || తైల
 తామ్బూలహీనాశ్చ హ్యేకభుక్తాజితేన్ద్రియాః || * || ఇతి । వసిష్ఠశ్చ —
 || వా || గృహోత్పత్తిప్రజిత్యా ఆఘప్రస్తరే శ్రవహమనశ్చస్త ఆసీరన్
 క్రీతేనోత్పన్నేనవావరైరన్ || * || ఇతి । ఆఘప్రస్తరః - ఆశోచినాం శయ
 నార్థం కృతస్తృణమయఃకటః , ఉత్పన్నమ్ - అయాదితలభమ్ । ఆశ్వలా
 యనోఽపి — || వా || వైతస్యాం రాత్ర్యామన్నంపచేరన్ క్రీతేనాపలభ్య
 నవావరైరన్ త్రిరాత్రమత్యూరలవణాశినఃస్వర్ద్వాదశరాత్రంవా మహాగు
 ణమ్ || * || ఇతి । ఆపస్తంబః — || వా || అనశనానధ్యయనాధశ్చయోజ్ఞా
 దక్షస్మర్శనావ్యాకాలికాన్యమూచానేషు ద్వ్యహంత్రిహం షడహం ద్వా

దశాహంవా మహాగురుష్వనశనవజః సంవత్సరం మాతరిపితర్యాచార్య
 ఇత్యేకే , అనశనానధ్యయినవర్జం యావజ్జీవం ప్రేతపత్నుదకోపస్పర్శ
 నమేకభుక్తమధశ్శయ్యాబ్రహ్మచర్యం త్మారలవణామధుమాంసపజఃనం
 చ ॥ * ॥ ఇతి । బాధాయనశ్చ — ॥ వా ॥ సంవత్సరం మాతరిపితర్యాచా
 ర్య ॥ * ॥ ఇతి । త్రిరాశ్రమత్మారలవణాన్నభోజనమధశ్శయనం బ్రహ్మ
 చర్యం శ్రవణం పడహం ద్వాదశాహంవా సంవత్సరం గురుష్వేవ మ
 ఘోదకమితరెషు త్రిరాశ్రం యావజ్జీవం ప్రేతపత్నీతి ।

అస్థిసంశ్చయనక్రమః

అధాస్థిసంశ్చయనమ్ । తత్ర పారసరః — ॥ స్లో ॥ చతుర్థైహా
 నివిప్రస్యచ శ్లేషైశ్చక్రియస్యతు । అప్తమేదశమేచాస్థిసంశ్చయశ్శూక్రవైశ్య
 యోః ॥ * ॥ ఇతి । శ్రీధరీయేతు — ॥ స్లో ॥ చతుర్థే పశ్చమేచైవ నమ
 మైకాదశేతథా । అస్థిసంశ్చయనం కార్యం వర్ణనామనుషూర్వశః ॥ * ॥
 స్మృత్యంతరేపి — ॥ స్లో ॥ చతుర్థే పశ్చమేచైవ సప్తమేనవమేతథా ।
 అస్థిసంశ్చయనం కార్యమిత్యేవం విష్ణురబ్రవీత్ ॥ * ॥ సంగ్రహేపి —
 ॥ స్లో ॥ చతుర్థేసంశ్చయః కార్యో బ్రహ్మణస్యాశ్శపశ్చమే । రాజ్ఞోవై
 శ్యస్యసప్తాహే శూద్రస్య నవమేదినే ॥ * ॥ ఇతి । విష్ణురపి — ॥ వా ॥
 చతుర్థేదినసేపి అస్థిసంశ్చయనం కుర్యుస్తేషాం గణైశ్శుశ్రీతేపః ॥ * ॥ ఇతి ।
 స్మృతింతరేపి — ॥ స్లో ॥ ఏకాహముపవాసఃస్యాదశీయర్థభిమేవవా ।
 గత్వాపరణ్యేచతుర్థేహి పూర్వాష్టాత్పస్థిసంశ్చయః ॥ * ॥ ఇతి । స్మృ
 త్యంతరే — ॥ స్లో ॥ దివైవతర్పణం కుర్యాన్నపరాష్టేపిసంశ్చయః ।
 నరాత్మానచసన్ధ్యాం తస్మాత్పూర్వాష్టావపసః ॥ * ॥ ఇతి । సంగ్ర
 హే — ॥ స్లో ॥ చతుర్థేహనివిప్రాణామస్థిసంశ్చయనమతమ్ । పూ
 ర్వాష్టాఃశుభదఃప్రాక్రమధ్యానామధ్యమఃస్మృతః ॥ తృతీయభాగేహీ
 నంస్యాదస్థిసంశ్చయనంతథా ॥ * ॥ శ్రీధరీయే — ॥ స్లో ॥ అస్థిసంశ్చయ
 నం కార్యం పూర్వాష్టాతుశుభావహమ్ । మధ్యాహ్నే మధ్యమంప్రాత్ర
 మపరాష్టేవినాశనమ్ ॥ * ॥ ఇతి । విష్ణుపురాణే — ॥ స్లో ॥ చతుర్థే
 హిచకర్తవ్యం భక్త్యాస్థిచయనం నృప ॥ * ॥ ఇతి । ఆపస్తంబః —

॥ వా ॥ అపరేమ్యస్తృతీయస్థానం పశ్చిమ్యం నస్తమ్యంపాఽస్థీనిసంఖ్యాయన్తి ॥ * ॥ ఇతి । అపరేమ్యః - పరస్మిన్ దివసఇత్యర్థః । తృతీయస్థానమి
 ల్యాదిచానస్తరొక్త ద్వితీయదివసాపేక్షయా వేదితవ్యమ్ , నత్వాద్యదివ
 సాపేక్షయా । అత ఏవభాష్యకారేణ తృతీయస్థానమి త్యాదిషు వ్యుష్టాయా
 మిష్యధ్యాహారఃకృతః । తథాబోధాయనః — ॥ వా ॥ సంఖ్యాయనమేక
 స్థానం వ్యుష్టాయాం తస్యేషువా పశ్చిమవానస్తమవా ॥ * ॥ ఇతి । ఏవం
 బహుస్త్వతివిహితత్వాద్బ్రాహ్మణస్య చతుర్థైహానేవ సఖ్యాయాయ
 క్తః । కథం దివదసమ్భవేకాత్యాయనః — ॥ స్తో ॥ అపరేమ్యస్తృతీయే
 వా చతుర్థే పశ్చిమైవహివా । అస్థిసంఖ్యాయనం కుర్వాద్దివేతద్దోస్తజైవహి
 హ ॥ * ॥ ఇతి । ఆశ్వలాయనః — ॥ స్తో ॥ చతుర్థే - పశ్చిమైవాఽస్థీవ
 ఖ్యాయస్య ప్రమేహివా ॥ * ॥ సంగ్రహే — ॥ స్తో ॥ అస్థిసంఖ్యాయనం
 యుక్తై దినే ప్రాజ్ఞవమాద్భవేత్ । కేదిద్విషమపవాత్ర వ్యుష్టేత్రైత్య
 సుక్తితః ॥ * ॥ వ్యాసః — ॥ స్తో ॥ బుధసోమాశుభాక్షాయా మధ్యమా
 గురుభాగ్గవా । అర్కారమద్రానిన్ద్యౌఃస్యుఃప్రశస్తం విషమైవహి ॥ ద్వితీయ
 శ్చచతుర్థశ్చ శుభదాయుర్మవాసరౌ । ప్రశస్తేతివారాణాం నక్షత్రా
 నామసంభవే ॥ అస్థిసంఖ్యాయనం కార్యం ద్విజవాకార్యనుశాసనాత్ । య
 స్మికప్మికాదినైవాఽపి నైవాశౌచం విలంబయేత్ ॥ ఆశౌచామార్గ్యభావీచే
 తునర్దహనమాచరేత్ ॥ * ॥ ఇతి । స్మృత్యుక్తే — ॥ స్తో ॥ అస్థిసంఖ్య
 యనం కర్తృదశాహమాద్భవభావితే । అస్థీని పునరాహ్మణ్య దాహయే
 ద్యాజ్ఞకైఃపునః ॥ పిష్టాదకం నవశ్రాద్ధం పునఃకుర్యాద్యధాది ॥ * ॥ ఇ
 తి । ఏతత్పునర్దాహవిధానం ద్వాదశాహసపిండీకరణాభిప్రాయమ్ । ద్వా
 దశాహవ్యతిరిక్త కాలాన్తర సాపిండ్యేతు దశాహమాద్భవపి సపిండీకరణా
 త్ప్రాక శుభదినే సంఖ్యాయః కార్యః, ॥ స్తో ॥ సపిండీకరణాత్పూర్వమస్థి
 సంఖ్యాయనం భవేత్ ॥ * ॥ ఇతి స్మరణాత్ । తథాఽఽశ్వలాయనః —
 ॥ వా ॥ సంఖ్యాయనమూర్ధ్వం దశమ్యః కృష్ణపక్షస్థాయుజాస్వేకనక్ష
 త్రై ॥ * ॥ ఇతి । బోధాయనోఽపి — ॥ వా ॥ ఏకస్థానం వ్యుష్టాయాం త్రి
 షుపశ్చిమ సస్తమ నవమవైకాదశమ వాయుర్నారాత్రీరర్థమాసాముతూర్వా

సంవత్సరంవా సమ్మాద్యాస్థి సంచినయః || * || ఇతి । గృహ్యపరిశిష్టే —
 || వా || అస్థిసంఘ్నాయనం సంవత్సరానైచేతాస్పిణ్డ్యమూర్ధ్వం దశమ్యా
 యుగ్మాసు తిథివ్యపివా ద్వాదశాహే సాపిణ్డ్యంచేదస్తద్దశాహే చతుర్థష
 ష్టాష్టమదశమాహేషు ఏకనక్షత్రై || * || ఇతి । అగ్రదాహాదిదినసంఖ్య
 సమాహితాగ్నేః , అన్యేషాం మరణాదిదాహాదివా । తథాబ్రాహ్మపురా
 నే — || శ్లో || అనాహితాగ్నేర్మరణాదాహితాగ్నేస్తుదాహతః । అస్థిస
 ంఘ్నాయనం కుర్యాత్స్వశాఖోక్తవిధానతః || * || తథా — || శ్లో || అనగ్నమ
 తడతాగ్రై వై సాగ్నేస్సంసాగరకర్మణః । శుద్ధిసంఘ్నాయనందాహస్య
 తాహస్తు యథాఽధి || * || ఇతి । స్మృత్యంతరైపి — || శ్లో || అనగ్నేర్మ
 రణాత్సాగ్నేరాశౌచం దాహతఃపరమ్ । తయోస్సంచయనందాహస్యతా
 హస్తు తిథిస్తృతా || * || ఇతి । అస్థిదాహేప్రతికృతిదాహేవా సద్యఃసం
 చయఃకార్యః , || శ్లో || చతుర్థైహనివిప్రాణానుస్థిసంచయనం భవేత్ ।
 అష్టాంప్రతికృతేద్దాహే సద్యసంఘ్నాయ ఇచ్యతే । యదాపలాశపలాగ్న
 ద్యైఃకృత్వాప్రతికృతిం దహేత్ । భస్మాస్థివత్సంచినయాత్ సవ్యోమ
 న్త్రాజపేత్తునా || * || ఇతిష్మరణాత్ । విష్ణుః — || వా || పలాశశరీ
 రందద్వా సమూహ్యోమ్భుని నిక్షిపేత్ || * || ఇతి । సద్యపవమన్త్రాజపం
 కృత్వా భస్మాద్ధృత్యామ్భుని నిక్షిపేదిత్యర్థః । పునస్సంసాగరవిషయవిశేష
 సంచయననిషేధఉక్తఃస్మృత్యంతరై — || శ్లో || అతీతేదైతుసంసాగరై ప
 కాహాత్పిణ్డ్యుచర్షయేత్ । శ్రాద్ధందద్యాద్విడీయేహ్నిత్యతీయేహ్నిస
 పిణ్డనమ్ || నాస్థిసంచయనంకుర్యాన్నచ చర్షాధిరోహణమ్ । పుత్రాది
 నాతుకర్తవ్యం పునస్సంసాగరకర్మణి || * || ఇతి । అత్రాదిశబ్దేన దాహి
 త్రాదయోగ్యమ్యజ్ఞే । తద్వ్యతిరిక్తసంసృత్యవిషయే అబ్ధాత్పరతః పున
 స్సంసాగరైసతి సంచయనమన్త్రాజపంపి నకార్య ఇతి గమ్యతే । స్మృత్య
 వైరే — || శ్లో || త్రివర్షాదిదాహేదేనమేకర్చప్రతబద్ధనాత్ । పశ్చమా
 ద్యస్థివయనం శ్రాద్ధంకుర్యాచ్చతుర్దినై || * || ఇతి । పశ్చమాబ్ధాత్పు
 ర్వం నాస్థిసంచయనమిత్యర్థః । గర్భః — || శ్లో || అస్తద్దశాహేసంప్రా
 ప్తేదశేపిణ్డ్యా సమావయేత్ । అస్థిసంచయనంచైవ దర్శాత్పూర్వం స

మాచరత్ ॥ ప్రధమేహిద్వితీయేహిద్వియదిదర్శస్తవేహి । అష్టిన
 జ్ఞాయనంకుర్యాదిత్యేషావైష్ణవీస్తుతిః ॥ * ॥ ఇతి । దర్శగ్రహణం సజాగ్ర
 ఛైరపుపలక్షణమ్ । అత్రశాద్విమాషణైస్తుత్యస్తరమ్ — ॥ శ్లో ॥ శ్వ
 సూకరస్పగాలాద్యైర్గ్రామసూకరకుకుట్రైః । శవాస్థిభస్మదేహానాం
 స్పర్శనంచేత్ప్రమాదతః ॥ గవ్యైఃప్రత్యౌశ్యకృచ్ఛాగ్నిణాం త్రితయంచ
 సమాచరత్ ॥ * ॥ ఇతి । అన్యత్రతు — ॥ శ్లో ॥ బహిర్దర్శభచణ్డాతైశ్చ
 వాస్థిస్పృశ్యతేయది । పశ్చపపశ్చచతుఃపశ్చకృచ్ఛాగ్నిశీత్రితయంచర
 త్ ॥ * ॥ ఇతి । పశ్చపపశ్చేచ్ఛతి పశ్చపింశతిః , చతుఃపశ్చేచ్ఛతి వింశతిః , ప
 శ్చపింశతి వింశతిప్రే ప్రాజాపత్యాదికృచ్ఛాగ్నిశాద్విస్పశేయధాక్ర
 మమాచరేదిత్యర్థః । అన్యశౌచిస్పర్శకృచ్ఛాగ్నిత్రయమ్ , ॥ శ్లో ॥ అష్టాన్
 మాశౌచినాంస్పశేకృచ్ఛాగ్నిణాం త్రితయంచరత్ ॥ * ॥ ఇతిస్తరణాత్ ।

అస్థినిక్షేపప్రకారః

భవనప్రకారమాహబోధాయనః — || పా || పురుషసంమితం గజ
 సంమితం వా గర్తంభాత్వా తస్మై నమస్థికుమ్భ మవధాయ పునరభ్యర్చేత్
 మృష్టికాదిభిఃప్రచ్ఛాదయేత్ , తదాభవద్వసతి తావత్ స్వర్గేమహీయ
 తే || * || ఇతి । కాత్యాయనః — || స్లో || శమీపలాశశాఖాభ్యాముద్భ
 త్యాస్థినభస్త్వ తః । ఆజ్యేనాభ్యజ్యగవ్యేన సేచయేద్వద్వవారిణా || మృత్యా
 ప్రసముప్తేకృత్వా వస్త్రేణపరివేష్ట్యవా । దేశేతుకుశదర్భాభ్యో నిఖనే
 నక్షిణాముఖః || * || ఇతి । వైఖానసే — || వా || చితాయాందక్షిణేపా
 ర్వ్యజ్ఞానుదఘ్నం భాత్వా గర్తే కుమ్భంనిదధ్యాత్ || * || ఇతి । శ్రుత్యైస్త
 రచ — || స్లో || ప్రేతసావ్యస్థీనిసంచిత్య కుమ్భే తాని నిధాయచ । ఘృ
 తేన గన్ధతోద్యోచ్య సీక్త్యాకుమ్భం నిధావయేత్ || * || ఇతి || స్లో || ఆస్థి
 న్యాధాయకుమ్భేతు స్థాప్యగర్తేవినిక్షిపేత్ । ఆవికాజినవస్త్రైర్వాక్షా
 మైఃకాశేయపట్టకైః || కుశరజ్వాదృఢంబధ్వా గక్త్యామ్భసి వినిక్షిపెత్ । ఆ
 ఘమిర్దణసూక్తంచ యావన్నజ్జతితజ్జపెత్ || యావదస్థిమనుష్యాణాం గ
 క్త్యాతోయేమతిష్ఠతి । తావద్వర్షసహస్రాణి స్వర్గలాకెమహీయతే || * ||
 ఇతి షాత్యేన — || స్లో || అస్థాంకృత్వాఽథనంశుద్ధింకేశశ్వాద్యైశ్చనా

మభిః । పశ్చిగవ్యేషు నిక్షిప్య గణ్ధాద్యైస్సంప్రపూజయేత్ ॥ ద్విజాను
జ్ఞామవాప్యైవ గణ్ధాయాంసుసమాహితః । సజ్జలప్యప్రయతస్తస్య చో
చచ్ఛరణ గోత్రనామని ॥ అఘమర్షణసూక్తేన ధర్మా యైవ నమోస్త్వితి । వి
సర్జయేత్తతోఽస్థీని యావదస్థీనితజ్జపేత్ ॥ * ॥ ఇతి । బ్రహ్మ పురాణే —
॥ శ్లో ॥ అస్థీనిమాతాపితృమాతులాదేర్దశాశ్వమేధేతు నరోనభస్యే । కృ
ష్ణాప్తమాయం పశ్చిగవ్యైర్నిషిచ్యహిరణ్యమధ్వాజ్యతిలైర్వికీర్య ॥ పుణ్య
తుమ్మత్పిణ్డపుటే నిధాయ నమోస్తు ధర్మాయ ఇతిబ్రువంశచ్చ । క్షిపేజ్జలే పి
తృతీర్ధేన భక్త్యా సౌత్వాఽథసూర్యం ప్రయతఃప్రవశ్యేత్ ॥ యథాశక్త్యా
దక్షిణాంచాధదత్వా పితౄణాంసర్వాణాం బ్రహ్మలోకం నయేత్సః ॥ * ॥ ఇతి ।
మాత్యేన్య — ॥ శ్లో ॥ గృహీత్వాఽస్థీని గణ్ధాయాం నిక్షిపేమ్మృదావాక్షిపే
త్ । తిథాన్తరే కురుక్షేత్రే దేశేవా సకుశేశుచా ॥ * ॥ ఇతి । యోగ
యాజ్ఞవల్క్యః — ॥ శ్లో ॥ గణ్ధాయాం యమునాయాంవా కావేర్యాం
వాశితద్రుతా । సరస్వత్యాం విశేషేణహ్యస్థీనివిస్మజేత్తతః ॥ * ॥ ఇతి ।
బ్రహ్మకైవర్యే — ॥ శ్లో ॥ కావేరీతీరవాసీచ తస్రదగ్ధోమృతోఽపివా ।
కృతామ్బుస్సశ్చిత్తాస్థిర్వా ధూతపాప్తా దివం వ్రజేత్ ॥ * ॥ ఇతి । శౌణ్డ
ల్యః — ॥ శ్లో ॥ ద్వారవత్యాంసేతుబద్ధే గోదావర్యాంచ పుషకరే । అ
స్థీనివిస్మజేద్యస్య సమృతోముక్తిమాపున్నయాత్ ॥ * ॥ ఇతి । సంగ్ర
హే — ॥ శ్లో ॥ స్త్రియాఅనాహితాగ్నేశ్చ కుమ్భాన్తస్థోఽస్థినశ్చ
యః । వివాహాన్తోహవిర్యజ్ఞయాజినసోసమయాజినః ॥ పునర్దాహోవధిర్లో
ప్తచితిరగ్నిచితఃపునః । నివాపోనపునర్దాహే లోప్తచిత్యాం నచోభయమ్ ॥
కేచిన్నివాపమచ్చన్తి హ్యభయత్రావిరోధతః ॥ * ॥ ఇతి । అయమర్థః —
అనాహితాగ్నేరాహితాగ్నిపత్నీనాంచ “ పలాశమూలేవా కుమ్భానిధా
య ” ఇత్యేవముక్తమెవకర్తవ్యమ్, కష్వాదితులదగ్ధత్వాతిగ్రయితపవ ।
హవిర్యజ్ఞయాజినోనిలయనాన్తత్, సోమయాజినః పునర్దాహాన్తం కర్త
వ్యమ్, మహాగ్నిచితఃకాశకాగ్నిచితశ్చలోప్తచయనాన్తమితి ।

అస్థినంచయనెవారాదిదోషః

అస్థినంచయనే వారసక్షత్రనిషేధో యమేన దర్శితః — ॥ శ్లో ॥
భౌమారూమన్దవారేషు తిథియైశ్చ పునర్జయేత్ । వర్జయేదేకపాదృతైర్ద్వి

పాద్యక్షేపస్థిసంచయమ్ || ప్రదాతృజన్మనక్షత్రైః త్రిపాద్యక్షేపిశేష
 తః || * || ఇతి | స్మృతిరత్నే — || శ్లో || నన్దాయాం భాగవేదకేచ చ
 తుర్దశ్యాం త్రిజన్మసు | వార్షస్పత్యేతథాశ్రేష్ఠే పుష్కేహస్తేతదైవచ ||
 వాస్థిసంచయనం కుర్యాత్కులక్షయకరం హితత్ || ఫల్గువీచయమాషాఢ
 ద్వయప్రాప్తపదద్వయమ్ || షడ్భ్యేనస్యత్రతునక్షత్రైః హ్యస్థిసంచయనం
 భవేత్ || * || ఇతి | గార్గ్యః — || శ్లో || భద్రప్రాప్తపదనక్షత్రైః భృగ్వక్తౌ
 రబృహస్పతౌ | దహనం మరణం చాస్థిచయనం త్రిగుణం భవేత్ || * ||
 స్మృత్యంతరేఽపి — || శ్లో || గురుశుక్రావశస్యరూపనన్దాయాంచ త్రిజ
 న్మసు | ఉత్తరాహస్తచిత్రాసు పుష్కేనేవాస్థిసంచయః || * || శ్రీధరీ
 యే — || శ్లో || అస్థిసంచయనం కార్యం జన్మత్రయవివర్జితమ్ | పూర్ణా
 యాంచవిశేషేణ నన్దాయాంచ వివర్జయేత్ || * || ఇతి | ప్రతిపక్షస్థైః
 కాశ్యోనన్దాః | ఆత్రేయే — || శ్లో || కాలేల్పదోషేకుర్వీతత్యాజ్యందో
 షాధికేఽశుభమ్ || * || ఇతి | శ్రీధరీయేఽపి — || శ్లో || దివపాగుణదోషా
 భ్యాం సంపృక్తాహివరస్పరమ్ | కేవలం గుణయోగోహి దేవానామపిదు
 ర్లభః || * || హరీతః — || శ్లో || కుర్వీతసర్వకర్మణి బ్రాహ్మణానా
 మనుజ్జయా | బ్రాహ్మణేరభ్యనుజ్ఞావాద్దోషానశ్యత్యసంశయమ్ || * ||
 ఇతి | గార్గ్యః — || శ్లో || శుక్రాదిశుభవారశ్చ నన్దామైవ చతుర్దశీ |
 ఉత్తరాత్రయ రోహిణ్యః పూర్ణాచన్ద్రాచ జన్మచ || పతేష్వపిచక్రవ్యం
 మాతాపిత్రార్విశేషతః | అన్యేషాం వాతిదోషస్సన్యస్త్రిత్యక్షమరణేన్మ
 ణామ్ || * || ఇతి | స్మృత్యంతరేఽపి — || శ్లో || జన్మత్రయం సంచయనే
 శ్రాద్ధేఽదహనేగురోః | నైవదోషావహంప్రాక్తమన్యేషామపి సర్వ
 దా || * || ఇతి | ప్రత్యక్షపితృమాతృవ్యతిరిక్తవిషయే శౌక్రం వర్జ్యమే
 వ, “శౌక్రం పిత్రోర్నదోషాయ” ఇతి పిత్రోరేవావర్జనీయత్వస్మరణా
 త్, “సర్వదాశుక్రవారస్తువర్జనీయఃప్రయత్నతః |” ఇతిస్మరణాచ్చ.

శవాగ్న్యనుగతప్రాయశ్చిత్తమ్

శ్మశానాగ్న్యనుగతప్రాయశ్చిత్తమాహసంక్లిహకారః — || శ్లో ||

నష్టేశవాగ్న్యతద్భుత్తసంస్పృష్టోఽరణిమథనమ్ | లోకికాగ్న్యహృతి

స్వార్థేనర్వచిత్తం ద్వయోస్సమమ్ || * || ఇతి । అహితాగ్నేర్మధితాగ్నిః
 అనాహితాగ్నేర్లోకికాగ్నిః ఉభయత్ర సర్వప్రాయశ్చిత్తం సమమిత్య
 తః । అత్ర విశేషమాహబోధాయనః — || వా || అధయద్యుపనయ
 నాగ్నిర్వివాహాగ్నిర్జాతకర్మగ్నిః శ్మశానాగ్నిరౌచతుర్థాదాదశాహోదా
 ఘ్నిసంఖ్యాయనాదనుగతస్సాన్యత్ , “ అపహతా అసురాః ” ఇతి ప్రోక్ష్య ,
 క్షిప్రంభస్త్యసమారోపణమ్ , “ అయన్తైయోనిఋఋత్వియః ” ఇతి సమి
 ధసమారోప్య , లోకికాగ్నిమాహృత్యసమిధమాదధాతి , “ ఆజుహ్వనః -
 ఉచ్యుభ్యస్వాగై ” ఇతి ద్వాభ్యామ్ , సంపరిస్తీర్యప్రాయశ్చిత్తం జ
 హూతి , అయాశ్చ గైపఞ్చహూతా బ్రాహ్మణపక హూతా మనస్వ
 తే , మిన్దామతర్హహోవ్యాహృతిర్వాహృతయశ్చప్రాయశ్చిత్తం జుహుయా
 త్ || * || ఇతి । సూత్రమిదం వ్యాఖ్యాతం పితృమేధసారకృతా —
 || వా || యదిశ్మశానాగ్నిరనుగతస్సాన్యత్తతస్సజుల్బ్య , “ అపహతా అసు
 రాః ” ఇతి తద్భస్త్యప్రోక్ష్య , “ అయన్తైయోనిఋఋత్వియః ” ఇతి సమి
 ధసమారోప్య , లోకికాగ్నిం ప్రతిస్థాప్య , “ ఆజుహ్వనః - ఉచ్యుభ్య
 స్వ ” ఇతి ద్వాభ్యాం తాంసమిధమాధాయ పరిస్తీర్యాజ్యందర్శించ సంస్కృ
 త్య , “ అయాశ్చ - అగ్నిహూతా ” ఇతి ద్వాభ్యామ్ , “ బ్రాహ్మ
 ణపక హూతా ” ఇత్యనువాకేనచ ప్రతివాక్యవతుష్టయమ్ , “ మనో
 జ్యోతిర్జుషతామ్ - యన్త ఆన్తనః ” ఇతి ద్వాభ్యామ్ , “ భూరగ్నయేచ ”
 ఇతి చతుర్భిర్వాహృతిభిశ్చహుత్వా , అగ్నిం పరిషిచ్య తతః కర్మప్రతి
 పద్యతే || * || ఇతి । కారికాచ — || శ్లో || ఉపాయనాగ్నోచవివాహవ
 ష్నాశావానలేనూతకపావకేచ । శాస్తైపహత్యాఽపహతేతిమన్తాచ్ఛ
 నోదేవ్యాద్భిరవోక్ష్యభిన్నమ్ || తద్భస్త్యచారోప్యసమిధ్యయన్త ఆజుహ్వ
 ఉచ్యుభ్యఋచోద్వయేన । లోక్యానలేతాం సమిధం విధాయపరిస్తరాజ్యో
 త్వవనాధికృత్వా || అయాశ్చపఞ్చహూతాచ బ్రాహ్మణపక హూతా
 తాదశ । మనస్వతీచ మిన్దాచమహోవ్యాహృతయన్తధా || * || ఇతి । య
 ద్యధ్విప్రవాహహృతం ప్రతికృతిదాహూతా తత్రాన్యభావతగ్ధంస
 ఞ్చయ ఇత్యపేక్షాయాముక్తమ్ । సంక్రమే — || శ్లో || అగ్నిసంఖ్యాయ

నాత్పురస్వం ప్రవాహేనహృతంయది । అస్థిప్రతికృతీకృత్యతద్దేశాన్మృ
దమాహరేత్ ॥ అస్థీనిసంచయేద్విద్వాన్ లోప్తంవా భిన్నవాతతః । ప్ర
మాణమస్థివత్కృత్వా తన్నస్త్రాంతజపేద్బుధః ॥ * ॥ ఇతి । స్మృత్యస్త
రే — ॥ శ్లో ॥ జలప్రవాహే కూలేవాతీరేవాఽథ సరిద్వితే । జలౌఘ
వాఽస్థినాశేతుతన్నస్త్రాంతజపేద్బుధః ॥ * ॥ ఇతి । విజ్ఞానేశ్వరీయే —
॥ శ్లో ॥ అస్థిసంచయనంయాగో దేవానాంపరికీర్తితః । ప్రేతీభూతంతథో
ద్దేశ్య యశ్శుచిర్నకరోతిచేత్ ॥ దేవతానాంతుయజనం తం శవస్త్యధ దేవ
తాః ॥ * ॥ ఇతి । దేవాశ్చాత్రశ్శశానవాసిస్తత్రపూర్వదగ్ధాః ॥ శ్లో ॥
శ్శశానవాసిన్దేవాః శవానాంపరికీర్తితాః ॥ * ॥ ఇత్యగ్నేరస్మృతేః । తాన్
దేవానదిరమృతం స్రేతం చౌద్దిశ్యాపూపాదిభిఃపూజాకార్యైశ్చక్తంభవతి ।
ప్రేతీభూతమితు క్తేస్సపిండీకరణాత్ప్రగేవ సంచయః కార్య ఇతిసిద్ధమ్ ।

ప్రభుతబలిః

దశమేఽహిన్ప్రేతస్యమహతీక్షుద్భవతి, తనిష్ఠపృత్తిః ప్రభుతబ
లినాభవతి, సచదశమదినపిండోదకదానాత్పురస్వం కార్యః, ॥ శ్లో ॥ తి
లోదకేచపిండేచ ప్రదత్తేదశమేఽహని । అశ్శనోఽథావనం కృత్వా తతః ప్రే
తం విసర్జయేత్ ॥ * ॥ ఇతి । పిండదానానస్తరమేవాశ్శేఢావనప్రరణాత్ ।
“ దశమేక్షుత్పరిక్షయః ” “ దశమేనతుపిండేనతృప్తిః ప్రేతస్యజాయతే ”
ఇతి స్మరణాత్, భుక్తభోజనవత్ప్రప్తస్యప్రేతస్యబలిప్రదానాయోగాది
త్యాహుః । అఖణ్డాదర్శేతు — ॥ వా ॥ అత్రాదకపిండబలిప్రదానా
త్ప్రేతతృప్తిః ప్రేతతృప్త్యానస్తతివృద్ధిర్భవతి ॥ * ॥ ఇతి । ప్రత్యహం
యత్పిండోదకదానం యచ్ఛదశాహీయచ్ఛప్రభుతబలిప్రదానంతాభ్యాం
ప్రేతస్యతృప్తిర్భవతీత్యర్థః । ఏవంచప్రభుతబలిప్రదానేనాపి ప్రేతస్య
తృప్తిః పిండోదకదానప్రభుతబలిదానయోః పార్వాపర్యే అనియమ ఇతి
కేచిత్ । యత్తుకైశ్చిదుచ్యతే — ॥ శ్లో ॥ మందారగురువారేషుదశాహీ
సమువస్థితే । బలింప్రభూతం దద్యాచ్ఛేతుగ్లక్షయకరం భవేత్ ॥ * ॥
ఇతి తస్మాత్పాపితృవ్యతిరిక్తవిషయమిత్యేకే । పితృమేధసారెవిశేషః —
॥ వా ॥ నాత్రవారాదిదోషచింతా బలేక్షునిష్ఠవృత్త్యర్థత్వాద్దశాహ ఏవ త

ధ్వావాత్తతుర్వం ప్రభూతబలిప్రదానస్యనిరర్థకత్వాత్ పిష్టోదకదానవ
దదోహత్ స్మృతిష్వనిషేధాచ్చదశాహపవ బలిర్దైయః । “ వైధేకర్షణికు
ప్రాప్తైకాలదోషం నచిన్తయేత్ ” ఇతి వసిష్ఠస్మరణాత్ ॥ * ॥ ఇతి । య
త్తుకాలదీపేఽభిహితమ్ — ॥ శ్లో ॥ ఆరవారేచసారేచగురువారేచభార్గ
వే । పామాణస్థాపనోష్ఠానం సచ్ఛయశ్చకులక్షయః ॥ * ॥ ఇతి । తన్నా
తాపితృవ్యతిరిక్తవిషయమ్ , అతిక్రాంతైర్ద్వదైహికవిషయంచ , ॥ శ్లో ॥
పామాణస్థాపనేశ్రేష్ఠామస్తభౌమార్కవాసరాః । ఉష్ణాపనేసశౌక్రీయా
మాతాపిత్రాధురోశ్శుభాః ॥ పరోక్షే సూక్ష్మతః పశ్యేత్ప్రత్యక్షేనవిచా
రయేత్ । ఇతిస్మరణాత్ ॥ * ॥ ఇతి .

అస్తర్దశాహేదర్కాదిసమ్భవేవిధిః

యదాదశాహమధ్యేదర్కాపాతస్తదాదశాపవోత్తరతన్త్రం పిష్టో
దకదానాదిదూషం సమాపయేత్ । తదాహఋశ్యశృణ్ఘః — ॥ శ్లో ॥ ఆశౌ
చమస్తరాదర్కం యదిస్యాత్సర్వవర్ణినః । సమాప్తిం ప్రేతతన్త్రస్యకు
ర్గుణిత్యాహగౌతమః ॥ * ॥ ఇతి । ప్రేరీనసరిపి — ॥ శ్లో ॥ ఆద్యేన్ద్రావే
వకతావ్యాప్రేతపిష్టోదకక్రియా । ద్విరైస్తవేతు కుర్వాణః పునశ్శావం
సమశ్నుతే ॥ * ॥ ఇతి । భవిష్యత్పురాణైఽపి — ॥ శ్లో ॥ ప్రవృత్తాశౌ
చ తన్త్రస్తు యదిదర్శనసమాపతేత్ । సమాప్యచోదకంపిణ్డం స్నానమా
త్రం సమాచరేత్ ॥ * ॥ ఇతి । పతతూస్యసజాగ్రతైరపుషలక్షణమ్ ।
తథాశ్రీధరీయే — ॥ శ్లో ॥ త్యజేత్సజగ్రమణం భానోమధ్యతః ప్రేత
కార్యతః । నోచేత్తతాత్మనాశః స్యాద్దర్శశ్చేత్తతులక్షయః ॥ * ॥ ఇ
తి । స్మృతిరత్నే — ॥ శ్లో ॥ దర్శసజగ్రమణంవాపి దశాహస్తర్యదా
భవేత్ । తావదేవోత్తరం తన్త్రం సమాప్యమితినిశ్చయః ॥ * ॥ ఇతి ।
స్మృత్యస్తరేఽపి — ॥ శ్లో ॥ దశాహమధ్యేదశాశ్చేత్తత్రసర్వం నమా
పయేత్ । ద్విచన్త్రదశానైదోషో మహానిత్యవధార్యతామ్ ॥ చన్త్రద్వ
యే యదాఽఙ్గానాత్ప్రేతకర్మసమాచరేత్ । నోపతిష్ఠతితత్సర్వం దాతుః కు
లవినాశనమ్ ॥ * ॥ ఇతి । అన్యత్రాపి — ॥ శ్లో ॥ చన్త్రద్వయేబలిర్నై
వ దేయః ప్రేతస్యతృప్తయే । యదిదద్యాద్ద్విచన్త్రేతు దాతుఃకులవినాశ

నమ్ || * || ఇతి । పద్ధతౌఱ — || శ్లో || అన్తర్దశాహేసంప్రాప్తిదశే-
 పిష్టానా సమాపయేత్ । అస్థిసంచయనంతత్ర దర్శాత్పుర్వం విధీయతే || * ||
 ఇతి । స్మృత్యన్తరైఽపి — || శ్లో || అధోధ్వం కృష్ణపక్షస్య దశన్యాం
 సంస్థితే సతి । తదానీం సంచయేద్ధస్థ నచతుర్థేఽహ్ని సంచయః || త్రయోద-
 శీకలామాత్ర తిక్తాయస్య మృతిర్భవేత్ । నాతిక్రమ్యసినివాళీం కుర్యాద్వి-
 జ్ఞానకక్రియామ్ || * || చతుర్దశీయుక్తామావాస్యాది నేచతుర్దశీ సమయమర-
 ణేఽపి అమాయాం దాహాసంఘ్నయోదకాది సమాపనీయమ్ । తదుక్తమ్ —
 || శ్లో || చతుర్దశీక్షణమృతస్తత్ర దరోభవేద్యది । పిష్టోదకం దశాహస్తం
 తస్మిన్నేవది నెక్షిపేత్ || * || ఇతి । తథాస్మృత్యన్తరై — || శ్లో || ఉద-
 యం యాతిచాదిత్యే పర్వమిశ్రాంచతుర్దశీమ్ । సంప్రాప్త్యసంస్థితే విప్రే
 కృష్ణపక్షస్య తందహేత్ || అమాయాం వా మృతిర్వస్య తస్యాం ససాగర-
 కల్పనా । తస్యాం సంఘ్నయనం కుర్యాచ్ఛేషంచైవ యథాయథమ్ || * || ఇ-
 తి । స్మృతిరత్నే — || శ్లో || చతుర్దశీమృతః కశ్చిత్తతః ప్రాప్తో త్యమా-
 ధిః । పిష్టోదకం దశాహస్తం తస్మిన్నేవాహనిక్షిపేత్ || * || ఇతి । స్మృ-
 త్యన్తరైఽపి — || శ్లో || ఇన్ద్రక్షయేయదామృత్యుః స్త్రియోవాపురుషస్య
 వా । ఉదకం పిష్టదానంచ తదాసర్వం సమాపయేత్ || * || ఇతి । ప్రచే-
 తాః — || శ్లో || ప్రథమేఽహన్యమావాస్యాత్ప్రొదకబలిం హరేత్ । అ-
 ధవాతత్ప్రభృత్యేవ జలం పిష్టాంస్తువాపయేత్ || * || ఇతి । దర్శమరణేత-
 దుత్తరదినమారభ్యవా పిష్టోదకదానం కుర్యాత్తర్కసంక్రమయోద్ధృష్టత్వా
 దితి వ్యాఖ్యాతారః । అన్యేషు , అన్తర్దశాహేయదాకదాచిత్తర్కసంభవేఽ-
 దకాదినమాపనీయం తదుత్తరదినమారభ్యవా కార్యమితి వ్యాచక్షతే , తద-
 యుక్తమ్ “ ప్రథమేఽహన్యమావాస్యా ” ఇతి ప్రకృతత్వాత్ । అమా-
 వాస్యామరణవిషయస్యైవ వికల్పస్య ప్రతీతేః , “ ప్రథమేఽహన్యజ్ఞలి-
 త్రయమ్ ” ఇత్యాది నాప్రథమదినప్రభృత్యవిశేషణ ఉదక దానాది
 విధానాత్ దశాహదేః పూర్వమేవారభ్యదశాహం సమాపనీయమ్ । త-
 త్రాల్పస్యాదినాఽనారభ్యసతి దశాహస్మాన్త్యనన్తరదినమారభ్యదినత్ర-
 యైశ్చైకేనవాదినేన సమాపనీయమిత్యాహుః । దర్శసంక్రమయోస్తుసంఘ్నయ

నం కృత్యైవసమాపనీయమ్ । తథాకాత్యాయనః — ॥ శ్లో ॥ ప్రథ
మేహిమైత్యతీయోవాయదార్యోభవేత్తదా । అష్టసంఖ్యాయనం కుర్యాది
తివిష్ణుస్మృతిస్మృతమ్ ॥ * ॥ ఇతి । దశాహమధ్యేతజ్జాగ్రన్దిరిత్యాదిభిః
సజగ్రామణసాహిత్యాజ్యతస్వస్మరణార్థకృత్యయోగజ్ఞేమత్వాత్సజగ్రా
మణేపేద్యవమెవగ్రాహ్యమ్ । దశాహమధ్యేతయోర్యోగపద్యేదశేసమా
పయేత్ , “ ప్రాప్తేదశేసజగ్రామేచదశేపవసమాపయేత్ । ” ఇతిస్మర
ణాత్ । సంగ్రహేపి — ॥ శ్లో ॥ యదిసజ్జాగ్రన్దిరశ్చేతుదశాహ
భ్యంతరేయదా । మాతాపిత్రౌర్విదానేయేహందశేవైవసమాపయేత్ ॥ * ॥
ఇతి । స్మృత్యంతరే — ॥ శ్లో ॥ అమాయాంతుమృతిరవ్యతస్మిన్దేహ
సంభవేత్ । చన్ద్రీస్యదర్శనాత్పూర్వం దశేపిష్టాశసమాపయేత్ ॥ అ
మాయాంచమృతందేహం ప్రథమాయాందహేద్యది । ఉదకం పీష్టదా
నంచసదశాహం సమాపయేత్ ॥ * ॥ ఇతి । యత్తు — ॥ శ్లో ॥ అమా
యాం మరణంయస్యతస్యపిష్టాదకక్రియా । ఆదశాహత్ప్రేతిదినం కా
రయేత్ స్మృతిశాసనమ్ ॥ * ॥ ఇతి । తదపిప్రథమాహేభిప్రాయమ్ , అన్య
థాపూర్వోక్తవచనవిరోధాపత్తైః । ఉశనాపి — ॥ శ్లో ॥ ద్విచన్ద్రీద
శేనంయావద్భలిపిష్టక్రియాభవేత్ । ద్విచన్ద్రీదర్శనేదోహేమహానిత్యవ
ధార్యతామ్ ॥ * ॥ ఇతి । అఖణ్డాదశే — ॥ శ్లో ॥ అప్తమాంశేచతు
దశాః క్షీణోభవతిచన్ద్రీమాః । అమావాస్యాప్తమాంశేచపునః కీలో
భవేదణుః ॥ * ॥ ఇతి । అతోమావాస్యాప్తమాంశాత్ప్రేగేవపిష్టోదకా
పకషఃకార్యః , అన్యథాద్విచన్ద్రీత్వప్రసక్తోత్ । దినద్వయేప్యమావా
స్యాసమ్భవేమధ్యాహ్నాహ్వాపిన్యాంతస్యాంత్రాద్ధినేవాప్తమాంశాత్ప్రే
కర్తవ్యః । సజ్జాగ్రన్తావపితత్సమయాత్పూర్వంకుర్యాహ్నపవసమాప
నీయమ్ । అనాభవిషయేపిస్మృత్యంతరమ్ — ॥ శ్లో ॥ చన్ద్రీద్వయేమృ
తోమాధోదగ్ధశ్చేదుదకార్థినః । సఖ్యయోదకదానానితస్మిన్నహి సమాప
యేత్ ॥ * ॥ ఇతి । పతానివచనానిమాతాపితృవ్యతిరిక్తవిషయాణి ।

దశాహమధ్యేదర్శనసంభవే మాతాపితృవిషయే

మాతాపితృవిషయేతుశ్లోకకారణము — ॥ శ్లో ॥ అన్తర్దశాహే దర్శ

శ్చేత్తత్రసర్వం సమాపయేత్ । పిత్రాస్తుయావదాశౌచం దద్యాత్పిష్టం

జలాశ్చలీః || * || ఇతి । యమోఽపి — || శ్లో || అర్వాస్తశాహేదిప్ర
స్తు కుహూర్యది తదాభవేత్ । ద్విచస్త్రోదోషోనాస్త్యైవ కర్తవ్యాతుక్రి
యానుతైః || * || స్మృతిరత్నే — || శ్లో || దశాహాభ్యంతరేపిత్రాః సిని
వాలీయదాభవేత్ । ఆతీత్యైవచ కర్తవ్యం పుత్రేణాఽన్యేన నేష్యతే || * ||
బృహస్పతిః — || శ్లో || అస్తర్దశాహేదర్కశ్చేత్పితౄత్తా తుర్గురోర్మృతా ।
పిణ్డందద్యాద్దశాహే నైమితరేషాం సమావయేత్ || * || శ్రీధరియే — || శ్లో ||
ద్విచస్త్రోదర్కనేదోషమాతాపిత్రార్పవిద్యతే । మధ్యేపిణ్డసమాప్తిశ్చేత్
కులక్షయకరీభవేత్ || * || అన్యత్రాఽపి — || శ్లో || దశాహమధ్యేస
క్తోన్తి ర్దర్శోవాఽధభవేద్యది । తోయంపిణ్డం సమాప్యేత తద్దినేనార
సేతరైః || బలిద్విచస్త్రోదృష్టశ్చేద్ధినస్త్రీశవదాహకమ్ । చస్త్రోద్వయేఽ
పికర్తవ్యా మాతాపిత్రార్పలిక్రియా || * || వరదరాజీయే — || శ్లో ||
దశేప్రేతదినేషు సత్యపితౄదాద్యాద్దశాహంసుతః || * || ఇతి । స్మృ
త్యంతరే — || శ్లో || అస్తర్దశాహేదర్కశ్చేత్పిణ్డనిర్వాపణాదికమ్ । స
పిణ్డోవర్ణయేత్పుత్రః కుర్యాద్విష్ణోదకక్రియామ్ || * || సంగ్రహే —
|| శ్లో || అస్తర్దశాహేదర్కశ్చేచ్ఛిష్టం పిణ్డోదకాదికమ్ । మాతాపిత్రా
ర్పినాఽన్యేషాం దర్కపవనమావయేత్ || * || ఇతి । అన్యదపి — || శ్లో ||
దశాహాభ్యంతరేదర్కస్సజుః మోవాభవేద్యది । మాతాపిత్రార్దశాహా
స్తం యథావిధిసమావయేత్ || * || ఇతి । పితౄదశే — || శ్లో || ఆ
శౌచమధ్యే విధుసంక్షయశ్చేద్దద్యాద్దశాహం తిలవారిపిణ్డమ్ । పుత్రీసుతో
దస్త్రకబేరసశ్చ శేషాసుతా స్తత్ర సమావయేయః || * || ఇతి । మాతా
పితౄవిషయే విశేషోగాలవేసోక్తః — || శ్లో || పిత్రారాశౌచమధ్యేతు
యదిదర్కస్సమావతేత్ । తావదేవోత్తరం తస్త్రం పర్యవసేయేత్త్ర్యహా
త్పరమ్ || * || ఇతి । పిత్రారాశౌచమధ్యే త్రిరాత్రాత్పరంయది దశా
స్సమావతేత్ , తదేవోత్తరం తస్త్రం దర్కే సమావయేత్ , నార్వాకద
ర్కాపాతఇత్యర్థః । కాలాదర్కేఽపి — || శ్లో || దర్శోదశాహమధ్యే
స్యాదుర్ధ్వతస్త్రం సమావయేత్ । త్రిరాత్రాదుత్తరంపిత్రార్మృతావితవి
నిశ్చయః || * || ఇతి । స్మృత్యంతరేఽపి — || శ్లో || పిత్రారాశౌచమ

పుత్రైఃసహ సమాపనముక్తం రత్నావళ్యామ్ — || స్తో || సజాగ్రన్తి
 రావృతధర్మోవా మధ్యేచేత్ జ్ఞాతిభిస్సుతః । ఉదకం పిష్టదానంచ దశా
 హస్తైఃసమాపయేత్ || * || ఇతి । తథాఽన్యదపి — || స్తో || కర్తాయదా
 సమాప్నోతి తదానీంతు సపిష్టకాః । జ్ఞాతిభి స్తతస్సమాప్తిశ్చైవ ధ్యేతేషాం
 కులక్షయః || * || ఇతి । సపిష్టకాస్సమాప్నయ్యురితిశేషః । పుత్రవృత్తిరే
 క్తకర్తృవిషయే జ్ఞాతీనాం సమాపనమాహశబ్దః — || స్తో || ప్రథమేఽ
 హన్యనారభ్యకర్త్రా సహతిలోదకమ్ । యదిపశ్యాచ్చక్రర్తరస్తైస్తద్దశై
 తు సజాగ్రమే || కుర్యురాన్తర్గతేదర్శే సజాగ్రమేదశమేహని || * ||
 ఇతి । అయమర్థః — || వా || ప్రథమేఽహన్యనారభ్యకుర్వతాకర్త్రా సహ
 యదాజ్ఞాతయఃక్రియారమ్భంనకుర్వన్తి, యదాచకర్తారఃదర్శాదేహార్థ్యం
 క్రియారమ్భంకుర్వన్తితత్రాభయత్రజ్ఞాతయోఽన్తర్గతాహేదర్శేసంక్ర
 మేవా సమాపనం కుర్యః, దర్శాదాద్ధ్వమారభ్యకుర్వతాకర్త్రా సహ
 నదశమేహనీతి । స్మృత్యన్తరేఽపి — || స్తో || ప్రథమేఽహనికర్త్రాయే న
 కుర్వన్తితిలోదకమ్ । తైజ్ఞాఃకేభిశ్చదర్శాదౌ సమాప్యేతారసేతరైః || * ||
 ఇతి । ఔరసేతరైః కర్తృభిఃజ్ఞాతీనాం సమాపనమిత్యర్థః । సంక్రమేఽ
 పి — || స్తో || దశాహమధ్యేసజాగ్రన్తా ప్రేతకర్మ సమాపనమ్ । సహో
 వజ్ఞాతిభిః కార్యమారసావైశ్చకర్మభిః || * || ఇతి । ప్రేతకర్మ సమాప
 నమితుక్తత్వాత్, ఏకోక్షరవృద్ధిశ్రాద్ధం నవశ్రాద్ధమపి దర్శేఽపకృష్య
 సమాపనీయమితి కేచిత్ । అన్యేతు — “ || స్తో || తోయపిష్టం సమాప్యేత
 తద్దినేనారసేతరైః । ” ఇత్యాదిభిఃపిష్టోదకయోరేవాపకమస్మరణాన్నా
 స్తి నవశ్రాద్ధాపకర్షః, తత్తద్దినేష్యేకాదశేవాదినే నవశ్రాద్ధానికర్తవ్యా
 ని, ఏకోక్షరవృద్ధిశ్రాద్ధానితు అపకృష్యసమాపనీయాని || స్తో || శ్రాద్ధ
 మేకొక్షరం వృద్ధ్యా కర్తవ్యంతు దినేదినే । ఆవసానాద్భూతీనాంతు ద్విగు
 ణం ప్రత్యహం షరే || * || ఇతి । పిష్టోదకోపక్రమావసాన విశిష్టత్వాత్,
 సన్నియోగశిష్టస్థాయాచ్చేత్యాహుః । శిష్టాచారాదిహవ్యవస్థా .

పాషాణోష్ణాపనక్రమః

పాషాణోష్ణాపనం దశాహపవకుర్యాదిత్యాహశబ్దః — || స్తో ||
 అశామధ్యేతథాఽన్తైయ ఉదకాది సమాపయేత్ । సపవదశమేకుర్యాత్

మాణాస్థాపనాదికమ్ || * || షట్త్రింశత్తే — || శ్లో || ప్రేతకార్యా
 ణి సర్వాణి మధ్యేయది సమావయేత్ | తథాఽపిదశమేప్యేవం పామాణా
 స్థాపనం స్మృతమ్ || * || ఇతి | ప్రచేతాః — || శ్లో || ఉదకం పిష్టదానం
 చాప్యపకృప్యసమావయేత్ | ఉత్థాపనం దశాహేస్యాదన్యధా కులనాశ
 నమ్ || * || ఇతి | ఉత్థాపనం ప్రభూతబలి ప్రదానస్యాప్యపలక్షణమ్ |
 యదాహసంగ్రహకారః — || శ్లో || దశాహమధ్యేత్యధదర్శితః సమా
 పితే కర్తృణిపారలౌకికే | ఉత్థాపనం భూతబలిర్దశాహమధ్యేకృతంచేతుగ్
 లనాశహేతుః || * || ఇతి | స్మృత్యంతరే — || శ్లో || అన్తర్దశాహేదర్శ
 శ్చేత్ పిష్టశేషం సమావయేత్ | ఉత్థాపనం శాన్తిఃసౌఖ్యమందశమేఽహ్ని
 సమావరేత్ || * || ఇతి | జాబాలిః — || శ్లో || అన్తర్దశాహేదర్శవా
 నజగ్రీమేవాసమాప్యతు | వపనం శాన్తిఃసౌఖ్యమంచ దశాహేనైసమావ
 రేత్ || తస్మాత్సర్వప్రయత్నేన దశాహే వపనం విదుః || * || ఇతి | జ్ఞాతీ
 నామపి వపనమాహప్రచేతాః — || శ్లో || జ్ఞాతయస్సప్తమాదర్వాకగ్
 నిష్ఠాదశమేహని | వాపయేయశ్చ తేసర్వైకర్తృభిస్సహ సర్వదా || * ||
 ఇతి | శాన్తిఃసౌఖ్యమకాలే వపనమాహోపస్తమ్బోఽపి — || వా || నాపి
 తకర్తృణికారయన్తై ఏవప్రథమౌలజ్జగరః || * || ఇతి | అన్తర్దశాహ స
 మావనే కేక వపనపూర్వకమేవోదకం దేయమ్ || శ్లో || ప్రదమ్యజ్ఞాత
 యస్సర్వైశ్చారం కృత్వా తిలోదకమ్ || * || ఇతి స్మరణాత్ , || వా ||
 వపనం కృత్వా స్నాత్వా ఏకవస్త్రాజలాజ్జలీక దమ్యః || * || ఇతి ప్ర
 చేతస్మరణాత్ , || శ్లో || అకృత్వా వపనం మూఢః ప్రేతకర్తృప్రవర్త
 తే | ఉదకం పిష్టదానంచ శ్రాద్ధం చైవచ నిష్ఫలమ్ || * || ఇతి స్మరణా
 చ్చ | ఏవంచాన్తర్దశాహసమావనే జ్ఞాతీనాం ప్రథమదినై కణ్ఠాదుపరి వప
 నాకరణే తర్పణాత్పూర్వం కర్తవ్యమేవ, దశమదినైఽపి శాన్తిఃసౌఖ్యమ
 కాలే శేషవపనం సర్వాజ్ఞవపనంవా కార్యమ్ | బాలాదేస్సంసారాది
 ప్రేతకృత్యం బాలాద్యాశౌచప్రకరణే సవిస్తరం ప్రతిపాదితమ్ .

అన్తర్దశాహగతపుత్రవిషయేక్రమః

అన్తర్దశాహగతపుత్రవిషయే | పారసురః — || శ్లో || పుత్రస్యా
 సన్నిధానేయః పిష్టదానేప్రవర్తతే | తత్సన్నిధౌప్రవృత్తోఽపిసత్వాజ్యః

పిండదస్సుతః ॥ * ॥ ఇతి । స్మృత్యన్తరేఽపి — ॥ శ్లో ॥ ముఖ్యకర్తా గమే
యస్తుప్రవృత్తోఽపిక్రియాంత్యజేత్ । తతస్తుకర్తృకుర్వీతసంసారావిసృజేన్త
తః ॥ తతస్త్రిలోదకంపిండంనగ్నప్రచ్ఛాదనంతథా । నవశ్రాద్ధప్రదానాదిసర్వం
కర్తృసమాచరేత్ ॥ * ॥ ఇతి । శ్రీధరీయే — ॥ శ్లో ॥ దశాహకర్తృణ్య
రభ్యసంసారాదాకనీయసా । జ్యేష్ఠోయస్త్వన్తరాగచ్ఛేతోఽస్యశేషంస
మాచరేత్ ॥ * ॥ కనిష్ఠేనసోదరేణభిన్నోదరేణవాదాహాదిప్రత్యేకత్యే
ఆరభ్యసంస్థాపనాత్పూర్వం పరంవాఆగతోజ్యేష్ఠపుత్రఃకనిష్ఠకృతస్యప్రే
తకృత్యస్యశేషంకుర్యాదిత్యర్థః । తత్రసంస్థాపనాత్పూర్వమాగతశ్చేదు
ప్రకేశసంస్థాపనమతీతకాలోదకపిండాంశ్చపకదాకృతాత్వాతతస్తాతాగ్లి
కపిష్ఠోదకనవశ్రాద్ధాద్యేకోద్దిష్టాన్తం స్వస్వకాలేకృతాద్వాదశాహే
సాపిండ్యంచకుర్యాత్ । సంస్థాపనాత్పూర్వమాగతశ్చేదతీతకాలోదకపిండమా
త్రమేకదాదత్వాతాతాగ్లికపిష్ఠోదకాద్యేకోద్దిష్టాన్తం స్వస్వకాలేకృ
తాత్వాశ్రవణాదినమారభ్యదశాహశౌచమనుష్ఠాయానన్తరమావృత్తాద్యమా
సికాదనుక్తకాలేకృతాత్ప్రతిపక్షాదాసాపిండ్యంచకుర్యాన్నద్వాదశాహే
తత్రతస్యాశౌచసద్భావాత్ । తథాచస్మృత్యన్తరమ్ — ॥ శ్లో ॥ శృ
ణోత్యనిర్దిశంపుత్రఃపిత్రోస్తుమరణంయది । మృతాహత్యేతకా
ర్యంసావ్యత్తసృశుద్ధిర్దశాహతః ॥ * ॥ ఇతి । దశాహమధ్యేసంస్థాపనా
ద్ద్వంయదిపితృవృత్తిం శృణోతి తద్విషయమిదం దశాహశౌచమ్, ॥ శ్లో ॥
పిత్రోర్మృతాచేక్షూరస్థశ్శ్చృతావపితృవిపర్యయమ్ । పుత్రశ్శుద్ధ్యేన్తశా
హేనసంస్థాపనాత్ప్రకేశతః ॥ * ॥ ఇతి స్మరణాత్ । అన్వేనసం
సారేకృతే సంస్థాపనాత్పూర్వమాగతఃపుత్రఃపునదాహాదిసర్వంకృ
తాద్వాదశాహశేషేణశుద్ధ్యేత్, కనిష్ఠేనకృతేతుదాహంవినాసంస్థాపనా
సర్వంకృతాద్వాశేషజైవశుద్ధ్యేత్ । తదుక్తం స్మృతీరతే — ॥ శ్లో ॥
అన్వేనయస్యసంసారఃకృతస్తస్యాత్మజఃపునః । కుర్యాదేవయథాశా
స్త్రీమనన్యధాకిల్బిషీభవేత్ ॥ * ॥ దేవలశ్చ — ॥ శ్లో ॥ పునర్దశాన
మారభ్యశ్రాద్ధాన్తంపైతృమేధిక్ । కృతాద్వైప్రేతహవస్యసపిండికర
ణంచరేత్ ॥ * ॥ ఇతి । అత్రపునర్దాహాచితాగ్నివాశేతదనుగతప్రా

యశ్చైతద్విధినాఽగ్నిముత్యాద్యపునర్దహనవిధినాఽస్థ్యాదిసంస్కరణపకాద
శాహిపకోద్దిప్తంద్వాదశాహిసపిణ్డీకరణంచకుర్యాదిత్యర్థః । స్మృత్యేవ
రేఽపి — ॥ శ్లో ॥ మన్త్రవత్సంస్కృతస్యాపిహ్యసమాప్తోదకస్యచ ।
అస్థిసంశ్చయనాదర్వాక్కునర్దాహూవిధీయతే ॥ అస్థిసంశ్చయనాదూర్ధ్వము
సమాప్తోదకస్యతు । పునర్దాహంవినాతత్రపిణ్డదానోదకక్రియా ॥ * ॥ ఇ
తి । అన్యత్రాఽపి — ॥ శ్లో ॥ అస్థిసంశ్చయనాదర్వాగాగతోయదిపు
త్రకః । తతస్తుకర్తృకుర్వీతసంస్కారావిస్ఫజేత్తదా ॥ విస్ఫోభోజయిత్వా
స్త్రేబ్రాహ్మణాంశ్చవిశుధ్యతి ॥ * ॥ ఇతి । కర్మ - పునర్దహనాదికమ్ , అ
స్త్రే - సంస్కర్తుస్వాశౌచానై , విస్ఫుట్వశుద్ధ్యర్థం బ్రాహ్మణాభాజయేది
త్యర్థః । అథాదనేనసంసారై సంశ్చయేచకృతేసంశ్చయనాత్పరమా
గతేనపుత్రేణదాహాదినకార్యమ్ , అతీతపిణ్డోదకదాననగ్నప్రచాఛదనా
దికమవశిష్టదినప్రైతకృత్యంచ కార్యమిത്യుక్తం భవతి । అన్యేనకృతేదా
హే సంశ్చయనాత్పరమాగతోఽపి పుత్రవ్యతిరిక్తో ముఖ్యకర్తా పున
ర్దాహం నకుర్యాత్ , సంశ్చయనోదకాద్యేవకుర్యాత్ , ॥ శ్లో ॥ పునర్దా
హక్రియాస్సర్వా మాతాపిత్రౌర్విశేషతః । ఇతరేషాంతు సర్వేషాంపు
నర్దాహస్తునెవ్యతే ॥ * ॥ ఇతి పరాశరస్మరణాత్ .

అసపిణ్డాదిదాహకానాం ముఖ్యకర్తృసమాగమేవిధిః

అసపిణ్డైచ్చద్దాహకర్తా తస్యసంశ్చయనాత్పరమ్ ముఖ్యకర్తృ
పమాగమేనతి అనన్తరమాశౌచముదకదానంచ వాస్తి , సంశ్చయనాత్పరం
ముఖ్యకర్తృదర్శనే ప్రేతాన్నభాజనే దశాహమాశౌచముదకదానంచ కార్యమ్ । పక్షిణ్యాశౌచినస్తు అసపిణ్డదాహే సంశ్చయనాత్పరమ్ ముఖ్యక
ర్తృదర్శనే త్రిరాత్రాశౌచమ్ , సంశ్చయనానన్తరం దర్శనై దశరాత్ర
మాశౌచముదకదానంచాస్తి । సమానోదకాదిషు త్రిరాత్రాశౌచిషు సపి
ణ్డేషువా దహనకర్తృషు సత్సు సంశ్చయనాత్పరమ్ పరంవా ముఖ్యక
ర్తృదర్శనే దశాహమాశౌచముదకదానంచ భవతి , అన్యత్సర్వం నివర్త
తే । అత్ర సంవాదవచనాని । మనుః — ॥ శ్లో ॥ అసపిణ్డం ద్విజం ప్రే
తం విశ్రాసహృత్కృత్యున్ముచత్ । అనదన్నన్నమహ్నైవ నతేత్తస్మిన్ గృహే

వసేత్ || యద్యన్నమత్రితేహం యస్సదశాహేన శుభ్యతి || * || ఇతి । శ
భః — || శ్లో || త్ర్యహంతుయోనిబన్ధానామాశౌచం దహనాదిషు || * ||
ఇతి । ఆశౌచముదకస్యాపుస్వపక్షణమ్ , “ యావదాశౌచముదకమ్ ” ఇ
తి సంస్కర్తురుదకదానస్సరణాత్ । పృథ్వీత్యన్తరేఽపి — || శ్లో || అజ్ఞా
తించ నరందద్ధౌ త్రిరాత్రమశుచిర్భవేత్ । జ్ఞాతీనాం దర్శనాచ్ఛుద్దిస్స
చ్ఛితే దశరాత్రకమ్ || * || ఇతి । మాణ్డవ్యః — || శ్లో || శావేచసూ
తికేచైవ త్ర్యహంతుదకదాయినః । శవదాహంతు కుర్యాచ్చేద్యశాహా
న్తం భవేత్క్రియా || * || భరద్వాజః — || శ్లో || యస్సమానోదకం ప్రే
తం వహేద్వాఽథదహేత్తువా । తస్యాశౌచం దశాహంస్యాదనేయేహంశ
త్ర్యహం విదుః || * || ఇతి । అన్యేషామ్ - యోనిబన్ధానామిత్యర్థః । గృ
హ్యపరిశిష్టే — || శ్లో || అనగోత్రస్సగోత్రావా యదిస్త్రీ యదివాపు
మాన్ । ప్రథమేహనియఃకర్తా సదశాహం సమాపయేత్ || * || ఇతి । ద
శాహమధ్యేముఖ్యకర్తార్యాగతేఽపిదాహిత్రస్సమానోదకాదిస్సపిష్టావాసం
స్కర్తాదశాహముదకమాత్రంసమాపయేత్ , పిష్టాదికమన్యతస్సర్వంపి
సృజేదిత్యర్థః । అతస్సంస్కర్తావిస్మజేదిత్యనేనాస్యనవిరోధః । తథాచపా
రస్కరః — || శ్లో || పుత్రాభ్రాతౌఽభిష్యేవాఅన్యేవాబ్రాహ్మణ్యస్స
దా । ప్రథమేహనియః కుర్యాత్కుర్యాదేవాప్సరిదానతః || పత్రేతారభ్య
పిష్టస్యయద్యాగచ్ఛన్తివైసుతాః । తేఽపికుర్యుస్తుపూర్వోప్తపిష్టదానంజ
లంతథా || * || ఇతి । పుత్రః - కనిష్ఠపుత్రః , అన్యోవా - సపిష్టసమా
నోదకాదిః , అహంప్రదానం అప్సరిదానమ్ , అప్సరిదానతః - అప్స
రిదానాత్ , ఆప్రదానతః - అభివిధానాకారః , దశమదినేదేయోదకదాన
పర్యంతమితియావత్ । పూర్వోప్తపిష్టదానమ్ - సంస్కర్తా పూర్వద
త్తానాంపిష్టానాందానమ్ , తథాజలమ్ - తిలవారి । పతదుక్తంభవతి - కని
ష్ఠపుత్రాభ్రాతౌఽదిసంస్కర్తాస్సస్వాశౌచపర్యంతముఖ్యకర్తాగమేపు
దకమాత్రం దద్యాత్ , అన్తరాసమాగతోముఖ్యకర్తాశుఅతీతదినవిహితో
దకపిష్టానైకదాదత్వాతాతాగ్లికానిశేషాణిప్రేతకార్యాణిచత్రతాగ్లే
కుర్యాదితి । నను “ తేఽపికుర్యుస్తుపూర్వోప్తపిష్టదానం జలం తథా ” ఇతి

పారస్కరవచనస్య “ జ్యేష్ఠోయ స్వస్తరాగచ్ఛేతోఽస్య శేషం సమావయేత్ ” ఇతి శ్రీధరీయవచననవిరోధ ఇతిచేన్నైవమ్ , శ్రీధరీయవచనప్రాప్తా తీతపిష్ఠోదకదాననిషేధసాగ్నిక త్వేనదౌర్బల్యాత్ , “ తేపికురుః ” ఇ టిపిష్ఠోదకదానస్య కణ్ఠో క్త త్వేన ప్రాబల్యాత్ , “ || స్లో || ఉత్తరీయశి లాపాత్రప్రవ్యక్తృవిపర్యయే । పూర్వదశ్చాజ్ఞానీనిష్ఠాన్పునరిత్యాహ గౌతమః ” ఇతికర్తృవిపర్యయేద టిపిష్ఠోదకానాం పునర్విధానాచ్చ । యత్తు శాతాతపవచనమ్ — || స్లో || అన్యగోత్రోఽప్యసహృద్ధః ప్రేతస్యాగ్నిం దదాతీయః । ఉచకిం పిష్ఠదానంచ సదశాహం సమావయేత్ || * || ఇతి । తస్యాస్తంభః , దశాహనిర్వర్తనీయం పశ్చిసప్తతినభ్యావ్యకముదకం పిష్ఠదశకంచ ముఖ్యకర్తృభావేస్వాశౌచానైసమావయేత్ , యద్వాప్రేతాన్నభోజ నైసతి దశాహనఉదకాదిసమావయేదితి । అతపవస్మృత్యస్తరమ్ — || స్లో || అసపిష్ఠోయదిదహేద్ద్వితీయేత్వస్థిసంజ్ఞయః । ఏకోద్దిష్టం తృతీయేఽహ్నిషు రణాత్తువిధీయతే || * || ఇతి । అస్థిసంజ్ఞయనగ్రహణం తిలోదకాదేరపుష్ప లక్షణమ్ । ఏతచ్ఛప్రేతాన్నభోజనరహితాఽసపిష్ఠవిషయమ్ , || స్లో || యః ప్రమీతమలంకుర్యాద్వహేద్వాధదహేద్ద్విజమ్ । సశుభ్యత్యేకకాలేనకాలశేషం బహిర్వసన్ || గ్రామేవసన్ దినాచ్ఛుభ్యేత్త్యహతేప్రితగృహేవసన్ । నిహ్మత్యయోమృతాన్నంచ భుజ్జైరతుదశాహతః || * || ఇతి స్మరణాత్ । గ్రామేవసద్దినాచ్ఛుభ్యేదిత్యేతద్దహనానంతరం ముఖ్యకర్తృసమాగమేసతిసంజ్ఞాయాదిప్రేతక్రియాయా అకరణేవేదితవ్యమ్ । ముఖ్యకర్తృభావేప్రేతక్రియాయాః కరణే తృతీయదినవిహితైకోద్దిష్టేన శుద్ధిః , “ ఏకోద్దిష్టా వ్రపవస్యాతస్సంసగర్తుశ్శుద్ధతాత్వఘాత్ ” ఇతి బోధాయనైన సంసగర్తురైకోద్దిష్టా వ్రకరణేనైవ శుద్ధిస్తు రణాత్ । ప్రేతాన్నభోజనైవదశాహతశుద్ధిః క్రియాచేతిజ్ఞేయమ్ .

దశమదినాగతముఖ్యకర్తృవిషయః

కనిష్ఠాదినాసంసగరాదినవదినపర్యంతప్రేతకృత్యేకతేనతిదశమదినేదినాఽఽగతోముఖ్యకర్తా ఉష్ణకేశోనవభిర్దివసైర్దైయాం ప్రిలాదకపిష్ఠానేకదైవదత్వాప్రభూతబలిం ప్రదాయతేతాగ్రలోదకందశమంపిష్ఠంచ

దత్వా సర్వాభ్యవపనం శేషవపనం వా కృత్వా శాన్తిశాఖామం సమాపయేత్ । తత్ర శ్రవణదినమారభ్య దశాహాద్యాశౌచస్య త్వేఽపి మరణదినమారభ్య ఏకాదశదినే ఆద్యప్రాధం కృత్వా ఆశౌచానంతరము క్తకాలే ఆవృత్తాద్యప్రాధాదీని కృత్వా త్రిపక్షే సపిండనం కుర్యాత్ । తథా స్మృత్యంతరమ్ —

॥ శ్లో ॥ నవభిద్దివనైర్దద్యాన్నవపిండ్యానమాగతః । దశమం పిండముత్సృజ్య రాత్రిశేషేణ శుభ్యతి ॥ * ॥ ఇతి । దశమది నెనమాగతో ముఖ్యకర్తానవభిద్దివనైః దేయానవపిండ్యాదత్వా దశమపిండంచ దత్వా రాత్రిశేషేణ పుత్రవ్యతిరిక్తకర్తా శుభ్యతీతి । పుత్రాఽపి ఆశౌచస్య త్వేఽపి ఏకోద్దిష్టాధికారిభవతీత్యర్థః । యదాహ శబ్ధః — ॥ శ్లో ॥ ఆద్యప్రాధమశుద్ధోఽపి కుర్యాదేకాదశైవహని । కర్తుస్తాతా-లికీ శుద్ధిరశుద్ధః పునరేవసః ॥ * ॥ ఇతి । రాత్రిశేషేణ శుభ్యతీత్యేతదన్యథా కైశ్చిద్వాప్యభ్యాతమ్ । రాత్రిశేషేణ శుద్ధిస్తరణాదిదం సచ్చయాయాత్ప్రిగాగతజ్యేష్ఠపుత్రవిషయమ్ , “సచ్చయాయాత్ప్రిక్తుశేషతః” ఇతి దశాహశేషేణ తస్యైవ శుద్ధిస్తరణాదితి, తదనాథు, సచ్చయాయాత్ప్రిగాగతజ్యేష్ఠపుత్రవిషయత్వరూపవిశేషస్య తత్రాప్రతీతేః, సచ్చయాయాత్పరం పరం వా దశమదినే ఆగతస్య ముఖ్యకర్తృమాత్రస్యా విశేషేణ పిండోదకసమాపనప్రతీతేః, రాత్రిశేషేణ శుభ్యతీత్యేతస్య దశమదినాగతస్య ముఖ్యకర్త్యః పుత్రవ్యతిరిక్తస్య “॥ శ్లో ॥ విగతంతువిదేశస్థం శృణుయాద్యోహ్యనిర్దిశమ్ । యచ్ఛేషం దశరాత్రస్య తావదేవాశుచిర్భవేత్” ఇతి దశమదినోత్తరకాలమాశౌచాభావేన ముఖ్యావర్థత్వసంభవాత్ పుత్రస్యాపి శ్రవణాదిదశాహాశౌచస్య త్వేఽపి దశాహపిండోదకసమాపనైకోద్దిష్టార్థశుద్ధిప్రతిపాదనవరత్వేనాపుష్పవత్తైః । అతస్సర్వోఽపి దశమదినాగతా ముఖ్యకర్తాస్వోచితం ప్రేతకర్తృత్వేన్నహని కృత్వా మరణాద్యేకాదశదినే ఆద్యైకోద్దిష్టమాశౌచాపగమానంతరం విహితకాలేషు ఆవృత్తాద్యమాసికాదీని చ కుర్యాత్ । నను “శ్రుత్వా తద్దినమారభ్య దశాహం సూతకీభవేత్” “పుత్రశ్శుద్ధ్యేర్దశాహేన సచ్చయాయాత్ప్రిక్తుశేషతః” ఇత్యాదినా సచ్చయాయాత్పరం మృతిశ్రవణే పుత్రస్య దశాహాశౌచవిధానాత్, యావదాశౌచం పిండోదకవిధానాచ్చ దశమదినే శ్రవణే తదాదిదశాహాదకదాన

ప్రసక్తిః , తతశ్చ “ నవభిక్షివస్తైర్దద్యాత్ ” ఇతిదశాహేపిష్ఠసమాపనవచనమ్ , పుత్రవ్యతిరిక్తముఖ్యకర్తృవిషయంవా , అకృతాస్థి సञ्చయనవిషయంవాస్యాత్ ॥ శ్లో ॥ సపిష్ఠీకరణాత్పుర్వమస్థిసञ्చయనం భవేత్ । ఏకాదశాహేమాసాస్తైవాస్థిసञ्చయనంభవేత్ ॥ * ॥ ఇత్యాదిభిస్సపిష్ఠీకరణాత్పుర్వమస్థిసञ्చయనస్యవిహితత్వా దితిచేన్న ॥ శ్లో ॥ శృణోత్యనిర్దిశంపుత్రఃపితృస్తుమరణంయది । మృతాహతేప్రితకార్యంస్యాత్తస్యశుద్ధిర్దశాహతః ॥ * ॥ ఇతి వచనేనాస్తర్దశాహశ్రవణేత దాది దశదినాశౌచస్యసత్వేఽపిమృతదినాదిదశాహతపవిత్రతకార్యసమాపనస్యకణ్డతః ప్రతిపాదనాత్ , అపవాదభూతేన “ యావదాశౌచంప్రేతస్యోదకమ్ ” ఇతివిష్ణుస్మరణపదనస్యదశాహానంతరశ్రవణాదివిషయాస్తరపద్భావేనొత్పన్నస్యభాధాత్ ,

ఏకాదశేఽహ్ని అపరాష్ణాత్పుర్వమాగతపుత్రవిషయేవిధిః

ఏకాదశేఽహ్ని అపరాష్ణాత్పుర్వమాగత పుత్రవిషయే ప్రేతీనసిః — ॥ శ్లో ॥ దశరాత్రవ్యతీతేతుపితృశ్చేదార్థవైదికమ్ । పుత్రఃకుర్యాత్తదాశౌచం దశరాత్రమితిస్తుతమ్ ॥ * ॥ ఇతి । అత్రఫితృమేధసారకృత్ — ॥ వా ॥ కృతేదశాహకృత్యే శ్రుత్వైకాదశాహేత్వాగతఃపుత్ర ఉత్తకేశ ఏకోద్దిష్టం కృత్వా దశాహతిలోదకందద్యాత్ , అకృతేదశాహకృత్యేఽనిర్దశాహే పితృర్మృతిశ్రుతౌ శ్రుతాహాది దశాహే న్నమృదకాది కృత్వా ఏకాదశాహే ఏకోద్దిష్టం కృత్వా త్రిపక్షే సాపిష్ఠ్యం కుర్యాత్ ॥ * ॥ ఇతి । అకృతేదశాహకృత్యే దశమదినరాత్రావాగతోఽపి ॥ శ్లో ॥ శుక్రవారేవ్యతిక్రాంతై మాతాపితౄస్తదైవచ । శఘ్నిరాత్రౌస్తదాక్షౌరం ప్రేతకార్యంచ నాచరేత్ ॥ దివైవ తర్పణం కుర్యాన్నాపరాష్ణాతుసञ్చయః ॥ * ॥ ఇతి । దాహాదినభ్యతిరిక్తవినే రాత్రాపుదకదానాదినిషేధాత్తత ఉత్తరం దశాహకృత్యం సమాప్య ఏకాదశాహే ఆద్యశార్ధం కుర్యాత్ । అయమత్ర ఫితృమేధ సారకృతోఽభిమతః ప్రేతీనసి వచనార్థనిగూహః । అనేయ సపిష్ఠాదినా కృతే దహనాది దశాహకృత్యే సంజయాత్వాగ్రేకాదశాహే పితృమృతిం శ్రుత్వా సమాగతఃపుత్రః పునర్ద

హనాది సర్వం తదాకృత్వా ఏకోద్దిష్టంచకృత్వా తదారభ్య దశరాత్రా
శౌచానుష్ఠానముదకమాత్రంచ కుర్యాత్ । కనిష్ఠేనతు దశాహకృత్యేకృ
తే సంచయాత్పూర్వం పరంవా సమాగతోజ్యేష్ఠపుత్రః ॥ శ్లో ॥ ప్రేత
కృత్యేతునిష్కృతైపుత్ర ఏకాదశేఽహని । ఆగతస్తద్దినేత్వాద్యం పిష్టోగ
కసమాపనాత్ ॥ * ॥ ఇతి । సంచయాత్పూర్వమేకాదశాహే ఆగతః పృషోత్స
ర్జనపూర్వకమాద్యేకోద్దిష్టంచకృత్వా తతః ఆరభ్యాశౌచాస్తముదకదానం
కుర్యాన్నపిణ్డదానమ్ , ॥ శ్లో ॥ ముఖ్యకర్తా విదేశస్థః కాలేఽకాలేశ్రుతో
యది । తిలవారిప్రకుర్వీత పిణ్డదానం వివర్ణయేత్ ॥ * ॥ ఇతి స్మరణా
త్ । కాలే - ఏకోద్దిష్టకాలే ఏకాదశాహ ఇతి యావత్ , అకాలే - ఏకాద
శాహేన స్తరకాల ఇత్యర్థః । అత్ర సర్వత్ర త్రిపత్యాదౌ సపిణ్డీకరణమ్ । అకృ
తే దశాహకృత్యే ఆగతదినమారభ్య దశాహకృత్యం పరిసమాప్య ఏకాద
శాహే ఏకోద్దిష్టం త్రిపత్యాదౌ సాపిణ్డ్యం కుర్యాదితి । అనేయేతు ప్రేరీసనివ
చన మిన్యధావ్యాచక్షుతే — దశరాత్రేవ్యతీతే ఏకాదశదినే సేత్రార్చ్యుతి
శ్రవణేపుత్రస్తదాతన్నిన్నేవాఽహని ఔర్ధ్వదైహికం వసనపూర్వకముదకం
పరిసమాప్య ఏకోద్దిష్టం పరిసమాప్య ఏకాదశాహమారభ్యాశౌచమాత్రమ
నుష్ఠేయమ్ , నోదకమితి తన్నన్దమ్ , ॥ శ్లో ॥ కనీయసాకర్త సమాపితంచే
చ్ఛాద్ధాత్పురోజ్యేష్ఠసమాగతశ్చేత్ । తస్మిన్దినే శ్రాద్ధమేకం సమాప్య
పశ్చాద్దశాహాత్తు తిలోదకంచ ॥ కృతక్రియేఽపి పితరి దశాహం సూతకీ భ
వేత్ । దద్యాత్తిలోదకం పుత్రస్సపిణ్డీకరణం పునః ॥ ముఖ్యకర్తా విదేశస్థః
కాలేఽకాలేశ్రుతోయది ॥ * ॥ ఇత్యాదిభిః పత్తి శ్లోకైశ్చ తాదివచనైరేకా
ద్దిష్టానస్తరమప్యదకదానవిధానాత్ .

కవిష్టాదికృతసాపిణ్డ్యస్య జ్యేష్ఠేన పునఃకరణమ్

యద్యేకోద్దిష్టాఽంతం పుత్రావాఽన్యోవాకుర్యాత్ । విదేశస్థః పుత్ర
శ్చుత్వావసనం కృత్వా దశాహముదకమాత్రం దద్యాత్ , సపిణ్డీకర
ణం చాన్యకృతం కనిష్ఠకృతంవా పునఃకుర్యాత్ । అత్ర గార్హః — ॥ శ్లో ॥
కృతక్రియేఽపి పితరి దశాహం సూతకీ భవేత్ । దద్యాత్తిలోదకం పుత్రస్సపి
ణ్డీకరణం పునః ॥ * ॥ వృద్ధశాతాతపః — ॥ శ్లో ॥ అగ్రజోవాఽనుజౌ

హృదయపితృరవగతోమృతీమ్ । హృదయత్వాదధికేశాదీన్ నచేలమవగా
 హయేత్ ॥ అదశాహంబ్రహ్మచారి దత్వాచైతన్యిలోదకమ్ । సపిణ్డీకరణం
 కుర్యాదనేనచకృతంయది ॥ * ॥ ఇతి । అగ్రజస్తిలోదకందశాహందత్వా
 అన్యకృతమపి సపిణ్డీకరణమేకాదశాహంపునఃకుర్యాత్, అనుజస్తు దశా
 హం తిలోదకమాత్రం దద్యాదిత్యర్థః । మాధవీయే — ॥ శ్లో ॥ దేశా
 న్తరైస్థితః పుత్రః శ్రుత్యాపితృవిపర్యయమ్ । కృత్యాతువపనం దత్వాద
 శాహంస్తం తిలోదకమ్ ॥ సపిణ్డీకరణశ్రద్ధం కుర్యాదేకాదశేహని ॥ * ॥
 ఇతి । ఏకోద్దిష్టస్యపూర్వమునేనకృతత్వా దేకాదశాహంపునస్తస్యవిధా
 నాభావాత్, తత్రసపిణ్డీకరణమేవకుర్యాత్, నపునష్టోడశశ్రద్ధమిత్యర్థః ।
 ఏతచ్ఛపకాదశాహేసపిణ్డీకరణం పునఃకరణవిషయమ్, అన్యధాత్రిపత్యా
 దావేవకుర్యాత్ । షట్త్రింశన్నతే — ॥ శ్లో ॥ ఆగతోజ్యేష్ఠపుత్రస్తుప్రే
 తకృత్యేనమాపితే ॥ ఏకాదశేహిసాపిణ్డీకరణముక్తకాలవ్యతిక్రమే ॥ * ॥
 ఇతి । ప్రేతకృత్యేనసపిణ్డీకరణాన్తత్యర్థః । చన్ద్రికాయామ్ — ॥ శ్లో ॥
 జ్యేష్ఠైనవాకనిష్ఠేనసపిణ్డీకరణేకృతే । దేశాన్తరగతానాంతుపిణ్డదానంక
 థం భవేత్ ॥ శ్రుత్యాతువపనం కృత్వాదశాహంస్తం తిలోదకమ్ । తతస్స
 పిణ్డీకరణం కుర్యాదేకాదశేహని ॥ ద్వాదశాహేనకర్తవ్యఇతి శాతాతపో
 బ్రవీత్ ॥ * ॥ ఇతి । సర్వజ్యేష్ఠః పునఃకుర్యాదిత్యర్థః । శాతాతపః —
 ॥ శ్లో ॥ శ్రవణాహేనకుర్వీతభోజనం మైథునంతథా । దశాహంస్తైనుజః
 కుర్యాత్పూర్వణశ్రద్ధమాదరాత్ ॥ జ్యేష్ఠస్సపిణ్డీకరణం పునః కుర్యా
 త్కృతంయదా ॥ * ॥ ఇతి । అన్యేనకృతేఏకోద్దిష్టాన్తకృత్యేనన్తరమాగ
 తోనుజోదశాహముదకదానం దత్వాదశాహంస్తైకాదశాహేగ్రజాస
 నిధానెపార్వణంసపిణ్డీకరణంకుర్యాత్, తత్రాత్మతమపిసాపిణ్డీకరణముగ్ర
 జః పునఃకుర్యాదిత్యర్థః । స్మృత్యన్తరే — ॥ శ్లో ॥ కృతేశ్రద్ధజ్యేష్ఠ
 పుత్రఆగతశ్చేత్యధం భవేత్ । తిలోదకంతునిర్వర్త్యత్రిపత్యాతుసపిణ్డన
 మ్ ॥ కనిష్ఠైనైవవిధివత్సపిణ్డీకరణేకృతే । జ్యేష్ఠేనాపిచకర్తవ్యం సపిణ్డీక
 రణంపునః ॥ విభక్తోవావిభక్తోవామాతాపితృస్సపిణ్డనమ్ । కథంచద
 నుజః కుర్యాన్ముఖయః కుర్యాత్తదగ్రజః ॥ * ॥ ఇతి । జ్ఞాత్యాదిసాపి

జ్ఞాన్యైకతేజ్యేషాసన్నిధానసర్వేవిభక్తాః పుత్రాపౌత్రాదశాహాసాపి
 జ్ఞాన్యైః పునఃకుర్యుః , పశ్చాదాగతోఽజ్యేష్ఠోఽపి పునఃకుర్యాత్ । అగ్ర
 జేనకృతంతు నపునఃకుర్యాదిత్యాహ బృహస్పతిః — ॥ శ్లో ॥ సపిణ్డీక
 రణంపిత్రైః పితృయజ్ఞవిధానతః । పుత్రాస్సర్వైః పృథక్కుర్యుర్యదాజ్యే
 ష్ఠోనకారయేత్ । అగ్రజేనకృతంకర్తువానుజేనపునఃకృతిః ॥ * ॥ ఇతి ।
 సర్వజ్యేష్ఠసన్నిధానే విభక్తాఽపినపృథక్కుర్యుః । జెష్ఠపవకనిష్ఠానుమత్యా
 సంపుత్రద్రువ్యేణసాపిజ్ఞాన్యైః పునఃకుర్యాత్ ॥ శ్లో ॥ నవశ్రాద్ధంసపిణ్డత్వం
 శ్రాద్ధాన్యపిచయోడత । పతేనైవతుకార్యాణిసంవిభక్తభనేష్వపి ॥ * ॥
 ఇతిష్ఠరణాత్ । అవిభక్తవిషయేఽన్యకృతేసపిణ్డీకరణేసర్వజ్యేషాసన్నిధా
 నేవిద్యమానజ్యేష్ఠపవపునఃకుర్యాత్, నసర్వైః । సర్వజ్యేష్ఠోఽపిశ్రుత్వా
 పునఃకుర్యాత్, ॥ శ్లో ॥ జ్యేష్ఠేఽసన్నిహితేచారైవర్తమానక్రియాన్తి
 రే । పిత్రైఃపుత్రైఃకర్తవ్యం ద్వితీయేవానుజేనవా ॥ సర్వైరనుమతీంకృ
 త్వాజ్యేష్ఠేనైవతుయత్కృతమ్ । ద్రువ్యేణచావిభక్తైఃసర్వైరేవకృతంభ
 వేత్ ॥ జ్యేష్ఠసపిణ్డీకరణంపునఃకుర్యాత్కృతంయదా ॥ * ॥ ఇతిష్ఠరణాత్ ।

వత్సరాస్తమాతాపితృమృతీశ్రవణే

సంవత్సరానంతరం మాతాపితృర్మృతీశ్రవణే స్మృత్యంతరమ్ —
 ॥ శ్లో ॥ పితరిప్రాపితేప్రేతేపుత్రైఃకుర్యాత్కరియాదికమ్ । సంవత్సరే
 వ్యతీతేఽపిదశరాత్రంయదావిధి ॥ * ॥ ఇతి । పురాణేఽపి — ॥ శ్లో ॥
 పితరాచేచ్ఛతాస్యాతాం నూరథోఽపిహిపుత్రకః । శ్రుత్వాతద్దినమార
 భ్యదశాహం సూతకీభవేత్ ॥ * ॥ ఇతి । విజ్ఞానేశ్వరీయే — ॥ శ్లో ॥
 మహాగురునిపాతేతుఆర్ద్రాస్తోత్రపవాసినా । అతీతేఽజ్వపికర్తవ్యం ప్రేత
 కార్యం దశాహతః ॥ * ॥ ఇతి । స్మృత్యర్థసారే — ॥ వా ॥ మాతాపి
 తృమరణేదూరదేశేఽపివత్సరామార్గమపిపుత్రశ్శ్రుత్వాశ్రవణాదినాది
 స్వజాతుక్తం దశాహాద్యాశౌచంకుర్యాత్ ॥ * ॥ ఇతి । అతీతవత్సర
 ప్రేతస్యప్రధమవత్సరవిహితసోదకుమ్భానుమాసికకేశధారణాదీనాం ద్వి
 తీయవత్సరేకర్తవ్యతావిధానాదర్కనాత్తాదినకార్యాణి, మృతమాసేమృ
 తతిధావాద్వికశ్రాద్ధమేవ, మృతమాసాద్యజ్ఞానతతాగ్రలేకార్యమ్ । అ

నతీతవత్సరప్రతకృత్యేత్వాద్వికపర్యవ్రం సేవ్యసేవకాలేశిష్టాన్యూర్ద్వభా
 వీనిసోదకుమ్ముమాసికాదీనికృత్వామృతమాసతిధావాద్వికంకుర్యాత్, || స్లో ||
 అస్థానలశవృత్తైర్వాదధ్వాతువిదిపూర్వకమ్ | ఏకాదశేద్వాదశేచమా
 సికానిసపిణ్డనమ్ | కృత్వాచపునరావృత్వామాసికానితుతద్దినే | యావ
 ద్వాద్వికపర్యవ్రంమితిశాతాతపోబ్రవీత్ || * || ఇతి | శతకేదపి — || స్లో ||
 దశరాత్రం సదాపిత్రాః పరోక్షమరణశ్రుతౌ | త్ర్యహంమాతృసపత్యాన్వి
 స్తుదశాహం వత్సరాదధః | కృతార్థవైహికేత్యబ్దెదినంతస్యాస్త్ర్యహం
 తయోః || * || ఇతి | శతకృతా ఏతద్వాద్యభ్యావతమ్ | వత్సరమధ్యేతత్ప
 రంవా మాతాపిత్రౌరసన్నిధానమరణశ్రవణేనర్వేషామపిపుత్రాణాం ద
 శాహమాశౌచమ్, సపతీమాతుస్తస్వసన్నిధానేమృతౌశ్రుతాయాం వహ్న
 త్పరం త్ర్యహమేవతత్పూర్వంతుదశాహమ్ | అత్రవిశేషః — జెష్ఠేనకృ
 తేదౌర్ధ్వదైహికేదైచాతిక్రాంతే, తస్యాః - సపతీమాతుః, పరోక్షమృ
 తిశ్రవణేదినమ్, తయోః - మాతాపిత్రాః, తచ్చుత్తొకనిష్ఠస్యత్ర్య
 హమ్, || స్లో || పితరిప్రాప్తితేప్రేతేపుత్రాదేశాన్తరంగతః | కృతక్రియే
 త్రిరాత్రంస్వాద్దశాహమకృతక్రియే || * || ఇతి | వత్సరాదూర్ధ్వశ్రవణే
 కృతక్రియేత్రిరాత్రవిధిః కనిష్ఠవిషయపవ, || స్లో || కృతక్రియేదపిపితరిదశా
 హం సూతకంభవేత్ | దద్యాత్తిలోదకం పిణ్డంసపిణ్డీకరణంపునః || * ||
 ఇతి దశాహవిధానాత్కృతస్యాపిసపిణ్డీకరణస్యపునఃకరణవిధానసామర్థ్యా
 జ్యేష్ఠవిషయత్వముస్యావగమ్యతే | తథాచపైరీనసిః — || స్లో || ప్రా
 పితబ్రాతృమరణేదత్తపిణ్డోదకక్రియే | త్రిరాత్ర సూతకంతత్రదశా
 హంపుత్రభార్యయోః || * || కృతక్రియే పితరిభర్తరిచజ్యేష్ఠపుత్రభా
 ర్యయోర్దశాహమిత్యర్థః | ఏవంచసంవత్సరాదూర్ధ్వం పితృమృతిశ్రవణే
 జ్యేష్ఠపుత్రాదశాహముదకమాశౌచం చానుష్ఠాయకృతమపి సపిణ్డీకరణంపు
 నఃకుర్యాత్ | కనిష్ఠపుత్రస్తుకృతక్రియవిషయేత్రిరాత్రమాశౌచముద
 కమాత్రంచకుర్యాదితి | అత్రకేచిదాహుః — || స్లో || సంవత్సరేవ్య
 తీతేదశరాత్రం యధావిధి || * || ఇత్యాదీనిసంవత్సరాదూర్ధ్వంశ్రవ
 ãణేదశాహప్రతిపాదకానివచనాని అకృతక్రియపితృవిషయాణి, “కృతక్రి

యేత్రిరాత్రంస్యాత్ ” ఇతివచనం వత్సరాదూర్ధ్వం పితృమరణశ్రవణే కృతక్రియే పితరిజ్యేష్ఠాదీనాం సర్వేషామపి పుత్రాణామవిశేషేణ త్రిరాత్రాశౌచోదకదానప్రతిపాదనపరమ్ , “ || స్లో || కృతక్రియేఽపి పితరి దశాహం సూతకం భవేత్ | అగ్రజౌవాఽనుజౌవాఽపి ” ఇత్యాదీనికృతక్రియవిషయే దశాహశౌచప్రతిపాదకాని వత్సరాత్పూర్వం పితృమరణవిషయాణి | యచ్చోక్తమ్ “ సపిణ్డీకరణం పునః ’ ఇతి పునఃకరణవిధాన సాహధ్యేత్ కృతక్రియేఽపి పితరిదశాహశౌచస్య జ్యేష్ఠపుత్రవిషయత్వమువగమ్యత ఇతి , తదపి న , కృతక్రియవిషయే పుత్రమాత్రస్య పునస్సపిణ్డీకరణవిధానోపపత్తే సామర్థ్యాభావేన జ్యేష్ఠైకవిషయత్వాప్రతీతిః | ఏవంచ సంవత్సరాదూర్ధ్వం కృతక్రియ పితృమరణశ్రవణే జ్యేష్ఠపుత్రాఽపి త్రిరాత్రాశౌచముదకంచానుస్థాయ చతుర్థదినే సాపిణ్డ్యం కుర్యాత్ | వత్సరాత్పూర్వం మృతిశ్రవణే సర్వేపుత్రాదశాహమాశౌచముదకంచ కుర్యుః | జ్యేష్ఠపుత్రస్తు కృతమపి సాపిణ్డ్యమేకాదశాహే పునఃకుర్యాత్ ” ఇతి | యథోచితమత్రద్రష్టవ్యమ్ .

సపత్నీమాతృవిషయే

సపత్నీమాతృర్వద్వాత్పూర్వం మృతిశ్రవణే దశాహమాశౌచముదకంచ | వద్వాత్పూర్వమృతిశ్రవణేత్ర్యహమ్ | తథావవరిదరాజీయే — || స్లో || ప్రాగ్భాజ్జననీసమం దిశతుతత్ ప్రేతోదకాదిక్రియాస్తస్మాత్తు పరి గౌణమాతృమరణం శ్రుత్వాసదాఘం త్ర్యహమ్ || * || ఇతి | విజ్ఞానే శ్వరీయేఽపి — || స్లో || పితృపత్నీమతీతాయాం మాతృవర్గం ద్విజోస్తమ | సంవత్సరే వ్యతీతేఽపి త్రిరాత్రమశుచిర్భవేత్ || * || ఇతి | సపత్నీమాతృరౌరస పుత్రాసన్నిధానె భిన్నోదరేణకృతేదాహాదౌ తదాఽఽతౌరసపుత్రఃస్వకనిష్ఠకృతే యావత్తావదేవకుర్యాత్ , || స్లో || బహ్వీనామేకపత్నీనామేకాచేతుప్రిణీభవేత్ | సర్వాస్తాస్తైసపుత్రైః పుత్రిణీర్నసంరబ్రవీత్ || * || ఇతి తేనపుత్రవత్వాభిధానాత్ | సంగ్రహేచ — || స్లో || భిన్నోదరకృతేకృత్యేదాహాద్యత్వాగతౌరసః | స్వకనిష్ఠకృతేయావత్తావదేవాచరేత్తదా || * || ఇతి | సపిణ్డీకరణం భిన్నోదరజ్యేష్ఠకృతమపి కని

ప్యోఽప్యారసః పునఃకుర్యాత్ । స్వకనిధ్యకృతే యావదిత్యుక్తత్వాత్ .

ప్రాశితభాగ్ తృవిషయే

భాగ్ తృవిషయే ప్రేరీతసః — ॥ శ్లో ॥ ప్రాశితభాగ్ తృసురణై ద
త్తపిష్టోదకక్రియే । త్రిరాత్రం సూతకంతత్ర దశాహం పుత్రభాయా
యోః ॥ * ॥ ఇతి । అత్ర విశేషమాహ గాలవః — ॥ శ్లో ॥ కృతోదకేతు
షణ్ణా సాత్ పక్షిణ్యాశౌచముచ్యతే । అథ శేష్త్రిదినం గ్రాహ్యసుకృ
తోదేదశాహికమ్ ॥ * ॥ ఇతి । షణ్ణా సాదూర్ధ్వం భాగ్ తురస్థం పక్షిణీత్య
న్ధః । తథాప్యత్యంతరే — ॥ శ్లో ॥ భాగ్ తుర్దైశాంతరమృతౌ షణ్ణా సా
ద్యత్సరాదధః । దశరాత్రం త్రిరాత్రం స్యాద్దశాహం దాహకస్యతు ॥ * ॥
ఇతి । దాహకస్య - భాగ్ తుః । అన్యత్రాపి — ॥ శ్లో ॥ దేశాంతరమృతిర్య
త్ర త్వనుజాగ్రజయోశ్చుతా । షణ్ణా సాద్వత్సరాదర్వాద్దశాహం త్ర్య
హమాచరేత్ ॥ * ॥ ఇతి । జ్ఞాత్యాదివిషయేతు - “ మాసత్రయేత్రిరాత్రం
స్యాత్ ” ఇత్యుక్తమశౌచముదకంచ జ్ఞేయమ్ .

అపుత్రసపిణ్డమరణవిషయే

అపుత్రస్యసపిణ్డస్యాకృత సంసారస్య ఏకాదశాహాత్పరం మర
ణశ్రవణే పునర్లహనం కృత్వా యావత్సౌచముదకం పిణ్డంచ దత్వా
ఆశౌచాంతే ఏకోద్దిష్టం పరిధినే సాపిణ్డ్యంచ కుర్యాత్ । అష్టాత్పరం శ్రవ
ణే ఏకాహేనపునర్లహనపిష్టోదకాని సమాప్య ద్వితీయే శ్రాద్ధంతృతీయేసపి
ణ్డనంచ కుర్యాత్, ॥ శ్లో ॥ అతీతేఽష్టేతు సంస్థారే ఏకాహాష్టిణ్డమర్పయేత్ ।
శ్రాద్ధందద్యాద్ద్వితీయేఽహితృతీయేఽహిసపిణ్డనమ్ ॥ * ॥ ఇతి పురణాత్ .

కృతప్రేతకృత్యవిషయే పిణ్డనిషేధః

కృతప్రేతకృత్యస్య మరణశ్రవణే ఉదకమాత్రం దద్యాన్నతు పి
ణ్డా , ఏకోద్దిష్ట సాపిణ్డ్యంచ కుర్యాత్ । కృతైకోద్దిష్టస్య సపిణ్డాదేర్మ రణ
శ్రవణే ఉదకం సాపిణ్డ్యంచ కుర్యాత్ । అనేయకృతమపి సాపిణ్డ్యం సపి
ణ్డదాహిత్రాదిః పునఃకుర్యాత్ । కనిస్థాదినా నిర్మూత్తపిష్టోదక దానాది
దశాహకృత్యస్య పిత్రాదేరేకాదశదినాదా మరణశ్రవణేజ్యేష్ఠాదిర్ముఖ్య
కర్తా యావత్ స్వశౌచముదకమాత్రం దద్యాత్ , నతు కనిస్థాదికృతం

పిష్టాదిదశాహకృత్యంపునఃకుర్యాత్, || శ్లో || ముఖ్యకర్తావిదేశస్థఃకాలేకా
 లేశ్రుతాయది । తిలోదకం ప్రకుర్వీత పిష్టదానం వివర్ణయేత్ || కృతక్రి
 యేఽపి పితరీ దశాహం సూతకీభవేత్ || దద్యాత్తిలోదకం పుత్ర సుపిణ్డీక
 రణంపునః || * || ఇత్యాదిభిఃపూర్వోదాహృతవచనైరుదకమాత్రస్య పు
 నర్విధానాత్, పిష్టదానస్యచ నిషేధాత్ । నను, || శ్లో || ముఖ్యకర్తా
 విదేశస్థో మాతాపిత్రోర్న్యత్రోతాయది । సంవత్సరేవ్యతీతేఽపి కుర్యాత్ప్రే
 తక్రియాంతదా || * || ఇతివచనాద్దాహాది సర్వం ముఖ్యకర్తాకర్తవ్య
 మితిచేన్న । అన్యకృతస్యాశ్రపునఃకర్తవ్యత్వాప్రతీతేశ్చికాలాతిక్ర
 మేఽపి పిత్రోర్నశాపహాదక్రియావిధిపరత్వాత్, || శ్లో || దేశాన్తరస్థా
 పితరా మృతౌచేదన్యోఽపి కుర్యాదఖిలంచపిత్ర్యమ్ । దాహంచినా తానిపు
 నశ్చపిత్రోర్జ్వేష్టోఽపి కుర్యాదనుజైసపిష్టనమ్ || * || ఇతివచనాద్దాహవ్య
 తీరిక్తంసర్వం పునఃకరణీయమితిచేన్న । అస్యాతిక్రాన్తదశాహవిషయత్వా
 ప్రతీతేర్దశాహమధ్యాగత ముఖ్యకర్తృవిషయత్వేన చరితార్థత్వాత్ । త
 థావత్ప్రత్యుత్సరే — || శ్లో || ముఖ్యకర్తాగమేఽన్యస్తు ప్రవృత్తోఽపి క్రి
 యాంత్యజేత్ । తతస్తుకర్తకుర్వీతసంసకర్తావిస్మజేత్తతః || పునస్తిలోద
 కం పిష్టం నగృప్రచ్ఛాదనంతథా । నవశాస్త్రప్రదానానిసర్వంకర్తృన
 మాచరేత్ || * || పారస్కరీఽపి — || శ్లో || ఏతైరారబ్ధిపిష్టస్య
 ద్యాగచ్ఛన్తి వైసుతాః । తేఽపికుర్యుస్తుపూర్వోప్తపిష్టదానంజలంతథా ||*||
 ఇతి । అతోదశాహమధ్యేముఖ్యకర్తాగమే వచనబల్యాద్దాహవ్యతిరిక్తంపూ
 ర్వకృతంసర్వం తేనకార్యమ్, సజ్జయనంతునపునఃకార్యమ్ । కృతేనై
 వాస్థినజ్జయనేన “ఉత్తిష్టప్రేషి” ఇత్యాదిమన్తాస్థిసేద్యైః, || శ్లో ||
 దశాహకర్తృణ్యారభ్యేసంసకర్తాదాకనీయసా । జ్వేష్టోయస్తవ్రాగచ్ఛ
 న్నోఽన్యశేషం సమాపయేత్ || ఇతిన్తరణాత్ । దశాహేనన్తరమాగతేనము
 ఖ్యకర్తాపిష్టదానాదివర్ణముదకమాత్రమాశౌచం చానుష్ఠేయమ్, ఏకోద్ది
 ష్టాదికమూర్ధ్వకృత్యంచ తేనకార్యమ్ । తథాపిత్వమేధసారే — || వా ||
 ప్రారబ్ధకేనచిత్ప్రేతకృత్యేముఖ్యకర్తాన్తరగతోదాహంచినాన్వత్స
 ర్వంకుర్యాత్, కృతం నాస్థినజ్జయనమ్, పూర్వప్రవృత్తశోచకమాత్ర

మాదశాహందద్యాత్, యద్యేకోద్దిష్టాస్తం పుత్రోవాఽన్యోవాకుర్యాద్వి
 దేశస్థః పుత్రశ్శుక్రిత్యావపనం కృత్వాదశాహముదకమాత్రం దద్యాత్,
 జ్యేష్ఠః కృతముపి సాపిణ్యమేకాదశాహపవపునః కుర్యాత్ || * || ఇతి ।
 స్మృత్యస్తరే — || శ్లో || కనిష్ఠేనకృతం సర్వం శాస్త్రాధాస్తంచ యథా
 క్రమమ్ । జ్యేష్ఠపుత్రస్సమాయాతస్తద్దినాదిదశాహతః । పాషాణస్థాప
 నం పిణ్డం వినైవోదకమాచరేత్ || * || ఇతి । విశ్వాదశేఽచ — || శ్లో ||
 యః కుర్యాత్పురీధమేఽహ్నిసంస్కృతివిధిం జ్ఞాతేస్తదన్యస్యవాశాస్త్రా
 స్తంసకలం సవచరతుజ్ఞాత్యాదికైఽప్యాగతే । జ్యేష్ఠాసన్నిధినాకనీయసి
 పితుః కుర్వాణపవక్రియాశ్శుశ్లోవస్థితపవచేదధవరెజ్ఞాయాం స్తదూ
 ధ్వక్రియాః || యప్నిత్రోర్మరణాదికందశదినం తస్మిన్ గతేజ్యాయసస్తత్ప
 శ్చాచ్ఛ్చివణాత్పూర్ణభృత్యుపరతాశౌచప్రవృత్తావపి । జ్యాయానేవతదూ
 ధ్వమాచరతుతచ్ఛాస్త్రాదివిశాస్త్రకం తత్తత్సర్వశుద్ధిశుద్ధిమస్తరదసాతా
 త్కాలికీం దేవలః || * || ఇతి । మిశ్రమ్ - సపిణ్డీకరణమ్, ఉక్తైషు సర్వై
 షువచనైషు దశమదినానూధ్వకం కృతదశాహకృత్యస్య పిత్రాదేర్మరణ
 శ్రవణే పిణ్డరానాదేరవిధానాదుదకమాత్రమేకోద్దిష్టాదూర్ధ్వకృత్యంచేతి
 బహుస్మృతिसంసుతమ్ । శతకవ్యాఖ్యానాదాతు “దేశాస్తరస్థాపితరౌమృ
 తౌచేత్” ఇతివచనమన్యధావ్యాఖ్యాతమ్ । పుత్రవ్యతిరిక్తేనాన్వేనసపి
 ణ్డాదినాదాహంసాపిణ్యాస్తకృత్యేకృతే అనస్తరమాగతఃపుత్రః దాహం
 సంచయంవినాపాషాణస్థాపననగ్నప్రచ్ఛాదనప్రతశబ్ద నవశాస్త్రేకౌత్తర
 వృద్ధివాస ఉదక తిలోదక పిణ్డబలిప్రదానమోడశసపిణ్డనాని పునఃకుర్యాత్,
 “దాహంవినాతానిపునశ్చసర్వమ్” ఇత్యవిశేషణాభిధానాత్, || శ్లో ||
 కృతక్రియేఽపి పితరి దశాహంసూతకీభవేత్ । దద్యాత్తిలాదకం పిణ్డం సపి
 ణ్డీకరణం పునః || ” ఇతి పునః పిణ్డదానస్యవిధానాచ్చ । అనుజైరనుష్ఠితే
 సపిణ్డీకరణాస్తకృత్యేతుజ్యేష్ఠపుత్రఉదకమాత్రంపునస్సపిణ్డనంచకుర్యా
 న్నతుపిణ్డాదీని । ఇతి । కనిష్ఠకృతదశాహకృత్యాదివిషయేఉదకదానసపి
 ణ్డీకరణవ్యతిరిక్తం పిణ్డాదికం నకర్తవ్యమిత్యత్రైవాగ్ధే || శ్లో || “ముఖ్య
 కర్తావిదేశస్థః కాలేదకాలేశ్రుతోయది । తిలవారిప్రకుర్వీతపిణ్డదానం వి

వర్జయేత్" ఇతి । 'కృతక్రియేఽపి పితరి' ఇత్యాదీనిపూర్వోక్తానివచనాని
యోజితాని । స్మృత్యంతరేచ — ॥ శ్లో ॥ సశిలాసమృదాసానం నప్రె
తు నచవాసకమ్ । నగ్నం పిండం నదాతవ్యందర్భస్తమ్బేతిలోదకమ్ ॥ * ॥
ఇతి । ప్రేతమ్ - ప్రేతశబ్దాచ్చరణమ్ , వాసకమ్ - వాసఉదకమ్ , న
గ్నమ్ - నగ్నప్రచ్ఛాదనమ్ , పిండమ్ - పిండప్రదానమ్ , దర్భస్తమ్బేతిలో
దకం న కార్యమ్ - దర్భస్తమ్బాస్తరణరహితస్థలేక ర్తవ్యమిత్యర్థః । తథాచ
న్ద్రికాయామ్ — ॥ శ్లో ॥ జ్యేష్ఠేనవాకనిష్ఠేనసపిండీకరణేకృతే । దేశా
స్తరగతానాంతు పిండదానం కథం భవేత్ । శ్రుత్వాత్తువపనం కృత్వాద
శాహంస్తం తిలోదకమ్ । తతస్సపిండీకరణం కుర్యాదేకాదశేఽహని ॥ * ॥
ఇతి । పిండదానమ్ - సపిండీకరణమ్ , జ్యేష్ఠేన పితృసపిండీకరణాంతప్రేతకృ
త్యేకృతే కనిష్ఠఃపితృమృతిం శ్రుత్వాదశాహంస్తం తిలోదకందద్యాత్ । క
నిష్ఠకృతేతుతప్తికజ్యేష్ఠశ్శ్రుత్వావపనం కృత్వాదశాహంస్తం తిలోదకమా
త్రందద్యాన్నతుపిండ్యా , తతఏకాదశాహాసపిండీకరణమేవకుర్యాన్న త్యే
కోద్దిష్టమిత్యర్థః । ఏవంస్మృత్యర్థనిప్రతిపత్తౌశిష్టాచారాద్వ్యవస్థా .

అయమత్రనిమగ్నః — ॥ వా ॥ అన్యేన సంసారాదా కృతే
అస్తర్దశాహేసంచయాత్పూర్వమాగతఃపుత్రఃపునర్దాహఽధినాఽస్థాదిద
ద్ధావ శిరోవపనం కారయిత్వా సంచయన నగ్నప్రచ్ఛాదనాతీత దినకృ
తవాసఉదక తిలోదకపిండదానైకోత్తరవృద్ధి నవశ్రాద్ధాని తదానీమేవ పు
నఃకృత్వా తాతా-లికోదకపిండ్యాద్యేకోద్దిష్టాంతం తతతా-లేకృత్వా స్వ
కాలే వచ్చిదశశ్రాద్ధాని సాపిండ్యంచ కుర్యాత్ । సంసారాతు , యావ
త్స్విశౌచమాశౌచాన్త్యదినేవా దశాహశేషే దేయం తిలాదకమాత్రం
దత్వాఽఽశ్మశుద్ధ్యర్థం బ్రాహ్మణా భోజయేత్ । సంచయాత్పరమాగత
శ్చేద్దాహసంచయవర్జం నగ్నప్రచ్ఛాదనాతీత పిండోదకనవశ్రాద్ధాదికృ
త్వా , తాతా-లిక తిలాదకాద్యేకోద్దిష్టాంతం కృత్వా శ్రవణదినమారభ్య
దశాహశౌచమనుష్ఠాయావృత్తాద్యమాసికాదీన్యక్తకాలే కృత్వా త్రివ
త్సాదా సాపిండ్యం కుర్యాత్ , సంసారాతు పూర్వవదేవకుర్యాత్ । కని
ష్ఠేనతు దాహేదిప్రేతకృత్యేకృతే సంచయాత్పూర్వం పరంవా ఆగతో

జ్యేష్ఠపుత్రః అతీతకాలీనోదక పిణ్డమాత్ర మేకదాదత్వా తాతాగలికోద
కపిణ్డాద్యోద్దిష్టాంతం కుర్యాత్ । సంఘయానాత్పూర్వమాగతశ్చేద్దాన్వ
దశాహే సాపిణ్డ్యం కుర్యాత్ , తతఃపరమాగతశ్చేచ్ఛన్నవణదినమారభ్య
దశాహశౌచమనుస్థాయ త్రిపత్రాదౌ సాపిణ్డ్యంకుర్యాత్ । సంసృక్తా కని
స్థస్తు పక్షద్వయేఽపి తిలవారిమాత్రం దశాహాంతం కుర్యాత్ । కనిష్ఠేన
కృతే దశాహకృత్యేనశమదినరాత్రావేకాదశాహేవా అపరాష్ణోత్పూ
ర్వమాగతోజ్యేష్ఠపుత్రస్సర్వాజ్ఞవచనం కృత్వా వృషోత్సర్జనాద్యోద్ది
ష్టంచకృత్వా తదారభ్యదశాహమాశౌచ మనుస్థాయ ఉదకమాత్రంచ ద
త్వా త్రిపత్రాదౌ సాపిణ్డ్యం కుర్యాత్ । కనిష్ఠేనాసమాపితేతు దశాహ
కృత్యే ఆగతదినమారభ్య దశాహకృత్యం పరిసమాప్య ఏకాదశాహే ఏ
కొద్దిష్టం త్రిపత్రాదౌ సాపిణ్డ్యం కుర్యాత్ । అన్యేనసపిణ్డాదినా దశాహ
కృత్యేకృతే సంఘయాత్పూర్వం దశమదినరాత్రావేకాదశాహేవా స
మాగతః పుత్రః పునర్దహన వపనాద్యోద్దిష్టాంతాని ఏకాదశేఽహ్నికృత్వా
దశాహానంతరముక్తకాలే ఆవృత్తాద్యమాసికాదీని కృత్వా త్రిపత్రాదౌ సా
పిణ్డ్యంచ కుర్యాత్ । అపుత్రస్య కృతసంసృగరస్యాంతర్దశాహే సంఘ
యాత్పూర్వం పరంవాఽఽగతో దాయభాజ్ఞుభ్యక్తాఽతీతకాలోదక పిణ్డ
మాత్రమేకదాకృత్వా తాతాగలికోదక పిణ్డదానసంఘయాన నవశ్రాద్ధాదిన
పక్షోదకరణాంతాన్యక్త కాలే కుర్యాత్ । అత్రసంఘయానాత్పూర్వమాగత
స్యముఖ్యోక్తుర్దహనవ్యతిరిక్తస్య నగ్నప్రచ్ఛాదనాదః కృతస్య పునఃకర
ణమస్తీలి కేచిత్ । అత్ర పక్షద్వయేఽపి సంసృక్తాఽదశాహాంతం దె
యం తిలోదకమాత్రం స్వాశౌచానైకృత్వా శుద్ధ్యర్థం బ్రాహ్మణభూ
జనం కారయేత్ । సచ దాయభాగేకాదశేఽహ్ని ఆగతఃఅన్యేన దశాహకృ
త్యేకృతే తాతాగలికైకోద్దిష్టం వృషోత్సర్గపూర్వకం కృత్వా , అత్య
శౌచవిధినాఽఽశౌచముదకంచానుస్థాయ త్రిపత్రాదౌ సాపిణ్డ్యంకుర్యా
త్ । అత్రాపి సంఘయానాత్పూర్వమాగత విషయే నగ్నప్రచ్ఛాదనాది
పూర్వక మేకోద్దిష్టమితి కేచిత్ , అకృతే దశాహకృత్యేతు దాహవ్యతిరి
క్తం సర్వం తదైవకృత్వా తతాగలీనవృషోత్సర్గోద్దిష్టేచ కృత్వాస్వా

శౌచమును స్థాయోక్తకాలే సాపిండ్యం కుర్యాత్ । అకృతేఽప్యస్థిసంచయనే
యత్ర పునర్దాహాభావస్తద్విషయే సన్నిహితే పూర్వచితిదేశే తంసమీ
త్యైఽన్తర్గతాహావాగతో ముఖ్యకర్తా సంచయనమన్త్రాః, స్తోత్రో
పహృతాస్థినామేనపరేత్ । యద్యేకోద్దిష్టాంతం పుత్రోఽన్యోవాకుర్యా
త్, విదేశస్థః పుత్రశ్చక్రిత్వా వపనం కృత్వా దశాహముదకమాత్రం
దద్యాత్, సపిండీకరణంచాన్యకృతం కనిష్ఠకృతంచా ఏకాదశాహేపునః
కుర్యాత్ । సంచయనాత్పరమాగతశ్చేద్వపనం కారయిత్వా వృషోత్స
ర్జనాద్యేకోద్దిష్టంచకృత్వా దశాహశౌచముదకమాత్రంచానుస్థాయ త్రివ
త్రాదౌ సాపిండ్యం కుర్యాత్ । అగ్రజాసన్నిధానేఽనుజస్సపిండీకరణం కు
ర్యాద్యది అగ్రజఃకృతమపి సపిండీకరణం పునఃకుర్యాత్ । అగ్రజాసన్నిధా
నేవిభక్తాఃకనిష్ఠాఃపృథక్కుర్యుః, అగ్రజోఽపి పునఃకుర్యాత్ । అవిభక్తాశ్చే
ద్విద్యమానేషు జ్యేష్ఠఃకుర్యాత్, నర్వజ్యేష్ఠఃపునఃకుర్యాత్ । వత్సరానన్త
రం మాతాపితృమరణశ్రవణే కృతక్రియే పితరి పుత్రాణాం త్రిరాత్రమ్,
అకృతక్రియేతు దశరాత్రమ్ । కృతక్రియేజ్యేష్ఠస్య దశరాత్రం కనిష్ఠా
నాం త్రిరాత్రమితి కేచిత్ । వత్సాభ్యర్తుమరణశ్రవణేఽపి పుత్రవద్దశా
హమ్ । సపత్నీమాతుర్దాహాదికృత్యే భిన్నోదరణకృతేఽన్తర్గతాహాగతా
రసపుత్రస్య స్వకనిష్ఠకృతే యావద్విహితం తావదేవకుర్యాత్ । సపత్నీ
మాతుర్వర్షాత్పూర్వం మృతిశ్రవణే దశాహమాశౌచముదకంచ, వర్షా
త్పరంతు శ్రవణేత్రయహమ్ । భిన్నోదరజ్యేష్ఠకృతం సపిండీకరణంచ ఔర
సః పునఃకుర్యాత్ । భ్రాతుర్దశాన్తరమరణశ్రవణే షణ్మాసాత్పూర్వం ద
శరాత్రం తతః పరం త్రిరాత్రమ్ । కృతోదకేతు తస్మిన్ షణ్మాసాత్పూర్
వం త్రిరాత్రమ్ । తత్పరం పక్షిణీ ఉదకంచ । వర్షాత్పరంతు శ్రవణే దా
హాకన్యతు భ్రాతుర్దశాహమ్ । కనిష్ఠాదినాకృతక్రియస్య పిత్రాదేరేకాద
శదినాదౌ మరణశ్రవణే ముఖ్యోక్తురుదకమాత్రమేవాతీతప్రేతకృత్యంకా
ర్యమ్ । సపిండ్యాదనర్వమ్, కేచిత్తుకనిష్ఠకృతస్య పిండ్యాదేర్వివృత్తిః । దహనస
ంజ్ఞాయవ్యతిరక్తస్యాన్యకృతస్య ప్రేతకృతస్య పునఃకరణమస్తీత్యాహుః ।

పునర్దాహవిధిః

అథపునర్దాహవిషయాః । అపరాఠే — ॥ శ్లో ॥ ముస్త్రీవత్సం
 స్మృతస్యాపి అసమాప్తాదకస్యతు । అర్వాగ్దశదినాదార్ధ్యం పునదా
 హూవిధీయతే ॥ * ॥ దశదినాదర్వాగ్సమాప్తాదకస్యేత్యన్వయః । శా
 తాతపః — ॥ శ్లో ॥ ఏకోద్దిష్టం సుతఃకుర్యాత్పుత్రప్రైకాదశేఽహని ।
 తత్రశ్రాద్ధం నకుర్యాత్చేతునస్సంసారమర్హతి ॥ * ॥ ఇతి । బృహ
 స్పతిః — ॥ శ్లో ॥ ఏకాదశేఽహ్నియచ్ఛ్రాద్ధమేకోద్దిష్టం సమాచరేత్ ।
 యదికార్యంనకుర్వీత పునస్సంసారమర్హతి ॥ * ॥ వసిష్ఠశ్చ — ॥ శ్లో ॥
 యత్కృతంప్రేతముద్దిశ్య నభశ్రాద్ధాదికంక్వచిత్ । అకృతంతద్విజానీయా
 దేకోద్దిష్టం వినాకృతమ్ ॥ * ॥ ఇతి । ఏతత్సర్వమకృతాఽస్థిసంచయనవిష
 యమ్ । తథాచత్పుర్యస్తరే — ॥ శ్లో ॥ ముస్త్రీవత్సంస్మృతస్యాపిష్యాస
 మాప్తాదకస్యతు । అస్థిసంచయనాదర్వాగ్పునర్దాహూవిధీయతే ॥ అస్థిసం
 చయనాదర్వాగ్సమాప్తాదకస్యతు । పునర్దాహం వినా తత్ర ఫిణ్ణదానా
 దకక్రియా ॥ * ॥ ఇతి । సంగ్రహేఽపి — ॥ శ్లో ॥ ముస్త్రీవత్సంస్మృత
 స్యాపి అకృతాస్థిచయస్యతు । ఆద్యశ్రాద్ధస్యవిచ్ఛేదేపునర్దాహూవిధీ
 యతే ॥ * ॥ ఇతి । నిమిత్తాంతరముక్తంఘృత్యస్తరే — ॥ శ్లో ॥ అమస్త్రీ
 పూర్వందగ్ధానామజ్జైకల్యశేషిణామ్ । చణ్డాలాదిహతావాంశపునర్దహ
 నమాచరేత్ ॥ * ॥ ఇతి । ఆదిశబ్దానైఖదంష్ట్రాస్వీచ్ఛామరణాదయో
 గృహ్యంతే । నారదశ్చ — ॥ శ్లో ॥ ముస్త్రీంవినాతుయద్దగ్ధం ప్రేతంత
 స్యపునఃక్రియా । ముస్త్రీసంసారయ్యుక్తస్యనకుర్యాద్దహనంపునః ॥ * ॥
 ముస్త్రీసంసారయ్యుక్తస్యనకుర్యాదిత్యేతత్కృతాస్థిసజ్జయనవిషయమ్ ।
 ఫిత్వమేథసారే — ॥ వా ॥ విధివత్సంస్తారేఽవ్యసస్థిసజ్జయేయద్యదకక్రియా
 విచ్ఛిద్యేత ఏకోద్దిష్టంనా తదా పునర్దాహః , యద్యస్థిసజ్జయః కృతస్యా
 పిపునర్దాహః , అన్యత్సర్వం కుత్యాత్ । తథాజ్ఞదాహవైకల్యేపునర్దా
 హః , యదిగృహ్యగ్నినాపశ్యమస్త్రీవద్దాహూఽన్యగ్నినాపివిధివత్పున
 ర్దాహాల్పీన్యాసృత్యకార్యః ॥ * ॥ ఇతి । యద్యస్థిసజ్జయఇతి - అస్థిసజ్జ
 యనేకతేజదకక్రియాయా ఏకోద్దిష్టస్యచన్వన్వకాలే అకరణేఽపిపునర్దా

హవిర్యధః । తథాసుధీవిలోపనే — ॥ నా ॥ అనాహితాగ్నేర్దాహస్యకుమ్భ
నిధానాస్తత్వాత్ “ఉత్తిష్టప్రేహిప్రద్రవోకః కృణుస్వపరమేవ్యోమః”
ఇతి మత్క్రిష్టసిద్ధేః । విధివత్కృతస్య పునర్దాహయోగాచ్చ అనస్థిసంశ్చ
యపవపునర్దాహః । అతపవకృతేఽస్థిసంశ్చయేత్ర్యహోత్రేతక్రియాస్త
ర్యతే, ॥ శ్లో ॥ అస్థిసంశ్చయనాదూర్ధం విచ్ఛిన్నేఽతర్పణాదికే । ఆరభ్యేయ
దిపిత్రాశ్చ పునస్సంక్షిప్త్యతేత్ర్యహోత్ ॥ * ॥ ఇతి । గృహ్యగ్నినా అమ
స్త్రీవద్దాహేపూర్వోదాహృతవచనెన అయథాకృతమకృతమితి న్యాయే
సపునదాహసిద్ధః । ఔపాసనేనాహితాగ్నిం దహేదితి నియమాత్ ,
॥ శ్లో ॥ అనాపాసేన యోదగ్ధస్తం దహేద్వహ్నినా పునః ॥ * ॥ ఇతి
వచనాచ్చ లోకాకాగ్నినా విధివద్దాహేఽపి తస్యాకించితకరతాత్వత్సత్వ
పాసనె తేన పునర్దాహః కార్యః , అసతి తప్త్వివిధివదగ్నిం సన్ధాయ పునర్దా
హః కార్యః । “అథయద్యాహితాగ్నిరన్యత్ర ప్రేయాద్దీప్యమానైహూః
యమానైర్గ్నిభిరాసీరన్యావదేవా స్యాగ్నిభిర్పమాగమయేరభా ” “ఆ
సంసాగరాదగ్నిం జుహుయాదగ్ని సంరక్షణార్థమ్ ” ఇతి బోధాయనావ
స్తమ్యాదిభిః దాహోస్తమగ్నిసంరక్షణస్తరణేన పునర్దాహసిద్ధేః , “శరీరదా
యాదాపవాగ్నయోభవన్తి ” ఇతి శ్రుతేః । వినియోగాన్తరాభావాచ్చ
పావ్యాధ్యాగ్నిత్యాగన్యహోపపాతకతోవైకైశ్చ తేనేవదాహః కర్త
వ్యః , యచ్చాన్యద్వక్తవ్యం తదగ్నినిరూపణావసరే ప్రతిపాదితమథస్తా
త్ ॥ శ్లో ॥ అనాత్మీయేన శాస్త్రేణ యోదగ్ధస్తం వ శాస్త్రుతః ॥ * ॥
ఇతి వచనమ్ , ॥ శ్లో ॥ అలభ్యాత్మీయసూత్రస్య శ్రాద్ధాంతం పరసూత్ర
తః । కుర్యాత్సగిణ్డీకరణం స్వసూత్రే జ్ఞేవ నాన్యతః ॥ * ॥ ఇతి భర
ద్వాజాదిజహుస్త్పతివిరోధాదుపేక్ష్యమితి పూర్వమేవోక్తమ్ । తన్త్రీ
ప్రవిష్టస్య తన్త్రీమాక్లేణ పునస్సంసాగరఉక్తఆగమే — ॥ శ్లో ॥ సర్వేషామే
వవర్ణానామాశౌచానైయథాక్రమమ్ । అన్యైస్త్వీం విధివత్కర్యస్తత్పుత్రా
శ్చరసాదయః ॥ * ॥ ఇతి । తత్రైవ — ॥ శ్లో ॥ వైదికంతుపురాకృ
తావశ్యాచ్ఛేదం సమాచరేత్ । యేమృతాదీక్షితాతేహం శ్రాద్ధద్వయ
ముదాహృతమ్ । పూర్వంతువైదికం శ్రాద్ధం కుర్యాత్తాన్త్రీం తతః పర

మ్ || * || ఇతి । అనాహితాగ్నేర్మన్త్రీవద్దాహాభావేపుత్రాదీనామాశౌ
 చముదకాదికం చనాస్తి । కింతుపునర్దాహసమయపవతేషామాశౌచాదికమి
 త్యుక్తమ్ । చద్వికాయామ్ — || శ్లో || ఆహితాగ్నేస్తువిధివద్దాహాంతం
 నాస్తిచెత్తదా । ఆశౌచగ్రహణం నాస్తిదాహాద్యాశౌచమిష్యతే || * ||
 ఇతి । దాహాద్యాశౌచమ్ - పునర్దాహాద్యాశౌచమ్ , తదాదిదశాహమ్ ।
 తథా పారస్కరః — || శ్లో || ఆహితాగ్నేస్తుదహనాద్దశాహాశౌచమి
 ష్యతే । అనాహితాగ్నేర్మరణాత్ పునర్దాహామాయదాభవేత్ || * ||
 ప్రేరీనసిః — || వా || ఆహితాగ్నేశ్చేష్ఠీవసన్ద్రియేతపునస్సంసాగ
 రం కృత్వాశావచాచ్ఛచమిష్యతే || * || ఇతి । స్మృత్యన్తరేఽపి —
 || శ్లో || దశాహాంతంసపిణ్డానాం మృతప్రైతక్రియాభవేత్ । పునస్త్రిరా
 త్రం సంసాగరేయఃపి త్రోద్దశాహతః || * || ఇతి । అనాహితాగ్నేః
 పునస్సంసాగరేసపిణ్డానాంత్రిరాత్రమ్ , యఃపి - ఆహితాగ్నేః , పునస్సం
 సాగరేసపిణ్డానాం దశాహమ్ , పిత్రోశ్చపునస్సంసాగరేపుత్రాణాం ద
 శాహతః క్రియేత్యర్థః । స్మృత్యర్థసారేఽపి — || వా || ఆహితాగ్నేర్విధి
 వద్దహనాభావేఆశౌచగ్రహణంనాస్త్వేషపునస్సంసాగరేదాహాద్యాశౌచ
 మపిసంపూర్ణమ్ , యావద్విధినానసంసాగరస్తావత్పుత్రాదీనాం ముఖ్య
 కర్తృణాం సన్ధ్యాదికర్తృలోపోనాస్తిశుభకర్తృనకర్తవ్యమ్ , ముఖ్యకర్తృసం
 మ్భవేతదితరజ్ఞాతీనాం శుభకర్తృచకర్తవ్యమ్ । అనాహితాగ్నేర్విధివద్దహ
 నాభావే తదానీమాశౌచగ్రహణం కృతాకృతమ్ । దశాహాంతరం మర
 ణశ్రవణేదాహాత్పూర్వం త్ర్యహాద్యాశౌచంనాస్తి , పునస్సంసాగరస్సా
 తకమధ్యేచేచ్ఛేషదినాచ్ఛుద్ధిః । అతీతేసూతకేపునస్సంసాగరశ్చేత్సూ
 ర్వమగృహీతాశౌచస్య పుత్రస్య పత్యాశ్చ దశాహమాశౌచమ్ , గృ
 హీతాశౌచయోః పుత్రపత్యోః స్త్రిరాత్రమ్ । పత్యాః పునస్సంసాగ
 రేపత్యుజ్జ్వేవమ్ , సవతోఽవ్యర్తికజ్జ్వేవమ్ , గృహీతాశౌచానాం కృతో
 దకానాం సపిణ్డానాం పునరాశౌచంనాస్తి , అకృతోదకానాం పునరేకా
 హమ్ || * || ఇతి । చద్వికాయామ్ — || శ్లో || విదేశస్థగృహీయావ
 ద్విధినా వైవ సంసక్రూతః । పుత్రాదీనామత సన్ధ్యాదికర్తృలోపో నవిద్య

తే || * || ఇతి । యత్తు — || శ్లో || అకృత్యాప్రైతకార్యాశీనిత్యవైమి
త్తికాన్యపి । నకుర్యాత్తావదాశౌచం యావత్ప్రైతస్యమోక్షణమ్ || * ||
ఇతి । తన్నిత్యవైమిత్తికశుభకర్మవిషయమ్, || శ్లో || అకృతేజ్ఞాతినంసాగ్ర-
రెనకుర్యాదాత్మనశ్శుభమ్ । కుర్యాదేవశుభం కర్మముఖ్యసంసృత్తృస-
మ్భవే || * || ఇతి స్మరణాత్ । దాహమంతరేణాప్యాశౌచాచరణముక్తం
స్మృత్యంతరే — || శ్లో || పుత్రః పిత్రోస్తుసంసౌగరం ప్రమాదాన్నక-
రోతిచేత్ । జ్ఞాతీనాం దశరాత్రం స్యాత్తదూర్ధ్వం సూతకం నహి || * ||
ఇతి, || శ్లో || నిత్యకమాణి కురీత్వత్పుత్యక్తానిత్యైవచ || * || ఇతి ।
అన్యచ్ఛ — || శ్లో || వంశజానామసంసౌగరే సూతకంతుకధం భవే-
త్ । దశాహాత్పరతశ్శుద్ధిజ్ఞాతీనాంతు విశేషతః || * || ఇతి । పతన్త్యయం
దక్షతిలోదకజ్ఞాతివిషయమ్ । పుత్రపిషయేఽపివసిష్ఠః — || శ్లో || ప్రమీ-
తపితృకః పిత్రోర్దాద్వదైహికమాచరేత్ । యదికర్తుమశక్తశ్చేదాశౌ-
చనియమాన్వితః || ఆదశాహాదధోర్ద్వం వాయదాకార్యక్షమస్తదా । త్రి-
రాత్రం సమత్రిక్రమ్యశ్రాద్ధం కుర్యాద్యధావిధి || * || ఇతి, || శ్లో ||
గాహకప్రైతదాశౌచమితరేషాం నవిద్యతే || * || ఇతి । ఇతరేషాందత్తా-
దక సపిణ్డానామిత్యర్థః । గృహీతాశౌచానాం దత్తాదకానాం సపిణ్డానా-
ముదకదాననిబద్ధసమాశౌచముక్తం స్మృత్యంతరే — || శ్లో || పూర్వం
గృహీతాశౌచానాం నపునర్దహనైత్వముమ్ । తస్మిన్నుదకమాత్రాణామా-
శౌచం మనురబ్రవీత్ || * || ఇతి, || శ్లో || మరణాదిగృహీతస్య త్రిరా-
త్రాచ్ఛుద్ధిరిష్యతే || * || ఇతి । పుత్రస్య త్రిరాత్రాశౌచవిధానాత్
జ్ఞాతీనామేకరాత్రం న్యాయసిద్ధమితి వ్యాఖ్యాతారః । కృతేమంత్రసం-
సౌగరే ఆరభ్యచోదకే కర్తృదైవాదసమాపితేనతితదానీం జ్ఞాతిభిరుదకా-
శౌచయోరనుష్ఠితయోః పునరదాహసమయే జ్ఞాతీనామాశౌచం నాస్తి,
పునస్తర్పణమాత్రమస్తీతి కేచిత్ । పారసౌరః — || శ్లో || ఆశౌచేవ
ర్తమానేతు తచ్ఛేషేణ విశుద్ధ్యతి । గతేత్వాశౌచదివసే పునర్దాహా-
యధాభవేత్ || మరణాదిగృహీతస్య త్రిరాత్రాచ్ఛుద్ధిరిష్యతే । అగృ-
హీతస్య పుత్రస్య సంపూర్ణాశౌచమేవహి || * || ఇతి । సంగ్రహే —

॥ శ్లో ॥ ఆశౌచాస్త్రః కీకసాదేః ప్రదాహే శేషాచ్ఛుద్ధిస్తద్బహిశ్చేత్తి
 రాత్రమ్ । పుత్రస్యాపి ప్రాగఘన్యగ్రహశ్చెన్నోచేత్తస్యావ్యత్రసం
 పూర్ణమాహుః ॥ * ॥ ఇతి । కీకసమ్ - అస్థి । ఆదిశబ్దేన వర్ణాది ప్రతికృతి
 ర్గ్రహ్యతే, ॥ శ్లో ॥ అస్థావలాశవృన్తైర్వా దద్ధ్వాతు ప్రతిదూషకమ్ ।
 పిత్రార్దశాహమాశౌచమన్యేషాంతు త్రిరాత్రకమ్ ॥ * ॥ ఇతి । అన్య
 చ ఏ — ॥ శ్లో ॥ నరం పర్ణమయం దద్ధ్వా త్రిరాత్రమశుచిర్భవేత్ ।
 మాతాపిత్రార్దశాహంస్యాదస్థిదాహే తదైవచ ॥ * ॥ ఇతి, ॥ శ్లో ॥ సం
 స్కృతాగ్నౌ దహేత్పశ్చద్దశరాత్రంతు సూతకమ్ । ఇతరేషాం త్రిరా
 త్రంస్యాష్టాతీనామపి సూతకమ్ ॥ * ॥ ఇతి । దేవలః — ॥ శ్లో ॥ దద్ధ్వా
 స్థిపిత్రాః పుత్రస్తు దశాహమశుచిర్భవేత్ । తయోః ప్రతికృతిం దద్ధ్వా శా
 వవచ్ఛాచమిష్యతే ॥ * ॥ ఇతి । శావవర్దశాహశౌచమిత్యర్థః । పుత్రస్య
 దశాహవిధానమగృహీతాశౌచ విషయమ్ । గృహీతాశౌచస్య పుత్రస్య
 “ మరణాదిగృహీతస్య త్రిరాత్రాచ్ఛుద్ధిగమ్యతే । ” ఇతి త్రిరాత్ర స్మర
 ణాత్ । స్మృత్యంతరేఽపి — ॥ శ్లో ॥ దద్ధ్వా స్థిపిత్రాః పుత్రస్తు దశా
 హం సూతకీభవేత్ । తయోః ప్రతికృతిం దద్ధ్వా త్రిరాత్రమశుచిర్భవే
 త్ ॥ * ॥ ఇతి । అస్థిదాహే పుత్రస్య దశాహవిధానమగృహీతాశౌచ వి
 షయమ్, ప్రతికృతిదాహే త్రిరాత్రవిధానం గృహీతాశౌచవిషయమ్ ।
 అన్యేతు పుత్రస్య గృహీతాశౌచస్యాష్టాదహే దశాహమ్, ప్రతికృతిదా
 హే త్రిరాత్రమితి వ్యాచక్షతే । పురాణేఽపి — ॥ శ్లో ॥ అధ్యభావే
 పలాశోత్తైః పక్షైః కార్యం శరీరకమ్ । ఏవం పర్ణమయం దద్ధ్వా త్రిరాత్ర
 మశుచిర్భవేత్ ॥ * ॥ ఇతి । షడశీతా — ॥ శ్లో ॥ అన్తర్దశాహ దాహే
 తు శేషతత్కృతయోఽఖిలాః । బహిర్దశాహదాహేతు దాహాదిత్రిదినం
 తమ్ ॥ ప్రాగశౌచగ్రహభావే జ్ఞాతీనాం త్రిదినం సమమ్ । ప్రాగ్గృ
 హేతు త్ర్యహం కర్తురన్యేషాంతు నవిద్యతే ॥ కర్తావతనయః పూర్వాగ్ర
 హేపూర్ణం తథోదితమ్ ॥ * ॥ ఇతి । అయమత్రార్థనిమగ్నః — ఆహి
 తాగ్నేః పునర్దాహోద్యేవ పుత్రస్య సపిష్టానాంచాశౌచగ్రహణముదకదా
 నాది ప్రాతకృత్యంచ భవతి, దాహాత్పూర్వం నాస్యైవ । అనాహితా

గ్నేస్తు పునర్దాహాత్పూర్వముదకదానమాశౌచంచ వికల్పితమ్ । దశాహ
మధ్యే అహితాగ్నేనాహితాగ్నే యః పునస్సంస్కారేనతి సంస్కారది
నాదూర్ధ్వం దశరాత్రావశిష్టమాశౌచముదకాదికంచ భవతి, నపునర్దాహ
ది దశాహమ్ । యదిదశాహాత్పరం పునర్దాహస్సౌత్, తత్రాహితాగ్నేః
పునర్దాహాది దశాహమాశౌచం భవతి, పుత్రస్య సపిణ్డానాంచ సమా
నమ్ । అనాహితాగ్నేస్తు పూర్వమగృహీతాశౌచస్య పుత్రస్య దశాహ
మాశౌచముదకాది క్రియాచ భవతి, గృహీతాశౌచస్య పుత్రస్యాస్థిదా
హేప్రతికృతిదాహే త్రిరాత్రమాశౌచం క్రియాచ । అగృహీతాశౌ
చానాం సపిణ్డానామస్థిదాహే ప్రతికృతిదాహేచ త్రిరాత్రమాశౌచము
దకంచ భవతి, గృహీతాశౌచానామదత్తోదకానాం సపిణ్డానాముదకదా
ననిమిత్తమాశౌచమేకాహమ్, దత్తోదకానాంతు నపునరాశౌచోదకదానే
భవతః । కర్తృవశ్యాదుదకసమాపనై క్రియమాణే పూర్వం గృహీతాశౌ
చానామదత్తోదకానాం సపిణ్డానాముదకదానమాత్రం భవతి, నాశౌచమి
తి కేచిత్ । అన్యేతు దశాహాదూర్ధ్వం అస్థిదాహేఽగృహీతాశౌచినాం స
పిణ్డానాందశాహమ్, గృహీతాశౌచినాం త్రిరాత్రమ్ । ప్రతికృతిదాహేఽ
గృహీతాశౌచానాం త్రిరాత్రమ్, గృహీతాశౌచానాంనాశౌచమ్ । అస్థి
దాహే పుత్రాణాం గృహీతాశౌచానామగృహీతాశౌచానాంచ దశరా
త్రమిత్యాదుః । తథాచసంగ్రహకారః — ॥ శ్లో ॥ యజ్ఞాయజ్వ
పునర్దాహే శిష్టాహం యద్యహాద్భహిః । దశాహం త్ర్యహమాశౌచం పూ
ణం ప్రాశ్చేదఘాతహః ॥ అస్థిదాహే ప్రతికృతే ద్దాహేతు త్ర్యహమిత్య
ఘమ్ । సపిణ్డానాం సుతానాంతు దశరాత్రమహేష్యతే ॥ * ॥ ఇతి ॥ శ్లో ॥
భ్రాతుర్దేశాన్తరమృతౌ వణ్ణాపాద్వత్సరాదధః । దశరాత్రం త్రిరాత్రం
స్వాద్దశాహం దాహకస్యతు ॥ * ॥ ఇతి దాహకస్య భ్రాతుర్దశాహా
శౌచవిధానాద్దాదశాహే సాపిణ్డమ్ ।

అనేకసపిణ్డపునర్దాహవిధిః

అనేకసపిణ్డపునర్దాహే సజ్జహకారః — ॥ శ్లో ॥ మృతానాంతు
సపిణ్డానాం కాలేబహుతిధౌగతే । తానర్వాశ్రమాసం సుర్యాత్ త్రి

రాత్రేణయథావిధి || ఏకోద్దిష్టం చతుర్థేహి తేహం పిష్ఠం పృథక్పృథక్ ||
 సపిష్ఠీకరణం తేహం సహేవపృథగేవవా || * || ఇతి । సన్ధ్యతమృతానాం
 కాలభేదేనవామృతానామేకచిత్వాంసమానతన్త్రేణ పునస్సంసౌరః కా
 ర్యః , సాపిష్ఠ్యంతు ఉద్దేశ్యభేదపృథక్కుర్యాత్ , అన్యధాసమాకుర్యా
 దిత్యర్థః । ఏతచ్ఛపిత్వవ్యతిరక్తవిషయమ్ , త్రిరాత్రేణసమాపనవిధానా
 త్ । పిత్రాస్సపిష్ఠానాంచ దేశాన్తరమరణశ్రవణేపూర్వం పిత్రాసాసపి
 ష్ఠ్యాప్తంకృత్వాఅనన్తరమనేహం పునర్దాహారమ్భం క్రమేణకుర్యాత్ ।
 స్మృతిచన్ద్రికాయామ్ — || శ్లో || యద్యేకకర్తృకం శాస్త్రమనేకం చై
 వాసరే । దైవం పిత్ర్యం చ తన్త్ర్యం స్యాద్విమితం ప్రతిపూరుషమ్ || * ||
 ఇతి । స్మృత్యన్తరే — || శ్లో || బహునామేకవంశ్యానామేకోయదిచ
 దాహకః । ఏకప్రేక్షదివసేకుర్యాదేకతన్త్రమిహేష్యతే || * || ఇతి । త
 థా — || శ్లో || భిన్నకాలేమృతాయేచ వంశ్యాః పూర్వమసంస్కృతాః ।
 ఏకస్త్రిన్సహిచ్చైతేహం సహసంసౌరమాచరేత్ || * || ఇతి ।

దుర్మృతపునస్సంసౌరః

సంఘాతదుర్మృతపునస్సంసౌరవిషయే స్మృత్యన్తరే — || శ్లో ||
 దుర్మృతానాంచ వంశ్యానాం కాలేబహుతేదాగతే । తాన్సర్వాన్సహ
 సంస్కర్యాదేకచిత్వాం పునస్సృణీః || * || ఇతి । దుర్మృతస్యపునస్సంసౌర
 రకాలమాహ దెవలః — || శ్లో || యేమృతాః పాపమార్గేణ తేహం సంవ
 త్సరాత్పరమ్ । నారాయణబలింకృత్వాకుర్యాత్తత్రాధ్వదైహికమ్ ||
 అబ్ధానైవాఽధషణ్ణాసే పునఃకృత్వాఽధసంస్కృతిమ్ । త్రిరాత్రమ
 శుచిర్భూత్వా శ్రాద్ధంకుర్యాచ్ఛతుర్దినే || * || ఏతత్ , దుర్మృతపు
 నర్దాహేత్రిరాత్రవిధానం మాతాపితృవిషయమ్ , తదనేహం దుర్మృతా
 నాం పునర్దాహేపేకరాత్రమ్ । తదాహగర్గః — || శ్లో || వర్షాతీతేపు
 నర్దాహేపకాహాత్పిష్ఠమర్పయేత్ । శాస్త్రం ద్వితీయేదివసే తృతీయేఽహిన్
 సపిష్ఠనమ్ । నాస్తిసంఖ్యయనం కుర్యాన్మచచర్మాధిరోహణమ్ । పుత్రాదీ
 నాంతుకర్తవ్యం పునస్సంసౌరకర్తవ్యమ్ || * || ఇతి । సంక్రమే —
 || శ్లో || అసంసౌరేకులీనస్యపునరన్యన్యచెత్సృతిః । యన్యస్యాత్తస్య

సంసారాద్యేకోద్దిష్టా ప్రమాచరేత్ ॥ తతః పూర్వమృతస్యా త్రనమర్యా
త్సంస్కరియాదికమ్ । సపిణ్డీకరణం తత్రపూర్వశేషంతుకారయేత్ ॥ దు
ర్మృతస్యక్రియాహీనకాలేపుంసువనంచరేత్ । పిత్రా రాబ్ధికకాలంతుయ
దావాపిభవేత్తదా ॥ తయోస్తదైవకుర్వీతనా నేయేషాంపురతోభవేత్ ॥ * ॥
ఇతి । దుర్మృతిమధ్యేమృతస్యపేకోద్దిష్టాంతం కృత్వాదుర్మృతస్యసపిణ్డీసం
కృత్వాపశ్చాదతస్యసాపిణ్డీయం కుర్యాత్ । సంసారాత్పూర్వంపుంసు
వనం పిత్రా రాబ్ధికంచ కర్తవ్యమిత్యర్థః । దుర్మృతిలక్షణంపునస్సంసార
కాలస్తతాప్రియశ్చిత్తంచదుర్మృతాశౌచనిరూపణే ప్రతిపాదితమ్ ।

ప్రాప్తితస్య ద్వాదశాబ్దాదూర్ధ్వం సంసారవిధిః

యస్యప్రాప్తితస్యవృత్తాంతోనశ్రూయతే తస్య ద్వాదశాబ్దాదూర్ధ్వం
ప్రతికృతిదాహపూర్వకం విధివదౌర్ధ్వదైహికం కుర్యాత్ । ప్రతికృతిస్వ
రూపమథస్తాత్ ప్రతిపాదితమ్ । అత్రబృహస్పతిః — ॥ శ్లో ॥ యస్య
నశ్రూయతేవార్తాయావద్వాదశవత్సరమ్ । కుశపత్రకదాహేనతస్యస్యా
వవధారణమ్ ॥ * ॥ ఇతి । తచ్చనారాయణబలిపూర్వకం కర్తవ్యమ్ । త
థాచస్తృత్యంతరమ్ — ॥ శ్లో ॥ ద్వాదశాబ్దాత్పరంతేషాం తృతీయా
బ్దాదధాపివా । నారాయణబలిం కృత్వాక్షస్తదేహేఽధసంస్మృతిమ్ ॥ * ॥
ఇతి । కుర్యాదితిశేషః । త్ర్యహోదేవసాక్రియాకార్యా “నరం వర్ణమ
యందద్ధాత్రిరాత్రమశుచిర్భవేత్” ఇతిష్టరణాత్ । పితృవివయేవిశేష
మాహజాతుకర్ణిః — ॥ శ్లో ॥ పితరిప్రాప్తితేయస్యనవార్తానైవచాగతిః ।
ఊర్ధ్వంపశ్చాదశాద్వర్తాతమృతత్పరిరూపకమ్ ॥ కుర్యాత్తస్యచసం
సారం యథోక్తవిధినాతతః । తదానీమేవసర్వాణిప్రేతకార్యాణిసంచ
రేత్ ॥ * ॥ ఇతి । ప్రతిరూపకమ్ - పలాశవృత్తాదినిర్మితప్రతికృతిః,
యథోక్తవిధినా - దశరాత్రం పిణ్డోదకదానాదివిధిపరశాస్త్రీక్రమేణ, త
దానీమేవ - పశ్చాదశమవర్షేషుగతేషుషోడశవర్షేషుక్తకాలపవ, ప్రేతకార్యా
ణికుర్యాత్ । నకాలవిశిష్ట్యుఃకార్యఇతి కేచిద్వాప్యచక్షతే । తథాస్తృత్య
ంతరే — ॥ శ్లో ॥ పితరిప్రాప్తితే ప్రేతేపుత్రః కుర్యాత్క్రియాదికమ్ ।
సంవత్సరేవ్యతీతేఽపి దశరాత్రం యథావిధి ॥ * ॥ ఇతి । తథా —

॥ శ్లో ॥ అతీతేఽబ్ధైః పి కర్తవ్యం ప్రేతకార్యం దశాహతః ॥ * ॥ ఇతి । పితృమేధసారేఽపి — ॥ వా ॥ పిత్రాస్తుపశ్చదశ వర్షాదూర్ధ్వం దశాహాద్విధివదూర్ధ్వదైహికం కుర్యాత్ ॥ * ॥ ఇతి । అన్యేతు “ ॥ శ్లో ॥ కుర్యాత్తస్య చ సంసౌగంధం యథోక్తవిధినా తతః । తదానీమేవ సర్వాణి ప్రేతకార్యాణి సంచరేత్ ॥ ” ఇతి జాతుకర్ణి వచనమన్యథా వ్యాకుర్వతే । యథోక్తవిధినా - పితృమేధవిధినా , ప్రతికృతిసంసౌగంధం కుర్యాత్ , సర్వాణి ప్రేతకార్యాణి - సగృహప్రచ్ఛాదనాదీని ప్రభూతబలి పాపాణాం తాపనాని , తదానీమేవ - తస్మిన్నేవ దినే , సంచరేత్ - కుర్యాదితి । “ సంవత్సరేవ్యతీతేఽపి దశరాత్రం యథావిధి । ” ఇత్యాదివచనమనాకర్ణితవార్తవ్యతిరక్తపితృశ్చుతివిషయమ్ , “ తస్మిన్నేవ దినే సర్వాణి ప్రేతకార్యాణి కుర్యాత్ ” ఇత్యేతత్పితృవ్యతిరక్తవిషయేఽపి సమానమితి వదన్తి , తదయుక్తిమ్ , “ కృతక్రియేత్రిరాత్రం స్యాద్దశాహమకృతక్రియే । ” ఇత్యాదిదశాహప్రతిపాదకపూర్వోక్తవచనపరోధాత్ । అతః పితృవిషయే దశాహమితరవిషయేత్రిరాత్రమిత్యేవ యుక్తమ్ । పితృవిషయేఽపి నారాయణబలిపూర్వక మేవోర్ధ్వదైహికం కార్యమ్ । కాలాదర్శే — ॥ శ్లో ॥ అనాకర్ణితవార్తస్య ప్రోషితస్య పితృస్సుతః । ఊర్ధ్వం పశ్చచ్ఛదశాద్వర్షాదూర్ధ్వదైహికమాచరేత్ ॥ అన్యేషాం ద్వాదశాదబ్దాత్పూర్వముక్తేవ యాతిధిః ॥ * ॥ ఇతి । అనాకర్ణితవార్తస్య - అశ్రుతకుశలవార్తస్య , ప్రోషితస్య - దేశాంతరగతస్య , పితృరూర్ధ్వదైహికం సుతః , పశ్చచ్ఛదశ వర్షాదూర్ధ్వమ్ - పశ్చచ్ఛదశ సంవత్సరేషు గతేషు కుర్యాత్ । అన్యేషామ్ - పితృవ్యతిరక్తానాం పితృవ్యభ్యాశ్రీతపుత్రాదీనామ్ , ద్వాదశాబ్దాదూర్ధ్వం మైతృమేధికమాచరేత్ , పూర్వముక్తేవ యాతిధిరితి - ప్రోషితస్య ప్రత్యాభిక్తశ్రాద్ధేయాతిధిః పూర్వముక్తా మైతృమేధికానుష్ఠానేఽపి తస్యనైవ గ్రాహ్యేత్యర్థః ।

మాసాద్యజ్ఞానేవిధిః

తథాచ కాలాదర్శే — ॥ శ్లో ॥ మాసాజ్ఞానే దినజ్ఞానే కాత్యమాసాశ్చ మాసయోః । మృతాహతద్విజ్ఞానే మాసజ్ఞానే తతుగ్రహయః ॥ కృష్ణాక్షై కాదశీ గ్రాహ్యేత్యజ్ఞానే హ్యుభయోరపి । ప్రవాసమాసవివసా

గ్రాహ్యవేదేశకస్తయోః ॥ అజ్ఞానెన నైవోన్మాదస్సర్వాజ్ఞానంయదాభవేత్ । శ్రవణాహేతదాకుర్యాత్తస్మాన్మేష్టుక్షయేఽపివా ॥ * ॥ ఇతి । యదామరణమాసోనజ్ఞాతః మరణదినంతు జ్ఞాతం తదా ఆషాఢమాఘేవామాసిమృతాహే ప్రత్యాభిక్తం కుర్యాత్ । తదాబృహస్పతిః — ॥ శ్లో ॥ యదామాసోనవిజ్ఞాతో విజ్ఞాతం దినమేవతత్ । తదాహ్యషాఢకేమాసి నూఘేవా తద్దినం భవేత్ ॥ * ॥ ఇతి । భవిష్యత్పురాణేతు — ॥ శ్లో ॥ దినమేవవిజానాతి మాసం నైవతుయోనరః । మార్గశీర్షేఽధవాభాద్రమాఘేవాఽధనమాచరేత్ ॥ * ॥ ఆశ్వలాయనః — ॥ శ్లో ॥ మాసేత్వజ్ఞాయమానెతు మాఘఃకార్యమనీషిభిః । పక్షేత్వజ్ఞాయమానెతు దైవేపిత్రైస్సితాసితా ॥ * ॥ ఇతి । యదామాసోవిజ్ఞాతః మరణదినంతు నయోజితమ్ , తదాతక్కుపహః - తస్మాన్సమృద్ధిన్యమావాస్యవా కృష్ణేకాదశీవాగ్రాహ్య । తదాబృహస్పతిః — ॥ శ్లో ॥ అజ్ఞాతోహిమృతాహశ్చేతోఽపిమితే సంస్థితేనతి । మాసశ్చేత్ప్రతివిజ్ఞాతస్తద్దర్శేస్యాత్తదాభిక్తమ్ ॥ * ॥ ఇతి । స్మృత్యంతరే — ॥ శ్లో ॥ ప్రత్యేజ్ఞం ప్రతిమాసంచమృతేఽహనితు యాక్రియా । తదహర్విష్ణుతీప్రాప్తాదర్శేవాశ్రవణేఽపివా ॥ * ॥ ఇతి । అత్ర శ్రవణనక్షత్రవిధానం క్షత్రియవిషయమ్ , “ నక్షత్రేక్షత్రియాణాంస్యాత్ ” ఇత్యాశ్వలాయనప్రకారాత్ । మరీచిరపి — ॥ శ్లో ॥ శ్రాద్ధవిఘ్నేనముత్పన్నైహ్యవిజ్ఞాతేమృతేఽని । ఏకాదశ్యాంతు కర్తవ్యంకృష్ణపక్షేమృతేఽహని ॥ * ॥ ఇతి । మృతేఽహనియత్ర కర్తవ్యంతత్కృష్ణైకాదశ్యాం కర్తవ్యమిత్యర్థః । ఉభయోర్మరణమాసదినయోరవ్యజ్ఞానేప్రవాసమాసదినసౌగ్రాహ్య , తదాబృహస్పతిః — ॥ శ్లో ॥ దినమాసౌనవిజ్ఞాతౌ మరణన్యాయదాపునః । ప్రవాసమాసదినసౌగ్రాహ్యౌపూర్వోక్తయాదిశా ॥ * ॥ ఇతి । పూర్వోక్తయేతి తయోరైకేశక అజ్ఞానే అనన్తరోక్తన్యాయస్వీకార్యః । అయమర్థః — యదాప్రవాసమాసోనవిజ్ఞాతః దినసప్తజ్ఞాతః తదాఽఽషాఢాదౌ మృతాహేకార్యమ్ , యదాప్రవాసమాసోవిజ్ఞాతః దినసప్తజ్ఞాతః తదాప్రవాసమాససమ్బంధినిదిదేశేతత్కృష్ణైకాదశ్యాంవాకుర్యాదితి । యదాసర్వాజ్ఞానం భవేత్ - మఱి

మాసోమరణదివసః ప్రవాసమాసః ప్రవాసదివసశ్చ నజ్ఞాతోభవేత్ , త
దామరణశ్రవణదివసకూర్యాత్ , తత్రాసమ్భవే శ్రవణమాస సమ్బద్ధినిద
ర్యేకుర్యాత్ । తదాహప్రచేతాః — ॥ వా ॥ అపరిజ్ఞాతేఽమావాస్యా
యాం శ్రవణదివేవా ॥ * ॥ ఇతి । సపవ — ॥ వా ॥ అపరిజ్ఞాతేమృతా
సే శ్రవణతిథౌ , తిథివిన్దు రణేతన్తా సవర్తిన్యామమావాస్యాయామ్ , సాం
వత్సరికం కుర్యాత్ , శ్రవణతిథిన్దు రణే మాసాన్దు రణేచ మార్గశీర్షే మాఘే
వా తస్యామేవతిథౌ కార్యమ్ ॥ * ॥ ఇతి । యత్ర శ్రవణమపి నాస్తి అనాకర్ణి
తవార్తస్య ద్వాదశాబ్దాత్పశ్చదశాబ్దాద్వా పరంక్రియమాణే దాహోది
ప్రేతకృత్యే తద్విషయేపుష్కం చన్ద్రి కాయామ్ — ॥ శ్లో ॥ మాసస్తి
ధిర్వాప్రస్థాన దినంవా శ్రవణం నచేత్ । యస్మిన్దినేతుసంసారః శ్చ
యాహం తద్దినం భవేత్ ॥ * ॥ ఇతి । సర్వాజ్ఞానై సంసార కాలీనమాస
పక్ష తిథయోగ్రాహ్యోభిషేకః । తత్రాహాధాదీనామనయితమోగ్రాహ్యః
తీర్థశాస్త్రామావాస్యాకృష్ణేకాదశీచ పూర్వోక్తాగ్రాహ్యః । కృష్ణాష్టమ్యా
మపి దహనం ప్రత్యాఖ్యింకంచ కార్యమిత్యాహపరాశరః — ॥ శ్లో ॥ దేశా
న్తరగతోవిప్రః ప్రవాసా త్కాలకారితాత్ । దేహనాశమను ప్రాప్తః స్థితి
ర్నజ్ఞాయతేయది ॥ కృష్ణాష్టమీత్వమావాస్యా కృష్ణవైకాదశీచ యా । ఉ
దకం పిండదానంచ తత్ర శ్రాద్ధంచ కారయేత్ ॥ * ॥ ఇతి । తీర్థయాత్రాది
నా కేనచిన్నిమిత్రై దేశాన్తరగతస్య విప్రస్య చిరకాలం బహుదేశవర్యట
నాది సంపాదితాయాం బాహుల్యాద్యత్ర కావపి దేహనాశోభవతి, అత
ఏవమరణతిథిర్నజ్ఞాయతే మరణవార్తా యదాకదాచిచ్ఛ్చురీతాభవతి తత్ర
తదీయాశౌచ స్వీకారో దహనతిలోదకపిండదానోపక్రమాదికంచేత్యేతదు
భయం కృష్ణాష్టమ్యాది తిథిషు తిసృష్విచక్షుయా కస్యాంచిత్తిథౌకర్తవ్యం
తస్యామేవతిథౌ ప్రత్యాఖ్యింకంచకర్తవ్యమ్ , ద్వాదశాబ్దాదూర్ధ్వం క్రియా
మాణేపేతాపవతిథయభిషేకః .

కృతార్థస్తిదేహికస్యపునరాగమనేవిధిః

పశ్చిదశాబ్దంద్వాదశాబ్దం వావార్తానాకర్ణనై మరణనిశ్చయాదౌ
ర్థ్వదేహికేకృతే జీవన్ముక్తి సమాగచ్ఛేత్తదాకర్తవ్యమాహ వృద్ధమనుః —

॥ శ్లో ॥ జీవన్ముదిసమాగచ్ఛేద్ధృతకుమ్భేనియోజ్యతమ్ । ఉద్భృత్యస్మా
 పయిత్వాఽస్యజాతకర్మాదికారయేత్ ॥ ద్వాదశాహంవ్రతం చస్యాత్త్రిరా
 త్రమధవాన్యతు । స్మాతోద్వద్వహేతతాం భార్యామన్యాం వాతనభావ
 తః ॥ అగ్నినాథాయ విధివద్వాగ్నిస్తోమనవాయజేత్ । తద్వైత్వాగ్నేన
 పశునాగిరిం గత్వాచతత్రతు ॥ ఇష్టిమాయుష్షతీం కుర్యాదీప్సితాంశ్చ
 క్రతూం స్తతః ॥ * ॥ ఇతి । జాతకర్మాదీత్యాదిశబ్దేన నామకరణాన్న
 ప్రాశనచౌళానిగృహ్యంతే । వ్రతమ్ - బ్రహ్మచర్యమ్ , స్నానమ్ - వ
 మావర్తనమ్ , ఆయుష్షతీష్టిః “ అగ్నయ ఆయుష్షతే పురోదాశమస్తాకపా
 లమ్ ” ఇత్యామాయతే । పితృమేధసారే — ॥ వా ॥ యదిప్రేతకృ
 త్యసంస్కృతః కశ్చిదాగచ్ఛేత్తంఘృతపూర్ణైకుమ్భేత్త్రిరాత్రమేకరాత్రం
 వానిధాయశుభలగేనసముద్ధాప్యజాతకర్మాద్యైర్విధివత్సంస్కృత్యమేఖ
 ాజినదణ్డభిక్షావర్యావర్జం యథావచుపనీతః కశ్చిచ్ఛిర్నిరద్వాదశాహం
 త్ర్యహంవానియతఉపోష్యాగత్యపూర్వభార్యంతదభావేఽన్యాముద్వహే
 త్ , అథాయుష్షచ్ఛరుణాఽవాహితాగ్నిమాంయుష్షత్యేష్ట్యాఽఽహితా
 గ్నిం సంస్కర్యాత్ ॥ * ॥ ఇతి । గృహ్యపతిశిష్టే — ॥ వా ॥ యప
 వాహితాగ్నేః పురోదాశాస్తవవానాహితాగ్నేశ్చరవః ॥ * ॥ ఇతి ।
 కాలాదర్కేఽపి — ॥ శ్లో ॥ యద్యాగచ్ఛేతువనాన్తీవనైవ్రతమేధికసం
 స్కృతః । ఘృతకుమ్భేస్థాపయిత్వాతముద్ధాప్యశుభేక్షణే ॥ సంస్కృతం
 జాతకర్మాద్యైరుపసీతంవిధానతః । ద్వాదశాహం త్రిరాత్రంవావిహితో
 పోషణవ్రతమ్ ॥ గిరావాగత్యపూర్వాం వాతదభావేపరాం స్త్రియమ్ ।
 ఉభవస్తవ సంస్కర్యాచ్ఛరుణాఽఽయుష్షతేనచ ॥ * ॥ ఇతి । ఆయుష్ష
 దగ్నిదేవతాకేనచరుణాఽనాహితాగ్నిం సంస్కర్యాదిత్యర్థః । స్మృత్య
 స్తరేఽపి — ॥ శ్లో ॥ ఘృతకుమ్భేనిషాద్యైసంత్ర్యహమేకాహమేక
 వా । సముద్ధాప్యశుభేలగేనజాతకర్మాదికారయేత్ ॥ * ॥ ఇతి । ఆపస్త
 మ్బుః — ॥ వా ॥ యద్యేతస్మిన్స్కృతేపునరాగచ్ఛేద్ధృతకుమ్భాదున్మగ్న
 స్య జాతకర్మప్రభృతిదశరాత్రవ్రతం చరిత్వా తద్వైవజాయయాఽగ్నినా
 థ్థాయపూర్వజుక్తాయాం భార్యాయాం పాణిగ్రహణం విధీయత్యైగ్నాన్య

ధేయంకుర్వన్ప్రత్యవశునావాయజేతగిరింవాగత్వాఽగ్నయేకామాయే
 స్థిం నిర్వపేదీప్సితేః క్రతుభిర్యజేత || * || ఇతి | శౌనకః — || శ్లో ||
 దహనాదిసపిష్టానైకృతేనత్యాగతేపునః | యజ్ఞకాస్థాప్తభిత్వాగ్నింకృత్వా
 ఛాగ్నిముఖం తదా || విష్ణురోమిమితిద్వాభ్యాం చరుంహుత్వా యథావి
 ధి | హుత్వా పురుషసూక్తేనస్మృవేణాజ్యేనప్రత్యృచమ్ || ఆశ్వలాయ
 నగృహ్యేనకృత్వాపుంశువనాదికమ్ | వివాహమపికుత్స్విత పూజాయా
 సహభార్యయా || ఆధానం పూర్వవత్కృత్వా సాయం ప్రాతఃహుతం
 తదా | దర్శపూర్ణమాసాభ్యామిష్టావిష్ణుం సదాత్మరేత్ || * || ఇతి |
 ఆశ్వలాయనః — || వా || ఉపై పూర్వస్యకృతాకృతం కేశవవనం మే
 ఖలాజినంచనిరుక్తంపరిదానం కాలశ్చ తత్సపితుర్వృణీమహ ఇతిసావిత్రి || * ||
 ఇతి | బోధాయనః — || శ్లో || వవనం మేఖలాదజ్ఞోభేత్సాచర్యవ్రతా
 విచ | నివర్తంతైద్విజాతీనాం పునస్సంసౌరకర్తృణి || * || ఇతి | పునస్సం
 సౌరకః - పునరుపనయనమ్ | పునర్వివాహవిషయే స్మృత్యంతరమ్ —
 || శ్లో || నదానం వైవరణం నప్రతిగ్రహణంతథా | త్రిరాత్రంచప్ర
 తం నస్యాత్పునరుద్వాహకర్తృణి || * || ఇతి | ఏకస్మిన్నేవది నేశేష జాతా
 మాంతం కర్తృకర్తవ్యమిత్యర్థః ,

పునస్సంసౌర కాలనియమః

పునస్సంసౌరస్యకాలనియమమాహ నారదః — || శ్లో || మృ
 త్యునంతరతోన్యథాంబలిర్దాతుం నశక్యతే | యైః కైశ్చితాగరజైర్విద్వా
 న్నద్యాత్తత్రబలిం క్రమాత్ || ప్రోవృపన్వాసిమాఘేవాబలిం దద్యాద్భ్యధో
 దితమ్ || * || ఇతి | స్మృత్యంతరేతు — || శ్లో || అకాలమరణేముక్త్యాదు
 శ్చాసానుగృహ్మకార్ముకా | కన్యాకుటీరే ప్రాప్తే రేకా పునస్సంసౌరభిష్య
 తే || * || ఇతి | అకాలమరణమ్ - దుర్మరణమ్ | అన్యత్రాపి — || శ్లో ||
 అషాఢప్రోవృపన్వాఘామార్గశీర్షోవిశేషతః | చత్వారశుతితామాసాః పునస్సం
 సౌరకర్తృణి || * || ఇతి | చాపమానస్యనిషేధమాహ గార్గ్యః — || శ్లో ||
 రవౌచాపగతేన్యథాంపునస్సంసౌరకర్తృచేత్ | పితరోనరకంయోద్వికర్తా
 నుక్షయమశ్నుతే || * || ఇతి | అన్యచ్ఛ — || శ్లో || దుష్టేష్వేతేషు

మాసేషుపునస్సంసారకర్తృచేత్ । ఆత్మస్త్రీపుత్రవిత్తానాం హానిర్భవతి
హిధ్రువమ్ ॥ * ॥ ఇతి । ఏతేషు - కన్యాకర్మటకుమ్భవ్యతరిక్తమాసే
ష్యిత్యర్థః । నక్షత్రాణ్యహ గార్హః — ॥ శ్లో ॥ అనూరాధేచమూలే
చశ్రవస్థావారుణేతథా । హస్తేచత్వాష్ట్రీనక్షత్రేపునస్సంస్థారమాచరేత్ ॥
కుజవారేచ సారేచ జీవవారేచభార్గవే । నస్తాయాంచైవభద్రాయాం
కృత్తాయాం పర్వణాస్తథా ॥ నకుర్యాత్పుగస్సంసారిం కుర్యాచ్ఛేతుల
వాశనమ్ ॥ * ॥ ఇతి । నృసింహశ్చ — ॥ శ్లో ॥ కన్యాకుమ్భగతేసూర్యే
కృష్ణవత్సేవిశేషతః । పశ్చిమ్యాఃపరతశ్చ్రేష్ఠ ఆపశ్చిమ్యాస్సితేపిచ ॥ * ॥
ఇతి ॥ శ్లో ॥ కృష్ణపక్షశుచిఃప్రాత్రః పశ్చిమ్యాఃపరతస్తథా । అస్త్యత్రిభా
గశ్శస్తసాన్యద్విశేషాత్ప్రేతకర్తృణి ॥ * ॥ ఇతి ॥ శ్లో ॥ ఆద్యభాగేచ
త్వస్యం సితపత్నీచ నజురేత్ ॥ * ॥ ఇతి । సజురే - విహితకాలాలాభః
మృత్యుస్తరే — ॥ శ్లో ॥ అబ్దాదుపరిసంసార ఉత్తరాయణమిష్యతే ।
పర్వతఃకృష్ణపక్షసాన్యతుపనస్సంసారకర్తృణి ॥ * ॥ ఇతి । గార్హః —
॥ శ్లో ॥ చిత్తాశ్రవస్థాహస్తాశ్చ స్యాతీశ్రవణమశ్వయుక్ । మఖామైత్రం
చ తిష్యంచ వారుణంసోమదైవతమ్ ॥ ఏకాదశైశాఃకథితాఃప్రశస్తాఃప్రేత
కర్తృణి । ప్రేతాధిపతిదేవత్వాద్భరణీకైశ్చిదిష్యతే ॥ జ్యేష్ఠాచమజ్జభాభా
వాత్సజురేషుతయోఃక్రియా ॥ * ॥ ఇతి । శ్రీధరీయే — ॥ శ్లో ॥ భరణీ
యమదేవత్వాత్ప్రేతాప్రేతకర్తృణి । అమజ్జభసమగ్రత్వాజ్జ్యేష్ఠావ్య
త్రవిధీయతే ॥ * ॥ ఇతి ॥ శ్లో ॥ నస్తాయాంభార్గవదినేచతుర్ధశ్యంత్రజన్మ
మ । కుర్వతఃప్రేతకార్యాణి కులక్షయకరాణితు ॥ * ॥ వసిష్ఠశ్చ —
॥ శ్లో ॥ ఆగ్నేయమాద్ద్రాసర్పంచ శ్రమఃపూర్వాశ్చవైముతమ్ । జ్యేష్ఠా
చ భరణీచైవ నిన్దితాస్తత్పదర్మిభిః ॥ ఏతత్సర్వమతిక్రాంతైతతాగలేనతు
దోషకృత్ ॥ * ॥ ఇతి । పద్ధతా — ॥ శ్లో ॥ నస్తాంభద్రాం కలితిథిమి
థా పుత్రశుక్రావ్యవారానక్షత్రంచ త్రిపదమమరాచార్యశుక్రేన్దుల
గ్నమ్ । త్యక్త్వాపాపగ్రహబలవశాత్ప్రేతకార్యాణిసర్వాణ్యాహుర్దో
షోనహిబహుమతఃప్రాప్తకాలేమృతస్య ॥ * ॥ ఇతి । కలితిథిః - చతుర్ద
శీ । ఇథాపుత్రః - భామః । ఆర్యః - బృహస్పతిః । తత్రైవ — ॥ శ్లో ॥

నక్షత్రాణ్యమతాన్యహురాస్థితానిశుభైర్గ్రహైః । శుక్రవీక్షితరాశ్వది
 కించితస్సర్వం విగర్హితమ్ ॥ సర్వదాశుక్రవారశ్చగురువారశ్చగర్హితః ॥*॥
 ఇతి । అతీతోదకాస్థిసంజ్ఞాయనాదా ప్రాతిస్వికనిషేధోఽపి తత్రతత్రా
 క్తః । స్మృత్యంతరే — ॥ శ్లో ॥ ప్రత్యక్షమరణేపి త్రోర్వపశ్యేత్తిధివా
 రభమ్ । పరోక్షేసూక్ష్మతఃపశ్యేత్స్వజన్మతిధివారభమ్ ॥ అన్యేషాంనా
 తిదోషస్సాన్యప్రత్యక్షమరణేన్మణామ్ ॥ * ॥ అన్యత్రాపి — ॥ శ్లో ॥ జ
 త్తుత్రయం సంజయనై శ్రాద్ధేచదహనేపితుః । నైవదోషావహం ప్రోక్తమ
 న్యేషామపి సర్వదా ॥ * ॥ ఇతి । అన్యేషామ్ - పితృవృత్తిరిక్తానామపి ,
 తతాగ్రలె దహనాదిప్రత్యేత్యేషు నదోషఇత్యర్థః । యదికాలాతిక్రమే
 ప్రేతకృత్యం చిక్ష్మేత్తత్రతిధివారాదికం సూక్ష్మతఃపశ్యేత్తదాహగా
 ర్హితః — ॥ శ్లో ॥ ప్రాప్తకాలమతిక్రమ్య కుర్యాద్యది బలిక్రియామ్ ।
 తస్యైవవారనక్షత్రతిధిరాశ్యం శకాదయః ॥ * ॥ ఇతి । సంక్రమే —
 ॥ శ్లో ॥ అధిమాసేహరేస్సుప్తా మాఢ్యేచ గురుశుక్రయోః । నాతీతపితృ
 మేధస్సాన్యగ్జ్ఞాం గోదావరీంవినా ॥ * ॥ ఇతి । అన్యచ్ఛ — ॥ శ్లో ॥ సు
 రాసురగురోర్మేధ్యేకృష్ణస్వాపేమలిఘుచే । నాతీతపితృమేధస్సాన్యత్ర
 తాగ్రలెతునదోషకృత్ ॥ * ॥ ఇతి । కృష్ణస్వాప ఇతి కన్యాకర్గుటవృత్తి
 క్తవిషయః “ ॥ శ్లో ॥ కన్యాకుశ్లేరప్రాప్తేఽరేపునస్సంసాగరఇవ్యతే । ”
 ఇతి శృంగ్రాహికయాఽత్రాతీతప్రేతకార్యవిధానాత్ । సర్వోఽపినిషే
 ధప్రేపతాదూర్ధ్వవిషయః । అతవసంగ్రహకారః — ॥ శ్లో ॥ అర్వా
 క్తిపతాతేప్రేతస్యపునర్దహనకర్తృసు । తతాగ్రలనియమోజ్ఞయోన
 మాఢ్యం గురుశుక్రయోః ॥ * ॥ ఇతి । తతశ్చత్రిపతాదర్వాక్పునర్దహన
 కర్తృణిమృతశ్రవణాదినే కార్యమితిసిద్ధమ్ । యత్తు స్మృత్యంతరవచనమ్ —
 ॥ శ్లో ॥ ప్రేతస్యవత్పురాదర్వాగ్యదాసంసాగరమిచ్ఛతి । నకాలనియమో
 జ్ఞయోనమాఢ్యం గురుశుక్రయోః ॥ * ॥ ఇతి । అత్రసంసాగరస్సపిణ్డీ
 కరణపరః, నతుపునస్సంసాగరవాచీతివ్యాఖ్యాతారః । స్మృతిసంగ్రహే —
 ॥ శ్లో ॥ పునర్దాహేదినంశోభ్యమాశౌచాత్పరతోబుధైః । వక్షాత్రయోద
 శీశుక్రశనివారౌవివక్షయేత్ ॥ పాతాన్యపరిఘానోగ్నిగాన్విష్ఠిః చైవవివ

జ్ఞయేత్ || * || ఇతి । పునస్సంసారాదావిహితకాలాతిక్రమేప్రాప్తయశ్చి
 త్తముక్తం స్మృత్యంతరే — || శ్లో || సంసారాణాంతుసర్వేషాంకాలా
 యద్యతిపద్యతే । ప్రాజాపత్యంచరెన్నాసే తతోపేయంప్రకల్పయే
 త్ || * || ఇతి । మానద్యయేప్రాజాపత్యద్యయమ్ , ఏవం మాసత్రయా
 దాకల్పయమ్ , మాసాభ్యంతరేపిప్రాజాపత్యంకర్తవ్యమ్ । తథాస్మృత్యర్థ
 సారే — || వా || నిమిత్తశాస్త్రేహేనెసంసారకాలాతిక్రమేచప్రా
 జాపత్యంకుర్యాత్ || * || ఇతి ।

దశామధ్యక్షాతిమరణసంసృత్తుగ్నిశేషః

దశామధ్యక్షాతిమరణసంసృత్తుగ్నిశేషమాహ నారదః —

|| శ్లో || అన్తర్దశాహేచేతగర్భః పునఃప్రేతస్యసంసృతిః । తస్మాచ్ఛు
 ధ్నిః పూర్వశేషాదేకోద్భిష్టంయథోచితమ్ || * || ఇతి । అన్తర్దశాహేచేతగ
 ర్భః త్రివిధాద్యాశౌచమధ్యేదశాహశౌచదాహే పూర్వేణన
 సనూప్తిరిత్యవగమ్యతే । హరితోఽపి — || శ్లో || దాహకార్యద్యయం
 స్యాచ్చేతగర్భైరేకేవిశేషతః । తోయంపిష్ఠం సమాపేతపూర్వజైవద్య
 తీయః || * || ఇతి । స్మృత్యంతరేఽపి — || శ్లో || అన్తర్దశాహేచేతగ
 ర్భః పునఃప్రేతస్యోత్పత్తిః । పూర్వజైవసనూప్తిసాన్యదేకోద్భిష్టంయథో
 చితమ్ || * || ఇతి । తన్తదేకాదశదివేషకోద్భిష్టమిత్యర్థః । అన్యత్రాపి —
 || శ్లో || కర్తదశాహేప్రేతస్యశవదాహంచరేత్పునః । పూర్వేణశుద్ధి
 సాన్యదేవపిత్రానన్యత్రతద్భవేత్ || * || ఇతి । తథాచాక్షరాః —
 || శ్లో || దాహకస్త్యాదశాహేశ్శుశవదాహంచరేద్యది । పూర్వేజైవవిశుద్ధ
 సాన్యపిత్రాస్తద్భవసాద్భవేత్ || * || ఇతి । సంక్రమేఽపి — || శ్లో ||
 పిత్రన్యాసంతరానేకాస్తద్భావపూర్వాఘృతశ్శుచిః । పతరాచేద్దహేత్తత్ర
 గశాహేచ్ఛుద్ధిరగ్నిదే || * || ఇతి । దక్షః — || శ్లో || మృతాశౌచనిమి
 త్రైద్యేదహనం మరణంతథా । జ్ఞాతీనాం మరణాదేవదహనాద్దాహకస్యతుః
 అన్యందద్ధావదశాహేస్తశ్శుద్ధిః పూర్వాఘృతశేషతః || * || ఇతి । సం
 తః — || శ్లో || పూర్వకర్తదశాహేతుపితరాచేద్దహేత్పునః । పూర్వే
 ణశుద్ధిరేవసాన్యపిత్రాస్తద్భవసాద్భవేత్ || * || ఇతి । ఏవంచజ్ఞాత్యశు

మధ్యేక్షాతిదాహేకృతేనదిదాహకవ్యదాహాదిదశాహేనఉదకపిష్టసమా
ప్తిర్దాహాదిదశాహమాశౌచంచ । దాహకవ్యతిరిక్తసపిష్టానాం పూర్వాదు
శ్శేషేణైవశుద్ధిరుదకసమాప్తిశ్చ । దాహకస్యపునః జ్ఞాత్యన్తరదాహే పూ
ర్వదాహాదిదశాహశేషేణశుద్ధిః । దశమదినేతదన్త్యయామేనాదాహేనతి
తు “ అహశ్శేషేద్వాభ్యాం ప్రభాతేతిస్మృతిః ” ఇతిన్తరణాత్పూర్వదశా
హానన్తరం ద్విత్రిదినిశౌచస్య సత్వేనతదాశౌచానైఉదకాదిపమాప్తిః ,
“ ఆశౌచాన్తేపురస్సన్యసిష్టదానం సమావ్యతే । ” ఇతి మరీచిన్తరణాత్ ।
ఏకోద్దిష్టంతతదేకాదశాహే “ ఏకోద్దిష్టమశుద్ధోఽపి ” ఇలిన్తరణాత్ ।
సపిష్టికరణంతు త్రిపత్తేకార్యమ్ , దశాహాత్పూర్వస్మృతౌ దాహకస్యస
పిష్టస్య ద్వాదశదినే ఆశౌచాభావేఽప్యాద్యశ్రాద్ధపర్యన్తవైకకర్తృత్వా
త్పశ్చాన్త్యైకోద్దిష్టాత్పూర్వం పూర్వమృతస్యద్వాదశాహే సాపిష్ట్యం
నకార్యమ్ । పిత్రాస్తుదాహేదాహకస్యాన్యేమామపి పుత్రాణాం పితృ
మరణాది దశాహేనైవశుద్ధిరుదకాది సమాప్తిశ్చ , నపూర్వదాహదశాహ
శేషేణేతి । దీపికాయాంతు — ॥ శ్లో ॥ జనకస్యజనన్యాశ్చభార్య
యా భర్తరేవచ । పుత్రస్యకుమీతుశ్చైవ జనవేమరణేఽపిచ ॥ స్వకాలే
నైవశుద్ధిస్సన్యిచ్చెనన్యాయోనవిద్యతే ॥ * ॥ జ్ఞాత్యముమధ్యేపుత్రజనరే
పిత్రోర్దశాహత ఏవశుద్ధిః । భార్యాదిమరణే తస్మాత్తియోగినామపి స్వకా
లపవశుద్ధిః , నపూర్వశేషేణత్యగ్ధః ।

అన్తర్దశాహే మాతాపితృమరణయోస్సన్నిహితే విశేషః

మాతాపితృమరణయోరన్త్యదినిత్యపూర్వమన్త్యదినేనామిథస్సన్నిహ
తే విశేషమాహశ్శ్లోః — ॥ శ్లో ॥ మాతర్యగ్రప్రమీతాయామశుద్ధేమ్ర
యతేపితా । పితృశ్శేషేణ శుద్ధిస్సన్యన్తాతుఃకుర్యాత్తుపక్షిణీమ్ ॥ * ॥ ఇతి,
॥ శ్లో ॥ మాత్రాశౌచస్యమధ్యేతుపితాచ మ్రయతేయది । పితృరణమా
రభ్యపుత్రాణాం దశరాత్రకమ్ ॥ పిత్రాశౌచస్యమధ్యేతుయదిమాతాప్ర
మీయతే । దశాహేత్వైత్యకామూర్ధ్వంమాత్రఘంపక్షిణీ భవేత్ ॥ * ॥ ఇతి ।
మాతర్యగ్రప్రమీతాయాంతదాశౌచమధ్యేయదిపితామ్రయేతతదాపితృ
మరణమారభ్యదశాహతపవ ఉదకదానాదిప్రత్యోత్యంపితుత్పిత్వర్వ పితు
శ్శుద్ధిణాన్యేకాచశుద్ధిః ఆద్యశ్రాద్ధంభార్యత్ । పిత్రాశౌచమధ్యే మాత్రమ

తనాద్యేకాదశదినే మాతురాద్యైర్వాప్తమశుద్ధోఽపి కుర్యాత్, “॥ శ్లో ॥ ఆద్యైర్వాప్తమశుద్ధోఽపి కుర్యాదేకాదశేఽహని । కర్తుస్తాన్తాలితేశుద్ధిరశుద్ధఃపునరేవసః ॥” ఇతి శఙ్ఖత్పరణాత్ । పితర్యగ్రస్మత్సతతతాశౌచమధ్యేయదిమాత్రామ్రయేతతదా, “॥ శ్లో ॥ దినోఽస్యస్మత్తేర్కధ్యేఽపరీక్షరణం యది । పిత్రాశౌచేనమాప్తిస్సాన్యస్తాత్రాశౌచంతుపక్షిణీ ॥” ఇతి పిత్రాశౌచాన్త్యదినపవమాతురపి పిన్డోదీకసమాప్తిత్పరణాత్, పిత్రాశౌచమధ్యేమాతురపి దశాహకృత్యం పరిసమాప్య పితురేకాదశదినే ఆద్యైర్వాప్తం నిర్వర్త్య పిత్రాశౌచానన్తరమపి మాతుఃపక్షిణ్యాశౌచమనుష్ఠాయమాత్మమరణాద్యేకాదశదినే తస్య ఆద్యైర్వాప్తం కుర్యాత్ । నను, “॥ శ్లో ॥ ఆశౌచాన్తైతతస్సమ్యక్పిన్డదానం సమాప్యతే । తతశ్చాగ్రీధం ప్రదాతవ్యః సర్వవల్లేప్తయంవిధిః ॥” ఇతి మరీచిస్తుంశాత్, “॥ వా ॥ అధాశౌచావగమే ఏకోద్దిప్తమ్” ఇతి విష్ణుత్పరణాచ్చ, మాతుఃపక్షిణ్యాశౌచానన్తరదినే ఏకోద్దిప్తం కర్తవ్యమితిచెన్న, “ఏకోద్దిప్తం యధోదితమ్” ఇతిత్పరణాత్ । తథామాధవీయకాలాదర్కటికాదా “తతఆశౌచానన్తరమేకాదశేఽహ్ని బ్రాహ్మణ ఏకోద్దిప్తశ్రాద్ధంకుర్యాత్” ఇతివరీచ్యాదివచనార్థోఽభిహితః । తథాదప్తేనసః — “॥ శ్లో ॥ ఏకాదశేఽహ్ని యచ్చాగ్రీధంతత్సామన్యమదాహృతమ్ । చతుర్థామపి వర్ణానాం సూతకంతు పృథకృతమ్ ॥ * ॥ ఇతి । యాజ్ఞవల్క్యశ్చ — “॥ శ్లో ॥ మృతేఽహనితు కర్తవ్యం ప్రతిమాణంతు వత్సరమ్ । ప్రతిసంవత్సరంచైవ మాద్యమేకాదశేఽహని ॥ * ॥ ఇతి । అరఃపితృమృతిదశాహమధ్యేమాతృమరణేపితృదశాహానన్తరంపక్షిణ్యాశౌచమనుష్ఠాయమాత్మమరణాద్యేకాదశాహేమాతురేకోద్దిప్తమితినిర్ణయః ।

పూర్వముతయోఃపిత్రోస్త్రీపక్షేనపిన్డీకరణవిధిః

సపిన్డీకరణంతుపూర్వముతయోర్ద్వయోరపి స్త్రీపక్షే కార్యమితిద్వాదశాహసాపిన్డ్యం నిషేధతిలోకాక్షిః — “॥ శ్లో ॥ పితర్యపరతేపుత్రామాతుశ్చాగ్రీధం నివర్తయేత్ । మాతర్యపిచవృత్తాయాం పితుశ్చాగ్రీధంనివర్తయేత్ ॥ * ॥ ఇతి । మాత్రాశౌచమధ్యేపితరీమృతే మాతుః, శ్రాద్ధమ్ - సపిన్డీకరణమ్, ద్వాదశాహేనకుర్యాత్, పితుస్తుద్వాదశాహేకుర్యాత్

“॥ శ్లో ॥ మాతుర్దశాహమధ్యతుపితాయస్యప్రమీయతే । పైతృకంతు
యథాకాలం పితుస్సర్వం సమావయేత్ ॥ తతోమాతుస్త్రిపతూదాశేషంక
ర్తుసమాచరేత్ ॥ * ॥” ఇతి స్మరణాత్ । తథాపితృదశాహమధ్యేమాత్మమృ
తౌపితుస్సాపిణ్డ్యం నివర్తయేత్ , ద్వాదశాహే నకుర్యాత్ , కింతుత్రిపక్ష
పవ । మాతుస్తుసాపిణ్డ్యం పక్షిణ్యాశౌచాపగమేద్వాదశాహేనుర్యాదిత్యర్థః ।
జీవలోఽపి — ॥ శ్లో ॥ ఏకాగ్రమరణేపిత్రోరన్యస్యాన్యది నేనుతౌ ।
సపిణ్డనంత్రిపక్షేస్యాదనుయానమృతిం వినా ॥ * ॥ ఇతి । పిత్రోరేకస్యా
గ్రమృతౌఅన్యస్యాన్యది నేనుతౌపూర్వమృతస్య పూర్వమృతాయా
వాసాపిణ్డ్యం త్రిపక్షేకుర్యాత్ । అనుయానమృతిం వినా - అనుమరణంవి
వేత్యర్థః .

అనుమరణేసాపిణ్డ్యకాలః

అనుమరణేతుపతివ రణదినాదు త్తరిదినమరణేతద్ద్వాదశాహేన హైవ
సాపిణ్డ్యంకుర్యాత్ । తథాచకాలాదశేః — ॥ శ్లో ॥ పిత్రోస్సహృతమ
రణేమాతురన్యత్రవాదినే । అనుయానమృతౌ శ్రాద్ధం యథాకాలం సమా
చరేత్ ॥ * ॥ ఇతి । దినాంతరేచాతురనుమరణేద్వాదశాహేసాపిణ్డ్యంకు
ర్యాదిత్యర్థః । పితృమేధసారైఽపి — ॥ వా ॥ సహృతానుమృతోన్యత్రన్య
త్ర సపిత్రోస్తన్త్రితకుర్యాన్నాన్యైస్సహవా , పిత్రాశౌచే మాతా
మాత్రాశౌచే పితావాసంస్థితః , యత్ప్రత్యేపూర్వంస్యాత్తశాపిణ్డ్యం
త్రిపక్ష పవేతిదేవలః ॥ * ॥ ఇతి । తద్దేవ — “ ఏకాగ్రమరణేపిత్రోః ” ఇ
తిదేవలవచనం తేనవ్యాఖ్యాతమ్ “ పిత్రోరన్యతరదశాహమధ్యేనన్యత
రమృతౌ పూర్వమృతస్య పూర్వమృతాయావా సపిణ్డం త్రిపక్షపవ థ
వతి , అనుమరణేతు పితుద్వాదశాహేవేత్యర్థః ” ఇతి .

దమృతోస్సహమృతౌక్రమః

యదిదమృతోస్సహమృతిశాస్త్రిప్రాప్తహనాద్వాఅన్యతరమృ
తిశాస్త్రిగ్రహసహేవ దాహాదిక్రియాఃకుర్యాత్ । యదాహహారీతః —
॥ శ్లో ॥ దమృతోస్సహమృతౌశ్చ సహదాహాదికాఃక్రియాః । ప్రా
క్తాహాధగ్నినాశేచ తదూర్ధ్వంతు పునఃక్రియాః ॥ * ॥ ఇతి । త్రికాణ్డేవ —

॥ శ్లో ॥ మృతేభర్తరి దాహాత్పాత్రితృప్తీచమృతాయది । పత్నాఽం
 పృథక్పత్నీమీయాతాం దాహాదర్వాకృతిర్మృతః ॥ తత్రతన్త్రైణ దాహ
 సాస్యత్తన్నదైర్దివ్యత్వమూహయేత్ ॥ * ॥ ఇతి । పులస్త్యః — ॥ శ్లో ॥
 చుర్మృతస్సమృతో వాపి పీఠాఽగ్రయద్యసంస్కృతః । కాలాన్తరేమృతా
 నాతాతస్యాదాహాదికాః క్రియాః ॥ పత్నాఽసహైకా చిత్యాంతు దహేదా
 చాసనాచభౌ ॥ * ॥ ఇతి । శ్రుత్యన్తరేచ — ॥ శ్లో ॥ దమృతోస్సహ
 ంస్యత్యాతుపితృమేధక్రియాసహ । కుణ్డమేకం పృథక్పిణ్డజలాఙ్గాలిశిలామ
 యాః ॥ * ॥ ఇతి । సంగ్రహేఽపి — ॥ శ్లో ॥ ఏకకాలేమృతాపిత్రాః
 తృప్తమేధక్రియాసహ । ఉదకం పిణ్డదానంచ శ్రాద్ధం కుర్యాత్పృథక్పృ
 థక్ ॥ సపిణ్డీకరణం దైవసహేపృథగైవహా । ఏకగ్రస్తేజలం దద్యాచ్ఛాన్తి
 త్పింధైకదినేష్వయోః ॥ సహచర్యాధిరోహంచ శాన్తిహోమామం సమాచ
 రేత్ ॥ తన్త్రైణప్రపణం కుర్యాచ్ఛాన్తిర్ధృత కుర్యాత్పృథక్పృథక్ ॥ తత్ర
 ద్వియోర్నిమిత్తద్వౌ బ్రాహ్మణాఽతరైస్సహ ॥ * ॥ ఇతి । శ్రుత్యన్త
 రేఽపి — ॥ శ్లో ॥ దంపతోస్సహసంసాగరోమృతావనుమృతావపి ।
 దేవకాదిసపిణ్డాన్తం ప్రేతకార్యాణియాన్యపి । కుర్యాత్సమానతన్త్రైణ
 నాంపత్సరికమేవచ ॥ * ॥ ఇతి । సాంపత్సరికస్యసమానతన్త్రైత్వస్మరణ
 నాపద్విషయమ్ , తదగ్రేవక్ష్యతే । అన్యత్రాపి — ॥ శ్లో ॥ ప్రహ
 ష్టిణముపస్థానం చరుకార్యం చిహ్నస్తథా । సజ్జయన్తర్పణం భర్తుస్సపిణ్డీకర
 ãంసహ ॥ * ॥ ఇతి । సంగ్రహేచ — ॥ శ్లో ॥ పిత్రాసహేవమాతు
 శ్చమాత్రాసహపితుస్తథా । సాపిణ్డ్యం తనయైః కార్యం నిమిత్తార్థం పృ
 థక్పృథక్ ॥ * ॥ ఇతి । తథా — ॥ శ్లో ॥ సమాసపిణ్డయోగానాం సపి
 ణ్డీకరణం సహ । తన్త్రైణపితృవర్గసాన్యనిమిత్తం ప్రతీపూరుషమ్ ॥ * ॥
 ఇతి బహుస్త్వృతసంమతత్వాత్ సపిణ్డీకరణమపినహేవకర్తవ్యమ్ , తతః పృ
 థగేవేత్యేతదనాదరణీయమ్ । నిమిత్తాద్దేశేన క్రియమాణం ప్రేతైకప్ర
 యోజనం నిమిత్తభూజనం పృథగ్భవతి । ఏతచ్ఛాపలక్షణమ్ । యుత్తృష్టా
 నివర్తకం జలాఙ్గాలిపిణ్డప్రదానసోదకుమ్భశ్రాద్ధనవశ్రాద్ధైకోత్తరవృద్ధిశ్రా
 ధ్దహేదశశ్రాద్ధవృహేత్సన్తాదికం పృథక్కర్తవ్యమ్ । తథాచాక్షేరాః —

॥ శ్లో ॥ దంపతోన్యసహమృత్యుతుసహసాన్యహసక్రియా । పృథక్వి
 జ్ఞోదకాదీనియధావిధిసమాచరేత్ ॥ చరుకుణ్డచితాశాన్తిసంజ్ఞాయాంస్త
 స్త్రితశ్చరేత్ । ఆగ్నం శ్రవణఃపూమాచహ్యుపస్థానంచతస్త్రితః॥*॥
 ఇతి । పితృమేధసారైఽపి — ॥ వా ॥ హిరణ్యశకలనగ్నప్రచ్ఛాసినవా
 సస్త్రిలోదకపిణ్డేనోద్ధరనవక్త్రాధనోవిసుస్సుప్తమోతస్త్రిమోఽపశాన్తిధానీ
 పృథక్పృథగ్గర్హస్త్రి , చరుకార్యం విసిఃకుణ్డమస్థిసంజ్ఞాయసంశౌత్తిఃపూ
 మశ్చతస్త్రిమ్ , పోద్విష్టసపిణ్డకరవాదిషునిమిత్తమరణఃపూమాపృథ
 గ్గర్హసతః, పాకిఃపూమావైశ్వదేవాదితస్త్రిమ్ ॥ * ॥ ఇతి । యః—
 ॥ శ్లో ॥ అస్థిసంజ్ఞాయనానరాస్త్రిస్తఃపల్లముతాయది । తస్మిన్నేనాన
 లేదహ్యవ్యవచాగ్నిర్నశామత్య ॥ * ॥ ఇతి ॥ శ్లో ॥ ఉదకాదిసంస్థా
 త్తంతయోః కార్యం సహేషతు । శాస్తేఽగ్నంపునరేవసాన్యపృథక్క్రియా
 దికారయేత్ ॥ * ॥ ఇతి । పితామహపితామహ్యాన్యరణైఽపిసహస
 సాగ్రాదికనూహసంవర్తః — ॥ శ్లో ॥ పితామహాయస్యమృ
 త్చిరకాలమసంస్కృతః । పితామహేచప్రమితాతయోగ్దాహోదికంసహ॥*॥
 ఇతి । హిరణ్యశకలనిధానాదికం సర్వం పితుః పూర్వంకృతాప్రాజ్ఞప్ర
 తాయాఅపిమాతుః పశ్చాత్తుర్యతే । తథాచకాష్టాఙ్గనిః — ॥ శ్లో ॥
 పిత్రాశ్శాన్తిదేవమంప్రాప్తైవేవర్యుషితేఽపివా । పితుః పూర్వంసు
 తఃకుర్యాదన్యత్రాసత్తియోగతః ॥ * ॥ ఇతి । అశ్రశ్శాన్తిగ్రహణండా
 హ్యమృతలక్షణమ్ , తతూర్వకత్వాచ్చాన్తిస్త్రి । అన్యత్రాసత్తియో
 గతః - పితృభ్యమన్యత్రజ్ఞాన్యదిషుఅసత్తియోగతః , ప్రత్యాసక్తి
 మాతుర్యాదితస్త్రిః .

పితృవ్యతిరిక్తానాం సప్తైతమరణేదాహోదిక్రమః

అశ్రమశ్శ్లోకశ్చ — ॥ శ్లో ॥ భవేద్యదిసపిణ్డానాం యుగప
 స్మరణంతదా । సమ్బుద్ధాసత్తిమాలోచ్య తత్క్రిమాచ్చాన్తిధమాచరే
 త్ ॥ * ॥ ఇతి । స్మృతిరత్నేఽపి — ॥ శ్లో ॥ సకృత్ప్రయన్తై బహవః క
 తాఃచైకస్తధాఽపిచ । అన్తరంగక్రమేనైషా ముదకాదిసమాచరేత్ ॥*॥
 ఇతి । కాలాదశేః — ॥ శ్లో ॥ పత్నీభ్యా తృసుతాదీనాం సపిణ్డానాం య

శాక్రమాత్ । సంస్థాతమరణం తత్ర తత్రామాచార్హమాచరెత్ ॥
 యుగపత్నరణం తత్ర సమృద్ధాసత్తియోగతః ॥ * ॥ ఇతి । ఆచార్యైః సా
 త్రాభ్యాత్మపుత్రసుషూన్వస్వస్థానాం గ్రహణమ్ । పత్న్యాదీనాం మధ్యే
 బహునాం ద్వయోర్వా ఏకస్మిన్ దినే సంస్థాతమరణం యదిస్యాత్ , త
 త్ర , తత్రామాత్ - మరణక్రమాత్ , దాహాదికం కుర్యాత్ , ॥ శ్లో ॥
 కృత్వాపూర్వమృతస్యాదౌ ద్వితీయస్య తతఃపునః । తృతీయస్య తతఃపు
 న్యాత్మనిపాతే త్వయం క్రిమః ॥ * ॥ ఇతి యిత్యశ్శ్రాద్ధాంతరణాత్ । స
 త్రాభ్యాసినాం సపిండానాం యుగపత్నరణం యదిస్యాత్ తత్ర సమృద్ధస్య -
 ఆసత్తియోగతః - ఆసత్తివశాత్ , క్రమేణ శ్రాద్ధం కుర్యాత్ । పతీపతీలక్ష
 ã సమృద్ధస్యాసమత్వాత్ పత్న్యాః ప్రధమం కుర్యాత్ , అనంతరము
 యిసమృద్ధప్రతియోగిభాజఃపుత్రస్య , అనంతరం పుత్రస్యవహితసమృ
 ద్ధభాజఃపాత్రస్య , తదనంతరం భ్రాతృః । అత్రపాత్రభ్రాత్రోః పితృ
 వ్యవధానం సమానమ్ , తథాపి పుత్రస్య స్వశరీరావయవాన్వయస్య
 ఒద్యమానత్వాత్ భ్రాతృతోఽపి ప్రత్యాసక్తిః , తతోభ్రాతృపుత్రస్య -
 తతఃపుత్రద్వారకసమృద్ధభాజఃసుషూన్వయాః , తరనుగోత్రాంతరప్రవేశే
 న వ్యవహితభాజస్వయః । ఏవంచ ఏకస్మిన్ దినే క్రమేణైతేషాం సంస్థాత
 మరణే మృతిక్రమేణ దాహాదికాఃక్రియాఃప్రకరం కుర్యాత్ । యుగపత్న
 రణేతు ఉక్తిసమృద్ధక్రమేణ దాహాదికం పృథక్కుర్యాదితి కాలాదర్శ తేకా
 యాం వ్యాఖ్యాతమ్ । మృతిరత్యే , మరణానుక్రిమ పరిజ్ఞానై మృతిక్రమే
 ã , తదపరిజ్ఞానే సమృద్ధాసత్తిక్రమేణ వ్యవస్థాదర్శితా । తథాచ తత్రై
 వ — ॥ శ్లో ॥ అంతరక్షక్రమేణైషాముదకాది సమాచరెత్ । మరణం
 సుశోద్యష్టౌ మరణానుక్రమేణతు ॥ సమానమిదముద్దష్టమన్యేషామగ్రణం
 వినా । అన్యేషామగ్రజస్యాపి సమవాయేగ్రజఃప్రభుః ॥ అగ్రజస్యాపి
 పిత్రాశ్చ సమ్పాతే పితరౌప్రభూ ॥ * ॥ ఇతి । మృతిక్రమాపరిజ్ఞానై స
 బద్ధాసత్త్యపరిజ్ఞానేచ వయోధిక సపిండోదేహాహాదిక్రియాఃప్రధమతః క
 ర్యాః ॥ శ్లో ॥ యద్యేకకాలేపురతస్సంసార్కార్యాస్తు వయోధికాః । బహు
 త్వేషాం వయోధికాదుదకంచ దినేన ॥ * ॥ ఇతి శ్రుతాత్సమానకుర్యా

దిత్యర్థః । అనేయేతన్నాత్యాది సన్ధాతమృతివిషయే సహైవదాహాదిక్రియాం
 వచస్తేష్ఠ్యత్యస్తరముదాహరన్తి ॥ శ్లో ॥ మృతానామేకవంశ్యానామేకా
 యదిచదాహకః । ఏకస్మిన్ దివసేకుర్యాదేకచిత్యాం సమాహితః ॥ * ॥
 భృ॥ అన్యద్భు — ॥ శ్లో ॥ ఏకకాలేగతాసూనాం బహూనామధవాన్స్వ
 యోః । ఏకకుణ్డే శిలాభేదే తేహం పిణ్డం పృథక్పృథక్ ॥ సపిణ్డీకరణం తే
 సాం సహైవపృథగేవచ ॥ నిమిత్తార్థం వృథకుర్యాత్ స్యతస్సర్వం సహక్రి
 యా ॥ * ॥ భృ॥ సహసాపిణ్డ్యమేకోదైశ్యత్యపిషయమ్ , ॥ శ్లో ॥ సమా
 సపిణ్డయోగానాం సమష్టికరణం సహ । నిమిత్తపిణ్డమేకైకం దత్వాతైస్సం
 స్పృజేత్ ॥ శ్లో ॥ * ॥ ఇతి స్మరణాత్ । పితృమృతసారే — ॥ వా ॥
 సుప్త్యనేరీహమేదివ మృతసాన్స్యోష్యేత్ పుత్రపౌత్రభ్రాతృభ్రాతృశ్చ తృతీయశ్చ
 మాసస్వగూఢాం సన్ధ్యాశక్తిమూర్ధ్వాహాదిక్రియాః పృథక్పృథక్కుర్యాత్ ,
 అనేయేషాం మృత్యుక్రియాత్ ॥ * ॥ ఇతి । తత్రైవ — ॥ వా ॥ పత్యైవ
 ఏనామనేయేషాం చ సన్ధాతమరణే పత్యైవదిపూర్వమన్యేషాముభయేషామ
 పితృపూర్వం పితృశ్చతాజ్ఞేపత్యైవ సాపిణ్డ్యం త్రిపత్యై ॥ * ॥ ఇ
 తి । లోకాక్షిః — ॥ వా ॥ పితృద్వాదశాహపవ సాపిణ్డ్యమనేయా
 శుకొద్దిహ్యంతం కృత్వా తద్వివస్వరానై మాసైస్సహ సాపిణ్డ్యం కుర్యా
 త్ ॥ భృ॥ * ॥ ఇతి । పత్యైవీదానాం తద్వ్యతిరిక్తానాం చ మృతాపూ
 ర్వోద్విక్తిన్యామేవ పక్ష్యాదీనాం పూర్వం కృత్వా తద్వ్యతిరిక్తానాం చ
 కౌచ్ఛత్పృత్రమేకమర్హత్ । పిత్రోః పత్యైవీదానాం తద్వ్యతిరిక్తానాం
 చ సన్ధాతమరణే పితృపూర్వం పత్యైవీదానాం కుర్యాత్ , “పితృపూర్వం
 సుకేకుర్యాదవ్యత్రాసన్తియోగతః ” ఇతి స్మరణాత్ । లోకాక్షిః —
 ॥ శ్లో ॥ పత్యైవతృతీయపాత్రభ్రాతృతతుప్తకాలపి । పితరౌచయదే
 కిన్మత్తీయేరిన్నేకవాసరే ॥ తనా ॥ శ్లో ॥ అద్యమేకాదశేకుర్యాత్త్రి
 పత్యైతుసపిణ్డనమ్ ॥ * ॥ ఇతి । అత్రవ్యవస్థామాహవృద్ధహారితః — ॥ శ్లో ॥
 సన్ధాతమరణేపితృద్వాదశాహసపిణ్డనమ్ । కుర్యాత్పుత్రస్తదన్యేషాం
 త్రిపత్యై కారయేచ్ఛుభః ॥ * ॥ ఇతి । అనేయామ్ - పత్యైవీదామిత్యర్థః ।
 తేహమేవ మాతృపితృమృతసంవత్సరమధ్యే త్రిపత్యైదాసాపిణ్డ్యం విదధాతి

ఋశ్యశృణః — || శ్లో || పత్యాయేపుత్రస్యతత్పుత్రభాగ్రిత్య సత్తన
యస్యచ । సుషాన్వప్రోశపీత్రోశ్చసప్తాతమరణం యది || అర్వాగ
భాన్వాత్పపితృపూర్వంకర్మసమాచరేత్ || * || ఇతి । భృగురపి —
|| శ్లో || మాతాభాగ్రితాచతత్పుత్రః పతీపుత్రస్సుషాన్వసా । ఏషాం
మృతౌచరేచ్ఛాన్ధమన్యేషాం నపునః పితుః || * || ఇతి । పితృత్పతాజ్ఞ
ఏషామేవశాన్ధం సపిణ్డీకరణంచకుర్యాన్వన్యేషామిత్యర్థః । ఋశ్యశృ
ణోక్తపత్యాయేదిసప్తవ్యతిరిక్తానాం పిత్రోర్మృతాజ్ఞ పితృభ్యాం సహేకది
నేవామృతానాం దాహోద్యేకోద్దిష్టాన్తం తత్తతాగ్రేమృతిక్రమాత్పుత్రా
త్తత్తద్వత్సరాన్తిమదినే మాసికే ససహ సపిణ్డనం కుర్యాత్ । అత్ర భృ
గుః — || శ్లో || పిత్రామృతాజ్ఞశాన్ధాన్తం కృత్వాన్యేషాంయథా
పిధి । మాసికే ససహసాపిణ్డ్యం వత్సరాన్తైసమాచరేత్ || * || వత్సరాన్త
ఇతినియమాత్ తతోఽర్వాక్ నమాసికానుష్ఠానమ్ । కాలాదర్శే — || శ్లో ||
పత్యాయేదీవాంచ పిత్రోశ్చసప్తాతమరణం యది । అర్వాగ్నంవత్సరాత్పి
త్రోః పూర్వం సాపిణ్డ్యమాచరేత్ || సప్తాతమరణేన్యేషాం పిత్రోశ్చద
హానాదికమ్ । కృత్వాన్యంవత్సరాన్తేతు కుర్వీతసహపిణ్డనమ్ || * || ఇతి ।
తథాదేవలః — || శ్లో || మహాగురునిపాతేతుప్రేతకార్యంయథావిధి ।
కుర్యాత్సంవత్సరాదర్వాజైకోద్దిష్టం నపార్వణమ్ || * || ఇతి । పిత్రో
ర్మృతౌసంవత్సరాదర్వాకృత్వాన్యదివ్యతిరిక్తానాం ప్రేతకార్యం దాహో
ద్యేకోద్దిష్టాన్తాః పూర్వక్రియాయథావిధికుర్యాత్, ఏకోద్దిష్టమాసికాని
పార్వణంచ నకుర్యాదిత్యర్థః । ఏతదేవాభిప్రత్యక్ష్యత్వత్వత్సరమ్ —
|| శ్లో || పితరాప్రమితాయస్యదేహస్తస్యాశుచిర్భవేత్ । నదైవంనాపిపి
త్ర్యంచయావత్పూర్ణోనవత్సరః || * || లోకాక్షిరపి — || శ్లో || అ
న్యేషాం ప్రేతకార్యాణిమహాగురునిపాతనే । కుర్యాత్సంవత్సరాదర్వా
శాన్ధాన్ధమేకంతు వర్జయేత్ || * || ఇతి । శాన్ధమ్ - మాసికం సపిణ్డీకరణ
మ్ । నను , || శ్లో || పతీపతేవమతోభాగ్రితాసుషాన్వైవవిపద్యతే । త
త్రశాన్ధాది కుర్వీత సపిత్రోర్మృతయోరపి || * || ఇతి జాబాలిష్ఠరణా
త్పత్యాయేదీవామసి సాపిణ్డ్యనిషేధఇతితెన్ను, ద్వాదశాహ తన్నిషేధవర్జ

త్వాత్, సంవత్సరాదర్వాక్ నిషేధవరత్వే “త్రివత్సేతు సపిణ్డనమ్” ఇతి
 లోకాత్పాద్యదివచనవిరోధావధిః, అతః పత్న్యాదీనాం పితృర్నృతాజ్ఞాసపి
 ణ్డనానంతరమరణతత్తద్వ్యాదశాహే సపిణ్డీకరణమ్, పత్న్యాదీనాం పితృ
 శ్చసంజ్ఞితమరణే పత్న్యాదీనాం త్రివత్సే పితృస్తు ద్వాదశాహే అన్యేషాం
 పితృర్నృతాజ్ఞామరణతత్తద్వత్సరాంతే మాసి కాని సపిణ్డీకరణంచేతి నిర్ణయః.

సహగమనవిధిః

అథానుమరణవిషయే విష్ణుః — || వా || భర్తరిప్రేతేబ్రహ్మచ
 ర్యంతదన్వారోహణంవా || * || ఇతి । స్మృత్యంతరేవ — || శ్లో || సా
 ధ్వీనామేవనారీణామగ్నిప్రపతనాశ్చతే । నాన్యోధర్మోఽస్తి విశ్లేయో
 మృతే భర్తరి కర్త్తవీత్ || * || ఇతి । హరితోఽపి — || శ్లో || మాతృ
 తః పితృతల్పైవ యత్రచైషాప్రదీయతే । కులత్రయం పునాత్యేషా భ
 ర్తారం యాఽనుగచ్ఛతి || * || ఇతి । స్మృత్యంతరే — || శ్లో || సార్
 వాసూతికావాపి భర్త్రాఽనుమరణోత్సుకా । సద్యశ్శుద్ధిమవాపోతి భర్తః
 పాపాపహరిణీ || * || అన్యచ్చ — || శ్లో || బాలాపత్యాతు యానారీ
 సూతికావారజస్వలా । సర్వాసామపిచస్త్రీణామేషసాధారణోవిధిః || * ||
 యత్త్వైర్వచనమ్ — || శ్లో || బాలాపత్యాశ్చగర్భిణ్యోహ్యదృష్టర్తచ
 పవచ । రజస్వలారాజసుతే నారోహంతితాంశుభే || * || ఇతి । యద
 పి — || శ్లో || బాలాపత్యాతు యానారీ యాభర్త్రాసహసంప్రజేత్ । ర
 జస్వలాఽనుగచ్ఛేత్తుగతింరత్నైత్తుగర్భిణీ || * || ఇతి । అత్రపితృమేధసా
 తకృతావ్యవస్థాపితమ్ — || వా || పాతిప్రత్యధర్మహీనాయాస్సంసార
 దుఃఖబంధవియోగాద్యుపాధితోవిషణ్ణాయావాప్రతిషేధోద్రష్టవ్యః || * ||
 ఇతి । అన్యేషు “భర్త్రాఽనుమరణోత్సుకా” “నమస్కృత్యచితాయాథం
 భర్తారంతుప్రసన్నాః” “ఆరుహ్యవతీనిధనం గతాచేదేకాంచితం
 విత్సలధీస్సభర్త్రా” ఇత్యాదివచనేషాపాత్తైః, మరణోత్సుకా, ప్రపన్న
 ధీః, విత్సలధీః, ఇత్యాదిపదైర్దేహాదివియోగకళజరహితాయాపవానుమ
 రణాధికారప్రతిపాదనాత్, “బాలాపత్యారజస్వలా” ఇత్యాదివిశేష
 సోపాదనవైయర్థ్యప్రసక్తాశ్చ పితృమేధసారోక్తం నయక్తమ్, నిషేధవ

చనంతుభిన్నచిత్యారోహణవిషయమ్ , తచ్చక్షుత్రియవిషయమ్ , తథాఽ,
క్షుత్రియాదిస్త్రీణాంరజస్వలాదీనామనుమరణనిషేధః , “ రజస్వలాశా
జసుతే ” ఇతిరాజసుతాం ప్రత్యేవతన్నిషేధాదిత్యాహుః । అపరేతు ,
బాలాపత్యారజస్వలాదేస్సామాన్యేనవిధానాత్పత్తిషేధాచ్చరజస్వలా
యాస్తుల్యవికల్పః , భిన్నచిత్యారోహణవిషయత్వేప్రమాణాభావాత్ .
“ రజస్వలారాజసుతే ” ఇతిరాజసుతాసమ్బంధనమాత్రేణవిషయవిశే
షాప్రతీతేరిత్యాహుః । గర్భిణ్యాస్తునిషేధపవ । తతశ్చగర్భిణీం వినాజా
లాపత్యాసూతికారజస్వలా అద్వస్తార్తవాచబ్రాహ్మణ్యః పకచిత్యారోహ
ణంకుర్యుః , సూతికారజస్వలాచతత్తదుక్తశుద్ధిప్రకారేణ శుద్ధాకుర్యాత్
యత్తుచద్వికాయాముక్తమ్ — ॥ శ్లో ॥ భర్తారమనుగచ్ఛన్త్యారజస్వలృష్ట
తేయది । తైలద్రోణ్యాంవినిక్షిప్యలవణేవామృతంపతిమ్ । త్రిరాత్రార్థహ
సంకుర్యుర్వాప్నోతయానహ । శాస్త్రం చైకదినేకుర్యాన్వయోరపిహి
నిర్ణయః ॥ * ॥ ఇతి । బాధవా ఇత్యభిధానాదవత్యహీనసంసృర్తవిషయ
మిత్యేకే । అపరేతు — ॥ శ్లో ॥ భర్తారమనుగచ్ఛన్తీవత్సీచేత్సార్తవాయది .
తైలద్రోణ్యాంవినిక్షిప్యలవణేవామృతంపతిమ్ ॥ చతుర్థైహనిసంసృక్ర్యా
త్పుత్రాదిస్తం సహేతయా । శవఃపర్యుషితస్తస్య ప్రాయశ్చిత్తం తదా
భవేత్ ॥ అస్మిన్పక్షేవ్యఘం భర్తుర్దశాహేనాపిశుభ్యతి ॥ * ॥ పుత్రవ
త్వైపి చతుర్థైహనిపిత్రోసంసృక్రవిధానాత్సమవికల్పఇత్యాహుః ।
ప్యత్యస్తరే — ॥ శ్లో ॥ మృతం పతిమనువ్రజ్యపత్నీచెజ్జ్వలనంగతా । న
తత్రపక్షిణీకార్యాప్రేత్యకాదేవశుభ్యతి ॥ సార్తవాసూతికాచైవ భర్తార్త
సుమరణోత్సుకా । పూర్వవస్తుం పరిత్యజ్య శవకర్తాణికారయేత్ ॥ స
వతోర్విరనుగచ్ఛన్త్యై రేకాయదిరజస్వలా । చతుర్థైహి సహేవా
భ్యాం తస్యదాహూనిధియతే ॥ పకచిత్యాం సమాయాధా యదిభార్యా
దినాస్తరే । భర్తుర్పుతాహేకర్తవ్యమభిన్నం మనురబ్రవీత్ ॥ * ॥ వసి
ష్ఠః — ॥ శ్లో ॥ దహ్యమానంతు భర్తారం యానారీత్యనుగచ్ఛతి । మరణా
దిభవేచ్ఛాస్త్రీం దహవాదితయోర్నతు ॥ భర్తాసహేవశుద్ధాస్యాచ్ఛాస్త్రీ
న్దంచైకదినే భవేత్ ॥ * ॥ యత్తు — ॥ శ్లో ॥ యాతుబ్రాహ్మణజాతీయా

మృతంపతి మనువ్రజేత్ । సాన్వర్గమాన్తఃకూతేన నాత్మానం నపతిం నయేత్ ॥ * ॥ యదపి — ॥ శ్లో ॥ మృతానుగమనం నాప్తి బ్రాహ్మణ్యా అనుశాసనాత్ ॥ * ॥ ఇత్యాది తత్సర్వమపి బ్రాహ్మణ్యఅనుగమననిషేధప్రతిపాదక వచనం పృథక్పిత్యారోహణవిషయమ్, “పృథక్పితినమారుహ్య నవిప్రాగస్తుమర్వాతి” ఇతివిశేషస్మరణాత్ । తథాచహారీణః — ॥ శ్లో ॥ భర్తా సహానుమరణమాచక్షాలం విధీయతే । పృథక్పితీర్వారాజ్ఞ్యోదేర్షవిప్రాయాఃపృథక్పితీః ॥ * ॥ ఇతి క్షత్రియాదీనాంచ పృథక్చిత్వారోహణం దేశాంతరమరణవిషయమ్, సన్నిధౌత్పేకచిత్వారోహణమేవ, ॥ శ్లో ॥ దేశాంతరమృతేవత్యా సాధ్యేతత్పాదుకాద్యయమ్ । నిధాయోరసిసక్రద్ధాప్రవిశేజ్ఞాతవేదసమ్, ॥ * ॥ ఇతి స్మరణాత్ । ఇదంచ ముముక్షువిషయేత్యాజ్యమేవ । తథాచశ్రుతిః “తస్మాద్వ్యయోనస్సాగాయుషస్సయః కామీప్రయాత్” ఇతి । అపార్థ్యోవిజ్ఞానేశ్వరేణాభిహితః — ॥ నా ॥ స్వర్గఫలోద్దేశేవాయుషః ప్రాగాయర్వ్యయోనకతకవ్యమోక్షార్థినా ॥ * ॥ ఇతి । అతః మోక్షమనిచ్ఛన్త్యాః స్వర్గార్థినాః ఆన్లుగమనం యుక్తమితరకామ్యానుష్ఠానపదితిసర్వమేతత్ స్త్రీధర్మనిరూపణేనవిస్తరమథస్తాన్నిరూపితమ్ ।

ఏకచిత్వారోహణక్రమః

ఏకచిత్వారోహణప్రకారస్తు హేమాద్రావుక్తః — ॥ శ్లో ॥ అధానుమరణేపత్నిస్తాత్వాభర్తా సహేవతు । పథస్తరీయమాసాద్యసిన్వాత్రేరుపవీజ్యవ ॥ నమస్కృత్యచిత్తారూఢం భర్తారంతు ప్రసన్నధీః । ప్రదక్షిణం పరీత్యాభభర్తుర్దక్షిణమావిశేత్ ॥ ఇయం వారీతిమన్త్రేణశాయయేన్మాతరం సుతః । ఊహేనవాదహేదూర్ధ్వమాసానాత్పతినాపమమ్ ॥ యద్వాపత్నితుసఙ్కల్పప్రయోగేత్వఖలేకృతే । ధన్యామానేపతామన్త్రాజపేదధ్వర్యుణాసహ ॥ పానకంప్రతిశేత్సత్రభర్తుశ్చోర్ధ్వం పృథక్ గ్వధిః । ఉభయోస్సహసఙ్కల్పః కుణ్డమేకం పృథక్ శిలా ॥ భాసస్థిలోదకవిస్థితోనగ్నప్రచ్ఛాదనం నవమ్ । ఘోషశంఖవృషోత్సర్గశోన్మదకుమ్భం పృథక్ స్ఫురత్ ॥ సహచర్యాధిరోహశ్చ సప్తజీకరణం తథా । వివిక్షితాభిహారా

మవరణేశాన్ధమెకోత్తరం పృథక్ । వైశ్వదేవంచ పాకశ్చ హూమోఽ
 న్నాన్యైస్సహేష్యతే ॥ * ॥ ఇతి । స్మృత్యంతరేచ — ॥ శ్లో ॥ ఆరు
 హ్యవత్సనిధనంగతాచేదేకాంచితం నిర్మలధీస్సభర్తా । దశాహాహూ
 మం శ్రవణంచతన్త్రాత్రివిజ్ఞోదకాదీపృథగేవకుర్యాత్ ॥ * ॥ ఇతి । పి
 తృమేధసారే — ॥ వా ॥ స్నాత్వా శక్తితోదత్వా బ్రాహ్మణైరభ్యసు
 జ్ఞాతాపథస్తురీయమాసాద్యసిగ్వా తైరుపవీజ్య చితిగతం భర్తారం ప్రదక్షి
 నీకృత్య ప్రణమ్య చితిమారుహ్య భర్తర్దక్షిణపార్శ్వే శయిత, అత్ర క
 ర్తా పత్నిముపనిపాతయతి । “ ఇయంనారీ ” ఇతి, సమానమతః క్షిర్ధ్వమ్,
 సద్యఃపాపాని నిర్హాయ దమ్పతీవిహరతః ॥ * ॥ ఇతి । స్మృతిరత్నై —
 ॥ శ్లో ॥ అనుయానెమ్మతాపిత్రైరకలైర్యాచితిస్తథా । ప్రత్యేకవజ్జ
 లిర్భేదో నగ్నప్రచ్ఛాదనాదికమ్ ॥ పకమెవాగ్నిదానంస్యాదెకాత్మనితి
 లాజ్ఞలిః ॥ * ॥ ఇతి । తిలాజ్జల్యధ్ధాశీలాద్వయోరేకేతి యావత్ । “ కుణ్డ
 మేకం పృథక్చిలా ” ఇత్యనేనాస్యవికల్పః । తత్రైవ — ॥ శ్లో ॥ అస్థి
 సశ్చయనంచైవ నవశ్రాద్ధం పృథక్పృథక్ । వృషోత్పర్జనభేదశ్చ మాసికా
 నాం పృథక్క్రియా ॥ సపిణ్డీకరణంచైకం సుతస్సర్వం సమాచరేత్ ॥ * ॥
 స్మృత్యంతరే — ॥ శ్లో ॥ సహైవభర్త్రామరణం స్త్రియాశ్చేత్యహైవ
 కుర్యాత్పితృమేధకృత్యమ్ । పిణ్డోదకాదీపృథగేవకుర్యాత్పిణ్డస్య సం
 యోజనమత్రభర్త్రా ॥ మృతేభర్తరియాపూర్వంపరేహన్యనుగచ్ఛతి ।
 తస్యః పతిదినే శ్రాద్ధం కాలేభేదం నకారయేత్ ॥ అగ్నికార్యేనభేదోఽ
 స్త్రిహ్యస్థిసశ్చయనే తథా । పకగర్తే జలం దద్యాత్పిణ్డోన్వేచ్ఛికొదనెద్వ
 యోః ॥ పకోద్దిప్తం పృథకుర్యాత్సపిణ్డీకరణం సహ । తత్రద్వయోర్నిమి
 త్తాద్వా బ్రాహ్మణైరతరైస్సహ ॥ * ॥ దేవలః — ॥ శ్లో ॥ పరేద్యురను
 యానేతు మరణాహక్రమేణతు । దహనాది సపిణ్డ్యంతం శ్రాద్ధం కుర్యాద్య
 థావిధి ॥ * ॥ క్రియాకల్పకారికాయామ్ — ॥ శ్లో ॥ పతిప్రతాత్వస్య
 దినేఽనుగచ్ఛేద్వాస్త్రీ పతిం చిత్త్యధిరోహణేన । దశాహేన భర్తరఘస్య
 శుద్ధిశ్శ్రాద్ధద్వయంస్యాత్పృథగేకకాలే ॥ * ॥ స్మృత్యంతరే — ॥ శ్లో ॥
 మృతేభర్తరిపూర్వేద్యుః పరేద్యురనుగచ్ఛతి । తస్యః పతిదినే శ్రాద్ధం

మృతాహస్తు యధాతిథిః ॥ అస్థిసంఖ్యాయనంచైకం సవశ్రాద్ధం పృథక్పృథక్
 ॥ పృథోత్సర్జనభేదశ్చ మాసికానాం పృథక్క్రియా ॥ ఉపస్థానం తదేవ
 స్యాత్పరంతస్యాఃపృథక్క్రియా ॥ పృథక్శాస్త్రార్థంతయోఃకుర్యాన్మృతా
 నంచ పృథక్పృథక్ ॥ సపిణ్డీకరణే ప్రాప్తే సర్వం తద్వివసేచరేత్ ॥ బహు
 పత్నీకపత్నేతు మన్త్రావృత్తిఃపునఃపునః ॥ విభజ్యపిణ్డం దద్యాత్తు గార్హ
 స్త్యవచనం తథా ॥ * ॥ ఇతి । అన్యత్రాపి — ॥ శ్లో ॥ దినాన్తరే యాతు
 సహైవభర్తుః కుర్యాత్మృతాహేసతి కర్మ కార్యమ్ ॥ హిరణ్యతలూఃపృథ
 గవకార్యాః పాత్రాణిదహద్వయ భాజ్జీకుర్యాత్ ॥ * ॥ ఇతి । అన్యత్రా
 పి — ॥ శ్లో ॥ అన్యేమ్యురవ్యనుగతౌ శుద్ధిఃపతిదశాహతః । సహస్థిసంఖ్య
 తిల్యైవ కాలేశ్రాద్ధస్వయం భవేత్ ॥ పృథక్పిణ్డోదకాదిసాత్పర్యాపిణ్డ
 స్వయోజనమ్ ॥ తస్యపిణ్డం త్రిధాకృత్వా పితృపిణ్డేషుయోజయేత్ ॥ * ॥
 వసిష్ఠః — ॥ శ్లో ॥ అనుయానెతుపత్యాచ సపిణ్డీకరణం సహ । అన్తర్ధాయ
 తృణంమధ్యే భర్తృశ్వశురయోరపి ॥ స్త్రీపిణ్డం భర్తృపిణ్డేన సంయో
 జ్యచ పునసుతః । పితామహాదిభిస్సార్ధం పితృపిణ్డంతు యోజయేత్ ॥ * ॥
 యమః — ॥ శ్లో ॥ పత్యాచైకేనకర్తవ్యం సపిణ్డీకరణం స్త్రీయాః ।
 పామృతాపిహితేనైకస్య గతామన్త్రాహుతప్రతేః ॥ * ॥ శాతాతపః —
 ॥ శ్లో ॥ యామృతాసుభగానాథం సాలేనసహపిణ్డతామ్ । అర్హతిస్వర్గ
 వాసైపియావదాభూతసంస్థవమ్ ॥ * ॥ ఇతి । యత్తు సుమన్తవచనం —
 ॥ శ్లో ॥ ఛిత్యారోహణకాలేతు షోడశాని పృథక్పృథక్ । సపిణ్డీకరణం త
 స్యాః నైవభర్త్యేకృతేసతి ॥ * ॥ ఇతి । తత్ స్త్రీయాఃపృథక్సపిణ్డీకరణని
 షేధపరమ్ ॥ దేవలః — ॥ శ్లో ॥ తద్దినేవాపరదినే భర్తారమనుగచ్ఛతి । న
 శశ్రాద్ధం షోడశంచ సపిణ్డీకరణం తథా ॥ యథాకాలేతుకర్తవ్యం ప్రతిసం
 వత్సరంతథా ॥ * ॥ ఇతి । యథాకాలే - భర్తూర్హితకాలే, స్త్రీయా
 అపి కర్తవ్యమిత్యర్థః । యత్తు గౌతమవచనమ్ — ॥ శ్లో ॥ ఏకచిత్యాం
 సమాయాథా దమ్పతీ నిధనం గతౌ । మాసికానినవశ్రాద్ధం సపిణ్డీకరణంపృ
 థక్ ॥ * ॥ ఇతి । యదపివ్యాఘ్రవచనమ్ — ॥ శ్లో ॥ పతివ్రతాతుయా
 థారీభర్తారమనుగచ్ఛతి । పిణ్డవానాదిశశ్రాద్ధంసపిణ్డీకరణంపృథక్ ॥ * ॥

ఇత్యేతాద్యశవచనం నిమిత్తభేదప్రతిపాదనపరమ్ । అన్యథా “ సపిణ్డీకరణం
 వైకమ్ - తత్రద్వయోర్మిమిత్రైర్ద్వైబ్రాహ్మణైరిరైశ్చహ - సపిణ్డీకరణం స
 హ ” ఇత్యాదిపూర్వోక్తబహుస్త్పతివిరోధప్రసంగాత్ । దుర్మరణా
 ద్యుపాశివశేన కాశ్యపదమస్త్రీకదాహేనానుస్మృతిః కార్యా, “ దహ్యామా
 నమమస్త్రైణ నానురోహేత్పతివ్రతా ” ఇతిస్తరణాత్ । తథాచ కల్పకా
 రికాయామ్ — ॥ శ్లో ॥ పత్యుర్వేదాగ్నిసంస్తారై పత్వా అనుగమోమ
 తః । అన్యథాత్వాత్మభూతః స్యాదితి వేదవిదోవిదుః ॥ * ॥ ఇతి । చితిభ్ర
 స్టాయాః ప్రాయశ్చిత్తముక్తం స్మృత్యంతరే — ॥ శ్లో ॥ చితిభ్రష్టాయదా
 నారీ మోహోఽపిబలివతదా । ప్రాజాపత్యంభవేత్కృచ్ఛం శుద్ధాభ
 వతి నాన్యథా ॥ * ॥ ఇతి ।

అథగర్భిణీసంసారః

అత్రబోధాయనః — ॥ వా ॥ అథగర్భిణ్యాః, అస్తర్వతోఽన్య
 మ్రియేత శ్శశానం నీత్వా దాహదేశం జోషయేత్, సమ్యక్ప్రేతామపరేణ
 సవ్యేన ప్రేతస్యోదరం విలిఖేత్, “ హిరణ్యగర్భస్సమవర్తతాగ్ర ” ఇతి,
 అనులెఖనదృష్టం కుమారమనుమస్త్రీయతే “ జీవతుమమపుత్రోద్భూత
 యుత్వా యవర్చసే ” ఇతి, అథబాలం సాపయేయ్యుర్హిరణ్యమస్తద్ధాయ
 జీవంతం గ్రామమానయన్తి, “ యస్తేస్తసశ్శశయః ” ఇతిస్తనంప్రదాయ
 తస్మిన్నదరే ఆజ్యానిజాఞ్జాలాతి, “ శతాయుధాయశతవీర్యాయ ” ఇతి ప
 ఞ్చభిః, “ ప్రయాసాయస్వాహాయాసాయస్వాహా ” ఇత్యనువాకేన,
 “ ప్రాణాయస్వాహా వ్యానాయస్వాహా ” ఇత్యనువాకేన, “ పూణ్ణేస్వా
 హా పూణ్ణేశిరసేస్వాహా ” ఇత్యనువాకేన సూచ్యాజతరమప్రణంకుర్యా
 త్, ప్రేతం చితిమారోప్యవిధినాదాహయేత్, అష్టకాథేనుం నీలధేనుంభూ
 మిధేనుమితిచదద్యాత్ ॥ * ॥ ఇతి । సంక్రమే — ॥ శ్లో ॥ పశ్చాసా
 దూర్ధ్వమాసూతేర్ద్రియేతయదిగర్భిణీ । చితేపశ్చాన్నిధాయైనాంసవోవ్య
 దరమధోల్లిఖేత్ ॥ హిరణ్యగర్భమస్త్రైణసముల్లిఖ్యతముద్ధరేత్ । మృతశ్చే
 దుద్భృతోగర్భోఽస్మృతాక్తం నిఖనేద్భువి ॥ జీవేచ్ఛేజ్జీవతుమమపుత్ర ఇత్యను
 వాస్త్రీయేత్ । ఆస్తద్ధాయహిరణ్యం తమభిషిచ్యజలైశ్శిశుమ్ ॥ గ్రామం

గత్వాశిశోర్ధద్యాద్యస్తైస్తనఇతి స్తనమ్ । సురక్షితం కుమారంతం కృత్వాగ
త్వాశవాన్తికమ్ ॥ శతాయుధాయేత్యాజ్ఞాని జుహుయామదరేతతః ।
ప్రయాసాయేతి హుత్వా చ ప్రాణాయేత్యనువాకతః । పూష్టే స్యాహేతి
హుత్వా చ సన్ధాయోదరమవ్రణమ్ ॥ చితిమారోప్యతాం ప్రేతాం శేషం
పూర్వవదాచరేత్ ॥ * ॥ ఇతి । శౌనకః — ॥ శ్లో ॥ గర్భిణీమరణే ప్రా
ప్తే గోమూత్రేణ జలైస్సహ । ఆపోహిష్ఠాభిరబ్జిజ్ఞైః ప్రాక్ష్యభర్తాసమాహి
తః ॥ ప్రేతం శ్మశానసేత్వా సోఽగ్నిభ్య సవ్యోపరేతతః । పుత్రమదాయ
జ్వలన్తాస్యాత్ స్తనం దత్వా సుతాయతు ॥ యస్తైస్తనఇత్యేకయాగ్రామం
సీతాస్వినిధాయచ । ఉదరం చావ్రణం కుర్యాత్పుషదాజ్యేన పూర్వచ ॥
మృద్భుక్తకుశగోమూత్రై గ్రహాపాహ్లాదిభిస్త్రీభిః । సాత్వాచాఛద్యైస్స
వాసాంసిపితృమేధేనదాహయేత్ ॥ మృతోయదితుపుత్రస్యాద్వాప్సృహృ
ణ్యానిభననేతతః ॥ * ॥ ఇతి । చన్ద్రికాయామ్ — ॥ శ్లో ॥ మృతాచే
ద్గర్భిణీసారీతస్యాస్సంపాకరణచ్యుతే । బాధాయనభరద్వాజశౌనకాద్యై
ర్యథోదితః ॥ సజ్జల్ప్యపితృమేధంతుకృత్వా దారుచితేః క్రియామ్ ।
పశ్చాద్దారుచితేః ప్రేతం దక్షిణేవాభగ్భిక్షేమ్ ॥ నిధాయ చాగ్రతన్త్రాణి
కింత్వా ద్రవ్యాదిమార్జనమ్ । హిరణ్యగర్భమత్రైణవిలిఖేదసినాదరమ్ ॥
ఆగర్భచర్మనాద్వామేమృతస్యాచ్చరణక్షిపిత్ । దృష్ట్వా జీవతుమమపుత్ర
ఇతి జీవస్తమభిమన్త్రయేత్ ॥ అన్తర్ధాయ హిరణ్యంతమభిషిచ్యజలైః పునః ।
సీతాస్వాగ్రామం శిశోర్ధద్యాద్యస్తైస్తనఇతి స్తనమ్ ॥ సురక్షితం కుమారంతం
కృత్వా గత్వా శవాన్తికమ్ । శతాయుధాయ సోఽనాం తైః పశ్చభిశోచ్చరే
ఘృతమ్ ॥ యజుర్భిష్టప్రయాసాయ స్యాహేతి ద్వాదశాహుతిః । ప్రా
ణాయేత్యాదిభిః పశ్చచతుషేత్యాదిపశ్చభిః ॥ * ॥ ఇతి

అథదశాహోనస్తరకృత్యమ్

తత్రసంవర్తః — ॥ శ్లో ॥ ఆశౌచేనిగతే కుర్యాద్గృహమాణా
నలేపనే । వాససాజలమాప్లుత్యశుధేయత్పూజాహవాచనైః ॥ * ॥ ఆప్లుతి
శ్చవకాదశాహోనస్థవేకార్యా “అఘానైస్థవేన్నాయాత్” ఇతివసిష్ఠ
స్మరణాత్ । వసిష్ఠః — ॥ శ్లో ॥ ఆశౌచాన్తేతుకర్తవ్యం బ్రాహ్మణైరభిషే

చనమ్ । ఋగ్విర్యజుర్విశ్వస్తోభిరబ్లిక్షేఃపావమానికైః ॥ ఆశివంచ గృహీ
త్వాఽధశ్రాద్ధకర్మ సమాచరేత్ ॥ * ॥ వ్యాసః — ॥ శ్లో ॥ సమూ
జ్య గర్భపుష్పద్యేబ్రాహ్మణాంత్వస్తివాచయేత్ । ధర్మకర్మణిసజు
ల్పై సక్తాః మేఽద్భుతదర్శనై ॥ యజ్ఞార్థేఽపిప్రతిష్ఠాదౌ సర్వసంసౌర
కర్మసు । శుద్ధికామస్తస్త్రికామశ్చైయసౌరమశ్చనిత్యశః ॥ * ॥ ఇతి .

వృషోత్సర్గః ॥

అథవృషోత్సర్గః । చంద్రికాయామ్ — ॥ శ్లో ॥ ఉత్సృజేద్వృష
భం నీలం లోహితం కృష్ణమేవచా । మృతోనపశ్యేన్నరకం గోఘాతీబ్రహ్మ
హాహృపి ॥ పుత్రవాభ్రాతృపుత్రావా మృతవైకాదశేఽహని । ఉ
త్సృజేద్వృషభం నీలం యథావర్ణమసంభవే ॥ ప్రేతత్వాద్విప్రమచ్యస్తే
మహాపాతకినోనరాః ॥ * ॥ వ్యాసః — ॥ శ్లో ॥ ఏకాదశేఽహ్ని సం
ప్రాప్తే ప్రేతస్య స్వర్గసాధనమ్ । వృషమేకం సముత్సృజ్య శ్రాద్ధే వి
ప్రాస్తుయోజయేత్ ॥ * ॥ కాశ్యపః — ॥ శ్లో ॥ నీలంవావ్యధవాకృ
ష్ణం మృతవైకాదశేఽహని । వృషం పాపవిశుద్ధ్యర్థం రుద్రాణామనుశా
సనాత్ ॥ ఔషామకర్మ సమాయుక్తం రుద్రప్రీతికరం స్మృతమ్ ॥ ఏకాద
శేఽహ్ని సంప్రాప్తే యస్యనోఽస్సృజ్యతేవృషః । ప్రేతత్వాన్నవిముచ్యే
తదత్తైః శ్రాద్ధశతైరపి ॥ విప్రావా క్షత్రియోవాపి వైశ్యశూద్రాఽపివా
తథా । వృషహీనామృతోయాతిరౌరవం తమసావ్యోమ్ ॥ సప్తజన్మ కృతం
పాపం యద్బాలేయచ్చవార్ధకే । తస్మిన్నాదేవనశ్యేత వృషోత్సర్గైః పితుః
కృతే ॥ పితౄణుద్దిశ్యరుద్రాయ ఔషామకర్మ నమన్వితః । ఉత్సర్గమా
త్రైరుద్రస్య లోకం యాత్యత్రమానవః ॥ * ॥ స్మృతిరత్నే — ॥ శ్లో ॥
ఏకాదశేఽహ్ని సంప్రాప్తే స్నాత్వా పుణ్యాహవాచనమ్ । కృత్వా చరే
ద్వృషోత్సర్గం కుర్యాచ్ఛాన్తిధ్వం తతఃపరమ్ ॥ శూలంచక్రమధాన్యద్వా
లాఞ్చనం కారయేత్తతః । యస్యదేవస్యయోభక్తస్తస్య చిహ్నం సమా
లిఖేత్ ॥ * ॥ హేమాద్రా — ॥ వా ॥ సేవ్యదేవతాచిహ్నం పశ్చిమ
దక్షిణపాదమూలై తప్తేనాయసేన విలిఖేత్ ॥ * ॥ ఇతి । బోధాయనః —
॥ వా ॥ అథవృషోత్సర్గనమ్ , తచ్చద్వివిధం కామ్యం నైమిత్తికమితి , వై

మిత్రికం ఏకాదశాహ్నికమ్ , కామ్యం కార్తిక్యాం వైశాఖ్యాం గ్రహణే
 సజ్జామేవా || * || ఇతి । శ్లోకముక్తాశ్రయే — || వా || సపిండీకరణాత్పా
 గేవోక్తకాలే వైమిత్రికవృషోత్సర్గస్తత్ర నమాసాదిదోషః || * || ఇతి ।
 శ్లోకముక్తాశ్రయే — || శ్లో || ఏకాదశైహ్నికానామితి పక్షే యైవైతదేవ
 వృషోత్సర్గంతు టర్విత పరస్తాదుక్తకాలికః || * || ఇతి । కాలస్తు పథతాపు
 త్తిః — || శ్లో || పూర్వభాగైకభవామధ్యే దినస్య వృషముత్సృజేత్ ।
 కార్తిక్యాం పార్ణమాస్యాం వా వైశాఖ్యాం వాపివావృషమ్ || ఉత్సృజే
 యత్సజ్జామేర్ముక్తం దేవపిఠపితృత్వప్రయే || * || ఆశ్వలాయనపరిశిష్టే —
 || వా || అథవృషోత్సర్గః కార్తిక్యాం పార్ణమాస్యాం వైశాఖ్యాం వా జన
 వత్సాయాః పయస్విన్యాః పుత్రం ద్వ్యహాయన మేకహాయనం వా నీల
 వా వల్లేపిజ్జళంవా || * || ఇతి । శ్లోకముక్తాశ్రయే — || శ్లో || ఉత్సృజే
 ద్వ్యవభం నీలం పార్ణమాస్యాంతు వత్సకమ్ । కార్తిక్యామాశ్వయుజ్యాం
 వా వైశాఖ్యాం ప్రాతరేవతు || ఏకాదశాహ్నికస్య ప్రోక్తకాలేషుయ
 త్నతః । వృషోత్సర్గైతదాశుక్రబాల్యం మాఘ్యం నదోషకృత్ || తథా —
 || శ్లో || ప్రైతస్య వత్సరావర్షాగ్భద్రా సంసారమిచ్ఛతి । నకాలనియ
 మోజ్ఞేయో నమాఘ్యం గురుశుక్రయోః || * || ఇతి । యత్తు — || శ్లో ||
 పతిపుత్రపతినారీ మ్రియతేచోభయాగ్రతః । వృషం వైవోత్సృజేత్పుత్రో
 యావత్స్వపితృజీవనమ్ || * || ఇతి తతేవలవృషోత్సర్గన నిషేధపరమ్ ।
 అతపవ జాబాలిః — || శ్లో || పతివ్రతా సుశీలాచ పుత్రిణీ సుభగామ్మ
 తా । నోత్సృజేద్వ్యవమేకంతు సహగాముత్సృజేద్వ్యవమ్ || పుత్రాద
 న్యోయదాతస్యైతాధికృతభవేద్యది । తదైవ వృషముత్సృజ్యపశ్చాచ్ఛా
 ధ్యం సమావరేత్ || * || అత ఏవశ్లోకముక్తాశ్రయే — || శ్లో || యానారీభ
 ర్తృసుతయోరగ్రేతుప్రమితిం గతా । తస్యా అపివృషోత్సర్గః కర్తవ్యస్తయ
 థావిధి । అపుత్రాతుయదావారీమ్రియతేభర్తురగ్రతః । వృషోత్సర్గోనక
 ర్తవ్యపకాగౌర్ధీయతేతదా || * || ఇతి । అన్యత్రాపి — || శ్లో || పతిపు
 త్రపతినారీ మ్మతాచేజ్జీవభర్తృకా । పాతి ప్రత్యేనతల్లోకం వృషహీనాన
 గచ్ఛతి । జీవభర్తృస్యైతత్కర్తవ్యం సజ్జల్పశాస్త్రమేవహి । పార్వణంచ

వృషోత్సర్గం కుర్యాదాయః క్షయోభవేత్ ॥ * ॥ జీవభర్త్యా అపుత్రా
 యా ఇతి శేషః । లోకాక్షిః — ॥ శ్లో ॥ న స్త్రియాశ్చ వృషోత్సర్గం భర్తా
 కుర్యాత్సదాచన । వృషం రుద్రాన్వసూం స్త్యక్త్వా సపిణ్డీకరణావధి ॥ * ॥
 వృషం, రుద్రార్థ బ్రాహ్మణభోజనం, వన్స్థ బ్రాహ్మణభోజనంచ త్యక్త్వా
 అన్యత్సర్వం సపిణ్డీకరణావధి కుర్యాదిత్యర్థః । అనుమృతివిషయే — ॥ శ్లో ॥
 పితృకార్యవిధిం సమ్యక్కృత్వా మాతుశ్చ పుత్రకః । వృషముత్సృజ్య పశ్వా
 ధిపిత్రానహసపిణ్డనమ్ ॥ * ॥ ఇతి । ప్రేతత్వవిమోచకవృషోత్సర్గై నాం
 దీశార్థనిషేధమాహ శాతాతపః — ॥ శ్లో ॥ స్వర్గకామో వృషోత్సర్గే
 నాం దీముఖవిధానతః । శ్రాద్ధం కుర్యాత్తదన్యస్తునకుర్యాత్ప్రేతమోచ
 కః ॥ * ॥ ఇతి । విజ్ఞానేశ్వరః — ॥ శ్లో ॥ ఏకాదశేఽహ్ని సంప్రాప్త్య
 స్య నోత్సృజ్య తేవృషః । పితృచత్వం స్థిరం తస్య దత్తైశ్శ్రాద్ధశతైరపి ॥ * ॥
 స్మృత్యంతరే — ॥ శ్లో ॥ వృషహీనో మృతో యాతిరౌరవం తమసావృత
 మ్ । ఉత్సర్గమాత్రే రుద్రస్య లాకం యాత్యత్ర మానవః ॥ * ॥ బృహస్ప
 తిః — ॥ శ్లో ॥ కాఙ్క్షంతి పితరః పుత్రాన్మరకేపాతభీరవః । గయాం
 యాస్యతియః కశ్చిత్సోస్తాంత్యున్తార ఇవ్యతి । కరిష్యతి వృషోత్సర్గమిష్టాపూ
 ర్తం తదైవచ ॥ * ॥ ఇతి । పితృగౌఢాచ — ॥ శ్లో ॥ యష్టవ్యాబహవః పు
 త్రాయ ద్యేకోఽపి గయాం వ్రజేత్ । యజేతవాశ్చ మేధేన నీలం వా వృషము
 త్సృజేత్ ॥ * ॥ ఇతి । నీలవృషలక్షణము క్తం స్మృతిరత్నే — ॥ శ్లో ॥
 లోహితో యస్తునణైః న ముఖేషు స్థేచపాణ్డరః । శ్వేతః ఖురవిమాణాభ్యాం
 సనీలో వృషఉచ్యతే ॥ * ॥ ఇతి । అత్ర వృషాలాభే ప్రదెతాః — ॥ శ్లో ॥
 విహితేచ వృషోత్సర్గే త్వలాభే శక్త్యసమ్భవే । ప్రేతత్వస్య విమోకార్థం
 రుద్రానేకాదశాశయేత్ ॥ * ॥ బౌధాయనశ్చ — ॥ వా ॥ తాసాం వ
 యసిపాయసం శ్రవణ్యత్వా ఏకాదశ బ్రాహ్మణాభోజయేత్ ॥ * ॥ ఇ
 తి । వ్యాసోఽపి — ॥ శ్లో ॥ ఏకాదశభోగ్యవిప్రేభ్యా దద్యాదెకాదశేఽహ
 ని । రుద్రముద్దిశ్యకర్తవ్యం రుద్రప్రీతికరం హితత్ ॥ * ॥ శాతాతపశ్చ —
 ॥ శ్లో ॥ శ్రాహ్మణాభోజయేదప్తాహిరణ్యేనోదకేన వా ॥ * ॥ ఇతి ।

ఏకోద్దిష్టవిధానమ్

అదైకోద్దిష్టః । తత్రయాజ్ఞవల్క్యః — ॥ శ్లో ॥ మృతేఽహనితుకర్తవ్యం
 ప్రతిమానంచవత్సరమ్ । ప్రతినంచత్సరంచైవమాద్యమేకాదశేఽహని ॥*॥
 ఘోరీనసిరపి — ॥ శ్లో ॥ ఏకాదశేఽహ్నియచ్ఛాన్తిధంతతానూన్యము
 దాహ్మతమ్ ॥ * ॥ బృహత్సనుః — ॥ శ్లో ॥ ఏకాదశేఽహ్నికర్తవ్యమే
 కోద్దిష్టం నదాద్విజైః ॥ * ॥ వ్యాసుః — ॥ శ్లో ॥ ఏకాదశేఽహ్నిసం
 పాప్రీష్టే శ్రాధం దద్యాన్యధావిధి । కుర్యాదేవాత్రవారాదితిధిభాన్యని
 రీక్షయన్ ॥ * ॥ స్మృత్యైవైతరే — ॥ శ్లో ॥ ఏకాదశేఽహ్నియచ్ఛాన్తిధం
 బుర్యాదేవావిచారయన్ ॥ * ॥ ఇతి । క్షత్రియాదీనామప్యాద్యశ్రాధ
 మేకాదశాహ ఏవేత మధవీయాదౌ స్థాపితమ్ । చల్లీకాయాంతు —
 ॥ శ్లో ॥ అశౌచానై తతస్సమ్యక్ష్విగ్ధానం సమాపయేత్ । తత్రశ్రాన్తిధంత్ర
 దాతవ్యం సర్వపణ్డేవ్యయంచ్చిః ॥ * ॥ వసిష్ఠసంహితాయాంచ — ॥ శ్లో ॥
 అథాతిస్సంప్రవత్సామిశ్రాధం గార్వ్యమతేనవై । ఏకాదశేఽహ్నివిపా
 శాన్తపాశాన్తాం ఘోడశేఽహని ॥ వైశ్యనాం వింశతీదినేశూద్రాణాంమా
 సిపూరితే ॥ * ॥ ఇతి । అగస్త్యః — ॥ శ్లో ॥ ఏకాదశేఽహ్నిసంప్రా
 ప్తే ద్విజానామున్యమంచుః । ఏకోద్దిష్టం ప్రకుర్వీతభూవతేద్వాదశాశ్చ
 రే ॥ ఘోడశాహాశ్చ రైవైశ్యశూద్రస్త్రింశద్దినాత్పరే ॥ * ॥ ఇతి । సర్వే
 ష్వేదేషుచనేషు బ్రాహ్మణానామేకాదశదినై ఏకోద్దిష్టవిధానాత్తైమామే
 కాశదిన ఏవైకోద్దిష్టమ్ । క్షత్రియాదీనాంతు ఐకల్పః । అత్రాహితాగ్నే
 నిర్వేషతో జాతుకర్ణివోక్తమ్ — ॥ శ్లో ॥ ఊర్ధ్వంత్రిపతూద్యచ్ఛాన్తిధం
 మృతేఽహన్యేవకీర్తితమ్ । అథస్తు కారయేద్దాహాహితాగ్నేర్ద్విజన్య
 సః ॥ * ॥ ఇతి । త్రిపతూదర్వాగ్యత్ప్రేతకర్తృతద్దాహదివసాదారభ్యాఽఽ
 హితాగ్నేః కార్యం త్రిపతూదూర్ధ్వంయచ్ఛాన్తిధంతన్మరణదివసపవకార్య
 మిత్యర్థః । అతః దశాహకృత్యమేకోద్దిష్టమూనమాసికంచ దాహదినాదికు
 ర్యాత్ । ద్వితీయ మాసికంచ దాహదినై కుర్యాత్ । కాలాదశే —
 ॥ శ్లో ॥ త్రిపతూత్పూర్వతస్సాగ్నేర్భవేత్సంసారవాసరే । ఊర్ధ్వం
 మృతదినేనగ్నేస్సర్వాశ్వేన మృతాహతః ॥ * ॥ పూర్వతః - పూర్వ

శ్రా, కర్తవ్యం । సంసారవాసరే - దాహదినాది, భవేదిత్యర్థః । వ్యాసః — ॥ శ్లో ॥ సూతకాంతైనరః కుర్యాదేకోద్దిష్టద్వయంబుధః । సూతకేఽపితేచాపిస్వతస్త్రాంతాతిలజ్ఘయేత్ ॥ * ॥ ఇతి । ఏకోద్దిష్టద్వయమితి మహైకోద్దిష్టమాప్రత్యాద్యంచ, తద్వయమ్, సూతకాంతై - ఏకాదశాహే, కుర్యాత్ । మధ్యేసూతకాంతరాపాతేఽపిస్వతస్త్రాంతమహైకోద్దిష్టంనాతిలజ్ఘయేత్, తదైవకుర్యాదిత్యర్థః । అతపవాహవిష్ణుః — ॥ శ్లో ॥ ఆద్యశ్రాద్ధమశుద్ధోఽపి కుర్యాదేకాదశేఽహని ॥ * ॥ ఇతి । తత్రాకరణే పునస్సంసారమాహబృహస్పతిః — ॥ శ్లో ॥ ఏకాదశాహేయచ్ఛ్రాద్ధమేకోద్దిష్టం సమావరేత్ । యదికార్యం నకుర్వీతపునస్సంసారమర్హతి ॥ * ॥ ఇతి । ఏతచ్ఛ్రాద్ధస్థిసంశ్చయభావవిషయమ్, కృతేత్వస్థిసంశ్చయనేపునఃపిండోదకమాత్రమిత్యధస్తాత్పత్తిపాదితమ్ । ఆవృత్తాద్యంతాతశ్చౌచసన్నిపాతేరోగాదినాఆద్యస్యవిఘ్నసతిద్వాదశాహేదికాలాంతరేకార్యమ్ । తథాచవ్యాసః — ॥ శ్లో ॥ ఏకాదశాహేత్వాద్యస్యసంజగటంతుయదాభవేత్ । ద్వాదశాహేఽపి కర్తవ్యం శ్రయోవింశద్దినైఽపివా ॥ * ॥ ఇతి । చన్ద్రికాయామ్ — ॥ శ్లో ॥ ఆశౌచనిర్గమాత్యగార్యమాద్యమేకాదశేఽహని । శ్రయోవింశద్దినేవాపిస్తవింశద్దినైఽపివా ॥ * ॥ స్మృత్యర్థసారే — ॥ వా ॥ ఆద్యశ్రాద్ధస్యవిఘ్నతుభాగ్యవవారనద్వాచతుర్దశేత్రిజన్మానిత్యక్త్వాఽఽఽసమాసికాత్పుర్వసునుష్ఠేయమ్ ॥ * ॥ ఇతి । బృహత్సనుః — ॥ శ్లో ॥ ఏకాదశేఽహిసంప్రాప్తేయదిచన్ద్రిస్తరోహిణీమ్ । ఆవసేదుత్తరాఖ్యాం వాకుర్యాత్తుద్వాదశేఽహని ॥ * ॥ స్మృత్యంతరైఽపి — ॥ శ్లో ॥ ఏకాదశాహేయదిశుక్రవారోరోహిణ్యధావ్యర్యమతారకావా । భవేచ్ఛక్వతోఽదకపిండదానం శ్రాద్ధం ప్రకుర్యాదపరేద్యురేవ ॥ * ॥ ఏవంవఏకాదశాహే ఆవృత్తాద్యస్యవిఘ్నసతిద్వాదశాహేద్యుక్తకాలేతత్కృత్వాఽఽఽసమాసికాదీనిపశ్చదశశ్రాద్ధానికృత్వాసాపిండ్యం కుర్యాత్ । పితృమేధసారే — ॥ వా ॥ సర్వవశానాం మృతాహేకాదశేఽహిమథ్యాహ్నం ఏకోద్దిష్టం కుర్యాత్, సాగ్నేస్సంసారాహేకాదశాహే, త్ర్యహతర్పణేవతుర్దైహ్యేకోద్దిష్టం పశ్చమేసాపిండ్యమ్, ఏకాహతర్పణేద్వితీయే.

హృదయోద్దిష్టం త్రితీయే సాపిణ్డ్యమ్ , దశాహాభ్యంతరే అనేకే హంశురణై
తత్తత్సృతాహాదేశాదశాహే తిథిభేదేపి , సప్తాతానుమృత్యోః పత్న్యాభ
రై కాదశాహాపవసహక్రాద్ధం కుర్యాత్ || * || అత్ర సం వాదవచనాని
సూర్యమెవోక్తాని । స్మృత్యంతరే — || శ్లో || ఏకాదశాహే సంప్రాప్తై
ణికగ్నాణికారయేత్ । నవశ్రాద్ధంతుపూర్వాణ్ణౌ హేన్నువా ౨౨ మేనవాభ
వేత్ || ప్రేతత్వస్యపిమోకాద్ధం వృషభం విసృజేత్తతః । స్నాత్వామధ్యా
హ్నవేళాయాంవిప్రానైకాదశావరాణ్ || అశక్తశ్చైవకవిప్రం వా శ్రోత్రి
యం గుణశాలినమ్ । ఆమస్త్యపిప్రమాహూయదద్యాదభ్యజ్ఞానాదికమ్ ||
సాదప్రత్యూశనం కుర్యాత్కుణ్డేవా షణ్డలేశుభే । గోత్రనామచ నిర్దిశ్య
హ్యసనాదీనికల్పయేత్ || * || దెవలః — || శ్లో || పూర్వాష్టాదైవికం
కార్యమపరాష్టేతుపైతృకమ్ । ఏకోద్దిష్టంతుమధ్యాహ్నోపాతరప్రదీ
నిమిత్తకమ్ || * || ఇతి । అత్ర వ్యాసః — || శ్లో || ఆద్యమాసికమేకశ్చై
చ్ఛుక్తే బ్రాహ్మ్యేత్యహీయతే । తదేకాదశధాభిత్వావిప్రేష్వగ్నావధా
పవా || * || తదాహసత్యవ్రతః — || వా || ఏకాదశేఽహ్నిప్రతార్థం
బ్రాహ్మణానేకాదశామస్త్ర్యమధ్యాహ్నోపహారేనానాభత్యాన్నర
సవిన్యాసైరాశయిత్వా విధిపత్నిష్ఠాదానం వాసోహిరణ్యదామృతానచఞ్చ
త్రాదకుష్ఠదక్షిణాగుణవతిః ప్రేషాత్రై దద్యాచ్ఛయ్యాంచ , స్వస్త్వ
యనాదిధర్మాః ప్రవర్తంతే || * || ఇతి । ఏవంచదశబ్రాహ్మణాన్ప్రేతి
త్వవిమోచనార్థం గుణవస్తమేకమాద్యక్రాద్ధనిమిత్తార్థం భౌజయిత్వాగుణ
వతీతస్త్విష్టక్షిణాందద్యాత్ , అశక్తావేకంవాభాషయేత్ । తథాచారిః —
|| శ్లో || ప్రేతార్థం సూతకాంతేతుబ్రాహ్మణాన్భోజయేద్దశ । ఆద్యశ్రాద్ధ
నిమిత్తేతుపకమేకాదశేఽహని । వస్త్రాలంకారశయాదిపితుర్యద్వాహనా
దికమ్ । గర్భమాల్యేస్సమభ్యర్చ్యశ్రాద్ధభాక్తైః ప్రదాపయేత్ || అశక్త
ఏకం సమ్భోజ్యశక్త్యాదద్యాచ్ఛదక్షిణామ్ || * || ఇతి ।

ఏకోద్దిష్టస్వరూపనిరూపణమ్

ఏకోద్దిష్టస్వరూపమాహయాజ్ఞవల్క్యః — || శ్లో || ఏకోద్దిష్టం దై
వహీనమేకాఘ్నేయకపవిత్రకమ్ । ఆవాహనాగ్నోకరణరహితం హ్యపసవ్య

వత్ || ఉత్తిష్టతామిత్యక్షయ్యస్థానే విప్రవిసర్జనః । అభిరమ్యతామితవదే
 చ్చూర్ముయైరభిరతాస్తహే || * || ఇతి । ఏక ఉద్దిష్టో యష్మిం చ్చాగ్రిధై
 తదేకోద్దిష్టమితి కర్మ నామధేయమ్ । దైవహీనమ్ - విశ్వేదేవరహితమ్ ,
 ఏకార్ఘ్యమ్ - ఏకపాత్రమ్ , ఏకపవిత్రవర్ధంచ, ఆవాహనేన అగ్నాకరణే
 న హిమామేనచ సమస్త్రీకేణరహితమ్ , అపసవ్యవత్ - ప్రాచీనావీత
 బ్రహ్మసూత్రవత్ , అక్షయ్యోదకస్థాన ఉత్తిష్టతామితవదేత్ , విప్రవిస
 ర్జనే అభిరమ్యతామితి బ్రూయాత్ , తేచాభిరతాస్త్యితి బ్రూయిరిత్యర్థః ।
 పరాశరః — || శ్లో || ఆవాహనక్రియాదైవ నియోగరహితంహితత్ ।
 ఏకోద్ధ్యస్తత్రదాతవ్యస్తదైవైకపవిత్రకమ్ || ప్రతాయపిణ్డోదాతవ్యో
 భుక్తవతుస్త్విజాతిషు । ప్రశశ్చతత్రాభిరతీయజమానద్విజన్త నా
 మ్ || * || ఇతి । పథతా — || శ్లో || ఏకముద్దిశ్యయచ్ఛాగ్రిధమేకోద్ది
 ష్టంహికిర్త్యతే । ఏకాదశైహిమధ్యోహ్నా తత్రార్చవ్యం విధాయచ ||
 పిణ్డమేకం ప్రదాతవ్యమాశౌచంచాప్రదానతః । ఏకాదశేనకుర్వీత దాన
 హిమామాదికం తపః || * || ఇతి । స్మృత్యస్తరే — || శ్లో || ఆద్యశ్రాద్ధ
 నిమిత్తంతు ఏకమేకాదశైవహని । ప్రతాద్ధంసూతకానైతు బ్రాహ్మణా
 న్భోజయేద్దశ || ఆశక్త ఏకం సమోభజ్య శక్త్యాదద్యాచ్చదక్షిణామ్ । హి
 రణ్యం మేదినిం గాంచ వస్త్రాణి వివిధానిచ || యద్యదిష్టతమం లోకే గ
 ద్దాశ్చ కుసుమానిచ । శయ్యాపుష్పానహౌచ్ఛత్రం యద్భుక్తం మృత్యు
 కాలతః || యదిష్టం జీవితస్యస్వాత్తదద్యాత్తస్యయత్నతః । తంవిసృజ్యద్వి
 జంభుక్తం స్నాయాదనవలాకతః || శ్రాద్ధంకుర్యాద్యధాకాలం సపిణ్డీకర
 ణం తథా || * || ఇతి । బౌధాయనః — || వా || అగ్నేకోద్దిష్టేషు నాగ్నా
 కరణం నాభిశ్రవణం నపూర్వం నదైవం నధూపం నదీపం నస్వధానమస్తా
 రా || * || ఇతి । రత్నావళ్యామ్ — || శ్లో || అనుజ్ఞాద్విగుణాదర్ఘా జ
 పాది స్వస్తివాచనమ్ । పితృశబ్దస్ససమృద్ధశ్శవశబ్దస్తదైవచ || పాత్రా
 లమోహపపాత్రంచ ఉల్కుకొల్లెఖనాదికమ్ । పితృప్రశ్నస్సవికిరః శేష
 ప్రశ్నస్తదైవచ । ప్రదక్షిణం విసర్గశ్చ సీమాన్తగమనంతథా || అష్టాదశ ప
 దార్థాంశ్చ ప్రేతశ్చాగ్రిధై విసర్జయేత్ || * || ఇతి । స్మృత్యర్థసారేచ —

॥ శ్లో ॥ శ్రోత్రయం వేదవిద్విప్రం తదహరేవనియోజయేత్ । తత్రైవ
 చక్రశ్రుకర్మాణి సానమభ్యజ్యకారయేత్ ॥ ఏకోద్దిష్టో భవేదేకఉద్దేశో
 చక్రాష్ట్రుణస్తథా । అప్యపాత్రం భవేదేకం పాణావేకాహుతిర్భవేత్ ॥
 ఏకపిణ్డో భవేత్తస్యైవ తదహరేవనిమన్త్రణమ్ । వైవం ధూపం తథాదీపం
 స్వధాశబ్దంచ వర్ణయేత్ ॥ * ॥ ఇతి । తదహరేవ - తస్మిన్నైవాహని, నిమన్త్ర
 ణం చ ర్థాయత్, “ ॥ శ్లో ॥ ప్రేతకార్యేషు సర్వత్ర సద్యపవ నిమన్త్ర
 ణమ్ । పితృకార్యేషు సర్వేషు పూర్వేషు సాన్యనిమన్త్రణమ్ ॥ ” ఇతి
 ప్రతిపేక్షేః । పాణావేకాహుతిరితి పాణిహూమపిధానాత్, ఆవాహనా
 నైకరణం హితమిన్యైకహూమనిషేధః । తథాశ్వలాయనకారికా —
 ॥ శ్లో ॥ చరుయధృత్యాశ్యసిక్తమన్నం మేక్షణగారుణా । హస్తైః పదానధమ్నై
 ర్బహుస్థ్లింపలుత్వాఽఽహుతిర్దవయమ్ ॥ * ॥ ఇతి । స్రుతార్థవిప్రహస్తైః పూ
 స్థ్లింబుహుయాత్ । పితృగర్ధవిప్రహస్తైః సమన్త్రీకమేవ, “ పితృయజ్ఞా
 నామితి పాణౌబుహుయాత్తన్త్రీపూర్వకమ్ ” ఇతి వర్ధమనుష్ఠరణాత్ ।
 తత్రైకోద్దిష్టే పాణౌహుతమన్నం సప్రాశీయేత్, కింతుతాకికాగ్నౌ
 ప్రక్షిపేత్ । తథాపారిజాతే — ॥ శ్లో ॥ హస్తైః పుతంతునాశీయాదబ్జం
 ముక్త్యాఽనుమాసికమ్ । అగ్నౌ ప్రక్షేపణం కార్యం సపిణ్డీప్రేతకర్తవ్యమ్ ॥ * ॥
 ఇతి । అశ్రుబోధాయనః — ॥ వా ॥ అదైకోద్దిష్టైస్వదితపవప్రాచీనాపీ
 ణం కృత్యాదక్షిణాప్రత్యేకవివక్షేణ్దలం కల్పయిత్వాఽఽద్భిరవోత్సా
 గ్నిం ప్రతిష్ఠాప్య ॥ * ॥ ఇతి । తత్రైవ — ॥ వా ॥ అదైనం పృచ్ఛతిక
 రిష్యామీతిమరుష్యేతీతరః ప్రత్యాహాధాభ్యనుజ్ఞాతోదర్శ్యాముపస్తీర్యస
 ర్వస్మాత్సకృత్సకృదవదాయాభిహార్యదక్షిణతోభిక్షమిత్రానజ్ఞారాన్నిరూ
 హ్యాతేషుబుహుయాత్, “ ప్రేతాయాముష్టేయమాయచస్వాహా ” ఇ
 తి తథుతమహుతంచ భవతి ॥ * ॥ ఇతి । స్మృత్యన్తరే — ॥ శ్లో ॥ ఏకా
 దశైః హిమధ్యాహ్నం ఏకోద్దిష్టం కృతంచయేత్ । ప్రేతస్యచయమస్యాపిద్వ
 యోః ప్రీతికరం భవేత్ ॥ * ॥ ఇతి । ఏకోద్దిష్టప్రయోగస్తుస్వస్వగృ
 హాభ్యాక్తప్రకారోద్రష్టవ్యః, ఆవస్త్యాదిభిరనుక్తేప్రయోగేతుబా
 థాయనోక్తాశ్రయణీయః, ॥ శ్లో ॥ స్వసూత్రైః విద్యమానైశుపరసూ

త్రైణవర్తతే । బోధాయనమతంకృత్వాస్వసూత్రఫలభాగ్భవేత్ ॥ * ॥
 ఇతినియమాత్ । అత్రనూతనభాణ్డేమపాకమాహవైఖానసః — ॥ వా ॥
 సూతకప్రేతకయోర్వాపయిత్వా పురాణాని మృత్యుయాని త్యక్త్వా న
 వాని పరిగృహ్య పాచయిత్వా శ్రాద్ధం కుర్యాత్ ॥ * ॥ ఇతి । అష్టవిది
 సత్కారైర్భోజనేచ ప్రేతార్థబ్రాహ్మణః ప్రత్యక్షభోజివేశసీయః । తథా
 గౌతమః — ॥ వా ॥ దక్షిణాగ్రేషు దర్శేషు ప్రేతార్థపకం విప్రంప్ర
 త్యక్షుఖం నిధాయ ॥ * ॥ ఇతి । వైఖానసే — ॥ వా ॥ తిలదర్పాద్వై
 తేవిష్టరేప్రత్యక్షుఖమాసాదయేత్ ॥ * ॥ ఇతి । ప్రత్యక్షుఖం నిమిత్తం
 ఏవేశ్యేతిసరణ్యాదౌ దర్శనాత్ ప్రత్యక్షుఖత్వమేవ తస్యసిద్ధమ్ ॥ శ్లో ॥
 ఏకోద్దిష్టేతు యద్ధోక్తరభాజ్యం శిష్టభోజనమ్ । చన్ద్రసూర్యోపరాగేచ
 శిష్టసున్నంచ వర్జయేత్ ॥ * ॥ ఇత్యాదివాఏకోద్దిష్టశిష్టాన్ననిషేధాన్నా
 ప్రశేషాభ్యనుజ్ఞాకార్యా । మనుః — ॥ శ్లో ॥ అసపిణ్డక్రియాకర్మ ద్వి
 జాదేస్సంస్థితస్యతు । అదైవం భోజయేచ్ఛాశ్రద్ధం పిణ్డమేకంతు నిర్వ
 పెత్ ॥ * ॥ ఇతి । అసపిణ్డక్రియాకర్మ - సపిణ్డీకరణాత్పక్వ శ్రాద్ధక
 మేలియావత్, తదేకోద్దిష్టపిణినా కృత్వా ఏకపిణ్డంచ దత్వా తదపు
 పిసర్జయేత్ । పితృమేధసారే — ॥ వా ॥ భుక్తశిష్టమన్నం పిణ్డం సర్వా
 శిదర్భహేమపాత్రాశిచాపుప్రక్షిప్య సాత్వా గృహం సమేత్య పు
 ణ్యాహం వాచయేత్ ॥ * ॥ ఇతి । బోధాయనః — ॥ శ్లో ॥ ఏకోద్దిష్టా
 న్న ఏవస్యాత్సంసకర్తుశ్చతాత్వమాత్ । పిణ్డోదకప్రదానైవ పుణ్యా
 హేమక్త్యవిశుద్ధయి ॥ * ॥ ఇతి । అత్రబ్రాహ్మణాలాభేలోకికాగ్నిప్రతి
 స్థాప్య దక్షిణాముఖః “యమాయసోమగ్ంసునుత” ఇత్యేచాఘృతమిశ్రే
 ణపాచయసేన గ్రాససంమితాద్వాత్రింశదాహుతీర్హస్తేన జుహుయాత్ ।

ఆవృత్తాద్యమాసికమ్

ఏవమిదమాద్యస్వతంత్రైకోద్దిష్టం బ్రాహ్మణైశ్చైవ కృత్వా పున
 రపిబ్రాహ్మణేకైర్తవ్యమ్ । తథాచత్పుత్యన్తరే — ॥ శ్లో ॥ ఏకాదశే
 హి సంప్రాప్తే విప్రాభావేకథంభవేత్ । పాయసం ఘృతసంమిశ్రంహ
 స్తేన గ్రాససంమితమ్ ॥ యమాయసోమమిత్యేవ ద్వాత్రింశజుహుయా

చ్ఛరుమ్ । అధ్వర్యుర్వాగ్యలోభూత్వా ప్రసవ్యం దక్షిణాముఖః ॥ ప్రా
 ధసీద్ధిమవాపోతి నాశ్రకార్యా విచారణా ॥ * ॥ ఇతి । కాశ్యపః —
 ॥ శ్లో ॥ ఏకోద్దిష్టైతు సంప్రాప్తే విప్రాభావే కథం భవేత్ । ఆవాహ్య
 సుసమిధైగ్నో పాయసం జహుయాద్ధవిః ॥ పారుషేణతు సూత్రేన అవృ
 త్త్యా శ్రాద్ధసంమితమ్ ॥ అభ్యర్చ్యగర్భవస్త్రీద్వైరుదకున్ఘంచ దక్షిణా
 మ్ । తతస్సత్వాత్ పునశ్చాద్యం కుర్యాత్తుబ్రాహ్మణేర్బుధః ॥ * ॥ ఇ
 తి । పరితోఽగ్నిం గృహ్యైరభ్యర్చ్య దక్షిణాముదకున్ఘంచాగ్నిసమీపే
 నిధాయ తానిచబ్రాహ్మణేభ్యోనద్యాదిత్యధః । చక్ష్రీకాయాంతు —
 ॥ శ్లో ॥ ఏకోద్దిష్టైతు సంప్రాప్తే విప్రాభావే కథం భవేత్ । ఉదీరతామి
 తి మత్త్రేణజహుయాన్ఘృతపాయసమ్ ॥ స్వగృహల్యాత్రివిధానేనసూ
 త్రేన పురుషస్యచ ॥ * ॥ ఇతి “ ఉదీరతామవరఉత్పరాస ” ఇత్యష్టానా
 ముచాం చతురావృత్యాద్వాగ్రింశదాహుతయోభవన్తి । పురుషసూక్తస్య
 షోడశశర్చస్య ద్విరావృత్యాతధాభవన్తి । యథాస్వకులాచారమిహామస్త్రీ
 వ్యవస్థా । తత్రపిష్టదానముక్తం శ్రీధరీయే — ॥ శ్లో ॥ ఏకోద్దిష్టైతుసంప్రా
 ప్తే విప్రాభావే హుతేనతి । పిష్టమేకం ప్రదాతవ్యమాశౌచం చాప్రదాన
 తః ॥ * ॥ ఇతి । తత్రగౌతమః — ॥ శ్లో ॥ బ్రాహ్మణంభోజయేదాద్యేఽలూ
 మఃకార్యోఽధవానలే । పునశ్చభోజయేద్విప్రంద్విరావృత్తిర్భవేదితి ॥ * ॥
 వ్యాసోఽపి — ॥ శ్లో ॥ సూతకానై నరఃకుర్యాదేకోద్దిష్టద్వయంబుధః ।
 బ్రాహ్మణంభోజయేదాద్యేఽలూతవ్యమనలేఽపివా ॥ పునశ్చభోజయేద్వి
 ప్రంద్విరావృత్తిర్భవేదితి । పునశ్చభోజయేద్విప్రమావృత్తిన్స్యసిద్ధయే ॥ * ॥ ఇ
 తి । కాలాదర్శేఽపి — ॥ శ్లో ॥ ఆద్యశ్రాద్ధంద్విజైగ్నోవాకుర్యాత్సునరిపిద్వి
 జే ॥ * ॥ ఇతి । నను “ ॥ శ్లో ॥ సాపిష్ట్యాత్ప్రాప్త్యాసికానిస్పస్పకాలేకృతానితు । న
 పునస్తానిజైకుర్యాదకృతానిపునశ్చరేత్ ॥ ” ఇతి గర్గస్తరణాత్, కథమౌద్య
 కోద్దిష్టావృత్తిరితిచేన్న, తద్వచనస్యద్వాదశాహవ్యతిరిక్తకాలే కర్తవ్యసాపి
 ణ్ణ్యవిషయత్వాత్ । నను, ద్వాదశాహసాపిష్ట్యేఽపితస్యపూర్వభావిత్వేనస
 దోషస్తదవత్తథితిచేన్న, తస్యసర్వదాసాపిష్ట్యాత్పూర్వభావిత్వేఽపి, ॥ శ్లో ॥
 అర్వాకసంవత్సరాద్యస్య సపిణ్డీకరణం కృతమ్ । షోడశానాం ద్విరావృ

త్రిం కుర్యాదిత్యాహగౌతమః ॥ * ॥ ఇత్యాద్యావృత్తిస్తురణాత్ , ॥ శ్లో ॥
 ఏకాదశైకృతానాంతు మాసికానాం పునఃకృతిః । సూతకాన్తైనరఃకుర్యా
 దేకోద్దిప్తవ్యయంబుధః ॥ పునశ్చభౌజయేద్విప్రం ద్విరావృత్తిర్భవేదితి ।
 సపిణ్డీకరణశ్రాద్ధంద్వాదశాహేయదాభవేత్ ॥ తదాఽపకృవ్యసుద్రాహే
 శ్రాద్ధాన్యేవతుపోషశ ॥ * ॥ ఇత్యాదిస్తురణాదాధికాత్కార్యోక్తైర్బలీయస్తా
 త్ । యత్తు — ॥ శ్లో ॥ ఆవృత్తిరన్యమాస్యానాం ద్వాదశాహేయసపిణ్డనై ।
 తథానావర్తయేదాద్యంమలెత్వావృత్తిరివ్యతే ॥ * ॥ ఇతి । తస్యావ్యయమ
 భః - ద్వాదశాహసాపిణ్డ్యై , అన్యమాస్యానామ్ - ఊనమాసికాదిపశ్చ
 దశమాసికానాం పునః సపిణ్డ్యనన్తరం స్వేస్వేకాలేయధాఆవృత్తిఃక్రియ
 తే , తథా , ఆద్యమ్ - ఏకోద్దిప్తమ్ , సపిణ్డ్యనన్తరంనావర్తయేత్ , కింఞ ,
 మలమాసేమృతిశ్చద్వాదశాహసాపిణ్డ్యనన్తరం శుద్ధమాసేమృతతథాన
 దావర్తయేదితి । తచ్చాగ్రవక్ష్యతే । యదపిజాబాలివచనమ్ — ॥ శ్లో ॥
 శ్రాద్ధంకృత్వాకృతవైవపునశ్రాద్ధంనతద్దినై ॥ ఇతి , యచ్చాన్యత్ —
 ॥ శ్లో ॥ వైకశ్రాద్ధవ్యయంకుర్యాత్సమానేఽహనికస్యచిత్ ॥ ఇతితదేకో
 ద్దిప్తవ్యతిరిక్తవిషయమ్ , తస్యఏకస్త్రిణిసేవృత్తివిధానాత్ । ద్వాదశాహే
 తరకాలసాపిణ్డ్యై ఆద్యేకోద్దిప్తమేకమేవనతుద్వయమ్ , త్రిప్రత్యాహసాపి
 ణ్డ్యస్వకాలేకృతస్యఊనమాసికాదేర్నపునఃకరణమ్ , “ ॥ శ్లో ॥ సపిణ్డ్యా
 త్ప్రత్యాహసానిస్వస్వకాలేకృతానితు । నపునస్తానివైకుర్యాదకృతాని
 పునశ్చరేత్ ॥ * ॥ ” ఇతిగర్హస్థరణాత్ , “ ॥ శ్లో ॥ అర్వాగబ్ధాద్యుక్త
 యత్ర సపిణ్డీకరణంకృతమ్ । తదూర్ధ్వమాసికానాంతు యధాకాలమను
 స్థితిః ॥ * ॥ ఇతికాస్థాజనిస్తురణాత్ , “ ॥ శ్లో ॥ వత్సరాన్తైతు సాపి
 ణ్డ్యం యశ్చిక్షీర్షణిసద్విజః । మాసికాని యధాకాలం కుర్యాదేవయథా
 విధి ॥ త్రిప్రత్యాహ్యముకాలేషు సాపిణ్డ్యం యశ్చిక్షీర్షతి । అబ్ధావశిష్టమాసా
 నామపకర్షస్తదాభవేత్ ॥ అపకృవ్యకృతానాంచ యధాకాలం పునఃకృ
 తిః ॥ * ॥ ” ఇతిస్తుతిరత్నైభిధానాచ్చ । యత్తు — ॥ శ్లో ॥ ద్వాద
 శాహేకృతానాంతు యధాకాలే పునఃకృతిః ॥ * ॥ ఇతి , తస్యాధః —
 ద్వాదశాహేకృతానామూనమాసికాదీనాం పునఃకృతిరితి । ఏవంచ ద్వా

ఓశాహే సాపిణ్డ్యే ఆద్యశ్రాద్ధాది షోడశమాసికానామప్యావృత్తిః , ఆద్య
 స్యతు ఏకాదశాహపవావృత్తిః , ఇతరేషాంతు , ఏకాదశాహే ద్వాదశా
 హేవా కృతానామూనమాసికాదీనాం స్వస్వకాలే పునఃకిరణమ్ , త్రిష
 ట్తైతు సాపిణ్డ్యే , ఊనద్విలీయయోస్వకాలకృతయోర్నపునఃకిరణమ్ । త
 దుత్తరభాషీనితు , మాసికాన్యవకృత్యకృత్వా సపిణ్డీకరణాశ్చరమపస్వ
 స్వకాలే పునఃకుర్యాత్ । ఏవం త్రిమాసాదౌ సాపిణ్డ్యే-పి తత్పూర్వం
 కృతానాం నాప్యితి , తదుత్తరభాషీనా మేవ పునఃకిరణమ్ । ఏవం సంవత్స
 రాంతే సప్తకిరణే , ఆద్యశ్రాద్ధాదీనాం షోడశానామపి మాసికానాం స్వ
 స్వకాలే కృతానాం పునఃకృతః । ఏకదేవాభిప్రేత్య గాలవః — ॥ శ్లో ॥
 త్రిషత్తాదిషుకాలేషు సాపిణ్డ్యం యశ్చీకీర్తతి । శిష్టానాం మాసికానాంచయ
 ధాకాలం పునఃక్రియా ॥ * ॥ ఇతి । గోవిలః — ॥ శ్లో ॥ యస్య సంవత్స
 రాదర్వాస్విహితాతు సపిణ్డతా । విభిన్నాని కుర్వీత పునశ్చాద్ధాని షో
 డశ ॥ * ॥ అగ్నేరాశ్చ — ॥ శ్లో ॥ యస్య సంవత్సరాదర్వాక సపిణ్డీకరణం
 కృతమ్ । మాసికం సోదకున్భంచ దేయంతస్యాపి వత్సరమ్ ॥ * ॥ విజ్ఞానైశ్చ
 రే — ॥ శ్లో ॥ శ్రాద్ధాని షోడశాకృత్యానతుకుర్యాత్సపిణ్డతామ్ । శ్రాద్ధా
 ని షోడశాపాద్యవిదశేతం సపిణ్డనమ్ ॥ * ॥ ఇతి ॥ శ్లో ॥ ప్రేతసంసారకా
 ర్యాణి యారిత్రాద్ధాని షోడశ । యథాకాలేదకార్యాణి నాన్యథా ముచ్యతే
 సతః ॥ * ॥ ఇతి । స్మృత్యంతరైఃపి — ॥ శ్లో ॥ యదా సంవత్సరాదర్వా
 కాపిణ్డ్యం కర్తుమిచ్ఛతే । ఆవర్తనం షోడశానాం తదాకర్తవ్యమేవహి ॥ * ॥
 సంగ్రహే — ॥ శ్లో ॥ స్వకాలే తాని కుర్వీత సపిణ్డీకరణాదధః । సాపి
 ణ్డ్యైర్బ్రాహ్మదధస్తాని కుర్యాత్కాలేస్వకేపునః ॥ * ॥ ఇతి । ప్రేతీననిరపి —
 ॥ శ్లో ॥ అర్వాక సపిణ్డీకరణాతుర్వార్వాచ్ఛాద్ధాని షోడశ ॥ * ॥ ఇతి ।

షోడశ శ్రాద్ధాని

షోడశ శ్రాద్ధాన్యాని విజ్ఞానైశ్చరః — ॥ శ్లో ॥ ఏకాదశే త్రిష
 ట్తైదపణ్డాసే మాసికాబ్దికే । షోడశైతాని శ్రాద్ధాని సంస్మృతాని మనీషి
 భిః ॥ * ॥ ఇతి । ఏకాదశాహే విహితమాద్యశ్రాద్ధమ్ , ఏతచ్ఛాద్యోన
 మాసికస్యాపుష్పలక్షణమ్ , పణ్డాసే - ఊనపణ్డాసే విహితమానపణ్డాసి

కమ్ , మాసికమ్ - ప్రతిమాసం మృతా హేవిహితమ్ , అబ్ధికశబ్దఊనాబ్ధిక
 పరః । తథాజాతుకర్ణిః — ॥ శ్లో ॥ ద్వాదశప్రతిమాసానివ్యవస్థా
 న్మాసికేతథా । త్రైవక్షికాబ్ధికేచేతిశ్రాద్ధాన్యేతానిపోడశ ॥ * ॥ ఇతి ।
 అద్యమాన్మాసికాబ్ధికశబ్దఊనమాసికోన మాన్మాసికోనాబ్ధికపరాః , ఏకాద
 శాహ్నికేనాద్యేనసహద్వాదశప్రతిమాసాని । గాలవశ్చ — ॥ శ్లో ॥
 ఊనమాన్మాసికం షష్టమాస్యానేహస్యానమాసికమ్ । త్రైవక్షికంప్రప
 త్నేస్యాదూనాబ్ధం ద్వాదశేతథా ॥ * ॥ ఇతి । కాలాదర్శ — ॥ శ్లో ॥
 ఏకాదశేహిమాస్యానైతద్యేషష్టేతథాన్తిమే । ప్రతిమాసం మృతే
 హ్నివ్యవస్థాన్యస్త్రైవక్షేచపోడశ ॥ * ॥ ఏకాదశేహి-మరణాదేకాద
 శేహని, అబ్ధికశబ్దసమభివ్యాహారాత్ అన్తిమశబ్దేనసంవత్సరాన్తిమోమాస
 ఉచ్యతే , ఆద్యమాస్యానే , షష్టమాస్యానై , సంవత్సరాన్తిమేమాసి
 ద్వాదశేమాస్యానే , అబ్ధిమిత కాలాధ్వనోరత్యంతసంయోగఇతిద్వితీయా ,
 సంవత్సరపూర్తిపర్యంతమ్ , ప్రతిమాసమ్ - మాసేమాసే , మృతేహి
 మరణదినే , ప్రపత్యేచ - మరణదినాత్రితీయేపత్యేచ , పోడశమాసి
 కాభ్యానిశ్రాద్ధానిన్యః । ఏతేషుపోడశసుకాలేషుపోడశమాసికానికార్యా
 నీత్యర్థః । స్మృత్యంతరే — ॥ శ్లో ॥ ఏకాదశేభవేదాద్యంమాస్యానే
 హస్యానమాసికమ్ । త్రైవక్షికంప్రపత్యేస్యాదూనమాన్మాసికంతథా ॥ ప్ర
 తిమాసం మృతా హేవిహితాబ్ధికేతపోడశ । ద్వాదశాహేయదాకుర్యా
 త్సపిణ్డీకరణం సుతః ॥ మధ్యాహ్నచైవసర్వాణికుర్యాచ్చాశ్రాద్ధానిపోడశ ।
 సపిణ్డీకరణాత్పూర్వంమాసికేషుకృతేషుచ ॥ అపకృష్టేకొద్దిప్తేసపిణ్డ
 మేకంవిదీయతే ॥ * ॥ ఇతి । ప్రతిమాసిక మేకఇత్యర్థః । తథాచస్మృత్యంత
 రే — ॥ శ్లో ॥ మాసికానాంతుసాపిణ్డ్యాత్పూర్వంతుయుగపత్యతౌ ।
 ప్రత్యేకంపిణ్డదానంస్యాదగౌప్రతాహుతిసన్మృతే ॥ * ॥ పశ్చిదశా
 పదానంకృత్యా ఏకాంప్రతాహుతింకుర్యాత్ । పైరీనసః — ॥ శ్లో ॥
 మాన్మాసికాబ్ధికశ్రాద్ధేస్యాతంపూర్వేద్యురవతే । మాసికానిమృతాహే
 న్యుద్దివానద్వాదశేహివా ॥ త్రివక్షాదాతుసాపిణ్డ్యేమాసికానిమృతేహ
 ని ॥ * ॥ త్రివక్షాదాసాపిణ్డ్యేతత్పూర్వంమృతతిథౌతమంతరమాసికాన్య

పశ్యత్పశ్యత్పశ్యత్సాపిష్ట్యంకుర్యాన్న త్వేకాదశాహేద్వాదశాహేవా । ద్వా
దశాహేసాపిష్ట్యేతస్మిన్నైవదినేనుభ్యాహేపశ్యద్దశశ్రాద్ధాని కృత్వా
నస్తరం సపిష్టీకరణంకుర్యాత్ । వగ్సరానైసాపిష్ట్యేగత్తన్వాసమృతతథా
త్తన్వాసికానికుర్యాత్ , ఊనమాసికాదీనిచమృతతథాః పూర్వం యథోక్త
కాలేకుర్యాదిత్యర్థః । ద్వాపశే ఇత్యేకాదశదిసప్యపుష్పలక్షణమ్ , ॥ శ్లో ॥
నవశ్రాద్ధంచతత్రైవిషాడశశ్రాద్ధమేవచ । నకృతంచెప్పరేకుర్యాత్సపిష్టీ
కరణాహని ॥ * ॥ ఇతి స్మరణాత్ । ఏకాదశదిసహేడశశ్రాద్ధాకరణేద్వా
దశదిసకుర్యాదిత్యర్థః , ॥ శ్లో ॥ ఏకోద్దిప్తంనవశ్రాద్ధశ్రాద్ధాన్యపిచహే
డశ । ఏకస్మికాదిసేకుర్యాదేకోద్దిప్తంతునిష్పలమ్ ॥ * ॥ ఇతి గ్వాదశాహ
సపిష్టీకరణేఏకోద్దిప్తాదీన్యేకాదశాహేకుర్యాత్ , అన్యథాఏకోద్దిప్తంతుని
ష్పలమితి । తథాప్రచేతాః — ॥ శ్లో ॥ హేడశాదీనిసర్వాణికుర్యాదే
కాదశేహని । సపిష్టీకరణంచాపికుర్యాద్ద్వాద్వాదశేహని ॥ * ॥ ఇతి ।
గౌతమోఽపి — ॥ శ్లో ॥ దేశకాలాదివైషమ్యాత్ప్రత్యుత్పరోగాదిశబ్ద
యా । ఏకాదశేహి కార్యాణిహ్యపశ్యమాప్సిహేడశ ॥ * ॥ ఇతి । గౌ
లహోఽపి — ॥ శ్లో ॥ ఏకచిత్వాం సమారాధాదమ్మతీనిధనంగతౌ । ఏ
కోద్దిప్తం హేడశంచభర్తురేకాదశేహని ॥ ద్వాదశాహేతు సంప్రాప్తేపిష్ట
మేకంద్వయోఃపిసేత్ ॥ * ॥ ఇతి । స్మృతిరితే — ॥ శ్లో ॥ ఏకాద
శేహికుర్యాణిపూర్వాన్యైసర్వముచరేత్ । అపరాణ్ణేతుసాపిష్ట్యం
కుర్యాదిత్యాహశాకలః ॥ అన్యస్మిన్స్తదిసేసర్వనూర్వపూర్వదిసేచరే
త్ । అథవాయదిత్రాపిసర్వంజైకదిసేభవేత్ ॥ * ॥ ఇతి । అన్యస్మిన్నితి,
ద్వాదశాహేదాసాపిష్ట్యంకుర్వంస్తర్వాద్విదిసేహేడశశ్రాద్ధంకుర్యాదిత్య
ర్థః ॥ శ్లో ॥ ఏకాదశేహి కృత్వానాంమాసికానాంపునఃకృతిః ।
సపిష్టీకరణశ్రాద్ధం ద్వాదశాహేయదాభవేత్ ॥ తదాపశ్యవ్యరుద్రాహే
శ్రాద్ధాన్యేవతు హేడశ ॥ * ॥ ఇత్యాదిబహుస్మృతిసంఘతత్వాచ్చిష్టాచా
రాచ్చ, ద్వాదశాహే సపిష్టీకరణే ఏకాదశాహే ద్వాదశేహనివా హేడ
శశ్రాద్ధకరణం యుజ్యతే । యత్తు సంగ్రహవచనమ్ — ॥ శ్లో ॥ ఏకోద్ది
ప్తస్యదిసే సపిష్టీకరణంవివా । శ్రాద్ధంకుర్యాత్ప్రత్యుత్పరోగాత్త్రయమాహే

తనస్తతిః ॥ * ॥ ఇతి । అత్ర సాక్షం నపిణ్డీకరణం గృహ్యతే । షోడశశ్రాద్ధం నవశ్రాద్ధంచ వినా ఏకోద్దిష్టదివసే కర్తవ్యం యచ్ఛ్రాద్ధాస్తరమస్తరితంస్వదేయశ్రాద్ధంచ తత్ర నకుర్యాదిత్యర్థః । ఏతద్వైకోద్దిష్టదినేనపిణ్డీకరణమాహితాగ్నివిషయమ్ , తదగ్రవక్ష్యతే । యస్తుజాబాలివచనమ్ — ॥ శ్లో ॥ శ్రాద్ధం కృత్వా తు తత్రైవపునశ్రాద్ధం నగచ్ఛినే ॥ * ॥ ఇతి , యదపిదక్షవచనమ్ — ॥ శ్లో ॥ వైకశ్రాద్ధస్వయం కుర్యాన్ననానైహనికస్యచిత్ ॥ * ॥ ఇతి తదేకోద్దిష్టశ్రాద్ధషోడశశ్రాద్ధస్యోరిక్తవిషయమ్ , తయోస్తత్రవిధానాత్ , ఉద్వైకేఽపి నవశ్రాద్ధైకోద్దిష్టశ్రాద్ధసముచ్చయవదేకోద్దిష్టస్వయవచ్చనవోపః । తదేవ మేకాదశాహే ద్వాదశాహే వాచూసికానిరర్వాణ్యపకృత్యకృత్వా గ్వాపరశాహే సాపిణ్డ్యం కుర్యాత్ , సాపిణ్డ్యోత్తరకాలభాషీనిస్సస్వకాలే చుచ్యకుర్యాత్ .

ఆశౌచాద్యస్తరితమాసికాదివిషయః

ఆశౌచాద్యస్తరితం మాసికముత్తరమాసికాహవిష తస్తరితః కుర్యాన్నవృధక్వాకపెహూమాది , పిణ్డీదానంతపునగేవ । తథాకాలాదర్కే — ॥ శ్లో ॥ ఆపదాద్యకృతం యస్తు కుర్యాన్నగ్న్యన్మహాహిణి ॥ * ॥ ఇతి । ఆదిశబ్దే నాశౌచోపసంగ్రహః , ఆపదాదినా అకృతమస్తరితం యన్మాసికమ్ , తత్ , ఉద్వస్మలాహతః - ఉత్తర మాసమృశిదినేకుర్యాదిత్యర్థః । ఉత్తరమాసమృతఽఽవిధానాదస్తరితం మాసికమూనమాసికదినేన శార్యమ్ , ఉనదినమతిక్రమ్యన్మృతతథావేవ కార్యమ్ । ఋశ్యోకృత్తోఽపి — ॥ శ్లో ॥ ఏకోద్దిష్టేతు సంప్రాప్తైయదిఽఽఘ్నః ప్రజాయతే । మాసైస్సస్మిన్ స్తిథౌ తస్యాఽకుర్యాదస్తరితంచతత్ ॥ * ॥ ఇతి । కాలాదర్కభీకాయామిదం వ్యాఖ్యాతమ్ — ॥ వా ॥ ఏకోద్దిష్టవిషముభయవిధమాసికౌపలక్షణమ్ , అస్తరితం మాసికం తదుత్తరమాసికంచోత్తరమృతాహే కుర్యాత్ ॥ * ॥ ఇతి । ఏతచ్ఛ్రాద్ధశ్రాద్ధవ్యతిరిక్తవిషయమ్ । ఆద్యశ్రాద్ధస్యాస్తరాయేతు ఆకృతసంఖ్యాయస్యదహనాదిదశదినపర్యంతప్రేతకార్యాణిపునరఖ్యేకాహేనకర్తవ్యాని , కృతసంఖ్యాయస్యతుదహనసంఖ్యాయవ్యతిరిక్తవశ్రాద్ధాదిపునఃకర్తవ్యమితి పూర్వమేవోక్తమ్ । కణ్వః — ॥ శ్లో ॥

నవశ్రాద్ధం మాసికంచ యవ్యదస్తరితంభవేత్ । తత్తమత్తర సాతన్త్రాద్విద
 నుష్టేయం ప్రచక్షతే ॥ * ॥ ఇతి । మాధవీయ చద్వికాయాంచవిశేషోఽ
 భిహితః — ॥ వా ॥ అస్తరితం మాసికము త్తరమాసతిథాశాతన్త్రైణిక
 ర్తవ్యమ్ ॥ * ॥ ఇత్యేతత్ , సూతకవ్యతిరిక్తనిమిత్తాన్తరేణవిఘ్నసము
 త్పన్నేసపిణ్డీకరణాత్సూర్యం ప్రతిమాసం క్షయాహేవిహితైకొద్దిష్టమా
 సికశ్రాద్ధవిషయమ్ , ఆశౌచగమిత్రవిఘ్నైశ్చ ఏకోద్దిష్టమాసిక శ్రాద్ధమపి
 సూతకానస్తరమేవ , “ తాన్యేవతుపునఃకుర్యాత్ ” ఇత్యనుషిహితానుమా
 సికశ్రాద్ధంచ సూతకేనాస్తరితం సూతకానస్తరమేవ , సూతకవ్యతిరిక్తని
 మిత్తాన్తరేణ విఘ్నసతి ఉత్తరమాసమృతతిథౌక ర్తవ్యమ్ । యత్తుష్కృత్య
 త్తరమ్ — ॥ శ్లో ॥ తదహ శేత్పత్నీమష్యతికేనచిత్సూతకాదినా । సూ
 తకానస్తరం కుర్యాత్పునస్తదహరేవవా ॥ * ॥ ఇతి । అత్రశ్రాద్ధాహ
 సూతకేననష్టేసతిసూతకాస్తరం కుర్యాదితిపక్షః , పునస్తదహరేవ వేతిపక్ష
 స్తు ఆదిశబ్దాన్నిమిత్తాన్తరేణ చష్టమాసిక శ్రాద్ధవిషయః । తథాపత్త్రిం
 శచ్చతే — ॥ శ్లో ॥ మాసికాబ్దేతు సంప్రాప్తే హ్యన్తరామృతసూతకే ।
 ఏదన్తిశుద్ధాతతాగ్రే దర్శేవాపివిచక్షణాః ॥ * ॥ ఇతి । ఏతమక్తంభవతి,
 ఆశౌచసమనస్తరకాలాముఖ్యకాలః , సన్నికృప్తత్వాచ్చెచ్ఛిః , దర్శకా
 లస్తుముఖ్యకాలప్రత్యాసత్యభావాత్ తతోజఘన్యఇతి । దర్శగ్రహణం
 శుక్లకృష్ణేకాద్యోరుపలక్షణమ్ । అతపవ మరీచిః — ॥ శ్లో ॥ శ్రాద్ధవి
 ఘ్నసముత్పన్నేహ్యవిజ్ఞాతేమృతేహని । ఏకాదశ్యాంతు కర్తవ్యం
 క్రిష్ణపక్షే విశేషతః ॥ * ॥ ఇతి । దేవస్వామినాపేక్షం విషయవ్యవస్థాకృ
 తా “ ॥ శ్లో ॥ ఏకోద్దిష్టేతు సంప్రాప్తేయదివిఘ్నఃప్రజాయతే ॥ ఇత్యాదివ
 చనంసూతకాశౌచవ్యతిరిక్తనిమిత్తాన్తరతస్తదహర్విఘ్నతే , సూతకాశౌచవి
 ఘ్నతేతు సూతకానస్తరం కుర్యాత్ , వదన్తిశుద్ధాతతాగ్రమిత్యాద్యవగ
 న్తవ్యమ్ ” ఇతి । అన్యేతు , ఉత్తరమాసమృతతిథౌక ర్తవ్యతాప్రతిపాద
 కివచనమేకోద్దిష్టమాసికవిషయమ్ , సూతకానస్తరదినే దర్శాదౌ కర్తవ్య
 తాప్రతిపాదకవచనం సపిణ్డీకరణానస్తరభావ్యనుమాసిక విషయమిత్యా
 హుః , యథోచితమిహద్రష్టవ్యమ్ . ... ..

అశౌచాద్యస్తరితోనమాసికవిధిః

ఊనమాసికాన్యశ్రాద్ధాని “ మాసికాజ్ఞేతు సంప్రాప్తే ” ఇతి వక్తృగ్రంథేన చనానిసారేణ పరమాసేదర్థాదౌ కార్యాణీతి నిబిదా ముః । అపరేతు — ॥ స్తో ॥ త్రైవిక్షికోనమాజ్ఞాస్యే ఊనాన్వికమ దాచరేత్ , ఏతేషామేవకాలేతు నపునఃకరణం భవేత్ ॥ ఊనానాంనాప క్షిప్త్యాత్పురపృథకమణే । ఉత్తర్వాశ్చాపి నభవేత్ప్రమాదాన్తరితస్య తు ॥ * ॥ ఇతివచనబాతముదాహరంతః , ఊనానాం స్వస్వకాలే అకృతా నాముత్రహోనాస్యై , కింతు లోపపచేర్యాహుః , “ ఊనాన్యూనైషుకు ర్విత ” ఇతివచనవచ వ్యాకుర్వతే , ద్విప్రది నైషు కాలేషు ఊనాని కు ర్యాత్ , అస్తరితమూనమానాస్తరే యోజయేదితి నాథ్య ఇతి .

ఊనమాసికకాలః

ఊనానాం కాలమాహగౌలవః — ॥ స్తో ॥ ఊనమాజ్ఞాసికం వ స్యే మాసాధేతూనమాసికమ్ । త్రైవిక్షికం ప్రపత్యేస్యాకూనాజ్ఞం ద్వా పశేతిధా ॥ * ॥ ఇతి । సపవ — ॥ స్తో ॥ త్రిభిర్వాదివనైరూనై త్వేకేన ద్వితయేనవా । ఆద్యాదిషుచమాసేషు కుర్యాకూనానివైద్విజః ॥ * ॥ ఇతి । గౌతమశ్చ — ॥ స్తో ॥ ఏకద్విప్రది నైరూనై త్రిభాగేనోనపవవా । శ్రాద్ధాన్యూనాన్వికాదీని కుర్యాదిర్యాహగౌతమః ॥ * ॥ ఇతి । వ్యా సః — ॥ స్తో ॥ ద్వాపశాహేప్రపత్యేచ వజ్ఞాసే మాసికాబ్దికే ॥ * ॥ ఇతి । గోవిలశ్చ — ॥ స్తో ॥ మరణాద్ద్వాపశేహిస్యాన్యూనైహో నమాసికమ్ ॥ * ॥ ఇతి । కాన్యోజనిః — ॥ స్తో ॥ ఊనాన్యూనైషుమా సేషు విషమేషు దినేషుచ । త్రైవిక్షికం ప్రపత్యేస్యాన్యూనాహేష్వితరా జితు ॥ * ॥ ఇతి । భవిష్యత్పురాణే — ॥ స్తో ॥ పశ్యేమాజ్ఞాసికం కా ర్యం ద్వాపశేమాసికాబ్దికమ్ । త్రైవిక్షికం భవేద్వృత్తై ప్రపత్యే విషమే దినే ॥ * ॥ ఇతి । వృత్తై - ప్రవృత్తై ఇత్యర్థః । పితృమేధసారే — ॥ వా ॥ ప్రథమవస్తద్ద్వాపశమాసేషు ద్విప్రది నైరూనైమానమాసికాని కుర్యాత్ , త్రిభాగశేషేష్విత్యేకే , ద్వాపశాహేవార్థమాసేహోనమాసికమిత్యప

రే || * || ఇతి । కాలాదర్శే — || శ్లో || త్రిభిర్ద్వాభ్యాముత్తైకేన మా
 సూనేపసూనమాసికమ్ । ఊనమాత్మా సమానాబ్జమన్నైవ సమాచరే
 త్ || త్రిభాగశేషమాసెతు కుర్యాదితిహికేచన । త్రైపక్షికం త్రిపక్షైశ్చ
 ప్రవృత్తై విషమేది నే || మాసికాన్యపిచోనానిహ్యస్తావింశతిమేది నే || * || ఇ
 తి । అన్నైవేవేతి అన్నే వైవమాసికాని కుర్యాన్నామన, “ || శ్లో || శ్రాద్ధ
 విఘ్నే ద్విజాతీనామామ శ్రాద్ధం ప్రకీర్తితమ్ । అమావాస్యాది నియతం
 మాసం సంవత్సరాద్యతే || ” ఇతిహారితస్తరణాత్ । మాసమ్ - మాసికమ్,
 సాంవత్సరమ్ - మృతాహేప్రత్యాబ్ధికమ్ । పక్షతా — || శ్లో || సప్త విం
 శద్దినామాద్ధ్వం త్రియహస్సునమాసికమ్ । చత్వారింశద్దినామాద్ధ్వం ప
 జ్ఞాహస్సుత్రిపక్షికమ్ || తథాదశసుషాత్మా సం సప్తత్యతి శతాత్పరమ్ ||
 ఊద్ధ్వం పజ్ఞాదశాహస్సు చత్వారింశచ్ఛతత్రయాత్ || ఊనాబ్జికం ప్ర
 కురీత తిథావాబ్జికమాచరేత్ || * || ఇతి .

ఊనమాసికవర్జ్యకాలః

అత్రవర్జ్యమాహ గార్గ్యః — || శ్లో || నన్దాయాం భార్గవది నే చ
 తుదశశ్యాం త్రిపుమరే । ఊనశ్రాద్ధం నకుర్వీత గృహీపుత్రధనక్షయా
 త్ || * || ఇతి । మరీచిః — || శ్లో || ద్విపుమరేచ నన్దాసుసినీవాల్యాం
 భృగోద్దినే । చతుర్దశ్యాంచ నోనానికృత్తికాసుత్రిపుమరే || * || ఇతి ।
 ద్వితీయా సప్తమీద్వాదశీనాం భద్రతిథీనామ్, పునర్వసూ త్తథరల్లునీవిశా
 ఖోత్తరాషాఢపూర్వాభాగ్రపద నక్షత్రాణామ్, భానుభౌమశనైశ్చరా
 ణాంచ త్రయాణాం మేళనై త్రిపుమరమ్, “ || శ్లో || భద్రాత్రిపదనక్ష
 త్రం భానుభౌమారివాసరాః । త్రిపుమరా ఇతిఖ్యాతాస్తత్రతూనంన
 కారయేత్ || ” ఇతిస్తరణాత్ । ద్వయోర్దేళనే ద్విపుమరమ్, ప్రతిపక్ష
 ష్ట్యేకాదశ్యోనన్దాః । కాలాదర్శే — || శ్లో || త్రిపుమరేచ నన్దాసు
 దర్శే భార్గవ వాసరే । చతుదశశ్యాం నకుర్వీత హ్యూనాని త్రీణి వహ్ని
 భే || * || ఇతి । వహ్నిభమ్ - కృత్తికా నక్షత్రమ్ । స్మృత్యంతరే —
 || శ్లో || ఆగ్నేయమైశ్వరిం సారం చ తిస్రః పూర్వాశ్చవై ఋతమ్ । య
 ద్యేమానశ్రయం కుర్యాజ్జ్యేష్ఠపుత్రోవిశశ్యతి || * || ఇతి . . . . .

వత్సరాస్తసాపిణ్డ్యత్యజ్జసాపిణ్డ్యచమాసికనిర్ణయః

వత్సరాస్తసాపిణ్డ్యఉపాధివశాత్ పాగ్రకృతాన్యూనమాసికాది
 ౧ సర్వాణిమాసికాని ద్వాదశమాసికాహేవా ఊనాబ్దికాహేవా ఆబ్దికా
 త్పుర్వదినే సపిణ్డీకరణాహేవా కుర్యాత్ । ఏవంపిత్రాః పత్న్యాదివ్య
 తరిత్రానాంచ సజ్జాతమరణే ఏకోద్దిష్టాస్తకృత్యవ్యతిరేకేణ మాసికసాపిణ్డ్యా
 దినిషేధాద్వత్సరాస్తే సాపిణ్డ్యవిధానాచ్చాబ్దికాత్పూర్వం సాపిణ్డ్యాహే
 మాసికానికుర్యాత్ । అత్యజ్జసాపిణ్డ్యకృతాన్యకృతానిచ మాసికాదీని
 కృష్ణైకాదశ్యం దర్శేమృతాహేవా సపిణ్డీకరణాహేవా కుర్యాత్, ॥ శ్లో ॥
 శ్రాద్ధాని షోడశాపాద్య విదధీత సపిణ్డతామ్ ॥ * ॥ ఇతి లాకాక్షివచనా
 త్, ॥ శ్లో ॥ కృతేషు మాసికేష్వేషు సపిణ్డీకరణం వినా । సంవత్సరేవ్య
 తీతేతు పునస్తాని సమాచరేత్ ॥ * ॥ ఇతి శఙ్ఖస్త్వరణాచ్చ । మాసికా
 నాం సపిణ్డీకరణాశ్చ త్వాత్, స్వకాలే సపిణ్డీకరణాకరణేకాలాస్తరతతూ
 రణై కృతైరప్యజ్ఞభూతైర్హసికైస్సహ సాపిణ్డ్యం కుర్యాత్ । తథాచ కా
 త్యాయనః — ॥ శ్లో ॥ ప్రధానస్యాక్రియాయాంతు సాక్షంతత్క్రియతే
 పునః । తదజ్ఞస్యాక్రియాయాంతు నావృత్తిర్నైవతత్క్రియా ॥ * ॥ ఇ
 తి । నను, తహి, ప్రధానభూతసాపిణ్డ్యమాత్రానుష్ఠానైకకృతం మా
 సికానుష్ఠానమితిచేద్యైవమ్ ॥ శ్లో ॥ యస్యైతాని నదత్తాని ప్రేతశ్రాద్ధా
 ని షోడశ । పిశాచత్వం స్థిరంతస్య దత్తైశ్రాద్ధశతైరపి ॥ * ॥ ఇతి తదకరణే
 సత్యవాయస్తరణాత్ । కాలం విదధాతి గర్భః — ॥ శ్లో ॥ కృష్ణపక్షేతు
 పశ్చిమాయామప్తమాయాం దర్శయేవవా । ఏకాదశ్యంతు కర్తవ్యం స్వకాలాక
 రణేసతి ॥ * ॥ ఇతివత్సరాస్తసాపిణ్డ్య అత్యజ్జసాపిణ్డ్యచమాసికానామావృ
 త్తిర్నాస్తి, కింతు సపిణ్డీకరణాత్పూర్వం సకృదేవ తాని కుర్యాత్, “ య
 స్యసంవత్సరాదర్వాకసపిణ్డీకరణే ” ఇత్యాదిభిర్వత్సరాత్ప్రాగేవసపిణ్డీ
 కరణే తదూర్ధ్వమాసికానాం పునఃకరణవిధానాత్ । విజ్ఞానేశ్వరేణతు,
 వత్సరాదర్వాకసపిణ్డ్యేపి మాసికానాం పునఃకరణం నాశ్లేకృతమ్ । త
 థాహి — ॥ వా ॥ యదా ప్రాగ్సంవత్సరాత్సపిణ్డీకరణం తదా షోడ
 శశ్రాద్ధానికృత్వా సపిణ్డీకరణం కార్యమితివా, సపిణ్డీకరణం కృత్వాస్త్వ

కాలేషువా తానికర్తవ్యానీతిసంశయః, ఉభయతావచనదర్శనాత్, || శ్లో ||
 శ్రాద్ధాని షోడశాకృత్యానతుకుర్యాత్సపిండతామ్ । శ్రాద్ధాని షోడశా
 పాద్య విదగ్ధీతసపిండతామ్ || * || ఇతి । తథా — || శ్లో || యస్య సంవ
 త్సరాదర్వాకృతిపిండీకరణం భవేత్ । మాసికం సోదకుష్ఠంచ దేయం త
 స్యాపి విత్సరేత్ || * || ఇతి । తత్ర సపిండీకరణం కృత్వా స్వకాలపవ
 తానికర్తవ్యానీతి ప్రథమకల్పః, అప్రాప్తకాలత్వేన ప్రాగనధికారా
 త్ । యః పిండవమ్, షోడశశ్రాద్ధానికృత్వైవ సపిండీకరణం సంవత్సరా
 త్పాపి కర్తవ్యమితి న్యాయపత్కల్యః || * || ఇతి । ఏతచ్ఛ్రాద్ధానేశ్వ
 రేతి — || శ్లో || యదాసంవత్సరాదర్వాకృతిపిండీకరణం కర్తుమిష్యతే ।
 తద్దాని షోడశానాం తదాకర్తవ్యమేవహి || * || ఇత్యాదివిధిపూర్వోక్త
 శ్చుతివిధిభాద్విష్టాచారవిధిచోపేక్ష్యమ్ . . . . .

శుభాగమేమాసి కాపకర్మణమ్

సపిండీకరణానుర్వం కృతాన్యపి మాసికాని శుభాగమే తత్సూ
 ర్వామేవ తమర్తరగాఢిని పునరివ్యపకృత్య కుర్యాత్, సస్వకాలే పునఃకు
 ర్యాత్ । యదాహ శాఖ్యాయనిః — || శ్లో || సపిండీకరణాదర్వాగపకృ
 త్యకృతాన్యపి । పునరివ్యపకృత్యస్తే వృధ్యుత్తరనిషేధనాత్ || జన్మత్ర
 సేనాసుకేషో ననైసుభ్యగోర్దినే । నభానుభామదివసే నయోషోఽస్తిమృ
 తేహని || * || ఇతి । మృతేహని జన్మత్రయాదావవ్యపకర్తవ్యో నాస్తి
 త్యక్తిః । సపవ — || శ్లో || సైతశ్రాద్ధానిశిష్టానిసపిండీకరణంతథా । అపక
 ర్యాపిసర్వీతకర్తానాన్దీముబద్ధిజః || * || ఇతి । కాలాదర్శ — || శ్లో ||
 శ్రాద్ధానిసవ్యకృత్యాపి కుర్యాత్తత్పుతీవాసరే || * || ఇతి । వృధిః - శుభ
 మ్, తస్మాత్సవ్యకృతే ఆగామిమాసి కానాకృత్యవృధిః పూర్వం మరణది
 వ్యవహారానిత్యక్తిః । కాత్యాయనః — || శ్లో || నిర్వర్త్య వృధితస్త్రీంత
 మాసికానితస్త్రీయేత్ । అయాతయామమరణం నభవేత్పునరన్యతు || * ||
 ఆయాతయామమ్ - నవం । తదేవమ్, || శ్లో || ప్రేతసంస్తారకార్యాణియా
 శ్రాద్ధానిషోడశ । యదాకాలేతు కార్యాణి నాన్యధాముచ్యతేతతః || * ||
 ఇత్యాదివచనాని ద్వాదశాహోదా శాపిండ్యాధిగమపకృత్యమాసి కానాంస్వస్వ

కాలేపునః కరణపరాణి , త్రిపత్నాదాసాపిణ్డ్యే ఉత్సవాధామపకృష్టానాం
మాసికానాం నపునఃకరణమ్ , ఉత్సవాధానేవ సాపిణ్డ్యాధ్ధానిచ భవస్తీతివ
చనాదావృత్తిర్బాధ్యతే , సపిణ్డీకరణాత్పరంతు శుభాగమే సాపిణ్డ్యాధ్ధమ
పకృష్టానాం శుభాధ్ధం పునరవ్యపకషణః , నన్వకాలేపునః కరణమితిజ్ఞేయ
మ్ । మాతాపితృవీషయేతు శుభాగమే అపకృష్టపునఃకృతాన్యపిమాసికాని
పునస్స్వకాలే త్రిరావృత్యా పుత్రఃకుర్యాత్ । తథాచవిశ్వాదశేఁ —
॥ శ్లో ॥ శుభకర్తనకుర్వీతమాసికాన్యసమాప్యతు । సమాప్యచపునఃకుర్యా
త్పితృస్సంవత్సరం తతః ॥ మృతస్యతృప్తయేకుర్యాద్విస్త్రీరావృత్తిభే
ఽతః । ద్విస్త్రీరావృత్తిదోషోఽత్ర నాస్తిమాసికకర్తృణి ॥ * ॥ ఇతి । అత్ర
మాతాపితృవీషయే “ నిర్వర్త్యవృద్ధితన్త్రీతుమాసికానినతన్త్రీయేత్ ”
ఇతి నిషేధోనాస్తీత్యర్థః । శివస్వామిమతేఽపి — ॥ శ్లో ॥ నమాసికశ్రా
ద్దవిధిః పునస్సాన్యన్వాదీముఖానన్తరముక్తకాలే । సమాప్యపితృశ్చపున
శ్చకుర్యాత్సంవత్సరం మాసికకర్తృకాలే ॥ ప్రాప్తైవశ్యేమాసికంకర్తృచె
ష్టంకుర్యాత్పుర్వం శోభనేశోభనాత్తు । పశ్యాత్పితృరేవశేషాణికుర్యా
న్మాసికశ్రాద్ధాన్యజ్ఞపూర్వేర్షచాన్యః ॥ * ॥ ఇతి । పారిజాతేఽపి —
॥ శ్లో ॥ మాసికాన్యసమాప్తేవనాదీశ్రాద్ధం నకారయేత్ । సమాప్యచపు
నఃకాలేపితృర్మాసికమాచరేత్ ॥ * ॥ ఇతి । స్మృత్యన్తరే — ॥ శ్లో ॥
శుభాగమేపకృష్టానాం నపునఃకృతిరిష్యతే । ద్విస్త్రీరావృత్తిదోషస్తు
మాతాపితృర్నవిద్యతే ॥ * ॥ ఇతి । అన్యత్రాపి — ॥ శ్లో ॥ ప్రత
సీమన్తచాలేషువివాహేచద్వితీయకే । అలభ్యయోగయజ్ఞైషుప్రాప్తైషు
యదిమధ్యతః ॥ అపకృష్టతదాకుర్యాన్మాసికానిమృతేహని । మాసికా
నిపునఃకుర్యాత్పితృరేవచక్షణః ॥ * ॥ ఇతి । తథా — ॥ శ్లో ॥ అ
పకృష్టయదాకుర్యాన్మాసికానిశుభాగమే । తదామృతేహింకర్తవ్యం
శుభాత్పుర్వదిన్దేహివా ॥ * ॥ ఇతి । ప్రయోగపారిజాతేతు —
ఊనానాం నాపకర్షసాన్యత్పునరవ్యపకర్షణే । ఉత్కర్షశ్చపినభవేత్ప్ర
మాదాన్తరితస్యతు ॥ మాసికాన్యవశిష్టానిమాతాపిత్రాః పరస్యచ । వృ
ద్ధిపూర్వదినేకుర్యాత్పిత్రాః కాలేపునఃకృతిః ॥ * ॥ ఇతి । హేమా

క్రా — || శ్లో || జాతకే నామకరణే తథాన్నప్రాశనేఽపిచ । అద్యర్తే
 దయితానాంచ మాసికం నాపకషణ్యేత్ || * || ఏతచ్ఛ్లాఘితవిషయమ్ ।
 “ || శ్లో || గర్భాదిప్రాశనాంతానిప్రాప్తకాలం న లఙ్ఘయేత్ । జ్ఞాతీనాం
 ప్రేతకార్యాణి కుర్వన్నపిచకారయేత్ ” ఇతి స్మరణాత్ । గర్భాదివ్యతిరిక్త
 విషయేతుచతుర్వింశతిమతే — || శ్లో || భ్రాతృవా భ్రాతృపుత్రౌ వా స
 ప్రిణ్ణశ్శిష్యపవవా । సపిణ్డీకరణం కృత్వా కుర్యాదభ్యుదయంతతః || * || ఇ
 తి । మాతాపితృనూతామహవగ్నాణాంతులభ్యుదయోద్దేశ్యతేప్రేతకా
 గ్యం పూర్వమెవకర్తవ్యమ్, “ || శ్లో || పిత్రాదీనాం ప్రమీతానాం త్ర
 యాణాంతుసపిణ్డనమ్ । కృత్వాతుమజ్ఞశంకుర్యాన్నైతరేషాంకథంచన || ”
 ఇతి స్మృతేః । ఏవంచజాతకమాదివ్యతిరిక్తపుంసుపనాద్యావశ్యక శుభా
 గమే ముఖ్యకర్తుమాసికాపకషణః, స్వకాలేనాస్తిపునఃకరణమ్, నూ
 తాపిత్రస్తుపునఃకరణమితి నిణయః । శుభాగమమంతరేణ మాసికాప
 కక్షేవోషమాహశాట్యాయనిః — || శ్లో || అంతరేణైవయోవృద్ధిం ప్రేత
 శ్శ్రీధానికర్షత । సశ్శ్రీధీనరకే ఘోరేపితృభిస్సహమజ్జతి || * || ఇతి । అ
 నైవమాసికౌత్సవయోఃకర్తురేకస్యైవశుభాగమమంతరేణమాసికాపకక్షేప్ర
 త్యవాయవిధానాత్, || శ్లో || అపకృష్యాపకుర్వితకర్తానాన్దీముఖేద్వి
 జః || * || ఇతి || శ్లో || నాన్దీశ్రీధేతుపంప్రాప్తేమాసికాన్యకృతా
 తు । శుభకర్తైవాపకృష్యకుర్యాన్నాన్య ఇతిస్థితిః || * || ఇతి || శ్లో ||
 మాసికానియథాకాలంకుర్వాణస్యయథావిధి । యదావృద్ధిస్తదాభూయ
 శ్శిష్టమప్యవృప్యతే || * || ఇతిచకర్తురేవాభ్యుదయేమాసికాపకర్షవిధా
 నాత్, || శ్లో || నిర్వర్త్యవృద్ధితన్త్రితుమాసికానినతన్త్రియేత్ || * ||
 ఇతి వృద్ధితన్త్రిమాసికయోధేకకర్తృకత్వస్మరణాచ్చ, యపవమాసికక
 ర్తాసపవోత్సవకర్తాచెత్తదామాసికాపకర్షః, సతుభ్రాతృదేః పుంసు
 పనాదిశుభాగమేమాసికాపకర్షః । యత్విదం వచనమ్ — || శ్లో || నాన్దీ
 ముఖేదేవతాత్వంయేషాంపితృగణస్మృతు । మాసికాన్యపకృష్టేవకృత్వా
 తేషాం శుభంభవేత్ || * || ఇత్యుక్తబహువచనమ్, ద్వాదశవిధపుత్రాభి
 ప్రాయమ్ । యేషామౌరసాదీనాం సంసృక్త్యాణాం పితృగణస్యనాన్దీశ్రీ

ద్వైదేవతాత్వమ్, తేషాం శుభాగమేమాసికాపకర్షణత్యధః । తథాపితృ
మేఘసారే — ॥ వా ॥ భా ॥ త్రాయత్యుత్పన్నవేదవ్యవకృత్యుత్పన్నతే తస్మాత్
ధామర్యాన్నానకకర్తురేవోత్పన్నేమాసికాపకర్షణవచనాత్సమానః స్త్రుకగ్న
స్మగణాచ్చ కర్తురేవాభ్యుదయేమాసికాపకర్షణః ॥ * ॥ ఇతి

మాసికానాం పార్వణైకోద్దిష్టవిధానవ్యభి

మాసికాని సపిణ్డీకరణాత్పాశ్రయేకోద్దిష్టవిధానానకుర్యాత్, సపిణ్డీ
కిరణాత్పరకానుమాసికాని యోయధాప్రత్యాఖ్యైకశ్రాద్ధం కిరణం పార్వ
ణమేకోద్దిష్టంవా సతథాకుర్యాత్ । యథాహతైరీనసిః — ॥ శ్లో ॥ సపిణ్డీ
కిరణాద్రావకర్షణశ్రాద్ధాని షోడశ । ఏకోద్దిష్టవిధానేన కుర్యాత్సర్వా
ణంచానితు ॥ సపిణ్డీకిరణాదూర్ధ్వం యదాకుర్యాత్తదాచునః । ప్రత్యఖ్యై
యోయధాప్రత్యాఖ్యైకాకుర్యాత్సతానస్మి ॥ * ॥ ఇతి । స్మృతీరత్నేఽపి —
॥ శ్లో ॥ యస్యసంవత్సరాద్రావకర్షణం కృతమ్ । ప్రతిమాసం త
థాతస్య ప్రతిసంవత్సరం యథా ॥ * ॥ ఇతి . ...

ప్రత్యాఖ్యైకే పార్వణవిధిః

ప్రత్యాఖ్యైకే పార్వణవిధానసూహజమదగ్నిః — ॥ శ్లో ॥ ఆపా
ద్యసహపిష్టత్వమారసావిధివత్సుతః । కుర్వీతవిధివచ్ఛాద్ధమాతాపిత్రైః
క్షయేఽపాని ॥ * ॥ ఇతి । శాతాతపోఽపి — ॥ శ్లో ॥ సపిణ్డీకిరణం కృ
త్వా కుర్యాత్పార్వణవత్సదా । ప్రతిసంవత్సరం విధ్వాం శ్చాగలె యో
దితోవిధిః ॥ * ॥ ఇతి । శ్రీపూరుషోద్దేశేన క్రియమాణం పార్వణమ్, ॥ శ్లో ॥
ఏకముద్దిశ్యయచ్ఛాద్ధమేకోద్దిష్టం ప్రకీర్తితమ్ । శ్రీసుద్దిశ్యయత్తద్దిహ
ర్వణం మునయోవిచుః ॥ * ॥ ఇతి కిణ్వస్తరణాత్ । జాతుకర్ణిః — ॥ శ్లో ॥
అతఃపూర్వం నకర్తవ్యమేకోద్దిష్టం కదాచన । సపిణ్డీకిరణాంతం తతోఽగ్ర
మితిముగ్ధః ॥ ప్రేతత్వాప్తైవముత్తీర్ణః ప్రాప్తః పితృగణంతునః । చ్యవతే
పితృలూకాత్తు పృథకివీణ్డేనయోజితః ॥ సపిణ్డీకిరణాదూర్ధ్వం పృథక్త్వేనో
పపద్యతే । పృథక్త్వేతు కృతేపశ్చాత్తునః కార్యాసపిణ్డతా ॥ * ॥ ఇతి । స
ఏవ — ॥ శ్లో ॥ పితృః పితృగణస్థస్య కుర్యాత్పార్వణవత్సుతః । ప్రత్యఖ్యై
ప్రతిమాసంచ విధిజ్ఞేయస్సనాతనః ॥ * ॥ ఇతి । పితృగణస్థస్య - సపిణ్డీ

కృతస్యేత్యర్థః । కాష్ఠాజనిరపి — ॥ శ్లో ॥ అతఃపూర్వం నకర్తవ్యమేకొ
 ద్దిష్టంకదాచన । సపిణ్డీకరణాంతం చ ప్రేతస్యైతదమజ్ఞశమ్ ॥ * ॥ ఇతి । య
 మః — ॥ శ్లో ॥ యస్సపిణ్డీకృతంప్రేతంపృథక్పిణ్డేన యోజయేత్ । విధిఘ్న
 యై నభవతి పితృహోచోపజాయతే ॥ * ॥ ఇతి । మాధవీయే — ॥ శ్లో ॥ ప్ర
 దానంయత్రచైవైషాం సపిణ్డీకరణాశ్చరమ్ । తస్యపార్వణవచ్చాగ్నిధృమే
 కొద్దిష్టం త్యజేద్భుధః ॥ * ॥ ఇతి । మనురపి — ॥ శ్లో ॥ అసపిణ్డక్రియాక
 ర్త్య ద్విజాతేస్సంస్థితస్యతు । అదైవం భోజయేచ్చాగ్నిధృం పిణ్డమేకంచ ని
 ర్వపేత్ ॥ సహపిణ్డక్రియాయాంతుక్రియతామస్యధర్మతః । అనయైవావృ
 తాకార్యం పిణ్డనిర్వాపణంసుతైః ॥ * ॥ ఇతి । అసపిణ్డక్రియాకర్త్య - సపిణ్డీ
 కరణాత్పాగ్నికాగ్నిధర్మ , అదైవమ్ - ఏకొద్దిష్టవిధానేనతి యావత్ ,
 సహపిణ్డక్రియాయామ్ - సపిణ్డీకరణేకృతే , అనయైవావృతా - ఉక్తేన
 మాసికశ్రాద్ధప్రకారేణ , పార్వణవిధానేనేత్యర్థః । స్మృతిరత్నేఽపి —
 ॥ శ్లో ॥ ఏకోద్దిష్టంతు కర్తవ్యం ప్రతిమాసం మృతేఽహని । సపిణ్డీకరణా
 దూర్ధ్వం మాతాపితౄస్తు పార్వణమ్ ॥ యత్రయత్రప్రదాతవ్యం సపి
 ణ్డీకరణాత్పరమ్ । తస్యపార్వణవచ్చాగ్నిధృంకార్యమభ్యుదయాదృతే ॥ * ॥
 ఇతి । ఏవమాదీన్యన్యస్యపి వచనాన్యనుమాసికేషు ఆబ్ధికేషు ప్రత్యాబ్ధికే
 చ పార్వణప్రతిపాదకానినన్తి । యాజ్ఞవల్క్యస్తు మాసికాబ్ధికప్రత్యాబ్ధి
 కేషుకొద్దిష్టవిధానమాహ — ॥ శ్లో ॥ మృతేఽహనితుకర్తవ్యంప్రతిమా
 సంతువత్సరమ్ । ప్రతిసంవత్సరంచైవమాద్యమేకాదశేఽహని ॥ * ॥ ఇతి ।
 ఏకోద్దిష్టపదం పూర్వస్తాదిహనువర్తతే । తథా విజ్ఞానేశ్వరేణ వ్యాఖ్యా
 తమ్ — ॥ వా ॥ మృతేఽహనిప్రతిమాసం యావద్వత్సరమేకోద్దిష్టంకా
 ర్యమ్ , సపిణ్డీకరణాదూర్ధ్వం ప్రతిసంవత్సరమేవమేకోద్దిష్టంకార్యమ్ , ఆ
 ద్యమ్ - సర్వేకోద్దిష్టప్రకృతిభూతమేకోద్దిమేకాదశేఽహనికార్యమ్ ॥ * ॥
 ఇతి । స్మృత్యంతరమపితేనోదాహృతమ్ — ॥ శ్లో ॥ వర్షేవర్షేతుకర్త
 వ్యామాతాపితౄస్తుసత్క్రియా । అదైవం భోజయేచ్చాగ్నిధృంపిణ్డమేకం
 చనిర్వపేత్ ॥ * ॥ ఇతి । యమోఽపి — ॥ శ్లో ॥ సపిణ్డీకరణాదూర్ధ్వం
 ప్రతిసంవత్సరంసుతైః । మాతాపితౄః పృథక్కార్యమేకోద్దిష్టం మృతేఽ

హని || * || ఇతి । వ్యాసస్తు పార్వణం ప్రతిషేధతి — || శ్లో || ఏకా
 ద్విష్టం పరిత్యజ్య పార్వణం కురు తేతుయః । అకృతం తద్విజానీయాన్భవేష్వ
 పితృభూతుకః || * || ఇతి । ఏవ మేకాద్విష్టపరవచనాని బహూని సన్తి । ఇత్యే
 శం వచనవిప్రతిపత్తౌ మతాన్తర నిరాసపూర్వకం వ్యవస్థాపితం విజ్ఞానైశ్చ
 రేణ , తథాహి — || వా || దాక్షిణ్యాల్యావ్యవస్థామాహుః , ఔరసక్షే
 త్రజాభ్యాం మాతాపితృః క్షయాహే పార్వణమేవకర్తవ్యమ్ , దర్తాది
 భిరేకోద్విష్టమితి జాతుకర్ణివచనాత్ , “ || శ్లో || సత్యబ్ధం పార్వణేనైవ విధినా
 క్షేత్రజౌరసా । కుర్యాతామితరే కుర్యురేకోద్విష్టం సుతాదశ || * || ” ఇతి । తద
 సత్ , నహ్యత్రక్షయాహవచనమస్తి , అపితు ప్రత్యబ్ధమితి , సన్దివక్షయా
 హవ్యతిరిక్తాని ప్రత్యబ్ధం శ్రాద్ధాన్యక్షయతృతీయా మాఘేవైశాఖప్రభృ
 తిషు , అతో నక్షయాహవిషయపార్వణేకోద్విష్టవ్యవస్థాపనాయాల్పమ్ । త
 థాచ — || శ్లో || ఏకాద్విష్టేనకర్తవ్యమౌరసేనమృతేఽహని । సపిణ్డీకర
 ణామార్ధ్వం మాతాపితౄర్న పార్వణమ్ || * || ఇతి ప్రేతీనసినా ఔరసేనాపి
 ఏకోద్విష్టమేవకర్తవ్యమితుక్తమ్ । ఉదీచ్యాః పునరేవం వ్యవస్థాపయన్తి ,
 అమావాస్యాయాం భాద్రపదకృష్ణపక్షే మృతాహే పార్వణమన్యత్ర
 మృతాహే ఏకోద్విష్టమేవేతి , || శ్లో || అమాయాం వా క్షయాయస్యప్రే
 తపక్షేఽధవాపునః । పార్వణంతత్రకర్తవ్యం నైకోద్విష్టం కదాచన || * || ఇతి
 స్మరణాత్ । ఏతదపినాద్రియవైషమ్యాః , అనిశ్చితమూలైవచనేన నిశ్చిత
 మూలానాం బహూనాం క్షయాహమాత్ర పార్వణవిషయాణాం వచనా
 నామత్రామావాస్యప్రేతపక్షమృతాహవిషయత్వేనానిసంజ్ఞాచస్య
 యుక్తత్వాత్సామాన్యవచనానన్తర్థత్వాచ్చ । అతోఽత్రపాక్షికైకోద్విష్టనివృ
 త్తిఫలాయ “ అమాయాం వా క్షయాయస్య ” ఇలినియమవిధానం యు
 క్తమ్ । నచైకోద్విష్టవచనానాం మాతృపితృక్షయాహవిషయత్వేనానిసంజ్ఞా
 చన్యపార్వణవచనానాంచ తదన్యక్షయాహవిషయత్వేన వ్యవస్థాయుక్తా ,
 ఉభయత్రాపి మాతాపితృసుతగ్రహణన్యవిద్యమానత్వాత్ || శ్లో ||
 మాతాపితృః పృథక్కార్యమేకోద్విష్టం మృతేఽహని || * || ఇతి ,
 || శ్లో || కుర్వీతదర్శవచ్చాన్ధ్రం మాతాపితృః క్షయేఽహని || * || ఇతి ।

యవపిత్తైచ్చిచుచ్యతే , “ మాతాపిత్రాః క్షయాహసాగ్నిః పార్షణం కు
 ర్వాత్ , నిరగ్నిరేకోద్దిప్తమ్ , ॥ శ్లో ॥ వర్షే వర్షే సుతః కుర్యాత్పా
 ర్షణం యోగ్నిమాన్ ద్విజః । పిత్రోరగ్నిమాన్ధీరపకోద్దిప్తం వ్యతే
 హని ॥ * ॥ ఇతి సుమస్తుత్సరణాత్ ” ఇతి, తదపిసన్మృతపక్షతాదుపేక్షణీ
 యమ్, ॥ శ్లో ॥ బహ్వగ్నియస్తుయేవిప్రాయేచైకాగ్నియపవహా । తేహం
 సపిండనామార్ధ్వమేకోద్దిప్తం సపార్షణమ్ ॥ * ॥ ఇతిత్సరణాత్ । తత్రై
 పం నిష్ఠయః , సన్యాసినాం క్షయాహపార్షణమెవ సు తేనకర్తవ్యమ్ ,
 తచ్చాగ్రేవక్ష్యతే , అమావాస్యక్షయాహప్రేతపక్షక్షయాహేచ పా
 ర్షణమేవ , “ అమాయాంవాక్షయోయస్య ” ఇత్యాదివచనస్య ఉక్తి
 త్యానియమపరత్వాత్ । అన్యత్ర క్షయాహే పార్షణేకోద్దిప్తయోప్రేహి
 యవవచ్చుహగ్రధస్తరవద్వికల్పపవ, తత్రవంశసమయాచారవ్యవస్థా
 యాంనవికల్పః , అవ్యవస్థాయాం సత్యామైచ్చికోపికల్పః ॥ * ॥ ఇత్య
 యం విజ్ఞానేశ్వరోక్తప్రకారః । అవైస్సు వ్యవస్థాపితమ్ - “ ఏకోద్దిప్తవచ
 నాని బౌధాయనవిషయాణి , ॥ శ్లో ॥ వర్షే వర్షే కర్తవ్యా మాతాపిత్రా
 స్తుసత్క్రియా । అదైవం భౌజయేచ్ఛార్ధంపిండమేకంచనిర్వపేత్ ॥ * ॥
 ఇతిబౌధాయనస్తరణాత్ । పార్షణవచనానితదితరవిషయాణి ” ఇతి । సామా
 న్యేనప్రవృత్తానాముభయవిధవచనానామేవం వ్యవస్థాకల్పనేప్రమాణం
 నెత్యుక్తమపరైః । తత్రశిష్టాచారబాహుళ్యాదనుమాసికాబ్ధికప్రత్యా
 బ్ధికేషుపిత్రాః పార్షణమేవ , సపిండీకరణాత్ప్రేక్షా ఏకోద్దిప్తమేవేతి
 నిణాయః । అతపివసుమస్తుః — ॥ శ్లో ॥ కర్తవ్యం పార్షణం రాజస్సె
 కోద్దిప్తం కరం చన । సుబహునన్యత్ర వాక్యాని మునిగీతానిచక్షతే ॥ అ
 లేవృతరాణిరాజేష్ట్రే ఏకోద్దిప్తం ప్రచక్షతే ॥ * ॥ ఇతి । అత్ర - పార్షణ
 పక్షే , సుబహునివాక్యాని - బహుతరాణి , ప్రచక్షతేధర్మశాస్త్రజ్ఞాః -
 అలేవృతరాణికతివయవాక్యన్యే ఏకోద్దిప్తం ప్రచక్షతే ఇత్యర్థః । తేనైకో
 ద్దిప్తం పరిత్యజ్య పార్షణపక్షపవరిగ్రాహ్య ఇత్యాహ సపవ — ॥ శ్లో ॥
 తస్మాద్వచనశామధ్యాయపిండీకరణాత్పరమ్ । మాసికాబ్ధికవృద్ధ్యాదికు
 ర్వాత్పార్షణధర్మతః ॥ * ॥ ఇతి .

పితామహాదీనాం పార్వణవిధిః

ఏవం సపిండీకరణాత్పరం పౌత్రాదయశ్చ పార్వణం కుర్యుః, “॥ శ్లో ॥
పుత్రః పౌత్రః ప్రసౌత్రశ్చ దౌహిత్రో మహితాస్సుషా । దమ్మలీచస్త్రి
మాదే తే శ్రాద్ధం కుర్యుస్త్రి పూరుషమ్ ॥ * ॥” ఇతి స్మరణాత్ । అపుత్రసి
త్యవ్యాదీనామపి పార్వణమేవ, “॥ శ్లో ॥ అపుత్రస్య పితృవ్యస్య భ్రాతృ
త్వైవాగ్రజత్వనః । మాతామహస్య తత్పత్యైశ్శ్రాద్ధం పితృవదాచరే
త్ ॥ * ॥” ఇతి స్మరణాత్ । తథాచ ధ్వికాయామ్ — ॥ శ్లో ॥ పితృమూర్త
గ్రజాదీనాం పార్వణేన పునః క్రియా ॥ * ॥ ఇతి । పార్వణవిధానేన మాసి
కానాం పునః కరణమిత్యర్థః । స్మృత్యంతరేచ — ॥ శ్లో ॥ పత్యైగ్రజపితృ
వ్యాణాం పితృవత్కల్ప ఇవ్యతే । స్త్రీశ్రాద్ధే వృణుయాద్భుర్తాపత్నీమాతృపి
తామహీః । పితృవ్యాగ్రజయోశ్శ్రాద్ధతత్తత్పితృపితామహా ॥ * ॥ ఇతి .

భగిన్యాదీనాం సాపిండ్యాత్పరమేకొద్దిష్టవిధానేన మాసికాది

ఉక్తవ్యతిరిక్తానామేకొద్దిష్టమాహ కాత్యాయనః — ॥ శ్లో ॥ సమ్మ
ద్ధిబాద్ధవాదీనామేకొద్దిష్టంతు సర్వదా ॥ * ॥ ఇతి । గర్భోఽపి — ॥ శ్లో ॥
అపుత్రాయేమృతాః కేచిత్ స్త్రీయోవాపురుషాస్తథా । తేషామపిచ డే
యంస్యాదేకొద్దిష్టం న పార్వణమ్ ॥ * ॥ ఇతి । స్త్రీయః , భగిన్యాద
యః , పురుషాః - కనిష్ఠభ్రాత్రాదయః , తథాచ మమన్తుః — ॥ శ్లో ॥
సపిండీకరణాదూర్ధ్వం యత్రయత్ర ప్రదీయతే । భ్రాత్రైభగిన్యైపుత్రా
యస్వామినే మాతులాయచ ॥ మిత్రాయ గురవే శ్రాద్ధమేకొద్దిష్టం న పార్వ
ణమ్ ॥ * ॥ ఇతి । శాతాతపః — ॥ శ్లో ॥ అనాదిగర్భానజేష్ట్యభ్రా
త్రాసద్భిర్నిగద్యతే । ఋతే సపిండీనాత్తస్య నైవ పార్వణమాచరేత్ ॥ * ॥
ఇతి । వృద్ధగార్హ్యః — ॥ శ్లో ॥ మాతుస్సహౌదర్యోశ్చ మాతుస్స
హభవాచయా । తయోశ్చ నైవ కుర్వీత పార్వణం పిండీనాదృతే ॥ * ॥ ఇ
తి । పిండీనాత్ - సపిండీనాత్ , కాలాదర్శ — ॥ శ్లో ॥ గురోరజేష్ట్యభ్రా
తుశ్చ మిత్రస్య స్వామినస్స్వసుః । పుత్రస్య మాతులప్యాపి నైవ కుర్వీత
పార్వణమ్ ॥ * ॥ ఇతి । పరాశరః — ॥ శ్లో ॥ పితృగతస్య డేవత్వహార
పశ్యత్రిపూరుషమ్ । సర్వత్రా నైకగోత్రాణామేకస్యైవ మృతేఽహని ॥ * ॥

ఇతి । విజ్ఞానైశ్చరణేదం వ్యాఖ్యాతమ్ — ॥ వా ॥ దేవత్వం గతస్య - స
పిణ్డీకృతస్యపితుః , సర్వత్రోరసేన పార్వణం కార్యమ్ , అనేక గోత్రా
ణామ్ - భిన్నగోత్రాణాం మాతులాదీనామ్ , మృతేహనియచ్ఛాన్తమ్ ,
తత్ , ఏకప్రాయ - ఏకోద్దిష్టమేవ ॥ * ॥ ఇతి । స్మృత్యంతరమపి — ॥ శ్లో ॥
మాతులానుజపుత్రాణామేకోద్దిష్టం స్వసుగ్ధురోః । మిత్రస్యస్వామినశ్చైవ
వ బంధసమృద్ధినాంతథా ॥ * ॥ ఇతి । చన్ద్రికాయామ్ — ॥ శ్లో ॥ ప
త్నీ భ్రాతృసుతాదీనాం సపిణ్డీకరణాత్పరమ్ । ఏకోద్దిష్టవిధానేనమాసికా
నాం పునఃక్రియా ॥ * ॥ ఇతి । అశ్రవత్పావ్యేకోద్దిష్టవిధానాత్ , “ ॥ శ్లో ॥
పత్న్యగ్రజపితృవ్యాణాం పితృవత్కల్పితమ్ । స్త్రీ శ్రాద్ధేవృణుయా
ద్భర్తృపత్నీమాతృపితామహీః ॥ దన్వతీచక్రనూదేతే శ్రాద్ధంకుర్యుస్త్రి
పూరుషమ్ । ” ఇత్యాదినా పార్వణవిధానాచ్చ యథాశిష్టాచారమహ
వ్యవస్థాద్రప్తవ్యా .

సాపిణ్డ్యాత్పరమేకోద్దిష్టే దేవవరణనియమః

స్మృత్యంతరే — ॥ శ్లో ॥ ఏకోద్దిష్టం యశ్రయశ్ర సపిణ్డీకరణా
త్పరమ్ । దైవయ్యుక్తంతుతత్కార్యం దైవహీనా నతద్భవేత్ ॥ సపిణ్డీకర
ణాదూర్ధ్వం దైవహీనం కరోత్యయః । మాతాపితృగురుఘ్నఃస్వాదాత్మఘా
తీచ జాయతే ॥ విప్రలుష్పన్తిరక్షాంసి శ్రాద్ధమారక్షవర్జితమ్ । తత్పాల
నాయవిహితా పిశ్వేదేనాస్స్వయంభువా ॥ * ॥ ఇతి । స్మృత్యంతరసారే
తు — ॥ వా ॥ నవమిశ్రపురాణానీతి త్రివిధానేకోద్దిష్టాని, సర్వేకోద్దిష్టే
షుదైవంనాస్తి ॥ * ॥ ఇతి । నవాదిస్వరూపమాహప్రజాపతిః — ॥ శ్లో ॥
నవశ్రాద్ధం దశాహాంతం మిత్రం సంవత్సరాదధః । ఏకాదశాహమారభ్య
కార్యంప్రేతస్యతృప్తయే ॥ అబ్బాదుపరియచ్ఛాన్తం తత్పురాణం ప్రకీ
ర్తితమ్ ॥ * ॥ మాధవీయేతు — ॥ వా ॥ ఏకోద్దిష్టం త్రివిధం నవం నవ
మిత్రం పురాణంచేతి , అత్రప్రథమాహాద్యేకాదశాహాంతం విషమది నేమ
షట్సు విహితం నవశ్రాద్ధంనవమ్ , షణ్ణవశ్రాద్ధానాముపరికర్తవ్యం మాసి
కం నవమిత్రమ్ , తథాచాశ్వలాయనః — “ నవమిత్రం షడుత్తరమ్ ”
ఇతి , మాసికానాముపరికర్తవ్యం ప్రత్యాభిధాని పురాణమ్ । అతపవహరీ

తేన ప్రాయశ్చిత్తకాండేన వశ్రాద్ధమాసికయోః ప్రాయశ్చిత్తమభిధాయో
 స్తరకాలీనం శ్రాద్ధం పురాణశబ్దేన వ్యవహృత్య ప్రాయశ్చిత్తం విహితమ్
 ॥ శ్లో ॥ చాస్త్రాయణం నవశ్రాద్ధే ప్రాజాపత్యంతుమాసికే । ఏకాహ
 స్తుపురాణేతు ప్రాయశ్చిత్తం విధీయతే ॥ * ॥ ఇతి । చద్విక్రికాయామ్ —
 ॥ వా ॥ ఏతేషు సర్వేష్యైకొద్దిష్టేష్యైవాదావనైవదైవంనాస్తి ॥ * ॥ ఇతి ।
 శిష్టాచారాదిహవ్యవస్థా .

శస్త్రాదిహతానాం మహాలయచతుర్దశ్యా

మేకోద్దిష్టవిధినా శ్రాద్ధనిరూపణమ్

అత్ర విశేషః స్మృత్యంతరేభిహితః — ॥ శ్లో ॥ ప్రేతపక్షే చతు
 ర్దశ్యా మేకోద్దిష్టవిధానతః । దైవయుక్తంతు యచ్చాశ్రద్ధం పితౄణాం మక్ష
 యం భవేత్ ॥ * ॥ ఇతి । ప్రేతపక్షే - భాగ్రపదకృష్ణపక్షే । తత్రేకో
 ద్దిష్టవిధానమాహ సుమన్తః — ॥ శ్లో ॥ సమత్వమాగతస్యాపిపితుశ్శత్రు
 హతస్యతు । ఏకోద్దిష్టంనుతైః కార్యం చతుర్దశ్యాం మహాలయే ॥ * ॥ ఇతి ।
 సమత్వమాగతస్య - కృతసపిణ్డీకరణస్యేత్యర్థః , శస్త్రేతి విషాద్యపహ
 త్యుపలక్షణమ్ । తదాహమరీచిః — ॥ శ్లో ॥ వివశశ్రుశ్వావదాదితిర్య
 గ్బాహ్మణఘాతినామ్ । చతుర్దశ్యాం క్రియాకార్యాఅన్యేమాంతు విగ
 హితా ॥ * ॥ ఇతి । స్మృత్యంతరే — ॥ శ్లో ॥ ప్రేతపక్షే చతుర్దశ్యా
 మేకోద్దిష్టం విధానతః । దైవయుక్తంతు తచ్చాశ్రద్ధం పితౄణాం మక్షయం
 భవేత్ ॥ శ్లో ॥ ఇతి । ప్రచేతాలపి — ॥ శ్లో ॥ వృత్రారోహణలోహ
 దైవ్విర్వమ్యజ్జలవిషాగ్నిభిః । నభిదంష్ట్రీవిపనానా మేషాం శస్త్రాచతుర్దశీ ॥
 తచ్చాశ్రద్ధం దైవహీనంచేత్సుత్రదారధనక్షయః ॥ * ॥ ఇతి । యస్యపితా
 పితామహౌపిశస్త్రాదినాహతః, తేనద్వయోరపిచతుర్దశ్యామేకోద్దిష్టశ్రా
 ద్ధంకర్తవ్యమ్ । తథాచస్మృత్యంతరే — ॥ వా ॥ ఏకస్త్రికద్వయోవైకోద్దిష్ట
 విధిః ॥ * ॥ ఇతి । అయమర్థః - ఏకస్త్రికపితరశస్త్రాదినాహతేద్వయోశ్చ
 హతయోః పుత్రేణతయోః ప్రత్యేకమేకోద్దిష్టశ్రాద్ధం కార్యమితి । అన్య
 త్రాపి — ॥ శ్లో ॥ మృతేశశస్త్రాదివైకస్త్రికద్వయోర్వాదధమహాలయే ।
 ఏకోద్దిష్టం విధాతవ్యం చతుర్దశ్యాంనదైవతమ్ ॥ * ॥ ఇతి । “యస్యపితృపి

తామహా ప్రపితామహా శ్రుయోఽపి శశ్రుహ తాస్తేన చతుర్దశ్యాం పార్వ
ణైవైవదితాశ్చాగ్ధంక ర్తవ్యమ్, ఏకస్మిన్ ద్వయోర్వా ఏకొద్దిష్టవిధితి విశే
షాపాదానాత్” ఇతి చన్ద్రికాకారావరార్యయోర్మతమ్ । పిత్రాదిశ్రి
ష్టపి శశ్రుహ తేషు త్రయాణామపి పృథగేకోద్దిష్టం కార్యమితి దేవస్వామి
మతమ్ । అత్ర త్రయాణాం శశ్రుహ తత్వే పార్వణశ్చాగ్ధసన్యాతాద్విధా
యకవచనాభావాదేకస్మిన్ ద్వయోర్వైత్యసోపలక్షణార్థత్వేనాపున్యపపత్తై
రేకోద్దిష్టత్రయ మేవ కార్యమితి దేవస్వామిమతం యుక్తమితి మాధవీయేవ్య
సస్థాపితమ్ । శశ్రుహతస్యపితుర్మహాలయే చతుర్దశ్యామేకొద్దిష్టశ్చాగ్ధక
త్వేఽపి, దినాంతరే పితామహాదిత్యప్ర్యర్థం పార్వణవిధినామహాలయపార్వ
ణశ్చాగ్ధంక ర్తవ్యమ్, ఏకొద్దిష్టశ్చాగ్ధేపితామహాదిత్యప్రేరభావాత్, “॥ శ్లో ॥
తస్మింస్తాం స్తత్రవిధినా తర్పయేత్పాయసేనతు ।” ఇతి పితామహాదెరసిగ్గు
ణీయత్వస్మరణాత్ । తస్మైప్రయేదినాంతరపార్వణశ్చాగ్ధంకార్యమేవేతన్ను
తిచన్ద్రికామాధవీయాదానిర్ణీతమ్ । శస్త్రాదినాహతానామపిమృతాహా
దాయచ్చాగ్ధంక తత్పార్వణవిధానైవైవక ర్తవ్యమ్ । తథాచగ్గః —
॥ శ్లో ॥ చతుర్దశ్యాంతుయచ్చాగ్ధం సపిణ్డీకరణాత్పరమ్ । ఏకొద్దిష్టవిధా
నేనతత్కార్యం శశ్రుఘాతినః ॥ * ॥ ఇతి । శస్త్రీఘాతినీయదాపరప
క్షశ్చాగ్ధం చతుర్దశ్యాం క్రియతేతత్రైవైకోద్దిష్టవిధానం నాన్యదేత్యర్థః ।

సన్యాసివిషయే పార్వణవ్యవస్థా

సన్యాసినాం నవశ్రాద్ధా న్యేకోద్దిష్టం సపిణ్డీకరణంచ నాస్తి, ఏకా
దశేఽహ్నిద్వాదశేవా సు తేన పార్వణమేవ క ర్తవ్యమ్, క్షయాసేదర్శమ
హాలయాదావపి పార్వణం క ర్తవ్యమ్ । తథాచప్రచేతాః — ॥ శ్లో ॥
ఏకొద్దిష్టం యతేర్వాస్తి త్రిదణ్డగ్రహణాదిహ । సపిణ్డీకరణాభావాత్పార్వ
ణం తస్యసర్వదా ॥ * ॥ ఇతి । సుమస్తురపి — ॥ శ్లో ॥ దణ్డగ్రహణమా
త్రైణైవైవప్రేతోభవేద్యతిః । అథస్సుతేనక ర్తవ్యం పార్వణం తస్యసర్వ
దా ॥ * ॥ ఇతి । వృద్ధవసిన్ధుః — ॥ శ్లో ॥ యతేవాంతు నసంసర్గః క ర్తవ్యోఽ
త్రసుతేన్సదా । త్రిదణ్డగ్రహణాదేవ ప్రేతత్వం నోపజాయతే ॥ * ॥ ఇ
తి । సంసర్గః - పిణ్డసంసర్గః, పపిణ్డీకరణమితి యావత్ । ప్రజావతిః —

॥ శ్లో ॥ సపిండీకరణం న స్యాద్యతీనాంచైవ సర్వదా । అహన్యే కాదశే ప్రా
ప్తే కుర్యాత్తేహంతు పార్వణమ్ ॥ * ॥ ఇతి । ఉత నా — ॥ శ్లో ॥ ఏకో
ద్విప్తం నకుర్వీతయతీనాంచైవ సర్వదా । అహన్యే కాదశే తేహంపార్వణంఽను
విధీయతే ॥ * ॥ ఇతి । యమః — ॥ శ్లో ॥ సపిండీకరణం నైవకుర్యాదేనా
రసస్సుతః । ఏకోద్విప్తం నకుర్వీతయతీనాంచైవ సర్వదా ॥ అహన్యే కాదశే
ప్రాప్తే పార్వణశ్రాద్ధమాచరేత్ ॥ * ॥ ఇతి । వసిష్ఠస్తు — ॥ శ్లో ॥ చ
తుర్విధానాం భిక్షూణాం జ్ఞాతీబంధుమతాదిభిః । ద్వాదశైఽహనికర్తవ్యం
తేహం శ్రాద్ధంతు పార్వణమ్ ॥ * ॥ ఇతి । పులస్త్యః — ॥ శ్లో ॥ కు
చకోబహుదశ్చ హంసః పరమహంసకః । చతుర్విధానాం భిక్షూణామే
కైర్జ్ఞేత్రిదంజినామ్ ॥ షోడశాని నవశ్రాద్ధం పపిండీకరణం నచ । ఏకాదశైఽ
హ్ని సంప్రాప్తే యదివాద్వాదశైఽహని ॥ పార్వణేన విధానన శ్రాద్ధం
కుర్యాత్తదారసః ॥ * ॥ ఇతి । కాలాదర్శ్మ — ॥ శ్లో ॥ నతితన్యాసి
నాం కుర్యాత్పార్వణం ద్వాదశైఽహని ॥ * ॥ ఇతి । న, తత్ - సపిండీక
రణమ్, కింతు పార్వణమిత్యర్థః । శాతాతపః — ॥ శ్లో ॥ ఏకోద్విప్తం
లం పిండమాశౌచం ప్రేతసంస్కరియామ్ । నకుర్యాత్పార్వణాదన్యచ్ఛ్చ
ష్టాభూతాయభిక్షవే ॥ * ॥ ఇతి । ప్రేతసంస్కరియా - దహనమ్ । తథా
చబ్రహ్మజ్ఞపురాణే — ॥ శ్లో ॥ త్రయాణామాశ్రమాణాంచ కుర్యాద్రా
హ్నికాఃక్రియాః । యతేఃకించినైకర్తవ్యం యచ్ఛాన్యేహం కరోతి త
త్ ॥ ఏకాదశే ద్వాదశేవా పార్వణశ్రాద్ధమాచరేత్ । ప్రత్యష్టే దార్శ
కశ్రాద్ధే తీర్థేచైవ మహాలయే ॥ * ॥ ఇతి । వసురుద్రాదిత్యరూపాఃపిత్రా
దయః, ॥ శ్లో ॥ వసురుద్రాదితిమతాః పితరశ్రాద్ధదేవతాః ॥ * ॥ ఇతియా
జ్ఞవల్క్యస్త్రరణాత్ । అత్రాశ్వలాయనః — ॥ శ్లో ॥ దేవపూర్వంతుయ
చ్ఛాద్ధమక్షయ్యం తత్ఫలం భవేత్ । దేవపూర్వాస్తు పితరోవసురుద్రా
దయఃస్మృతాః ॥ * ॥ ఇతి । హరిబ్రహ్మమహేశ్వరాస్త్రకాఃఫిత్రాదయః । న
ర్విపురాణే మహేశ్వరః — ॥ శ్లో ॥ విష్ణుఃపితౄనృజగతోద్యోయజ్ఞస్స
సవచ । బ్రహ్మపితామహాహ్వాజ్ఞేయో హ్యహంచప్రపితామహః ॥ ఉద్దిశ్య
విష్ణుర్యేరిష్టః పితరస్తైస్తు తర్పితాః । బ్రహ్మ సమిష్టః ప్రేతాతి పుంసస్స

ర్వాపితామహాః ॥ ప్రపితామహానుద్దిశ్యత్విష్టోఽహంధైర్మహామనః ।
 నయాన్తి నరకం ఘోరం తేషాంవైప్రపితామహాః ॥ * ॥ ఇతి । వరాహపు
 రాణి పితౄణాం ప్రతియమః — ॥ శ్లో ॥ బ్రహ్మే విష్ణుశ్చ రుద్రశ్చ భవరా
 మాదిపూరుషాః । ఆదిత్యావసవోరుద్రా భవతాం మూర్తయస్త్యిమే ॥ * ॥
 ఇతి । అత్ర బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరస్థానైకచిదాత్మా న్తరాత్మ పరమాత్మైతి
 త్రిపూరుషోద్దేశం కుర్వన్తి । తథాచపాన్తే — ॥ శ్లో ॥ అన్తరాత్మా భవే
 ద్విష్ణుః పరమాత్మా మహేశ్వరః । సర్వేషామేవభూతానామాత్మా బ్రహ్మే
 చతుర్ముఖః ॥ * ॥ ఇతి । పిశ్చైదేవవిషయేశ్భుః — ॥ శ్లో ॥ పురూరవా
 ర్జువౌషైవ పార్వణి సురసత్తమా । వైమిక్తికే కాలకామావేవం సర్వత్రక్రీ
 తాయేత్ ॥ * ॥ వైమిక్తికమ్ - సపిణ్డీకరణాది, గృహహ్యాక్రమకారణ
 ప్రాచీనావీతీపార్వణంకుర్యాత్ । యత్తువచనమ్ — ॥ శ్లో ॥ ఏకాదశై
 ద్వాదశైఽహ్ని నారాయణబలిక్రియా । ప్రతీసంవత్సరంచైవమృతతిధ్యా
 మిదంభవేత్ ॥ * ॥ ఇతి, తచ్చిచ్ఛక్ ర్తృకవిషయమ్, పుత్రకర్తృకత్వేఽ
 పి వికల్పఇత్యవ్యయే, “మృతతిధ్యామిదం భవేత్” ఇతి విశేషస్తరణాత్ ।
 అన్యత్రామావాస్యాదౌ పార్వణమేవ । సుమన్తు — ॥ శ్లో ॥ కుటీచ
 కేతువర్షాదౌ పార్వణశ్రాద్ధమాచరేత్ । నారాయణబలించైవ పార్వణంతు
 బహూదకే ॥ హంసేమృతేసుతఃకుర్యాత్పార్వణం పితృయజ్ఞవత్ । నా
 రాయణబలించైవ తథాపరమహంసకే ॥ * ॥ స్మృత్యంతరే — ॥ శ్లో ॥ వృ
 ధ్ధై పితరిసంన్యస్తే తాతేచపతితేనతి । యేభ్యోవపితాదద్యాత్తైభ్యోదద్యా
 స్స్వయంసుతః ॥ * ॥ ఇతి । సన్యాసాత్పూర్వం పితాయేభ్యః పిత్రాది
 భ్యః కరోతితస్మిన్మృతే తత్పుత్రోఽపి తేభ్యోవపదద్యాదిత్యర్థః । తథా
 పారిజాతే — ॥ శ్లో ॥ చణ్డాళాదిహతేతాతే పతితే సంగవర్జితే । వృ
 త్క్రమాచ్చమృతేదేయం యేభ్యోవపదదాత్యసౌ ॥ * ॥ ఇతి । సంగవర్జితః -
 సన్యాసీ, అన్యచప్రతత్వాభావా తేగ్రశధారణాది బ్రహ్మచర్య నియమో
 నాస్తి, వత్సరావై పార్వణమేవెతి నిగ్గయః ।

సపిణ్డీకరణవిధిః

అధసపిణ్డీకరణమ్ । తస్యకాలమాహేశ్వలాయనః — ॥ వా ॥
 అధసపిణ్డీకరణం సంవత్సరేపూర్ణద్వాదశాహేవా ॥ * ॥ ఇతి । కాత్యా

యనః — || వా || అథసపిండీకరణం సంవత్సరేపూర్ణైత్రిపక్షేవా యదహ
 రావృద్ధిరాపద్యతే || * || ఇతి । బౌధాయనశ్చ — || వా || సంవత్సరే
 సపిండీకరణమేకాదశేమాసిషష్టేవా చతుర్థే ద్వాదశేఽహ్నివా : || * || ఇ
 తి । ఖణ్డాస్తరేఽపిస ఏవాహ — || వా || అథసంవత్సరేపూర్ణే సపిండీక
 రణం త్రిపక్షేవా తృతీయేమాసి షష్టే వైకాదశేమాసి ద్వాదశాహేవైకా
 దశాహేవా || * || ఇతి । గృహ్యపరిశిష్టేఽపి — || వా || అథసంవత్స
 రే సపిండీకరణమ్ || * || ఇతి । కాత్యాయనస్మృతౌచ — || శ్లో || తత
 స్సంవత్సరేపూర్ణై సపిండీకరణం భవేత్ । ద్వాదశాహే త్రిపక్షేవా య
 దావా వృద్ధిరాపతేత్ || * || ఇతి । యదా వత్సరాంతై సపిండీకరణమ్, త
 నా — || శ్లో || ప్రేతసంసౌరకార్యాణి యాని శ్రాద్ధాని షోడశ । య
 ధాకాలేతు కార్యాణి నాన్యధాముచ్యతేతతః || * || ఇతిహరీతస్మరణా
 త్తత్తత్కాలే ఏకాద్విప్తవిధానేన మాసికానికృత్వా సాదకుమ్భశ్రాద్ధాన్య
 సిస్థాయ ఊనాబ్లికాత్పరమాబ్లికాత్పూర్వది నైతత్కుర్యాత్ । సంవత్స
 రాంతై సపిండీకరణమనాహితాగ్నేర్ముఖ్యమ్ || శ్లో || సపిండీకరణం కుర్యా
 ద్యజమానస్త్యనగ్నిమాః । అనాహితాగ్నేః ప్రేతస్య పూర్ణైజ్జై భరత
 స్వభః || * || ఇతి భవిష్యత్పురాణవచనాత్, || శ్లో || వత్సరాంతై తతః
 ప్రేతః పితృత్వముపపద్యతే || * || ఇతి బౌధాయనస్మరణాచ్చ । సం
 వత్సరేపూర్ణ ఇత్యభిధానాద్విత్రిది నైహ నై నకర్తవ్యమ్, సంవత్సరస్యత
 దా అపూర్ణత్వాత్ । నచాత్రవారాది దోషః, || శ్లో || సపిండీకరణం కు
 ర్యాద్వత్సరాంతేయదాపునః । ఊనాబ్లికాత్పరం కుర్యాదాబ్లికాత్పూర్వ
 వాసరే || వత్సరాంతేయదాకుర్యాత్సపిండీకరణం సుతః । తదాతుతిధివారా
 దీక కుర్యాదేవా విచారయన్ || * || ఇతి స్మరణాత్ । ఆబ్లికాత్పూర్వవా
 సరే సపిండీకరణాసమ్భవే ఆబ్లికదినే కుర్యాత్, తదానప్పథగాబ్లికం కుర్యా
 త్, || శ్లో || సాపిణ్డ్యో యదివర్షాంతై మృతమాసే మృతేఽహని । కుర్వీ
 త విధివత్పుత్రస్తదేవప్రథమాబ్లికమ్ || * || ఇతి స్మరణాత్ । ద్వాదశా
 హే సపిండీకరణం షోడశ శ్రాద్ధపూర్వకం కర్తవ్యమ్, తదపిప్రశస్తమ్ ;
 “ సంవత్సరప్రతిమావై ద్వాదశరాత్రయః ” ఇతిశ్రుతేః, || శ్లో || ఆ

నన్యాశులభగ్నాణాం పుంసాంవై వాయుషఃక్షయాత్ । అస్థిరత్వాచ్చ
 తీరస్య ద్వాదశాహఃప్రశస్యతే ॥ * ॥ ఇతిష్ట రణాచ్చ । ఏకపుత్రస్య
 ద్వాదశాహపంచముఖ్యః , “ కస్సంవత్సరం జీవిష్యతి ” ఇతిశ్రుతేః ॥ శ్లో ॥
 ఏకపుత్రోఽగ్నిమాంజ్యైవ కుర్వీత ద్వాదశేఽహని । సపిణ్డీకరణశ్రాద్ధం
 తయోరేవ ఇతిస్థితిః ॥ సపిణ్డీకరణం పిత్రోః కుర్యాదేకహియస్సుతః । అ
 స్థిరత్వాచ్చరీరస్య ద్వాదశాహఃప్రశస్యతే ॥ * ॥ ఇతిష్ట రణాత్ । నచా
 శ్రవారాదిదోషః , తథాచసాయణీయే — ॥ శ్లో ॥ శ్రాద్ధం సపిణ్డనంకు
 ర్యాత్తిథివారాన్నది న్తయేత్ । వర్షాన్తేద్వాదశాహావా సపిణ్డీకరణం య
 ది ॥ * ॥ ఇతి । మాతాపితృవృత్తిరిక్తవిషయే స్మృత్యంతరమ్ — ॥ శ్లో ॥
 ద్వాదశేఽహని సంప్రాప్తే యదిశుక్రదినం భవేత్ । మాతాపితృభ్యామ
 న్యస్యనైవకుర్యాత్సపిణ్డనమ్ ॥ * ॥ అన్యత్రాపి — ॥ శ్లో ॥ నాక్టాఽ
 చ చతుర్దశ్యాం భృగువారే గురోర్దినే । సపిణ్డీకరణంకుర్యాశులక్షయక
 రం భవేత్ ॥ శ్వేభూతే తత్తు కుర్వీత సాపిణ్డ్యం షోడశేఽథవా । త్రయో
 వింశద్దినేవాపిత్రివత్సాదావనన్తరే ॥ * ॥ ఇతి । ద్వాదశాహ సపిణ్డీకరణా
 సమ్భవేత్రివత్సాదిషువారాదికంపరిక్ష్యకుర్యాత్ । తదుక్తంస్మృతిరత్నే —
 ॥ శ్లో ॥ ఏకాదశాదిత్యదినే వర్షాన్తేవాపియశ్చరేత్ । సలగ్నగ్రహవా
 రాదిబలం నప్రతి శోధయేత్ ॥ త్రివత్సాదిషుకాలేషుసపిణ్డీకరణం యది ।
 తత్రప్రశస్తనక్షత్రంప్రవిశోధ్యసమాచరేత్ ॥ * ॥ హారితః —
 ॥ శ్లో ॥ ఏకాదశేద్వాదశేవాయదినస్యాత్సపిణ్డనమ్ । ఉత్తరోత్తరకాలే
 షుయథాసమ్భవమాచరేత్ ॥ * ॥ ఇతి । తేచాగ్నిరసాదర్శితాః —
 ॥ శ్లో ॥ ద్వాదశాహేత్రివత్సేవా తృతీయేమాసిషష్ఠకే । ఏకాదశేవామా
 న్యజ్జే వృశ్చాకుర్యాత్సపిణ్డతామ్ ॥ * ॥ ఇతి । పథతాద — ॥ వా ॥ అథ
 ద్వాదశాహే తృతీయే చతుర్థే షష్ఠేవైకాదశేవా మాసిసపిణ్డీకరణమ్ ॥ * ॥
 ఇతి । కాలాదర్శేఽపి — ॥ శ్లో ॥ ఏకాదశే ద్వాదశేఽహిన్త్రివత్సేవా
 త్రిమాసకే । షష్ఠేవైకాదశేమాసిసమ్భూతేవా శుభాగమే ॥ సపిణ్డీకరణ
 స్యేన్ధమష్టాకాలాః ప్రకీర్తితాః ॥ * ॥ ఇతి । అష్టాకాలా ఇత్యుపలక్షణమ్ ।
 తథాచస్మృతిరత్నే — ॥ శ్లో ॥ ఏకాదశేద్వాదశేఽహిన్త్రియోదశదినేఽ

పివా । త్రిపక్షేవాత్రిమాసేవాషష్ఠ్యవైకాదశేఽపివా ॥ వత్సరాస్తేఽపివా
కుర్యాత్త్రయోవింశద్దినేఽపివా । వృద్ధిపూర్వది నేవేతి దశకాలాస్సపిం
దే ॥ * ॥ ఇతి । గర్గశ్చ — ॥ శ్లో ॥ అథావాత్స్వకృతంయత్తు ద్వాద
శాహే సపిండనమ్ । త్రయోదశది నెకుర్యాత్త్రయోవింశద్దినేఽధవా ॥ * ॥
శ్రీధరీయే — ॥ శ్లో ॥ ఏకాశశాహమారభ్యయావదాషోడశాద్దినాత్ । స
పిండీకరణం కుర్యాత్తతస్సప్తదశేఽహ్నివా ॥ * ॥ ఇతి । బృహస్పతిః —
॥ శ్లో ॥ ద్వాదశాహేది కాలేషు సపిండీకరణం నచెత్ । తదాప్రశస్త నక్ష
త్రై త్రిపక్షాదిషు కారయేత్ ॥ * ॥ వ్యాసః — ॥ శ్లో ॥ ప్రమాదాన
కృతేతస్మిన్ ద్వాదశైకాదశేఽహని । త్రయోవింశద్దినేవాఽపిత్రిపక్షాద్వ
త్తరేషుతు ॥ తత్రప్రశస్తనక్షత్రం పరిశోధ్యసమాచరేత్ । త్రిపదర్తుంవి
నాజన్మ భానుభౌమశనైశ్చరాన్ ॥ శుక్రవారం తదంశంచవినాఽన్యత్ర స
మాచరేత్ ॥ * ॥ శఙ్ఖః — ॥ శ్లో ॥ చతుర్దశ్యాంతు యతూర్వం సపిండీ
కరణం స్మృతమ్ । ఏకొద్దిప్తవిధానెన తతాగ్ర్యం శస్త్రుఘాతినః ॥ * ॥ ఇ
తి । యదేతత్సపిండీకరణమ్ , తత్ , శస్త్రుఘాతస్య ఏకొద్దిప్తం చతుర్దశ్యాం
కార్యం నసపిండీకరణమిత్యర్థః । స్మృతిరత్నే — ॥ శ్లో ॥ సపిండీకరణేత్రీణి
ఋత్యాణ్యాహుర్మనీషిణః । ప్రాజాపత్యం తథారోగ్రం నక్షత్రం త్విష్ట
వైవతమ్ ॥ * ॥ ఇతి । ఋశ్యశృణ్ఘః — ॥ శ్లో ॥ సపిండీకరణం యేనప్ర
మాదాదకృతంతదా । అనూరాధార్ద్రహస్తేషురోహిణ్యాంవాసమాచర
త్ ॥ * ॥ గాలవశ్చ — ॥ శ్లో ॥ సపిండీకరణశ్రాద్ధముక్తకాలే నచెత్కృ
తమ్ । రాద్రేహస్తేచరోహిణ్యాం మైత్రభేవా సమాచరేత్ ॥ * ॥ ఇతి ।

వత్సరాతిగ్రమే సపిండీకరణప్రకారస్తతాగ్రలశ్చ

సంవత్సరాత్యయేతు పునష్టాదశశ్రాద్ధానుష్ఠానపూర్వకం కర్తవ్య
మ్ , “ ॥ శ్లో ॥ కృతేఽపి షోడశశ్రాద్ధే సపిండీకరణం వినా । సంవత్సరేవ్య
తీతేతు పునష్టాదశమర్హతి ॥ ” ఇతిష్టరణాత్ । అత్రకాలమాహుబృహస్ప
తిః — ॥ శ్లో ॥ అకృతేప్రాప్తకాలేతు శ్రాద్ధకాలాఽత్రవక్ష్యతే । క
వ్యాకుంభుగతేభానా కృష్ణవత్సైవిధీయతే ॥ * ॥ ఇతి । గర్గశ్చ — ॥ శ్లో ॥
కృష్ణవత్సైతుపశ్చమ్యమష్టమ్యాం దర్శపవవా । ఏకాదశ్యాంతు కర్తవ్యం

స్వకాలాకరణేనతి || * || ఇతి । స్మృతిరత్నే — || శ్లో || అమాయాంచక్షు
యాహేచప్రేతపత్నై తదైవచ । శ్రాద్ధంసపిణ్డనం కుర్యాత్తిదివారానశో
ధయేత్ || * || ఇతి । శ్రీధరీయే — || శ్లో || కన్యాకుమ్భగతే సహస్రకిర
ణే తామిస్రపత్నేభృగోర్వారక్షా దయమగ్ధనాతనయయోర్జన్మత్రయం
చాస్త్వనః । హిత్యానన్దకరీం చతుదశశతిధిం శ్రాద్ధంవిదధ్యాద్వసుత్వా
ప్త్రారాశసమీరమన్ద్రిమఘమిన్ద్రాభేస్తవిష్ణ్వమ్బుషు || * || నృసిం
హః — || శ్లో || కన్యాకుమ్భగతేసూర్యే కృష్ణపత్నై పితృపతః । పఞ్చ
మ్యాంపరతః శ్రేష్ఠ ఆపఞ్చమ్యాసి తేఽపిచ || * || బృహస్పతిః — || శ్లో ||
అస్త్యప్రభాగేశస్తంస్యాత్కృష్ణపత్నై సపిణ్డనమ్ । ఆద్యభాగేచకర్తవ్యం
సితపత్నైచ సజుఁతే || * || ఇతి , || శ్లో || ప్రేతస్యవత్సరాదర్వాగ్యదా
సంసారమిచ్ఛతి । నకాలనియమోజ్ఞేయోనమాధ్యంగురుశుక్రయోః || * ||
ఇతి , వత్సరాదర్వాగేన కాలయోమాభావవిధానాత్ , అధాత్సంవత్సరాత్ప
రః క్రిమాసమాధ్య దోషశ్చపరిహార్యః .

వర్ణభేదేనసాపిణ్డ్యకాలనియమః

వర్ణభేదేనకాలవ్యవస్థామాహ వృద్ధమనుః — || శ్లో || ద్వాదశేఽ
హస్మిన్ద్రాణాం మాశౌచానైతుభూభృలామ్ । వైశ్యానాంచత్రిపత్రా
దావధవాస్యాత్సపిణ్డనమ్ || శూద్రాణాం ద్వాదశాహేచకర్తృతత్కాల
తః శుచిః || * || ఇతి । అధవాస్యాదివిప్రక్షత్రియవిశాంత్రిపత్రాదికా
లేషువాసపిణ్డనమిత్యర్థః । విష్ణుశ్చ — || శ్లో || మన్త్రీవర్జంహిశూ
ద్రాణాం ద్వాదశాహేసపిణ్డనమ్ || * || ఇతి । పితృసూచుద్రవిషయ
మ్ । అతపవప్రజాపతిః — || శ్లో || శూద్రాణాం ద్వాదశేఽహి
స్యాదాశౌచానైదధవాభవేత్ । కుర్యాదాశౌచమధ్యేఽపిసచూఢద్రా
ణాం సపిణ్డనమ్ || * || ఇతి । సచూఢద్రలక్షణమాహవ్యాఘ్రిపాదః —
|| శ్లో || సంస్కృతాయాంతుశూద్రాయాంబ్రహ్మబీజసముద్భవః ।
స్వకర్తృనిరతశ్చైవసచూఢద్రస్సప్రకీర్తితః || * || ఇతి । సంస్కృతా
యామ్ - బ్రాహ్మణేనవివాహయాథాయామ్ , ఇత్యసవర్ణవివాహస్యక
లౌనిషేధాదుగ్గాన్తరవిషయం శూద్రాణాం ద్వాదశాహేసపిణ్డనమ్ । త

తాచాపస్తమ్భః — || శ్లో || శూద్రాణాంహీనజాతీనామాశౌచానైసపి
 ంజ్జయమ్ । వక్వానైననకర్తవ్యమామేనశ్రాద్ధమాచరేత్ || * || ఇతి । తా
 న్యాయనోఽపి — || శ్లో || సవేషామేవవక్ష్యానామాశౌచానైసపింజ్జయ
 మ్ । నపక్వంభోజయేద్విప్రా సచూఢద్రౌఽపికదాచన || భోజనైత్వ
 శ్చరాంపాపం త్వస్యాపిప్రభవేత్సతామ్ || * || ఇతి । సతాంశూద్రా
 న్నజ్జిక్త్యాణామ్, అస్య - శూద్రస్యచేత్యర్థః । ఏవంచబ్రాహ్మణానాం
 ఋషీరుపత్యేవయే త్రయోదశదినే సాపింజ్జయమ్, || శ్లో || ఉత్పాద్యపు
 త్రం సంస్కృత్య వేదమధ్యాపయేత్సతా । కుర్యాద్వృత్తింమృతేతప్తికద్వా
 యశామమహాగిరౌ || * || ఇతి ద్వాదశాహమాశౌచవిధానాత్ .

దర్శాపాతేపకాదశాహేఆహితాగ్నికర్తృకసాపింజ్జయమ్

యత్త — “ ద్వాదశాహేవైకాదశేవా ” ఇతిబోధాయనాదిభి
 రైకాదశాహే సపిండీకరణముక్తమ్ , తత్ , ఏకాదశాహే దర్శాపాతేన
 త్యాహితాగ్నికర్తృకప్రవిషయమ్ । తథాచ హోతః — || శ్లో || యాతుపూ
 ర్వమమావాస్యామృతాహోద్దశమాభవేత్ । సపిండీకరణంతస్యాం కుర్యా
 దేవసుతోఽగ్నిమాన్ || * || ఇతి । వృద్ధపసిష్ఠోఽపి — || శ్లో || ప్రథమా
 స్యాదమావాస్యామృతాహోద్దశమేఽహని । సపిండీకరణం తత్రకుర్యాదేవసు
 తోఽగ్నిమాన్ || * || ఇతి । మృతాహోదితి మర్యాదాయాం పఞ్చమీ - మృ
 తాహోరూర్ద్వదినమారభ్యేత్యర్థః । “ యాతుపూర్వమమావాస్యా , ప్రథ
 మాస్యాదమావాస్యా ” ఇతిపిశేషణసామధ్యైకాదశదినే ప్రాథమికద
 ర్శాపాతే సపింజ్జయమ్ , నద్వితీయాదావీతి కైశ్చిద్వాప్యభ్యాతమ్ । మాధవీ
 యాదౌ విశేషానభిధానాత్, ఋషివాక్యేలాఘవానాదరాత్తమపెక్ష్యమ్ ।
 అతపవకాష్టాజనిః — || శ్లో || సపిండీకరణంకుర్యాత్పూర్వవచ్చాఽగ్ని
 మాన్సుతః । పరతోదశరాత్రాచ్ఛేతుహూరద్ధోపరీతరః || * || ఇతి ।
 దశరాత్రాత్పరతః కుహూశ్చైత్ - ఏకాదశేఽహ్నమావాస్యాచేదిత్య
 థాః । ఇతరః - అగ్నిః , ఏవంచఏకాదశేఽహ్నమావాస్యాగమేమ
 థ్యాహ్నోఽద్యమాసకాది , అపరాఙ్ఘ్రేసపిండీకరణమ్ , అపరాఙ్ఘ్రేసాయా
 హ్నోవా పిండపితృయజ్ఞఇతి వివేకః , సపిండీకరణంవివాపిండపితృయజ్ఞాసిద్ధైరే

కాదశదివసవసపిండనం కుర్యాత్ । తథాబస్మత్సృజ్యతే — ॥ శ్లో ॥ సపి
 ఙ్డనం వివాపుత్రఃపితృయజ్ఞం న చాశ్రయేత్ । నపార్వణం నాభ్యుదయం
 కుర్వన్నలభతేఫలమ్ ॥ * ॥ ఇతి । గాలవః — ॥ శ్లో ॥ సపిండీకరణాత్మే
 తేపైతృకం పదమాస్థితే । ఆహితాగ్నేస్సినీవాల్వ్యాంపితృయజ్ఞఃప్రవర్త
 తే ॥ * ॥ ఇతి । జాబాలిః — ॥ శ్లో ॥ సపిండీకరణం కుర్యాత్సూర్యం ద
 ర్శ్యేద్గిమాన్సుతః । పరతోదశరాత్రస్యపూర్ణైబైతుతథావరః ॥ నాసపి
 ఙ్డగ్నిమాన్విప్రఃపితృయజ్ఞం సమాచరేత్ । పాపీస్యాదసపిండీతుపితృ
 హాచోపజాయతే ॥ * ॥ ఇతి । వ్యాసోఽపి — ॥ శ్లో ॥ అతీతేదశరా
 త్రైతుపూర్వాఽమాసాగ్నికస్యతు । తత్రైవసహపిండత్వం కృత్వాపా
 ర్వణమాచరేత్ ॥ * ॥ ఇతి । పార్వణమ్ - పిండపితృయజ్ఞః , ఏకాదశదినే
 ఏకాగ్నినాసపిండీకరణం నకర్తవ్యమ్ ॥ శ్లో ॥ క్వచిద్విప్రక్షత్రియయో
 ర్నేకోద్దిష్టస్యవాసరే । సపిండీకరణం కార్యమన్యేషామితరోమతః ॥ * ॥
 ఇతి స్మరణాత్ । క్వచిత్ - క్వచిదపి , అన్యేషామ్ - అనాహితాగ్నినా
 మిత్యర్థః । ఆపదితునదోషః , “ ॥ శ్లో ॥ ఏకాదశదినేప్యేతాన్యేకోద్దిష్టాని
 షోడశ । సపిండీకరణంచాపికుర్యాదాపదినాన్యదా ॥ ” ఇతి స్మరణాత్ । ఏవం
 చానాపది ఏకాగ్నినాద్వాదశాహాదిష్యేవసపిండీకరణం కార్యమ్ , ఆహి
 తాగ్నినా ఏకాదశదినేదశాహామేసతితత్రైవసపిండీకరణంకర్తవ్యమ్ , ఆ
 పదితుతత్రాసమ్భవేద్వాదశాహాదాకార్యమ్ । తథాకర్తృప్రదీపికాయా
 మ్ — ॥ శ్లో ॥ అనంతరమమావాస్యాదశరాత్రస్యయాభవేత్ । సపిండీ
 కరణం తస్యాంకుర్యాదేవాగ్నిమాన్సుతః ॥ అభావేద్వాదశాహాదాస
 పిండీకరణం స్మృతమ్ ॥ * ॥ ఇతి । దర్శాగమేఽపిసాగ్నిర్ద్వాదశైఽహిస
 పిండీకరణం కుర్యాత్ । తమక్తం భవిష్యత్పురాణై — ॥ శ్లో ॥ యజమా
 నోఽగ్నిమాన్రాజాప్రేతశ్చానగ్నిమాన్భవేత్ ॥ ద్వాదశాహేభవే
 తాకర్యం సపిండీకరణం స్మతైః ॥ * ॥ ఇతి । సోవిలః — ॥ శ్లో ॥ సాగ్ని
 కస్తుయదాకర్తాప్రేతశ్చానగ్నిమాన్భవేత్ । ద్వాదశాహేతదాకార్యం
 సపిండీకరణం స్మతైః ॥ * ॥ ఇతి । పితరనగ్నిత్యేఽపిపుత్రస్యాగ్నిము
 త్స్వంపితురైష్వరూర్వాదినాఽగ్నిభానాసంభవేచేదితవ్యమ్ , తచ్ఛయజన

ప్రకరణే నిరూపితమ్ । “ ప్రేతశ్చాప్యగ్నిమాణభవేత్ ” ఇతిశ్చేచ్ఛతి
తమ్ , తన్వాధవీయాదౌ విరోధాదుపేక్ష్యమ్ । తథాహి - కర్తుస్సాగ్నిత్వేన
చనన్వయమిదముదాహృత్య ఉభయోస్సాగ్నిత్వేనచనాన్తరముదాహృతమ్,
తచ్ఛవత్వతే । కాత్యాయనః — ॥ శ్లో ॥ ఏకాదశాహంవిర్వర్త్యపూర్వం
దర్శాద్యధావిధి । ప్రకుర్వితాగ్నిమాణవిప్రామాతాపిత్రాస్సపిండనమ్ ॥ * ॥
ఇతి । పైరీనసిః — ॥ శ్లో ॥ సపిండీకరణంపుత్రఃపితృకుర్వీతయోఽగ్నిమాణ ।
అనగ్నేస్తువిజానీయాదేకొద్దిష్టాత్పరేఽహని ॥ * ॥ ఇతి । ప్రేతస్య సాగ్నిక
త్వేకస్తురనగ్నికత్వేత్యతీయేపత్యేసపిండీకరణంకార్యమ్ । తదాహనుమన్తుః—
॥ శ్లో ॥ ప్రేతశ్చేదాహితాగ్నిస్సృత-ర్తాఽనగ్నిర్యదాభవేత్ । సపిండీకరణం
తస్యకుర్యాత్పత్యై త్యతీయకే ॥ * ॥ అత్రవిషయే ద్వాదశాహేఽపి విహి
తమ్ । భవిష్యత్పురాణే — ॥ శ్లో ॥ అనగ్నిస్తుయదావీర భవేత్కుర్యాత్త
దాగృహీ । ప్రేతశ్చేచ్ఛగ్నిమాంస్తత్రద్వాదశాహే సపిండనమ్ ॥ * ॥ ఇతి ।
ఉభయోస్సాగ్నికత్వేద్వాదశాహే సపిండీకార్యా । తదుక్తం విజ్ఞానేశ్వరీ
యే — ॥ శ్లో ॥ సాగ్నికస్తుయదాకర్తా ప్రేతశ్చాప్యగ్నిమాణభవేత్ ।
ద్వాదశాహే తదాకార్యం సపిండీకరణం ద్విజైః ॥ * ॥ ఇతి । ఉభయోరన
గ్నికత్వేద్వాదశాహేదయః కాలావికల్పవై । తదుక్తం భవిష్యత్పురా
ణే — ॥ శ్లో ॥ సపిండీకరణంకుర్యాద్యజమానస్తస్యనగ్నిమాణ । అనాహి
తాగ్నేఃప్రేతస్య పూర్ణైఃభైభరతర్షభ ॥ ద్వాదశేఽహవిష్యేవాత్రివ
త్సేవాత్రిమాసివా । ఏకాదశేఽపివామాసిమజ్జశంసాధ్యుపస్థితమ్ ॥ * ॥
ఇతి । కాలాదర్శే — ॥ శ్లో ॥ సాగ్నేకర్తయభావాద్య ప్రేతేసాగ్ని
వనన్తరః । అనగ్నేస్తుద్వితీయాద్యాసప్తకాలామునీరితాః ॥ * ॥ ఇతి । క
తారి - పుత్రే , సాగ్నే - ఆహితాగ్నేసతి । “ ॥ శ్లో ॥ ఏకాదశేద్వాద
శేఽహ్నిత్రిఫత్సేవాత్రిమాసికే । షష్ఠేవైకాదశేవాప్తే సంపూర్ణేవా శు
భాగమే ॥ ” ఇత్యుక్తేవ్యప్తకాలేషుకుర్వే , ఆద్య - ఏకాదశాహాద్వా
దశాహశ్చేతి ద్వాకాలాస్యాతమ్ । ఏకాదశాహే దర్శాగమనత్యేకా
దశాహః , అన్యథాద్వాదశాహః । అనగ్నేకర్తరితాగ్నేఽప్రేతేన
తి , అనన్తరః - కాలస్త్రిఫక్షః , అనాహితాగ్నేస్తుద్వితీయాద్యాద్వా

దశాహాద్యాసప్తకాలాశ్చత్యర్థః । సప్తకాలాశ్చి పూర్వోక్తత్రయోద
శాహాదికాలానామపుష్పలక్షణమ్ । సాగ్నికర్తాచేద్ద్వాదశాహేసాపిణ్డ్యం
కుర్యాన్నానన్యత్ర , అనగ్నికర్తాచేత్సాగ్నిప్రేతే త్రిపక్షద్వాదశాహ
యోరేవ నాన్యత్ర । అనగ్నితు ప్రేతే అనగ్నికర్తా ద్వాదశాహాదిషూక్త
షు కాలేష్యేవనాన్యత్రైకర్తృనియమోఽభిప్రేతః । ద్వాదశాహేయ
ది కుర్యాత్సాగ్నిరేవేత్యేవంవిధిర్నతు కాలనియమోఽభిప్రేతః , “ ॥ శ్లో ॥
ద్వాదశాహాది కాలేషు సపిండీకరణేష్యమే । సాగ్నినాగ్నిత్యవిధయఃకర్తు
రేవనియామకాః ॥ * ॥ ” ఇతిస్మరణాత్ । ఏవం సత్యపి నియమేదైవా
ద్ద్వాదశాహేత్రిపక్షేవా సాపిణ్డ్యేఅకృతేసతి నతస్యలాపః , కింతుతమ
త్తరకాలే కర్తవ్యమ్ , తమక్తం కాలాదర్శ్య — ॥ శ్లో ॥ ప్రమాదాద
కృతేతస్మిన్ త్రిపక్షేద్వాదశేఽహివా । ఉత్తరోత్తరకాలేషు యథాసం
భవమాచరేత్ ॥ * ॥ ఇతి । సాగ్నినాసాగ్నేరనగ్నేర్వా ద్వాదశాహేస
పిణ్డీకరణప్రమాదాదకృతేసతి , అనగ్నినాసాగ్నేస్త్రీపక్షేతస్మిన్నకృతే
సతి , ఉత్తరోత్తరకాలేషు యత్రసంభవతి తత్రకుర్యాదిత్యర్థః । ప్రచె
తాః — ॥ శ్లో ॥ ఏకాదశేఽహికుర్వీత సాగ్నికస్తు సపిణ్డనమ్ । ద్వాద
శాహాదికాలేషు సాగ్నికోఽనగ్నికోఽపివా ॥ * ॥ ఇతి । గోవిలః — ॥ శ్లో ॥
ద్వాదశాహాది కాలేషు ప్రమాదాదనన్యస్థితమ్ । సపిణ్డీకరణం కుర్యాత్కా
లేషూత్తరభావిషు ॥ * ॥ ఇతి । పితృమేధసారే — ॥ వా ॥ సాగ్నిక
ర్తాద్వాదశాహాపవ సాపిణ్డ్యం కుర్యాత్తద్విना పిణ్డపితృయజ్ఞానిధేః, పు
త్రోఽనగ్నికేతాచేత్సాగ్నిస్త్రీపక్షపవ సాపిణ్డ్యంకుర్యాత్ , తయోద్వా
దశాహాదౌ ప్రమాదాదకృతే కాలేషూత్తరభావిషు సాపిణ్డ్యం కుర్యాత్
త్ ॥ * ॥ ఇతి । తయోః - అహితాగ్న్యనాహితాగ్నీరిత్యర్థః .

సాపిణ్డ్యాకరణే ముఖ్యకర్తృశ్శుభానధికారః

సపిణ్డీకరణకర్తృశ్శుభాగ మేసపిణ్డీకరణంకృత్యైవ శుభకర్తృకర్తవ్యమ్ ।
తదాహశాట్యాయనిః — ॥ శ్లో ॥ ప్రేతశ్రాద్ధాని శిష్టాని సపిణ్డీకరణం త
థా । అపకృష్యాపికుర్వీత కర్తా నాస్తిముఖేద్విజః ॥ సపిణ్డీకరణశ్రాద్ధమకృ
త్వాశుభకర్తృకృత్ । ధృవంప్రాప్తోతి నరకం సపిణ్డానామ్మృతౌక్రమా

౩ || * || ఇతి | స్మృత్యస్తరే — || స్లో || సపిణ్డీకరణాత్పూర్వం శోభ
న సపిణ్డీయతే | యదిచేత్తత్కృతం కర్తృకర్తృనాశాయకల్పతే || * || ఇ
తి | శుభిర్వింశతిసుతేఽపి — || స్లో || భ్రాతావాభ్రాతృపుత్రావా
సపిణ్డీకరణవపవా | సపిణ్డీకరణం కృత్వా కుర్యాదభ్యుదయం తతః || * ||
ఇతి | గౌతమోఽపి — || స్లో || అగ్రజోవాఽనుజోవాపి సపిణ్డీస్సాన్విదకోఽ
పవా | సపిణ్డీకరణం కుర్యాత్పుత్రావాపుత్యుపస్థితౌ || సపిణ్డీకరణంహి
త్వా వృద్ధిప్రాప్తముపక్రమేత్ | అయాతయామమరణం భవేత్తస్యసం
శయః || * || ఇతి | కస్తరేవాయందోషో నేతరేషామ్, — “ || స్లో || కు
ర్యాజేవ శుభం కర్తృముఖ్యకర్తుశ్చ సన్నిధౌ || ” ఇతిస్మరణాత్ .

సాపిణ్డ్యాధికారినిరూపణమ్

సపిణ్డీకరణై అధికారీనిరూపణఃస్మృత్యస్తరే — || స్లో || ఔరసోదన్త
వోవాపి సపిణ్డీకరణం చరేత్ | పరిత్యజేన్య ఏవంతం పుత్రంనాన్వైస్తుకార
యేత్ || అథశిష్యబ్రహ్మచారి బంధుభృత్యచరూహితైః | కారయిత్వాదశా
హస్తం సపిణ్డీకరణం వినా || సపిణ్డీకరణప్రాధం పుత్రేఃకార్యం ప్రయ
త్నతః || * || ఇతి | ప్రజాపతిః — || స్లో || దాహోద్యైకాదశాహస్తం గౌ
తమప్రససమాచరేత్ | పితౄసపిణ్డీకరణం ప్రకుర్యాదౌరసస్సతః ||
భ్రాతావాభ్రాతృపుత్రావా సపిణ్డీకరణవపవా | సపిణ్డీకరణం కుర్యాత్పు
త్రహీనస్యసర్వదా || అథవాప్రతభూతస్య పత్నీకుర్యాదమన్త్రీకమ్ |
ఋతీన్విజాకారయేద్యద్వా సపిణ్డీకరణం తథా || * || ఇతి || స్లో || ఋత్వి
గాదిర్యదాకుర్యాద్ధోమంప్రాధం క్రియాంక్వచిత్ | ఉపవీత్యైవకుర్వీతక
ర్తుస్సాన్విదపసవ్యకమ్ || * || ఆదిశబ్దాదసగోత్రాదయోగ్యహ్యంతైః | విష్ణుః —
|| స్లో || జ్యేష్ఠోవాఽవ్యనుజోవాఽపి సపిణ్డీస్సాన్విదకోఽపివా | యస్తుసన్నిహిత
స్తస్యత్వధికారససపిణ్డీనే || * || ఇతి | శబ్దశ్చ — || స్లో || అపుత్రా
యాఃపతిర్దద్యాత్పుత్రాయానతుక్వచిత్ | పత్యుఃపిణ్డం తథాభార్యాభ
ర్తృభార్యేవరస్పరమ్ || * || ఇతి | లోకాక్షిః — || స్లో || సర్వాభావే
స్వయంపత్న్యస్యభర్తృణామమన్త్రీకమ్ | సపిణ్డీకరణం కుర్యుస్తతః
పార్వణమేవచ || * || ఇతి | పార్వణమ్ - దర్శమహాలయాది | “ సర్వాభా

వేన్వయంపత్నయః ” ఇత్యేతదాసురాదివివాహాధావిషయమ్ , బ్రా
హ్మణివివాహాధాతు పుత్రపౌత్రాభావే స్వయం కుర్యాత్ । తథా
మాధవీయే — ॥ శ్లో ॥ పుత్రకుర్యాత్పితృషాన్ద్రుష్టం పత్నీతుతదసన్నిధౌ ।
ధనహార్యధదాహిత్రస్తతో బ్రాతాచతత్సుతః ॥ * ॥ శ్లో ౭౭ — ॥ శ్లో ॥
పితుఃపుత్రైకర్తవ్యం పౌత్రేణాపి సపిణ్డనమ్ । తదభావేతుపత్నీస్యాత్ప
త్న్యభావేతు సోదరః ॥ * ॥ పత్న్యభావేతు సోదర ఇత్యయంక్రమః ప
త్న్యాదాయహరత్వేద్రుష్టవ్యః “ ॥ శ్లో ॥ అపుత్రాశయనంభర్తుః పాలయ
స్తీవ్రతేస్థితా । పత్నీవదద్యాత్తత్పిణ్డం కృత్సమంశం లభేతచ ॥ ” ఇ
తివృద్ధమనుష్కరణాత్ । అన్యథాయోదాయహరస్సపవకుర్యాత్ । అతప
వాపస్తమ్భః — ॥ వా ॥ యశౌర్ధహరస్సపిణ్డదాయా ॥ * ॥ ఇతి । స
ర్వమేతదధస్తానిరుహపితమ్ । వివాహోద్యనస్తరమ్ , ॥ శ్లో ॥ వివాహా
పనయాదూర్ధ్వం వక్షంవద్దూర్ధమేవవా । నకుర్యాత్పిణ్డనిర్వాపం నకుర్యా
త్కరకాణిచ ॥ * ॥ ఇతి పిణ్డనిర్వాపనిషేధస్సపిణ్డీవ్యతిరిక్తవిషయః ॥ శ్లో ॥
మాజ్ఞీబన్ధాద్వివాహోచ్ఛవర్షం వద్దూర్ధమేవవా । పిణ్డానపిణ్డానోదయస్స
పిణ్డీకరణాదృతే ॥ * ॥ ఇతి కాష్టాజనిష్కరణాత్ । కాలాదర్కౌఽపి —
॥ శ్లో ॥ మాజ్ఞీబన్ధాద్వత్సరార్ధం వత్సరం పాణిపీడనాత్ । పిణ్డనిర్వాపక
రణవిహీనం శ్రాద్ధమాచరేత్ ॥ నైమిత్తికమహాలయగయాప్రత్యాభి
కృతే ॥ * ॥ ఇతి । నైమిత్తికమ్ - సపిణ్డీకరణమ్ । స్మృత్యంతర — ॥ శ్లో ॥
మహాలయగయా శ్రాద్ధే మాతాపిత్రోర్మృతేఽహని । ద్వాదశాహేఽపి
కుర్వీత పిణ్డనిర్వాపణం సుతః ॥ * ॥ ఇతి । యత్తుస్మృత్యంతరమ్ — ॥ శ్లో ॥
అపుత్రస్యపతేతస్య నైవకుర్యాత్సపిణ్డనమ్ । ఆశౌచముదకవిణ్డమేకోద్ది
ష్టం నపార్వణమ్ ॥ * ॥ ఇతి , యదపివచనాంతరమ్ — ॥ శ్లో ॥ అపుత్రా
యేమృతాః కేచిత్పురుషావాస్త్రియోఽపివా । తేషాం సపిణ్డనాభావాదే
కోద్దిష్టంనపార్వణమ్ ॥ * ॥ ఇతి , తత్ పుత్రౌత్పాదనప్రశంసాపర
మితి కాలాదశమాధవీయాదౌ వ్యాఖ్యాతమ్ । తథాశపూర్వోక్తశ్శ్లో
దివచనాన్యపపన్నాని భవంతి । పైతీనసరపి — ॥ శ్లో ॥ అపుత్రాయాం
మృతాయాంతు పతిఃకుర్యాత్సపిణ్డనమ్ ॥ * ॥ ఇతి । సుమస్తురపి — ॥ శ్లో ॥

అపుత్రేసంస్థితేకర్తానభవేచ్ఛాన్ధికర్తృణి । తత్రపత్న్యపిమర్వితసాపి
ణ్డ్యంపార్వణంతథా ॥ * ॥ ఇతి .

అపుత్రబ్రహ్మచారిణోసాపిణ్డ్యమ్

తథాచ , అపుత్రస్యగృహస్థస్య బ్రహ్మచారిణశ్చ సాపిణ్డ్యమాహ
యమః — ॥ శ్లో ॥ అష్టమాద్వాదశాదూర్ధ్వం గృహస్థబ్రహ్మచారిణోః ।
సపిండీకరణం కుర్యాన్నప్రాగ్రితియమోదితమ్ ॥ * ॥ ఇతి । అష్టమాదితి “ అ
ష్టమేవై బ్రాహ్మణముపనయేత్ ” ఇత్యాశ్వలాయనోక్తత్వాత్ , తతః
పూర్వముపనయనాభావేనవివాహస్యాభావ ఇత్యభిప్రాయేణోక్తమ్ । “ గ
ర్భాష్టమేషుబ్రాహ్మణముపనయీత ” ఇత్యాపస్తంబాదివచనానుసారే
ణగర్భవష్టాదౌకృతౌపనయనస్య ఏకదేశాధ్యయనానంతరంకృతవివాహ
స్యాష్టమాత్పూర్వంసాపిణ్డ్యంకార్యమ్ । తథాచప్యత్యర్థసారే — ॥వా॥
వయోవస్థావిశేషమనాదృత్యసర్వత్రపురుషాణాంస్త్రీణాంచవివాహోదూ
ర్ధ్వం సపిండీకరణం కార్యమ్ ॥ * ॥ ఇతి । స్మృత్యంతరే — ॥ శ్లో ॥ ఉ
నద్వివత్సరాదర్వాగూఢాయాఃఖననం తతః । ఉత్థాప్యసప్తహేత్రస్యాసా
పిణ్డ్యాంతం సమాచరేత్ ॥ ద్వాదశాబ్దాదయశోచ్ఛర్ధ్వం కన్యకాయాస్సపిణ్డ
నమ్ । స్వామ్యభావాద్ధినాస్త్రీవ నారాయణబలిం చరేత్ ॥ * ॥ ఇతి । ఏ
వమసమ్మూర్ణాద్వాదశవయోఃకాం బ్రహ్మచారిణాం నారాయణబలిరేవ
కార్యః , నిషిద్ధపాపిణ్డ్యానాం తద్విధానాత్ ,

పతితాదీనాం సాపిణ్డ్యనిషేధః

తథాచ వృద్ధవసితః — ॥ శ్లో ॥ సపిండీకరణంవైవమృతావాంబ్ర
హ్మచారిణామ్ । క్లిబానాంపతితానాంచదుష్టస్త్రీణాంతదైవచ ॥ వైష్ణి
కానాం యతీనాంచ శ్రాద్ధం నారాయణార్పణమ్ । ఉపకుర్యాణకపైశ్చ
సపిండీకరణంవిదుః ॥ * ॥ ఇతి । నారాయణార్పణమ్ - నారాయణబలిః ।
స్మృత్యంతరే — ॥ శ్లో ॥ అపూర్ణద్వాదశాబ్దానాంమృతావాంబ్రహ్మ
చారిణామ్ । దాహోదిహాడశాంతంతు నిర్వర్త్యైవయథావిధి ॥ ద్వాదశైవ
విసంప్రాప్తైవైవకుర్యాత్సపిణ్డనమ్ । నారాయణం సముద్దిశ్యవిప్రానస్తో
తు భూజయేత్ ॥ ఏకౌద్విప్రవిధావేన శ్రాద్ధంవా కారయేద్విజః ॥ * ॥ ఇతి ।

అస్యప్రత్యాబ్జికాదిశ్రాద్ధమపి నాస్తి, || శ్లో || నాసపిణ్డీకృతేప్రతేపి
తృకార్యంప్రవర్తతే || " ఇతిశ్మరణాత్ .

పుష్కరామమృతసాపిణ్డ్యవిధిః

అపుత్రాయాఃపత్నీఃపతిసాసపిణ్డ్యంకుర్యాత్ " || శ్లో || అ
పుత్రాయామృతాయాస్తుపతిఃకుర్యాత్సపిణ్డ్యం || " ఇతిశ్మృతేః । " పుష్క
రామేణప్రమీతానామ్ " ఇతినిషేధాత్పత్నీకథంభర్తృసపిణ్డీకర
ణంకార్యమితచేన్న, మాతాపితృపత్నీవ్యతిరక్తవిషయత్వాత్ । తథాచ
సాగదై — || శ్లో || అప్రమేణమృతానాంతుసపిణ్డీకృతరిష్యతే । య
దిమాతాయదపితాభర్తానైషవిధిఃస్మృతః || * || ఇతి । యదిచూరాపుష్కరా
మమృతాయదిపితాయదిభర్తానాపుష్కరామమృతస్తదాపినిషేధోన, కిం
తువిధిఃస్మృతః - సపిణ్డీకరణవిధిరేవమన్వాదిభిఃస్మృతఇత్యర్థః । తథాచమ
నుః — || శ్లో || క్రియమాణేతుపితరిపూర్వేషామేవనిర్వపేత్ । పితాయ
స్యతుప్రత్యాబ్జీవేచ్ఛాపిపితామహాః । పితుస్స్వనామసజ్జీర్ణకీర్ణ
కేతప్రపితామహమ్ || * || ఇతి । జీవేచ్ఛాపిపితామహఇత్యస్యాపిపూ
ర్వేషామేవనిర్వపేదిత్యన్వయః । కథంనిర్వపేదిత్యాహ - పితుఃస్వనామసజ్జీ
ర్ణైర్విధి । పవంచ, క్రియమాణేపితరి - జీవపితృకకర్తృకవృద్ధ్యాదిశ్రాద్ధే
షు, పితుసాసపిణ్డీకృత, పితుఃపితృభ్యః పితుఃపితామహాభ్యః పితుఃప్ర
పితామహాభ్యః పితుఃపితృపితామహప్రపితామహాభ్యఇతివా, పితామ
హాక్రియమాణేపితామహస్యపితృభ్యః పితామహాభ్యః ప్రపితామహా
భ్యః పితామహస్యపితృపితామహప్రపితామహాభ్య ఇతివాకీర్తయేదిత్య
ర్థః । సుమస్తుశ్చ — || శ్లో || త్రయాణామపిపిణ్డానామేకేనాపినపి
ణ్డినే । పితృత్వమశ్నుతేప్రేతఇతిధర్మివ్యవస్థితః || * || ఇతి । బ్రహ్మ
పి — || శ్లో || మృతేపితరియస్యాధవిద్యతేచపితామహాః । తేనదేయా
స్త్రయఃపిణ్డాఃప్రపితామహపూర్వకమ్ || తేభ్యశ్చపేతృకఃపిణ్డోనియో
క్తవ్యశ్చపూర్వవత్ || * || ఇతి । కార్యాయనః — || శ్లో || పుష్కరా
మాచ్ఛమృతేదేయంయేభ్యపవదదాత్యసా || * || ఇతి । అసాపుష్కరా
మమృతోయోజీవద్దశాయాంయేభ్యాదదాతి తేభ్యపవతత్సపిణ్డీకరణేపుష్క

త్సామమృతపితృకోదదాతీత్యర్థః । యత్తువిష్ణువచనమ్ — ॥ వా ॥ య
 స్యపితామ్రతస్యాత్యపితృపిండం నిధాయ పితామహోద్వాభ్యాం పరా
 భ్యాం దద్యాత్ ॥ * ॥ ఇతి । తస్యామృతః - పితామహేద్రియమా
 ణేప్రేతేచ పితరిపితృరేకంపిండమేకోద్దిప్తవిధానననిధాయ పితృర్యపితామ
 హస్తతఃపరాభ్యాం దవాభ్యాం దద్యాత్ , పితామహస్తాత్వనఃప్రపి
 తామహస్సంప్రదాన భూతఃస్థితపవేతి ప్రపితామహాయ తతఃపరాభ్యాం
 దవాభ్యాం దద్యాదితి । తథావిజ్ఞానైశ్చరే — ॥ శ్లో ॥ చతుర్ణాం ని
 ర్వపేత్పిండైశ్చూర్వం తేషు సమావయేత్ । తతఃప్రభృతివైప్రేతఃపితృ
 సామాన్యమశ్నుతే ॥ * ॥ ఇతి । ఏవంచ వృత్సామమృతస్య పితృసపి
 ణ్డీకరణం తత్పితృపితామహప్రపితామహేద్వనృతమస్య జీవనైద్వయో
 రాజీవనేపిప్రేతోద్దేశేన జీవద్వ్యతిరిక్త త్రిపురుషోద్దేశేనచ పార్వజే
 కోద్దిప్త సముచ్చయాత్తకంసపిండీకరణంకర్తవ్యమ్ । తథాచ కాలాదగ్నే —
 ॥ శ్లో ॥ పితృర్మృతస్య సాపిండ్యం మృతయోశ్చార్థయోర్ద్వయోః । ఏక
 ప్తిన్వాద్వయోర్ద్వపి జీవతోసు తతఃచరేత్ ॥ * ॥ ఇతి । ఏకప్తికద్వ
 యోర్ద్వేత్యభిధానాత్పితామహేదిషు త్రిషుజీవతుససాపిండ్యమ్ , “ ॥ శ్లో ॥
 పితాయస్యతువృత్తస్యాజ్జీవేచ్ఛాపిపితామహః ॥ * ॥ ఇతి , “ ॥ శ్లో ॥ త్ర
 యాణామపిపిండానామేకేనాపిసపిండనమ్ ॥ * ॥ ” ఇతి , పూర్వోక్తమన్వా
 దివచనైర్ద్వయోరైకస్యవాజీవనే సాపిండ్యప్రతిపాదనాత్ । వత్సరాతైశ్చై
 తాయ తత్పిత్రే తత్పితామహాయతత్ప్రపితామహాయచ బ్రాహ్మణా
 భోజయేత్ , “ త్రిషుపిండఃప్రవర్తతే ” ఇతి పితృపిత్రాదీనాం త్రయాణాం
 శ్రాద్ధేపిండదానప్రరణాత్తైషు జీవతు తదయోగాచ్చ । తథాచదక్షః —
 ॥ శ్లో ॥ పితామహంచ జీవస్తమతిక్రమ్యతదాసుతః । అతిక్రమ్యద్వయంవా
 పి సపిండీకరణంచరేత్ ॥ * ॥ ఇతి । తథా పిండపితృయజ్ఞం ప్రకృత్యసుమ
 న్తః — ॥ శ్లో ॥ యేభ్యపవపితాదద్యాత్తైభ్యఃకుర్వీతసాగ్నికః । పితామహే
 ష్వేవ మేవకుర్యాజ్జీవతిసాగ్నికః ॥ * ॥ ఇతి । యత్తు — “ ॥ శ్లో ॥ ధ్రియమా
 ణతుపితరిపూర్వేషామేవనిర్వపేత్ । పూర్వేషుత్రిషుదాతవ్యంజీవేచ్ఛేత్త్రి
 తయంయది ॥ * ॥ ” ఇతి, తత్ జీవపితృకశ్రాద్ధవిషయమితివ్యాఖ్యాతారః । య
 చ్చ — ॥ శ్లో ॥ జీవమానైపిపితరిపూర్వేషామేవనిర్వపేత్ । విప్రవద్వా

పితంశ్రాద్ధే స్వకంపితరమాశయేత్ । ఉభాయన్యవ్యతితాతుజీవేచప్రపి
 రామహః । ద్వాపిష్టానిర్వాపేత్తత్రభూజయేత్ప్రపితామహమ్ ॥ * ॥
 ఇతి పిష్టద్వయముక్తమ్ , తజ్జీవపిత్రాద్వివరణవిషయమ్ । తచ్చ, “ పూర్వే
 షామేవనిర్వాపేత్ ” “ చతురోనిర్వాపేత్పిష్టాన్ ” “ త్రిభిః పిష్టైర్నియో
 జయేత్ ” ఇతి మన్వాదివచనవిరోధాదుపేక్ష్యమిత్యాహుః । యచ్చ —
 ॥ శ్లో ॥ సపితుః పితృకృత్యేషుహ్యధికారోనవిద్యతే । నజీవన్తమక్రిక్ర
 మ్యకీళ్ళిద్దద్యాదితిశ్రుతిః ॥ * ॥ ఇతి, తత్ “ ॥ శ్లో ॥ పిత్రైస్త్వేష్ట్యంపి
 తృయజ్జైచవృద్ధామాతుమృతేఽహని । విప్రసంపదితీధేషుసోఽపిశ్రాద్ధం
 సమాచరేత్ ॥ పితృశ్చాదేవతాః ప్రాక్తాస్తాషవాత్రాపిదేవతాః ॥ * ॥
 ఇత్యుక్తవ్యతిక్రదర్శాద్విధివిషయమ్ । తథాల్లాశాః — ॥ శ్లో ॥
 అమాశ్రాద్ధం గయాశ్రాద్ధం శ్రాద్ధం చావరపక్షకమ్ । నజీవపితృకః కు
 ర్యాత్తిత్రైకృష్టేశ్చతర్షణమ్ ॥ * ॥ ఇతి, తతఃపితృపుత్రగ్రామమరణజీవి
 వ్యతిక్రీణాంత్రయాణాంపరంతేషాంపిష్టదానంతర్విజ్ఞేస్తహప్రేతపిష్టసంస
 గాఇతి నిర్ణయః । నను, ॥ శ్లో ॥ లెపభాజకృతుర్థాద్యాః పిత్రాద్యాః
 పిష్టభాగినః ॥ * ॥ ఇతి స్మరణాత్, ప్రపితామహాత్పరేషాంపిష్టభాక్త్య
 మనువసన్నమితిచెన్నైవమ్, పిత్రాదిజీవనైతేషామపిష్టభాక్త్యాత్మసర్వపూ
 త్వాత్యయేక్రమేణోత్తరోత్తరస్యతేవభాక్త్యాత్ । అన్యథా పుత్రగ్రామ
 మరణాభావేఽపిపితృసంపిణ్డీకరణాలెపభాజకృతుర్థస్యపిష్టభాక్త్యంనప్యత్ ।
 తతశ్చ “ త్రిభిః పిష్టైశ్చసంసృజేత్ ” ఇత్యాదిబహుస్మృతివ్యాకోపప్ర
 సక్తః । షవం మాతరిమృతాయాం పితామహ్యదివ్యన్యతమాత్యయే మాతు
 సాసపిష్ట్యంకర్తవ్యమ్ । తథాచబ్రువన్తి — ॥ శ్లో ॥ మాతర్యపిచవృత్తా
 యాంవిద్యతేచపితామహీ । ప్రపితామహీపూర్వంతుకార్యస్తత్రాప్రస్య
 యంవిధిః ॥ * ॥ ఇతి, ఇత్యుక్త్యుక్తగ్రామమరణజీవిపక్షీ సపిష్టనంకుర్యా
 త్ “ ॥ శ్లో ॥ పుత్రగ్రామేణమృతానాంచసపిణ్డీకృతిరివ్యతే । యదిమాతా
 యదిపితాభర్తావైవవిధిఃస్మృతః ॥ ” ఇతి స్మరణాత్ । భార్యమరణేఽపిపతిఃకు
 ర్యాత్ “ ॥ శ్లో ॥ అపుత్రాయామృతాయాస్తుపతిః కుత్యాత్సపిష్టతామ్ ।

శ్వశ్రాద్ధాదిభిన్నహైవాస్యాస్సపిండీకరణం భవేత్ || ” ఇతి స్మరణాత్ । అతః
 పుత్రుక్రమమరణే పుత్రః పతీపతిశ్చ సాపిండ్యం కుర్యాత్ , తద్వ్యతిరిక్తా
 నాం పుత్రుక్రమమరణే సాపిండ్యం న కుర్యాత్ , ఆమెన హేమాన్నా కుర్యా
 త్ । తదాహ గోవిలః — || శ్లో || అనుక్తకాలేష్వపితు పుత్రుక్రమేణ మృ
 తావపి । ఆమెన వాఽపి సాపిండ్యం హేమాన్న వాఽపి ప్రకల్పయేత్ || * || ఇతి ।
 సపిండీకరణస్య ద్వాదశాహాదయోవత్సరాంతః కాలాః క్తాః , తేషు ప్రమా
 దాదకృతే సపిండీకరణే పుత్రుక్రమమృతావపి పుత్రవ్యతిరిక్తః కర్తా ఆమెన
 వా హేమాన్నా కుర్యాదిత్యర్థః । స్మృత్యంతరైఃపి — || శ్లో || పుత్రుక్ర
 మాచ్చ ప్రమీతానాం నైవ కార్యా సపిండతా । అథ వాఽఽమేన కర్తవ్యా హే
 మాన్న వాతదసమ్భవే || గృహాదాహుత్యపకర్వానం పిండం దద్యాత్తిలైస్స
 హ । పిండం దత్వా యథా న్యాయం పిండసంయోజనం చరేత్ || * || య
 థా న్యాయమ్ - జీవన్తమతీక్రమ్య , అత్ర సపిండీకరణమాత్రస్యామాది
 విధానేఽపి తన్నాంతరీయకతయా శ్రాద్ధాంతం నిర్ధమితి కేచిత్ , అన్యేతు పు
 త్రుక్రమమృతా సపిండీకరణమాత్రస్యామాదివిధానా త్ర తూర్వవర్తిశ్రా
 ద్ధానాం సత్యాం శక్తానామాదినియమశ్చ త్యాహుః । ఏవంచ మాతాపితృవ్య
 తిరిక్తపుత్రుక్రమమృతా సాపిండ్యనిషేధః పాక్షికః , పక్షే ఆమెన హేమాన్నా
 వావిధానాత్ । ఏవం భిహితశ్రాద్ధాభిప్రాయేణ , || శ్లో || జ్యేష్ఠో వాఽప్య
 నుజో వాఽపి కుర్యాద్భ్రాతుస్సపిండనమ్ । న పుత్రస్య పితా కుర్యాన్నానుజ
 ప్యతథాఽగ్రజః || యదిస్నేహేన కుర్యాత్తాం సపిండీకరణం వినా । అన్య
 థా వేపితామాతా జ్యేష్ఠా వాఽపి సపిండనమ్ || కుర్యాజ్జీవన్తమాత్రమ్యపిండభా
 గం నియోజయేత్ । సర్వాభావేపితా వాఽపి కుర్యాద్భ్రాతృతాదథ వాఽగ్ర
 జః || * || ఇత్యాదీని పుత్రుక్రమసాపిండ్యప్రతిపాదకాని ద్రష్టవ్యాని ।

త్రమసాపిండ్యనిరూపణమ్

అత్ర పుత్రుక్రమమృతానాం మాతాపితృభర్తుపత్నీనామ స్నేహ
 సాపిండ్యే కృతే , ఇతరేషామామెన హేమాన్నా కృతేఽపి తదన్తర్నితమరణే
 తత్సాపిండ్యం నన్తరః తేషాం పునరన్యేన సపిండీకరణం విదధాతి కాశ్యపః —
 || శ్లో || పుత్రుక్రమేణ ప్రమీతానాం సపిండీకృతిరవ్యతే । అన్తర్నితమృతే

పశ్చాత్తునఃకుర్యాత్సపిణ్డనమ్ || * || ఇతి । దక్షశ్చ — || శ్లో || పితా
మహంచజీవన్త మతిక్రమ్యయదాసుతః । అతిక్రమ్యద్వయంవాఽపి సపిణ్డీక
రణంచరేత్ || తయోరాపన్నయోఃకాలే పునఃకుర్యాత్సపిణ్డనమ్ || * ||
ఇతి । వసిష్ఠశ్చ — || శ్లో || పుత్రా మెణాపి సాపిణ్డ్యం కర్తవ్యమృషిసం
మతమ్ । తత్రాపూర్వధ్వస్యసాపిణ్డ్య కృతేఽస్యపునరాచరేత్ || భ్రాతా
వాభ్రాతృపుత్రోవా సపిణ్డశ్శిష్యపవవా । అధవాప్రేతభూతస్య పత్నీ
కుర్యాదమన్తక్రిమ్ || ఋత్విజాకారయేద్యద్వా సపిణ్డీకరణం పునః || * ||
ఇతి । అత్రామన్తక్రిచవిధానం మన్తక్రిచ్చారణాశక్త పత్నీవిషయమిత్యథ
స్థానిరూపితమ్ .

పతిత్రేస్సహసాపిణ్డ్యనిషేధః

పతిత్రేస్సహసాపిణ్డ్యనిషేధమాహ శాతాతపః — || శ్లో || క్షీబై
ర్నపతితైశ్చైవ దుష్టాభిస్త్రీభిరెవచ । సపిణ్డీకరణం కుర్యాదేకొద్దిష్టం స
మాచరేత్ || * || పతితమతిక్రమ్యతదూర్ధ్వగత్రేసాపిణ్డ్యం కృత్వా అను
మాసికాదావేకోద్దిష్టమాచరేదిత్యర్థః । పారిజాతేఽపి — || శ్లో || పిత
ర్ననామనిర్దేశ్యం మహాపాతకదోషిణః । ఆవాహనాదికార్యేషు కింతుత
త్పరభావినామ్ || పితామహపురోగాణాం నామానితు వినిర్దిశేత్ । పితా
మహూఽపిచుష్టశ్చైష్ట్రపితామహపూర్వగాః || నిర్దైష్టవాస్త్రయో
మర్యాస్తస్తి న్నపివిదూషితే । ప్రపితామహపిత్రాద్యాస్త్రయోవాచ్యా
యధాక్రమమ్ || చుష్టశ్చైన్త ధ్యమఃకశ్చిత్తద్విజాఃపూర్వపశ్చిమౌ ।
త్రీనేవనిర్దిశేన్త ర్హ్యై కింత్వత్రైతద్విశిష్యతే || చణ్డాలాదిహతేతాతే
పతితేసంగవర్జితే । పుత్రామాచ్యమృతేదయం యేభ్యపవ దదాత్స్య
సౌ || * || ఇతి । స్త్రుత్యన్తరేచ — || శ్లో || వృద్ధాపితరిసన్యస్తే తాతేచ
పతితేసతి । యేభ్యపవ పితాదద్యాత్తైభ్యోదద్యాత్స్వయంసుతః || * || ఇ
తి । తథా యేభ్యోదదాతిపిత్రాదిస్తైభ్యఃపుత్రాదిర్దద్యాత్, తథాతాతేప
తితే “ తేషుక్రూదృతే ” ఇతి పితృవ్యతిరిక్తస్య పతితస్య సపిణ్డనం నా
స్తి , || శ్లో || సపిణ్డీకరణం నైవమృతానాం బ్రహ్మచారిణామ్ । క్షీబానాం
పతితానాంచ దుష్టస్త్రీణాం తదైవచ । నైష్ఠికానాం యతీనాంచ శ్రాధం
నారాయణార్పణమ్ || ఇతివృద్ధవసిష్ఠప్రరణాత్ .

సపిండీకరణప్రకారం:

సపిండీకరణ ఇతిక ర్తవ్యతామాహ యాజ్ఞవల్క్యుః — || శ్లో || గన్ధో
 కరణైర్మయక్తం కుర్యాత్పాత్ర చతుష్టయమ్ । అద్వైత్యధంపితృపాత్రైశ్చ
 ప్రేతపాత్రం ప్రసేవయేత్ ॥ యేనమానా ఇతిద్వాభ్యాం శేషం పూర్వవదా
 చరేత్ ॥ * ॥ ఇతి । విజ్ఞానేశ్వరేణాస్యగ్ధోఽభిహితః ॥ వా ॥ గన్ధోదకతిలై
 ర్మయక్తం పాత్ర చతుష్టయమ్యుప్సద్ధ్యర్థం పూర్వోక్తవిధినా కుర్యాత్, తిలై
 ర్మయక్తం పాత్ర చతుష్టయమితి వదతా పితృవర్గే చత్వారో బ్రాహ్మణాదగ్ని
 తాః, వైశ్వదేవే కౌష్ఠికితా వేవ, తత్ర ప్రేతపాత్రాదకం కించిదవశేషం
 త్రేధావిభజ్య పితృపాత్రైశ్చ సేవయేత్ । “ యేనమానాః ” ఇతి ద్వా
 భ్యామ్, శేషమ్ - విశ్వేదేవా వాహనాది విసర్జనాంతమ్, పూర్వవత్ -
 పూర్వవిధవదాచరేత్ । ప్రతాప్యపాత్రావశిష్టాదకే ప్రేతస్థాన బ్రాహ్మ
 ణహస్తే అర్ఘ్యందత్వా శేషమేకాద్విష్ట వత్సనూపయేత్, పిత్ర్యైశ్చ త్రిషుపా
 ర్వణవత్ ॥ * ॥ ఇతి । కౌత్యాయనః — ॥ వా ॥ చత్వారిపాత్రాణి
 సతిలోదక్షైః పూరయిత్వా త్రిస్త్రిః పితృపాత్రైశ్చాస్విజ్ఞుతి “ యేనమా
 నాః ” ఇతి ద్వాభ్యామేతేన పిండ్యోవ్యాఖ్యాతః ॥ * ॥ ఇతి । విష్ణుః —
 ॥ వా ॥ సంవత్సరాంతే ప్రతాయ తత్పిత్రై తత్పితామహాయచ బ్రా
 హ్మణాదేవపూర్వం యోజయేత్ ॥ * ॥ ఇతి । గాలవశ్చ — ॥ శ్లో ||
 సపిండీకరణం కుర్యాత్తతః ప్రేతతప్తముక్తయే । విశ్వేదేవాన్నియోజ్య
 దౌకాలకాముకసంజ్ఞికాః । ప్రేతంపితామహాదీంశ్చ మస్త్రైర్ఘ్నాదిభిః శ్ర
 యేత్ । అనుసన్ధీయతే పూర్వః పరో విచ్ఛిద్యతే తతః ॥ * ॥ ఇతి । ఉక్తేష్వ
 తేషువచనైశ్చ ప్రథమతో విశ్వేదేవవరణమ్, తతః ప్రేతవరణమ్, తతః పి
 తృపితామహవరణమితి క్రమః ప్రతీయతే । క్రమాంతరంతుస్సృత్యంతరై
 భిహితమ్ — ॥ శ్లో || శ్రాద్ధద్వయముపక్రమ్య సపిండీకరణం భవేత్ ।
 పూర్వం తత్ర పూర్వం పూర్వ దేకాద్విష్ట మథాచరేత్ ॥ * ॥ తథా —
 ॥ శ్లో || సపిండీకరణశ్రాద్ధే దేవపూర్వం నియోజయేత్ । పితృన్నియో
 జయేత్పశ్చాత్తతః ప్రేతం విసర్జయేత్ ॥ * ॥ ఇతి । చల్లికాయామపి —
 ॥ శ్లో || కామకాలావైశ్వదేవే నిర్దిష్టా తు సపిండ్యానాః । పితామహాదీనిర్విశ్వపి

తురుచ్ఛారణంతతః ॥ * ॥ ఇతి । బృహద్విష్ణుః — ॥ శ్లో ॥ పితుర్నరణ
 మారభ్యద్వాదశేదివసేచరేత్ । ప్రేతభావవినిర్మోకద్వాదాప్రేతస్యవైపి
 తుః ॥ పితామహాదిభిస్సాన్ధం సాపిణ్డ్యస్యప్రసిద్ధయే । సమానోదకభావస్య
 సిద్ధ్యర్థంచ పితుస్సుతః ॥ ఏషాంపితామహాదీనాం విధినాపార్వణేనతు । స్వ
 పితుః ప్రేతభూతస్య త్వేకోద్దిష్టవిధానతః ॥ ఇన్ధంచ పార్వణాత్వేకోద్దిష్ట
 త్కౌభయాన్యకమ్ । పితామహాదీన్నిర్దిశ్యపితురుచ్ఛారణం తతః ॥ సంబం
 గోత్త్రనామానివస్వాదీంశ్చప్రకీర్తయేత్ । దద్యాత్కృష్ణసరతామ్బులం
 గర్ధమభ్యజ్ఞానాదికమ్ ॥ తతస్సాన్నియాత్సమాహూయస్వాగతానువవేశ్య
 చ । దర్భంవిప్రకరేదత్వా వృణుయాద్దేవపూర్వకమ్ ॥ సపిణ్డీకరణాని
 ర్వాగృజుదర్భైః పితృక్రియాః । వరతొద్విగుణై రేవ దైవకర్మనదజుఃభిః ॥
 పిత్ర్యహ్యేకపవిత్రంతుద్వాదర్భాదేవకర్మణి । ద్వానిమన్త్రీయతేవి
 ప్రావైశ్వదేవార్థమాదితః ॥ కామకాలౌ వైశ్వదేవేదేవతేహి ప్రకీర్తి
 తే । పితామహాదినమ్బుధాం స్త్రీవరాంశ్చోత్త్రీయార్దవిజాః ॥ ప్రే
 తస్థానే త్వేకవిప్రంయద్వాప్రైతామహాదిషు । ఏకంవాప్రేత మేకంవా
 దైవేఽప్యేకం నిమన్త్రీయేత్ ॥ పితామహాదినభ్యర్చ్యతతః ప్రేతం సమర్చ
 యేత్ । సపిణ్డీకరణశార్ధంపితృపూర్వముదీరితమ్ ॥ ప్రైతపూర్వంపద
 వ్యైకేతదసాం ప్రతమీరితమ్ । వైశ్వదేవార్చనంకృత్వాఽనన్తరంప్రై
 తభూజతే ॥ పార్వణస్యహి తన్త్రీస్యమధ్యేతన్త్రీన్తరంభవేత్ । పార్వ
 ణేకోద్దిష్టయోశ్చపార్వణం పూర్వభాగ్భవేత్ ॥ పాదాప్రత్యూశయేష్ట
 ర్భాంస్త్రీలానోప్యావటత్రయే । దేవాగ్ధానాముత్తరేతుపిత్రధానాంటు
 మధ్యమే ॥ దక్షిణేతునిమిత్తపృథాదప్రత్యూశనక్రమః । కుణ్డానినిఖనెచ్చా
 డ్ధయేనకేనాఫిశఙ్కునా ॥ ఆయశేనఖనెద్యస్తునిరాశాఃపితరోగతాః ।
 శ్రాద్ధస్యదైకకుణ్డంసాన్ధజపాదసుసంమితమ్ ॥ సాపిణ్డ్యకం త్రికుణ్డంసాన్ధ
 ద్వృత్తాకారంతు దక్షిణే । త్రికోణం మధ్యమంకుణ్డముత్తరంచతురశ్రకమ్ ॥
 ఆయామస్తస్య విస్తారప్రదథాంఖవనం భవేత్ । న్యూనాతిరిక్తంయః కు
 ర్యాత్సఖవేత్పితృపూతుకః । ఆచారాన్వైశ్వదేవార్థాప్రాజ్ఞుభాను
 పవేశయేత్ ॥ అననమచక్రప్రేమ తతఃప్రైతామహాద్విజాః । ఉదజ్ఞుభా

న్నివేద్యైవ తతః ప్రతాథము తమమ్ ॥ ప్రత్యక్షుఖం నివేద్యైవం సర్వం పితృ
 వదాచారేత్ । ఏకోద్దిష్టనిషేధంతు యద్యదావాహనాదికమ్ ॥ తత్సపిండీ
 కృతా ప్రేతే సర్వం పితృవదాచారేత్ । దక్షిణాగ్రముదభేః శుభ్యధ్య
 పాత్ర చతుష్టయమ్ ॥ సాదయేత్ప్రీతమంత్రపితృయం ప్రేతామహంతతః ।
 సపితామహదైవశ్యంతతః ప్రతాథము తమమ్ ॥ పాత్రేషు త్రిదర్శాకూ
 రాచ్చనస్తద్ధాయతిలోదకమ్ । శన్న ఇత్యాదిభిర్నన్తైర్నినయేత్తైషుచ క్ర
 మాత్ ॥ ప్రేతశబ్దం పితృస్థానే యధావిజ్ఞంప్రీయా అపి । పితృభ్యం
 పితృహస్తేషుదత్వాప్రేతాథమన్తిమమ్ ॥ ప్రేతవిప్రకరేదర్పయాదివ్యా
 ఇతిమన్త్రితః । దేవపూర్వంతు గణ్ధాద్యైర్విపాకాంపూజనంభవేత్ ॥
 ప్రేతాద్దిష్టేవిశేషేణ దద్యాదాచాచదనాదికమ్ । అగ్నౌకరణహేమామం
 చ యధాశాస్త్రం సమాచరేత్ । యథేష్టం భూజయేద్విప్రానన్నం వ్య
 జ్ఞానసంయుతమ్ ॥ రక్షోఘ్నంశ్చాగ్నివయేన్నన్త్రాగ్నైష్టవాగ్ ప్రేతృకా
 నపి । తృప్తాశ్చ ఇత్యపిపృష్టాస్తృప్తాస్త్యేబ్రువతేద్విజాః ॥ అన్నంతు వికరే
 క్కూమా దద్యాదాచమనంతతః । హేమామభూజనశేషాభ్యాం పిష్టా
 కృత్యాతిలాన్వితా ॥ పితామహాదిపిష్టాంస్త్రీదద్యాత్తుపితృయజ్ఞవత్ ।
 ప్రేతాయదక్షిణేదద్యాన్విణ్డం చోభయధోదకమ్ ॥ కరిష్యేన్విణ్డసంయోగమి
 తిపృష్టాతదాజ్ఞయా । యేషమానాఇతిద్వాభ్యాం పితృపిణ్డేషుయోజయే
 త్ ॥ పిణ్డసంయోజనాదూర్ధ్వం ప్రేతత్వస్య నిపృత్తితః । మార్జనాదిషు
 కృత్యేషు చతుర్థం చివవర్తయేత్ ॥ అభ్యర్థయేద్విజాంస్తైపి ప్రతిబూ
 యుర్యధోచితమ్ । అన్నశేషమనుజ్ఞాప్య నమస్కృత్య నివర్తయేత్ ॥ * ॥
 ఇతి । స్మృతిరత్నే — ॥ శ్లో ॥ ఇతిబోధాయనః ప్రాహ సపిండీకరణం బ్రు
 వత్ । తస్యోపస్థానమాత్రంతు ప్రేతపూర్వం మహామునిః ॥ ఆవాహనా
 వాత్వస్యత్రపితృపూర్వత్వమూచివాత్ । ప్రేతపూర్వత్వశాస్త్రాణా
 మయమర్థోవ్యవస్థితః ॥ ఏవంప్రేతస్యహిత్రీణి పితృణాంచైకమేవవా । ఇ
 త్యావస్తమ్యువాక్యంవ నవిరోధితిదృశ్యతే ॥ భుజ్జానానాభిముఖేనపు
 ణ్యసూక్తానికీర్తయేత్ । తదభిశ్రవణంనామ తదవ్యత్రొచివాన్మునిః ॥ * ॥
 ఇతి । పుణ్యసూక్తాదీని - పురుషసూక్తాని, పితృసూక్తమన్త్రం వర్జయేత్,
 ౫ ॥ శ్లో ॥ నాస్తిముఖే గయాశ్రాద్ధే నిత్యశ్రాద్ధేచమాసికే । సపిండీకరణ

శ్రాద్ధేన జపేత్పితృసూక్తమ్” ఇతి స్మృతేః । యజ్ఞవల్క్యః — ॥ శ్లో ॥
 ద్వాదైవే ప్రాక్త్రయః పిత్ర్యేషు దగేతైకమేవనా ॥ * ॥ ఇతి । స్మృతిసా
 రసముచ్చయేతు — ॥ శ్లో ॥ పూర్వం నిమన్త్ర్యదైవే ద్వాత్రీ విప్రా
 పితృకర్తృణి । దైవేపిత్ర్యైపివైతేకం సపిణ్డీకరణం వినా ॥ * ॥ ఇతి । అ
 తశ్చ ద్వాదైవే పితృకార్యే త్రినేతైకముభయత్రవా ఇత్యాదినా వైతైక
 మితి వచనం సాపిణ్డ్యవ్యతిరిక్తపార్వణవిషయమాపద్విషయం వా । సాయ
 నీయే — ॥ శ్లో ॥ సపిణ్డీకరణేన వశ్యం విష్ణునుభ్యర్చయేద్విజై । సప్తకం
 తు తదాఖ్యాతం వినా విష్ణుం కథం తథా ॥ * ॥ ఇతి । విష్ణువరణాభావే సా
 పిణ్డ్యస్య సప్తకస్వభ్యాతిర్భుజ్యేతేత్యర్థః । తత్రైవ — ॥ శ్లో ॥ ఇతి వై
 దేవలః ప్రాహ శాణ్డీల్యశ్చ మహామునిః । యతిశ్చిత్వాత్పర్వణశ్రాద్ధం
 తత్ర సర్వత్రవై ద్విజై ॥ పూజయేద్విష్ణుమిత్యేవం శ్రాద్ధం సిద్ధ్యతి నా
 న్యథా ॥ * ॥ ఇతి । ఏవం విష్ణుపురాణే । విష్ణువరణాభావే దోషమాహ
 మనుః — ॥ శ్లో ॥ దైవాద్యంతం భవేచ్ఛాద్ధం పిత్రాద్యంతం నతద్భ
 వేత్ । పిత్రాద్యంతం తదిహ నశ్రాద్ధమాహోతివై ఫలమ్ ॥ * ॥ ఇతి ।
 చన్ద్రీకాయామ్ — ॥ శ్లో ॥ స్వధాశబ్దం ధూపధీపం నమశ్శబ్దం ప్రయో
 జయేత్ । నైవం ప్రేతేనమశ్శబ్దేపతిస్తపదం భవేత్ ॥ విప్రపాణావధాగ్న
 వా జుహుయాదాహుతిద్వయమ్ । నిరూహ్య వహ్నిర్జ్వాలా ప్రేతస్య
 చ యమస్య చ ॥ స్వాహేతి జుహుయాదన్నముక్త్యైతద్గోత్రనామనీ । ప్రే
 తహస్తైపివాహుత్వా భూజయేచ్చయధాక్రమమ్ ॥ సంబుద్ధ్యానిర్దిశేన్నా
 మపి త్రాదీనామసావితి । యజ్ఞశర్తున్నిమం పిణ్డముపతిష్ఠేతి చాంతతః ॥ పి
 ణ్డం చతుర్థం ప్రేతాయ దద్యాద్దక్షిణహస్తతః । ప్రేతపాత్రస్థముదకం పి
 త్రాద్యర్థైష్వధానయేత్ ॥ సమానోమన్త్రీ ఇత్యాభ్యామృగాభ్యం ద్వా
 భ్యాయధాక్రమమ్ । మధుత్రయేణ చాదాయ ప్రేతపిణ్డం త్రిధాకృతమ్ ॥
 సంగచ్ఛద్ధమితి ద్వాభ్యం పితృపిణ్డేషు యోజయేత్ । యేసమానా ఇతి ద్వా
 భ్యం పిణ్డోపస్థానమివ్యతే ॥ పిణ్డసంయోజనాదూర్ధ్వం ప్రేతత్వస్య వి
 వృత్తితః । మార్జనాదిషు సర్వత్ర చతుర్థో వినివర్తతే ॥ కేవలం పితృశబ్దస్తు
 పితృసామాన్యవాచకః । పితామహాదిసమ్బంధం మన్త్రీమన్త్రీదిమాహ
 యేత్ ॥ * ॥ ఇతి । బౌధాయనః — ॥ వా ॥ మధుత్రయేణ సద్భక్త్యం

సమానోమస్త్రీ ఇతి త్రిభిర్ద్వాభ్యాం వాఽర్ఘ్యసంసర్గః , సక్లబ్ధధ్వం స
మానోమస్త్రీ ఇతిద్వాభ్యాం పిణ్డసంసర్గః ॥ * ॥ ఇతి । ఆశ్వలాయనః —
॥ వా ॥ సమానోమస్త్రీ స్సమానీవ ఇతిద్వాభ్యామర్ఘ్యసంసర్గో వ ధుమతీభి
స్సక్లబ్ధధ్వం సమానోమస్త్రీ ఇతిత్రిభిః పిణ్డసంసర్గః ॥ * ॥ ఇతి । గౌత
మః — ॥ వా ॥ యేసమానా ఇత్యర్ఘ్యసంసర్గః , యేసజాతా ఇతి పిణ్డసంస
ర్గః ॥ * ॥ ఇతి । వైఖానసః — ॥ వా ॥ సమానోమస్త్రీ స్సమానీవ ఇతిద్వా
భ్యామర్ఘ్యసంసర్గస్సమానోమస్త్రీ ఇతి ద్వాభ్యాం పిణ్డసంసర్గః ॥ * ॥ ఇ
తి । శాతాతపః — ॥ శ్లో ॥ నిర్వపేచ్ఛతుఃః పిణ్డం శ్చర్ధయా పితృ
నామతః । పిణ్డందత్వా పితౄణాంతు పశ్చాత్ప్రేక్షన్య చార్ధ్వతః ॥ తం
చపిణ్డం త్రిధాకృత్వా త్వానుపూర్వాన్వీక్ష్యత్యుత్తమః । నివధ్యాత్త్రిమపి
ణ్డేషు హేవంసంసర్గనేవిధిః ॥ * ॥ ఇతి । సంస్పృజ్యమాన పిణ్డాభిప్రాయే
ణ చతురఃపిణ్డానిత్యుక్తమ్ , యథాస్వసూత్రం పిణ్డసంస్పృశ్యద్రక్ష్యవ్యా ।
దైవధం దక్షిణాగ్రా నిత్యాది నాఽఽవస్తమ్యేనపితృమాతృవర్గయోరుభయో
రపి పిణ్డదానవిధానాదాపస్తమిన్యః ప్రేతపిణ్డేనసహసప్రపిణ్డాణాదమయః । త
థాచ పితృమేధసారే — ॥ వా ॥ పుత్రశేషమిత్రైరిరన్నైస్త్రీలయైస్తైస్స
ప్రపిణ్డాననుమరణైః పిణ్డాననేకసాపిణ్డై తావతోనిమిత్తపిణ్డాణకృత్వో
చ్ఛిష్ట సన్నిధావగ్నేర్దక్షిణతస్త్రిధాదక్షిణాగ్రా దర్భాణాం సంస్తీర్య ద
క్షిణాముఖస్సవ్యం జాన్వాచ్య తేషు మధ్యమదర్భేషు మార్జయంతాం మ
మపితుఃపితరః పశ్చిమదర్భేషుమార్జయంతాం మమపితుర్మాతర ఇత్యాదిభి
దక్షిణావర్గం మార్జయేత్ , అత్రపూర్వం మాతృగృతౌ మార్జయంతాం
మమ మాతర ఇతిమార్జయిత్వా మార్జనక్రమేణ ఏతత్తై పితుస్తేత్యాదిభిష్ట
త్పిణ్డాణా దత్వా యేచత్వాగును యాశ్చత్వా మన్వితి ప్రతిపిణ్డం దర్భ
మూలేషు లేపనిమృజ్య మాజాయతాం మమప్రేతః మార్జయతాం మ
మప్రేతే త్యుతోదత్వా నిముకగోత్రాముకశర్కణ ప్రేతైతం పిణ్డముపతి
ష్ఠేతి ప్రేతపిణ్డం ప్రదాన్ముఅముకగోత్రే అముక నామ్ని ప్రేతే ఇతి స్త్రి
యాః , బ్రాహ్మణాభ్యనుజ్ఞాతః సమానోమస్త్రీ స్సమానీవ ఇతి ద్వాభ్యాం
పీతార్ఘ్యం శిత్రాద్యర్ఘ్యశాత్రేషు నినీయ తూష్ణం ప్రేతపిణ్డమాజా

య త్రే ధావిభజ్య తర్థాగ్రయం పిత్రాదిపిణ్డానాం పురస్తాన్ని ధాయ
 వైతరణీ గోదానంకృత్వానుజ్ఞస్తో మధుమతీభిస్సజ్జచ్ఛధ్వం సమానోమ
 న్త్రస్సమానీవఇతి చతుర్భిస్తస్పిణ్డేసహ త్రయం హస్తాభ్యాం యుగప
 త్సంస్మజేత్ , ఏవం ప్రేతపిణ్డం పిత్రాదిపిణ్డేస్సంస్పృజ్య యేనమానాయే
 సజాతా ఇతి ద్వాభ్యాం పిణ్డానుపథాయ సంస్పృష్టేనార్హ్యోదకేనమన్త్రా
 నూహేన పూర్వవన్తాన్తయేత్ || * || ఇతి । అత్రయాజ్ఞవల్క్యః —
 || శ్లో || సర్వమన్నముపాదాయ సతిలం దక్షిణాముఖః । ఉచ్ఛిష్టసన్నిధౌ
 పిణ్డాదద్యాద్యేస్సప్తయజ్ఞవత్ || * || ఇతి । సర్వమన్నమితి పాయసాపూ
 పఫలాదీత్యర్థః । బోధామనః — || వా || సర్వోపకరణైర్వర్ణ్యధోపపాద
 నంసంపూజ్యాష్యయ్య చాచయిత్వా ఏవంస్వధాంచయిత్వా ఉణ్ణాప్య
 పసంగృహ్య ప్రసాద్యప్రసక్తీణీకృత్య ద్వైధం దక్షిణాగ్రా దర్భా
 సంప్రీర్య || * || ఇత్యేది । ఆశ్వలాయనః — || వా || భుక్తవత్స్వనా
 చాన్తేషు పిణ్డాదద్యాదాచాన్తేష్యిత్యేకే || * || ఇతి । జమదగ్నిః —
 || శ్లో || నదీ వైతరణీనామ మర్దన్ధ రుధిరావహా । కృష్ణతోయామహావేగీన్య
 ఘ్నికేశతరగ్గిణీ || దత్తాగౌర్యేనవాపిణ్డే సతాంతరి నేతరః । అకృతేతత్ర
 పచ్యన్తే ప్రాయశ్చిత్తేషుపాపిసః || విభక్తంప్రేతపిణ్డంతు పితృపిణ్డేషుయో
 జయేత్ । త్రిచేనమధుమాతేతి సగ్ధచ్ఛధ్వం త్రిచేనచ || * || ఇతి । శ్లో
 త్యర్థసారే — || శ్లో || సపిణ్డీకరణేష్వేతా పిణ్డానస్సేవనిక్షిపేత్ ।
 అన్యధాకరణేతేషాం పితృదేవారుదన్తిసి || * || ఇతి । ఆశ్వలాయనోఽ
 పి — || శ్లో || పత్న్యాం రజస్వలాయాం చ వ్యాధితాయామధాపివా ।
 ప్రక్షిపెన్న ధృమం పిణ్డంజలేగవ్యథవాఽనలే || పతితాయాంచవాపత్న్యాం
 మృతాయాంచతథాద్విజః । సపిణ్డీకరణేచైవమధ్యపిణ్డం తథాచరేత్ || వృ
 ధ్నిశ్రాద్ధే సపిణ్డ్యాంచ ప్రేతశ్రాద్ధే ననుమాసికే । సంవత్సరవిమోకేచ న
 కుర్యాత్తిలతర్పణమ్ || నవశ్రాద్ధానిమిత్రాణి సపిణ్డీకరణంతథా । కృ
 త్వాతు విధివత్సూర్యాయైవసూర్యాయైవేదహని || * || ఇతి । మ
 త్రాణి - సపిణ్డీకరణాల్పార్థభావీని షుడశ శ్రాద్ధానీతి వ్యాఖ్యాతారః

మాతుసపిండ్యవిధిః

మాతుస్సపిండీకరణమాహశబ్దః — || స్లో || మాతుస్సపిండీకరణంక
 థంకార్యంభవేత్సుతైః । పితామహ్యదిభిస్సార్ధంసపిండీకరణంప్రుతమ్ || * ||
 ఇతి । విజ్ఞానైశ్వరీయే — || స్లో || పితామహ్యదిభిస్సార్ధం సపిండీకరణంను
 తః । మాతుఃకుర్వీతపిత్రాద్యైఃపితుఃకార్యంయథావిధి || * || ఇతి । మాతుః
 పితామహ్యదిభిస్సార్ధమితి సమ్బంధః । కాశ్యపః — || స్లో || యోజయేన్నా
 తురర్హ్యంచఋగ్భువమాత్రాదిషుత్రిషు । ఏవంత్రిధాకృతం పిండం త్రి
 షుపిణ్డేషు యోజయేత్ || * || ఇతి । మాత్రాదిషు - పితామహ్యదిషు । ప్ర
 మీతపితృకస్యవికల్పమాహయమః — || స్లో || జీవత్పితాపితామహ్య
 మాతుఃకుర్యాత్సపిండతామ్ । ప్రమీతపితృకఃపిత్రాపితామహ్యధవాను
 తః || * || లాకాక్షిరపి — || స్లో || పితామహ్యదిభిస్సార్ధం మాతరం
 తు సపిండయేత్ । పితరిద్రియమాణేతు తేనవోపరతేనతి || * || ఇతి । అన్వా
 రోహణేతు భర్తైఃపసాపిండ్యం నియతమ్ । తదాహశాతాతపః — || స్లో ||
 మృతాయాఽనుగతానాథం సహ తేనసపిండతామ్ । అహశాతిస్సర్గమసై
 పియావదాభూతసంప్లవమ్ || * || ఇతి । యమః — || స్లో || చత్వాపైశేన
 కర్తవ్యం సపిండీకరణంస్త్రియాః । సామృతాపిహితేనైక్యం గతామన్తా
 హుతిప్రతైః || * || ఇతి । అత్రఏకశబ్దఃపితామహ్యదిభిఃకల్పవ్యాప్తత్య
 ర్థః । పత్త్రింశత్స తేఽపి — || స్లో || మాతుస్సపిండీకరణం సహ్యసార్ధం
 విధీయతే । యస్తాత్పతిప్రతానాంతు పైవసన్నతిరిష్యతే || * || ఇతి । శ
 బ్దశ్చ — || స్లో || అన్వారోహేతుభర్తైఃసహ మాతుస్సహసపిండకమ్ || * ||
 ఇతి । స్త్రుతిసారసముచ్చయే — || స్లో || పరేద్యురనుయానేతి మరణా
 హక్రమేణతు । దహనాది సపిండ్యంతం సహకుర్యాద్యధాఽధి || పిండ్యంతా
 స్వధాం తస్యాభిర్తృపాత్రై నినీయతు । మన్తైఃప్రైవతు తత్పాత్రం పి
 తృపాత్రేషుసేవయేత్ || భర్తృపిణ్డేనసంస్పృశ్య పితృపిణ్డేస్తు సంస్పృశే
 త్ || * || ఇతి । విశ్వాదర్శే — || స్లో || స్త్రిపిణ్డే పతిపిణ్డే తదనుతం
 పిత్రాదిభిర్నిశ్రయేత్ || * || ఇతి । చన్ద్రికాయాం విశేషాఽభిహితః —
 || స్లో || దశాక్షద్వాదశవిప్రాన్నిమత్ప్రీద్వాదశేఽహని । ద్విధాస్త్రితే

మదర్థేషుత్వర్హ్యపాత్రం ప్రకల్పయేత్ || పిత్రాదేశ్చపురశ్చైవ మా
 త్రా దేస్తదనస్తరమ్ | పిత్రర్హ్యపాత్రాదకం క్రమాత్పైతామహాదిషు|
 యేసమానాభిత్వాభ్యాం మన్తాభ్యాం యోజయేత్కృమాత్ | యో
 జయేన్నాతురర్హ్యంచ ఋగ్భ్యంమాత్రాదిషుత్రిషు || పవన్త్రిధాకృతం పి
 ఙ్గం పిణ్డేషుత్రిషుయోజయేత్ | పిత్రాస్సగ్భ్యాతమరణేత్వనుయానవిధిఃస్మృ
 తః | * || ఇతి | పతత్ “ || శ్లో || దేవంపిత్ర్యంచతన్త్ర్యంసాన్యనిమిత్తం
 ప్రాపూరుషమ్ | పిణ్డందత్వాస్వధాంసాన్యభర్తృపాత్రై నిసీయచ || ”
 ఇతి శ్రీపంచనవిరోధాచ్ఛిష్టాచారాభావాచ్ఛానాదరణీయమ్ | గాలవః —
 “ || శ్లో || ఏకచిత్యాం సమరూఢౌ దమ్పతీనిదనం గతౌ | ఏకోద్ధిష్టం యాద
 త్తచ భర్తృరేకాదశేహని || ద్వాదశేహనిసంప్రాప్తే పిణ్డమేకం ద్వ
 యోఃక్షిపేత్ | పితృపిణ్డేన సంయోజ్య మాతృపిణ్డంపునస్తథా || పితామ
 హాదిపిణ్డేషు విభజ్యవినియోజయేత్ || * || ఇతి | వసిష్ఠస్తు — || శ్లో ||
 అనుయానేతుపతినా సపిణ్డీకరణంసహ | అన్తథాన్యతృణంమధేభధత్రి
 ష్వశురయోఽపి || * || యమోఽపి — || శ్లో || తూష్ణీందమ్పతిపిణ్డా
 భ్యాం కుశైరస్తరయఃపితౄణా | శ్వశుగస్యాగ్రతాయన్నాచ్ఛిరఃప్రచ్ఛా
 దనక్రియా || పుత్రైర్దర్శయేత్సాకార్యా మాతురభ్యుదయార్థిభిః || * || ఇ
 తి | బహువత్సృనుమరణేతు , “ || శ్లో || నిమిత్తపిణ్డమైకైకం దత్వాత్తై
 సంస్మజేత్కృమాత్ || ” ఇతిస్తరణాత్ప్రతిపత్సేకైకం పిణ్డందత్వా
 జ్యేష్ఠశ్రమాద్విభజ్య మన్తావృత్యా సంస్మజేత్ , “ || శ్లో || బ
 హువత్సీకపత్సేతు మన్తావృత్తిఃపునఃపునః | విభజ్యపిణ్డం దద్యాత్తుగా
 ర్యస్యవచనంతథా || ” ఇతిస్తరణాచ్ఛ | మాతాపిత్రాస్సహమరణేఽపి
 మాతృపిణ్డం పితృపిణ్డేన సంయోజ్య తం పిణ్డం త్రైధావిభజ్య పితామహా
 దిపిణ్డేషు త్రిషుసంస్మజేత్ , “ || శ్లో || పిత్రాస్సగ్భ్యాతమరణేత్వనుయా
 నవిధిఃస్మృతః | పృథగైవాన్యధాకుర్యాదితిప్రామాపితామహః || ” ఇతి
 స్తరణాత్ | స్మృత్యర్థసారే — || వా || అనుమరణేనహమరణేచ తస్యా
 అర్హ్యపిణ్డౌ పతురభ్యుత్పిణ్డాభ్యాం పూర్వంసంస్మజ్య వశ్యాదర్హ్యపిణ్డౌ
 త్రిధావిభజ్య పిత్రాదర్హ్యపిణ్డేః పూర్వవత్సంస్మజేత్ || * || ఇతి | పవం

చ, మాతుససపిండీకరణే ప్రేతార్థ్యం పిత్రాద్యమే ససంస్మజ్య ప్రేత
పిండం పితామహ్యదిపిండే ససంస్మజేత్, ప్రమీతపితృకస్త్రు పిత్రాదిపిండైః పితా
మహ్యదిపిండైర్వా ససంస్మజేత్, పితామహ్యదిపిండసంసర్గశ్చిష్టాచారాను
గుణః, అనుమరణే సహమరణే చ తస్య అఘ్నపిండౌ పశురఘ్నపిండౌ
భ్యం పూర్వం ససంస్మజ్య వశ్చాదర్శ్యపిండౌ త్రేధావిభజ్యపిత్రాదర్శ్య
పిండైః పూర్వవత్సంస్మజేది వివేకః । తథాచ, “ ॥ శ్లో ॥ పితామహ్యది
భిసాస్థం సపిండీకరణం స్మృతమ్ । ” ఇతి పూర్వోక్త శక్త్యాదివచనాని తత్త
త్పిండసంసర్గాభిప్రాయాని నతు శ్రాద్ధదేవతావ్రతిపాదనపరాని, శ్రా
ద్ధదేవతాస్తు సర్వత్రపిత్రాదయః, తపవభూజనీయాః । తథా విజ్ఞానేశ్వ
రః — ॥ శ్లో ॥ సపిండీకరణశ్రాద్ధం దేవపూర్వం నియోజయేత్ । పి
తృనానాశయేత్తత్ర పునఃప్రేతంచనిర్దిశేత్ ॥ * ॥ ఇతి, స్మృత్యంతరేచ —
॥ శ్లో ॥ మాతుఃపితృశ్చసాపిండ్యే పిత్రాదీనేవభూజయేత్ । పితామహ్యది
భిసాస్థం మాతుఃకుర్యాత్ప్రతేహని ॥ * ॥ ఇతి, అన్యత్రాపి — ॥ శ్లో ॥
సాపిండ్యే హ్యభయత్రాపి పితరశ్చైవ దేవతాః । స్త్రీణామర్హ్యంతు పి
త్రాదౌ నయేత్పిండ్యాం స్త్రీయాదిషు ॥ * ॥ ఇతి, పిత్రాదీనాం భూజనవి
ధానాత్తేషామేవాద్యసదాభివాత్ స్త్రీమృతౌ ప్రేతార్థ్యం పిత్రాద్య
మౌ ససంస్మజేత్, పితామహ్యదేర్భజనాభావేఽపి పిండదానవిధానా
త్ స్త్రీపిండం పితామహ్యదిపిండేష్వేవ నియోజయేదిత్యర్థః । తథాచ స్మృత్య
ంతరే — ॥ శ్లో ॥ స్త్రీమృతాహే స్త్రీయోభోజ్యాః పితరస్త్రీసపిండనే ।
పిత్రాదేరేవ ఊహామస్యాత్పిండదానంతు వర్గయోః ॥ * ॥ ఇతి, పితరః-
జీవత్పితృకస్య పితామహదయస్త్రయః, ప్రమీతపితృకస్య పిత్రాదయ
స్త్రయశ్చాద్ధదేవతాః, తేషామేవభూజనం ఊహామశ్చ, ఊహామమ
స్త్రేషుచఊహాస్త్రీ, పిండదానంతు పిత్రాదేః పితామహ్యదీనాం తి
స్సాణాంచేత్యర్థః । రుద్రసూక్తేచ — ॥ వా ॥ స్త్రీణాం సాపిండ్యభ
ర్తుః పిత్రాదిభ్యః పిండం చద్యాత్తదైవతేషాం స్త్రీభ్యః ॥ * ॥ ఇతి । అతః
పితామహ్యదీనాం భోజనాభావేఽపి పిండదానసదాభివాత్ పితామహ్య
దిపిండ్యేమాతృపిండసంయోగోయజ్యతే । తథాచ పితృమేధసారే —

॥ వా ॥ పుంసః స్త్రియోవాసాపిజ్ఞేఽపిత్రాదీనేవవృణుయాత్సుంసఃపిణ్డం
 పిత్రాదిపిణ్డేనసంస్పృశేత్ , స్త్రియాఃపిణ్డం శ్వశాస్త్రిదిపిణ్డేరేవానుమృ
 తౌపత్యా ॥ * ॥ ఇతి । అత్ర కేచిదాహుః - “ ॥ శ్లో ॥ పితామహ్యది
 భిసాస్సర్థం సపిణ్డీకరణంస్మృతమ్ । ” ఇతి శక్త్యాదివచనాని మాతృసాపిణ్డ్య
 పితామహ్యది భోజనపరాణి నతుపిణ్డ సంసర్గమాత్రాభిప్రాయాణి , “ పి
 త్యానైవాశయేత్తత్ర ” ఇత్యాదీనితు అనుమృతవిషయాణి , అనుయానే పి
 త్యాదిపిణ్డేష్యేవ తత్పిణ్డ సంయోగవిధానాత్ , భోజనమపి తేషాం త్రయ
 యుజ్యతే ॥ * ॥ ఇతి । అపరేపునరాహుః — “ ॥ శ్లో ॥ సపిణ్డీకర
 ణం పిత్రాః పితృయజ్ఞవిధానతః । ” ఇతి స్మరణాత్ , పిణ్డ పితృయజ్ఞేచ
 “ ॥ శ్లో ॥ తిలయ్యుక్తేనచాన్వేన పిణ్డాం స్త్రినేవపుత్రకః । పితృనుద్దిశ్యద
 ర్ఘ్ణము కుర్యాదుచ్ఛిప్తసన్నిధౌ ॥ ” ఇతివిధానాత్ , కార్యాయనాశ్వ
 లాయనాదిభిశ్చ పిణ్డపితృయజ్ఞప్రకారేణ పార్వణపిణ్డ విధానాత్ , తత్ర
 పిత్రాదీనాం భాజనే పితామహ్యదీనాం పిణ్డ దానస్యానాచిత్యాత్ , పిణ్డ
 పితృయజ్ఞవిధానేనానుస్థాతృణాంమాతృసాపిణ్డ్య పితామహ్యదీనామేవ
 భాజనమ్ , పితామహ్యదిపిణ్డేరేవ మాతృపిణ్డసంసర్గః , “ ॥ శ్లో ॥ పి
 తామహ్యదిభిసాస్సర్థం సపిణ్డీకరణంస్మృతమ్ ॥ ” ఇత్యాదీనిచ పిణ్డ త్రయవ
 తాం పితామహ్యది భోజన పిణ్డదాన తత్సంసర్గపరాణి , “ పిత్యానైవాశ
 యేత్తత్ర ” ఇత్యాదీనితు పిణ్డమటకవతాం పిత్రాది భాజనపరాణి , “ పి
 తామహ్యదిభిసాస్సర్థమ్ ” ఇతివచనాత్పితామహ్యదిభిససహ పిణ్డ సంస
 ర్గః ॥ * ॥ ఇతి । యథాకులాచారమిహవ్యవస్థా , “ ॥ శ్లో ॥ యత్రశాస్త్ర
 గతిర్ఘ్నిశ్చ సర్వకర్తృసుభారత । ఉదితేఽనుదితేచైవ షూద్రామభేదో య
 థాభవేత్ । తస్మాత్కులక్రమాయాతమాచారంత్యావరెద్బుధః । సగరియా
 న్నహాబాషూనా సర్వశాస్త్రోదితాదపి ॥ ” ఇతి సుమన్తుస్మరణాత్ । పుత్రి
 కాసుతో మాతృసపిణ్డనం మాతామహ్యదిభిససహకుర్యాత్ । తథా బాధా
 యనః — ॥ శ్లో ॥ ఆదిశత్రుభేషిజ్ఞే మాతరం పుత్రికాసుతః । ద్వి
 తీయేపితరంత్రాపృత్తితీయేచ పితామహమ్ ॥ * ॥ ఇతి । వ్యాఘ్రుపా
 దోఽపి — ॥ శ్లో ॥ మూతుఃప్రథమతఃపిణ్డం నిర్వపేతుప్రతికాసుతః । ద్వి

తీయంతుపితుస్తస్యా స్త్రితీయంతుపితుఃపితుః ॥ * ॥ ఇతి । సుమన్తర
 పి — ॥ శ్లో ॥ పితాపితామహేయోజ్యైః పూజౌనంవత్సరే నుతైః ।
 మారామాతామహేయోజ్యైః తద్వదిత్యాహభార్గవః ॥ * ॥ ఇతి । ఉశ
 నాఽపి — ॥ శ్లో ॥ పితుఃపితామహేయద్వత్పూజౌనంవత్సరేనుతైః ।
 మాతుర్జాతామహేతద్వదేమాకార్యానపిణ్డతా ॥ * ॥ ఇతి । వ్యాఘ్రః —
 ॥ శ్లో ॥ పత్యానహైకతాతావద్యావత్పుత్రానజాయతే । పుత్రికాసుత
 ఉత్పన్నే పత్యైకశ్శ్రాదధివర్తతే ॥ * ॥ బోధాయనః — ॥ శ్లో ॥ కోకిల
 స్యయథాపుత్రాననన్బుధజీవినః । పుష్టాస్తైస్త్వకులంయాన్తిసపుత్రా
 పుత్రికాతథా ॥ మాతుర్జాతుఃపితుర్నిత్యం తస్యచైవపితుఃపితుః । ప్రద
 ద్యాతుప్రతికాపుత్రః పిణ్డదానైత్యయంవిధిః ॥ * ॥ ఇతి । పితృత్వం
 బ్రాహ్మణివివాహేద్రష్టవ్యమ్ । ఆసురాదివివాహేషు వికల్పమాహ శా
 తాతపః — ॥ శ్లో ॥ తన్వాత్రాతత్పితామహ్య తద్భవ్యశ్రాద్ధవాసపిణ్డ
 నమ్ । ఆసురాదివివాహేషు వర్ణానాం యోషితాంభవేత్ ॥ * ॥ ఇతి ।
 స్మృత్యన్తరే — ॥ శ్లో ॥ మాతుస్సపిండీకరణం మాతామహ్యదిభిఃస్మృత
 మ్ । పితామహ్యదిభిర్వాపి హ్యసురాద్యాగతాసుతః ॥ * ॥ ఇతి । విజ్ఞా
 నేశ్వరః — ॥ వా ॥ మాతామహేనమాతుసానిపిణ్డ్యేమాతామహశ్రా
 ద్ధం పితుశ్శ్రాద్ధవన్నిత్యమేవ , పిత్రాపితామహ్యవా మాతుసానిపిణ్డ్యే
 మాతామహశ్రాద్ధమనిత్యమ్ , కృతేభ్యదయః , అకృతేన ప్రత్యవా
 యః ॥ * ॥ ఇతి । యమశ్చ — ॥ శ్లో ॥ మాతుస్సపిండీకరణంప్రేత్యకేనప్ర
 భిశ్చవా । ఆసురాద్యాగతాపుత్రః పితామహ్యదిభిస్తువా ॥ * ॥ ఇతి । ప్రే
 త్యకేనైత్యనుష్ఠుతివిషయమ్ , తచ్ఛక్తప్రకారంద్రష్టవ్యమ్ । చన్ద్రికాయా
 మ్ — ॥ శ్లో ॥ పితామహ్యదిభిర్ధర్మవివాహాభాధస్త్రియాసుతః । పి
 తృపత్యైర్జాతృపత్యైరాసురాద్యాగతాసుతః ॥ వివాహపుత్రభేదేన తన్తో
 త్రంచవ్యసస్థితమ్ ॥ * ॥ ఇతి । పితృమేధసారేతు — ॥ వా ॥ ఆసురాదివి
 వాహేఽపి పితామహ్యదిభిరేవవచనాదాచారాద్వికల్పస్త్వరణాచ్చ ॥ * ॥
 ఇతి । పితామహ్యదిపిణ్డైరేవహిమాతృపిణ్డం శిష్టాస్సంయోజయన్తి , కించా
 పస్తమైర్న “ మహితృమతేరథశతంచేయమ్ ” ఇతి కన్యాధిగమార్థద్రవ్యవి

ధానాత్, “ భిక్షణేనిమిత్తమాచార్యోవివాహః ” ఇతిద్రవ్యాద్భిర్జననిమిత్తేషు
వివాహాస్యపరిగణనాత్, గౌతమేనచ “ వడిత్యేకే ” ఇతిపఞ్చమవివా
హాస్యచాసురస్యధర్మ్యత్వస్మరణాత్, “ ॥ శ్లో ॥ పితామహ్యదిభిర్ధర్మ్యవివా
హాయాధస్తీయీయాస్సుతః ॥ ” ఇతివచనాచ్చ పితామహ్యది పిణ్డేరేవ మా
తృపిణ్డసంయోగః, “ ॥ శ్లో ॥ పితృపక్షేర్హృతృపక్షైరాసురాద్యాగతా
సుతః । ” ఇతివికల్పస్మరణైఃపివైకల్పికధర్మైష్వాచారప్రైవవ్యవస్థాపక
త్వాత్, పితృపక్షేః - పితామహ్యదిభిరేవ, పిణ్డసంయోగఇత్యాహుః .

మాతుసాసపిణ్డ్యగోత్రనియమః

మాతుసాసపిణ్డ్యగోత్రనియమమాహమారుణ్డయః — ॥ శ్లో ॥
బ్రాహ్మడిషువివాహేషుయాచోధాకన్యకాభవేత్ । భర్తృగోత్రైకర్త
వ్యాస్తసాఃపిణ్డోదకక్రియాః ॥ ఆసురాదివివాహేషు పితృగోత్రైకధర్మ
వత్ ॥ * ॥ ఇతి । బ్రాహ్మడివివాహాభిప్రాయేణాహశాతాతపః — ॥ శ్లో ॥
స్వగోత్రాద్భృశ్యతేనారీ వివాహాత్సప్తమేపదే । సామిగోత్రైకర్త
వ్యాస్తసాఃపిణ్డోదకక్రియాః ॥ * ॥ ఇతి । బృహస్పతిరపి — ॥ శ్లో ॥
పాణిగ్రహణకామస్త్రాః పితృగోత్రాపహరకాః । భర్తృగోత్రైకనారీ
ణాం డెయంపిణ్డోదకతథా ॥ * ॥ ఇతి । మనురపి — ॥ శ్లో ॥ పితృగో
త్రంకుమారీణామూధానాంభర్తృగోత్రతః ॥ * ॥ ఇతి । ఆసురాదివివాహా
భిప్రాయేణ విజ్ఞానేశ్వరీయే — ॥ శ్లో ॥ పితృగోత్రంసముత్సృజ్యనకుర్యా
ద్భర్తృగోత్రతః । జన్మన్యపిపితౄద నారీణాం మైతృకంకులమ్ ॥ * ॥ ఇ
తి । లోకాక్షిః — ॥ శ్లో ॥ మాతామహస్యగోత్రైక మాతుఃపిణ్డోదకక్రి
యామ్ । కురీతపుత్రికాపుత్రపవమాహప్రజాపతిః ॥ * ॥ ఇతి । కాలాద
ర్కృపి — ॥ శ్లో ॥ వివాహపుత్రభేదేనతద్గోత్రంచవ్యవస్థితమ్ ॥ * ॥ ఇతి ।
బ్రాహ్మడివివాహభేదేనౌరసపుత్రపుత్రికాపుత్రభేదేనచ, తద్గోత్రమ్ - (స్త్రీ
గోత్రమ్, ఇతివ్యవస్థితమ్ । బ్రాహ్మడివివాహచతుష్టయోధాయాస్త్రియా
భర్తృగోత్రైశ్చార్థ్యదేహికం కార్యమ్, ఆసురాదివివాహచతుష్టయోధా
యాఃస్త్రియాఃపితృగోత్రైక । ఔరసపుత్రాభర్తృగోత్రైకపుత్రికాపు
త్రమాతామహగోత్రైకకుర్యాదిత్యర్థః । ఏతచ్చ, “ ॥ శ్లో ॥ ఆభ్రాత్య

కాంప్రదాస్యామి తుభ్యంకన్యామలంకృతామ్ । అస్యాం యోజాయతే
పుత్రస్సమేపుత్రాభవిష్యతి ॥” ఇతివసిష్ఠోక్తప్రకారేణ దానే మాతామ
హగోశ్రత్వమ్ , “ ॥ శ్లో ॥ అపుతోఽహంప్రదాస్యామి తుభ్యంకన్యాం
భవానపి । పుత్రార్థీచేదిహుతాన్మనసాపుతోభవేదితి ॥ ” ఇతికా
త్యాయనోక్తప్రకారేణోధాయామాతుర్వా తామహ గోత్రేణ పితృగో
త్రేణవాకుర్యాత్ । ఏవంపుత్రికాపుత్రస్యమాతామహసమ్బుధై తస్మోశ్రత్వ
మ్ , ఉభసమ్బుధై గోత్రవికల్పశ్చసిద్ధః । కాలాదరే — ॥ శ్లో ॥ కు
ర్యాన్వా తామహశ్రాద్ధం నియమాత్పుత్రికాసుతః । ఉభయోరపిసమ్బుధై
కుర్యాత్సఉభయోరపి ॥ * ॥ పృథహారితశ్చ — ॥ శ్లో ॥ మాతామహ
పితృభ్యంచ ప్రదద్యాత్పుత్రికాసుతః । ఉభయోరపిసమ్బుధైయన్వాదు
భయగోశ్రతా ॥ * ॥ ఇతి । దత్తస్యప్రతిగృహీతృగోత్రమేవ , “ ॥ శ్లో ॥
గోత్రాన్తరప్రవిష్టానాం దాయమాశౌచమేవవా । జ్ఞాతిత్వంచనివర్తంతై
తతుకలేనర్వమిష్యతే ॥ ” ఇతిస్తరణాత్ । యత్రపైతీననివచనమ్ —
॥ వా ॥ అథదత్తకృత్రిమపుత్రికాపుత్రయేత్రజాఃపరిగ్రహేణాగ్నేణ జా
తాద్వాముష్యాయణకాభవన్తి ॥ * ॥ ఇతితదుపనయనానన్తరం గోత్రా
న్తరే యోదత్తస్తద్విషయమిత్యథస్తాన్నిరూపితమ్ । ధారాపూర్వందత్తా
యావివాహోర్పూర్వం మృతాయాభర్తుగోత్రేణవా పితృగోత్రేణవా
క్రియాకార్యా , “ ॥ శ్లో ॥ దత్తాఽనూధాచయాకన్యా సంసార్కార్యా భ
త్పగోత్రతః ॥ ” ఇతి , “ ॥ శ్లో ॥ స్వగోత్రాద్భృశ్యతే నారీవివా
హోత్సప్తమేవదే । ” ఇతిభుభయధాన్తరణాత్ । అనేకభర్తుకాయా ఆ
ద్యభర్తు గోత్రేణ కర్తవ్యమ్ । తదాహఋశ్యశృణః — ॥ శ్లో ॥ స్త్రీ
ణామద్యస్యవైభర్తుర్యన్తోత్రం తేననిర్వపేత్ । యదిత్వక్షతయోనిస్సన్య
త్పతిమన్యం సమాశ్రితా ॥ తస్మోత్రేణ తదాదేయం పింజంశ్రాద్ధం తథా
దకమ్ ॥ * ॥ ఇతి । స్మృత్యన్తరే — ॥ శ్లో ॥ గోత్రస్యత్వపరిజ్ఞానే కా
శ్యపం గోత్రమిష్యతే । యన్వా దాహుశ్శ్చృతిస్సర్వాః ప్రజాఃకాశ్యపసం
భవాః ॥ పితృదీనాంనామయదా పుత్రైర్మజ్ఞాయతేతదా । పృథివీమ
త్పితావాచ్యస్తత్పితాచాన్తరిక్షసత్ ॥ అభిధానాపరిజ్ఞానే దివిపత్నృపి

తామహః ॥ * ॥ ఇతి । రాజవిశోఃపురోహితగోత్రైణకార్యమ్ । తథాచ
కాత్యాయనః — ॥ శ్లో ॥ పురోహితస్యగోత్రైణకార్యా రాజవిశోఃక్రి
యాః । దద్యాత్పిష్టోదకశ్రాద్ధం తూష్ణింశూద్రస్యనామతః ॥ * ॥ ఇ
తి । తచ్ఛనామశూద్రస్యదాసాస్తమిత్యాహబాధాయనః — ॥ శ్లో ॥ శ
ర్వాస్తంబ్రాహ్మణసోక్తం వర్మాస్తం క్షత్రియస్యతు । ఘోషాస్తం చై
వవైశ్యస్యదాసాస్తం శూద్రజన్మనః ॥ * ॥ ఇతి । స్వసూత్రైణ సపిండీక
రణం కార్యమ్ , “ ॥ శ్లో ॥ అలభ్యాత్త్యయసూత్రస్యశ్రాద్ధాస్తంపరసూ
త్రతః । కుర్యాత్సపిండీకరణం స్వసూత్రైశ్చవనాన్యతః ॥ ” ఇతిభరద్వా
జస్తరణాత్ । అపుత్రాయాఃపత్నీసాసపిండ్యభర్తాన్వపిత్రాక్షీ
భోజయిత్వా స్వసూత్రాదిపిండైస్సహ తత్పిండంసంయోజయేత్ , “ ॥ శ్లో ॥
స్త్రీమృతాహేస్త్రీయోభాజ్యాః పితరస్త్రీసపిండినే । పిత్రాదేరేవ
ఘోషామస్యాత్పిండదానంతు వర్గయోః ॥ అపుత్రాయాం మృతాయాం
తు పతిఃకుర్యాత్సపిండతామ్ । శ్వశ్రాద్ధాదిభిస్సహైవాస్యాససపిండీకరణం
భవేత్ ॥ పత్నీసాసకుర్యాత్సపిండతామ్ ॥ ” ఇ
త్యాదిస్తరణాత్ । పత్నీమృతాహశ్రాద్ధేతు పత్నీమాతృపితామహీరోఘ
జయేత్ , “ ॥ శ్లో ॥ స్త్రీశ్రాద్ధేవృణుయాద్భర్తా పత్నీమాతృపితామ
హీః । పితృవ్యాగ్రజయోశ్శ్రాద్ధే తత్తత్పితృపితామహౌ ॥ ” ఇతిస్త
రణాత్ । స్మృతిరత్నేతు — ॥ శ్లో ॥ అభర్తురోపితిఃపిండం భర్తృపిండైని
యోజయేత్ । యదిజీవతిభర్తాతు శ్వశ్రాద్ధాదిమనియోజయేత్ ॥ పత్య
జీవతి సంసర్గః స్త్రీపిండేషుస్త్రీయాభవేత్ । మృతేభర్తరీపత్నీచ స
ర్వత్రైవినిర్ణయః ॥ అనపత్యాయదానారీ పతిపిండైస్సయోజయేత్ । య
దాపుత్రవతీనారీపితామహ్యాదిభిస్సహ ॥ * ॥ ఇతి । సంక్రమేఽపి —
॥ శ్లో ॥ మృగప్రియాయాశ్చ తదైవలోకేపతస్త్రిస్తాఃపతిపిండయోగమ్ ।
జీవత్ప్రియాయాశ్చ తదైవపిండం శ్వశ్రాద్ధాదిపిండైస్సహ సంసృజేద్ధి ॥ * ॥
ఇతి । పిత్రాస్సపిండీకరణం జ్యేష్ఠైవైవ కార్యమ్ , ॥ శ్లో ॥ సర్వేరనుమ
తిం కృత్వా జ్యేష్ఠేనైవచ యత్యుతమ్ । ద్రవ్యేణచావిభక్తేన సన్వేశే
వకృతం భవేత్ ॥ సపిండీకరణంపిత్రార్షకార్యమఖిలైస్సన్మతైః । ఏకేనాపి

కృతేనమ్యస్సుత్రత్వగుణసమ్భవాత్ ॥ జ్యేష్ఠపుత్రస్యసద్భావేకనిత్యఃకు
రుతేక్రియామ్ । ప్రేతత్వాన్నవిముచ్యేతపితృత్వంచనగచ్ఛతి ॥ జ్యేష్ఠ
పుత్రేతుదూర్ఘాకనిష్ఠస్తుయధోదితమ్ । కుర్యాత్ప్రిత్రస్తు సంసారం సపి
ణ్డీకరణంనచ ॥ యవీయసాకృతంకర్మప్రేతశబ్దంవిహాయతు । తదగ్రజై
నకర్తవ్యంసపిణ్డీకరణంపునః ॥ నవశ్రాద్ధంసపిణ్డీత్వం శ్రాధాన్యపిచషో
డశ । ఏకేనైవతుకార్యాణిసంవిభక్తధనేష్వపి ॥ * ॥ ఇత్యాదివచనాన్య
శ్రావగస్తవ్యాని । పతచ్ఛాధస్తాత్ప్రతిపాదితమ్ । జ్యేష్ఠస్యాపతీకత్వే
కనిష్ఠపవసపిణ్డీకరణం కుర్యాత్, తస్యైవసాగ్నికత్వాత్ । తథాపైరీనసిః —
॥ శ్లో ॥ సపిణ్డీకరణంపుత్రఃపితుఃకురీత్ యోఽగ్నిమా ॥ అనగ్నేస్తుక్తి
యానాన్యాహ్యోకోద్దిష్టాదృతేకత్వచిత్ ॥ * ॥ ఇతి । స్మృత్యంతరేచ —
॥ శ్లో ॥ యద్యగ్నిజ్ఞూరకౌవిప్రస్సాపిణ్డీన్యసముపస్థితే । భ్రాతృభిఃకా
రయేచ్ఛాద్ధంసాగ్నికైర్విధివత్తతః ॥ ఔపాసనాగ్నోదూర్ఘాసమీపేభ్రా
తరిస్థితే । యద్యగ్నోజుహుయాద్వాపిపాశౌవాసహిపాతకీ ॥ జ్యేష్ఠపు
త్రోఽగ్నిమాన్నసాగ్నికనిష్ఠస్త్వగ్నిమాన్యది । కనిష్ఠపవకురీత్సపిణ్డీకర
ణంపితుః ॥ * ॥ ఇతి । ఉద్వాహానంతరం పునస్సపిణ్డీకరణంకర్తవ్యమ్ ॥ శ్లో ॥
జ్యాయస్యగ్నావనన్యస్తుసాగ్నిపిత్రాన్సపిణ్డీనమ్ । కుర్యాత్త్యక్త్వాప్రే
తశబ్దంసత్యగ్నావగ్రజఃపునః ॥ * ॥ ఇతి । పునస్సపిణ్డీకరణప్రకారశ్చ
వ్రికాయామభిహితః ॥ శ్లో ॥ యవీయసాకృతేశ్రాద్ధేప్రేతశబ్దంవిహాయ
చ । తదగ్రజైనకర్తవ్యంసపిణ్డీకరణంపునః ॥ సపిణ్డీకరణంనామపునః
పార్వణవద్భవేత్ । అర్ఘ్యసంయోజనంకుర్యాత్ప్రిణ్డీకరణంయోజనంతథా ॥
ప్రేతశబ్దాద్వినిర్ముక్తఃపునస్తైనననిగ్దిశేత్ । ప్రేతశబ్దంవినాసర్వంకార్య
మిత్యావగాతమః ॥ * ॥ ఇతి । హేమాద్రాతు — ॥ శ్లో ॥ సపిణ్డీకర
ణంనామపునఃపార్వణధర్మవత్ । పితృశబ్దైనకర్తవ్యంప్రేతశబ్దంవిహాయ
చ ॥ అర్ఘ్యసంయోజనంనాస్తిపిణ్డీకరణంయోజనంతథా । ఏకాదశేఽహ్నిక
తావ్యంసపిణ్డీకరణంపునః ॥ ద్వాదశాహేనకర్తవ్యమితశాతాతపోఽబ్రవీ
త్ । యస్సపిణ్డీకృతంప్రేతంపునఃపిణ్డీకరణంయోజయేత్ ॥ విధిఃస్మృతేనభవతిపి
తృహాహాపజాయతే ॥ * ॥ ఇతి । ఏవంచార్ఘ్యపిణ్డీకరణంయోగయోగ్యైకత్వః ।

అత్ర కేచిదాహుః — || వా || పునఃసపిణ్డసంయోగనిషేధశ్రవణాత్,
 “ || శ్లో || సపిణ్డీకరణేవృద్ధైః పృథక్త్వం నోపపద్యతే । పృథక్త్వైశ్చ కృతేష
 శ్చాత్పునఃపిత్రాస్సపిణ్డతా || ” ఇత్యేకొద్దిష్టనిషేధశ్రవణాచ్చ, “ పునః
 పార్వణధర్మవత్ ” ఇతిపార్వణధర్మమాత్రస్మరణాచ్చ, పునఃసపిణ్డీకరణం
 పార్వణవిధానేనకర్తవ్యమ్ || * || ఇతి । అత్ర పునస్సపిణ్డీకరణేతతఃపూ
 ర్వంనమాసికానిపునఃకర్తవ్యాని, సపిణ్డీకరణమాత్రస్యపునఃకరణవిధా
 నాత్, “ || శ్లో || సపిణ్డీకణాదూర్ధ్వంనైకోద్దిష్టంసమాచరేత్ || ” ఇత్యే
 కొద్దిష్టరూపమాసికనిషేధశ్రవణాచ్చ ।

సపిణ్డీకరణాదావగ్నినిర్ణయః

అథసపిణ్డీకరణాదిశ్రాద్ధేష్వగ్నినిర్ణయః । తత్రయాజ్ఞవల్క్యః —
 || శ్లో || కర్తృస్సార్థం వివాహాగ్నోక్తురీతప్రత్యహంగృహీ || * || ఇతి ।
 శ్రీధరీయే — || శ్లో || ద్వాదశాహేత్రిపక్షైః పాషణ్డాసేమాసికాబ్ధికే ।
 సపిణ్డీకరణంకుర్యాత్ప్రత్యై రౌపాసనేతుతః || * || విష్ణుః — || శ్లో ||
 సపిణ్డీకరణంపిత్రాఃకుర్యాదౌపాసనేతతః । అథావేలోకికేహ్యగ్నోన్యం
 సంపాదయేచ్ఛుధః || * || ఇతి । లోకికాగ్నోవితివిధురవిషయమ్ || తథా
 శ్చూర్ణస్తరే — || శ్లో || ఔపాసనాగ్నోకర్తవ్యంమాతాపిత్రార్ధురోర
 పి । అన్యేహంలొకికాగ్నోతువిధురన్యచలోకికే || వటుశ్చేచ్ఛిగ్లోకికాగ్నో
 చకుర్యాత్ప్రత్యైస్సపిణ్డనమ్ || * || ఇతి । అన్యత్రాపి — || శ్లో || కుర్యా
 దౌపాసనేశ్రాద్ధంమాతాపిత్రార్ధధావిధి । అన్యేహంలొకికేతద్వద్భ్య
 స్సూచార్యవ్యసగ్నికః || * || ఇతి, || శ్లో || సపిణ్డీకరణంకుర్యాదగ్నో
 పాసనేద్విజః । మాతాపిత్రార్ధురోన్వైవనైతరేహంతులోకికే || * || ఇతి ।
 అఖండాదశే — || శ్లో || పిత్రాస్సపిణ్డీకరణంకుర్యాదౌపాసనేతుతః ।
 ఇతరేహంసపిణ్డానాంలొకికాగ్నోవితిస్థితిః || * || ఇతి । సాయణీయే —
 || శ్లో || సపిణ్డీకరణంకుర్యాత్ప్రత్యై రౌపాసనానలే । తథామాతామహా
 స్యాపిమాతామహ్యశ్చనిర్ణయః || తథాసీమన్తజాతస్యజ్యేష్ఠస్యాపిసపి
 ణ్డనమ్ । ఔపాసనాగ్నోకర్తవ్యంజనకస్యసమోహినః || పితామహస్య
 తత్పతృత్యైః కార్యమాపాసనానలే || * || శ్చూర్ణస్తరే — || శ్లో ||

మాతుః పిత్రోర్నాతులూదేర్నరణైతుస్వవహీనా । సాపిండ్యం మాసికా
 దీంశ్చ తత్తతూస్మైణకారయేత్ ॥ అపుత్రస్యపితృవ్యస్యజ్యేష్ఠస్యాప్య
 సుతస్యచ । సపిండీకరణంకుర్యాత్స్వస్వాపాసనవహీనా ॥ * ॥ ఇతి । అ
 న్యత్రాపి — ॥ శ్లో ॥ మాతుః పిత్రోర్నాసికాదీన్ దౌహిత్రస్త్వీయవ
 హీనా । తథామహాలయాదీంశ్చ కుర్యాత్పర్వణతశ్శుచిః ॥ * ॥ ఇతి ।
 తదేవంమాతాపిత్రోర్నాతామహమాతామహూర్నాతులస్యాపుత్రస్య
 జ్యేష్ఠభ్రాతృః పితృవ్యస్యాచార్యస్యచ స్వాపాసనేసాపిండ్యాదిపార్వణశ్రా
 ద్ధంకుర్యాదితిస్థితమ్ । యత్తుతైశ్చిదుక్తమ్ — ॥ వా ॥ పిత్రోర్నాతా
 మహయోశ్చశ్రాద్ధమాపాసనేఇతరేహం శ్రోత్రియాగారాదాహృతే
 లాకికాగ్నోక్తవ్యమ్ ॥ * ॥ ఇతి తత్పూర్వోక్తస్తృత్యనభిజ్ఞానవిలసితత్వా
 దుపేక్ష్యమ్ ।

అగ్నోకరణం ద్వివిధమ్ , కాత్యాయనాశ్వలాయనాద్యుక్తం పి
 తృయజ్ఞధర్మకమేకమ్ , ఆపస్తంబాద్యుక్తం తద్ద్రోహితమనన్యత్ , తత్స్వ
 రూపం చాగ్రవత్సృతే । ఉభయవిధమగ్నోకరణ మప్యనాహితాగ్నేరౌ
 పాసనవత ఆహితాగ్నే రవ్యధాధానేనాపాసనవత ఔపాసన ఏవ , స
 ర్వాధానేనాపాసనవత్త్వసంభవేఆపస్తంబోక్తాగ్నోకరణ హిమామస్య
 లోపః నతువైతానికాగ్నోపనుష్ఠానమ్ , “ శ్రోతంవైతానికాగ్నిమ్ ” ఇ
 త్యభిధానాత్ । నచలాకికాగ్నోదేవతాదేరివాగ్నేరపి , ప్రతినిధ్యభావా
 త్ । అతఏవసర్వాధానేనాపాసనాభావవిషయేధూర్తస్వామినాభావ్యకా
 రేణోక్తమ్ — ॥ వా ॥ శ్రాద్ధమూర్ధ్వం హిమామాతగర్తవ్యం బ్రా
 హ్మణాహవనీయాగ్నోతస్యాపిప్రధానత్వాత్ ॥ * ॥ ఇతి । తస్యాపి -
 హిమామూర్ధ్వం క్రియమాణస్యానాశనలక్షణస్యశ్రాద్ధస్యాపీత్యర్థః ।
 పితృయజ్ఞధర్మకాగ్నోకరణస్యతుసర్వాధానేనాపాసనాభావేఽపిననివృ
 త్తిః , “ కర్మస్మార్తం వివాహాగ్నోకుర్వీతప్రత్యహం గృహీ ” ఇత్యాది
 నోపదిష్టాపాసనాగ్నౌభావేఽపి పితృయజ్ఞవదిత్యతిదేశతః ప్రాప్తదక్షిణా
 గ్నేస్సమృద్ధవాద్దక్షిణాగ్నోపనుష్ఠానమ్ । అనేనైవాభిప్రాయేణమారణ్డై
 యేనోక్తమ్ — ॥ శ్లో ॥ ఆహితాగ్నిస్తుజుహుయాద్దక్షిణాగ్నోసమాహీ

తః || * || ఇతి । ఆపస్తమ్బోక్తాగౌర్కరణేతు పిణ్డపితృయజ్ఞవశిత్యతదేశా
భావానృదక్షిణాగ్నిప్రాప్తిరితినర్వాధానెఘార్తస్వామ్యుక్తాగౌర్కరణా
భావోయుక్తః । పూర్వోక్తాభిప్రాయేణవాయుపురాణేఽపుష్కమ్ || శ్లో ||
ఆహృత్యదక్షిణాగ్నింతు హిమామార్థంవైప్రయత్నతః । అగ్న్యధాంతౌ
కికంవాపి జుహుయాత్సర్వసిద్ధయే || * || ఇతి । అస్యాయమర్థః — అగ్నౌ
కరణహిమామార్థం గృహ్యగ్న్యభావేదక్షిణాగ్నిం లోకికాగ్నింవాఽఽ
హృత్యహిమామకర్తృసిద్ధయే జుహుయాదితి । అత్రదక్షిణాగ్నిపక్షస్య
ప్రవాసాదినాఽసమ్భవేలోకికాగ్నిపక్షః, తస్యేతిదేశోపదేశరూపప్రమాణ
ద్వయావగతదక్షిణాగ్న్యభాధకత్వేనాగత్యాఽఽశ్రయణీయత్వాత్ ।
అతపవప్రయత్నతోదక్షిణాగ్నిమాహృత్యేతుష్కమ్ । దక్షిణాగ్న్యస
న్నిధానేహస్తేవాలోకికాగ్నౌవా అగ్నౌకరణం కుర్యాది యత్రాపి ప్రవా
సాదినాదక్షిణాగ్న్యసమ్భవేలోకికాగ్నౌద్విపక్షోపూర్వోక్తన్యాయాదవ
గస్తస్య । లోకికాగ్నేస్తుతాదృశవిశేషానవగమాత్ పాణినాసహసమువిక
ల్పపవ । యద్యపిన్యాయతోఽగ్నేః ప్రతినిధ్యభావః, తథాపినప్రతినిధి
న్యాయేనాత్రదక్షిణాగ్న్యదెరుపాదానమ్ । కింతుగృహ్యగ్న్యభావే
నతత్సాధ్యకర్తృణాఽననుష్ఠానేప్రాప్తేవచనేనాగృహ్యగ్న్యాదావపిగృహ్య
గ్నిసాధ్యంకర్తృవిధీయత ఇతినశ్చిద్దోషః । తథానారదీయే — || శ్లో || అ
గ్న్యభావేతుచిప్రస్యపాణౌహిమామోవిధీయతే । యథాఛారంప్రకుర్వీ
తపాణావగ్నౌతువాద్విజః || * || ఇతి । యత్తుష్కత్యన్తరమ్ — || శ్లో ||
హస్తైఃకౌర్కరణంకుర్యాత్సర్వాధానీనలోకికే । అద్దాధానీతుగృహ్య
గ్నౌజుహుయాత్పితృయజ్ఞవత్ || * || ఇతి, అత్రనలోకికఇతివిధురాది
విషయమ్ । తథాచష్కత్యన్తరమ్ — || శ్లో || పాగ్నిరగ్నౌవనగ్నిస్తుద్వి
జపాణావధాపువా । కుర్యాదగ్నౌక్రియాంనిత్యం లోకికే నేతినిశ్చిత
మ్ || * || ఇతి । అస్యాయమర్థః — అగ్నిమాఘరుషదౌపాసనాగ్నౌద
క్షిణాగ్నౌలోకికాగ్నౌవాపూర్వోక్తవ్యవస్థయాఽగౌర్కరణంకుర్యాత్,
భార్యావిధురతయాదాయాత్ప్రగస్వీకృతౌపాసనతయావాయోఽగ్ని
రహితస్సతుద్విజపాణావపువాఽగౌర్కరణంకుర్యాన్మజాతులోకికాగ్నౌ

కుర్యాదితి । యత్తుమనునోక్తమ్ — ॥ శ్లో ॥ అగ్న్యభావేతువిప్రస్య
 పాణావేవోపపాదయేత్ ॥ * ॥ ఇతి, తద్బ్రహ్మచారివిషయమ్ । తదా
 హజాతుకర్ణిః — ॥ శ్లో ॥ అగ్న్యభావేతువిప్రస్యపాణౌదద్యాత్తుదక్షి
 నై । అగ్న్యభావః స్మృతస్తావద్యావద్యాభ్యాం నవిదతి ॥ * ॥ ఇతి ।
 “ ॥ శ్లో ॥ అనేయమాంశాకితద్బ్రహ్మచారివ్యవసాగ్నికః ॥ ” ఇతివచ
 నం సపిండీకరణవిషయమ్ , తత్పూర్వముక్తమాపస్తమ్బాదివిషయంవా ।
 తథావత్కృతే । వృద్ధమనుః — ॥ శ్లో ॥ కుర్యాదనువసీతోఽపి శ్రాద్ధమే
 కోహియస్సతః । పితృయజ్ఞాహుతిం పాణౌజహుయా వృన్త్రాపూర్వక
 మ్ ॥ * ॥ ఇతి । విద్యమానేఽవ్యగౌక్తామ్యాదిషుచతుష్కాశ్రద్ధేషుపా
 నావేవహుయామః । తదాహగృహ్యకారః — ॥ శ్లో ॥ అన్వష్టకంచ పూ
 ర్వేషుగ్నాసిమాన్యధపార్షణమ్ । కామ్యమభ్యుదయేఽష్టమ్యామేకొద్దిష్ట
 మధాష్టమమ్ ॥ చతుర్ద్వాద్యేషుసాగ్నినాం వహ్నౌహుయామోవిధీయతే ।
 పితృబ్రాహ్మణహస్తైస్సావ్యదుత్తరేషుచతుర్ద్వపి ॥ * ॥ ఇతి । అష్టకా
 శ్రద్ధాదినోత్తరదిశైశ్చియమాణం శ్రాద్ధమన్వష్టకమ్ , పూర్వదిశైశ్చియ
 మాణం సప్తమ్యాం క్రియమాణం శ్రాద్ధంపూర్వేషురితుక్తమ్ , మా
 సిమాసీత్యనమాసిశ్రాద్ధముక్తమ్ , పార్షణం త్రిపురుషోద్దేశేనక్రియ
 మాణమమావాస్యాదిశ్రాద్ధమ్ , కామ్యమ్ - ఫలకామనయాక్రియమాణ
 మ్ , అభ్యుదయ ఇత్యనేనాభ్యుదయకముక్తమ్ , అష్టమ్యామితి పదేనాష్ట
 కాఖ్యం శ్రాద్ధముక్తమ్ , ఏకముద్దిశ్యక్రియమాణమేకొద్దిష్టమ్ , ఏషామ
 ష్టవిధానాం శ్రాద్ధానామభ్యేషుచతుర్లుసాగ్నికానాంబహ్వగ్నికానామే
 కాగ్నినాంచ పూర్వోక్తవ్యవస్థయాఽగౌహుయామోవిధీయతే , ఉత్త
 రేషుచతుర్లుహుయామః పితృబ్రాహ్మణహస్తైస్సావ్యదిత్యర్థః । ఆద్యేషుచ
 తుర్ద్వపిప్రవాసాదినాఽపాసనాసన్నిధానేద్విజపాణావపునాకర్త
 వ్యమ్ । తదాహవిష్ణుధర్మోత్తరే మారకణ్డేయః — ॥ శ్లో ॥ అనాహితా
 గ్నిశ్చౌపాసనైగ్న్యభావేద్విజేఽపునా ॥ * ॥ ఇతి । ఔపాసనాగృ
 హ్యగ్నిః । విజ్ఞానైశ్చరీయే — ॥ శ్లో ॥ ఆహితాగ్నిస్తుజహుయాద్దక్షి
 నాగౌసమాహితః । అనాహితాగ్నిరౌపాసనైగ్న్యభావేద్విజేఽపున

వా || * || ఇతి । అస్సగ్నౌక్రమణం జలనమీషేశాద్ధకరణే వేదితవ్యమ్ ।
 తదాహ కాత్యాయనః — || శ్లో || విష్ణుధర్మోష్టరేచాపునూర్జుణ్డేయేన
 యః స్మృతః । సయదాఽపాంసమీషేసాచ్చాద్ధేజ్జయోవిధిస్తదా || * ||
 ఇతి । యదాతుపాణిహూమపక్షస్తదైకస్యైవవిప్రస్యపాణౌహూమో
 నతునర్వవిప్రాణామిత్యాహ కాత్యాయనః — || శ్లో || పిత్రైవయః ప
 జ్జీరమాధ్యన్యస్తస్యపాణావనగ్నికః । హుత్వామస్త్రీవదన్యపాంతుష్ణీం
 పాత్రేషునిక్షిపేత్ || * || ఇతి । మనుః — || శ్లో || అగ్న్యభావేతువి
 ప్రస్యపాణావేవోపపాదయేత్ । పరుశ్శ్రుదర్భానాస్తీర్యయతోహ్యగ్ని
 సమోద్విజః || * || ఇతి । అగ్నిసమత్వాత్పిత్ర్యబ్రాహ్మణం పరుశ్శ్రుద
 రిస్తీర్యజుహుయాదిత్యర్థః । యత్తుయమెనోక్తమ్ — || శ్లో || దైవవిప్ర
 కరేఽనగ్నికృత్వాఽగ్నౌక్రమణంద్విజః || * || ఇతి , తత్రవికల్పేనవ్యవస్థా
 ద్రుప్తవ్యా । అత్రాపతీక్రమణైకపాణిహూమైవిశేషమాహ కాత్యాయ
 నః — || శ్లో || అపతీక్యోదావిప్రశ్శాన్ధంకుర్వీతపార్వణమ్ ।
 పిత్ర్యవిప్రైరనుజ్ఞాతోవిశ్వేదేవేషుహూయతే || * || ఇతి । వాయుపురా
 ణేచ — || శ్లో || అభార్యదైవికేకురాన్యేచ్ఛపం పిత్ర్యనివేదయేత్ ।
 నహిస్మృతాశ్శేషభాజోవిశ్వేదేవాః పురాణైః || * || ఇతి । విశ్వేదేవ
 కరేహూమపక్షేహుతశేషం పిత్ర్యర్థభోజనేష్వేవనిక్షిపేదిత్యర్థః । స్మృ
 త్యంతరేచ — || శ్లో || దైవవిప్రకరేభార్యః కృత్వాఽగ్నౌక్రమణంద్విజః ।
 శేషయేత్పిత్ర్యవిప్రేభ్యః పిణ్డాథ్థేషేషయేత్తదా || అగ్నౌక్రమణశేషంతు నద
 ద్యాదైవశ్వదేవికే || * || ఇతి । యమః — || శ్లో || అగ్నౌక్రమణవత్త
 త్రహూమోదైవకరేభవేత్ । పరుశ్శ్రుదర్భానాస్తీర్యయతోహ్యగ్ని
 సమోహిసః || * || ఇతి । యదాదైవవిప్రకరేహూమస్తదామహాలయాదౌ
 పితామహశ్రాద్ధార్థం వైశ్వదేవవిప్రభేదేఽపి సకృదేవానుష్ఠేయః ,
 యదాపిత్ర్యబ్రాహ్మణకరేహూమస్తదామాతామహబ్రాహ్మణకరేఽ
 పి పృథగనుష్ఠేయః , “ || శ్లో || వైశ్వదేవే యదైకస్మిన్ భవేయుర్ద్వైవద
 యోద్విజాః । తదైకపాణౌహూతవ్యం స్యాద్విధిర్విహితస్తథా || మా
 తామహస్యభేదేన కుర్వాదితి వినిర్ణయః । ” ఇతిష్మరణాత్ । పాణౌయ

తూర్తవ్యం తదాహ శౌనకః — || వా || అనగ్నిశ్చేదాద్యంగృహీత్వా
భవత్స్వేవాగ్నోకరణమితి పూర్వం తథాఽస్తు || * || ఇతి । అయమధః —
అద్యమ్ - ఘృతాంశ్లుతమన్నమ్, గృహీత్వాభవత్స్వేవాగ్నోకరణఘృతా
మం కరిష్యే ఇతి పూర్వం పృష్ట్యా, తథా స్త్వితైరనుజ్ఞాతోజుహుయాదితి ।
పాణితలేహుతస్యాన్నస్యవినియోగమాహ గృహ్యపరిశిష్టకారః || శ్లో ||
యచ్చపాణితలేదత్తం యచ్చాన్యదుపకల్పితమ్ । పక్షీభావేనభాక్తవ్యంపు
థగ్భావోనవిద్యతే || అన్నంపాణిత లేదత్తం పూర్వముశ్చైత్యబుద్ధయః ।
పితరస్తేనతృప్త్యన్తిశేషాన్నంనలభన్తితే || * || ఇతి । యత్తుశౌనకవచన
మ్ — || శ్లో || తేసుతద్భుక్తవత్స్వన్నమన్యదన్నంచ భూజయేత్ || * ||
ఇతి, పాత్రస్థాపితం పాణిహుతం పూర్వం భుక్తవత్సు బ్రాహ్మణేష్యితిత
స్యార్థః । కాలాదర్శేఽపి — || శ్లో || దైవార్థపాణోజుహుయాదభార్యోఽ
న్యోయధార్హతః । పాణోహుతం యదన్నం తత్పృథజ్ఞాశ్చోతికుత్రచి
త్ || * || ఇతి । అనేనైవాభిప్రాయేణకాత్యాయనః — || శ్లో || హస్తై
హుతం యదన్నీయాద్బ్రాహ్మణోజ్ఞానమర్చయః । నష్టంభవతితచ్ఛాన్తిధ్వి
తిశాతాతపోఽబ్రవీత్ || * || ఇతి । పారిజాతేతు — || శ్లో || హస్తైహుతంతు
నాన్నీయాదబ్జంముక్త్యాఽనుమానికమ్ । అగ్నోప్రత్యేవణంకార్యం సపిండీ
ప్రేతకర్తృసు || * || ఇతి । తదేవమనాహితాగ్నైరౌపాసనవతఃపితాగ్నేరథా
థానేనౌపాసనవతఃపాసనపవసపిండీకరణాదిశ్రాద్ధంకర్తవ్యమ్ । సర్వా
థానేనౌపానాసమ్భవేతిపస్తమోక్త్యాగ్నోకరణస్యలోపః, పితృయజ్ఞధర్మకా
గ్నోకరణస్యనవివృత్తిః, కింతుదక్షిణాగ్నావనుస్థానం దక్షిణాగ్నౌసన్నిధా
నేలోకికాగ్నౌపాణోవాజలేవాఘృతామఃకర్తవ్యః । పవమనాహితాగ్నే
రప్యోపాసనాసన్నిధానే పితృయజ్ఞధర్మకమగ్నోకరణం లోకికాగ్నోద్విజేఽ
పువాకుర్యాత్ । దాయాత్ప్రగృహీతాగ్నిర్బ్రహ్మచారివిధురశ్చపాణౌ
కుర్యాన్నలోకికాగ్నౌ । కామ్యాదిచతుష్టయేఽపిపాణావేవఘృతామః । ఆ
పస్తమోక్తమగ్నోకరణమనాహితాగ్నిర్దూరస్థాగ్నిశ్చైత్యలోకికాగ్నౌకుర్యా
త్, బ్రహ్మచారివిధురశ్చలోకికాగ్నౌకుర్యాత్, “ || శ్లో || ఔపాసనా
గ్నోదూరస్థకేచిదిచ్చన్తిసత్తమాః । పాణావేవతుఘృతవ్యమితివైతత్స

మజ్జసమ్ || ప్రాచీనావీతినాపూముః కార్యోక్తౌద్విజసత్తమాః | తచ్ఛే
 వంవిప్రపాత్రైషువికిరేతస్సంప్రకహరిమ్ || అభార్యోదూరభార్యశఽ
 బ్రహ్మచారీచపైతృకే | అగ్నోకరణమేతేహం వహ్నివేవోచితంభవేత్ ||”
 ఇతిష్టరణాత్ | “ అగ్నిముఖావైదేవాః , పాణిముఖాఃపితరః ” ఇత్యవిశేషే
 ణశ్రవణాదాపస్తమోబ్రుక్తమగ్నోకరణమపి విభురాదయః కురుభ్యః , పా
 ణా విత్యపరే | తద్వయంపితృబ్రాహ్మణకరవైశ్వదేవికబ్రాహ్మణకర
 వ్యావికల్పేనభవతి | అభార్యకర్తృకంతువైశ్వదేవికబ్రాహ్మణకరపవకర్త
 వ్యమితిమాధవీయస్మృతి చన్ద్రికాద్యుక్తార్థనిమగ్నః | సర్వాధానేనాపాన
 నాసమ్భవేఅపస్తమోబ్రుక్తాగ్నోకరణస్యాపిననివృత్తిః , కింతులౌకికాగ్నా
 వనుష్ఠానమితిమతాన్తరమ్ | అన్యతస్సర్వమత్రాపినమానమ్ | పత్యాం
 రజస్వలాయాం సత్యేపాననే తామనాదృత్య సపిణ్డీకరణశ్రద్ధంకుర్యా
 త్ , “ || శ్లో || ఋతుమత్స్వపిదారేషుదిదేశస్థోఽవ్యసగ్నికః | అన్నేనై
 వాబ్దికంకుర్యాద్ధేమావౌవాఽఽమేననక్వచిత్ || ” ఇతిష్టరణాత్ | ప్ర
 త్యాబ్దికేపత్యైమధ్యమపిణ్డదానవిధానే తామనాదృత్య శ్రద్ధంకుర్యా
 త్ | ముతసాపిణ్డేపత్యై, పిణ్డదానాభావాన్నిషేధాభావాచ్చ | అగ్నివి
 ఛేదేతు “ || శ్లో || ద్వయోస్సాధారణో వహ్నిస్సహసంసాగరసంస్కృ
 తః || * || — || శ్లో || విశోధ్యకాయంవివిధైస్తుకృచ్చైర్ద్రవ్యప్రదానంకు
 రుతేయధార్థమ్ | అతఃపరస్తాతహభార్యయాచయతాసురగ్నోకరణం
 వదేత్యః || * || ” ఇత్యాదిచచనైస్సన్ధానైపత్తిసాపేక్షత్వావగమాత్కాలా
 న్తరేఽగ్నిస్సన్ధాయాపాననాగ్నోసాపిణ్డ్యంకుర్యాత్ , తస్యకాలాన్తరే
 సావకాశత్వాత్ , “ || శ్లో || సావకాశంతుయత్కార్యం సతత్కుర్యా
 ద్విదూషితే || ” ఇతిష్టరణాత్ | తథాగృహ్యపరిశిష్టై — || శ్లో || ఋతు
 మత్స్వపిదారేషు ధార్యాగ్నిస్తుభవేద్యది | సపిణ్డీకరణశ్రద్ధంకుర్యాదే
 వావిచారయత్ || * || ఇతి | స్మృత్యన్తరే — || శ్లో || సపిణ్డీకరణేప్రా
 తైభార్యాయదిరజస్వలా | సపిణ్డీకరణం నస్యాదగ్నావనుగతేనతి || * ||
 ఇతి | అన్యత్రాపి — || శ్లో || శ్రద్ధకర్తుర్యదాభార్యహ్యశౌచాన్తై
 రజస్వలా | శ్రద్ధశేవంప్రకుర్వీత వర్జయిత్వాసపిణ్డనమ్ || * || ఇతి |

గౌతమోఽపి — || శ్లో || శ్రాద్ధీయేఽహనిసంప్రాప్తైయస్యభార్యా
 రజస్వలా । శ్రాద్ధంతత్రనకర్తవ్యంపశ్చమేఽహని || * || ఇతి । శ్రాద్ధ
 మత్రసపిండీకరణమ్ । మృతపత్యాఽర్జసస్వలాయామపి పశ్చమదినే
 భర్తృసపిండీకరణముక్తంస్తృత్యంతరే — || శ్లో || సపిండీకరణేప్రాప్తే
 ప్రేతపతీఽర్జసస్వలా । సపిండీకరణంసస్యతపశ్చమేఽహని కారయే
 త్ || * || ఇతి । ఏతదపుత్రైభర్తరిప్రేతేపతీఽర్తృకసపిండీకరణవిషయమి
 త్యేకే, పుత్రాదికర్తృకవిషయమపీత్యనేయే, శిష్టాచారాదవ్యవస్థా । త
 త్రైవ — || శ్లో || మృతేభర్తరియానారీహ్యశౌచాస్తేరజస్వలా । శ్రా
 ద్ధశేషంప్రకుర్వీతసాఽత్వాసూత్రంవిసర్జయేత్ || * || ఇతి । యత్తు
 నారదవచనమ్ — || శ్లో || నష్టాగ్నిధూరభార్యశ్చపార్షణేసముపస్థితే ।
 అగ్నింసన్ధాయవిధిపచ్ఛాద్ధంకృత్వావిసర్జయేత్ || * || ఇతి, యచ్ఛ్రుతి
 కాఙ్క్షేవచనమ్ — || శ్లో || యస్యభార్యావిదూరస్థాపతితావ్యాధితాఽపివా ।
 అనిచ్ఛుఃప్రతిహాలావాతస్యాః ప్రతినిభౌక్రియా || శ్రాద్ధేఽహనితు
 సంప్రాప్తైయస్యభార్యారజస్వలా । అగ్నింసన్ధాయవిధిపచ్ఛాద్ధం
 కృత్వావిసర్జయేత్ || * || ఇతి, తనిర్వరవకాశమృతాహశ్రాద్ధవిషయ
 మ్, “ || శ్లో || మృతాహంసమతిక్రమ్యచక్షాఃకోటిపన్నమ || ”
 ఇతిలోకాత్యాదిస్తరణాత్ । “ || శ్లో || ఆమశ్రాద్ధంప్రకుర్వీతయ
 స్యభార్యారజస్వలా । సిద్ధానేననకర్తవ్యమామంతస్యవిధీయతే || ”
 ఇతికాత్యాయనాదివచనమ్, సపిండీకరణాదివ్యతిరక్తవిషయమ్, “ || శ్లో ||
 సపిండీకరణశ్రాద్ధమనైవైవసమాచరేత్ । వైవామేననహేమాఽవామా
 తాపిత్రోర్విశేషతః || ” ఇతిస్తరణాత్ । యస్యద్వాదశాహపవసపిండీకర
 ãంవిహితమ్, “ || శ్లో || సపిండీకరణంపిత్రైఃకుర్యాదకోహియస్సుతః ।
 అఘ్రితత్వాచ్ఛరీరస్యద్వాదశాహఃప్రశస్యతే || ఏకపుత్రోఽగ్నిమాంజై
 వకుర్వీతద్వాదశేఽహని || ” ఇత్యాదినాతస్యాపి “ యస్యభార్యావిదూర
 స్థా ” ఇతిన్యాయాదగ్నిసన్ధానపూర్వకంకర్తవ్యమ్ । ఏవంసంవత్సరాంతసా
 పిండ్యపత్యాఽర్జసస్వలాయాం పత్యాఃప్రతినిభాయ “ || శ్లో ||
 శ్రాద్ధీయేఽహనిసంప్రాప్తైయస్యభార్యారజస్వలా । అగ్నింసన్ధాయవి

ధివచ్చాగ్రీధంకృత్వావిసర్జయేత్ || ” ఇతి న్యాయాత్తస్యనిరవకాశత్వే
 నాగింసస్థాయసాపిణ్డ్యంకుర్యాత్ , తత్రసాపిణ్డ్యాకరణేపునష్టోడశప్ర
 సక్తేః , “ || స్తో || కుర్యాన్నిరవకాశంతునిత్యంనైమిత్తికంతథా || ” ఇతిశ
 ఘ్నస్తరణాచ్చ । తదేవమ్ “ పత్యాంరజస్వలాయాహాపాసనేవిద్యమానె
 తామనాదృత్యద్వాదశాహాదానపిణ్డీకరణంకుర్యాత్ , అగింసేచ్ఛేదేతు
 ఏకోద్దిష్టాంతంస్వకాలేకృత్వాపశ్చమదినాదాపుక్తకాలేఽగింసస్థాయ
 సాపిణ్డ్యంకుర్యాత్ , ఏకపుత్రాఽగింసమాంశచ్చకుశాదినాపత్యాంప్రతి
 నిధింకృత్వాఽగింసస్థాయద్వాదశాహాసపిణ్డనంకృత్వాతమగింసవిస్మ
 జేత్ , వత్సరాస్త్రసాపిణ్డ్యమగింసస్థానపూర్వకంకాలాంతరాభావాద్ర
 జస్వలాయామపిపత్యాంకుర్యాత్ , మాసికాబ్దికాదికంచాగింసస్థా
 యస్వకాలేకృత్వాతమగింసవిస్మజేత్ , ప్రేతపత్యాంరజస్వలాయాం
 సాపిణ్డ్యంపశ్చమదినేకుర్యాత్ , అపుత్రైభర్తరిప్రేతేయదిపతీఽకుర్యా
 త్తదైవపశ్చమైహింస , అన్యశ్చేతుర్యతేప్రేతపత్యాంరజస్వ
 లాయామపిస్వకాలేకుర్యాత్ ” ఇత్యపరే .

అయమత్రనిఘర్షః — అనాహితాగింసద్వాదశాహాతృతీయప
 త్నేవాతృతీయేమాసేవప్యేవైకాదశేమాసివత్సరాస్త్రేవాపుంసువనాద్యావ
 శ్యక శుభాగమేవాసపిణ్డీకరణంకుర్యాత్ , ద్వాదశాహప్రభృతిపట్నుది
 నేషుసప్తదశదినపర్యంతేషుత్రయోవింశద్దినేవాకుర్యాత్ , ఆహితాగిం
 శ్చేతరైరాహితాగైరనాహితాగైర్వామృతస్యసాపిణ్డ్యంద్వాదశా
 హాపవకుర్యాత్ , ఏకాదశదినేదర్శాహాతేసత్యేకాదశదినేసాపిణ్డ్యంకృ
 త్వాపిణ్డపితృయజ్ఞంచకుర్యాత్ , అనగింసకర్తాసాగేఽః ప్రేతస్యత్రిప
 త్నేద్వాదశాహేవాకుర్యాత్ , మహాగురుపితృమరణేత్రయోదశదినేకు
 ర్యాత్ , సాగింసరగింసచ్చద్వాదశాహాదాప్రమాదాదకృతంసాపిణ్డ్యము
 త్తరభావిషుకాలేషుకుర్యాత్ , ద్వాదశాహసాపిణ్డ్యేవత్సరాస్త్రసాపిణ్డ్య
 చనవారాదిదోషః , తత్రాపిద్వాదశాహసాపిణ్డ్యేపితృవ్యతిరిక్తానాం శు
 క్రదినమేకంవర్జ్యమ్ , వత్సరాత్యయేతుపునష్టోడశశ్రాద్ధపూర్వకంకన్యా
 కుమ్భయోరన్యతరమాసస్యకృష్ణపత్యేపశ్చమ్యామప్తమ్యామేకాదశ్యాం

దర్శనాకర్తవ్యమ్ , పితామహాదిషు త్రిషుజీవత్సున సాపిండ్యమన్యతమాత్యయేపుత్రః కుర్యాత్ , ఏవం మాతుః పితృర్భర్తూః పత్యవ్యశ్చపుత్రగ్రామమరణే సాపిండ్యం కుర్యాత్ , నాన్యేషాం పుత్రగ్రామమరణే సాపిండ్యం కుర్యాత్ , ఆమెన హేమాన్నవాకుర్యాత్ , పుత్రగ్రామమృతానాం మాతాపితృభర్తృపతీనామ నైవ సాపిండ్యే ఇతరేషామామేన హేమాన్నాకృతేపితదన్తర్హితమరణేతత్సపిండ్యనానన్తరమేతేషాం పునరన్వేన సపిండీకరణం కర్తవ్యమ్ , పుంసః స్త్రీయావాసాపిండ్యేపి త్రాదీనామేవ వరణమ్ , వైశ్వదేవార్థేద్వాపితృపితామహప్రపితామహార్థేత్రానిమిత్రార్థేషకం విష్ణ్వర్థేషకమనేనక్రమేణవృణుయాత్ , వైశ్వదేవార్థేపిత్రాద్యర్థేచాశక్తృషకమేకం వావృణుయాత్ , పుంసః పిండ్యం పిత్రాదిపిండ్యేన సహ సంస్పృజేత్ , స్త్రీయాః పిండ్యం శ్వశ్వశ్వాదిపిండ్యేన సహ సంస్పృజేత్ , అనపత్యాయాః పతిపిండ్యేనేత్యేకే , అనుమృతానహమృతౌచ పతిపిండ్యేన సంస్పృజ్య పునస్తత్పిత్రాదిపిండ్యేన సంస్పృజేత్ , పిండ్యత్రయవతామాశ్వలాయనాదిసూత్రానుసారిణాం స్త్రీయాసాపిండ్యే శ్వశ్వశ్వాదినామేవ వరణం తత్పిండ్యేరేవ సంసర్గః , సమానపిండ్యయోగానాం కర్తృకేతవ్యతన్త్రీతః కుర్యాన్నిమిత్రవరణం పృథకుర్యాత్ , మరణక్రమాపరిక్షానేతు జ్యేష్ఠక్రమేణ పిండ్యసంసర్గం కుర్యాత్ , పిత్రోః పతీపుత్ర పౌత్ర భ్రాతృ తత్పితృన్నషాన్వసూణాంచ సఙ్ఖాతమరణేపిత్రాద్వాదశాహేసపిండీకరణం వత్సాదీనాం త్రిపత్యేపిత్రార్థృతాజ్ఞేవత్సాదివ్యతిరిక్తానామన్యేషాం మరణేపితృవత్సూన్తేతేషాం సపిండీకరణమ్ , సమానోదకదాహిత్రాదిత్రిరాత్రాశౌచకర్తృకసంసకారేద్వాదశాహేసపిండీకరణమ్ , పక్షిణ్యాశౌచకర్తృకదాహేతుచతుర్థదినపంచాదిప్రపంచముదినే సాపిండ్యంచ కుర్యాత్ , బంధకర్తృకేతుచతుర్థేహి సపిండ్యంచ కుర్యాత్ , చుర్మతయోః పిత్రోః పునస్సంసకారేపంచముదినే సాపిండ్యంచ కుర్యాత్ , “ ॥ శ్లో ॥ యేమృతాః పాపమార్గేణ తేషాం సంవత్సరాత్పరమ్ । నారాయణబలిం కృత్వా కుర్యాత్తత్రార్థవైహికమ్ ॥ అద్వాదైవాఽథవణ్మానేపునః కృత్వా తు సంసకారతిమ్ । త్రిరాత్రమశుచి

రూపత్వా శ్రాద్ధం కృత్వా చతుర్ది నె ॥ సాపిణ్డ్యం పశ్చిమది నె మాతాపీ
త్రొస్సమాచరెత్ ॥ ” ఇతి స్మరణాత్ , మాతాపితృవ్యతీరిక్తదుర్మృతిపు
నన్దాహేతృతీయది నె సపిణ్డనం కుర్యాత్ , కేవలపునస్సంసాగరవిషయే అ
కృతక్రియయోర్మాతాపిత్రద్వాదశే హి సపిణ్డనమ్ , భాగ్యుః పున
స్సంసాగరే షణ్మాస మధ్యేద్వాదశే హి సపిణ్డనం షణ్మాసాత్పరం వత్స
రాత్పూర్వం పశ్చిమది నె సపిణ్డనం కుర్యాత్తతః పరం శృతీయది నె సపిణ్డనం
కుర్యాత్ , అన్యేషాం పునస్సంసాగరే యస్యయావదాశౌచంతస్యతదా
శౌచానన్తరది నె పక్షాద్దిప్తం తదున్తరది నె సాపిణ్డ్యం చ కుర్యాత్ , మాతాపీ
త్రొగ్మతామహమాతామహూయార్హతులస్యాపుత్రస్య జ్యేష్ఠభాగ్యుః పి
తృవ్యస్యాచార్యస్య చ స్వాపాస నె సాపిణ్డ్యం కుర్యాత్ , ఆహతాగ్నిరప్యద్వా
ధా నేనాపాసనవానాపాస నె కుర్యాత్ , సర్వాధా నేన తదసమ్భవే ఆపస్త
మ్బోక్తాగ్నోకరణహూమస్యలోపః , లోకి కాగ్నా వితి మతాన్తరమ్
పితృయజ్ఞధర్మకస్యతు దక్షిణాగ్నో తదసమ్భవే లోకి కాగ్నా పాశౌజలేవా
హూమః , రజస్వలాయాం పత్నీవహాపాస నె విద్యమా నె సాపిణ్డ్యం
తదైవ కుర్యాత్ , ఔపాసనవిచ్ఛేదే కాలాన్తరే కుర్యాత్ , వత్సరాన్తసా
పిణ్డ్యంతు తత్కాలఫలవ కుర్యాత్ । ఇతి సపిణ్డీకరణనిష్ఠయః .

సోదకుమ్భశ్రాద్ధవిధిః

అథ సోదకుమ్భశ్రాద్ధమ్ । తత్ర గౌతమః — ॥ శ్లో ॥ అదైవం
పార్వణశ్రాద్ధం సోదకుమ్భమధర్మకమ్ । కుర్యాత్ప్రత్యాబ్ధికశ్రాద్ధాత్స
జగల్పవిధినా న్వహమ్ ॥ * ॥ ఇతి । అదైవమ్ - విశ్వేదేవవిష్ణురహితమ్ ,
పార్వణమ్ - త్రిపురుషాత్మకమ్ , సోదకుమ్భమ్ - ఉదకుమ్భసహితమ్ ,
అధర్మకమ్ - దన్తధావన తామ్బూలాదివర్జనా పునర్భోజనాదియాపకర్తృ
భాక్త్యధర్మరహితమ్ , సజగల్పవిధినా - “ ॥ శ్లో ॥ ఆవాహనాగ్నోక
రణే స్వధానినయనం తథా । వికిరం పిణ్డదానంచ సజగల్పేషామ్ వర్జయే
త్ ॥ ” ఇత్యుక్తప్రకారేణాబ్ధికశ్రాద్ధాత్పూర్వం ప్రత్యహం కుర్యాదిత్యర్థః ।
ఏతచ్చ , అర్వాగ్నం వత్సరాత్సపిణ్డీకరణే తతః పరం పార్వణవిధాననకర్త
వ్యమ్ , తతః పూర్వమేకోద్దిప్తవిధానేన కార్యమ్ , వత్సరాన్తసాపిణ్డ్యే తే

కొద్దిప్తవిధానేనైవకార్యమ్ , “ ॥ శ్లో ॥ కృతేసపిణ్డీకరణేపార్వణంతుచిత్రి
యతే । సపిణ్డీకరణాదర్వాగ్కొద్దిప్తంవిధీయతే ॥ ” ఇతిసామానేయన,
“ ॥ శ్లో ॥ సోదకుమ్మంచకర్తవ్యమనవశాద్ధానిపోడశ । ఏకొద్దిప్తవిధానే
నసపిణ్డీకరణాదధః ॥ ” ఇతివిశేషతత్పరణాత్ । ఏతద్వాదశదినమారభ్య
కార్యమ్ । తదుక్తంశ్రీధరీయే — ॥ శ్లో ॥ ద్వాదశాహప్రభృత్యసృత్య
ప్తయేచానన్నసంయుతమ్ । దద్వాదహరహః కుమ్మంజలపూర్ణంతువత్సర
మ్ ॥ * ॥ ఇతి । కారికారత్నేతు — ॥ శ్లో ॥ ఆద్యాహోద్వాదశాహో
ద్వాతతూర్వాహోదధాపిచా । విప్రాయాన్నసోదకుమ్మందద్వాదన్వ
హమాబ్ధికాత్ ॥ * ॥ ఇతి । మృతేదివసమేకాదశాహం ద్వాదశాహం
వాఽఽరభేత్యర్థః । మారూణ్డేయః — ॥ శ్లో ॥ యస్యసంవత్సరాదర్వా
కృపిణ్డీకరణంకృతమ్ । మాసికంసోదకుమ్మంచదేయంతస్యాపివత్సరమ్ ॥ * ॥
ఇతి । స్మృత్యన్తరే — ॥ శ్లో ॥ ఆబ్జమమ్బుసుటందద్వాదనన్మాజ్యేన
సంయుతమ్ । సంవత్సరేప్రవృద్ధేఽపిప్రతిమాసంచమాసికమ్ ॥ * ॥ ఇ
తి । కాలాదర్కేఽపి — ॥ శ్లో ॥ ద్వాదశాహత్రిపక్షాదౌకృతంయస్య
సపిణ్డీకరణమ్ । కురీతపార్వణశ్రాద్ధంసోదకుమ్మమదైవతమ్ ॥ సజ్జాత్యేనా
స్యనిర్ధర్తంప్రత్యహంత్యాబ్ధికావధి ॥ * ॥ ఇతి । వ్యాసః — ॥ శ్లో ॥
అతిధింభోజయేద్విద్వాత్సోదకుమ్మేవిశేషతః । అభ్యాగతంభోజయిత్యా
నియతంతునభోజయేత్ ॥ నియతంభోజయేద్యస్తలోభాన్యోహోద్విమూఢధీః ।
త్రయస్తైనరకంయూర్తికర్తాభాక్తాతధాపితా ॥ * ॥ ఇతి । యాజ్ఞవ
ల్క్యః — శ్లో ॥ అర్వాకృపిణ్డీకరణంయస్యసంవత్సరాద్భవేత్ । తస్యా
ప్యన్నంసోదకుమ్మందద్వాతస్సంవత్సరంద్విజః ॥ * ॥ ఇతి । అత్రవిజ్ఞా
నేశ్వరః — ॥ వా ॥ సంవత్సరాదర్వాగ్యస్యసపిణ్డీకరణంకృతంతస్య
కృతేఽపిత్పిప్రతిదివసంప్రతిమాసంవాయావత్సంవత్సరంశక్త్యనుసా
రేణాన్నముదకుమ్మనహితంబ్రాహ్మణాయదద్యాత్ ॥ * ॥ ఇతి । పితృమే
ధసారే — ॥ వా ॥ నద్వాదశాహోహోసాపిణ్డ్యేసోదకుమ్మశ్రాద్ధాన్యా
హత్యదద్వాద్విధ్యభావాత్ప్రత్యహమాబ్జంతద్విధివైయధ్యాపత్రేర్హాసిక
వద్విరనుష్ఠానైప్రమాణాభావాచ్చ, ప్రాగబ్ధాత్కృతానవ్యభసాపిణ్డ్యేన

పునఃకుర్యాదకృతానికృత్యాసాపిణ్డ్యంకుర్యాత్ , శక్తవిషయే ద్వాదశా
హప్రభృత్యాసంవత్సరాత్ప్రత్యహమేకం త్రిపురుషాద్దేశేనాదైవమథ
మౌకంసదక్షిణంసజుల్పవిధినాసోదకుమ్భశ్రాద్ధందద్యాత్ , ప్రతిమాసంద
ర్శాదౌవామాసికాహాన్యదినే వాఽతీతసోదకుమ్భశ్రాద్ధాన్యాహత్యదద్యా
త్ , ప్రాక్సపిణ్డీకరణాదేకోద్దిప్తవత్ , నసాం వత్సరికాహేతానిదద్యాత్కా
లాతీతత్వాత్ , “ || శ్లో || అకాలేచేత్కృతంకర్మకాలంప్రాప్యపునఃక్రియా ।
కాలాతీతంతు యతుర్కర్యాదకృతం తద్వినిర్దిశేత్ || ” ఇతి కార్త్యాయనః || * ||
ఇతి । “ || శ్లో || ప్రేతలోకేతు వసతి స్మృణాం వషణం ప్రకీర్తితా । యు
త్తృష్ణేప్రత్యహంతస్య భవేతాం భృగునందన || ” ఇతి స్మరణాద్వషణ
దైప్రేతలోకవాసం యుత్తృష్ణేచ విహాయస్వకర్మఫలం ప్రాప్తస్యసాం
వత్సరికాహస్య ద్వితీయసంవత్సరాదిత్యాత్తత్ర యుత్తృష్ణాశాస్త్ర్యర్థం సో
దకుమ్భశ్రాద్ధం నిష్ప్రియోజనమిత్యర్థః । నను , “ || శ్లో || సపిణ్డీకర
ణాల్పేతే ప్రైతృకం పదమాస్థితే । చతురో నిర్వపేత్పిణ్డ్యానూర్వం తే
షు సమాపయేత్ || తతఃప్రభృతివైప్రేతఃపితృసామాన్యమిన్నతే । ”
ఇత్యాదిభిఃకృతేసాపిణ్డ్యేపితృత్వప్రాప్త్యవగమాద్ద్వాదశాహాదౌ సాపిణ్డ్యేక
థం ప్రేతలోకవాసః ప్రత్యహం తస్య కథం యుత్తృష్ణేచ భవేతామితిచే
త్ , సత్యమ్ , తస్య ప్రేతలోకవాసాభావేఽపి ప్రథమాబ్ధికదినపూర్వది
నపర్యంతం యుత్తృష్ణాఽవినాభూతప్రేతభావస్యాస్త్యన్యహంబాహ్మణ ఇ
త్యాదిభావవద్విధియమానత్వాత్ । అత ఏవ స్మృత్యంతరే — || శ్లో || శ్రా
ద్ధానిక్రమశోల భ్యాసపిణ్డీకరణేకృతే । ప్రేతభావాద్వినిర్ముక్తస్వకర్మఫలభా
గ్భవేత్ || * || ఇతి , తతశ్చ కృతే సపిణ్డీకరణేప్రేతభావయుక్తస్య యుత్తృ
ష్ణాశాస్త్ర్యర్థమనుష్ఠేయమ్ , “ || శ్లో || యస్య సంవత్సరాదర్వాకృపిణ్డీకర
ణంకృతమ్ । మాసికం సోదకుమ్భంచ దేయంతస్యాపితవత్సరమ్ || ” ఇత్యా
దిపూర్వోక్తవచనాచ్చ సోదకుమ్భశ్రాద్ధం ప్రత్యహమాబ్ధికదినపూర్వదినా
వధికార్యమితిసిద్ధమ్ । అత్రసోదకుమ్భశ్రాద్ధేషు యద్యదంతరితం తత్తదు
త్తరదినసోదకుమ్భశ్రాద్ధేనసహనవశ్రాద్ధమాసికాంతరాయన్యాయేనసమా
నతన్త్రీతః కార్యమ్ । అస్యావశ్యక ర్తవ్యత్వాత్తత్తద్దేయ తత్కార్య ముతేఽపి

పాత్రాదీనా మవ్యవశిష్టం సోదకుమ్మశ్రాద్ధ మవశిష్టం మాసికంచానుష్ఠే
యమ్ । “ ॥ శ్లో ॥ ప్రేతసంసారకార్యాణి యానిశ్చాద్ధాని పోడశ ।
యథాకాలేతు కార్యాణి నాన్యథా ముచ్యతేతతః ॥ ” ఇతి స్మరణాత్ ।
పితృమేధసారకృత్ — ॥ వా ॥ ఏకోత్తరవృద్ధిశ్రాద్ధోడకదానైర్దాహజనిత
తుత్తృష్ణానివృత్తిఃపిండైరాకారావాప్తిరేకోద్దిష్టేన పితృచత్వనివృత్తిసోద
కుమ్మశ్రాద్ధైః ప్రేతలోకవాసజనితతుత్తృష్ణాశాన్తి వ్యవసోత్సర్గనవశా
ద్ధైః ప్రేతత్వనివృత్తిసపిండీకరణాత్పితృత్వప్రాప్తిః । తుత్తృష్ణాజనితా
త్యస్తదుఃఖానుభవావస్థాప్రేతత్వమ్ , వస్వాదిశ్రాద్ధదేవతాసమ్మిళః పి
తృత్వప్రాప్తిః , అతస్తన్నివృత్తయేతత్ప్రాప్తయేచయథాకాలమవిశమ్భే
నప్రేతకార్యం కార్యమన్యథామహోదోషః , నాన్యకించిత్కర్మాణ్యధికా
రః ॥ * ॥ ఇతి । శతకే౭పి — ॥ శ్లో ॥ ముఖ్యకర్తురఘం తావద్ద్యావ
త్ప్రేతత్వమోచనమ్ । పుత్రాణామవ్యఘం తావన్ముఖ్యకర్తర్యవస్థితః ॥ * ॥
ఇతి । ప్రేతత్వమోచనమ్ - సపిండీకరణమ్ । అత్రముఖ్యకర్తుర్దశాహోత్ప
రమఘవిధానం సూతికాయా ఇవకర్మానహోత్పత్త్యా త్రాభిప్రాయమ్,
“ ॥ శ్లో ॥ అకృత్వాప్రేతకార్యాణినిత్యనైమిత్తికాన్యపి । నకుర్యాత్తావ
దాశౌచంయావత్ప్రేతత్వమోక్షణమ్ ॥ ” ఇతి స్మరణాత్ । ముఖ్యకర్తు
వ్యతిరిక్తజ్ఞాతీనాందశాహోత్పరంకర్తానర్హతానాస్తి , “ ॥ శ్లో ॥ పుత్రైః
పితృస్తుసంసారః ప్రమాదాదకృతోయది । జ్ఞాతీనాందశరాత్రంస్యా
త్తమార్గ్వంసూతకంనహి ॥ ” ఇతి , “ ॥ శ్లో ॥ నిత్యకర్తాణికుర్వితస్త్వత్వ
క్తానితదైవచ ॥ ” ఇతిచస్మరణాత్ । సంగ్రహే — ॥ శ్లో ॥ అకృతేప్రే
తకార్యేతునకుర్యాదాత్మనశ్శుభమ్ । కుర్యాదేవశుభంకర్తముఖ్యకర్తుశ్చ
సన్నిధౌ ॥ * ॥ ఇతి । యదాపుత్రాద్యభావేభ్రాతృదిః కరోతి తదాచతు
ర్వింశతిమతే — ॥ శ్లో ॥ భ్రాతృవాభ్రాతృపుత్రావాసపిండశ్శివ్యవవా ।
సపిండీకరణం కృత్వాకుర్యాదభ్యుదయంతతః ॥ * ॥ ఇతి । అత్రాపవాదః
స్మృత్యన్తరైభిహితః — ॥ శ్లో ॥ గర్భాదిప్రాశనాన్తానిప్రాప్తకాలంనల
భ్యయేత్ । జ్ఞాతీనాంప్రేతకార్యాణికుర్వన్నపిచకారయేత్ ॥ * ॥ ఇతి ।
పుంసువనసీమన్తోన్నయనజాతకత్తనామకరణాన్నప్రాశనానిజ్ఞాతీసాపిండ్యా

తూర్వమపికతాఽకుర్యాదిత్యర్థః । మాతాపితృమాతామహమాతామ
 హీనాఽసాపిణ్డ్యం కృత్వైవగర్భాదిప్రాశనాంతానికార్యాణి , “ ॥ శ్లో ॥
 పిత్రాదీనాం త్రయాణాం తు ప్రమీతానాం సపిణ్డనమ్ । కృత్వా తు మజ్జ
 శంకుర్యాన్నేతరేహంకథంచన ॥ ” ఇతి స్మరణాత్ । మజ్జశమ్ - పుంసువనా
 ద్యావశ్యకం శుభకర్తృ । తథాచ శబ్దః — ॥ శ్లో ॥ సావకాశంతు యతాగ్ర
 ర్యం నకుర్యాన్నాసిదూషితే । కుర్యాన్నిరవకాశంతు నిత్యం నైమిత్తికంత
 ధా ॥ * ॥ ఇతి । అత్రిశ్చ — ॥ శ్లో ॥ మానప్రోక్తేషు కార్యేషు మూఢ
 త్వం గురుశుక్రయోః । అధిమాసాదిదోషశ్చ న స్యుః కాలవిధేర్బలా
 త్ ॥ * ॥ ఋశ్యశృణ్దః — ॥ శ్లో ॥ జాతకర్తృచ జాతేష్టిం యథాకాలం స
 మాచరేత్ ॥ * ॥ ఇతి । ఋతుశాస్త్రీశ్చ కాలాంతరాభావాత్కర్తవ్యా
 “ ॥ శ్లో ॥ జాతకేనామకరణే తథాఽనన్యప్రాశనేఽపిచ । ఆద్యర్థోదయ
 తానాంచ మాసికం నాపకర్తయేత్ ॥ * ॥ ఇతి మాసికాపకర్త నిషేధేన తద్వి
 ధానాత్ , “ ॥ శ్లో ॥ యోయదీచ్ఛేద్దివ్యవృత్తమష్టమాబ్దం న లక్ష్మయేత్ ॥ ”
 “ ॥ వా ॥ అతిక్రాంతేషు సావిత్త్ర్యాః కాలే ఋతుం త్రైవిద్యకం బ్రహ్మచ
 ర్యంచరేత్ ॥ ” ఇత్యాది స్మరణాత్ । పుంసువనాదివత్సపిణ్డీకరణానంతరం పి
 తృత్పుత్రాబ్దే మాసికాపకర్త పూర్వకం పుత్రాదీనాం యద్యపు పనయనం
 కర్తవ్యమ్ , తథాఽపి , “ తమసోవాపషతమః ప్రవిశతి , యమవిద్వాసు
 పనయతే , యశ్చావిద్వాక్ ” ఇతి బ్రాహ్మణమ్ , “ తస్మిన్నభిజనవిద్యా
 సముదేతం సమాహితం సంసృతారమీప్సేత్ ” ఇతి స్మరణాదన్యకర్తృత్వస
 మ్భవాతాగ్రయితవ్యమ్ । మృతపితృకస్యాప్తమే , “ అష్టవర్షం బ్రాహ్మ
 ణముపనయీత ” ఇతి శ్రుతిబలాచ్ఛ్రుతిస్మృత్యోర్విరోధే శ్రుతేర్బలీయ
 స్త్వాదుపనయనం కర్తవ్యమ్ । తథాచ , యదనన్యకర్తృకమనవకాశం పుం
 సువనాదికం తత్సపిణ్డీకరణమాసికాపకర్త పూర్వకం ప్రథమాబ్దేఽపి కర్తవ్య
 మ్ । యత్తు కాలాంతరేకర్తుం శక్యం సానవివాహాది , తత్తత్రనకర్తవ్యమ్ ।
 అనవకాశం యదన్యసాధ్యం తత్రతత్ అన్యేన కారయితవ్యమ్ । పితదేవా
 భిప్రేత్యదేవః — ॥ శ్లో ॥ పితరౌప్రమీతౌ యస్య దేహస్తస్య శుచిర్భు
 వేత్ । నదైవం నాపిపిత్ర్యంచయావత్సూక్ష్మోనవత్సరః ॥ సానంచైవమ

హాదానం స్వాధ్యాయశ్చాగ్నిపూజనమ్ । ప్రథమేఽద్యైకార్తవ్యం మహా
గురునిపాతనే ॥ * ॥ ఇతి । దైవం దేవతాస్థాపనాది, పితృయమ్ - అన్యేషాం
సాపిణ్డ్యమ్, — ॥ శ్లో ॥ పిత్రార్తుతాబ్జచాన్యేషాం వత్సరాస్తేనపిణ్డన
మ్ ॥ * ॥ ఇతి స్మరణాత్ । ఏవంచపితృమృతాబ్జజ్ఞాతినంసాగ్రేకృతేనతి
అకృత్యాబ్జాతీసాపిణ్డ్యమావశ్యకంశుభంకర్తృకర్తవ్యమ్ । సానమ్ - సమా
వర్తనమ్, మహాదానమ్ - కనకాశ్వాదిప్రసిద్ధమ్, స్వాధ్యాయః - ఉప
నయనమ్, తదర్థత్వాదుపనయనస్య, “విద్యాధమ్” ఇత్యావస్తమృత్యు
తేః, ఉపకర్తృత్యేన్యై, అగ్నిపూజనమ్ - అగ్నిపూజనాది । తతశ్చ
“ ॥ శ్లో ॥ వత్సరాస్తేతతః ప్రేతః పితృత్వముపపద్యతే ॥ ” ఇతిబాధాయ
నస్మరణాత్, “ ॥ శ్లో ॥ ప్రేతలోకేతువసన్తినృణాం వర్షంప్రకీర్తిత
మ్ ॥ ” ఇతివిజ్ఞానేశ్వరేణోక్తత్వాత్, “ ॥ శ్లో ॥ సపిణ్డీకరణాదూర్ధ్వం
ప్రేతత్వస్యానివృత్తితః । తావద్భుత్తనధార్యంస్యాద్యావదబ్జోనపూర్య
తే ॥ ” ఇతిలోకాక్షిణాప్రేతత్వానివృత్తినిబద్ధనభిన్నధారణనిషేధస్యా
క్తత్వాచ్చ, అశుచిత్యేనమాతాపితృర్ద్యావదశాహాదా కృతేఽపిసపిణ్డీకర
ణేప్రమాణైకపర్యవృత్తంపుంసువనాద్యనవకాశకర్తృవ్యతిరిక్తశుభకర్తృనకర్త
వ్యమిత్యాహుః । అన్యేత్యాహుః — ॥ శ్లో ॥ ఆనన్త్యాతులధర్మాణాం
పుంసాం దైవాయుషః క్షయాత్ । అఘ్రితత్వాచ్చరీరస్యద్వాదశాహాప్ర
శస్యతే ॥ * ॥ ఇతి వ్యాఘ్రపాదవచనేన, కులధర్మాణామానన్త్యాదిత్య
నేనద్వాదశాహసాపిణ్డ్యానన్తరంకర్తృనుష్ఠానప్రతిపాదనాత్, ప్రేతభా
వనివృత్తావపి, “ ॥ శ్లో ॥ ప్రేతశ్రాద్ధానిశిష్టానిసపిణ్డీకరణంతథా । అప
కృష్యాఽపికురీత్తకర్తృనాస్తీముఖేద్విజః ॥ ” ఇతినాస్తీముఖమాత్రఉపస్థితే
మాసికాపకర్షవిధానాత్, నిషేధాభావాచ్చ, “ ॥ శ్లో ॥ పితరౌప్రమీ
తాయస్యదేహస్తస్యాశుచిర్భవేత్ ॥ ” ఇతి శ్లోకద్వయోనోక్తకర్తృవ్యతిరిక్తా
నిసర్వాణిశుభకర్తృణి వివాహాదీన్యపికర్తవ్యానీతి । శిష్టాచారాదిహవ్యవస్థా.

పిత్రార్తురణాబ్జే దర్శాదిశ్రాద్ధనిషేధః

పిత్రమృతాబ్జే దర్శాదిశ్రాద్ధనిషేధఉక్తక్షత్రింశత్తతే —
॥ శ్లో ॥ సపిణ్డీకరణాదూర్ధ్వం వషణం వర్షార్థమేవవా । నకుర్యాత్పర్వణ
శ్రాద్ధమష్టకానవిహన్యతే ॥ * ॥ ఇతి । అష్టకావ్యతిరిక్తదర్శమహాలయ

మన్వాదిశ్రాద్ధం నకార్యమిత్యధః । తథా స్మృత్యన్తరే — ॥ శ్లో ॥ అ
మాశ్రాద్ధం గయాశ్రాద్ధం శ్రాద్ధం చావరపక్షకమ్ । ప్రధమేజ్జేనకుర్వీ
త కేశానాం వపనంతథా ॥ * ॥ ఇతి । (ప్రమీతపితృకః కుర్యాన్నకుర్యాదా
బ్దికావధి) ఇతి పాతాన్తరమ్ । ఆశ్వలాయనస్తు — ॥ శ్లో ॥ యత్తాసే
వాబ్దికశ్రాద్ధం యస్య పుత్రాభవేదిహ । ప్రాప్తిజ్ఞాదానాత్తన్వాసి పార్వ
ణం నసమాచరేత్ ॥ * ॥ ఇతి । యష్మిన్మాసే ప్రధమాబ్దికం తత్రాబ్దికా
ఘోర్వమ్, పార్వణమ్ - దర్శాదిశ్రాద్ధమ్, నకుర్యాదిత్యధః । స్మృత్య
న్తరే — ॥ శ్లో ॥ సపిణ్డీకరణాదూర్ధ్వం వత్తాసాభ్యన్తరైఃపిచ । నకు
ర్యాత్పార్వణశ్రాద్ధమప్తకానవిహన్యతే ॥ * ॥ ఇతి । పార్వణమ్ - దర్శా
ది । అత్ర కేదిదాహః “ ఏతానివచనానిభోజనపర్యన్తశ్రాద్ధనిషేధ
పరాణి , సంవత్సరాత్తత్తాసాద్వాఅర్వాగపి తిలాదకమాత్రంకతావ్య
మ్ , ‘ ॥ శ్లో ॥ సపిణ్డీకరణాదూర్ధ్వంమాససంజగ్రముణాదిషు । పుత్రప్తి
లోదకందద్యాత్తైత్రపిణ్డాన్స్తథాఽఽచరేత్ ॥ ’ ఇతి । తిలోదకమాత్ర
విధానాత్ ” ఇతి । అనేయతు “ సపిణ్డీకరణాదూర్ధ్వమితివత్సరాన్తసాపి
ణ్డ్యపరమ్, తిలోదకమితీశ్రాద్ధసామ్యపుష్పలక్షణమ్, తేనవత్సరాత్పరంద
ర్శశ్రాద్ధాదికం కుర్యాత్ ” ఇతివ్యాచక్షతే । శతకవ్యాఖ్యాతారస్తు, “ ద
ర్శాదిశ్రాద్ధం సపిణ్డీకరణాత్పాఞ్చైవ , ‘ ॥ శ్లో ॥ నాసపిణ్డీకృ
తేప్రేతేపితృకార్యం ప్రవర్తతే । సపిణ్డీకరణంకృత్వాకుర్యాత్పితృ
శుభానిచ ॥ ’ ఇతిస్మృతేః ” ఇతి । ఏతదపి సపిణ్డీకరణాత్పరందర్శాదిశ్రా
ద్ధవిధానంవత్సరాన్తసాపిణ్డ్యాభిప్రాయమ్, అన్యథా , ‘ ॥ శ్లో ॥ సపిణ్డీక
రణాదూర్ధ్వం వర్షం వదార్ధమేవవా ॥ ’ ఇతిపూర్వోక్తవచనవిరోధఃస్యాత్ ”
ఇత్యాహః । “ ॥ శ్లో ॥ సపిణ్డీకరణాత్ప్రేతేమైత్యకంపదమాస్థితే । ఆహితా
గ్నేస్సినీవాల్యాం పితృయజ్ఞఃప్రవర్తతే ॥ ” ఇతివర్ణనాదాహితాగ్నేరే
కాదశచినాదిసాపిణ్డ్యానన్తరందర్శాదిశ్రాద్ధేనవివాదః , అన్యేషాం శిష్టా
చారానుసారేణవ్యవస్థాద్రుప్తవ్యా ।

ఏకస్మిన్వి నేఏకకర్తృకైకోద్దేశ్యకశ్రాద్ధద్వయనిషేధః

ఏకఃకర్తృ ఏకస్మిన్వి నే శ్రాద్ధద్వయమేకోద్దేశ్యం నకుర్యాత్, నై
మిత్తికశ్రాద్ధయోస్సన్నిపాతేతు తద్వయమేకదినేకుర్యాత్ । తదాహద

క్షణః — || శ్లో || వైకేశాశ్రద్ధద్వయంకుర్యాత్సమానైహనికస్యచిత్ ।
 నయన్మంసబలిం వైవ దేవర్షిపితృతర్పణమ్ || * || ఇతి । జాబాలిః — || శ్లో ||
 శాశ్రద్ధంకృత్వాతుతవైవ పునశ్శాశ్రద్ధం నతద్దినే । వైమిదికంతుకర్తవ్యం
 సిమిత్తానుక్రమోదయమ్ || * || ఇతి । క్రతురపి — || శ్లో || శాశ్రద్ధంకృ
 త్వాపునఃశాశ్రద్ధం నకుర్యాదేకవాసరే । యదివైమిత్తికంనస్యాదేకోద్దేశ్యం
 బాషేద్యది || * || ఏకదైవత్యం శాశ్రద్ధద్వయం వైకది నెకుర్యాదిత్యస్య
 నిషేధస్యవిషయోదర్శితఃపితృమేధసారే — || వా || వైకేశాశ్రద్ధద్వయ
 మేకోద్దేశ్యమేకవాసరేకుర్యాద్దేవతైక్యాత్, తద్యథా — నిత్యేనదార్శిక
 సన్యాసముష్ణేనమాసికస్యదార్శికేనమన్వాదియుగాది గ్రహణశాశ్రద్ధా
 నాం సన్నిపాతే ప్రసంగాయూర్వసిద్ధే రుత్తరదార్శికాది శాశ్రద్ధమేవ కు
 ర్యాదినియతస్య బలీయస్తాత్ || * || ఇతి । “ || శ్లో || ఏకమప్యాశయే
 నిత్యం పితృర్థం పాఞ్చయజ్ఞికే || ” ఇత్యుక్తేననిత్యశాశ్రద్ధేనసహ “ || శ్లో ||
 నందర్శపతియశ్శాశ్రద్ధం ప్రమీతపితృకోద్విజః । ఇన్దుక్షయే మాసి మాసి
 ప్రియచ్చిత్తీయతేద్విజః || ” ఇత్యుక్తదర్శశాశ్రద్ధస్య, సన్నిపాతే - సం
 మేశనే, తథాసోదకుమ్భశాశ్రద్ధేనసహ మాసికస్యసన్నిపాతే, దర్శశా
 శ్రద్ధేన మన్వాదియుగాదిగ్రహణశాశ్రద్ధానాం సన్నిపాతే సత్పుత్తరదర్శాది
 శాశ్రద్ధేనానియతేన నియతనిత్యశాశ్రద్ధాది సిద్ధేర్నినియత నిత్యశాశ్రద్ధాది
 పృథగనుష్ఠేయమ్ । ప్రత్యహం క్రియమాణనిత్యశాశ్రద్ధాపేక్షయా దశ
 శాశ్రద్ధమనియతమ్, ఏవం సోదకుమ్భాత్ప్రత్యహం విహితాన్తా సిమృతా
 హే విహితంమాసికమనియతమ్, ఏవం దర్శశ్రాద్ధం ప్రతిమాసంనియత
 మ్, మన్వాదికంతు క్వచిత్కర్తవ్యత్వా సే సమ్భవాదనియతమ్, తస్య బలీ
 యస్తాత్తదేవానుష్ఠేయమిత్యర్థః । దర్శసంహృత్తిశాశ్రద్ధయోసన్నిపా
 తేతు ద్వయోస్తుల్యబలత్వాద్దేవతాభేదాభావాచ్చ దర్శశాశ్రద్ధంసంహృత్తి
 శాశ్రద్ధంవా అన్యతరమనుష్ఠేయమ్ । కాలాదర్శేఽపి — || శ్లో || నిత్యదా
 ర్శికయోసోదకుమ్భమాసికయోరపి । దార్శికస్యయుగాదేశచ్చ దార్శికా
 లభ్యయోగయోః || దార్శికస్యచమన్వాదే స్సంపాతే శ్రాద్ధకర్మణః ।
 ప్రసక్తాదితరస్యాపి సిద్ధేరుత్తరమాచరేత్ || * || ఇతి । అలభ్యయోగ శబ్ద

న చంద్రసూర్యగ్రహణార్థోదయాదీనామపి సంగ్రహః , గ్రహణార్థోద
యయోరమావాస్యాకాలీనత్వాద్ధార్మికేన సంపాతః । తత్రైవ — ॥శ్లో॥
నైకః శ్రాద్ధద్వయం కుర్యాదేకప్రైవైకవాసరే । నైమిత్తికావసేకేషాం ని
మిత్తానాంచసంకరే ॥ నైమిత్తికానితుల్యత్వాద్దేవతైకేఽపి కృత్సృశః ॥*॥
ఇతి । ఏకఃకర్తా ఏకాదినే ఏకమేవ పిత్రాదికముద్దిశ్య శ్రాద్ధద్వయం నకు
ర్యాత్ , అవసేకేషాం నిమిత్తానాంచ సన్నిపాతేనతి బహునినైమిత్తికాని
శ్రాద్ధాని దేవతైకేఽపి కృత్సన్నికుర్యాత్ , నిమిత్తానాంతుల్యత్వా
దిత్యర్థః । తదాహకాత్యాయనః — ॥ శ్లో ॥ ద్వేబహుని నిమిత్తాని జా
యేరన్నేకవాసరే । నైమిత్తికానికార్యాణినిమిత్తాత్పత్త్యనుక్రమాత్ ॥*॥ఇతి.

దేవతాభేదే ఏకస్మిన్కాదినే శ్రాద్ధద్వయానుష్ఠానమ్

“ ॥ శ్లో ॥ నైకః శ్రాద్ధద్వయం కుర్యాదేకప్రైవైకవాసరే । ” ఇ
త్యుద్దేశ్యైకే శ్రాద్ధద్వయనిషేధాద్దేవతాభేదే శ్రాద్ధద్వయం కుర్యాత్ ।
పితృమేఢసారే తదుదాహృతమ్ । తద్యథా — ॥ వా ॥ నిత్యదార్మికా
భ్యాం సోదకుమ్భమాసికాబ్దికానాం సంయోగే ఆబ్దికేన సజాగ్రత్ నిమా
సిక సోదకుమ్భానాం సంయోగే సోదకుమ్భాది పూర్వమనుష్టేయమనియ
తత్వాత్ , తతోదర్శాది ॥ * ॥ ఇతి । నిత్యశ్రాద్ధేన దర్శశ్రాద్ధేనచ సో
దకుమ్భశ్రాద్ధం మాసికంవా మాతుఃపితృర్వాక్షయాహ శ్రాద్ధంచయదా
సంయుక్తం తదా శ్రాద్ధద్వయం కుర్యాదేవ , తత్రానియతనిమిత్తం సోద
కుమ్భమాసికాబ్దికాదిపూర్వంకృత్వానిత్యదర్శశ్రాద్ధే కుర్యాత్ , ఏవంమా
తుఃపితృర్వాక్షయాహ శ్రాద్ధేన సజాగ్రత్ వ్యాది నైమిత్తిక శ్రాద్ధసన్నిపా
తేశాద్ధద్వయం కుర్యాత్ , తత్రసజాగ్రత్ వ్యాదీనిఅనియతనిమిత్తానిపూ
ర్వంకృత్వా ఆబ్దికం కుర్యాదిత్యర్థః । ఏవంచ దేవతాభేదేనతి నిత్యయో
రైమిత్తికయోర్వా సంపాతేశాద్ధద్వయమవశ్యం కర్తవ్యమ్ , తత్ర
చానియతనిమిత్తం పూర్వంకర్తవ్యమ్ । తథాతకాలాదర్శకారః — ॥శ్లో॥
నిత్యస్యసోదకుమ్భస్య నిత్యమాసికయోరపి । దర్శస్యసోదకుమ్భస్య దర్శ
మాసికయోరపి ॥ యుగాద్యాబ్దికయోశ్చాపి మన్వాద్యాబ్దికయోరపి ।
ప్రత్యాబ్దికస్యచాలభ్యయోగేషువిహితస్యతు ॥ సంపాతే దేవతాభేదా

శ్చాగ్నిధ్యుక్తం సమాచరేత్ । నిమిత్తానియతిశ్చాత్ర పూర్వానుష్ఠాన
కారణమ్ ॥ * ॥ ఇతి । యేషుద్వైష్ణవయస్యశ్రాద్ధస్యనిమిత్తమనియతంత
ష్పదమమనుష్ఠేయమ్ , అనియతనిమిత్తస్యబలీయస్తాత్ । తేనసోదకుష్ఠ
మాసికాబ్దికానిపూర్వంకృత్వానిత్యశ్రాద్ధం కుర్యాత్ । దార్శికాబ్దికయా
స్సన్నిపాతేఆబ్దికంక్షయాహశ్రాద్ధంపూర్వంకృత్వాదర్శశ్రాద్ధంకుర్యా
త్ , ఏతేషుద్వైష్ణవయస్యశ్చాద్ధయక్తంతతూర్పరమనుష్ఠేయమితుక్తంభ
వతి । తథాస్తృత్యస్తరే — ॥ శ్లో ॥ దశేక్షయాహంఆపన్నశ్రాద్ధం
తత్రకథంభవేత్ । క్షయాహంతు వినివర్త్యదశశ్రాద్ధం సమాచరే
త్ ॥ * ॥ ఇతి । ఆశ్వలాయనస్తు — ॥ శ్లో ॥ యశ్చాసేవైవాబ్ది
కంశ్రాద్ధంయస్యపిత్రార్థవేదిహ । ప్రాప్తిజ్ఞాదానాత్తస్మాసి పార్వణంన
సమాచరేత్ ॥ * ॥ ఇతి । పింజ్ఞాదానాత్ - ఆబ్దికశ్రాద్ధీయపింజ్ఞాదానా
త్ప్రక , పార్వణమ్ - దర్శాదిశ్రాద్ధమ్ , నసమాచరేదిత్యర్థః ।

మాతాపితృశ్రాద్ధద్వయసన్నిపాతేవిధిః

మాతాపితృశ్రాద్ధద్వయసన్నిపాతే పితృశ్రాద్ధం పూర్వం కు
ర్యాత్ । “ ॥ శ్లో ॥ మాతాపిత్రార్థృతాహైక్యం కాలేనాపిభవేద్యది ।
పితృశ్రాద్ధంపురాకృత్వా కుర్యాత్తాతురనస్తరమ్ ॥ ” ఇతిస్తరణాత్ ।
తదాచకాలాదర్కే — ॥ శ్లో ॥ పిత్రస్తుపితృపూర్వత్వం సర్వత్రశ్రా
ద్ధకర్తృణి ॥ * ॥ ఇతి । సర్వత్ర - సపిండీకరణానై తదుత్తరభావిని ప్రత్యా
బ్దికాదాచ । కాష్టాజనిః — ॥ శ్లో ॥ పిత్రాశ్శ్రాద్ధేసమంప్రాప్తేనవే
వయస్సితేఽపివా । పితృపూర్వంసదాకుర్యాదన్యత్రాసత్తియోగతః ॥ * ॥
ఇతి । అన్యత్ర - మాతాపితృవ్యతిరిక్తశ్రాద్ధే । స్తృత్యస్తరే — ॥ శ్లో ॥
మాతాపిత్రార్థృతాహైక్యే పాకాదీనహకారయేత్ । కుర్యాదగ్ర
పితుశ్శ్రాద్ధంపశ్చాత్తాతుర్యభావిధి ॥ * ॥ ఇతి । సాయణీయే —
॥ శ్లో ॥ శ్రాద్ధద్వయేచయుగపతాప్రైపిత్రార్థృతేఽహని । ఏకపాకే
నతతురార్యాదిప్రతికృతోవిదుః ॥ * ॥ ఇతి । హేమాద్రి — ॥ శ్లో ॥
మాతాపిత్రారేకేదినే శ్రాద్ధంచప్రకృతం భవేత్ । ఏకపాకేనతతురార్యా
ద్వరణాదివృథకృతాన్ ॥ నానాదిశేషదోషాన్త్రకాలైక్యాత్తుపృథగ్వి

ధా । రోహితాస్తేపితుఃకృత్వావైరించెనాతురారభేత్ ॥ * ॥ ఇతి ।
 ఆశ్వలాయనోఽత్రవిశేషమాహ — ॥ ౧౧ ॥ ఏకత్రైవిదిశశ్రాద్ధస్స
 యం ప్రాప్తం యదాతదా । చరేదేవపురావద్వాత్పిత్రైరేకపుత్రపుత్రః ॥
 తావత్పూర్వం మృతస్యావౌకృత్వాస్మాత్పూర్వాయధాపిధి । పశ్యాపిపశ్యా
 మ్మృతస్యైవపృథక్వాక్షేస్సహచరేత్ ॥ * ॥ ఇతి । ఏకస్యాంఽపిశ్రాద్ధా
 తానుమరణసమృద్ధవ్యతిరక్తం పిత్రాశ్శాశ్రీధద్వయం యదాప్రాప్తం బ
 హుషువిభక్తేషుపి పుత్రేషు సస్వేకోఽభ్యుపేవ పురావద్వాత్పిత్రైరేక
 ద్వానాబ్ధికపర్యంతం మరణక్రమేణకుర్యాదన్యః । ఏవంచ వద్వాత్పూ
 ర్వంకర్తవ్యం శ్రాద్ధంపృథక్వాక్షేన పితృపూర్వంవా మరణక్రమేణవా
 కుర్యాత్ , అబ్ధికాదీనిసహపాక్షేనపిశ్రాద్ధం మేవకుర్యాదిత్యతమ్ ।
 మాసికాబ్ధికయోర్యగపత్యాప్రిస్తాతుమాతుఃపితౄర్వాఅబ్ధికం పృథక్కర్త
 వ్యమ్ , మాసికంతుపృథక్వాక్షేనసశ్చాత్యార్థమ్ , “ ॥ ౧౧ ॥ ఏకాహా
 మాసికాబ్ధౌచేత్పూర్వంప్రత్యాబ్ధికంభవేత్ । పశ్యాత్తుమాసికంకార్యం
 పృథక్వాకపరిక్రియా ॥ ” ఇతిస్మరణాత్ .

అనేకశ్రాద్ధసన్నిపాతేవిధిః

పిత్రాజ్ఞాత్యాదెశ్వశాశ్రీధత్రయసన్నిపాతే ఆశ్వలాయనః —
 ॥ ౧౧ ॥ వైకత్రదివసేశాశ్రీధత్రయం జాత్వపివిద్యతే । ఏకఃకుర్యాత్త
 దాప్రాప్తేఅన్యోభాగితాఽవరం చరేత్ ॥ భాగీరథవిద్యమానేతుతత్స
 రేఽహిసమాచరేత్ । పశ్యాదాగతయోస్తావత్పిత్రైఃపూర్వేఽహి
 శస్యతే ॥ ఏవంవిమృశ్యకర్తవ్యంసంప్రాప్తేధీనుతానదా । అన్యధాశా
 ధహస్తాస్యాచ్చాశ్రీధసమరకృద్భవేత్ ॥ * ॥ ఇతి । ఏకకర్తృకం శ్రా
 ద్ధత్రయమేకప్రేక్షాదివసేనవిద్యతే , ఏకోభాగితాపిత్రైఃప్రాప్తేశాశ్రీధేకు
 ర్యాత్ , అన్యోభాగితాజ్ఞాతీశాశ్రీధం చరేత్ , అవిద్యమానేతుభాగీతరి
 మరణక్రమాత్పశ్యాత్పూర్వం పిత్రాశ్శాశ్రీధద్వయం పూర్వదివసేము
 తతిథౌకుర్యాత్ , పూర్వమృతస్యాపిజ్ఞాత్యాదేశ్శాశ్రీధం మృతతిథేఃప
 రదివసేకుర్యాదిత్యర్థః । అథాత్పిత్రైరన్యతరశాశ్రీధసజ్ఞాత్యాదేశాశ్రీ
 ధసన్యచసన్నిపాతేశాశ్రీధద్వయం పితృపూర్వకం తస్యాంఽపిధౌకార్యమి

త్వక్తంభవతి । స్మృత్యంతరే — ॥ శ్లో ॥ అబ్ధికంప్రథమం కుర్యాత్సాసి
కంతుతతః పరమ్ । దర్శశ్రాద్ధం తృతీయం స్యాచ్ఛతృథంతుమహాలయః ॥ * ॥
ఇతి మహాలయే కారుణికవరణస్య సత్వాద్దర్శమహాలయయోద్దేవతాభేదా
త్పృథక్-రణమ్ । అనుమరణాబ్ధికవిషయేభృగుః — ॥ శ్లో ॥ యాన
మారోహణం కుర్యాద్భర్తృచిత్యాంపతివ్రతా । తాంమృతేఽహనిసం
ప్రాప్తైషృధక్ష్విణ్ణనియోజయేత్ ॥ * ॥ ఇతి । పృథక్ష్విణ్ణనియోజనమ్ - పృథ
క్శ్రాద్ధకరణమ్ । తథాచస్మృత్యంతరే — ॥ శ్లో ॥ ఏకచిత్యాంసమారూ
ఢాదమృతీనిధనంగతా । పృథక్శ్రాద్ధంతయోః కుర్యాదోదనంచపృథక్పృ
థక్ ॥ * ॥ ఇతి । లోకాక్షిస్తు — ॥ శ్లో ॥ మృతేఽహనిసమాసేనపిణ్ణని
ర్వాపణం పృథక్ । నవశ్రాద్ధంతుదమృత్యోరన్వారోహణవత్త్వితీ ॥ * ॥
ఇతి । మృతేఽహనిపిణ్ణనిర్వాపణమ్ - మృతాహశ్రాద్ధమ్ , సమాసేన -
పాక్షైక్యేన , పృథక్కుర్యాదిత్యర్థః । మాతృభిరేకచిత్యామన్వారోహణేకృ
తేపాక్షైక్యేనప్రథమం పితుస్తదనంతరం సాక్షాన్వాతుస్తతో జ్యేష్ఠాదిక్ర
మేణసపతీమాతృణాంకుర్యాత్ । తదాహభృగుః — ॥ శ్లో ॥ ఏకకాలే
గతాసూనాంబహూనామధవాద్వయోః । తన్త్రైణశ్రవణంకృత్వాకు
ర్యాత్శ్రాద్ధంపృథక్పృథక్ ॥ పూర్వకస్యమృతస్యాదౌద్వితీయస్యత
తః పునః । తృతీయస్యతతః కుర్యాత్సనిఽపాతేఽవ్యయంక్రమః ॥ * ॥
ఇతి । మాధవీయే వ్యాఖ్యాతమెతత్ “ పూర్వకస్య - ముఖ్యస్య పితుః ,
ద్వితీయస్య - తతోజఘన్యాయాసాక్షాన్వాతుః , తృతీయస్య - తతోజ
ఘన్యాయాస్సపతీమాతుః ” ఇతి । ఏవంచ , “ ॥ శ్లో ॥ చైకత్రది
వసే శ్రాద్ధత్రయం జాత్యపి విద్యతే ॥ ” ఇతినిమేధః , మాతాపితృవ్య
తిరిక్తశ్రాద్ధసంపాతవిషయః । “ ॥ శ్లో ॥ దమృతోన్యసహసంసాగరో
మృతావనుమృతావపి । ఉదకాదినపిణ్ణ్యంతం ప్రేతకార్యాణియాన్యపి ॥
కుర్యాత్సమానతన్త్రైణసాంవత్సరికమేవచ ॥ ” ఇతి , సన్ధ్యంతమరణానుమ
రణవిషయే సాంవత్సరికస్య సమానతన్త్రైత్వస్మరణమాపద్విషయమ్ ,
“ ॥ శ్లో ॥ ఏకచిత్యాంసమారుహ్యమృతయోరేకబర్హిషి । పిత్రాఃపితౄణా
పృథక్దద్యాత్పిణ్ణంనాఽఽపత్సుతత్సుతః ॥ ” ఇత్యగ్నిస్తరణాత్ । పిణ్ణమిత్యే

కోద్దిష్టాభిప్రాయమ్ , అనాపదితుపృథగైవకార్యమ్ , అన్యథా “ పృథక్ శ్రాద్ధం తయోఃకుర్యాత్ ” ఇతిపూర్వోక్తశ్చుతివిరోధస్సన్యత్ . ఏవంచ , పితృస్సంస్థాతమరణేనుమరణేచ సపిణ్డీకరణాంతంసహ కుర్యాత్ , తమ త్తరభావిశ్రాద్ధం సర్వంపాక్షైశ్చేన పృథకుర్యాదితి నిర్ణయః .

సపిణ్డానాంశ్రాద్ధసన్నిపాతేవిదిః

సపిణ్డానాంసహమరణేశ్రాద్ధసంపాతేఋశ్యశృణః — || శ్లో ||
భవేద్యదిసపిణ్డానాం యుగపత్నరణంతథా । సమృద్ధాసత్తిమాలోచ్య త
తక్రమాచ్ఛ్రాద్ధమాచరేత్ || * || ఇతి । మరణక్రమపరిజ్ఞానేతు త
తక్రమాదేవకుర్యాత్ , “ || శ్లో || పతీభాగ్రాతృసృతాదీనాంసపిణ్డానాం
యదిక్రమాత్ । సంస్థాతమరణంతత్రతక్రమాచ్ఛ్రాద్ధమాచరేత్ || ”
ఇతిప్రరణాత్ । ఋశ్యశృణశ్చ — || శ్లో || కృత్వాపూర్వంమృతస్యా
దౌ ద్వితీయస్యతతఃపరమ్ । పునస్తృతీయస్యతథా సన్నిపాతేత్వయంక్ర
మః || * || ఇతి । పార్వణైకోద్దిష్టయోస్సన్నిపాతేజాబాలిః — || శ్లో ||
యద్యేకత్రభవేతాంవై ఏకోద్దిష్టంచ పార్వణమ్ । పార్వణంతస్వభినిర్వ
ర్త్య ఏకోద్దిష్టంసమాచరేత్ || * || ఇతి । “ || శ్లో || భాగ్రాత్రభగ్నివైపు
త్రాయ స్వామినేమాతులాయచ । మిత్రాయగురవే శ్రాద్ధమేకోద్దిష్టం
నపార్వణమ్ || ” ఇత్యాదిభిర్విహితవైకోద్దిష్టస్య , “ || శ్లో || పుత్రః
పౌత్రఃప్రపౌత్రశ్చ దౌహిత్రో దుహితాస్నుషా । దమృతీచ క్రమాదే
తే శ్రాద్ధంకుర్యుస్త్రీపూరుషమ్ || ” ఇత్యాదిభిర్విహితస్యపార్వణస్య
చసన్నిపాతే పార్వణంకృత్వా తతఃఏకోద్దిష్టం కుర్యాదిత్యర్థః । ఆద్యైకో
ద్దిష్టదివసే కర్తాన్వద్యైశ్రాద్ధమాగతమన్తరితంచ నకుర్యాత్ । “ || శ్లో ||
ఏకోద్దిష్టస్యదివసే సపిణ్డీకరణంవినా । శ్రాద్ధంకుర్యాత్పితృభాతృయ
మాషోఽపిసంతతిః || ” ఇతిప్రరణాత్ । ఏకాదశదివే ఏకోద్దిష్టవృత్తిక్రశ్రా
ద్ధాన్తరం యదికుర్యాత్తదాదోషః , విషయవిశేషేణైకాదశాహవిహితంస
పిణ్డీకరణం తత్పూర్వభావించ షోడశశ్రాద్ధమేకోద్దిష్టదివసే కుర్యాదిత్యర్థః ।
అత్ర కేచిదాహుః “ || శ్లో || ఏకోద్దిష్టాన్తప్రవస్యాత్సంసూర్తు శ్శుద్ధతా
త్వమాత్ । ” ఇతి సంసూర్తురేకోద్దిష్టాన్తరం శుద్ధిప్రరణాత్ , “ || శ్లో ||

కార్యే ప్రత్యాఖ్యైకే శ్రాద్ధే త్వత్తరామృతసూతకే । ఆశౌచానంతరంకా
ర్యమితవాసిన్యభాషితమ్ ॥ ' ఇత్యాశౌచానంతరమేవతత్కరణవిధానా డ్యే
కోద్దిష్టం కృత్వా తస్మిన్నేవదినేకుర్యాత్ , ఇతి । తదసాధు , “ ॥ శ్లో ॥
ఏకోద్దిష్టస్యదివాసే సపిణ్డీకరణంవివా । ” ఇత్యనేన పూర్వోక్తైన ఏకోద్దిష్ట
దినమాత్రే శ్రాద్ధాంతరనిషేధప్రతీతేః । యత్తు — ॥ శ్లో ॥ ఏకాద
శేఽహ్ని సంప్రాప్తే హ్యేకోద్దిష్టేచపార్వణే । కృత్వాతుపార్వణశ్రా
ద్ధమేకోద్దిష్టంసమాచరేత్ ॥ * ॥ ఇతి , తదపి “ ఏకోద్దిష్టాంతపవస్యాత్ ” ఇ
త్యుక్తానేక స్మృతివిరోధాచ్ఛిష్టాచారాభావాచచ్చక్షేపేత్కృమ్ । అతపవసిత్య
మేధసారకృత్ — ॥ వా ॥ దాహకస్తుస్వదేయంశ్రాద్ధమంతరితం ద్వాద
శాహ ఏవ కుర్యాన్నైకాదశాహే తత్రశుద్ధ్యభావాన్నిషేధాచచ్చ ॥ * ॥ ఇ
తి । తేనేవైతద్వాద్యభ్యాతమ్ “ అంతరితమాగతంచ స్వదేయం శ్రాద్ధం
ద్వాదశాహ ఏవ కుర్యాత్సపిణ్డీకరణంతు సావకాశత్వాత్త్రయోదశాహ
దా కుర్యాత్ ” ఇతి । యత్తు — ॥ శ్లో ॥ ద్వాదశేఽహని సంప్రా
ప్తే పార్వణేచ సపిణ్డనే । పార్వణంప్రధమం కృత్వా పశ్చాత్కు
ర్యాత్సపిణ్డనమ్ ॥ * ॥ ఇతి , ఏతదేవం వ్యాచక్షతే - పార్వణంప్రధమ
చినేకృత్వా పశ్చాత్త్రయోదశదినే సపిణ్డనం కుర్యాదితి । అన్యేత్వా
హుః “ ద్వాదశాహ సపిణ్డనం కృత్వా త్రయోదశేఽహ్ని అంతరితం
ద్వాదశాహప్రాప్తంచ ప్రత్యాఖ్యైకం కర్తవ్యమ్ , “ ॥ శ్లో ॥ నాసపి
ణ్డీకృతేప్రేతే పితృకార్యం ప్రవర్తతే । సపిణ్డీకరణం కృత్వా కుర్యా
తిత్ప్రయం శుభానిచ ॥ ' ఇతిస్మరణాత్ , ” ఇతి । స్మృత్యంతరే —
॥ శ్లో ॥ అకృత్వాప్రేతకార్యాణి నిత్యనైమిత్తికాన్యపి । నకుర్యా
త్తావదాశౌచం యావత్ప్రేతత్వమోక్షణమ్ ॥ * ॥ ఇతి । తథా —
॥ శ్లో ॥ గ్రహణేతుద్వితీయేఽహ్ని రజోదృష్టాతుపశ్చమే । త్రయోద
శేఽహ్నిమృతకే జన్మన్యేకాదశేఽహని ॥ * ॥ ఇతి “ గ్రహణేతుద్వితీ
యేఽహ్ని రజోదృష్టాతుపశ్చమే ” ఇత్యనయోర్వివయోఽగ్రే వక్ష్య
తే । మృతకే - మరణాశౌచే , అంతరితం త్రయోదశేఽహ్నికుర్యాత్ ,
జననాశౌచేత్వేకాదశేకుర్యాదిత్యర్థః । నచవాచ్యమ్ , “ త్రయోదశేఽ

హిమృతకే ' ఇత్యేతన్న హాగురు పితృసంసృత్తవిషయమ్ , ' ॥ శ్లో ॥
 ఉత్పాద్యపుత్రం సంసృత్యవేదమధ్యాపయిషి తా । కుర్యాద్వృత్తిం
 చ నష్టైః స్త్రీకాద్వాదశాహం మహాగురౌ ॥ ' ఇతి వచనన తత్రద్వాదశా
 హమాశౌచస్మరణాత్ " ఇతి, పూర్వాపరపర్యాలోచనయా " మృతకేచ
 త్రయోదశే " ఇత్యంశస్యాప్యన్తరిత శ్రాద్ధమాత్రవిషయత్వ ప్రతీతే ,
 మహాగురువిషయే త్రయోదశేఽహిసాపిణ్డ్యేసత్కుక్తన్యాయేన చతుర్దశ
 దినపవాన్తరిత శ్రాద్ధకరణస్య యుక్తత్వాచ్చ । ఏవంచ ద్వాదశాహ సపి
 ణ్డీకరణవిషయేఽన్తరితం శ్రాద్ధమెకోద్దిప్తదినే సపిణ్డీకరణదినేవా ప్రాప్తం
 చ త్రయోదశేఽహి కర్తవ్యమ్ । ఏతదేవాభిప్రేత్యష్టత్వన్తరమ్ —
 ॥ శ్లో ॥ ఆశౌచం ద్వాదశాహాంతం నకుర్యాద్దేవతార్చనమ్ । నకుర్యాత్పి
 తృకార్యాణి దానం హూమజపంతథా ॥ * ॥ ఇతి । త్రిపత్రాదౌ సపిణ్డీ
 కరణవిషయేతు అన్తరితశ్రాద్ధం ద్వాదశాహాకార్యమ్ , ద్వాదశాహాదిషు
 సపిణ్డీకరణపర్యన్తదినేషుచ ప్రాప్తం పిత్రోః ప్రత్యాబ్ధికం యధాతిథ్యేవ
 కర్తవ్యమ్ । నను , " ॥ శ్లో ॥ అకృత్వాప్రేతకార్యాణి నిత్యవైమిత్తికా
 న్యపి । నకుర్యాత్తవదాశౌచం యావత్ప్రేతత్వమోక్షణమ్ ॥ " ఇతి స
 పిణ్డీకరణపర్యన్తం కర్తా నధికారత్వస్మరణాతాదంతత్ర పితృశ్రాద్ధమితి
 చేన్న , తస్యపితృశ్రాద్ధవ్యతిరిక్త కర్తృ నిషేధపరత్వాత్ । తథాచష్ట
 త్వన్తరమ్ — ॥ శ్లో ॥ నాసపిణ్డీకృతేః పిత్రోరన్యేషాం శ్రాద్ధమాచరే
 త్ । నిత్యం వైమిత్తికం కామ్యమిష్టే పూర్తాదికంచన ॥ మాసికాన్యాబ్ధి
 కం పిత్రోరశుద్ధోపాయరసస్సతః । కుర్యాదేవతిధిప్రాప్తమితి శాతాతపోఽ
 బ్రవీత్ ॥ * ॥ ఇతి । ఆసపిణ్డీకృతేరిత్యభిధావాకారః , పిత్రాన్సపిణ్డీక
 రణపర్యన్త మన్యేషాం ప్రత్యాబ్ధికం నకుర్యాత్ , మాతాపిత్రోరన్యత
 రన్య ప్రత్యాబ్ధికమన్యతరసాపిణ్డ్యాత్పూర్వం కుర్యాదిత్యర్థః । ఏవం
 చ , పితృసపిణ్డీనాన్తరమన్యేషాం ప్రత్యాబ్ధికశ్రాద్ధం కర్తవ్యమితి
 క్తం భవతి । యత్తు దేవలవచనమ్ — ॥ శ్లో ॥ పితరౌప్రమీతౌయస్య
 దేహస్తస్యాశుచిర్భవేత్ । నదైవం వాపి పిత్ర్యంచ యావత్పూజా న
 వత్సరః ॥ * ॥ ఇతి, అత్ర పిత్ర్యశబ్దేనాన్యేషాం సాపిణ్డ్యముచ్యతే ।

“ ॥ శ్లో ॥ పితౄర్భూతాజ్ఞేచాన్యేహం వత్సరాన్తేసపిఙ్గనమ్ ॥ ” ఇతిశ్చరణాత్ । పతచ్ఛాధస్తానిరూపితమ్ । యత్ర దేవతైశ్చ తత్ర కామ్యానుష్ఠానానిత్యంచ శాస్త్రం ప్రసజ్ఞాత్సిధ్యతి , “ ॥ శ్లో ॥ కామ్యతస్త్రేణనిత్యసత్యతస్త్రం శాస్త్రసన్యసిధ్యతి । స్యాదేతస్వంతునిర్దేశాదేవతైశ్చంభవేద్యది ॥ ” ఇతిశ్చరణాత్ । తథాచకాలాదర్శే — ॥ వా ॥ దేవతైశ్చేతుకామ్యానుష్ఠానానిత్యంచసిధ్యతి ॥ * ॥ ఇతి .

ఆర్థిక నిరూపణమ్

అధాభిక్తనిరూప్యతే । తత్రయాజ్ఞవల్క్యః — ॥ శ్లో ॥ మృతేహనితుకర్తవ్యం ప్రతిమానంచవత్సరమ్ । ప్రతినంచత్సరంచైవ మాద్యమేకాదశేహని ॥ * ॥ ఇతి । లోకాక్షిః — ॥ శ్లో ॥ శాస్త్రంకుర్యాదవశ్యంతు ప్రమీతపితృకస్వయమ్ । ఇస్తుక్షయేమాసి మాసి వృథాప్రత్యబ్దమేవచ ॥ * ॥ ఇతి । జాతుకర్ణ్యః — ॥ శ్లో ॥ పితుః పితృగణస్థసన్యకుర్యాత్పరవృణవతునః । ప్రత్యబ్దం ప్రతిమానంచవిధిజ్ఞేయస్సనాతనః ॥ * ॥ ఇతి । పితృగణస్థసన్య - కృతసపిఙ్గీకరణసన్యపితుః ప్రత్యబ్దం ప్రతిమానమాభిక్తం మాసికంచ శాస్త్రమ్ , పార్వణవత్ - పితృపితామహాప్రపితామహోత్తకత్రిపురుషోద్వేశేన , సుతోమృతాహే కుర్యాదిత్యర్థః । కాత్యాయనః — ॥ శ్లో ॥ ప్రత్యబ్దం యోయధాకుర్యాత్పుత్రః పిత్రే సదాద్విజః । తదైవమాతుః కర్తవ్యం పార్వణంతువిధానతః ॥ * ॥ ఇతి । స్మృతిచింతామణౌ — ॥ శ్లో ॥ మృతాహేమాసికం కార్యం ద్వ్యహూనెతూనమాసికమ్ । ఆభిక్తం ప్రథమంకుర్యాత్పుత్రమాసేమృతేహని ॥ * ॥ సుధానిధౌ — ॥ శ్లో ॥ యస్మిన్మాసిమృతిః పత్యేయస్యయస్యాం తిథౌభవేత్ । తస్యామెవతిథౌకుర్యాదాభిక్తంతువిచక్షణః ॥ * ॥ ఇతి । స్మృత్యంతరే — ॥ శ్లో ॥ యస్మిన్మాసిమృతిః పూర్వం తస్మిన్మాసిచతద్దినే । ప్రథమాభిక్తమారభ్యకుర్యాదమరణాన్తికమ్ ॥ * ॥ ఇతి । నారదః — ॥ శ్లో ॥ యస్యాంతిథౌమృతిః ప్రాప్తాతస్యామేవాభిక్తం భవేత్ । తిథినక్షత్రవారాణాంతిధిరేవబలీయసీ ॥ * ॥ ఇతి । చన్ద్రికాయామ్ — ॥ శ్లో ॥ మాసపక్షతిధిస్పష్టేయోయస్మిన్క్రియతేహని । ప్రత్యబ్దంతు తథా భూ

తం క్షయోహం తస్య తం విదుః || * || ఇతి । అత్ర సర్వత్ర మృతాహస్య
మాసనిరూప్యత్వం ప్రతీయతే , మాసశ్చ సౌరచాస్త్రాని సావనభేదేన త్రివి
ధోభవతి , “ మసీపరిమాణే ” ఇత్యస్తాద్ధాతౌరిష్యనోఽయం మాసశ
ఙ్గః , సూర్యస్య రాశిగతిర్యత్ర పరిమీయతే ససారః , మస్య తే పరిమీయతే
యావతాకాలేన చ ద్విపృథ్విక్షయోసచాన్దోగ్రమాసః , అహారాశ్రా
ణాంత్రింశశ్శత్రేయత్ర పరిమీయతే ససావనః । తదుక్తం బ్రహ్మసిద్ధాంతైః —
|| శ్లో || చాస్త్రాశ్శుక్లాదిదర్శాన్తసావనస్త్రింశతాదినైః । ఏకరాశౌరవి
ర్యావతాకాలం మాసస్సభాస్వతః || * || ఇతి । శుక్లాదిః - శుక్లప్రతిపదా
దిః , దర్శాన్తశ్చాస్త్రాని । తథాచప్యత్యంతరే — || శ్లో || మేమాసస్థానవి
తరియోయోదర్శః ప్రవర్తతే । చాస్త్రమాసాస్తత్తదన్తాశ్చైత్రాద్యద్వా
దశస్త్రుతాః || * || ఇతి । చన్ద్రీకాయామ్ — || శ్లో || దర్శాన్తర్కశ్చా
న్తస్త్రింశద్దినస్తసావనోమాసః । రవిసంక్రమచిహ్నాన్తసాసారోమా
సోనిగద్యతే తజ్జైః || * || ఇతి । చాస్త్రస్త్రివిధః - దర్శాన్తః పూర్ణిమాన్తఇతి ।
తథాచశ్రూయతే — || శ్రు || అమావాస్యయామాసానమాసద్వాహ
రుత్సృజన్తి , అమావాస్యయాహిమాసానమాసశ్చన్తి , పౌర్ణమాస్యా
మాసానమాసద్వాహరుత్సృజన్తి , పౌర్ణమాస్యాహిమాసానమాసశ్చన్తి
|| * || ఇతి । తత్ర ప్రథమపక్షే చాస్త్రాశ్శుక్లాదిదర్శాన్తఇత్యాదయః
స్త్రుతయడదాహార్యాః , శిష్టాచారబాహుళ్యంచ తత్ర ప్రసిద్ధమ్ , ద్వితీయ
పక్షస్యోపోద్బలకం స్త్రుతేలికంచ తథాహిమహాలయప్రకరణేవత్యతే -
|| శ్లో || ఆశ్వయుక్కృష్ణపక్షేతు శ్రాద్ధంకుర్యాద్దినేదినే || * || ఇ
తి । తత్రయదిదర్శాన్తమాసోవిపక్షే తతథాభాద్రపదకృష్ణపక్షఇత్యుచ్యే
త , నత్యేవముక్తమ్ , ఆశ్వయుజమాసాన్తర్గతత్వంత్విహిమాచ్యతే , త
చ్చకృష్ణప్రతిపదాదిపూర్ణిమాన్తత్వేనస్ఫుటతీ । తథాజయస్తీప్రకరణేష్ట
ర్యతే — || శ్లో || మాసిభాద్రపదేఽష్టమాశ్చకృష్ణపక్షేఽర్ధరాత్రకే । భ
వేతోష్ఠీష్టపదేమాసిజయస్తీనామసంజ్ఞితా || * || ఇతి । అత్రాపిజయస్త్వా
భాద్రపదాన్తర్గతత్వం మాసస్యపూర్ణిమాన్తతాంగమయతి । యతిధర్మప్ర
కరణేచన్తర్యతే — || వా || సంధిషువాపయేత్ || * || ఇతి । తత్రయది

దర్శాన్తవివక్షాస్యాన్తదాదర్శవ్యైవసద్ధిత్వాన్తత్రైవవపనంకుర్యుః , కు
ర్వన్తిచపూర్ణిమాయామ్ , తస్మాద్దశాన్తత్వపూర్ణిమాన్తత్వయోర్వ్యవ
స్థితోవికల్పః । తథాచబ్రహ్మసిద్ధాన్తైః — ॥ శ్లో ॥ అమావాస్యపరిచ్ఛిన్నో
మాసస్యాద్భృహ్మణస్యతు । సహస్రస్త్రిపాల్లమాసాభ్యాంతరైశ్చనృప
వైశ్యయోః ॥ * ॥ ఇతి । జ్యోతిశ్శాస్త్రైః — ॥ శ్లో ॥ దర్శాన్తః పూర్ణిమా
న్తశ్చచాన్త్యోమాసోద్విధామతః । జాతిభేదాద్దశభేదాత్తైచమాసౌవ్యవ
స్థితౌ ॥ సర్వదాదక్షిణేభాగేదర్శాన్తోమాసఇవ్యతే । నర్వదోత్తరభాగేతుపూ
ణేమాన్తఇతిస్థితః ॥ * ॥ ఇతి । చంద్రికాయామపి — ॥ వా ॥ శుక్లప్ర
తిపదాదిదర్శాన్తశ్చాన్త్యోమాసఇత్యైవతక్షిణాపధేగ్రప్రవ్యమ్ , ఉత్త
రాపధేతుకృష్ణప్రతిపదాదిపాల్లమాస్యన్తశ్చాన్త్యోమాసఇతి గ్రప్రవ్యమ్
॥ * ॥ ఇతి । తదేవంసౌరాచాన్త్యోమాసనభేదేనమాసస్త్రివిధః , తత్ర
చాన్త్యోమాసోదర్శాన్తః పూర్ణిమాన్తోవాదేశభేదేనజాతిభేదేనచవ్యవస్థితః,
నాక్షత్రమపిమాసంకేచిదిచ్ఛన్తి ॥ శ్లో ॥ “ సర్వత్రైః పరివృత్తైస్తు
నాక్షత్రామాసఇవ్యతే ॥ ” ఇతివిష్ణుధర్మోత్తరే అభిధానాత్ .

ఋతునిర్ణయః

ప్రసక్తాదృతునిశ్చయతే । ఋతుర్వసన్తాదిః కాలవిశేషః । సచవ
ద్విధః “ ఋతాః ఋతవః ” ఇతిశ్రుతేః । యత్తు “ ద్వాదశమాసాః పఞ్చ
ర్తవః ” ఇతిశ్రుతమ్ , తత్రహేమన్తశిశిరయోరేకీకరణంవివక్షితమ్ । త
థాచబహ్మచబ్రాహ్మణేపత్యతే — ॥ శ్రు ॥ ద్వాదశమాసాః పఞ్చర్తవోహే
మన్తశిశిరయోస్సమాసేన ॥ * ॥ ఇతి । తథాపఞ్చప్రయాజస్యానుమన్త
ణనున్తః శ్రుయతే — ॥ శ్రు ॥ హేమన్తశిశిరావృతూనాంప్రీణామి ॥ * ॥
ఇతి । పవన్స్వరూపేణఋతవష్టోధాభిద్యతే , తత్రైకీర్తుర్వాసద్వయాత్త
కః , — ॥ శ్రు ॥ “ ద్వద్వముపదధాతి , తత్త్రైకీర్తుర్వాసద్వయాత్త
ధానబ్రాహ్మణేశ్రవణాత్ । ఏకస్మిన్మృతాంయోర్వాసయోర్ద్వద్వంగృ
హీతవ్యమిత్యాకాక్షాయాంపసన్తాద్యృతుషు గ్రమేణచైత్రమాసాదిద్వ
ద్వంగ్రాహ్యమితి శ్రుతిరేవాహ — ॥ శ్రు ॥ ఋధుశ్చమాధవశ్చవాస
త్తైకావృతూశుక్రశ్చశుచిశ్చైవ్యవృతూనభశ్చనభస్యశ్చవార్షికావృ

తూర్ణశోషణశ్చ శారదావృతూసహశ్చనహసృశ్చ హేమద్వికావృతూ
 తపశ్చతపసృశ్చైశేరావృతూ || * || ఇతి । ఏషుచవా కేయముతూఇతి
 ద్వివచనమృత్వవయవమాసాభిప్రాయమ్ , అన్యథా “ వడ్డాముతపః ”
 ఇతిశ్రుయమాణావట్సుభ్యుబాధ్యేత । అవయవినముతోర్వసంతాదేరైకేకా
 త్కకత్వమాధానబ్రాహ్మణేపకవచనేనవ్యవహారాదవగత్తవ్యమ్ — || శ్రు ||
 వసంతోవైబ్రాహ్మణస్యర్మగ్రీష్మేవైరాజన్యస్యర్మశ్శరద్వైశ్వస్యర్మః ||*||
 ఇతి । సంవత్సరోపక్రమరూపత్వేనవసంతస్యప్రాధాన్యంగ్రహ్యవ్యమ్ ,
 “ ముఖంవా ఏతద్వృతూనాం యద్వసంతః ” ఇతిశ్రుతేః । తేచవసంతాదయ
 ముతవోద్వివిధాశ్చాస్మాగ్నిసౌరాశ్చ , చైత్రాదయశ్చాస్మాగ్నిః , తేచో
 దాహృతామధుశ్చమాధవశ్చేత్యాదినా । నచతత్రచైత్రాదయోనోక్తా
 ఇతిశబ్దానీయమ్ , మధ్యాదిశబ్దానాం చైత్రాదిపర్యాయత్వాత్ । అతప
 వాహుః — || శ్లో || చైత్రమాసోమధుః ప్రాక్తేవైశాఖోమాధవోభవేత్ ।
 జ్యేష్ఠమాసస్తుశుక్రస్సాన్యదామాధశ్శుచిరుచ్యతే । నభామాసశ్శ్రావణఃస్యా
 నృభస్యోభాద్రుడచ్యతే || ఇషశ్చాశ్వయుజోమాసః కార్తికశోచ్యర్జునం
 జ్ఞికః । సహమాసోమార్గశీర్షసహస్యః పుష్యనామకః । మాఘమాస
 స్తపః ప్రోక్తస్తపస్యః ఫాల్గునః స్మృతః || * || ఇతి । చాన్ద్రమాసానాంపై
 త్రాదిసంజ్ఞానక్షత్రప్రయుక్తాః । యస్మిన్వాసేపూర్ణమాచిత్రానక్షత్రే
 ణయుజ్యతేసచైత్రః , ఏవంవైశాఖాదిషూన్సేయమ్ । చిత్రావిశాఖాది
 యోగస్యోపలక్షణత్వాత్పంచితే చిత్రాదిప్రత్యాసన్నస్వాప్యనూరాధా
 దియోగేఽపిచైత్రవైశాఖాదిసంజ్ఞానవిరుధ్యతే । ఏతేహంపైత్రాద్యాన్మ
 కానాం వసంతాదీనాం చన్ద్రపరికల్పితాన్వచ్చాన్ద్రగ్రీత్వమ్ । అతపవామ్న
 యతే — || శ్రు || చన్ద్రగ్రీమాష్టథోతాసముతూకల్పయాతి || * || ఇతి
 నను , అప్తైవం మధ్వాదీనాంద్వాదశానాం చాన్ద్రగ్రీమాసానాంవసంతాద్యు
 తుత్వమ్ , మలమాసస్యతుత్రయోదశస్యచాన్ద్రగ్రీమాసస్యకథమృతుషుని
 ర్వాహః? ఉచ్యతే , యయోర్వాసయోర్త్వధ్యేమలమాసోదృశ్యతేతయో
 రుత్తరస్మితస్యాన్ద్రార్థః । తథాసౌవష్టిదినాన్మకౌమలినశుద్ధభాగద్వ
 యాత్మక ఇతి మధ్వాదిశబ్దనాచ్యతే నౌక్తేష్వన్దభావాన్నకాప్యనుప

పత్తిః । సౌరేష్వతుషుబోధాయనేన మీనమేషయో మేషవృషభయో
ర్వావసస్తభిభానాస్తీనాదిత్వం మేషాదిత్వంచవైకల్పికం వసస్తస్యాశ్చీ
కృతమ్ । వృద్ధగార్హోస్తపి — ॥ శ్లో ॥ మీనమేషరవిర్యావద్వసస్తస్తావ
దిష్యతే ॥ * ॥ ఇతి । వృద్ధవసిః — ॥ శ్లో ॥ యావత్తైషమభౌభానుర్వ
సస్తస్తావచ్యతే ॥ * ॥ ఇతి । కాలనిర్ణయే — ॥ శ్లో ॥ వసస్తాద్యృతవో
ద్వేధాచాద్వాసౌరశ్చచాస్త్రాః । ఐత్రాద్యాఅధమీనాద్యామేషా
ద్యావావిపన్వతః ॥ * ॥ ఇతి । తదేవమ్, “ వసస్తైబ్రాహ్మణోఽగ్ని
మాదధీత, గ్రీష్మేరాజన్యఆదధీత, శరదివైశ్యఆదధీత, వసస్తైబ్రాహ్మణ
ముపనయాత, గ్రీష్మేరాజన్యమ్, శరదివైశ్యమ్, వసస్తైజ్యోతిష్టోమనయ
జేత ” ఇత్యాదిశ్రుతిస్మృతిపురాణవిహితేషుకర్తృసుచాస్త్రాసౌరవాఙ్ముతు
ర్దేశాచారానుసారేణవికల్పతోగ్రహ్యః ।

అయననిరూపణమ్

అథాయనమ్ । అయత్యనేనఙ్ముతుత్రయేణసూర్యోదక్షిణాశౌముత్త
రాశాం వేత్స్యతుత్రయమయనమ్ । తథాచశ్రుతిః — తస్మాదాదిత్యక్షణై
సోదక్షిణైవైతివదుత్తరేణ ॥ * ॥ ఇతి । అత్ర కాలనిర్ణయకారః “ ఆది
త్యగలిముపజీవ్యాయననిష్పత్తేసౌరమైవైతత్, అత ఏవవిష్ణుధర్మోత్తరేసౌ
రమానమధికృత్యోక్తమ్ ” ॥ శ్లో ॥ ఙ్ముతుత్రయం చాయనం స్యాత్ ’
ఇతి । కేచిత్తుచాస్త్రానూనేనాయనద్వయమభ్యుపగచ్ఛన్తి, ‘ మార్గశీర్షమా
సాదికైస్త్రీభిఙ్ముతుభిః కల్పితః కాలక్షణ్ణాసాత్తక ఉత్తరాయణమ్, జ్యేష్ఠ
మాసాదికోదక్షిణాయనమ్ ’ ఇతి । తత్రప్రమాణంజ్యోతిశ్శాస్త్రాహ్మ
గ్యమ్ । శ్రౌతస్మార్తకర్తృసుష్టానెతుమకరకర్క-బసఙ్కాన్త్యాదికపవాయ
నన్వయకాలః ” ఇతి ।

సంవత్సరనిరూపణమ్

అథసంవత్సరః । సంవత్సరోనామాయనాద్యవయవయక్తోఽవయ
వీకాలవిశేషః । సమ్యగ్వసన్త్యక్తిన్యనర్తుమాసాదయఇతి పుత్యత్పత్తేః ।
సచద్వాదశమాసాత్తకః, “ ద్వాదశమాసాన్సంవత్సరః ” ఇతిశ్రుతేః ।
చాస్త్రసావనసౌరమాసభేదేన సంవత్సరస్త్రివిధః । తమక్తంబ్రహ్మసిద్ధా

వై — || స్తో || చాస్త్రసావనసౌరాణాంమాసానాంతుప్రభేదతః । చాస్త్రసా
వనసౌరస్తుత్రయస్సంవత్సరాపి || * || ఇతి । అత్రచాస్త్రసంవత్సరశ్చై
త్రశుక్లప్రతిపదాదికః ఛాల్గునదర్శాంతః, సౌరస్తుమేషాదిమీనాంతః, సావన
ష్వస్తుపక్షిరశతత్రయాయాహారాంతాంతః । పశ్చిమవిధత్వం సంవత్సరస్యో
క్తమాయుర్వేదే — || స్తో || సౌరబృహస్పతిసావనశతధరనాక్షత్రికాక్ష
మేఘస్యః । మాతులపాతాలాతులవిమలవరాశ్చైస్తువత్సరాః పశ్చిమ || * ||
ఇతి । అస్యాయనధాని - గణక ప్రసిద్ధాక్షరసంఖ్యాయామాతులశబ్దఃపశ్చిమప్ర
ధికశతత్రయమాచప్తే, తావద్దివసపరిమితస్సౌరసంవత్సరః । పాతాశశబ్దః, ప
కపప్రధికశతత్రయమాచప్తే, తావద్దివసపరిమితకాలాబృహస్పతేసంవ
త్సరః । అతులశబ్దఃపప్రధికశతత్రయమాహ, తావద్దివసపరిమితస్సావనసంవ
త్సరః । విమలశబ్దఃపశ్చిమఃపశ్చిమశతధికశతత్రయమాచప్తే, తావద్దివసపరిమ
ితశ్చాస్త్రస్సంవత్సరః । వరాశ్చశబ్దఃపక్షిత్వంతత్యధికశతత్రయమాహ,
తావద్దివసపరిమితో నాక్షత్రికస్సంవత్సరఇతి । తత్రనాక్షత్రికస్యజ్యోతిశ్శా
స్త్రప్రసిద్ధేరాయుర్దాయాదావుపయోగః । బార్హస్పత్యస్తు సింహబృహస్ప
తిరిత్యాదిపితృమముపజీవ్యగోదావర్యాదిస్నానాదౌ వినియుక్తః । సౌరస్సం
వత్సరోమేషాదిరాశిపురస్కారేణ ప్రవృత్తేసాంవత్సరికే వ్రతాదౌద్రష్ట
వ్యః । తథాచవ్రతం ఋణధర్మోత్తిరేభిహితమ్ — || స్తో || భగవతోక్తానా
కేన తిర్యగ్యోనానజాయతే । స్తేచ్ఛదేశేచ పురుషస్తమాచక్షుచవైము
నె || * || మారుశ్శ్లేయః — || స్తో || మేషసజగ్రామణేభానోస్సాపవాసో
నరోత్తమః । పూజయేద్భార్గవందేవం రామంశక్త్యాయధాపిధి || * || ఇ
త్యౌరభ్య — || స్తో || మీనేసజగ్రామణేమత్యం వాసుదేవంచపూజయే
త్ || * || ఇత్యుదైనగ్రథేన వ్రతం విధాయావై తదుపసంహృతమ్ “ || స్తో ||
కృత్వావ్రతం వత్సరమేతదిష్టం స్తేచ్ఛేషుతిర్యక్తుచనాపిజాతే ” ఇతి ।
పప్రధికశతత్రయసంఖ్యైకైకవైర్విర్వైగవామయనాదౌ సావనోద్ర
ష్టవ్యః । పక్షవిశేషే తిధివిశేషేవా ప్రతిసంవత్సరంవిహితం యతఃకర్తవ్య
చాస్త్రసంవత్సరోద్రష్టవ్యః । తథానిరూఢపశుబద్ధప్రకరణేశ్రూయతే —
|| శ్రు || తేనసంవత్సరేయజేత || * || ఇతి । ఆపస్తంబః — || వా || స

ర్వాలో కాన్వశుబద్ధయాజ్యభిజయతి । తేనయక్ష్యమాణోఽమావాస్యా
యాం పౌర్ణమాస్యాంవా ॥ * ॥ ఇత్యత్ర చాస్త్రీఃసంవత్సరోగ్రాహ్యః ,
చాస్త్రీతికౌతదనుస్థానవిధానాత్ , “ తదాద్యాస్తీథయోద్వయోః ” ఇత్యమ
రిసింసేనచాస్త్రాగ్రహారా త్రేషేవ నిధితబ్దానుశాసనాత్ । ‘ పక్షపరి
గ్రహే , ” ఇత్యస్తాద్దాతొశచ్చస్య పశ్చిదశానాంకలానాం పూరణమ
పక్షయోవాయత్రపరిగృహ్యతే సపక్షఇతి నిర్వచనాచ్చుక్తాదిపక్షపుర
సాగ్రేణ ప్రవృత్తైకర్తృణి చాస్త్రీపవన్రప్రవయః । యథా , శుక్లపక్షే అ
నంత్రప్రతం విహితమ్ , “ నవవిద్వాణి పశ్చిచ ” ఇతి సంవత్సరస్యచానంత్ర
వ్రతాశ్చత్వం ప్రతీయతే , తత్ర చాస్త్రీస్సంవత్సరః । యత్రతు “ ॥ శ్లో ॥
గురుతాశిష్యతావైవతయోర్వత్సరవాసతః , ॥ శ్రు ॥ సంవత్సరమేతద్వత్స
తంచరేత్ । ” ఇత్యాదౌ నియామకంనాస్తి , తత్రచాస్త్రాగ్రీదీనామనృతమి
చ్చయాగృహీతవ్యః । ప్రకృతమనుసరామః — ॥ శ్లో ॥ యష్టిన్యాసమ్మ
తిపక్షే యస్యయస్యాం విధౌభవేత్ । తస్యామెవతథౌకుర్యాదాభిక్తు
విచక్షణః ॥ * ॥ ఇత్యాదిభిఃపూర్వోక్తైర్వచనైఃపక్షతిధిసమ్బద్ధైనాభిక్తస్య
విధానాచాస్త్రీసాధ్యస్య గ్రాహ్యత్వంప్రతీయతే । అత్రగార్హ్యః —
॥ శ్లో ॥ వివాహాదౌ స్మృతసాన్సరో యజ్ఞాదౌ సావనఃస్మృతః । అభిశేపిత్వ
కార్యేఽపి చాస్త్రోగ్రమాసఃప్రశస్యతే ॥ * ॥ ఇతి । చన్ద్రికాయామిదం
వ్యాఖ్యానమ్ “ యజ్ఞాదౌ - మాససంవత్సర సాధ్యయజ్ఞవ్రతప్రాయ
శ్చిత్తక్రియాదౌ , తత్ర మాససాధ్యయజ్ఞాః - మాసంవైశ్వదేవేనేత్యాది
పాత్యైర్విహితాః , మాససాధ్యవ్రతాని - మాసోపవాసాదీని , మాససా
ధ్యప్రాయశ్చిత్తక్రియాస్తు - ॥ శ్లో ॥ గౌప్యేవనా బ్రహ్మచారిమాసమే
కంపయోవ్రతః । గాయత్రీజప్యనిరతో ముచ్యతేఽసత్ప్రతిగ్రహాత్ ॥ * ॥
ఇత్యాదివాక్యవిహితాః , సంవత్సరసాధ్యయజ్ఞాః - గవామయనాదయః ,
సంవత్సరసాధ్యవ్రతాని “ సంవత్సరమేతద్వత్సతంచరేత్ ” ఇత్యాదివి
హితాని , సంవత్సరసాధ్యాఃప్రాయశ్చిత్తక్రియాః - ద్వాదశవార్షికాద్యా
వ్రజ్ఞవాహ్యః । అభిశేప - సాంవత్సరికశ్రాద్ధే , పితృకార్యే - మాసికాదౌ , అ
పితృబ్యాన్యాన్య సంవత్సరసాధ్యయజ్ఞవ్యతిరిక్తేసర్వప్రకారేవకార్యేచాస్త్రోగ్ర

మాసః ప్రశస్యత ఇతి । ఉక్తంచ పితామహేన — ॥ శ్లో ॥ దైవేకర్మణిపిత్రైశ్చ
 చ మాసశ్చాప్తమసఃస్మృతః ॥ * ॥ ఇతి । ఆత్రేయేఽపి — ॥ శ్లో ॥
 అభిషేకేతు నాక్షత్రం సావనం వేతనాదిషు । పిత్రైశ్చాన్తమసం శ
 స్తం సౌరం స్సార్వైష్యనిర్దితమ్ ॥ * ॥ ఇతి । అభిషేకే - రాజ్యాభిషేకే ,
 స్సార్వైష్య - వివాహాదిష్విత్యర్థః । లఘుహారితః — ॥ శ్లో ॥ ప్రత్యజ్ఞం
 ద్వాదశేమాసి కార్యాపిణ్డక్రియానుతైః । క్వచిత్త్రయోదశేఽపి స్యాదా
 ద్యంముక్త్యాతు వత్సరమ్ ॥ * ॥ ఇతి । ద్వాదశేమాసి అతీతఇతి శేషః । ఆ
 త్రత్రయోదశగ్రహణ సామగ్ధ్యాచాన్తై మాసఇతి జ్ఞేయమ్ , సౌరసం
 వత్సరే త్రయోదశమాసాసమ్భవాత్ । హారీతోఽపి — ॥ శ్లో ॥ అస
 జాగ్రతైఽపి కర్తవ్యమాబ్దికం ప్రధమం ద్విజైః ॥ * ॥ ఇతి । అశ్రాపిసం
 క్రాన్తిరహితసౌరమాసాసమ్భవాచాన్తైపవగృహీతవ్యః । వృద్ధగా
 ర్హ్యైఽత్ర విశేషమాహ — ॥ శ్లో ॥ అన్వష్టక్యంచ పూర్వేద్యురష్ట
 కాఽమాయుగాదయః । మన్వాదయోఽక్షయా పశ్చమ్యాదౌచాన్తైప్ర
 కీర్తితా ॥ మాసికేచాబ్దికేవన్తై ధాన్యస్వగ్ధాదివృద్ధిషు । భృతోఽపకల్ప
 నాకౌచ మాసాన్తౌ సౌరసావనౌ ॥ * ॥ ఇతి । మాసికే అబ్దికేచ మాసా
 బ్తౌసౌరౌ , ధాన్యస్వగ్ధాదివృద్ధిషు భృతోఽపకల్పనాకౌచమాసాబ్తౌసావ
 నావితివ్యాఖ్యాతారః । కాలాదర్శేఽపి — ॥ శ్లో ॥ అష్టకాఽపరపక్షౌమా
 వాస్యాదౌ చాన్తమానతః । మాసికాబ్దికవృద్ధ్యాదౌ మాసాన్తౌ సౌరసావ
 నౌ ॥ * ॥ ఇతి । అపరపక్షః - భాద్రపదకృష్ణపక్షః , ఆదిశబ్దాత్పూర్వే
 ద్యురన్వష్టక్యాఽక్షయతృతీయామన్వాదియగాది పశ్చమ్యాదీనాముప
 సంగ్రహః । వృద్ధిః - ఋణీకృతసువర్ణాదేర్వృద్ధిః , ఆదిశబ్దేన భృతుప
 కల్పనాద్యుపసంగ్రహః । త్రికాణ్డీచ — ॥ శ్లో ॥ చాన్తౌ మాసశ్శు
 తిస్తుత్యోఃకర్మణోర్హాసికాబ్దికే । విహాయభృతివృద్ధ్యాదావితరౌ పరికీ
 ర్తితౌ ॥ * ॥ మాసికాబ్దికవ్యతిరిక్తశౌతస్సార్వకర్మణోశ్చాన్తౌ మాసః ,
 మాసికాబ్దికయోర్భృతివృద్ధ్యాదౌచ , ఇతరౌ - సౌరసావనావిత్యర్థః । నప
 వ — ॥ శ్లో ॥ యప్నికారశౌఘితేసూర్యే యోమృతిం ప్రతిపద్యతే । పునస్త
 గ్రామీమావన్నే భానావాబ్దికమాచరేత్ ॥ * ॥ ఇతి । హేమాద్రావపి —

॥ శ్లో ॥ యస్మిన్ శ్రాశౌఢితే సూర్య విపత్తిం యాతిమానవః । తస్మా శ్శావే
వకర్తవ్యం పితృకార్యం మృతేహని ॥ * ॥ ఇతి । స్మృత్యంతరే — ॥ శ్లో ॥
నతే చాన్యమనంశస్తంన శ్రాద్ధేషు ప్రశస్యతే । అఘ్నిరశ్చాన్యమాసస్సాన్య
త్ ఫిరస్సానోఽత్ర కారణమ్ ॥ * ॥ ఇతి । చాన్యో మాసోఽధిమాససమ్భు
వాదఘ్నిరః, తదసమ్భువాతోఽగఘ్నిరః । అత్ర - సారపరిగ్రహే, ఫిరత్వం
కారణమిత్యర్థః । అత్ర కేచిదమూలం శ్లోకమిమం వర్ణయంతో వ్యాచక్షతే ।
॥ శ్లో ॥ చాన్యమానవిధానేన మామలేదివసేసతి । ఆద్యాబ్ధికం ప్రకుర్వీత
సారణపునరాబ్ధిమ్ ॥ * ॥ ఇతి । సారమానానువర్త్యపి చాన్యమానవి
ధానేన మృతదివసాత్, మామలేదివసే - పశ్చిమార్ధ్యాశదుత్తరశతత్రయ
దివసే, ప్రథమాబ్ధికం ప్రకుర్వీత ద్వితీయాద్యాబ్ధికంతు సారమానేనకు
ర్వీత, ప్రథమాబ్ధికస్య చాన్యమానేన కర్తవ్యత్వవిధానసామర్థ్యాన్తా
సికాన్యపితేనైవమానేనకర్తవ్యానీతి । తత్తు “ ॥ శ్లో ॥ మాసికే చాబ్ధికేవస్త్రీ
న్యస్వర్ణాదివృద్ధిషు ॥ ” ఇతిపూర్వోక్తవృథాగార్హాదివచనవిరోధాదు
పేక్ష్యమ్ । తదేవం మాసికాబ్ధికవిషయే సారవిధిపరాణాం చాన్యవిధిపరా
ణాంతత్త్వప్రశంసాపరాణాంచ బహునాం వచనానాం సత్వాత్, “ తు
ల్యబలవిరోధేవికల్పః ” ఇతి గౌతమశ్శ్రుతాద్వీహియవవద్వికల్పః,
సచదేశకులాచారానురోధేన వ్యవస్థితోవిజ్ఞేయః । తథాచమనుః — ॥ శ్లో ॥
యేనాస్యపితరాయాతా యేనయాతాః పితామహాః । తేనయాయాత్స
తాం మార్గం తేనగచ్ఛన్నరిష్యతి ॥ సద్భిరాచరితంయస్తాద్ధార్మికైశ్చద్వి
జాతీభిః । తద్దేశకులజాతీనామవిరుద్ధం ప్రకల్పయేత్ ॥ * ॥ ఇతి । సమ
న్తరపి — ॥ శ్లో ॥ యత్ర శాస్త్రగతిర్భిన్నా సర్వకర్మసుఖారిత । ఉది
తేనదితేచైవ హుమామభేదోయధాభవేత్ ॥ తస్మా తుల్యక్రమాయా
తమాచరంత్యాచరేచ్ఛుధః । సగరియాత్మహాబాహుయా సర్వశాస్త్రోది
తాచపి ॥ * ॥ ఇతి । సారమానెతిధిద్వయసమ్భవే మాసికాబ్ధికయోః ప
రాతిథిర్ద్రావ్యో । యదాహవృద్ధవసిః — ॥ శ్లో ॥ మాసే సంవత్సరే
క్షైవ తిథిద్వైధం యదాభవేత్ । తత్రోత్తరోత్తమాజ్ఞేయా పూర్వాస్వా
త్తుమలిష్టుచా ॥ * ॥ ఇతి । మాస - మాసికే, సంవత్సరే - సంవత్సరే

కఇత్యర్థః । తథాచసంవర్తః — ॥ శ్లో ॥ ఉత్తరేదివసేకుర్యాదాబ్జికంమా
సికంతథా । ప్రత్యాబ్జికం తథాకుర్యాచ్ఛ్రీయపాగమోభవేద్యది ॥ * ॥
ఇతి । స్మృత్యంతరే — ॥ శ్లో ॥ మాసెసంవత్సరేచైవ తదిద్వైధంయదా
భవేత్ । తత్రోత్తరాతిధిగ్రాహ్యే నపూర్వాతుమలిష్టుచా ॥ * ॥ ఇతి ।
ఆపస్తంబః — ॥ శ్లో ॥ ఆబ్జికేమాసికేచాపి పూర్వస్త్రిణిదివసేకృతే । తదా
సింకులహానిస్సామ్యమత్తరేగోత్రవర్ధనమ్ ॥ * ॥ ఇతి । బృహస్పతిః — ॥ శ్లో ॥
మాసికాబ్జికకృత్యేతుతిధిద్వైధంయదాభవేత్ । పూర్వత్రదోజషననము
త్తరేభాగ్యసాధనమ్ ॥ * ॥ ఇతి । స్మృత్యంతరే — ॥ శ్లో ॥ ఏకమాసితిధి
ద్వైధేపరత్రాబ్జికమాసికే । తద్వత్ప్రత్యాబ్జికంకుర్యాదిత్యాహభగ
వాన్యమః ॥ యదిపూర్వది నేకుర్యాతుకులక్షయకరంభవేత్ ॥ * ॥ ఇ
తి । నారదః — ॥ శ్లో ॥ పితృకార్యంతు సర్వేషామృద్ధిభాజనముత్తరే ।
దివసద్వితయేప్రాప్తైపూర్వత్రతుకులక్షయః ॥ * ॥ ఇతి । తత్రపరతిధే
స్సజాగ్రన్త్యుపరాగదుష్టత్వేపూర్వాగ్రాహ్యే, ఉభయత్రతథాత్వేతుప
రాతిధిగ్రాహ్యే । యదాహసజ్జగ్రీహకారః — ॥ శ్లో ॥ మాసేకస్త్రిణిద్వా
తిధీచేత్పరస్సామ్యత్పూర్వస్తస్త్రిణిసూర్యసజాగ్రన్తియుక్తై । ద్వావపేయం
నశ్చతాచేత్పరస్సామ్యత్సర్వం చైవంచన్ద్రీసూర్యోపరాగై ॥ * ॥ ఇతి । ౩ (మా
సేకస్త్రిణిద్వాతిధీచేత్పరస్సామ్యదిత్యాది నాతిధేస్సజాగ్రమోపరాగదుష్టత్వే
తత్తిధేవజాగ్రీయతే, త్వమువ్యతత్రమృతతిధౌప్రధమాదౌఖ్యతిధివిషయ
శ్రాద్ధదినేవాతత్పూర్వాపరదినేవాసజాగ్రమేసతిమృతతిధిప్రయుక్తం
శ్రాద్ధం తద్దినేనకర్తవ్యమిత్యర్థోవా । యస్త్రిణిదినే శ్రాద్ధంకర్తవ్యత్వేనని
ణీతంతప్తేన్నేవది నేతత్తిధౌవాతధ్యంతరైపివాసజాగ్రమేతచ్ఛ్రాద్ధంనక
ర్తవ్యమిత్యర్థోవేతిసంశయః । మాసేకస్త్రిణిదితిధీరేవగ్రహణాత్తిధౌస
జాగ్రముపవదోపలశ్రయణీయఇతిప్రాప్తే, ఉచ్యతే, తత్రోత్తరగ్రహణం
తిధ్యుపలక్షితదినపరంనతిధిపరమ్, తథాచ, “ ఉత్తరేదివసేకుర్యాత్,
పూర్వస్త్రిణివసేకుర్యాత్, యదిపూర్వది నేకుర్యాత్ ” ఇత్యాదివచనే
షు — ॥ శ్లో ॥ పితృకార్యంతు సర్వేషామృద్ధిభాజనముత్తరే । దివసద్విత

యే ప్రాక్షైపూర్వత్రతుకులక్షయః ॥ * ॥ ఇత్యాదిస్తుతివచనేషుదివసది
 నయోర్గ్రహణాత్ । కించ , ఉధినిర్ణయేచ తిధిముపలక్షణీకృత్యతిధ్యుపలక్షి
 తదినపవశాద్ధకరణం నిర్ణీయతే , నతుతిధివిశిష్టేదినేవాతిధివిశిష్టాపరా
 స్థైవా । తథాహి , కుతపమారభ్యయా వదపరాష్ణాంశ్రాద్ధస్యముఖ్యకాలః ,
 మధ్యాహ్నసాయాహ్నవపి గౌణకాలౌ , అస్తతోగత్వారాత్రైః ప్రధ
 మయామోఽపి , పతేషు కాలేషుశ్రాద్ధక్రియమాణేతత్కాలేతయాతిధ్యా
 భవితవ్యమితి ననియమః , కింతు , యావదపరాష్ణాంవాఅపరాష్ణైకదేశే
 వా దినద్వయేఅపరాష్ణైతిద్యభావేపూర్వదినే సాయాహ్నవాతిధిసమ్మే
 శ్రాద్ధకరణకాలేతిధ్యస్తరేఽపి శ్రాద్ధమితి నిర్ణయః । పవంమాససమ్మన్తై
 పూహనీయమ్ । యస్మిన్దినేఅపరాష్ణైతన్వాససమ్మన్తభూయస్తస్మాన్తస్మిన్
 తద్దినే శ్రాద్ధకరణకాలేతన్వాససమ్మన్తేఽపిశ్రాద్ధమితి నిర్ణయః । తన్వాత్తన్వా
 సమ్మన్తతిధిస్పృష్టదినస్యైవ శ్రాద్ధదినత్వేన గ్రహణాత్ప్రధాన్యాత్తద్దిన
 సపవసజగ్రామదోషః పరిహరణీయః , నతుపూర్వాపరదినేతత్తిథాసజగ్రా
 మఇతికృత్వాశ్రాద్ధాన్వాదినం పరిహరణీయమ్ — ॥ శ్లో ॥ మాసేకస్మిన్ద్వి
 నక్షత్రేద్వేతిదీచభవిష్యతః । ఆదితఃపితృకార్యాణి దేవకార్యాణిచౌత్త
 రే ॥ * ॥ ఇతివచనం కేరళాది దేశాన్తరవిషయమ్ , దేశాన్తరపవమ్మత
 దిననక్షత్రప్రవానేనాబ్ధికాదికరణాత్ । తత్సాహచర్యాత్పూర్వతిధి
 వచనమపి దేశాన్తరవిషయమ్ । అస్మిన్దేశేతుపరతిధే రేవగ్రహణేవచనబా
 హుళ్యగర్భాదాచార బాహుళ్యాచ్చపరస్మిన్నేవశ్రాద్ధంకార్యమ్ । య
 ద్వా , పశ్చిదశస్వపితిధిషు తథాసత్తవింశనక్షత్రైష్వపి కామ్యశ్రాద్ధం
 విహితమ్ , తద్విషయంవా । నను , దినస్యైవసంక్రాంతిదోషావిచారణీ
 యశ్చేత్అఘూరాత్రయోరపి సజగ్రామదోషః పరిహరణీయోవాఽవి
 శేషస్వరణాత్ , “ మాసేకస్మిన్ద్వైతిధీచేత్ ” ఇతి “ సారమాసేతిధిద్వై
 థే ” ఇతివతత్తిధ్యుపలక్షితదినస్యైవ గ్రహణాదఘూరాత్రయోరపి దిన
 శబ్దవాచ్యత్వాన్వస్తిఘటికాపరిమితేషుసజగ్రామః పరిహర్యవ్యసవ । అత్రక
 చిదాహుః , సజగ్రాన్తితర్పణవిషయేఅర్ధరాత్రాదధస్తాత్సజగ్రామశేపూ

గ్రహ్నో బహుషు పుస్తకేషు నదృశ్యతే .

ర్వది నేమధ్యాహ్నమైవోపరిక్రియా , అర్థరాత్రాత్పరంచేమత్తరదిశే
ప్రహరద్వయమితివిధానాదర్థరాత్రాత్పరంసజగ్రమేదోషోనాస్తీతి , త
దసత్ , అన్యనియమస్యఅయనద్వయేవ్యభిచారాత్ । అన్యేతు , ఉపాక
ర్షవిషయేఅర్థరాత్రాత్పరం గ్రహణంచేదుపాకర్షనకర్తవ్యంపరంచే
తేకర్తవ్యమితివచనస్యసత్త్వాత్తద్వద్భవత్స్వీతి , తదవ్యసాధు , విషయభే
దాత్యధోచితం గ్రాహ్యమ్ । ఏకాదశ్యాఉదయేఘటికామాత్రసదాభ
వేయధాతద్దినేఉపవాసః , ఏవమపరాష్ణామృతతిథిసదాభవేతద్దినంశ్రా
ద్ధినం తదేవసజాగ్రద్విమష్టమ్ , నతుసముద్రస్నానేఅచూవాస్యాదివత్తి
థివిశిష్టైకాలైశ్రాద్ధమ్ , దివైవశ్రాద్ధకరణాత్ । అతఏవతత్రసజాగ్రద్ది
నోపిత్యపినవాచ్యమ్ , రాత్రేఃప్రథమయామస్యాపిగౌణకాలత్వేన
శ్రాద్ధసాధ్యశ్చేకారాత్ । తస్మాదహిమరాత్రిమధ్యేసజాగ్రద్దినోషఃపరిహ
రణీయః) స్మృత్యన్తరేవిశేషోఽభిహితః — ॥ శ్లో ॥ యష్మిన్నహనిసజాగ్రద్దేః
పరంమధ్యం దినంభవేత్ । ఆబ్లికంతత్రమరీతహ్యన్యధాగ్రాహ్యము
త్తరమ్ ॥ * ॥ ఇతి । ఉభయత్రాపి సజాగ్రద్దినోషే ఆవర్తనాదర్వాగ్య
దిసజాగ్రద్దిస్తదాపూర్వత్ర , ఆవర్తనాత్పరంచేత్పరత్రైత్యర్థః । ఉభ
యోఃకర్తృకాలస్యదుష్టత్వేయత్రతన్వాస సమృద్ధభూయస్త్యంతత్రమ
ర్యాత్ । తదుక్తం సంగ్రహే — ॥ శ్లో ॥ సౌరమాసేతిధిద్వైధేమాసి
కాబ్దియోఃపరా । సాచోపరాగసజాగ్రద్దిదుష్టాచేత్పూర్వకామతా ॥ ద్వ
యోద్దోషేఽర్కసజాగ్రద్దిరర్వాగావర్తనాద్యది । పూర్వాపరాన్య
ధాగ్రాహ్యకర్తృకాలేద్వయోరపి ॥ చుష్టేతన్వాస సమృద్ధభూయస్త్యం
యత్రసామతా ॥ * ॥ ఇతి .

సౌరతిథ్యలాభే చాన్ద్రతిథిగ్రహణప్రతిపాదనమ్

సౌరమాసేమృతతిథ్యభావే చాన్ద్రమాసమృతతిథిగ్రాహ్యే । త
దాహహరీతః — ॥ శ్లో ॥ సౌరేయదిదినంతున్యంతదాచాన్ద్రవిధాన
తః । పూర్వమాసేకృతంచేత్సౌరతిథ్యాణాంతృప్తికారణమ్ ॥ * ॥ ఇతి ।
పరాశరః — ॥ శ్లో ॥ సౌరాలాభేతతఃపూర్వంకృతంచేత్సఫలంభవేత్ ।
ఉత్తరస్త్రికృతేమాసితచ్ఛాన్ద్రమసురాలయమ్ ॥ * ॥ ఇతి గంపరః —

॥ శ్లో ॥ సారమానవిధానేతు మృతమాసేతిధిర్నచేత్ । పూర్వమాసే తదా
 పుర్యాదుత్తరేమాసిదుఃఖదమ్ ॥ * ॥ ఇతి । స్మృత్యన్తరేఽపి — ॥ శ్లో ॥
 పృశ్చికాదిత్రమాసేషుమృతాహూనభవేద్యది । పూర్వమాసేతికౌకుర్యా
 న్మాసికంచాబ్దికతథా ॥ * ॥ ఇతి । వసిష్ఠోఽపి — ॥ శ్లో ॥ ఆబ్దికం సార
 మాసేసావ్యతసౌగ్రాన్తిరహితేతిధా । సారమాసేయదితిధిర్నసావ్యచాన్త
 మసేస్మృతమ్ ॥ * ॥ ఇతి । పితృమేధసాలే — ॥ వా ॥ సారేమాసేక
 ప్షికాతిధిద్వయసమ్భవే పరసావ్యమేవ శ్రాద్ధంకుర్యాత్ , తత్రసజ్జాగ్ర
 స్త్వపరాగదోషే పూర్వసావ్యమ్ , తత్రైవంచత్పరసావ్యమ్ , ఉభయత్రా
 ప్యేవంచేత్పరసావ్యమ్ , క్వచిత్సారేతిధ్యభావే చాన్తేమాసికుర్యాత్ ॥ * ॥
 ఇతి । తప్షికాచాన్తేక్షయంగతేనతి తదుత్తరమాసేతిధిగ్రాహ్యే । తమ
 క్తం స్మృత్యన్తరే — ॥ శ్లో ॥ సారమాసేతిధ్యభావే మాసికాబ్దికయోరపి
 చాన్తేమాసాభవేగ్రాహ్యస్తప్షింశాచాన్తేక్షయంగతే । తదుత్తరేమా
 సేతిధిగ్రాహ్యపూర్వత్రనేవ్యతే ॥ * ॥ ఇతి । యదాశుక్లప్రతిపది ధనుస్స
 శ్చాన్తిదేశ్యమధ్యే మకరసజ్జాగ్రాన్తిశ్చ తదాధనుస్సేరవౌ దశశ్యాస
 మాప్త్యానతస్య మాగేశీవత్వమ్ , మకరస్థైరవౌ తత్సమాప్త్యానతస్య
 పౌషత్వమేవ , మాగేశీర్షస్తులుప్తత్రత్యేవం కదాచిత్సంభావితేక్షయమా
 సేనతి ధనుర్వాసామావాస్యామృతతిధిస్తదుత్తరమాసే గ్రాహ్యేత్యర్థః ।

ఆబ్దికపరిత్యాగే ప్రత్యవాయోక్తిః

ఆబ్దికశ్రాద్ధపరిత్యాగే ప్రత్యవాయమాహమరీచిః — ॥ శ్లో ॥
 పణ్డితాజ్ఞానినోమూర్ఖాః స్త్రియోఽధబ్రహ్మచారిణః । మృతాహంసమతి
 క్రమ్యచణ్డాలాఃకొటిజన్మసు ॥ * ॥ ఇతి । భవిష్యత్పురాణప్రభాసఖణ్డయో
 శ్చ — ॥ శ్లో ॥ మృతాహంసమతిక్రమ్యచణ్డాలాఃకొటిజన్మసు । అతోవి
 మేర్షతత్త్వాజ్యంప్రాణైకకణ్ఠగతైరపి ॥ మృతేఽహనిపితుర్యస్తు నకు
 ర్యాచ్ఛాన్తిధమాదరాత్ । మాతులైవవరారోహే వత్సరావైమృతేఽ
 హని ॥ నాహంతస్యమహాదేవి పూజాంగృష్ణమిహనోహరిః ॥ * ॥ ఇతి । ఆ
 శ్వలాయనః — ॥ శ్లో ॥ మన్వాదిభోయిగాదిస్తు సహస్రగుణతోఽధి
 కః । యుగాదేశాచ్చయినదస్త్వమయనాద్విషువద్వయమ్ ॥ విషుద్వయా

ద్వ్యతీపాతో వ్యతీపాతాత్తుద్వాదశీ । ద్వాదశ్యాస్తుతథాదశో దశా-
తిప్రొస్తువాషికమ్ ॥ * ॥ ఇతి । దేవలః — ॥ శ్లో ॥ అధ్వగశ్చతుర-
త్రైవివిహీనశ్చధనైస్తథా । ఆమశ్రాధంప్రకుర్వీత హేమ్నావా ద్విజ-
సత్తమః ॥ ద్రవ్యాభావేద్విజాభావే త్వన్నమాత్రంతుపాచయేత్ । సై-
త్యకేనతుసూక్తేన హేమామంకుర్యాద్విచక్షణః ॥ అత్యస్తద్రవ్యశూన్య-
శ్చేచ్ఛక్త్యైదద్యాగ్లవాంతృణమ్ । స్నాత్వాచవిధివద్విప్రః కుర్యాద్వా-
తిలతపణమ్ ॥ అథవారోదనంకుర్యాదత్యుచ్చైర్విజనేవనే । దరిద్రో-
హంమహాపాపీ వదన్నితి విచక్షణః ॥ * ॥ ఇతి । అన్యశ్రాపి — ॥ శ్లో ॥
భోజకోయస్తు త్రైశ్రాధం నకరోతిభిగాధిప । మాతాపితృభ్యాం సతతం వ-
షేవషేమ్యుత్తేహని ॥ సయాతినరకం ఘోరం తామిస్రంనామనా-
మతః ॥ * ॥ ఇతి । కాష్ఠజనిః — ॥ శ్లో ॥ ఊషరేతు యధాక్షిప్తం బీ-
జం నప్రతిరోహతి । తథాచతద్భవేతైషాం యన్నదత్తంమృతేహని ॥ * ॥
మృతాహే యన్నదత్తమన్యత్రదత్తం తన్నిషల్లం భవేత్ , అతోమృతా-
హే అవశ్యం దాతవ్యమిత్యభిప్రాయః । తథా — ॥ శ్లో ॥ పణ్డితాశ్చాని-
నోవాఽపి మూఖాః యోషితపవనా । మృతాహంసమతిక్రమ్యచణ్డాలేష్వ-
భిజాయతే ॥ * ॥ ఇతి । కాత్మేఽపి — ॥ శ్లో ॥ నైమిత్తికంతుకర్తవ్యంగ్ర-
హణే చన్ద్రీ సూర్యయోః । బాన్ధవానాంచమరణే నరకీస్యాదతోఽన్య-
థా ॥ * ॥ ఇతి .

శ్రాద్ధీయతీధికాలాదినిరూపణమ్

కర్తృకాలవ్యాపినితిధిరత్రగ్రాహ్యే । యదాహవృద్ధయాజ్ఞవల్క్యః —
॥ శ్లో ॥ కర్తృణోయస్యయఃకాలస్తతాగలవ్యాపినితిధిః । తయాకర్తాణికు-
ర్వీత ప్రాసవృద్ధీనకారణమ్ ॥ * ॥ ఇతి । గార్హోఽపి — ॥ శ్లో ॥ యో-
యస్యవిహితఃకాలస్తతాగలవ్యాపినితిధిః ॥ * ॥ ఇతి । కర్తృకాలశ్చసపి-
ణ్డీకరణాత్పూర్వభావిన్యేకోద్దిష్టేమధ్యాహ్నః , తదుత్తరభావిని మాసికా-
ద్వికాదావపరాష్ణః । తథాచవృద్ధగౌతమః — ॥ శ్లో ॥ మధ్యాహ్నవ్యా-
పినియాస్యాత్సైకోద్దిష్టేతిధిర్భవేత్ । అపరాష్ణవ్యాపినిస్యాత్పూర్వణే-
సాతిధిర్భవేత్ ॥ * ॥ ఇతి । వ్యాసః — ॥ శ్లో ॥ ఏకముద్దిశ్యయచ్ఛాన్ద్రీ

ద్దం దైవహీనం విధీయతే । ఏకొద్దిష్టంతుతతోప్రిక్తం మధ్యాహ్నాంతప్రి
 కీర్తితమ్ ॥ * ॥ ఇతి । కాలాదర్కే౭పి — ॥ స్తో ॥ ఏకొద్దిష్టంతుమధ్యా
 హ్నా నవశ్రాద్ధాదికంచరేత్ ॥ * ॥ ఇతి । మధ్యాహ్నశ్చ - సప్తమాష్ట
 మ నవమముహూర్తాత్మకః , తేచముహూర్తాః , గర్భర్వకుతపరౌహి
 ణసంజ్ఞకాః । తథాచాహ్నాపఞ్చదశముహూర్తాఃస్మర్యంతే ॥ స్తో ॥ రౌ
 ద్రశ్చేత్తశ్చమైత్రశ్చ తథాసాలదివిష్టతః । సావిత్రివైశ్వదేవశ్చగర్భ
 ర్వకుతపస్తథా ॥ రౌహిణస్త్రీలకల్యైవ విభవోనిఋతిస్తథా । శమ్భరోవి
 జయత్యైవ బోధఃపఞ్చదశస్మతాః ॥ * ॥ ఇతి । ఏతేపఞ్చదశసూర్యోద
 యమారభ్యక్రమాద్దివాముహూర్తాః , క్రమశోనిశ్యపి । తథావిష్ణుధమో
 హరే — ॥ స్తో ॥ త్రింశన్ముహూర్తాశ్చతథాత్వహూరాత్రేణకీర్తితాః ।
 తత్రపఞ్చదశ ప్రోక్తా రామరాత్రిదివాతథా ॥ దివసశ్చయదారామప్య
 ధ్ధింసమనుగచ్ఛతి । తదాశ్రితముహూర్తానాం తదావృద్ధిఃప్రకీర్తితా ॥ దివ
 పృథ్విర్యదారామ దోషాహానిస్తదాభవేత్ । తదాశ్రితముహూర్తానాం
 హానిదేయాతదాతదా ॥ * ॥ ఇతి । యధోక్తనానాత్మకత్రింశన్ముహూ
 త్తోపేతస్యసావనాహూరాత్రస్య యదహః పఞ్చదశ ముహూర్తాశ్చ
 కం తస్యాహూర్తాభాగామతభేదేన పఞ్చధావికల్ప్యంతే , ద్వేధాత్రై
 ధా చతుర్థా పఞ్చధాపఞ్చదశధా , ఇతి పఞ్చభేదాః । తత్రద్వేధావిభాగః
 సాన్తపురాణే దర్శితః ॥ స్తో ॥ ఆవర్తనాత్తుపూర్వాష్టైవాహ్యపరాష్టాస్త
 తఃపరః ॥ * ॥ ఇతి । ఏతదేవాభిప్రేత్యమనురాహ ॥ స్తో ॥ యథా
 వైవాపరః పక్షః పూర్వపక్షాద్విశిష్యతే । తథాశ్రాద్ధస్యపూర్వాష్టోద
 పరాష్టైవావిశిష్యతే ॥ * ॥ ఇతి । త్రైధావిభాగశ్చాతాతపేనదశే
 తః — ॥ వా ॥ తస్మాదహరహః పూర్వాష్టేదేవా అశనమభ్యవహ
 రన్తి , మధ్యందినేమనుష్యాః , అపరాష్టేపితరః ॥ * ॥ ఇతి । ఏతదే
 వ విభాగమభిప్రేత్యసమామూయతే — ॥ శ్రు॥ ఋగ్విఃపూర్వాష్టైవాదివే
 వఈయతే । యజుర్వేదేతిక్యతి మధ్యే అహ్నః । సామవేదేనాస్తమయే మ
 హీయతే । వేదైరశూన్యస్త్రిభిరేతిసూర్యః ॥ * ॥ ఇతి । శ్రుత్యంతరే౭
 పి — ॥ శ్రు॥ పూర్వాష్టైవావైదేవానాంమధ్యందినోమనుష్యాణామపరా

స్థాఃపితృణామ్ || * || ఇతి । చతుర్థావిభాగమాహగోవిలః — || శ్లో || పూ
ర్వాష్టాఃప్రహరఃపూర్వముధ్యాహ్నః ప్రహరస్తతః । అపరాష్టాస్తృతీ
యస్యాస్తాస్యాహ్నశ్చతతఃపరమ్ || * || ఇతి । పశ్చిమావిభాగం వ్యా
సఆహ — || శ్లో || ముహూర్తస్మి తయంప్రాతస్తావానేవతుసంగవః ।
మధ్యాహ్నస్త్రిముహూర్తస్యాదపరాష్టాలాఽపి తాదృశః || సాయా
హ్నస్త్రిముహూర్తస్తు సర్వకర్మబహిష్కృతః || * || ఇతి । వృద్ధపరా
శరోఽపి — || శ్లో || లేఖాప్రభృతీసురస్యముహూర్తాస్త్రీయపవ
తు । ప్రాతస్తుసప్తృతః కాలో భాగశ్చాహ్నశ్చసపశ్చమః || సజ్జనస్త్రిము
హూర్థోఽధమధ్యాహ్నస్తతమఃస్తృతః । తతస్త్రయోముహూర్తాశ్చ
హ్యవరాష్టాలావిధీయతే || పశ్చిమోఽధదినాంశోయస్యాహ్నాఽగ్ని
తస్మృతః || * || ఇతి । సాదిస్తాత్పదేవతాః పశ్చిమాభాగాసమామూ
యన్తే || శ్రు || దేవస్యసవితఃప్రాతః , మిత్రస్యసజ్జవః , బృహస్ప
తేర్షభ్యనిమ్ , భగస్యాపరాహ్ణాః , వరుణస్యసాయమ్ || * || ఇతి । ప
శ్చిమదశధావిభాగశ్శుక్లేనదర్శితః || శ్లో || రౌద్రఽచ్చేత్రస్తధామైత్ర
స్తధాసాలకటః స్మృతః । సావిత్రశ్చజయంతశ్చగార్ధ్వః కుతపథా ||
రౌహిణశ్చవిరిజ్చశ్చవిజయోనైర్మతిః స్మృతః । మహద్వైవరుణశ్చైవబో
ధః పశ్చిమదశః స్మృతః || * || ఇతి । అత్రకాలనిర్ణయకారః — || వా ||
తత్రపశ్చిమావిభాగపక్షస్యబహుశ్రుతిస్తృతిస్సత్వాత్వాత్ప్రాయేణైతమే
వపక్షమాశ్రిత్యవిధినిషేధశాస్త్రాణిప్రవర్తన్తే , త్రైధావిభాగస్తుసోమ
యాగేనవనత్రయేఉపయుజ్యతే , యథాక్షేమపశ్చిమకాలేషుయానివి
హితానికమాణి తాని దైవపితృవ్యరూపేణ రాశిద్వయంకృత్వా తయో
గౌణకాలాభ్యనుజ్ఞయాదేవధావిభాగోదర్శితః , చతుర్థావిభాగస్తుప్ర
కరణబలాగ్రోవిలస్తృత్యుక్తకర్మవిశేషేషుద్రష్టవ్యః , పశ్చిమదశధావిభాగో
ముహూర్తకర్మవిశేషో వజీవనేనవిధినిషేధప్రవృత్తైర్జ్యోతిశ్శాస్త్రేప్ర
వృత్తః || * || ఇతి । కాలాదర్శేతు — || శ్లో || పశ్చిమాపశ్చిమదశధా
త్రైధాదేవధాచవాపరమ్ । విభక్తం మునయః ప్రాహుస్తత్రాద్యాస
న్మృతౌమమ || * || ఇతి । తత్ర - తేషుపక్షేషు , ఆద్యా - పశ్చిమాప

చంద్రభావతే , మనునమ్మతావిత్యర్థః । యస్తనవధావిభాగఆత్రయే
ప్రదర్శితః — ॥ శ్లో ॥ ప్రాతరాస్తనస్సజవశ్చరున్మోమధ్యాహ్నసస్త
పా । అవరాహ్లాఃఖనిస్సాయం నవధాభిద్యతేత్వహః ॥ * ॥ ఇతి , తత్ర
ఆర్తరున్దనస్తవఖనీనాంస్మృతిమవినియోగాదశానానవధావిభాగఉపే
క్ష్యః । ఏవంచనతివజ్జచ్చస్వఘోషాభాగేషు తృతీయోమధ్యాహ్నఘోషాభాగ
భాగఏకోద్దిష్టేగ్రాహ్యః , తత్రైకోద్దిష్టసాయపక్రమేకుతపనస్యపూర్వో
స్తరభాగావిచ్ఛయావికల్పితౌ । తదాహవ్యాసః — ॥ శ్లో ॥ కుతపప్రథ
మేభాగఏకోద్దిష్టముపక్రమేత్ । ఆవర్తనసమీపేవా తత్రైవనియతాత్మ
వా ॥ * ॥ ఇతి । సమాప్తికాలమాహశ్లోకగౌతమః ॥ శ్లో ॥ ఆరభ్య
కుతపశ్శ్రాద్ధం కుర్యాదారోహిణం బుధః । విధిజ్ఞోవిధిమాస్థాయరొహిణం
తునలజ్ఘయేత్ ॥ రొహిణంలజ్ఘయేద్యస్తజ్ఞానాదజ్ఞానతోఽపివా । ఆసురం
తద్భవేచ్ఛాశ్రద్ధంపితౄణాం నోపతిష్ఠతే ॥ * ॥ ఇతి । యద్యపిపార్వణ
శాశ్రద్ధసాయపికుతపేప్రాగ్ముసస్మానస్తథాపినమావనంతస్యకాలాన్తర
ఏవ । తదుక్తంమత్స్యపురాణే — ॥ శ్లో ॥ అఘోషాముహూతావి
భావతాదశపజ్జచ్చవసర్వదా । తత్రాప్తమోముహూర్తోయస్సకాలః కుత
పఃస్మృతః ॥ అప్తమేభాసంభోయస్తాన్తద్భవతిసర్వదా । తస్మాదనస్తఫ
లదస్తత్రారమ్భోవిశిష్యతే ॥ ఊర్ధ్వంముహూర్తాతుకతపాద్యస్తుహూ
ర్తవతుష్టయమ్ । ముహూర్తపజ్జచ్చకం హేతతత్సద్భాహవనమిష్యతే ॥ * ॥
ఇతి । ఏవంచరొహిణసమాప్తిప్రతిపాదకంయద్యచనమస్తితత్సర్వమేకో
ద్దిష్టవిషయంవేదితవ్యమ్ । తదేవమేకోద్దిష్టశాశ్రద్ధేమధ్యాహ్నస్యకర్మకా
లత్వాత్ “ ॥ శ్లో ॥ మధ్యాహ్నవ్యాపినీయాస్యాత్రైకోద్దిష్టేతిధిర్భవే
త్ ॥ ” ఇతిస్తరణాత్త్రిముహూర్తవ్యాపినీతిధిర్గ్రహీతవ్యేతిస్థితమ్ । అ
శ్రునిర్ణేతవ్యోవిషయక్షోధాభిద్యతే — పూర్వేద్యురేవమధ్యాహ్నవ్యా
పిత్యమ్ , అవరేద్యురేవమధ్యాహ్నవ్యాపిత్యమ్ , ఉభయత్రతదావ్య
పిత్యమ్ , ఉభయత్రతదవ్యాపిత్యమ్ , ఉభయత్రసామ్యేనతదేకదేశ
వ్యాపిత్యమ్ , వైషమ్యేనతదేకదేశవ్యాపిత్యంచేతి । తత్రపూర్వేద్యు
రేవావరేద్యురేవమధ్యాహ్నవ్యాపిరీత్యేతయోః పక్షయోర్మధ్యా

హృద్యాపితస్వప్నైవనిష్ణాయకత్వాన్నకోపి ననైహః , “ ॥ శ్లో ॥ మ
 ధ్యాహృద్యాపిసీయాస్యాత్తిధిఃపూర్వాపరాపివా । తత్రకర్తృణికుర్వీ
 తహ్రాసవృద్ధీనకారణమ్ ॥ ” ఇతిస్తరణాత్ । ఉభయత్రచతద్వాపిత్వ
 తదవ్యాపి త్వరూపయోః పక్షయోః పూర్వేద్యురేవానుస్థానమ్ । తథాచ
 సతి — ॥ శ్లో ॥ అపరాష్టాస్తదాజ్ఞేయః పిత్రైశ్చుచశుభావహః । దినానైవ
 ఇహాద్యస్తపుణ్యాః పోక్తామనీషిభిః ॥ ఉదయేచతథాపిత్రైశ్చైవేవై
 వతు కర్తృణి । దెవకార్యేతిధిజ్ఞేయాయస్యామభ్యుదితోరపిః ॥ పితృకా
 ర్యేతిధిజ్ఞేయాయస్యామస్తనితోరపిః ॥ * ॥ ఇత్యాదీన్యపరాష్టాసా
 యాహృద్యస్తమయవ్యాపి విషయాణిపిత్రైశ్చసామ్యవచనాన్యనుగృహీతా
 ని భవన్తి , ఉభయత్రసామాన్యేనైకదేశవ్యాప్తాఖర్వాదివాక్యం ప్ర
 ఘ్టవ్యమ్ , తచ్చపార్వణప్రస్తావేయోజయిష్యతే । వైషమ్యేనైకదేశ
 వ్యాప్తాతు , యదాపూర్వేద్యుర్తహతీతదామహత్త్వానుగ్రహతానూ
 న్యవచనానుగ్రహచ్ఛపూర్వేద్యురేవానుస్థానమ్ , యదాతుపరేద్యురే
 వమహతీతదాసామాన్యశాస్త్రముపేత్వాపిషహత్త్వమేవాదరణీయమ్ ।
 యదాహూరిచిః — ॥ శ్లో ॥ ద్వైవపరాష్టావ్యాపిసీచేదాద్వికస్యైదా
 తిధిః । మహతీంతత్రతద్విధాం ప్రశంసన్తిమహాషయః ॥ * ॥ ఇత్యే
 నైవన్యామేనాత్రాపి పరేద్యురేవానుస్థానం ద్రుష్టవ్యమితి కాలనిర్ణయా
 దాపుక్తాయమేకోద్దిష్టనిర్ణయః । ఏతచ్చ “ ॥ శ్లో ॥ సపిణ్డీకరణాత్పూ
 ర్వం చైవహీనం విధీయతే ॥ ” ఇతిసపిణ్డీకరణాత్పూర్వంయదేకోద్దిష్టంవి
 హితం తత్రైవమధ్యాహృద్యాపిసీతిధిః , నతు “ ॥ శ్లో ॥ అపుత్రస్యపి
 తృవ్యస్యభ్రాతృశ్చైవాగ్రజన్తనః ॥ ” ఇత్యాదినాసపిణ్డీకరణాత్పూర్వం
 పి విహితపక్షాద్దిష్టశ్రాద్ధే , “ పితౄణామపరాష్టాస్యాత్ ” ఇత్యాదినాస
 పిణ్డీకరణేనపితృత్వం ప్రాప్తస్యసర్వస్యాప్యవిశేషేణాపరాష్టావిధానా
 దిత్యాహుః । అత్రకశ్చిత్సన్ధిగ్రహకారః ॥ శ్లో ॥ గ్రాహ్యవర్తనకా
 తికిద్విదివసేయద్యేవమత్రాధికాశస్తాత్రనమాక్షయేదితదాపూర్వా
 భువృద్ధాపరా । వృద్ధిహ్రాసవియుక్సమాపిచపరామధ్యాహృద్యాసాస
 చేత్పూర్వైవేతిధిసన్దిగ్ధనకృతేప్రాప్తాసీకనిత్యశః ॥ * ॥ ఇతి .

పార్వణశ్రాద్ధకాలనిర్ణయః

అథపార్వణశ్రాద్ధకాలనిర్ణయః । తస్మాదపరాష్ణాః కర్తృకా
 లః । తథాచశాతాతపః — ॥ శ్లో ॥ అపరాష్ణాపితృణాంతుతత్ప్ర
 దానం విశిష్యతే ॥ * ॥ ఇతి । మనురపి — ॥ శ్లో ॥ తథాశ్రాద్ధసృపూ
 రాష్ణాదపరాష్ణాహావిశిష్యతే ॥ * ॥ ఇతి । శక్తోఽపి — ॥ శ్లో ॥
 పూర్వాష్ణాదైవికంకృత్యమపరాష్ణాపితృక్రియా । గ్రహణేనిశివాకా
 ర్యానరాత్రాపైతృకంపునః ॥ * ॥ ఇతి । హారీతోఽపి — ॥ శ్లో ॥
 అపరాష్ణాః పితృణాంతుహ్యపరాష్ణానుయాయినీ । సాగ్రాహ్యపితృ
 కార్యేతునసూరాష్ణానుయాయినీ ॥ * ॥ ఇతి । బృహత్మనురపి —
 ॥ శ్లో ॥ యస్యామస్తంరవిర్యాతిపితరస్తా ముపాసతే । తిథింతేభ్యోయ
 తోదత్తాహ్యపరాష్ణాస్సస్వయంభువా ॥ * ॥ ఇతి । స్మృత్యన్తరే —
 ॥ శ్లో ॥ అపరాష్ణాతుపైతృకమ్ ॥ * ॥ ఇతి । శ్రుతిశ్చ — అప
 రాష్ణాః పితృణామ్ ॥ * ॥ ఇతి । కాలాదర్శే — ॥ శ్లో ॥ చోదనా
 దపరాష్ణాస్యగజచ్చాయోపదేశనాత్ ॥ * ॥ ఇతి । శ్రుత్యాత్మత్యా
 చాపరాష్ణాస్యపార్వణశ్రాద్ధాన్తేన్ద్రవిధానాత్తథాత్మత్యాగజచ్చ
 యాయాః పార్వణాన్తేన్ద్రవిధానాత్సాచాపరాష్ణాభవతీత్యపరాష్ణా
 దరత్త్యధః । తదుక్తంభరద్వాజేన — ॥ శ్లో ॥ వనస్పతిగతేసా
 మేయాచ్చాయాపూర్వతోముఖీ । గజచ్చాయాహిసాప్రోక్తాపితృ
 ణాందత్తమక్షయమ్ ॥ * ॥ ఇతి । స్మృత్యన్తరేఽపి — ॥ శ్లో ॥ ద్వి
 గుణాయాత్మనశ్చాయాదర్శేస్యాదాపరాష్ణాకీ । గజచ్చాయాహిసాప్రో
 క్తాపితృణాంతృప్తికారిణీ ॥ * ॥ ఇతి । దేవలః — ॥ శ్లో ॥ పూర్వా
 ణ్ణాదైవికంకర్తృహ్యపరాష్ణాతుపైతృకమ్ । ఏకోద్దిష్టంతు మధ్యాహ్నే
 ప్రాతర్వృద్ధినిమిత్తకమ్ ॥ * ॥ ఇతి । నను , సాయాహ్నవ్యాపినః క్వచి
 త్కర్తృకాలత్వంప్రత్యే “ ॥ శ్లో ॥ దినాదైవశ్చనాద్యస్తుపుణ్యాః పో
 క్తామనీషిభిః । ఉదయోచతథాపిత్ర్యదైవేచైవహికర్తృణి ॥ ” ఇతి , మేవ
 మ్ , యమేనప్రతిషిద్ధత్వాత్ , “ ॥ శ్లో ॥ సాయాహ్నస్త్రిముహూ
 ర్తఃస్యాచ్చాగ్రీష్ఠంతత్రనకారయత్ । రాక్షసీతామసీవేభాగర్హితాసర్వ

కర్మను ॥ ” ఇతి । తహి , పశ్చిన్నాదీవచనం నిర్విషయంస్యాదితిచేన్న , కే
 నాపి నిమిత్తైవాపరాష్టోసమ్భవేగౌణకాలత్వాభ్యనుజ్ఞాపరత్వాత్ । అ
 తేషవవ్యాసః — ॥ శ్లో ॥ స్వకాలాతిక్రమేకుర్వాద్రాత్రైపూర్వంత
 ధావిధిః ॥ * ॥ ఇతి । వ్యాఘ్రపాదోఽపి — ॥ శ్లో ॥ విధిజ్ఞః శ్రద్ధయోపే
 తస్సమ్యక్వాత్రేనియోజకః । రాత్రేరన్యత్రకుర్వాణశ్శ్రేయఃప్రా
 ప్నోత్యనుత్తమమ్ ॥ * ॥ ఇతి । నను , సాయాహ్నోఽపియధాకథంచిత్ప్ర
 త్యూహస్తదాకించాశ్రద్ధస్యలోపపవకించారాత్రావపికర్తుంశక్యతే , తత్ర
 లోపపవేతి తావత్ప్రాప్తమ్ , కుతః , ముఖ్యకాలగౌణకాలత్వయోరపినిషే
 ధాత్ । ముఖ్యకాలత్వం ప్రతినిషేధతిమనుః — ॥ శ్లో ॥ రాత్రా
 శాశ్రద్ధంనకుర్వీతరాక్షసీకీర్తితాహిసా । సన్ధ్యయోరుభయోఽన్వైవసూర్యే
 వైవావిరోదితే ॥ * ॥ ఇతి । నచైవం సతిగ్రహణశ్రాద్ధమపితప్రసిద్ధత
 ఇతిశబ్దసీయమ్ , శాతాతపేనవిశేషితత్వాత్ , “ ॥ శ్లో ॥ రాత్రా
 శాశ్రద్ధంనకుర్వీతరాహూరన్యత్రదర్శనాత్ । సూర్యోదయముహూర్తై
 చసన్ధ్యయోరుభయోస్తథా ॥ ” ఇతి , గౌణకాలత్వమపి వ్యాసవ్యాఘ్రపా
 దాభ్యాంపర్యుదస్తంరాత్రైః , పూర్వమ్ “ రాహూరన్యత్ర ” ఇ
 తితాభ్యాముక్తత్వాత్ । తస్మాదహి శాశ్రద్ధాసమ్భవేలోపపవేతిప్రా
 ప్తైబూమిః , నతావద్రాత్రాశ్రద్ధస్యసర్వాత్మనానిషేధోవక్తుంశ
 క్యః , ఆవస్తమ్యైవరాత్రాశ్రద్ధసమాప్త్యభ్యుపగమాత్ , “ నచనక్తం
 శ్రాద్ధంకుర్వీతారభేచాభోజనసమాపనాత్ ” ఇతి । నను , సన్ధ్యాసమీపే
 ప్రారబ్ధస్యరాత్రాసమాప్తిఃప్రసక్తా , తాదృశస్తుప్రారమ్భఃసంభవేన
 నిషిద్ధః ॥ శ్లో ॥ ఉపసన్ధ్యంనకుర్వీతపితృపూజాంకథంచన । సకాలఆ
 నురఃప్రోక్తశ్శాశ్రద్ధంత్రవివర్జయేత్ ॥ * ॥ ఇతి, మైవమ్ , సన్ధ్యాసమీ
 పస్యముఖ్యకాలత్వనిషేధాత్ । గౌణకాలత్వంతుపూర్వమభిహితమ్ , త
 త్రప్రారబ్ధస్యరాత్రాసమాప్తిస్సమ్భవ్యతే । నన్వేవమపిరాత్రాస
 మాప్తిరేవాభ్యనుజ్ఞాయతేనత్వాదర్శ్యుఇతిచేత్ , మైవమ్ , ఆరమ్భస్యాపి
 సమాప్త్యాఽపిపలక్షణీయత్వాత్ , ఆభిక్తశాశ్రద్ధపరిత్యాగే ప్రత్యవాయ
 కాహుభ్యన్తరణాత్ । తథాజాబాధిః — ॥ శ్లో ॥ రాత్రానపిచశంస

శంసన్తిశ్రాద్ధంకేచనసూరయః । పితౄణాందినభాగిత్యాజ్ఞాగౌదోషభి
 తిష్ఠుతిః ॥ * ॥ ఇతి । దేవలశ్చ — ॥ శ్లో ॥ పితృకర్మాణిసర్వాణి
 ప్రేతకర్మాణియానిచ । రాత్రావపిచకర్తవ్యాన్యత్ర భుక్త్వాదినాచరే
 త్ ॥ * ॥ ఇతి । మనుస్తు — ॥ శ్లో ॥ పితౄణాంతుదివాభావేయదిరాత్రా
 వపీరితమ్ । మైతృకంకర్తమునిభిగ్రాహ్యమేతచ్ఛసజ్జటే ॥ శ్రాద్ధక
 మ్భానిశాకాలేకర్తవ్యంమనుజైర్భువి । మధ్యపిణ్డేశనం పత్యాన్యభు
 క్తించనకారయేత్ ॥ * ॥ స్మృత్యన్తరేఽపి — ॥ శ్లో ॥ యథాకదంచ
 త్కర్తవ్యంనిత్యంకర్తవిజానతా । నప్రాప్తస్యవిలోపోఽస్తిపైతృకస్యవి
 శేషతః ॥ * ॥ ఇతి । అన్యత్రాపి — ॥ శ్లో ॥ దివోదితానికర్మాణిప్ర
 మాదాదకృతానివై । యామిన్యాఃప్రథమేయామేతానిసర్వాణి కారయే
 త్ ॥ * ॥ ఇతి । “ దివాశ్రాద్ధక్రియాయాఅసమ్భవేరాత్రావారమ్భ
 సమాపనేకార్యే ” ఇతి కాలనిర్ణయకృత్తత్త్వమ్ । అనేయ తు “ రాత్రి
 శ్రాద్ధవచనానిసర్వాణిదివారభవిషయాణి , ఆపస్తమ్బేనరాత్రిశ్రాద్ధం
 ప్రతిషిధ్యతత్సమాపనమాత్రస్యవిధానాత్ ” ఇత్యాచూః । అపరే
 తు “ — ॥ శ్లో ॥ సన్ధ్యారాత్రౌనౌకర్తవ్యంశ్రాద్ధంఖలువిచక్షణైః ॥ * ॥
 ఇత్యాదిభిః రాత్రిశ్రాద్ధమాత్రస్యనిషేధాద్దివారభస్యాపిశ్రాద్ధస్యరా
 త్రాసమాపనంనాస్తి , అపరేయర్థివైవశ్రాద్ధశేషకరణమ్ ” ఇతిపదన్తి ।
 తదైవాపస్తమ్బవచనంహరిదత్తేనాన్యధావ్యాఖ్యాతమ్ , “ నచనక్తంశ్రా
 ద్ధం కుర్వీత , శ్రాద్ధకర్మణ్యారభ్యేకరణవిశిష్టేన మధ్యేయద్యాదితోఽస్త
 మియాశ్చదాశ్రాద్ధశేషంసమర్వీత అపరేయర్థివైకుర్వీత ” ఇతి , “ ఆరభ్యేచా
 భోజనమాసమాపనాదన్యత్ర రాహుదర్శనాత్ ” ఇతితద్వచనమపి తేనవ్యా
 ఖ్యాతమ్ , “ పూర్వేయర్థివేదనప్రభృతిఆపిణ్డనిధానాన్మధ్యేకర్తుర్భుజ
 ననిషేధః , ‘ అన్యత్రరాహుదర్శనాత్ ’ ఇతిసచనక్తమిత్యస్యాపవాదః , రా
 హుదర్శనేనక్తమపికుర్వీత ” ఇతి । కేచిస్తు - “ ॥ శ్లో ॥ శ్రాద్ధవిఘ్నేఽసముత్ప
 న్నేహ్యవిజ్ఞాతేమృతేఽహని । ఏకాదశ్యాంతుకర్తవ్యంకృష్ణపక్షేవిభుక్ష
 యే ॥ ” ఇతిమరీచిప్రణాద్దివాశ్రాద్ధాసమ్భవేతద్దినే శ్రాద్ధప్రతినిధీనామ
 న్యతమంకృత్వాతన్నాసికృష్ణైకాదశ్యామమావాస్యాయాంవాశ్రాద్ధంక

రైవ్యమిత్యాహుః । యథోచితమగ్రాహ్యమ్ । నను, “॥ శ్లో ॥ రాత్రైరస్య
 త్రకుర్వాణశ్శ్రేయః ప్రాప్తోత్తమమ్ ॥” ఇతిశ్మరణాదపరాజ్ఞానస్సు
 ఖ్యత్యేనవాసాయాహ్నవద్ధౌణత్యేనవాప్రాతస్సజ్జవావపిక్తకాలాప్రసజ్జ్య
 యాతామ్, నాయందోషః, శివరాఘవసంవాదేప్రాతఃకాలస్యనిషిద్ధత్వా
 త్, “॥ శ్లో ॥ ప్రాతఃకాలేతున శ్రాద్ధంప్రకుర్వీతద్విజోత్తమః । నైమిత్తి
 కేషు శ్రాద్ధేషు నకాలనియమఃస్మృతః ॥” ఇతి । యద్యపిసజ్జవోనసాత్మా
 నిషిద్ధః, తథాపికుతపముహూర్తై ముఖోపక్రమస్య గాఢర్షముహూ
 తేఽగౌణోపక్రమస్యాభిధానేనతి అర్థాన్నిషేధః పరిశిష్యతే, తథాశివరా
 ఘవసంవాదపవ — ॥ శ్లో ॥ గ్రహాదివ్యతిరిక్తస్యోపక్రమేకుతపఃస్మృతః ।
 కుతపాదథవాఽప్యర్వాఘ్నసనం కుతపోభవేత్ ॥ * ॥ ఇతి । గ్రహః - గ్ర
 హణమ్, ఆదిశబ్దేన సజ్గ్రాన్త్యాది నిమిత్తముచ్యతే, తస్యచనిమిత్తాధీన
 త్వాన్నకుతపోనియంత్రశక్యతే, ఇతరస్యతు సాంవత్సరికాదేర్స్థినియ
 మః, సచముఖ్యఉపక్రమకాలః, కదాచితాగ్రవశాచ్చాగ్రద్దస్య సహ
 సాకరణీయత్వేనతికుతపాదర్వాచీనాగాఢరోష్ట్రపుష్కరక్రమకాలతయాఽ
 భ్యనుజ్ఞాయతే, కుతపస్య ముఖ్యశ్చనునేకవచనవిహితత్వాదవగత్తవ్యమ్ ।
 తత్రకుతపస్వరూపం భవిష్యత్పురాణేఽభిహితమ్ — ॥ శ్లో ॥ ప్రవిశ్యభా
 నుఃస్వచ్ఛాయాంశఃకుగ్రవద్యత్రతిస్థతి । సకాలఃకుతపోనామ మద్భీభూతస్య
 సంజ్ఞయా ॥ * ॥ ఇతి । నారదః — ॥ శ్లో ॥ సంత్యజ్యసప్తమంభాగఃసుప్తమంక్రమ
 తేయదా । సకాలఃకుతపాజ్ఞేయో మద్భీభూతస్య సంజ్ఞయా ॥ * ॥ ఇతి । ఆ
 పస్తమ్భః — ॥ శ్లో ॥ సప్తమాత్పరతోయస్తు నవమాత్పరస్వతఃస్థితః ।
 ఉభయోరపినుభ్యస్థః కుతపస్సుఉదాహృతః ॥ * ॥ ఇతి । సచకుతపోముఖ్య
 త్వాద్వాయుపురాణేప్రశస్యతే — ॥ శ్లో ॥ దివసస్యాష్టమేభాగే మ
 ద్భీభవతిభాగ్నరః । సకాలఃకుతపోనామ పిష్టాణాం దత్తమక్షయమ్ ॥ * ॥
 ఇతి । కుతపాత్పూర్వోత్తరయో గాఢర్షరౌహిణయోర్గౌణోపక్రమ
 కాలత్వం సూచయితుం ఛత్రిన్యాయేన ముహూర్తత్రయం కుతపశబ్దేన
 వ్యాజహోరనారదః — ॥ శ్లో ॥ మధ్యాహ్నత్రిముహూర్తంతుయ
 దాచలతిభాగ్నరః । సకాలఃకుతపోనామపిష్టాణాం దత్తమక్షయమ్ ॥ * ॥

ఇతి । కుతపేత్రక్రాంతస్య సాయాహ్నాదర్వాచీనస్సర్వోఽపి ముఖ్యకాలః । తదుక్తం మత్స్యపురాణే — ॥ శ్లో ॥ అహ్నా ముహూర్తవిఖ్యాతా దశపంచసర్వదా । తత్రాష్టమోముహూర్త్యస్స కాలఃకుతపఃస్మృతః ॥ అష్టమోభాస్కరోయస్మాన్మస్తీభవతి సర్వదా । తస్మాదనంతరదస్తత్రైరమ్నో విశిష్యతే ॥ ఊర్ధ్వం ముహూర్తాతుక తపాద్యన్ముహూర్తచతుష్టయమ్ । ముహూర్తపంచకం హ్యేతత్స్వధాభవనమిష్యతే ॥ * ॥ ఇతి । నను , అపరాహ్ణాస్యాన్తిమోభాగోనిషిద్ధః , తథాచయః — ॥ శ్లో ॥ చతుర్థేప్రహరేప్రాప్తై యచ్ఛాన్తిధంకురుతేనరః । ఆసురం తద్భవేచ్ఛాన్తిధం దాతాచనరకంప్రజేత్ ॥ * ॥ ఇతి । స్మృత్యంతరేఽపి — ॥ శ్లో ॥ చతుర్థేప్రహరేప్రాప్తై యచ్ఛాన్తిధంకురుతేద్విజః । తదన్తం రాక్షసోభుక్ష్యే నిరాశాఃపితరౌగతాః ॥ * ॥ ఇతి , అపరాహ్ణాస్యాన్తిమేన పాదన్యూనముహూర్తేనసహ సాయాహ్నశ్చతుర్థప్రహరోభవతీతిచేత్ , సత్యమ్ , తత్రసాయాహ్నభాగకటాక్షేణాయంనిషేధః , సత్యపరాహ్ణభాగకటాక్షేణ । తామేతాంవివక్షాంవిశదీకర్తుం యమోవచనాంతరేణసాయాహ్నానిరాచకార — ॥ శ్లో ॥ సాయాహ్నస్త్రిముహూర్తస్యాన్తిచ్ఛాన్తిధంతత్రనకారయేత్ ॥ * ॥ ఇతి । నన్వపరాహ్ణాస్య ముఖ్యకాలత్వం నప్రతినియతమ్ , శుక్లపక్షేవ్యభిచారాత్ , తథాచమార్కణ్డేయః — ॥ శ్లో ॥ శుక్లపక్షేతుపూర్వాక్షే శ్రాద్ధంకుర్యాద్విచక్షణః । కృష్ణపక్షేఽపరాక్షేతు రౌహిణంతు నలఙ్ఘయేత్ ॥ * ॥ ఇతి , నైషదోషః , అత్రశుక్లపక్షకృష్ణపక్షయోదైవపితృపరత్వాత్ “ దేవానుద్దిశ్యక్రియమాణం శ్రాద్ధందైవమ్ , తత్తుఫలకామినఉత్సాహాతుతయాదిస్తప్రసాదం జనయతీతిశుక్లశబ్దేనాభిధీయతే , పితృస్తుపితృమరణాదిష్టారకతయాదిష్టకాలువ్యం జనయతీతికృష్ణశబ్దేనాభిధీయతే , శుక్లస్యదైవస్య కర్మణఃపక్షఃశుక్లపక్షః , యదాదైవంశ్రాద్ధం కరిష్యామీతిబుద్ధిస్తదైవేశ్యధః , ఏవమితరత్రాపియోజనీయమ్ । ఏవంచసత్యపరాహ్ణా నపార్వణశ్రాద్ధంవ్యభిచరతి రౌహిణంతు నలఙ్ఘయేదిత్యేకౌద్దిష్టవిషయమ్ । యద్యాపాతప్రతీతపవాధోవచనస్యపరిగృహ్యతే , తదాపూర్వోదాహృతంచనజాతం

నిఖిలమపి వ్యాకులీభవేత్ ” ఇతి కాలనిర్ణయే వ్యాఖ్యాతమ్ । అనేయ త్వాహుః ॥ “ మార్కణ్డేయవచనమిదం యుగాదిశ్రాద్ధవిషయమ్ , తదా హబ్రహ్మసప్తతిః — ॥ శ్లో ॥ ద్వాశుక్లా ద్వాతథాకృష్ణా యుగాదింసు నయోవిదుః । శుక్లపౌర్వాష్టికీ గ్రాహ్యకృష్ణైశ్చైవాపరాష్టికీ ॥ * ॥ ఇతి । తస్మాద్యుగాదిశ్రాద్ధంపూర్వపక్షేవిహితం పూర్వాష్టోనక్షవాత్పు రంపశ్చిదశనాడ్యభ్యంతరేకుర్యాత్ , అపరపక్షేవిహితమపరాష్టోఆవర్త నాత్పరం సాధముహూర్తాభ్యంతరేకుర్యాత్ , రోహిణంతునలఙ్ఘయేది త్యుక్తత్వాత్ , అనేనైవన్యాయేనపూర్వపక్షవిహితశ్రాద్ధస్యసర్వస్యా పిపూర్వాష్టోసాధముహూర్తః కాలః ” ఇతి । తదేవం పార్వణశ్రా ద్ధస్యగ్రహణాదిశ్రాద్ధపర్జితపాపరాక్షాః కర్మకాలః కుతపః ప్రారమ్భకాల ఇతిస్థితమ్ । అబ్ధికాదాకింపూర్వవిధాతిధిగ్రాహ్యఉత్తరాశ్చరవిద్ధేతివివ యాయాం దేవస్వామీబూరితే “ యష్టికాళేయద్విహితం కర్మోప క్రమోపసంహారయ్యుక్తం తష్టికాళేతస్యాంతిధౌ , యష్టిన్నహవిస మ్భావయితుం శక్యతే తమస్తరంపూర్వంవా గృహీతవ్యమ్ ” ఇతి । ఏవంచకుతపాపరాక్షాలాభయవ్యాపినితదిగ్రాహ్యేత్యుక్తంభవతి, య దాతమభయవ్యాపినిసమ్భవతితదా కేవలాపరాక్షావ్యాపిన్యపిగ్రాహ్య, “ పితృధేహపరాష్టికీ ” “ అపరాక్షాః పితౄణాంతు ” “ యాఽప రాక్షాసుయాయినీ ” ఇత్యాదిప్రకారాత్ । ననుకేవలాపరాక్షావ్యాప్తివ త్కేవలకుతపవ్యాపిన్యపిస్త్యుత్యంతరేప్రతీయతే , — ॥ శ్లో ॥ మధ్యాహ్న వ్యాపినియాస్యాత్తిధిఃపూర్వాఽపరాఽపివా । తత్రకర్మాణికురీప్వత్రా సవృద్ధీనకారణమ్ ॥ * ॥ ఇతి, మైవమ్ , వచనాంతరసంవాదేనానైవ్యకో ద్విష్టవిషయత్వేనోపపత్తేః । అపరాక్షావ్యాప్తిరపేక్షకోద్విష్టన్యాయేనచోధా భిద్యతే , తత్రపూర్వేయరేవాపరాక్షావ్యాప్తాయధోక్తవచనేన , “ ॥ శ్లో ॥ క్షయాహస్యతిథిర్విప్రాయదిఖణ్డతిధిర్భవేత్ । వ్యాప్తాపరాక్షా కాయాంతు శ్రాద్ధంకార్యం విజానతా ॥ ” ఇతినారదవచనేనచ సాగ్రా హ్య । పరేమ్యరేవాపరాక్షావ్యాప్తాయధోక్తవచనాత్పరిమ్భకాలప ఘ్నవాశ్చప్రశస్తతరా । ఉభయత్రాపరాక్షావ్యాపిత్వేనబాధాయనత

హ ॥ శ్లో ॥ అపరాష్ణాద్వయవ్యాపి న్యతీతస్యచయాతిధిః । క్షయేపూ
ర్వాతుకర్తవ్యాపృథ్వాకార్యాతధోస్తరా ॥ * ॥ ఇతి । అతీతస్య - మృత
స్య । అత్ర గ్రాహ్యతీధేవృద్ధిక్షయాభ్యాంననిర్ణయః , కింతుతదుత్తర
తిధివృద్ధిక్షయాభ్యామ్ , కుతః , అపరాష్ణాద్వయవ్యాపిత్యాభిధానాత్ ।
పూర్వేద్యురామథ్యాహోవసానం పూర్వతిధిఃప్రవృత్తా , తతోఽపరా
ష్ణాలాపక్రమమారభ్య పరేద్యురపరాష్ణోవసాన పర్యంతేస్వసతిమ్మతా
హతిధేద్వర్ణపరాష్ణావ్యాపితస్వంభవతి , తద్వప్రిముహూర్తవృద్ధ్యాన
మృద్యతేనతుక్షయేణ , తథాసతి “ క్షయేపూర్వాతుకర్తవ్యా ” ఇత్యేత
నోపపద్యతే , ఉత్తరతిధిగతవృద్ధిక్షయస్వీకారేత్విదంవచనముపపద్యతే ।
యదోత్తరతిధిస్సాయాహం ప్రవిశతితదాతిధివృద్ధిః , తత్ర పరేద్యురను
స్థానం న్యాయమ్ , కుతపమారభ్యత్వశేషముఖ్యకాలవ్యాపిత్యాత్ । య
దాఉత్తరనిరపరాష్ణోఽవక్షీయతే తదామృతతిధిఃపూర్వవిధాకర్తవ్యా ,
ఉత్తరవిధాయాస్తస్యాజ్యోతిశ్శాస్త్రప్రక్రియయాఅపరాష్ణావ్యాపిత్యేఽ
పిపారిభాషిక్యాస్తార్తప్రక్రియయాతదవ్యాపిత్యాత్ । తథాచస్తర్య
తే ॥ శ్లో ॥ తిధ్యాదౌతుభవేద్యావద్దాసోవృద్ధిః పరేఽహని । తావా
హాసత్యపూర్వేద్యురదృష్టేఽపిసర్వకర్తవీ ॥ * ॥ ఇతి । తిధ్యాదౌవిత్యా
దితజ్జేననక్షత్రయోగౌగృహ్యతే , తిధినక్షత్రయోగేనుక్షీయమాణేషు
క్షయోయావన్లుటికాపరిమితోభవతితావన్లుటికాపరిమితః క్షయస్తైభ్యఃపూ
ర్వేషుతిధినక్షత్రయోగేషుజ్యోతిశ్శాస్త్రేణాదృష్టోఽపిస్తార్తపరిభావయా
గృహీతవ్యః । ఏవంవృద్ధిరపిద్రష్టవ్యా । తథాసతిప్రకృతేషుత్తరతి
ధేరపరాష్ణాయావాక్షయస్తావాపూర్వేద్యుగ్రాహ్యతిధోయోజ
నీయః । తథాసత్యుత్తరవిధామృతతిధిరాపరాష్ణావ్యాపినీ, పూర్వవిధాతుత
ద్యావినీతినివైవగృహీతవ్యాభవతి । ఉత్తరతిధేస్సామ్యేతుదేవస్యామివచనా
దుత్తరవిధైవగ్రాహ్యేతినిర్ణయః । యదాదినద్వయేఽవ్యపరాష్ణాస్పృశ్యాభా
వస్తదాపూర్వవిధాగ్రాహ్యః । తదాఽఽహమనుః — ॥ శ్లో ॥ నద్వ్యహవ్యా
పిణీచేతస్యన్యతాహేతుయదాతిధిః । పూర్వవిధైవకర్తవ్యాప్రిముహూ
ర్తాభవేద్యది ॥ * ॥ ఇతి । సుమన్తురపి — ॥ శ్లో ॥ నద్వ్యహవ్యాపిణీచే

తస్యైశ్చతాహస్యచయాతిధిః । పూర్వస్యాం నిర్వపేతిష్ణానిత్యాజ్ఞిరస
భాషితమ్ ॥ * ॥ ఇతి । నన్వపరాష్ణాస్పృశాభావఉభయోస్సమానః ,
ప్రాగ్రమ్భకాలేతు కుతపపరేచ్యుస్తిధిసద్భావోవిశిష్యతే , తత్ర పరవిద్వై
వకుతోనుగ్రాహ్యేతిచేత్ , గుణాధిక్యాతూర్వవిద్వైవ గ్రాహ్య , ప
రేచ్యుకుతపవ్యాప్తిరేకోగుణః , పూర్వేచ్యుస్తిధిమూలసమబ్ధస్త్రిము
హూతామస్తమయవ్యాప్తిశ్చేత్పిగుణద్వయమ్ । తిధిమూలసమబ్ధస్యప్రా
శస్త్యంనారదీయపురాణేదర్శితమ్ — ॥ శ్లో ॥ పిత్రైశ్చమూలం తిధేః పో
క్తం శాస్త్రజ్ఞైఃకాలకోవిదైః । తదైవదేవకార్యేషు తిధేరస్త్యం ప్రశస్య
తే ॥ * ॥ ఇతి । సారపురాణేఽపి — ॥ శ్లో ॥ మూలంహిపితృతృప్త్యర్థం
తిధేరుక్తంమహాహిః ॥ * ॥ ఇతి । అస్తమయవ్యాప్తైః ప్రాశస్త్యమాహ
మనుః — ॥ శ్లో ॥ యస్యామస్తంరవిర్యాతిపితృరస్తాముపాసతే । సాపితృ
భ్యోయతోదత్తా హ్యపరాష్ణాస్వయంభువా ॥ * ॥ ఇతి । వ్యాసః —
॥ శ్లో ॥ అహస్యస్తమయవేళాయాంకలామాత్రాఽపియాతిధిః । సైవప్ర
త్యాబ్జికే శ్రాద్ధే నేతరాపుత్రహానిదా ॥ * ॥ ఇతి । నచాపరాష్ణావేళా
యామవిద్యమానతయా కర్తృకాలవ్యాప్తిరహితాయాస్తిధేరనుపాదేయ
త్వం శబ్దానీయమ్ , ఆద్యాస్తాస్తద్వాప్తైర్విద్యమానత్వాత్ । అత
ఏవ వసిష్ఠః — ॥ శ్లో ॥ పిత్రైశ్చస్తమయవేళాయాం స్పృష్టాపూర్ణాని
గద్యతే ॥ * ॥ ఇతి । నారదీయపురాణేఽపి — ॥ శ్లో ॥ పార్యణేమరణే
స్మాణాం తిధిస్తాతాగ్లికీస్త్పతా । పిత్రైశ్చస్తమయవేళాయాం స్పృష్టా
పూర్ణానిగద్యతే ॥ * ॥ ఇతి । సుకున్తః — ॥ శ్లో ॥ ఉదితేదేవతంభానౌ
పిత్ర్యంచాస్తమితేరవౌ । ద్విముహూర్తస్త్రిరహూయాపాతిధిర్వ
వ్యకవ్యయోః ॥ * ॥ ఇతి । యథాక్రమముదయే ద్విముహూర్తా తిధిదౌ
వేకర్తృణిగ్రాహ్య , సాయంత్రముహూర్తా కవ్యేగ్రాహ్యత్యర్థః । ఏవం
చసతి — ॥ శ్లో ॥ దర్శంచపూర్ణమానంచపితుస్సంవశ్శిరందినమ్ । పూ
ర్వవిద్వముకుర్వాణోనరకంప్రతిపద్యతే ॥ * ॥ ఇతి నారదవచనమ్ , “ య
స్యామస్తంరవిర్యాతి ” ఇత్యాదిపూర్వోక్తమన్వాదివచనజాతంచ అప
రాష్ణాద్వయస్పృశాభావే సాయంత్రముహూర్తవ్యాపితిధిగ్రహణపరం

నష్టవ్యమ్ । త్రిముహూర్తవాప్యపితౄభావేతు గోవిలః — ॥ శ్లో ॥ త్రి
ముహూర్తానచేద్ద్రాహ్యపరేవ కుతపెహిసా । కుర్వతకుతపశ్రాద్ధం
సాయాహ్నవాప్యపినచేత్ ॥ * ॥ ఇతి । యదాతుదినద్వయేఽప్యపరాష్ణా
కదేశవాప్యపినదాఽపి వైషమ్యేణ తద్వ్యాప్తా మహత్వైస నిర్ణేతవ్యమ్ ।
తదాహమరీచిః — ॥ శ్లో ॥ ద్వ్యపరాష్ణావాప్యపినచేదాద్వికస్యయదాతిధిః ।
మహతీంతత్రతద్విధాం ప్రశంసన్తిమహావయః ॥ * ॥ ఇతి । సామ్యేన
ఉభయశ్రవాప్యప్రీత్యై గ్రాహ్యతిధిగతైవృద్ధిక్షయసామ్యైప్రీధాభిద్య
తే । తస్య గోవిలః — ॥ శ్లో ॥ ఖర్వాదర్పాతథాహింసా త్రివిధం
తిధిలక్షణమ్ । ఖర్వాదర్పపరాకార్యాహింసాస్యాత్పూర్వకాలిక్ ॥ * ॥
ఇతి । ఖర్వా - వృద్ధిక్షయరహితా అపరాష్ణాద్వయేనమా , దర్పా - వృ
ద్ధిపక్షే అపరాష్ణాద్వయేనమా , హింసా - క్షయపక్షే అపరాష్ణాద్వయేన
మా , ఇతిహవివక్షితోఽర్థః । ఉక్తంచకాలనిర్ణయసంగ్రహే ॥ శ్లో ॥
కుతపాద్యపరాష్ణాస్తవాప్యప్తిరాద్వికఉత్తమా । తదభావేఽపరాష్ణాస్యవ్యా
పికాగృహ్యతాంతిధిః ॥ క్షయేపూర్వాత్తరావృద్ధేవాప్యప్రీత్యేఽదపరాష్ణా
యోః । నగ్రాహ్యతిధిగౌవృద్ధిక్షయాపూర్ధ్వతిధేస్తుతా ॥ సామ్యేత్పూర్వ
తిధిగ్రాహ్యపరవిధైవవృద్ధివత్ । నస్పృశస్త్యపరాష్ణాచేత్పూర్వాస్యా
తుకతపోవృధా ॥ వైషమ్యేజైకదేశస్యవ్యాప్తాగ్రాహ్యమహత్వతః ।
సామ్యేనచేత్తయేపూర్వాపరాస్యాదవృద్ధిసామ్యయోః ॥ వృద్ధిసామ్య
క్షయాగ్రాహ్యతిధిగానోర్ధ్వగాభిమా ॥ * ॥ ఇతి । షడ్ధర్మీయే — ॥ శ్లో ॥
సాయస్తన్యపరత్రచేత్కృతతిధిస్సేవాద్వికమాసికే గ్రాహ్యసాద్వ్యపరా
ష్ణాయోర్యదితదాయత్రాధికాసామతా । తుల్యచేదుభయాఽపరాష్ణాస
మయేపూర్వానచేత్సాద్వయోఃపూర్వైవత్రిముహూర్తగాఽస్తనమయే
నోచేత్పరేవోదితా ॥ * ॥ ఇతి । కాలాదర్కేఽపి — ॥ శ్లో ॥ ప్రత్యా
ద్వికేఽప్యవమేవతిధిగ్రాహ్యేఽపరాష్ణాకీ । ఉభయత్రతథాత్వేతుమహ
త్వైసనిర్ణయః ॥ సమత్వేపూర్వవిధైవహ్యయధాత్వేఽపిసాయది । త్రిము
హూర్తభవేత్సాయంసర్వేష్టోఽయంవినిర్ణయః ॥ * ॥ ఇత్యాద్వికతిధినిర్ణయః ।

ప్రథమాబ్జికాదీనాంవిభక్తైః పృథగనుష్ఠానమ్

ప్రథమాబ్జికాదీనిశాస్త్రానివిభక్తైః పుత్రైః సురైః పిపిత్తైః పృథగవశా
ర్యాణి “ || శ్లో || నవశాస్త్రం సపిత్తైః శాస్త్రానన్యచిహ్నాశః । ఏకేనై
వతుకార్యాణిసంవిభక్తధనేష్వపి || ” ఇత్యేవకారేణాహ్వాబ్జికపర్యవృత్తయై
వానేకకర్తృకత్వవ్యాప్తిప్రతీతేః , “ || శ్లో || ఏకపాకే నివసంతాం పి
త్తదేవద్విజారచనమ్ । ఏకంభవద్విభక్తానాం తదేవస్యాధ్యహృహే ||
విభక్తాభ్యాతరస్సర్వస్వస్వాస్థ్యైతథనాశనైః । దర్శ్యాబ్జికాదికంపిత్రాశ్శాస్త్ర
ధంకుర్యుః పృథక్పృథక్ || ” ఇత్యాదిస్తురణాచ్చ । అతపవషైరీనసిః — || శ్లో ||
విభక్తైస్తుప్రథకార్కం ప్రతిసాంవత్సరాదికమ్ । ఏకేనైవావిభక్తైశ్చకృ
తేనరైస్తుతత్పూతమ్ || * || ఇతి । స్మృత్యన్తరే — || శ్లో || భిన్నస్థానగ
తైః పుత్రైః రవిభక్తధనైరపి । ప్రత్యాబ్జికం పృథకార్కమన్యశాస్త్రా
నిసమ్మవే || * || ఇతి ।

అన్నేనైవాబ్జికాదివిధిః

ఏతచ్చసాంవత్సరికశాస్త్రమన్నేనైవకార్యమ్ । తదాహలోకా
క్షిః — || శ్లో || పుష్పవత్స్వపిదారేషు విదేశస్థౌఽవ్యనగ్నికః । అన్నేనై
వాబ్జికంకుర్యాద్ధేమాంవాఽఽమేన నకృచ్ఛిత్ || * || ఇతి । మరియురపి —
|| శ్లో || అనగ్నిశ్చప్రవాసీచ యన్యభార్యారజస్వలా । ఆమశాస్త్రంప్రకుర్వీత
నతతుర్కార్యశ్చ తేహని || * || ఇతి । కేచిన్తాతాపిత్రాః క్షయాదృతఇతి
చతుర్థపాదం పరిత్వా పితృగ్రహణాదనేయమాబ్జికమామేన కుర్యాదితి
వ్యావశ్యతే । హారీతోఽపి — || శ్లో || శాస్త్రవిఘ్నోద్విజాతీనామామ
శాస్త్రం ప్రకీర్తితమ్ । అమావాస్యదినియతంమాససంవత్సరాదృతే || * ||
ఇతి । మాధవీయేవచనమిదం వ్యాఖ్యాతమ్ “ మాసమ్ - మాసికమ్ ,
సంవత్సరమ్ - సాంవత్సరికమ్ , తద్వ్యతిరిక్తమ్ , యదమావాస్యాది
నియతమస్తి తత్రభార్యారజోదర్శనాదినా శాస్త్రవిఘ్నోసత్యామశాస్త్ర
ధం ప్రకీర్తితమ్ ” ఇతి । అన్యైస్తువ్యాఖ్యాతమ్ “ నియతమమావాస్యాది
శాస్త్రం మాసికం సాంవత్సరికంచవజాయితాన్యశాస్త్రే ఆపదాదినా
విఘ్నితేనతి తత్రామశాస్త్రంకతావ్యమ్ ” ఇతి । తదాచకాలాదర్శే —

॥ శ్లో ॥ రజస్వలాజ్ఞానోఽనగ్ని ర్విదేశస్థోఽపివాఽఽబ్ధికే । దశాదావపినా
మేన శ్రాద్ధకర్తృసమాచరేత్ ॥ * ॥ ఇతి । రజస్వలాఽజ్ఞానాయస్యసతథా
విధిః , అనగ్నిః - ఔపాసనాగ్నిరహితః , విదేశస్థః - ప్రవాసీ , ఏవంవిధోఽ
పవాద్విజః , మృతాహే దర్శాదావపినామేన శ్రాద్ధమాచరేత్ , కింత్య
స్తేనైవకుర్యాదిత్యర్థః । సంక్రమే — ॥ శ్లో ॥ విదేశగోవాఽపిగతాగ్ని
గోవా రజస్వలాయామపి ధర్మవత్సామ్ । శ్రాద్ధంమృతాహేవిదధీతప
త్వైర్మచామదానేనసపశ్చమేఽహని ॥ * ॥ ఇతి । మృతాహవ్యతిరిక్తశ్రా
ద్ధస్య విఘ్నేత్యామశ్రాద్ధమాహ ఉశనా — ॥ శ్లో ॥ అపత్నీకఃప్రవా
సీచ యస్య భార్యారజస్వలా । సిద్ధానైస నకుర్యాత్సత్రమంతస్యవిధీ
యతే ॥ * ॥ ఇతి । గాలవః — ॥ శ్లో ॥ తీర్థేనగ్నావాపదిచ దేశభ్రం
శేరజస్యపి । షూద్రామశ్రాద్ధం ద్విజైఃకార్యం శూద్రైఃకార్యం సదైవ
హి ॥ * ॥ ఇతి । కాత్యాయనోఽపి — ॥ శ్లో ॥ ఆపద్యనగ్నోతీర్థేచ ప్ర
వాసే పుత్రజన్మని । ఆమశ్రాద్ధం ప్రకుర్వీతయస్యభార్యారజస్వలా ॥ * ॥
ఇతి । వ్యాసుఃపాదః — ॥ శ్లో ॥ ఆతవే దేశకాలానాం విప్లవే సముప
స్థితే । ఆమశ్రాద్ధం ద్విజఃకుర్యాచ్ఛూద్రఃకుర్యాత్సదైవహి ॥ * ॥ ఇ
తి । నవైతాదృశవచనైర్వాసికాబ్ధికయోరప్యామశ్రాద్ధం ప్రాప్తోతితి
వాచ్యమ్ , “ మాససంవత్సరాదృతే ” “ నతకుర్యాత్సత్తేహని ”
ఇతివిశేషవచనైరామశ్రాద్ధస్య తద్వ్యతిరిక్తవిషయత్వావగమాత్ । య
త్తుత్పుత్యంతరే భార్యాయాం రజస్వలాయాం మృతేహని శ్రాద్ధనిషే
ధవచనమ్ — ॥ శ్లో ॥ మృతేహనితుసంప్రాప్తై యస్యభార్యారజస్వలా ।
శ్రాద్ధంతత్రనకర్తవ్యం కర్తవ్యం పశ్చమేహని ॥ * ॥ ఇతి , యదపి మరీ
చివచనమ్ — ॥ శ్లో ॥ ఆబ్ధికే సమనుప్రాప్తై యస్యభార్యారజస్వలా । ప
శ్చమేహని తచ్ఛ్రాద్ధం నతకుర్యాత్సత్తేహని ॥ * ॥ ఇతి , ఏతా
దృశస్యవచనస్వాయం విషయః , అపుత్రాయాఃపత్నీవ పతుర్పు
తాహశ్రాద్ధేధికారాద్యదాసారజస్వలాస్యాత్తదామృతేహనిశ్రాద్ధం
నకర్తవ్యమ్ , కింతు పశ్చమేహనికర్తవ్యమితి । తథాచశ్లోకౌతమః —
॥ శ్లో ॥ అపుత్రాయదాభార్య సంప్రాప్తైభర్తురాబ్ధికే । రజస్వలా

భవేత్సాతు తత్కుర్యాత్పంచమేహని || * || ఇతి । ప్రభాసఖణ్డేపి —
 || శ్లో || సాశుద్ధాప్యాచ్యతుర్థేహిని సానాన్నారజస్వలా । దైవేకర్మ
 నిపిత్రైచ పంచమేహనిశుభ్యతి || * || ఇతి । మాధవీయాదావిశేషాభి
 హితః “అన్యేతు — || శ్లో || శ్రాద్ధీయేహనిసంప్రాప్తై యస్యభార్యార
 జస్వలా । శ్రాద్ధం తత్రనకర్తవ్యం కర్తవ్యం పంచమేహని || * || ఇతి
 శ్లోకశాతమవచనమన్యధాపరిత్యాగ్యాదాకర్మ ని భార్యయాసహేవా
 ధికారశ్రవణాత్తస్యాం రజోదర్శనదూషితాయామధికారేనివృత్తిముఖ్యకా
 లమతిక్రమ్యపంచమేహనిశ్రాద్ధం కర్తవ్యమితిమన్యవై , తత్రైకభా
 ర్యేణ మృతాహశ్రాద్ధం రజోదర్శనదూషిణ్మౌ పరమకాలపవ కర్తవ్య
 మ్ , భార్యస్తరయ్యైతత్పథికారానపాయాన్మృత్యుపవ కాలే కర్తవ్యమి
 తిచ , యదత్రయ్యై తత్త్రైహ్యమ్ ” ఇతి । “ || శ్లో || రజస్వలా
 యాం భార్యాయాం క్షయాహం యగపరిత్యజేత్ । సవై నరకమాప్నోతి
 యావదాభూతసంస్థవమ్ || పితౄర్మృతదినేప్రాప్తై యస్యభార్యారజస్వ
 లా । అగ్నింసన్ధాయవిధిపచ్చాద్ధంకృత్వా విసర్జయేత్ || ” ఇత్యాదిష్ట
 రణాదేకపత్నీకోపి “ భార్యాయాం రజస్వలాయాం పితౄర్మృతాహ
 పవాన్నేన సాంవత్సరికంకుర్యాత్ ” ఇతి యుక్తమిత్యాశయః । ఆపదాది
 నావిఘ్నేనతి విశేషమాహమరీచిః — || శ్లో || శ్రాద్ధవిఘ్నేనమున్నే
 చావిజ్ఞాతేమృతేహని । కుర్యాదన్నేన కృష్ణాయామేకాదశ్యాం విభుక్ష
 యే || * || ఇతి । విభుక్షయే - అమావాస్యాయామ్ । కాష్ఠాజనిరిపి —
 || శ్లో || ఆపన్నోపావృద్ధికంనైవకుర్యాదామెన కహిణిత్ । అన్నేన తద
 మాయాంతు కృష్ణైవాహరివాసరే || * || ఇతి । కాలాదర్కేపి —
 || శ్లో || ఆపద్యపిచనామెన తన్నాసిహరివాసరే । కృష్ణాద్విభుక్షయేవాపికు
 ర్యాదన్నేనవాహిణిమ్ || * || ఇతి .

ఆశౌచాంతరితశ్రాద్ధవిశేషః

ఆశౌచేనవిఘ్నేనతి విశేషమాహదేవలః — || శ్లో || దేయేప్ర
 త్యాబ్ధికేశ్రాద్ధే త్వన్తరామృతసూతకే । ఆశౌచానంతరంకుర్యాత్తన్నాసీ
 ణ్డుక్షయేపివా || * || ఇతి । ఆశౌచానంతరకరణానమ్భవే దశేవా కుర్యా

చిత్తశుద్ధిః । అతపవఙ్ముశ్యశృజ్ఞః — ॥ శ్లో ॥ శుచీభూతేనదాతవ్యం యా
 తిధిఃప్రతివద్యతే । సాతిధిస్తత్రకర్తవ్యా నత్వన్యావైకదాచన ॥ * ॥
 ఇతి । శుచినాతావచ్చాగ్నిధంకర్తవ్యమ్, తత్రముఖ్యకాలేకర్తుశ్శుద్ధ్యభా
 వే శుద్ధ్యనస్తరం యాతిధిః, ప్రతివద్యతే-లభ్యతే, సాగ్రాహ్యే, ఆశౌచ
 చుష్టాతు నగ్రాహ్యత్విధాః । పతదేవాభిప్రేత్యవ్యాసోఽపి — ॥ శ్లో ॥
 శ్రాద్ధవిఘ్నై సముత్పన్నే త్వన్తరామృతసూతకే । అమాయాంవా ప్రకు
 ర్ప్వితశుద్ధావేకే మనీషిణః ॥ * ॥ ఇతి । అమాయామితి కృష్ణే కాదశ్యాఅప్యవ
 లక్షణమ్ । తథాచ “ శ్రాద్ధవిఘ్నై సముత్పన్నే ” ఇతి పూర్వోక్తమరీచి
 వచనం ద్రష్టవ్యమ్ । ఋశ్యశృజ్ఞః — ॥ శ్లో ॥ ఆబ్ధికేచైవ సంప్రాప్తేత్వా
 శౌచం జాయతేయది । ఆశౌచేతు వ్యతిక్రాంతే తేభ్యశ్శ్రాద్ధం ప్రదీయ
 తామ్ ॥ * ॥ ఇతి । ఆబ్ధికేచైవ సంప్రాప్త ఇతి విశేషణాద్దర్శ్యాశ్రాద్ధస్య
 నిత్యత్వేఽపి కాలాంతరే విధానాభావేన లోపపవ । యత్తు “ ॥ శ్లో ॥ వ
 ర్షశ్రాద్ధేతు సంప్రాప్తే పిత్రారాచౌచసమ్భవే । తదానీమశుచిర్నస్యా
 తుగ్రాచ్యచ్చాగ్నిధంమృతేఽహని ॥ ” ఇతి, తచ్చాగ్నిధోపక్రమానస్తరమా
 గతాశౌచవిషయమ్, “ ॥ శ్లో ॥ నిమన్త్రి తేషుఽప్రేషు ప్రారభ్యశ్రాద్ధ
 కర్తవ్యి । దేహేపితృషు తిథ్యతు నాశౌచం విద్యతే క్వచిత్ ॥ ” ఇతి స్మర
 ణాత్ । శ్రాద్ధోపక్రమశ్చ కుతపకాలేద్వితీయవరణమ్, “ ॥ శ్లో ॥ ప్రా
 రమ్భోవరణం యజ్ఞై సజులోపీవ్రతసత్రయోః । నాన్దీముఖం వివాహాదౌ
 శ్రాద్ధేపాకపరిక్రియా ॥ ” ఇతివచనం కుతపకాలవరణాదూర్ధ్వమార్థ
 పాకక్రియావిషయమి త్యేతత్సర్వమథస్తాన్నిరూపితమ్ .

గ్రహణాదిసమ్భవే సాంవత్సరిక శ్రాద్ధవిధిః

సాంవత్సరిక శ్రాద్ధే చన్ద్రగ్రహణాదిసమ్భవే సంగ్రహకారః—

॥ శ్లో ॥ చన్ద్రపూర్వోపరాగేతుపిత్రాశ్శ్రాద్ధఉపస్థితే । హేమ్నూవాఽఽ
 మేనవా కృత్వా శ్రాద్ధం కుర్యాత్పరేఽహని ॥ * ॥ ఇతి । స్మృత్యన్తరే
 తు — ॥ శ్లో ॥ ఆబ్ధికే సమనుప్రాప్తే గ్రహణే చన్ద్రసూర్యయోః । ఉ
 పోష్యతద్దినం సమ్యక్పరేఽహ్ని శ్రాద్ధమాచరేత్ ॥ * ॥ ఇతి । వసిష్ఠశ్చ—
 ॥ శ్లో ॥ దర్శ్య రవిగ్రహే పిత్రాః ప్రత్యాబ్ధికముపస్థితమ్ । ఆమశ్రాద్ధంతు

కర్తవ్యం హేమశ్రాద్ధమధాపివా || * || ఇతి । స్మృత్యంతరేపి — || శ్లో ||
 గ్రహణతు ద్వితీయేహి రజోదృష్టాతు పశ్చిమే || * || ఇతి । తథా—
 || శ్లో || శ్రాద్ధవిఘ్నసమత్పన్నే సూతకాశ్చుతకాదపి । సోమసూర్యోప
 రాగాభ్యాం శ్రాద్ధం కుర్యాత్పరేహని || * || ఇతి । అత్రవిశేషమాహ
 సంగ్రహకారః — || శ్లో || భుజేర్నిషేధకాలేతు శ్రాద్ధకాలోభవేత్తదా ।
 ఆమశ్రాద్ధంతు కర్తవ్యం హేమశ్రాద్ధమధాపివా || * || ఇతి । భోజనని
 షేధకాలశ్చ వృద్ధవసిష్ఠేనోక్తః — || శ్లో || సూర్యగ్రహతునాశ్చీయా
 త్పుర్వయామచతుష్టయమ్ । చంద్రగ్రహేతు యామాంస్త్రీణాం
 వృద్ధాతురైర్విని || సన్ధ్యాకాలేయదారాహుర్నసతేశశిభానురౌ ।
 తదహురైవభుజ్జీతరాత్రావపికదాచన || * || ఇతి । ఏతచ్ఛసవిస్తరం
 ప్రతిపాదితమథస్తాత్ । యత్తు స్మృత్యంతరవచనమ్ — || శ్లో || దశేర
 విగ్రహేపిత్రాః ప్రత్యాభిక్తముపస్థితమ్ । అన్నేనాసమ్భవేహిమానాకు
 ర్యాదామేనవాసుతః || * || ఇతి । తస్యావ్యయమధః - నిషేధాదన్నే
 నాసమ్భవేసతి హిమా ఆమేనవా కుర్యాదితి । ఏవంచ కర్మకాలా
 త్ప్రగైవముక్తేసూర్యగ్రహణే అపరాణ్ణా శ్రాద్ధమన్నేన కార్యమితు
 క్తం భవతి । ఏతమేవవిషయమభిప్రేత్య కాలాదశకారః — || శ్లో || ప్ర
 త్యాభిక్తస్యచాలభ్యయోగైషువిహితస్యచ । సమ్నాతేదేవతాభేదాచ్చా
 ద్ధయుగ్మం సమాచరేత్ || * || ఇతి । గ్రహణార్థోదయాదిరలభ్యయోగః ।
 గ్రహణనిమిత్తశ్రాద్ధమాహ మనుః — || శ్లో || సన్ధ్యారాత్ర్యర్నక
 ర్తవ్యం శ్రాద్ధంఖలుచివక్షణైః । తయోరపిచకర్తవ్యం యదిస్యాద్రాహు
 దర్శనమ్ || * || ఇతి । మహాభారతే — || శ్లో || సర్వస్వేనాపికర్తవ్యం
 శ్రాద్ధంవై రాహుదర్శనే । అకుర్వాణస్తువాప్తిక్యాత్పజ్జగౌరివసీద
 తి || * || ఇతి । అగ్నిరాః — || శ్లో || సర్వే వక్షాస్సూతకేచమృతకేరా
 హుదశనే । స్నాత్వాశ్రాద్ధంప్రకుర్వీత విత్తశాత్యవివర్జితమ్ || * || ఇ
 తి । అత్ర రాహుదశనగ్రహణాత్సంక్రాంత్యాదిహ్యశౌచేశ్రాద్ధం నక
 ర్తవ్యమితుక్తం భతి । ఇదం గ్రహణాదిశ్రాద్ధమామేనకర్తవ్యమ్ । తథా
 భోధాయనః — || శ్లో || పజురేన్నద్విజాభావేప్రవాసేపుత్రజన్మని ।

ఆమశ్రాద్ధంసంగ్రహేచ ద్విజశ్శూద్రవదాచరేత్ || * || ఇతి । సజగ్రాతేచ అన్నాభావేచప్రవాసాదాచేత్యధః ।

శ్రాద్ధోద్దేశ్యనిరూపణమ్

పితృర్మతాహే పితృపితామహప్రపితామహస్త్రయపవోద్దేశ్యాః, మాతుర్మతాహే మాతృపితామహీప్రపితామహ్యపవదేవతాః । తమక్తః సాయణీయే — || శ్లో || పితుఃప్రత్యాజ్ఞికం కార్యముద్దిశ్యైవత్రిపురూషమ్ । వర్గాన్తరం నవృణయాద్వృతంచేన్నిష్ఫలంభవేత్ || పుంసాన్మృతాహేపురుషాపవభోజ్యానతు స్త్రీయః । పవంస్త్రీణాం మృతాహేఽపి స్త్రీయపవనచాపరే || * || ఇతి । ప్రయోగసారే — || శ్లో || పితరేవపి తుఃకుర్యాన్నాతురేవమృతేఽహని । మోహోచ్చేదన్యధాకుర్యాద్ధౌరవం నరకంప్రజేత్ || * || ఇతి । పాడ్యేఽపి — || శ్లో || పితరేవపితుఃకుర్యాన్నాతురేవమృతేఽహని । యదికుర్యాత్సపత్నీకం తచ్ఛాస్త్రమసురాలయమ్ || * || ఇతి । పితృమృతాహే పిత్రాదీనామెవకుర్యాన్నసపత్నీకానామ్, మాతుర్మృతాహేమాత్రాదీనామెవకుర్యాదిత్యధః । తథాచశక్తః — || శ్లో || పిత్రాదిత్రయపత్నీనాం భోజ్యామాత్ర్యాఃప్రతిద్విజాః । స్త్రీణామెవతుతస్మాత్తుమాతృశ్రాద్ధమిహూచ్యతే || * || ఇతి । మాత్ర్యాఃప్రతి-మాతృపితామహీప్రపితామహీహుద్విశ్య, భోజ్యాద్విజాః, పిత్రాదిత్రయపత్నీనాం స్త్రీణామిహపృథగేవైతచ్ఛాస్త్రంయస్మాత్తస్మాత్తాత్మశ్రాద్ధముచ్యతఇత్యన్వయః । శాతాతపః — || శ్లో || సపిణ్డీకరణం కృత్వా కుర్యాత్సర్వణవత్సదా । ప్రతిసంవత్సరంవిధ్వాంశ్చాగలేయోదితోవిధిః || నాదీముఖేఽష్టకాశ్రాద్ధే గయాయాంచ మృతేఽహని । పితామహ్యదిభిసాన్సర్థాంమాతుశ్శాస్త్రోద్ధం సమాచరేత్ || * || ఇతి । యమః — || శ్లో || అన్వారోహేతుభక్త్యైవ మాతుస్సహసపిణ్డనమ్ । సపిణ్డీకరణాదూర్ధ్వం పితామహ్యదిభిస్సహ || * || ఇతి । హారితః — || శ్లో || అనుయానేతుసాపిణ్డ్యంజవకేన సహత్వజః । పితామహ్యదిభిసాన్సర్థామాద్భికశ్రాద్ధమాచరేత్ || * || ఇతి । స్మృత్యంతరే — || శ్లో || మాతుర్మతాహేపిత్రాదీభోజయేద్విదిశాతయేత్ । తథాపితృర్మతాహేతు నపూజ్యామాతరఃస్మృతాః || * || ఇతి ।

అన్యత్రాపి — || శ్లో || మాతుర్మతాహేపిత్రాదీన్నాశయేద్విజనత్తమః ।
 తథాపతుర్మతాహేపి నభోజ్యాస్తత్ స్త్రియఃస్మృతాః || * || ఇతి । నా
 శయేత్ - నభోజయేదిత్యధః । హరిజాతే — || శ్లో || పితోశ్చాగ్రీష్ఠే
 సమాయాతేతిత్తద్వర్గంనిమన్త్రయేత్ । వగ్రాన్తరంసవృణుయాద్వృతం
 చేనిష్ఫలంభవేత్ || మాతృశ్రాద్ధంమాత్మవర్గవరణేనైవకారయేత్ । త
 త్రపిత్రాదివర్గస్యవరణేమాతృహాభవేత్ || * || ఇతి । స్మృత్యంతరే —
 || శ్లో || ప్రత్యభ్యాజంతులందద్యానిషిద్ధేపిపరేహని । వర్జకస్య
 వచోయేషామన్యేషాంతువివర్జయేత్ || * || ఇతి । యేషామ్ - పితృపితా
 మహప్రపితామహానాంమాతృపితామహీప్రపితామహీనాంవా, వచః -
 ఉద్దేశ్యతోవక్తిః , తేషామేకస్యవర్గస్యనిషిద్ధేపిపరదినేతిలోదకందద్యా
 త్ , అన్యేషామ్ - అనుద్దిష్టానామ్ , వర్జయేదిత్యర్థః । తత్రైకస్యవర్గ
 స్యతిలోదకవిధానాత్ , “ || శ్లో || యానుద్దిశ్యభవేచ్ఛాగ్రీధంతేభ్యస్త
 ర్పయతిద్విజః || ” ఇతివిష్ణుస్మరణాచ్చ , “ || శ్లో || కర్మానమనిష్వతం
 ముక్త్యాతథాఽఽద్యశ్రాద్ధపాదశ । ప్రత్యాబ్ధికంచశేషేషుపిష్టాస్సృష్టడితి
 స్థితిః || ” ఇతికాత్యాయనేనప్రత్యాబ్ధికపర్యుదాసేనపటిష్ఠివిధానాచైచ
 కప్యైవవర్గసోద్యేశ్యత్వమ్ । అత్రపితృమేధసారకృత్ — || వా || మా
 తృమృతాహేమాత్రాదయపవభోజ్యానపిత్రాదయః , నిషేధాదయుక్త
 త్వవిరోధాత్పర్వణత్యభగ్నాదాచారాభావాచ్చ || * || ఇతి । “ నిమ
 న్త్రయేతత్రవరానమ్యగ్నిప్రాన్యధోదితాః || ” “ అయుక్తాన్త్ర్య
 వరాననర్థాపెక్షోభోజయేత్ ” ఇతిమన్వాపస్తమ్బాదిభిరయుక్తబ్రాహ్మ
 ణభాజనంవిహితమ్ , తత్రపిత్రాదీనామపిభోజనేఅయుక్తత్వవిరోధఇ
 త్యధః । తత్రవిజ్ఞానేశ్వరః — || వా || యేనకేనాపిమాతుసాసేపిష్టే
 యత్రాష్టకాదిమమాతృశ్రాద్ధంపుధగ్నిహితమ్ , “ || శ్లో || అష్టకాదిషు
 వృద్ధౌచగయాయాంచమృతేహని । మాతృశ్రాద్ధంపుధమగ్రాదన్య
 త్రపతినాసహ || ” ఇతి , తత్రపితామహృదిభిరెవపావణశ్రాద్ధంక
 తవ్యమ్ || * || ఇతి । ఎవంపితృశ్రాద్ధేపిత్రాదయపవభోజ్యానమా
 త్రాదయః , అత్రతాత్పర్యదర్శనమ్ — || వా || యద్యపిమాతృభ్యఃపృ

భగవద్విజ్ఞానసందర్శనమ్ , తథాపి తా సాంపురణస్మృతిప్రకారేణ సంభవతి,
హుమా మాభిమర్శనయోః పురత్యాదర్శనాత్పితృమాత్రధ బ్రాహ్మణ
సన్న్యాసజగులనేన త్వయుక్తుత్వవిరోధాదాచారాభావాచ్చ । అపి చ “ అ
ష్టకాదిషు వృద్ధాచ ” ఇతి వచనాదష్టకాదిభ్యోఽన్యత్ర మాసి శ్రాద్ధాదౌ పుర
త్యాభావస్స ఎష్టవీవావగమ్యతే ॥ * ॥ ఇతి । “ పురగుడైశాభావేఽపి
మాతృవర్గసాధిపత్రత్వప్తిరభవతి ॥ ” ఇత్యుక్తంచన్నికాయామ్ । బృహ
స్పతి రపి — ॥ శ్లో ॥ స్వేన భత్రా నమంత్రాద్ధం మాతాభుక్తైః సదై
వతమ్ । పితామహీతథా స్వేన స్వేనైవ ప్రపితామహీ ॥ * ॥ ఇతి । సదైవత
మ్ - హర్షణశ్రాద్ధముత్యర్థః । శాతాతపః — ॥ శ్లో ॥ ఏకమూర్తిత్వ
మాయాతి సపిండీకరణకృతే । పతీ పతిపితౄణాంతు తస్మాదంశేషుభాగి
నీ ॥ * ॥ ఇతి । ప్రృత్యస్తరేఽపి — ॥ శ్లో ॥ సపిండీకరణాదుద్భవం యస్మి
త్పుభ్యః ప్రదీయతే । నర్వత్రాంశహరామాతా త్వతిథ్యై మనిశ్చయః ॥ * ॥
ఇతి । మనుః — ॥ శ్లో ॥ స్నేహాద్భూత్రి సమంశ్రాద్ధం మాతాభుక్తైః
స్వధాశనమ్ । పితామహీస్వధాంస్వేన తద్దైవ ప్రపితామహీ ॥ * ॥ ఇతి ।
చన్నికాయామ్ — ॥ వా ॥ ఏభిర్వచనైః సపిండీకరణోత్తర కాలంపత్యా
దిదైవత్యే శ్రాద్ధపురగుడైశాభావేఽపి మాతౄణాం సహభావేన దేవతా
త్వంభవతీత్యే శావన్తాత్ర మభిధీయతే , నతు యేన సహ సపిండీకరణంకృతం
తద్దైవత్యే శ్రాద్ధసహభావేన దేవతాత్వమ్ , ఏషు వచనేషు తథా విధవిశేషా
నవగమాత్ । తతశ్చ పితామహ్యదిభిస్సహ సపిండీకృతాయామష్టకాదిభ్యోఽ
న్యత్ర మాతుర్ఎపుర కాచ్ఛ్రీధమ్ ॥ * ॥ ఇతి । పితృమేధసారేఽపి —
॥ వా ॥ శ్వశ్రాద్ధినాపిండ్యైఽపి దర్శనాసి శ్రాద్ధాదౌపిత్రాదిభిరేవ సహ
మాత్రాదయో భుజ్జతే , అర్ఘ్యసంసర్గైశ్చార్తృసాహిత్యాశ్నేహోచ్చ ,
తదర్థంహి పితృద్యైషు మాత్రర్ఘ్యసంసర్గంకుర్వన్తి ॥ * ॥ ఇతి । ఏవం
చాష్టకాదిష్యేవపురక్ష్యవిధానాత్తద్వ్యతిరీక్తేషు యుగాదిమన్వాదిదర్శ
నాసి శ్రాద్ధాదిషు పురగుడైశాభావోఽవగమ్యతే । యత్తుచతుర్వింశతిమ
తేఽభివాతమ్ — ॥ శ్లో ॥ కేచిదచ్చన్తినారీణాం పుర కాచ్ఛ్రీధం మహర్ష
యః ॥ * ॥ ఇతి , తదష్టకాదివిషయమ్ , అత్ర “ అష్టకాదిషు వృద్ధాచ ” ఇ

తివచనం పూర్వముక్తమ్ । తథాజాతుకణిః ॥ శ్లో ॥ అన్వష్టకన్యం త
 ధావృద్ధిం మాతుశ్శ్రద్ధం మృతేఽహని । ఏకోద్దిష్టం తథాముక్తాస్త్రి
 ణాంనాస్తిపృథక్క్రియా ॥ * ॥ ఇతి । చన్ద్రికాయామ్ — ॥ శ్లో ॥ అ
 న్వష్టకాసువృద్ధౌచప్రతినంవత్సరేతథా । అత్రమాతుఃపృథక్శ్రద్ధాన్య
 న్యత్రపతినాసహ ॥ * ॥ ఇతి । తత్రైవ — ॥ శ్లో ॥ క్షయాహంవర్జయి
 త్వైకంస్త్రీణాంనాస్తిపృథక్క్రియా ॥ * ॥ ఇతి । — ॥ శ్లో ॥ కేచిదిచ్చ
 న్నినారీణామన్యత్రాపి మహర్షయః ॥ * ॥ ఇతి । అన్యత్ర-అష్టకాదిషు ।
 చారిజాతే — ॥ శ్లో ॥ అన్వష్టకాసువృద్ధౌచప్రతినంవత్సరేతథా । మ
 హాలయేగయాయాంచ సపిణ్డీకరణాత్పురా ॥ ఏషుమాతుః పృథక్కుర్యాద
 న్యత్ర పతినాసహ ॥ * ॥ ఇతి । ఘృత్యన్తరే — ॥ శ్లో ॥ అన్వష్టకాసు
 వృద్ధౌచగయాయాంచ మహాలయే । చన్ద్రీసూర్యోపరాగేచవృతీపాతేషు
 తేఽహని ॥ మాతృశ్రద్ధం పృథక్కుర్యాదన్యత్రపతినాసహ ॥ * ॥ ఇతి ।
 అన్వష్టకాదౌమాతృపితామహీప్రపితామహ్యః పృథక్తత్రవిహితదేవతా
 భిన్నఋష్యాద్దేశ్యాః, మాతృశ్రద్ధతుతాపేవోద్దేశ్యాః, అష్టకాదివృద్ధి
 మహాలయోపరాగవృతీపాతవృతిరిక్తేషుపతిభోజనేనతాసాం సహ తృప్తిరి
 త్యన్తః । శాతాతపోఽపి — ॥ శ్లో ॥ మాసికేచాబ్జికేశ్రాద్ధమాతుఃకు
 ర్యాత్పృథగ్విధిమ్ ॥ * ॥ ఇతి । యత్తు — ॥ శ్లో ॥ సపతీకత్వహానేఽపి
 పితృదాహర్కం సమాచరేత్ । పితామహాదిషు తథాసపతీకత్వసమ్భవా
 త్ ॥ * ॥ ఇతి, తస్యార్థః - మాతరిధితాయామపిపితావహాద్యదీనాందా
 ర్కంపిణ్డంతిలోదకంచ సమాచరేదితి । ఏవంచపితృమృతాహాపితృపితా
 మహాప్రపితామహానామేవోద్దేశ్యత్వం మాతృమృతాహా మాతృపితా
 మహీప్రపితామహీనామేవోద్దేశ్యత్వంనపిత్రాదీనామితిస్థితమ్ । ననుమా
 భూత్పితృమృతాహామాతురుద్దేశ్యతా తద్విధాయకవచనాభావాత్ । మా
 తుర్మృతాహేతు “ ॥ శ్లో ॥ మాతుర్మృతాహేసంప్రాప్తైపితరం తత్ర
 యోజయేత్ । అపూజితేతుపితరిమాత్రాపిణ్డోనగృహ్యతే ॥ ” ఇతివిధిబలే
 నపితరుద్దేశ్యతాస్యాదితిచేత్, అత్రకేచిదాహుః “ వచనమేతదాపస్త
 మ్బినాంమాతృమృతాహాపిత్రాదౌఋష్యాదుపిణ్డదానవిధిపరమ్, అతపివ

“ మా ప్రార్థనాశాస్త్రము ” ఇత్యుక్తమ్ । తదాచ స్మృత్యంతరే —
 ॥ శ్లో ॥ స్త్రీయైతాహేప్రియోభోజ్యాః పితరః స్త్రీసపిండనే । పిత్రా
 దేరేవ ఘోరముః స్యాన్పిండదానంతువర్గయోః ॥ * ॥ ఇతి । మాతృమృతాహే
 పిత్రాదేరేవ ఘోరమోమాత్రాదేరేవభోజనమ్ , స్త్రీసపిండనేపిత్రా
 దేరేవభోజనమ్ , ఉభయత్రవర్గద్వయస్యాపిపిండదానమిత్యర్థః । పతచ్ఛా
 పస్తస్మినామ్ , అన్యేషాంతుయధాసూత్రం గ్రహ్యవ్యమ్ । విష్ణుః — ॥ శ్లో ॥
 మాతుర్మృతాహేపిత్రాదీః ఘోరముఃప్రసూజయేత్ ॥ * ॥ ఇతి ।
 సంక్రమేపి — ॥ శ్లో ॥ మాతుఃప్రార్థనాపిత్రాదీః ఘోరముఃప్ర
 సూజయేత్ । పిండఘోరమాపరిత్యజ్యశాస్త్రం చతురుతేయది ॥ సత్తతేస్తు
 వినాశాయసమ్మదోహరణాయచ ॥ * ॥ ఇతి । అన్యత్రాపి — ॥ శ్లో ॥ పితా
 జీవేత్మృతామాతా తద్దినే ఘోరముదేవతాః । పితామహోదయోహ్యవత
 చుద్దేశాత్కృతార్థతా ॥ మస్తే అముష్టాఇతి బలాత్పితరో ఘోరముదేవ
 తాః । యేచత్వామనుయాశ్చేతి బలాత్పిండాంస్తువగఁయోః ॥ పతీపతీ
 న్యాశ్రుత్యుక్తభేదరాహిత్యవైభవాత్ । సప్తాహుతీనాం పిత్రాదేరుద్దే
 శాచ్చరితార్థతా ॥ పిత్రాశ్శాస్త్రేనమాయాతే పార్థకేనాధనాసహ ।
 సప్తాహుతీస్తుజహుయానోద్దేశోమాతురిష్యతే ॥ * ॥ ఇతి । అపరేపున
 రాహుః “ ॥ శ్లో ॥ మాతుర్మృతాహే సంప్రాప్తేపితరంతత్రప్రసూజయే
 త్ ॥ ” ఇతివచనం ఘోరముపిండదానమాత్రవిధానపరం నభవతి , కింతుపి
 త్రాయుద్దేశేనభోజనమపితేనవిధీయతే । తదాచ స్మృత్యంతరే — ॥ శ్లో ॥
 మాతుర్మృతేహి సప్రాప్తేపితరంభోజయేత్పురా । మాతరంభోజయే
 త్వశ్చాప్తయోః పిండోపుధక్వృథక్ ॥ * ॥ ఇతి । శివధర్మోత్తరే — ॥ శ్లో ॥
 మాసికేచాబ్ధికేవాపి మాతుర్మరణసమ్భవే । పిత్రాసహౌవయదుభుక్తం త
 స్యాస్తప్తప్రకరంభవేత్ ॥ పిత్రాహీనాజనన్యాస్తు మాసికాదీకరోతి
 యః । తతులస్యచనాశః స్యాత్తస్యాస్తప్తప్తిర్నజాతయే ॥ * ॥ హారితః —
 ॥ శ్లో ॥ పిత్ర్యంతూభయసామాన్యం మాతుర్మృతదినేసతి । భర్తురాధి
 క్యభావేనహ్యభావపరిపూజయేత్ ॥ గరీయసీతుపుత్రస్యమాతాసమ్భ
 రణాద్యధా । పాలనాద్భరణాద్భూతాగరీయాంతర్వదాతధా ॥ * ॥ నార

దః — || శ్లో || భర్తరాధిక్యభావేనతస్యాస్తప్రప్తిహిశాశ్వతీ । మాతృ
ప్రీతిం సమన్విచ్ఛాపితృప్రీతింతథా౭౭చరేత్ || * || వ్యాసః — || శ్లో || మా
తరం పితరం వైవసమతే వైవపూజయేత్ । న్యూనాతిరేకం కుర్వాణస్తా
మసంగతిమాశ్రయేత్ || * || ఇతి । సంగ్రహే౭౭పి — || శ్లో || పితృర్మతా
హే పితరోహిభోజ్యః పిణ్డప్రదానంతుసహేజమాత్రా । మాతుర్మతా
హే పితృవర్గపూర్వంభోజ్యః స్త్రియః పిణ్డవిధౌషడత్ర || * || ఇతి । జీవ
పితృకస్యమాతృశ్రద్ధేవిశేషమాహతుఃశక్థలిఖతా — || శ్లో || ధ్రియ
మాణేతుపితరి మాతాచేన్నిధనంగతా । పితృస్థానెస్వపితరంతత్స్థానే౭౭న్యః
నియోజయేత్ || * || ఇతి । అస్యార్థః “ || శ్లో || వగ్దాదిర్యదిజీవేత్తుతంవ
ర్గం పరివజయేత్ || ” ఇతి వచనాత్పితరిజీవతినతిమాతృశ్రద్ధేపితృవర
ణంకృతాత్వాతత్స్థానెస్వపితరం తూష్ణిం భోజయేత్, మాతృస్థానేచవ
రణపూర్వకమన్యంభోజయేదితి । చన్ద్రికాయామ్ — || శ్లో || ధ్రియ
మాణేతుపితరి పూర్వేషామేవ నిర్వపేత్ । విప్రవద్వాపితంశ్రద్ధేస్వకం
పితరమాశయేత్ || పితాయస్యతు వృత్తః స్యాజ్జీవేచ్ఛాపిపితామహః । పి
తామహూవాతచ్ఛాన్ధం భుజ్జీతేత్యబ్రవీన్నః || * || తథాచస్మృ
త్యస్తరే — || శ్లో || జీవితస్తుపితాయస్యమాతాచేన్నిధనంగతా । తూ
ష్ణిం నివేశ్యపితరం వరయేన్మాతృవర్గజాః || హూమకార్యం తదాతాసాం
నాస్త్యేవపితృవర్గతః । పిణ్డప్రదానమూహేన వర్గయోరుభయోరపి || * ||
ఇతి । హూమకార్యంతాసాం నాస్త్యే పితృవర్గనైవహూమః, “ || శ్లో ||
పితాజీవేన్మృతామాతాతద్దినే హూమదేవతాః । పితామహదయోహ్యే
వతదుద్దేశాత్కృతార్థతా || ” ఇతిస్మరణాత్ । నిగమే౭౭పి — || వా || యో
వాజీవతిపితృణాంతంభోజయేత్, పితృస్థానఇత్యేకే, జీవతామజీవతాం
వాదేయమేవేతిహిరణ్యకేతుః || * || ఇతి । పతదేవాభిప్రేతోన్యైక్తంపా
డ్యై — || శ్లో || మాతుర్మతాహే సంప్రాప్తే పితరం తత్రపూజయేత్ । న
జీవస్తమితిప్రాహుర్గార్గ్యగౌతమభార్గవాః || * || ఇతి । జీవస్తంపితరంన
వరణపూర్వకం పూజయేదిత్యర్థః । యత్తుకైశ్చిదుక్తమ్ “ జీవపితృ
కస్యపిత్రాదీనాం హూమపిణ్డదాననిషేధవరమేతత్ ” ఇతి, త

త్, “ పితాజీవేన్ద్రుతామాతా , పిణ్ణప్రదానమూహేన ” ఇతిపూర్వోక్త
వచనవిరోధాదుపేక్ష్యమ్ । తథాచపితృమేధసారకృత్ — ॥ వా ॥ జీవ
పితృకస్యమాతృశ్శ్రాద్ధేపితుః పిత్రాదిభ్యోఽచూలమోవర్గద్వయస్యపిణ్ణ
దానం కార్యమ్ ॥ * ॥ ఇతి । అపరేతు “ పితరంతత్రపూజయేత్ ” ఇ
త్యాదివచనానాం జీవపితృకమాతృశ్రాద్ధవిషయత్వాత్ “ యోనిగోత్ర
మాత్రాసమృద్ధా ” ఇతిసగోత్రస్యనిమన్త్రీణనిషేధాత్, అనిమన్త్రీ
తస్యశ్రాద్ధపక్ష్యాభిజనదానే “ శ్రాద్ధకర్తావ్రతానాంతు ” ఇత్యా
దినాదోషాభిధానాత్, “ నజీవన్తమితిప్రాహుర్గార్హ్యగౌతమఖార్గవాః ”
ఇతిపాన్తపురాణవచనాత్, “ ॥ శ్లో ॥ ప్రత్యక్షమర్చనంశ్రాద్ధేనిపిద్ధంమను
రబ్రవీత్ ॥ ” ఇతిభవిష్యపురాణవచనాత్, “ పితృస్థానెస్వపితరమ్ ”
ఇత్యాదిశ్శిష్టాచారాభావేనోపేక్ష్యత్వాత్, జీవపితృకస్యమాతృ
శ్రాద్ధేమాతృపితామహీప్రపితామహీనామేవభోజనమ్, చూలముః పి
తామహాదేః పితృవర్గస్య, పిణ్ణదానముభయోరిత్యాహుః । సామసూత్ర
ప్రయోగవృత్తాతు — ॥ శ్లో ॥ మాతుర్మృతాహేసంప్రాప్తైసామతిత్తిరి
శాఖినామ్ । పితరంభూజయేదగ్రేసహతన్త్రీణమాతరమ్ ॥ * ॥ ఇతి । ఏ
వంచ “ ॥ శ్లో ॥ పితురేవపితుఃకుర్యాన్మాతురేవమృతేహని ॥ ” ఇత్యాశ్వలా
యనప్తరణాదాశ్వలాయనానాంమాతృశ్రాద్ధేమాత్రాదీనామేవోద్దేశ్య
త్వమ్ । “ ॥ శ్లో ॥ మాతుర్మృతాహేసంప్రాప్తైపితరంతత్రపూజయేత్ ॥ ”
ఇతిభరద్వాజప్తరణాద్యజుశ్శాఖినాం భరద్వాజీయానాంపిత్రాదీనాంమా
త్రాదీనాంచోద్దేశ్యత్వమ్ । తథాసామశాఖినామపి । ఇతరేహంస్వకు
లాచారాద్వ్యవస్థా.

అనుమరణాద్వికపిషయే భృగుః — ॥ శ్లో ॥ యాసమారోహణం
కుర్యాద్భర్తృచిత్యాంపతివ్రతా । తాంమృతేహనిసంప్రాప్తైపృథక్పి
ణ్ణనియోజయేత్ ॥ * ॥ ఇతి । పృథక్పిణ్ణనియోజనమ్ - పృథక్శ్రాద్ధకర
ణమ్ । అతపవన్ద్రుత్యన్తరే — ॥ శ్లో ॥ ఏకచిత్యాంసనూరూఢోదమృతీ
నిధనంగతా । పృథక్శ్రాద్ధం తయోః కుగ్గదోఃకృత్ ॥ * ॥
ఇతి । ఓదనమత్రపిణ్ణదానమ్, సహపాన్తపురాణాదేవోద్దేశ్యత్వాత్,

“ ॥ శ్లో ॥ కుర్యాత్సమానతన్త్రైణసాంవత్సరికమేవచ ॥ ” ఇతి సన్ఘాతా
 నుమృత్యాస్సాంవత్సరికస్య సమానతన్త్రైష్వప్నరణమాపద్విషయమితేపూ
 ర్వమేవోక్తమ్ । యత్తువచనమ్ , “ ॥ శ్లో ॥ పత్యాసహసపిణ్డ త్వేతన్త్రై
 తాహేనహత్వభాక్ ॥ ” ఇతి , తస్యార్థః - భిన్నతిద్యనుమరణవిషయేపితురా
 బ్లికంపూర్వదివేకృత్యావరదినేపిపితృవరణపూర్వకం మాతృశ్రాద్ధం
 కుర్యాదితి । స్మృత్యన్తరే — ॥ శ్లో ॥ పితృవ్యాగ్రజయోఃశ్రాద్ధేతత్తపితృ
 పితామహౌ । స్త్రిశ్రాద్ధేవృణుయాద్భతాః పతీమూతృపితామ
 హీః ॥ * ॥ ఇతి । ఏవంయస్యనుమృతాహే పార్వణముక్తం తత్తత్పితృపి
 తామహౌచతత్రవృణుయాత్ । కారికారత్న — ॥ శ్లో ॥ మాతుఃపిత్రో
 ర్హసికాదీదాహిత్రస్సీస్వియవహ్నినా । తథామహాలయాదీంశ్చ
 కుర్యాత్పర్వణతశ్శుచిః ॥ * ॥ ఇతి — ॥ శ్లో ॥ సపిణ్డనస్యపశ్చాత్తుదాహిత్ర
 స్సీస్వియవహ్నినా । తతూనిత్రాద్వత్సరాదర్వాకుర్యాత్పశ్చాత్సనూ
 త్రతః ॥ * ॥ ఇతి । సంగ్రహేపి — ॥ శ్లో ॥ మాతుఃపిత్రోర్హసికా
 నిదాహిత్రస్సీస్వియవహ్నినా । తతూనిత్రాద్వత్సరాదర్వాకుర్యా
 త్పశ్చాత్సనూత్రతః ॥ * ॥ ఇతి । యత్తు — ॥ శ్లో ॥ మాతామహస్య
 సూత్రైణసపిణ్డీకరణాత్పురా । సూత్రాన్తరేణయః కుర్యాచ్ఛునాంయో
 నింసగచ్ఛతి ॥ * ॥ ఇతి , తద్వత్సరాన్తసపిణ్డీకరణాభిప్రాయమ్ । సంగ్ర
 హే — ॥ శ్లో ॥ కర్తుస్సగోత్రిణశ్చైవభాక్త్యాణాంచసగోత్రిణః ।
 ననిమన్త్రాఃకిలశ్రాద్ధేసోదకుమ్భంవివైవతు ॥ * ॥ ఇతి । అత్రభోక్తృ
 పదంభోక్తృదేవతాపరమ్ , “ ॥ శ్లో ॥ శ్రాద్ధేనిమన్త్రయేద్విద్యాపి
 త్యాణామసగోత్రిణః । కర్తుస్తుగోత్రిణశ్చైవవిశేషేణవివర్జయేత్ ॥ ”
 ఇతిప్రకారాత్ । పుత్రికాపుత్రస్యధనహారిణోదాహిత్రస్యచమాతామహ
 మృతాహశ్రాద్ధంనిత్యమ్ , తచప్రతిపాదితం విజ్ఞానేశ్వరేణ — ॥ వా ॥
 ఘాతామహేనమాతుః సాపిణ్డేయమాతామహశ్రాద్ధంపితృశ్రాద్ధవన్నిత్య
 మేవ , పత్యాపితామహ్యవామాతుః సాపిణ్డేయమాతామహశ్రాద్ధంనని
 త్యంకృతేత్వభ్యుదయోఽకృతేనప్రత్యవాయః ॥ * ॥ ఇతి । నవాచ్యమ్
 “ ॥ శ్లో ॥ పితరోయత్రపూజ్యంతేతత్రమాతామహాలపి । అవిశేషేణ

పూజ్యాస్మ్యర్చిశేమాన్నరకం వ్రజేత్ ॥ పార్వణంకురుతేయస్తుకేవలం
 పితృహేతుతః । మాతామహాన్నకురుతేపితృహావాపజాయతే ॥ ” ఇత్యా
 దివచనాత్పితృమృతాహమాతామహాదీనామపి శ్రాద్ధం కార్యమితి ,
 “ ॥ శ్లో ॥ పితృగతస్యదేవత్వమారసస్యత్రిపూరుషమ్ ॥ ” ఇతివిశేష
 స్మరణాత్ । తథాచక్షిరీకాయామ్ — ॥ శ్లో ॥ యాజ్ఞవల్క్యేనకాలస్తు
 హ్యమావాస్యాదిసోదితః । అవిశేషేణపితృస్యతథామాతామహస్య
 చ ॥ యగపచ్చసవిజ్ఞేయోవచనాద్వక్ష్యమాణకాత్ । కాలభేదేనతన్త్రం
 స్యాద్దేశభేదేనచైవహి ॥ తస్మాత్తన్త్రవిధానాత్తయోగపద్యం ప్రతీయ
 తే । అమావాస్యాదికాలేషు తజ్జ్ఞేయంనమృతేహని ॥ అమావాస్యాది
 కాలేషుకాలైకత్వాత్సహక్రియా । మృతేహనితుతద్భేదాన్నయుజ్యేత
 సహక్రియా ॥ * ॥ ఇతి । అయమర్థః - అమావాస్యాదినా , “ ॥ శ్లో ॥ అ
 మావాస్యాప్తకావృద్ధిః కృష్ణపక్షోఽయనద్వయమ్ ॥ ” ఇత్యాదివచ
 నేనశ్రాద్ధకాలస్సమానేయపితృశ్రాద్ధస్యమాతామహశ్రాద్ధస్యచ
 యాజ్ఞవల్క్యేనోదితః , సచకాలఃపితృయజ్ఞశ్రాద్ధయోరివనభాగక్రమే
 ణ , కింతు “ ॥ శ్లో ॥ మాతామహానామపేయవంతన్త్రంవాచైశ్చదే
 వికమ్ ॥ ” ఇతివక్ష్యమాణాద్వచనాదుగపదేవావగత్యః , యోగపద్య
 మేవసమర్థయతే కాలభేదఇత్యాదినా , సమానతన్త్రతయావిధానాత్పితృ
 కస్యమాతాహశ్రాద్ధస్యచ యోగపద్యంప్రతీతమ్ , తచ్చసమానతన్త్ర
 త్వముమావాస్యాదికాలపవనపునమృతాహఇతి । ఏవంచ , పితృమృతా
 హాపిత్రాదీనామేవోద్దేశ్యత్వమితిస్థితమ్ । సజగల్పవిధానేనపితృశ్రా
 ద్ధంనకార్యమ్ , “ ॥ శ్లో ॥ మాతాపితృర్మృతదినేసజగల్పంకురుతేతుయః ।
 సన్తతేస్తువినాశస్సౌత్సవదామపి సంక్షయః ॥ ” ఇతిస్మరణాత్ । ఏకాద
 శ్యపిమృతాహశ్రాద్ధముక్తంస్తృత్యన్తరే — ॥ శ్లో ॥ మాతాపి
 త్రోక్షయాహచభవేదేకాదశీయదా । సమ్భవ్యపితృదేవాంశ్చత్వా
 జిఘ్రితృత్వసేవితమ్ ॥ * ॥ ఇతి । కాత్యాయనోఽపి — ॥ శ్లో ॥ ఉ
 పవాసేయదానిత్యం శ్రాద్ధంనైమిత్తికంభవేత్ । ఉపవాసంతదాకుర్యా
 దామృత్యపిత్వసేవితమ్ ॥ * ॥ ఇతి । యశుపురాణవచనమ్ — ॥ శ్లో ॥

యేకుర్వన్తిమహీదేవా శ్శాస్త్రధమేకాదశీదినే । త్రయస్తైనరకంయూన్దిదా
తాభోక్తాపితాతథా ॥ యథా౭౭శౌచగతంశాస్త్రధమాశౌచావైవిధీయతే । త
ద్ధైవైకాదశీంముక్త్యాద్వాదశ్యమేవకారయేత్ ॥ * ॥ ఇతి, తత్తాన్త్రికవిష
యమ్ , అన్యధాకాత్యాయనాదిస్మృతివిరోధప్రసక్తాత్ । ప్రధమాన్త్రికే
శాస్త్రాన్తరప్రణంనాన్తి “ ॥ శ్లో ॥ ఏకోద్విష్టేతుసర్వేషుసపిణ్డీకరణత
థా । మాసికేష్వాన్త్రికైవనమర్యాత్రిలతరప్రణమ్ ॥ ” ఇతిస్మరణాత్ । ఇ
త్యాన్త్రికనిష్ఠయః .

అధమలమాసనిరూపణమ్

తస్యస్వరూపంబ్రహ్మసిద్ధావైభిహితమ్ — ॥ శ్లో ॥ చాన్లోచనా
సోహ్యసజ్జాగ్రన్తమలమాసఃప్రకీర్తితః ॥ * ॥ ఇతి । పరాశరః —
॥ శ్లో ॥ రవిణాలజ్ఞితోమాసశ్చాన్తఃఖ్యాతోమలిఙ్గుచః । తత్త్రయద్విహి
తంకర్తవ్యమృతేమాసికారయేత్ ॥ * ॥ ఇతి । లఘుహారీతో౭పి —
॥ శ్లో ॥ ఇన్ద్రాగ్నియత్రహూయేతేమాసాదిసంప్రకీర్తితః । అగ్నిహూ
మాస్థితోమధ్యేసమాప్తాపితృసోమకా ॥ తమతిక్రమ్యతుయదారవిగళ
చ్ఛెగ్గదాచన । ఆద్యోమలిఙ్గుచోజ్ఞేయోద్విటీయఃప్రాకృతఃస్మృ
తః ॥ * ॥ ఇతి । అయమర్థః - దర్శనాణామాసయాజినాం శుక్లప్రతీపది
దశైష్టిదేవాద్వాగ్నిహూయేతే , కృష్ణప్రతిపదిపాణ్యమాసేష్టిదేవా
వగ్నిహూమా , అమావాస్యాయాంపిణ్డపితృయజ్ఞేదేవాపితృసోమకా , త
త్రైవింసతశుక్లప్రతిపదాదిదర్శాన్తామాసస్సజ్జాగ్రన్తిరహితోమలిఙ్గుచ
ఇతి, మలిఙ్గుచత్వంచతస్యరాక్షసైస్తసగ్రేరాక్రాంతత్వాత్ । తదాహ
శాతాతపః — ॥ శ్లో ॥ వత్సరాన్తర్గతఃపాపోయజ్ఞానాంఫలనాశకృ
త్ । వైరృతేర్యాతుధావైశ్చసమాక్రాంతోవినాశకైః ॥ మలిఙ్గుచైస్సమా
క్రాంతసూర్యసజ్జాగ్రన్తివర్జితః । మలిఙ్గుచంవిజానీయాన్గర్జితంసర్వక
మౌసు ॥ * ॥ ఇతి । మైత్రేయః — ॥ వా ॥ మాసద్వయేయద్యేకరా
శింసజగ్రమేదాదిత్యస్తత్రాద్యోమలమాసశ్శుద్ధో౭నయః ॥ * ॥ ఇతి । మ
లత్వంచకాలాధిక్యాత్ । తథాచగృహ్యపరిశిష్టే — ॥ శ్లో ॥ మలంవద
న్త్రికాలస్యమాసంకాలవిదో౭ధికమ్ ॥ * ॥ ఇతి । అధికంమాసంకాలస్యమ

లంపదస్త్రీశ్యన్వయః । స్తోత్రగౌతమః — ॥ స్తో ॥ ద్వౌమాసావేకనామా
 నావేకస్త్రిన్వత్సరేయది । తత్రాద్యేదేవకార్యాణిపితృకార్యాణిచోభ
 యోః ॥ * ॥ ఇతి । రాశిద్వయనిబద్ధనాద్ద్వావిత్కుత్మ్ , తత్రాద్యేక
 సంజ్ఞత్వాదేకనామానావిత । తత్రాద్యేదేవకార్యాణిత్యస్యవ్యవస్థా వ
 త్యుతే చన్ద్రికాయామ్ — ॥ స్తో ॥ ఏవం పష్టిదినోమాసస్తదర్థంతుమ
 లిఘుచః । త్యక్త్వాతముత్తరేకుర్యాత్పితృదేవాదికాః క్రియాః ॥ * ॥ ఇ
 తి । వ్యాసః — ॥ స్తో ॥ వష్ట్యాతుదివనైర్వాసఃకథితోబాదరాయణైః ।
 పూర్వాక్షంతుపరిత్యాజ్యముత్తరాధ్యప్రశస్యతే ॥ * ॥ ఇతి । గార్గ్యః —
 ॥ స్తో ॥ అచూవాస్యాద్వయంయత్రసూర్యసంక్రాంతివజ్జితమ్ । అధి
 మాసస్సవిజ్ఞేయోమాసశ్శుద్ధాఖ్యుక్తే త్తరః ॥ * ॥ ఇతి । నారదః — ॥ స్తో ॥
 నష్టేస్తుపర్వకాలేస్యాత్సూర్యసంక్రాంతిగుణంయది । తస్మిన్మాసిపునఃపర్వస
 మాసోఽధికమాసకః ॥ * ॥ నష్టేన్యకలయాయుక్తదర్శకాలేదర్శాన్తకా
 లఇత్యర్థః । దర్శాన్తయతైతస్మిన్నైవమాసిపునరపి దర్శాన్తశ్చేతోఽధిక
 మాసఇత్యర్థః । వసిష్ఠసిద్ధాంతైః — ॥ స్తో ॥ ద్వాత్రింశద్భిర్నతైర్వాసైర్నివై
 ష్టోడశభిస్తథా । ఘటికానాంచతుష్టాణభవత్యధికమాసకః ॥ * ॥ ఇ
 తి । విష్ణుధర్మోత్తరైఃపి — ॥ స్తో ॥ సౌరసంవత్సరస్యాన్తేమాసేనశశిజేనతు ।
 ఏకాదశాతిరిచ్యన్దైనానిభృగునన్దన ॥ సమాద్వయేసాప్తమాసేతస్మాన్మా
 సోఽతిరిచ్యతే । సచాధిమాసకః ప్రోక్తఃకామ్యకర్మసుగహితః ॥ * ॥ ఇతి ।
 సౌరసంవత్సరంచాన్ద్రాద్వత్సరాదేకాదశద్వినైరధికమ్ , తథాసతిచాన్ద్రావ
 త్సరద్వయాత్సౌరసంవత్సరద్వయంద్వావింశత్యాద్వినైరధికంభవతి , తత
 డ్దోర్ధ్వం సౌరమాసాప్తకంచాన్ద్రమాసాప్తకాత్సాన్ద్రైఃస్సప్తభిర్నివేరతిరిచ్య
 తే , అవశిష్టదినార్ధంచయథాక్తకాలాదుర్ధ్వంపూర్వోక్తమోడశభిర్నివైస్స
 మ్పద్యతే , తథాచమిథిత్వామాసాభవతి , సోయమధికోమాసఇత్యర్థః ।
 పృథ్వీన్తరేఽపి — ॥ స్తో ॥ సౌరేవషేషఞ్చమేషఞ్చభిసాన్యన్తానై
 ర్యుక్తైచాదిమాసద్వయంహి । ద్వాత్రింశద్భిర్నాన్తైస్తత్రైకశ్శిష్టేర్నా
 నైసాన్యత్తైవాపరాఽపి ॥ * ॥ ఇతి । జ్యోతిశ్శాస్త్రేఽపి — ॥ స్తో ॥
 అబ్దద్వయంచాప్తమాసాష్టోడశాహంత్రినాడికా । వినాడ్యః పంచపంచ

శదధిమాసాన్తరంస్ఫుటమ్ || * || ఇతి । నచకాలాధిక్యమాత్రేణతిథ్యాది
 వృద్ధైరపిమలత్వంప్రసజ్యేతేతిశజగనీయమ్ , కాలాధిక్యేనతి నపుంసక
 త్వేనమలత్వాక్షీకారాత్ । నపుంసకత్వంచజ్యోతిశ్శాస్త్రైభిహితమ్ —
 || శ్లో || అసజ్గాగ్రన్తోహియోమాసకదాచిత్తిధివృద్ధితః । కాలాన్తరా
 త్సమాయాతిననపుంసకఇవ్యతే || * || ఇతి । పురుషస్యసూర్యస్యతశ్చ
 భావానృపుంసకత్వమ్ । తదపితత్రైవోక్తమ్ — || శ్లో || అరుణస్సూ
 ర్యోభానుస్తవనశ్చన్ద్రోరవిర్గభస్తిశ్చ । అర్యమాహిరణ్యరేతాదివాకరో
 మిత్రవిష్ణూచ || ఏతేద్వాదశసూర్యమాఘాద్యేమాదయన్తిమాసేషు ।
 నిసూర్యో౭ధికమాసోమలిష్టుచాఖ్యస్తతః పాపః || మాసేషుద్వాదశాది
 త్యస్తపన్తిహియధాక్రమమ్ । నపుంసకే౭ధికే మాసిగుణ్ణులం తపతేర
 విః || * || ఇతి । సజ్గాగ్రన్తిరహితమాసవత్సజ్గాగ్రన్తిద్వయయుక్తో౭పి
 చాన్ద్రోమలమాసః । తథాచకారకగృహ్యమ్ — || శ్లో || యష్టిచ్ఛాసేన
 సజ్గాగ్రన్తిసజ్గాగ్రన్తిద్వయమేవవా । మలమాసస్సవిజ్ఞేయోమాసేత్రిం
 శతమేభవేత్ || * || ఇతి । “ద్వాత్రింశద్భిర్నతైర్నామైః” ఇతిపూర్వో
 క్తేన “మాసేత్రింశతమేభవేత్” ఇత్యస్యవిరూఢేనతినమాహితంమా
 ధవీయే — || వా || జ్యోతిశ్శాస్త్రప్రసిద్ధం మధ్యమంమానమాశ్రి
 త్య “ద్వాత్రింశద్భిః” ఇతివచనంప్రవృత్తమ్ , “యష్టిచ్ఛాసే” ఇతి
 తుస్ఫుటమానమాశ్రిత్యప్రవృత్తమ్ || * || ఇతి । చన్ద్రికాయాఽతు —
 || వా || “మాసేత్రింశతమే” ఇత్యేత్త్రింశత్తాసాదర్వాజుసంభవ
 తీత్యేవంపరిమ్ || * || ఇతి । మహాభారతే — || శ్లో || పంచకేపంచకే
 షషే౭ద్వామాసావధిమాసకా । తేషాంకాలాతిరేకేణగ్రహాణామతిచార
 తః || * || ఇతి । మాధవీయేత్వాక్షిప్యపరిహృతమ్ — || వా || నన్వధి
 కమాసస్యక్వచిత్త్రింశతమత్వం వ్యభిచరతి , న్యూనాధికసంఖ్యాయాలపి
 దర్శనాత్ , నాయందోషః , త్రింశతమత్వస్యలక్షణత్వేనానక్షికారా
 త్ , ఉదాహరణప్రదర్శనార్థమేతదుక్తమిత్యవిరోధః || * || ఇతి । సత్య
 ప్రతః — || శ్లో || రాశిద్వయంయత్రమాసేసజ్గాగ్రమేతదివాకరః । నా
 ధిమాసోభవేదేషమలమాసస్తుకేవలమ్ || * || ఇతి । జ్యోతిస్సిద్ధానై —

॥ శ్లో ॥ అసఙ్గాగ్రిన్తిమాసోఽధిమాసస్సుటసాన్యద్విసఙ్గాగ్రిన్తిమాసఃక్ష
యాఖ్యః కదాచిత్ । క్షయః కార్తికాదిత్రయేనాన్యదాసాన్యత్తదావర్షమ
ధ్యేఽధిమాసద్వయంచ ॥ * ॥ ఇతి । అయమర్థః - స్ఫుటచూనేనయోఽయ
మసఙ్గాగ్రిన్తస్సస్ఫుటోఽధిమాసః , తేనైవచూనేనయోద్విసఙ్గాగ్రిన్తి
యక్తస్సఃక్షయమాసః , సచకాతికమార్గశీర్షపాషమాసేష్యేవ త్రిష్య
న్యతమేఽవతిష్ఠతే నానేయమాఘాదిమాసవసు , ఏవంవిధక్షయమాసయక్తై
వ ష్యేక్షయమాసాత్పూర్వంద్విత్రిమాసేషమధ్యేకశ్చిదధిమాసోభవతి ,
క్షయమాసాదూర్వమపిమాసత్రయమధ్యేఽపరోఽధిమాసః , తదేతదేవం
ఽపిమేకవర్షస్థంమలమాసత్రయం చిరైకకాలేన యదా కదాచిదాయాతిన
త్యేకాధిమాసవత్పునః పునస్సహసాసమాయాతి । ద్విసఙ్గాగ్రిన్తియక్తోఽ
యంక్షయమాసః, ఏకమాసగ్రాసిత్యాత్ , అష్టసః - పాపస్యవతిరితిపుత్ర
త్యాఅష్టస్పృతినంజ్ఞయాపివ్యవప్రీయతే । తథాచబార్హస్పత్యే—॥శ్లో ॥
యస్మిన్మాసేనసఙ్గాగ్రిన్తిసఙ్గాగ్రిన్తిద్వయమేవవా । సంసర్పాష్టస్పతీమా
సావధిమాసశ్చన్దితాః ॥ * ॥ ఇతి । తత్రక్షయమాసాత్పూర్వీవీనోయోఽ
సఙ్గాగ్రిన్తస్సంసర్పః , అసఙ్గాగ్రిన్త్యేవేతరాధిమాసవత్కర్తానర్హ
తాయాం ప్రాప్తాయాంతదవవాదేనకర్తార్హస్సన్సమ్యక్సర్పతీతినంసర్పః,
“ ॥ శ్లో ॥ మాసద్వయేఽబ్దమధ్యేతుసఙ్గాగ్రిన్తిర్షయదాభవేత్ । ప్రా
కృతస్తత్రపూర్వసాన్యదధిమాసస్తతోత్తరః ॥ ” ఇతిస్మరణాత్సఙ్గాగ్రిన్తి
రహితయోర్మాసయోర్మధ్యేయః పూర్వస్స ప్రాకృతశ్చద్వస్సనాకమా
ర్హఇత్యర్థః । అస్మిన్నైవాథైకాబాలిః — ॥ శ్లో ॥ ఏకస్మిన్నపివష్యేచె
ద్ద్యమాసావధిమాసకా । ప్రాకృతస్తత్రపూర్వసాన్యదధిమాసస్తథో
త్తరః ॥ * ॥ ఇతి । బ్రహ్మసిద్ధాన్తైఃపి — ॥ శ్లో ॥ మాసత్రయేత్రింశ
దూర్ధ్వంసఙ్గాగ్రిన్తిర్షయదాభవేత్ । ప్రాకృతస్తత్రపూర్వసాన్యదధి
మాసస్తథోత్తరః ॥ * ॥ ఇతి । చన్దికాయామిదం వ్యాఖ్యాతమ్ —
॥ వా ॥ త్రింశత్తాసాదూర్ధ్వంయోఽసఙ్గాగ్రిన్తమాససోఽధిమాసః,
తతోఽర్వాగోఽసఙ్గాగ్రిన్తోమాసస్సప్రాకృతః నాధిమాసః ॥ * ॥ ఇ
తి । అతస్సంసర్పత్యంతస్యోపపన్నమ్ । అసఙ్గాగ్రిన్తిమాసద్వయమధ్య

వర్తినఃక్షయమాసస్యాస్తుస్మృతిశ్వాత్తమస్తరభాఽనోఽసఙ్గాగ్రస్తస్యకా
 లాధి క్యేనాదికమాసత్వాన్తాసద్వయమేతన్నినితమ్ । తతపతేత్రయోఽపి
 జ్యోతిశ్శాస్త్రైవివాహాదాక్వచిన్నితాః । అతపవోక్తమ్ — ॥ శ్లో ॥
 సంసర్వాస్తుస్మృతీమాసావధిమాసశ్చనినితాః ॥ * ॥ ఇతి । యదాతుస
 ఙ్గాగ్రనిద్యయయుక్తక్షయమాసపకపవవాఅసఙ్గాగ్రని రేకపవవాఽధి
 మాసోభవతి తదా తదుభయం వజ్యమిత్యుక్తం కేశవీయే — ॥ శ్లో ॥
 యస్మిన్మాసినసఙ్గాగ్రనిస్సఙ్గాగ్రనిద్యయమేవవా । సంసర్వాస్తుస్మృతీ
 మాసాసర్వకర్మబహిష్కృతౌ ॥ * ॥ ఇతి । నారదశ్చ — ॥ శ్లో ॥ స
 ఙ్గాగ్రనిరహితో మాసాయోవాసఙ్గాగ్రనియుగ్మయుక్ । పూర్వస్సం
 సర్పమాసస్యాదస్తుస్మృతిరధాపరః ॥ మలమాసావిషాప్రాక్తాసర్వకర్మబ
 హిష్కృతౌ ॥ * ॥ ఇతి । కాలాదర్శేఽపి — ॥ శ్లో ॥ సఙ్గాగ్రనిరహి
 తోమాసోమలమాసః ప్రకీర్తితః । మలిష్టుచాపరాఖ్యశ్చ సఙ్గాగ్రనిద్య
 యయుక్తధా ॥ * ॥ ఇతి । మలిష్టుచఇత్యపరాఖ్యాసంజ్ఞాయస్యేతివిగ్ర
 హః , సఙ్గాగ్రనిద్యయయుగపమాసస్తధామలిష్టుచోమాసఇత్యర్థః । ప
 వంచయస్మిన్వత్సరేసఙ్గాగ్రనిరహితోమాసః కేవలోభవేత్తదాఽధిమాసో
 వర్జ్యస్తదుస్తరో మాసశ్శుద్ధః , “ ॥ శ్లో ॥ తత్రయద్విహితంకర్మహ్యుత్తరే
 మాసికారయేత్ ॥ ” ఇత్యాదిస్తరణాత్ । యదాద్విసఙ్గాగ్రనియుక్తోమా
 సోభవేత్తదాక్షయమాసో వర్జనీయస్తతూర్పర్వమాసశ్శుద్ధః , “ ॥ శ్లో ॥ ద
 ర్శద్యయం యదైకస్మిన్ సారే సంసర్పకౌభవేత్ । అస్తుస్మృతిర్యదైకస్మిన్
 శ్చాదైర్ద్రావ్యసఙ్గాగ్రమాతధా ॥ సంసర్వోఽస్తుస్మృతిశ్చేదిద్వివిధావధిమాస
 కా । మతాపూర్వాపరాదుష్టే పరపూర్వాశుభావహౌ ॥ ” ఇతి స్మరణా
 త్ । సంసర్పరూపోఽధిమాసాఖ్యః పూర్వోద్దుష్టస్తదుత్తరః కర్తావ్యః , అ
 స్తుస్మృతిరూపోఽధి మాసాఖ్యః త్తరోద్దుష్టస్తతూర్పర్వమాసశ్శుభావహఇత్య
 థః । సఙ్గాగ్రనిద్యయయుక్తస్యక్షయమాసస్యపక్షిదినాత్మకత్వాభా
 వేనదినాధిక్యాభావేఽపి సఙ్గాగ్రనిరహి మాసవ్యపదేశప్రయోజకతయాత
 దాదిక్యేనాత్రాధిమాసత్వవ్యపదేశః । పితృమేధసారే — ॥ వా ॥
 ఛాద్యైతాన్పరాతిరేకేణ సంవత్సరఃకదాచిత్త్రయోదశమాసస్యాతోఽ

ధిమాసః, తత్రద్వానూపావేకనామానావష్టిదినాత్మకా, తత్రాద్యః క
 మ్మసునిద్దితః త్తరస్తుశుభః, చాన్ద్రేమాసేకప్రిక్షాద్వేధాసఙ్క్రమితశ్చై
 ద్మస్తుపితరత్రాత్తరోచుష్టః, సారేచేద్ద్వాదశాసంసర్వేసులిష్టుచశ్చాద్యో
 చుష్టః, తామలమాసానాచక్షతే, వషేషైకప్రిన్యదిద్వామలమాసా
 పూర్వోఽసఙ్క్రాన్తోపికర్షణ్యః పరోమలమాసః ॥ * ॥ ఇతి । నన్వేకాధి
 మాసాపేతసంవత్సరస్యత్రయోదశమాసాత్ప్రికత్వంయథా తథాలిధిమా
 సద్వయోపేతసంవత్సరస్యచతుర్దశమాసాత్ప్రికత్వం ప్రాప్తమ్, నచత
 ద్యుక్తమ్, “అస్తిత్రయోదశోమాసఇత్యాహుః” ఇతివచ్చతుర్దశమాస
 స్యాశ్రూయమాణత్వాత్ । వైషదోషః, అసఙ్క్రాన్తత్వేనాధికత్వ
 ప్రసక్తియుక్తయోర్ద్వయోర్భేదపూర్వస్యాధిమాసత్వనిషేధాత్ । ఉ
 క్తంహిజ్యోతిసిన్ధావై — ॥ శ్లో ॥ యదాకన్యాయాగతేసూర్యేవృశ్చికే
 వా ౭ ధధన్వని । కుకరేవా ౭ ధకుమ్భవానాధిమాసోవిధీయతే ॥ * ॥ ఇ
 తి । అయమర్థః - వృశ్చికాదిచతుర్ణయదామలమాసః ప్రాప్నోతితదాసూ
 ర్యేతులకన్యాయోర్వర్తమానసత్వసఙ్క్రాన్తోపినాధిమాసఇతి । యదా
 కన్యాయతఇత్యుపలక్షణమ్ । పూర్వేషుప్రసక్తసఙ్క్రాన్తానాధిమాసః,
 తదుక్తంబ్రహ్మసిన్ధావై — ॥ శ్లో ॥ చైత్రాదర్వాజ్ఞాధిమాసః పరత
 స్త్వధికాభవత్ ॥ * ॥ ఇతి । చైత్రాదారభ్యఉపరితనేషుమాసేషుయదా
 యాకాచిద్వామాసావసఙ్క్రాన్తాతదాతయోరర్వాచీనః పూర్వోనాధి
 మాసః, ఉత్తరస్తుభవత్యధిమాసఇత్యర్థః । పృథ్వీస్తరేచ — ॥ శ్లో ॥ ఏక
 త్రమాసద్వితయంయదిస్యాద్వషేఽధికంతత్రపరోఽధిమాసః । త్ర
 యోదశంతశ్రుతిరాహమాసంచతుర్దశః క్వాపినచైవదృష్టః ॥ * ॥ ఇతి ।
 నన్వేవమపిద్విసఙ్క్రాన్తియుక్తక్షయమాసాపేతవత్సరస్యపకాదశమాస
 త్వంప్రసజ్యేత, తచ్చ “ద్వాదశమాసాసంవత్సరః” “అస్తిత్రయో
 దశోమాసఇత్యాహుః” ఇత్యాదిశ్రుత్యావిరుద్ధమితిచెన్న, ద్విసఙ్క్రాన్
 త్తియుక్తస్యక్షయస్యమాసద్వయత్వేన పరిగణనాత్ । తథాచకాలనిర్ణయే
 యే — ॥ శ్లో ॥ తిధ్యర్థైస్సధమేపూర్వోద్వితీయేఽర్థేతదుత్తరః । మాసా
 వితిబుధైశ్చిన్ద్రాక్షయమాసస్యమధ్యగౌ ॥ * ॥ ఇతి । క్షయమాసస్యస్వత

స్త్రీత్వైఽపి “పరపూర్వోశుభావహా” ఇతివచనాత్తన్నాసప్రయుక్తంకర్మ
 పూర్వత్రమాసేకర్తవ్యమ్ । శుద్ధమాసవత్స్వస్త్రిత్వాత్తత్రైవికర్తవ్యమి
 తిశేచిత్తదసాధు , “ ॥ శ్లో ॥ సంసర్వాష్టుసప్తతీమాసాసర్వకర్మబహిష్కృ
 తా ॥ ” ఇతివచనాత్ । అసంజాగ్రినైరధిమాసస్యతు “ ॥ శ్లో ॥ ఏషషష్ఠిది
 నోమాసః పూర్వార్థంతు మలిష్టుచః ॥ ” ఇతిస్తరణేనోత్తరశేషత్వాదుత్త
 రమాసపవకర్తవ్యమితిచన్ద్రికాకాలాదశకాలనిర్ణయపితృమేధసారాదౌ
 నిరూపితమ్ । మలమాసస్వరూపశభిహితమ్ , అత్రపరస్పరవిరుద్ధానివచ
 నానిసన్ద్రి , తాన్యవ్యత్రేవాధేకధంచిద్యోజనీయాని , దుయోజనానిచ
 త్యాజ్యానినను । శ్రీధరీయాదౌపూర్ణిమాద్వయయోగేతదయోగేచమలమా
 సత్వముక్తమ్ , తథాహి — ॥ శ్లో ॥ అమాచపూర్ణిమాచైవయన్తాసియుగళం
 భవేత్ । యష్మిన్నదృశ్యతేవాపిచౌశకర్షాదివర్జయేత్ ॥ ద్వితీయపూర్ణిమా
 యుక్తం విషమాసం వదన్తిహి । పూణిమాచనదృశ్యేతమలమాసః ప్రక్షీ
 ర్తితః ॥ ఏకమాసేద్వేచపూర్ణైదర్శనైకస్యసమ్భవే । అగ్నిజ్వాలేతివి
 భ్యాతాశుభకర్మవినాశినీ ॥ * ॥ అత్రవ్యవస్థావిహితాజ్యోతిశ్శాస్త్రైః —
 ॥ శ్లో ॥ దర్శాంతఃపూర్ణిమాంతృచాన్ద్రోమాసోద్విధామతః । జాతిభేదా
 ద్దేశభేదాత్తౌచమాసౌవ్యవస్థితౌ ॥ దర్శాంతమాసాయద్దేశేతత్రదర్శప్రయు
 క్తితః । మలమాసాదిదోషసాన్న్యనాన్యదేశఇతిస్థితిః ॥ పౌర్ణమాస్యంతమా
 సోఽపియిష్క్వాదేశేప్రవర్తతే । తత్రతన్మలమాసాదిదోషోనాన్యత్రవిద్య
 తే ॥ సర్వదాదక్షిణేభాగేదర్శాంతమాసఇష్యతే । నమోదోత్తరభాగేతు
 పూణిమాంతఇతిస్థితిః ॥ అమావాస్యపరిచ్ఛిన్నోఽమాససాన్న్యద్బ్రాహ్మణ
 స్యతు । సన్దాగ్రీన్దిపూణిమాసీభ్యాంతరైవనృపవైశ్యయోః ॥ * ॥ ఇతి ।
 యత్తు , “ అష్టసప్తతిరవస్తీను సంసర్పఃకేకియేషుచ । అధిమాసస్తుపాఞ్శ్చ
 లేనమదృష్టిస్తుభారతే ॥ ” ఇతి తత్ “ తస్మాదాహితాగ్నిరాన్యతంవదే
 త్ ” ఇతివద్దోషాధిక్యప్రదర్శనపరమ్ । ఉక్తంచకాలదీపే — ॥ శ్లో ॥ స
 ర్వత్రదోషాదోషాస్సన్యదేశకాలవ్యవస్థితాః । తెషాంతుతత్రతత్రై
 షాదోషాధిక్యాయకేవలమ్ ॥ * ॥ ఇతి । దర్శాన్తేచాన్ద్రమాసానుష్ఠాత్మా
 నామెవశ్రాద్ధాదౌమలమాసదోషోనతుసారానువర్తినామ్ , తత్రైకసంజ్ఞ
 మాసద్వయభావాత్ ।

మలమాసేకర్తవ్యాని

మలమాసేకర్తవ్యాన్యాయము: — || శ్లో || గర్భేవాద్ధుషితే
భృత్యైశ్చాద్ధకర్తృణీమాసికే । సపిణ్డీకరణేవిత్యేనాధిమాసంవివజయేత్ ||
తీర్థస్నానం జపోహుమాయవప్రీహీతిలాదిభిః । జాతకర్తాన్యైకత్వాణి
నవశ్రాద్ధం తద్దేవచ || మఖాత్రయోదశీశ్రాద్ధం శ్రాద్ధాన్యపిచమోడశ ।
చస్త్రీసూర్యగ్రహస్నానశ్రాద్ధదానజపాదికమ్ || కార్యాణి మలమా
సేఽపి నిత్యం వైమిత్తికంతథా || * || ఇతి । గర్భే - గర్భప్రయత్నే పుంసు
వనసీమస్త ఇతియావత్, వాధుషితే - “ || శ్లో || అతీతభాగోవృద్ధిస్సన్య
న్యాసిమాసి సబధకే । ” ఇత్యాది వచనోక్తవృద్ధిగ్రహణే, భృత్యే - సం
వత్సరాదిపర్యంతకాలకృతే భృత్యే, నిత్యే - నిత్యదానే, హుమాయ
త్రాపాసనహుమః, అన్యైకత్వాణి - దాహుదాకపిణ్డదానాఙ్గిసంఘ
యనాదీని । గౌతమః — || శ్లో || జాతకర్తృణీయచ్ఛ్రాద్ధం నవశ్రాద్ధం
తద్దేవచ । గ్రహణే పుంసవాదాచ తత్పూర్వత్ర పరత్రవా || * || ఇతి ।
మిశ్రవశాదితివాక్యశేషః । కాలనిర్ణయే — || శ్లో || జాతకర్తృచపుంసూతీసి
మస్తాన్నయనవ్రతమ్ । మలిష్టుచేఽపిమర్పితనిమిత్తంయదిజాయతే || * || ఇతి ।
మరీచిః — || శ్లో || రోగచాలభ్యయోగేచ సీమనైపుంసవేఽపిచ । య
ద్దదాతపముద్దిష్టం పూర్వత్రాపినచుష్యతి || * || ఇతి । రోగ - రోగశాస్త్రా,
అలభ్యయోగే - అధోదయాదివిహితశ్రాద్ధాదా । మత్స్యపురాణే —
|| శ్లో || చస్త్రీసూర్యగ్రహవైవ మరణేపుత్రజన్మని । మలమాసేఽపిదేయం
స్వాస్త్యత్తమక్షయకారకమ్ || * || ఇతి । సత్యతపాః — || శ్లో || మలిష్టు
చాహ్వయేమాసేఽపిచైర్విదిజాయతే । తస్మిన్నపిచకర్తవ్యాపిణ్డదానో
దకత్రియా || * || ఇతి । చన్ద్రికాయామ్ — || శ్లో || జాతకర్తృణీయ
చ్ఛ్రాద్ధం దర్శశ్రాద్ధం తద్దేవచ । ప్రతిసంవత్సరంయచ్ఛపూర్వమాసే
ప్రతీతితమ్ || * || ఇతి । తత్రైవ — || శ్లో || శ్రాద్ధజాతకనామానియేచ
సంస్కారసంప్రతాః । మలిష్టుచేఽపికర్తవ్యా ఇష్టిః కామ్యాశ్చవజయే
త్ || * || ఇతి । సంస్కారాః - అన్నప్రాశనాదయః, సంప్రతాః - చాతు
ర్వాస్యవ్రతాదయః । కాలాదశే — || శ్లో || ద్వాపశాహసపిణ్డ్యంతంక

మగ్రహణజన్మ నోః । సీమనైపుంసవేశ్రాద్ధంద్వావేతాజాతకర్తృ చ ॥ ౧౦ ॥
 గశాన్తిరలభ్యేష యోగేశ్రాద్ధంప్రతానిచ । ప్రాయశ్చిత్తం నిమిత్తస్య వ
 శాత్పూర్వేపరత్రవా ॥ * ॥ ఇతి । ద్వాదశాహసపిణ్డ్యంతంకర్తృ - ద్వాద
 శాహకాలీనం యత్సపిణ్డీకరణం తదంతంయస్యేతివిగ్రహే మరణాదారభ్య
 దహన నగ్నప్రచ్ఛాదన తిలాదక పిణ్డదాన నవశ్రాద్ధశాహసేనామ పో
 డశశ్రాద్ధ సపిణ్డీకరణాత్మకం కర్మేతియావత్ । గ్రహణే పుత్రాదిజన్మ ని
 సీమనైపుంసవేచ విహితం శ్రాద్ధమ్ , ఏతాద్వా - పుంసవనసీమనై , జా
 తకర్తృ చ - ఆహితాగ్నేరిష్టిరనాహితాగ్నేర్హోమః , ప్రాయశ్చిత్తమ్ - స
 ధ్యాయితృనూదౌ యత్ప్రాయశ్చిత్తంశతే , నిమిత్తస్యవశాత్ - యదా
 పూర్వమాసే నిమిత్తముత్పద్యతే తదాపూర్వమాసేకుర్యాద్యదాపరమా
 సే నిమిత్తముత్పద్యతే తదాపరత్ర యదామాసద్వయేనిమిత్తముత్పద్యతే
 తదోభయత్రైత్యధః । అత్రద్వాదశాహగ్రహణం వత్సరాంతసపిణ్డీకరణ
 స్వాప్యపలక్షణమ్ , “ ॥ శ్లో ॥ శ్రాద్ధం సపిణ్డనంకుర్యాత్కాలదోషం నచ
 న్తయేత్ । వషాన్తేద్వాదశాహేవాసపిణ్డీకరణంయది ॥ గురుభార్గవయో
 మాణ్డ్యే బాల్యేవా వార్ధకేఽపివా । మలమాసేఽపి కర్తవ్యాః క్రియాః
 పూర్వాశ్చ మధ్యమాః ॥ ” ఇత్యాదిస్తరణాత్ । అన్యేతు — ॥ శ్లో ॥
 ప్రైతస్యవత్సరాదర్వాగ్యదాసంసారమిచ్ఛతి । న కాలనియమోజ్ఞాయో
 నమాభ్యంగురుశుక్రయోః ॥ ” ఇతిస్తరణాత్ప్రీపత్నాది సాపిణ్డ్యేఽపి నకా
 లనియమ ఇత్యాహుః । ఏవంచ వత్సరాత్పూర్వంయత్యర్తవ్యం తత్రనా
 ధిమాసదోషఇతిగమ్యతే । స్మృత్యర్థసారే — ॥ వా ॥ సపిణ్డీకరణాత్ప్ర
 గేవోక్తకాలేనైమిత్తిక వృషోత్సర్గః , తత్రనమాసాదిదోషః ॥ * ॥ ఇతి ।
 యత్తువ సిద్ధవచనమ్ — ॥ శ్లో ॥ అగ్న్యధేయం ప్రతిష్ఠాంచ యజ్ఞదాన
 వ్రతానిచ । వేదవ్రతం వృషోత్సర్గశ్చాడాకరణమేఖలాః ॥ మజ్జశ్యమఖి
 షేకంచ మలమాసేవివర్జయేత్ ॥ * ॥ ఇతి తత్కామ్యమ్ , “ కాఠీ
 క్యాం వైశాఖ్యాంగ్రహణే సంక్రమేవా ” ఇతిబౌధాయనోక్తకామ్యవృ
 షోత్సర్గవిషయమ్ । తదాచ తత్రవర్జనీయేషు మధ్యే కాలాదర్కకారేణస
 క్లృప్తీహితం — ॥ శ్లో ॥ ఆశ్రమసీన్వితైః కామ్యవృషోత్సర్గశ్చ నివర్త

మః ॥ * ॥ ఇతి । తథా ఆద్యేకోద్దిష్టం మలమాసేకుర్యాత్ , “ ఆద్యమే
కాదశేఽహని - ఏకాదశేఽహని యచ్చాగ్రం తత్సమాన్యముదాహృ
తమ్ - ఏకాదశేఽహని శ్రాద్ధంకుర్యాదేవావిచారయన్ ” ఇత్యాదిభిర్మృత
హదేకాదశాహసవాయైకోద్దిష్టవిధానాత్ । తథాజాబాలిః — ॥ శ్లో ॥
ఏకరాశౌస్థితే సూర్యే యదిమాసోద్విధాభవేత్ । ఏకోద్దిష్టంతు పూర్వ
త్రనపరత్రకదాచన ॥ * ॥ ఇతి । కాలాదశాకారేణేదం వ్యాఖ్యాతమ్ —
॥ వా ॥ పూర్వమాసస్థనిమిత్తాన మేకోద్దిష్టం తత్రకృత్వా ఉత్తరత్రనకు
ర్యాత్ ॥ * ॥ ఇతి । ఏవంచ “ ॥ శ్లో ॥ సూతకాదేనరఃకుర్యాదకోద్దిష్టద్వ
యంబుధః । సూతకేపతితేచాపి స్వతస్త్రాంతిలక్ష్మయేత్ ॥ * ॥ ఇతివ్యా
సస్మరణాత్పథ్యే సూతకాస్తరాచాతే, స్వతస్త్రమ్ - మహేకోద్దిష్టమ్ ,
ఏకాదశాహేకృత్వా, ఆశౌచాపగమానస్తరమావృత్తాద్యం యథాక్రియ
తే తద్వస్తలమాసేప్యేకాదశాహ ఆద్యశ్రాద్ధం కృత్వా శుద్ధమాసే
త్వావృత్తాద్యమూనమాసికాత్పూర్వంకుర్యాత్ । తథాస్మృత్యర్థసా
రే — ॥ వా ॥ ఆద్యశ్రాద్ధవిఘ్నేతు భాగ్దవవారనద్దాచతుదశీత్రిజన్మా
నిత్యత్వాఽహమాసికాత్పూర్వమాసస్థేయమ్ ॥ * ॥ ఇతి । తథాచ పరా
శరః — ॥ శ్లో ॥ అదిమాసమ్మతానాంతు ఆద్యమేకం సమాచరేత్ । శు
ద్ధమాసేతదన్వాద్యం శుద్ధైశ్చైవోనమాసికమ్ ॥ * ॥ ఇతి । ఏవంచవష్టిదినా
త్మక మృతమాసస్థద్వితీయతిథౌద్వితీయమాసికం కర్తవ్యమ్ , తదా మృత
మాసాత్పూర్వమాసే ప్రధమాద్వికంభవివృత్తి , “ ॥ శ్లో ॥ బుధశ్చైవ
మసస్యైవ మాసులేదివసేనతి । ఆద్యాద్వికంప్రకుర్వీత ” ఇతిష్మరణాత్ ।
స్మృత్యస్తరేఽపి — ॥ శ్లో ॥ ఆవృత్తిరన్యమాసాన్యనాం ద్వాదశాహేన
పిణ్డనై । తథానావర్తయేదాద్యం మలేత్వావృత్తిరవ్యతే ॥ * ॥ ఇతి । గ
భస్తిరపి — ॥ శ్లో ॥ ఏకోద్దిష్టంతుయచ్చాగ్రం తన్నైమిక్తికముచ్యతే ।
తత్కార్యం పూర్వమాసేచ కాలాధికేచధర్మతః ॥ * ॥ ఇతి । అసార్థ
శబ్దాన్రికాయాముక్తః — ॥ వా ॥ ఏతత్సపిణ్డీకరణాత్ప్రకృతమాసి
కపిషయమ్ , చశబ్దాదుశ్చరమాసేఽపి కార్యమ్ ॥ * ॥ ఇతి । ఏవం సపిణ్డీక
రణానస్తరభావీని మాసికాన్యపున్యభయశ్రకాత్యాశే । తథాహరీతః —

॥ శ్లో ॥ అధిమాసేనకర్తవ్యం శ్రాద్ధమాభ్యుదయంతథా । తదైవకామ్యంయ
తగర్క వత్సరాత్ప్రధమాదృతే ॥ సపిణ్డీకరణాదూర్ధ్వంయతిగ్రంచచ్చా
ద్ధకంభవేత్ । ఇక్షంవాప్యధవాపూర్తం తన్నకుర్యాత్కలిష్టుచే ॥ * ॥ ఇ
తి । అస్యోపసృగ్ధశ్చిద్ధిక్రియాముక్తః — ॥ వా ॥ సపిణ్డీకరణాదూర్ధ్వం
యత్ప్రధమవత్సరే ప్రతిమాసంక్రియమాణం తైత్తిరిపురుషికం మాసికం
శ్రాద్ధం తన్నలిష్టుచేఽపిమాసేకార్యమితివత్తుం వత్సరాత్ప్రధమాదృత
ఇత్యుక్తమ్ ॥ * ॥ ఇతి । అస్మిన్నేవవిషయే వసిష్ఠోఽపి — ॥ వా ॥ సంవ
త్సరమధ్యేయద్యధికమాసోభవేన్యాసికార్థంచినమేకం వృద్ధినయేత్ ॥ * ॥
ఇతి । సత్యవ్రతః — ॥ శ్లో ॥ ఆబ్జమమ్ముఘటందద్వాదన్నమాజ్యేన సం
యుతమ్ । సంవత్సరే వివృద్ధేఽపి ప్రతిమాసంచమాసికమ్ ॥ * ॥ ఇతి । గ
భస్తిః — ॥ శ్లో ॥ నకుర్యాత్కలిమాసేతు కర్కశించితగ్రథంచన । ముక్తా
వైమిత్తికశ్రాద్ధం తద్ధితైత్రివకీర్తితమ్ ॥ * ॥ ఇతి । మరీచిరపి — ॥ శ్లో ॥
ప్రతిమాసంమృతాహేచ యచ్చాద్ధం ప్రతివత్సరమ్ । మన్వాకౌచయు
గాదౌచ తచ్చాద్ధముభయత్రచ ॥ * ॥ ఇతి । సంగ్రహేఽపి — ॥ శ్లో ॥
యాగాదికం మాసికంచ శ్రాద్ధంచాపరపక్షికమ్ । మన్వాదికం తైత్తిరికంచ
కుర్యాత్కలిసద్వయేఽపిచ ॥ * ॥ ఇతి । తైత్తిరికమితిపూర్వదృష్టతీర్థవిషయ
మ్, అపూర్వదర్శనస్య నిషిద్ధత్వాత్ । తథా, “ ॥ శ్లో ॥ మాసికే సమ
సుక్రావై చాన్తగ్రివానేతిధిద్వయమ్ । యదిస్యాత్త్రకుర్వీతమాసికద్వి
తయంక్రమాత్ ॥ ” ఇతిఏకమేవమాసికం పూర్వత్రచపరత్రచ కుర్యా
నిత్యర్థః । తథాన్యత్యన్తరే — ॥ శ్లో ॥ అన్యమాసేప్రమీతానామధి
మాససమాగమే । ఏకనామ్నాతుకర్తవ్యం మాసికద్వయమీరితమ్ ॥ * ॥
ఇతి । అన్యమాసే - అధిమాసవ్యతిక్రమాసే । వృద్ధవసన్యః — ॥ శ్లో ॥
శ్రాద్ధీయేఽహనిసంప్రాప్తే అధిమాసోభవేద్యది । మాసద్వయేఽపి కుర్వీత
శ్రాద్ధమేవం వచష్యతి ॥ * ॥ ఇతి । వ్యాసః — ॥ శ్లో ॥ పక్షిభిర్దివపై
ర్వాసః కథితోబాదరాయణైః । ఉత్తరే దేవకార్యాణి పితృకార్యాణిచో
భయోః ॥ * ॥ ఇతి । శ్లోకగౌతమశ్చ — ॥ శ్లో ॥ ద్వౌమాసావేకనా
మానావేకస్మిన్ వత్సరేయది । ఉత్తరే దేవకార్యాణి పితృకార్యాణిచోభ

యోః ॥ * ॥ ఇతి । పషు శ్రౌద్ధపితృకార్యశబ్దామాసికాదిశ్రౌద్ధపరః ,
 త్రైపక్షికోనమాసికవిషయే పితృమేధసారైభిహితమ్ — ॥ వా ॥ తత్తత్తా
 సప్యథౌ త్రైపక్షికమూనానిచ పూర్వత్రైప, నవరత్రపునఃకుర్యాత్ ॥ * ॥
 ఇతి । సుధీవిలోచనే వ్యాఖ్యాతమేతత్ — ॥ వా ॥ ద్వితీయమాసప్యథౌ
 మృతాహాజ్జిపక్షపవ త్రైపక్షికంకుర్యాన్నచపరత్రమాసే , అత్రిపక్ష
 త్వాత్ , ఏవంషష్ఠమాసప్యథౌ ఊనషాణ్డాసికం షష్ఠమాస ఏవ కుర్యాన్న
 చపరమాసే , తస్యసప్తమత్వాత్ , ఏవం ద్వాదశమాసప్యథౌపూనాబ్దికం
 ద్వాదశమాస ఏవకుర్యాన్నత్రయోదశమాసే , “ ॥ శ్లో ॥ మృతేహని
 తుకర్తవ్యం ప్రతిమాసంతుమాసికమ్ । ” ఇతిమృతాహవిహితమాసికస్యై
 వ ప్రతిమాసంకర్తవ్యత్వవిధానాత్ , “ ॥ శ్లో ॥ త్రైపక్షికోనషాణ్డాస్యేఊ
 నాబ్దికమధాచరేత్ । ఏతేషామేవకాలేతు నపునఃకరణంభవేత్ ॥ ” ఇతి
 ఊనానాంపునఃకరణనిషేధాత్ ॥ * ॥ ఇతి । అన్యేతు “ షడ్భిర్ద్వివసైః ”
 ఇతి షష్టిదినానామేకమాసత్వప్రకారేన ఊత్తరమాసానామపి ఆద్యష్ఠద్వా
 దశమాసత్వాద్ద్విత్త్రిదివైయానేషు తేషానానాం కరణసమ్మవాత్ ,
 “ ॥ శ్లో ॥ సంవత్సరేప్రవృధైపిప్రతిమాసంతుమాసికమ్ । ” ఇతి మాసి
 కమాత్రస్యప్రతిమాసంకర్తవ్యత్వవిధానాత్ , “ ॥ శ్లో ॥ మఖాత్రయోద
 శీశ్రౌద్ధం శ్రౌద్ధాన్యపిచషోడశ । కార్యాణిమలమాసే ౭ పి నిత్యంవైమి
 త్రికంతధా ॥ ” ఇతిషోడశానామపిమాసికానాముభయత్రకర్తవ్యత్వవిధా
 నాత్ , “ ॥ శ్లో ॥ ఏకాదశే౭హ్నమాస్యానే ఆద్యేషష్ఠేతధాన్తిమే । ప్ర
 తిమాసంమృతే౭హ్నౌబ్జంస్యస్త్రిపక్షేచషోడశ ॥ ” ఇతి త్రైపక్షికోన
 మాసికానామపి షోడశమధ్యపాతిత్వాత్ , “ ॥ శ్లో ॥ శ్రౌద్ధందర్శే౭ప్య
 హరహశ్శ్రౌద్ధమూనాదిమాసికమ్ । తర్పణంచ నిమత్తస్య నిత్యత్వాదుభ
 యత్రచ ॥ ” ఇతికాలాదర్శకారేణ ఊనాదీనాముభయత్రవిధానాత్ ,
 “ ॥ శ్లో ॥ త్రైపక్షికోనషాణ్డాస్యే ” ఇతిపునఃకరణనిషేధస్య “ ॥ శ్లో ॥ ఊ
 నానాం నాపకర్షాస్సృత్పునరప్యపకర్షణే । ” ఇతివచనేన ఊత్సవాగ్ధా
 పకర్షవిషయత్వప్రతీతేః , పునఃకరణమాత్రవిషయత్వే “ ॥ శ్లో ॥ అ
 ర్వాకసంవత్సరాద్యస్య సపిణ్డీకరణంకృతమ్ । షోడశానాం ద్విరావృత్తిం

కుర్యాదిత్యాహగౌతమః ॥ ” ఇత్యాదివచనవిరోధప్రసక్తాత్ , అతః ఆద్య
 శ్రాద్ధాదీని షోడశమాసికాని మలమాసే తదుత్తరమాసే చావృత్యాకార్యా
 శీత్యాహుః । ప్రధమాబ్దికవిషయే హారీతః — ॥ శ్లో ॥ అసజాగ్రావైఽ
 హిక్తర్తవ్యమాబ్దికంప్రథమంద్యజైః ॥ * ॥ ఇతి । సపచ — ॥ శ్లో ॥ అస
 జాగ్రామేతుకర్తవ్యమాబ్దికంమాసికంతథా । ఏవం సపిణ్డనాంతంచ వత్సరో
 దఘటాదికమ్ ॥ * ॥ ఇతి । లఘుహారీతోఽపి — ॥ శ్లో ॥ ప్రత్యబ్జం ద్వా
 దశేమాసికార్యాపిణ్డక్రియానుతైః । క్వచిత్త్రయోదశేఽపి స్యాదాద్యం
 ముక్త్యాతువత్సరమ్ ॥ * ॥ ఇతి । పిణ్డక్రియా - మృతాహశ్రాద్ధక్రియా ,
 ద్వాదశేమాసికపూర్ణేనతి త్రయోదశేమాసీతియావత్ , క్వచిదధిమాస
 యుక్తవత్సరే త్రయోదశేమాసికపూర్ణేనతి చతుర్దశేమాసీతియావత్ ,
 ఆద్యమాబ్దికంతవ్యధిమాసవత్సపి సంవత్సరేద్వాదశేమాసికపూర్ణేనతి కార్యం
 శ్రయోదశేమాసికార్యమిత్యర్థః । చన్ది కాయామ్ — ॥ శ్లో ॥ ఆబ్దికం
 ప్రథమం యత్యాత్మకూర్వీతమలిష్టుచే । త్రయోదశేచనం ప్రాప్తై కు
 ర్వీతపునరాబ్దికమ్ ॥ * ॥ ఇతి । పునరాబ్దికమ్ - ప్రత్యాబ్దికమ్ , ఉత్తరేమా
 సికం ప్రాప్తకూర్వీతేత్యర్థః । అతః శుద్ధమాసమృతానాం ప్రధమాబ్దికం మ
 లమాసాగమేనతి తత్రకర్తవ్యమ్ , ద్వితీయాద్యాబ్దికంతు తదుత్తరే శుద్ధ
 మాసేకతః కర్తవ్యం నపూర్వత్రమలమాసే । తథాచనత్యవ్రతః — ॥ శ్లో ॥
 వషేషవషేషతుయచ్ఛాగ్రం మాతాపితౄర్నృతేహని । మలమాసే
 నకతః కర్తవ్యం వ్యాఘ్రస్యవచనంతథా ॥ * ॥ ఇతి । స్మృత్యంతరే — ॥ శ్లో ॥
 మాసే సంవత్సరే చైవ తిధిద్వైధం యదాభవేత్ । తత్రాత్తరాతిధిర్గ్రాహ్య
 నపూర్వాతుమలిష్టుచా ॥ * ॥ ఇతి । ఏవంచ “ ॥ శ్లో ॥ మలిష్టుచస్తుయో
 మాసస్సమాసః పాపసంజ్ఞకః । త్యక్త్యాత్మముత్తరేకుర్యాత్ప్రత్యజైవాది
 కాః క్రియాః ॥ వర్జితః పితృదేవాభ్యాం సమాసః పాపసంజ్ఞకః ॥ ” ఇత్యాది
 ని వచనాని శుద్ధమాసమృతానాం ప్రత్యాబ్దికవిషయతయాయోజనీయాని,
 మలమాసమృతానాంతు ప్రత్యాబ్దికం మలమాసాగమేనతి తత్రైవకర్తవ్యమ్ ।
 తథాచభృగుః — ॥ శ్లో ॥ మలమాసే మృతానాంతు యచ్ఛాగ్రం ప్రతి
 వత్సరమ్ । మలమాసేతు తతాగ్రం నాన్యేషాంతు కథంచన ॥ * ॥ ఇతి ।

అన్యేషామ్ - శుద్ధమాసమృతానామ్ , మలమాసేనకార్యమ్ , కింతు శుద్ధ
 మాస ఏవేత్యర్థః । సత్యతపాశ్చ — ॥ శ్లో ॥ వర్షేషవర్షేతుయచ్ఛాన్తి
 ధం మృతాహేతు మలిష్టుచే । కుర్యాత్తత్రప్రమీతానామన్యేషాముత్త
 రత్రతు ॥ * ॥ ఇతి । ఘోరీనసరపి — ॥ శ్లో ॥ మలమాసమృతానాంతు
 శ్రాద్ధం యత్ప్రతివత్సరమ్ । మలమాసేతుకర్తవ్యం నాన్యేషాంతు కదా
 చన ॥ * ॥ ఇతి । ఏవంచ “ ॥ శ్లో ॥ గర్భే వాధృషికే భృత్యే ప్రేతేని
 త్యేనుమాసికే । ఆభిశేచతథాశ్రాద్ధే నాధిమాసం వివర్ణయేత్ ॥ ప్రతి
 సంవత్సరశ్రాద్ధం మలమాసే నవజయేత్ । నిత్యాని యాని కర్తాణి నిమి
 త్తానియానిచ ॥ ఏకసంజ్ఞాయదామాసౌ స్యాతాంసంవత్సరేకేవచిత్ ।
 తత్రాద్యేపితృకార్యాణి దేవకార్యాణిచోత్తరే ॥ ద్వామాసావేకనామా
 నౌ స్యాతాంసంవత్సరేయది । పూర్వత్రపితృకార్యాణి దేవకార్యాణి
 చోత్తరే ॥ ” ఇతికాత్యాయన ప్రచేతశ్శతాతపఘోరీనసవచనాని మలమా
 సమృతవిషయాణి । యత్తుగాలవ వచనమ్ — ॥ శ్లో ॥ వర్షేషవర్షేతు య
 ఛాన్తిధం మాతాపితోర్మృతేహని । మాసద్వయేఽపితృకార్యాద్వ్య
 ఘ్నుస్యవచనంయథా ॥ * ॥ ఇతి । యదపి మరీచివచనమ్ — ॥ శ్లో ॥ ప్ర
 తిమాసంమృతాహేయచ్ఛాన్తిధంచప్రతివత్సరమ్ । మన్వాదౌచ యుగా
 దౌచ మాసయోరుభయత్రచ ॥ * ॥ ఇతి , యదపికాలాదర్శవచనమ్ —
 ॥ శ్లో ॥ మలిష్టుచాన్యమాసేషు మృతానాం శ్రాద్ధమాభిక్రమ్ । తర్పణం
 చ నిమిత్తస్య నిత్యతామభయత్రచ ॥ * ॥ ఇత్యేవమాదీన్యభయత్ర
 సాంవత్సరికశ్రాద్ధప్రతిపాదకాని వచనాని మలమాస మృతానాంప్రత్యా
 భిక్రం మలమాసఏవ కర్తవ్యం, శుద్ధమాసేషుమృతానాం ప్రధమాభిక్రంమల
 మాసే, ద్వితీయాద్యాభిక్రంతు శుద్ధమాసఇత్యేవంపరాణి । తథాచ కాలని
 ర్ణయే — ॥ వా ॥ అతో మలమాసమృతానాంకదాచిత్ప్రత్యాభిక్రం
 మలమాసే కార్యమ్ , శుద్ధమాసమృతానాంచ ప్రధమాభిక్రం తత్రకార్య
 మ్ , ద్వితీయాద్యాభిక్రంతు శుద్ధమాసఇత్యేతం నిర్ణయమభిప్రేత్య “ పి
 తృకార్యాణిచోభయోః ” ఇత్యాదీనివచనాని ప్రవృత్తాని ॥ * ॥ ఇతి । అ
 పరారే — ॥ శ్లో ॥ అధిమాసమృతానాంతు మృతాహస్తత్రనోత్తరే ।

అన్యేషాము త్తరేకుర్యాత్ప్రీ ధశుంత్యధికేచరేత్ ॥ * ॥ ఇతి । అన్యన్యపి
 వద్వ్యావర్జ్యకార్యాణి కాలాదర్శకారస్సంగృహ్యహాజహర — ॥ శ్లో ॥
 అబ్జోదకుమ్భమన్వాది మహాలయయగాదిషు । శ్రాద్ధంచశేషవ్యహరహ
 శ్రాద్ధమూనాదిమాసికమ్ ॥ మలిష్టుచాన్యనూసేషు మృతానాం శ్రాద్ధ
 మాద్భికమ్ । శ్రాద్ధంచపూర్వదృష్టేషు తీర్థేషుచ యుగాదిషు ॥ మన్వాది
 షుచయచ్ఛ్రాద్ధం దానందైనిందినంచయత్ । తిల గోభూహిరణ్యానాం
 సన్ధ్యాపాసనయోక్తీయా ॥ పర్వహూమశ్చగ్రయణం సాగ్నైరిష్టిశ్చ
 పర్వణోః । నిత్యాగ్నిహూత్రహూమశ్చదేవతాతిథిపూజనమ్ ॥ స్నా
 నంచస్నానవిధినాచాభిషేచపేయవర్జనమ్ । తర్పణంచ నిమిత్తస్య నిత్య
 త్యాదుభయత్రచ ॥ అనిత్యమనిమిత్తంచ దానంచ మహదాదికమ్ । అ
 గ్నైధానాద్వరాపూర్వతీర్థయాత్రామరక్షణమ్ ॥ దేవారామ తటా
 కాది ప్రతిష్ఠామాజ్జీబన్ధనమ్ । ఆశ్రమస్వీకృతిఃకామ్యవృషోత్సర్గశ్చనిగ్ర
 మః ॥ రాజ్ఞోఽభిషేకఃప్రధమశ్చుడాకర్తవ్రతానిచ । అన్నప్రాశనమూ
 రమోగృహాణాంచప్రవేశనమ్ ॥ స్నానంవివాహూనామాతి పన్నదేవ
 మహూతసవః । వ్రతారమ్భసమాప్తీచ కామ్యంకర్తవ్యపాత్యనః ॥ ప్రా
 యశ్చిత్తంచసర్వస్య మలమాసేవివర్జయేత్ ॥ ఉపాకర్తో తస్యైవచ పవిత్ర
 దమనార్పణమ్ । అవరోహశ్చహేమస్తస్పర్శాణాంబలిరష్టకాః ॥ ఈశా
 నస్యబలిర్విష్ణోశ్చయనం పరివర్తనమ్ । దుర్గైస్త్రీస్వాపనోష్ఠానేధ్వజోఽథా
 నంచవజ్రణః ॥ పూర్వత్రప్రతిష్ఠిద్ధాని పగత్రాన్యచ్చదైవికమ్ ॥ * ॥ ఇతి ।
 అత్రనిత్యత్యాదుభయత్రచైత్యదైన గ్రథైన కర్తవ్యసంగ్రహః , అనిత్యమ
 నిమిత్తంచేత్యారభ్యవర్జయేదిత్యదైన వర్జనీయసంగ్రహః , ఉపాకర్తై త్యా
 రభ్య పరత్రాన్యచ్చ దైవికమిత్యదైన మలమాసే వర్జితానాం సతాం శు
 ద్ధమాసేఽవశ్యంకర్తవ్యత్వేన సంగ్రహః , అత్రకేషుచితాస్మివచనాన్య
 క్తాని అవశిష్టేష్వపుచ్యంతే । ననూదాహృతే సంగ్రహవచనేభాగ్రవదా
 పరపక్ష శ్రాద్ధస్యాపుభయత్రకర్తవ్యతాప్రతీయతే , “ మహాలయ
 యుగాదిషు ” ఇతి తత్రపరితత్వాత్ । అన్యత్రాపి “ ॥ శ్లో ॥ యాగా
 దికం మాసికంచ శ్రాద్ధంచాపరపక్షికమ్ । ” ఇతిఉభయత్ర కర్తవ్యతా

ప్రతీయతే । సాచస్త్పతిపిరుద్ధా । తథావకాతకగృహ్యే — ॥ శ్లో ॥ మ
హాలయాష్టకా శ్రాద్ధోపాకర్తా ద్యపికర్తయత్ । సప్తమాసవిశేషాఖ్యవి
హితంవర్ణయేత్తు లే ॥ * ॥ ఇతి । భృగురపి — ॥ శ్లో ॥ పృథ్విశ్రాద్ధం త
థాసోమ మగ్న్యధేయం మహాలయమ్ । రాజాభిషేకం కామ్యంఽనకు
ర్యాద్భానులక్ష్మితే ॥ * ॥ ఇతి । పరాశరః — ॥ శ్లో ॥ యాతుధానప్రి
యోమాసః కన్యాగ్రేజాయతేయది । పిత్ర్యం దైవం తదాకర్తవ్యుత్త
రేమాసియుజ్యతే ॥ * ॥ ఇతి , యాతుధానప్రియః - అభిమానఇత్యర్థః ,
పితామహశ్చ — ॥ శ్లో ॥ సోమయాగాదికర్తాణి షష్ఠీష్ట్యాగ్రయణంత
థా । మహాలయాష్టకా శ్రాద్ధే మలమాసే విసర్జయేత్ ॥ * ॥ ఇతి , షష్ఠీ
ష్టిః - కాతకశాఖాదా ప్రసిద్ధా । జ్యోతిఃపరాశరః — ॥ శ్లో ॥ సినీవాల్మీ
మతిక్రస్య యదాకన్యాం ప్రజేగ్రహిః । తదాకాలస్యవృద్ధత్వాదతీతైవ పి
తృక్రియా ॥ * ॥ ఇతి , అతీతైవ - పశ్చిమపక్షాతిక్రాంతైవేత్యర్థః , నా
గరఖడ్గైఃపి — ॥ శ్లో ॥ నభోవాఽథనభస్యోవా మలమాసోయదాభవే
త్ । సప్తమఃపత్యపక్షస్సాన్విదన్యత్రైవతుపశ్చమః ॥ * ॥ ఇతి , ఏవంచా
భశ్రానుష్ఠానమయుక్తమ్ , కాలనిర్ణయాదౌపరిహృతమేతత్ , “ ॥ వా ॥
సంగ్రహవాక్యే మహాలయావరపక్షశ్చైనమఖాత్రయోదశ్యవివక్షితత్వా
న్నదోషః ” ఇతి , “ ॥ శ్లో ॥ మఘాత్రయోదశీశ్రాద్ధం శ్రాద్ధాన్యపిచ
షోడశ । ” ఇతితస్యోభయశ్రానుష్ఠానమభిహితమ్ । యత్తుపరాశరవచన
మ్ — ॥ శ్లో ॥ మాసఃకన్యాగ్రతేభానా వసజాగ్రన్తాయదాభవేత్ । పి
త్ర్యందైవం తదాకర్తవ్యంతులార్యకేకర్తురక్షయమ్ ॥ * ॥ ఇతితత్పూర్వోక్త
కాలే శ్రాద్ధానుష్ఠానానమ్మువే ద్రప్తవ్యమ్ , తస్యగౌణకాలత్వాత్ । య
శశ్రాద్ధమధిమాసేఽపికర్తవ్యమ్ । “ ॥ శ్లో ॥ జాతకర్తాణియచ్ఛ్రాద్ధం
దర్శశ్రాద్ధం తదైవచ । ప్రతిసంవత్సరంయచ్చ పూర్వమాసేప్రకీర్తి
తమ్ ॥ * ॥ ఇతివృత్తాత్ । యత్తు ఋశ్యశృజవచనమ్ — ॥ శ్లో ॥ సం
వత్సరాతిరేకేణ మాసోయస్సాన్వీత్తు లిక్లుచః । తస్మిన్ప్రయోదశీశ్రాద్ధం
నకుర్యాద్విధిసంక్షయే ॥ * ॥ ఇతి । అత్రవిరోధఃపరిహృతఃకాలాదర్శే —
॥ వా ॥ నాస్తివిరోధఃకామ్యశ్రాద్ధవిషయత్వాదన్యనిషేధస్య , సంభవతి

హి దర్శే కామ్యశ్రాద్ధమ్ “కన్యాంకన్యాదినే” ఇత్యాదినా తిథివార న
 క్షత్రవిహితమ్, తేన కామ్యశ్రాద్ధవిషయాయమ్యశ్యశృంఖల నిషేధః ||*||
 ఇతి । చన్ద్రి కామ్యంతు ఋశ్యశృంఖలవచనమన్యధాపరితమ్ “|| స్తో || త
 ప్సింస్తుయోదశేశ్రాద్ధం నకుర్యాన్నోపతిష్ఠతే ।” ఇతి । మత్స్యపురా
 ణే — || స్తో || దర్శేచాహరహశ్శ్రాద్ధం దానంచప్రతివత్సరమ్ । గోభూ
 తిలహిరణ్యానాం మాసేచస్యాన్త లిప్లుచే ||*|| ఇతి । మైత్రేయసూత్రే
 పి — || వా || మాసద్వయే యద్యేకరాశిం శుక్రమైతాదిత్యస్తత్రా
 ద్యోనులిప్లుచశ్శుద్ధోన్యఃపార్వణేష్టిరగ్నిహూత్రహూమోఽగ్నిహూ
 త్రాగ్రయణం సన్ద్యోపాసనం పర్వణాలీపాకశ్చయన్యన్యాని నిత్యానీ
 హాపి యత్సేన క్రియంతే ||*|| ఇతి । యశ్చుషేరీనసివచనమ్ — || స్తో ||
 శ్రాతస్తార్తక్రియాస్సర్వా ద్వాదశేమాసికీర్తితాః । త్రయోదశేతు స
 ర్వాస్తా నిష్కలాఇతి కీర్తితాః || తస్తార్తక్రియోదశేమాసికుర్యాత్తానక
 థంచన । కుర్వన్ననర్థమేవాశు కుర్యాదాన్తవినాశనమ్ ||*|| ఇతి । అత్ర
 నిష్కలాఇత్యభిధానాత్సర్వం ఫలకామనయాప్రవృత్తం కర్తృ నిషిధ్యతఇతి
 గమ్యతే । తథాచస్త్యుత్యన్తరమ్ — || స్తో || ఇష్ట్యాది సర్వకామ్యంతు
 మలమాసే వివర్జయేత్ ||*|| ఇతి । నచసర్వాస్తాఇత్యభిధానాన్నిత్యవై
 మిత్తికయోరపి నిషేధశ్శుభ్రానీయః, “|| స్తో || నిత్యవైమిత్తికేకుర్యా
 త్ప్రియతస్తుమలిప్లుచే ।” ఇతి బృహస్పతి ఎచనాత్ । జాబాలినాపితదై
 వోక్తమ్ — || స్తో || నిత్యవైమిత్తికంచైవ శ్రాద్ధంకుర్యాన్త లిప్లుచే । తి
 థినక్షత్రవారోక్తం కామ్యంచైవకదాచన ||*|| ఇతి । యోఽయంమలమా
 సే కామ్యనిషేధోఽసావారమ్భసమాప్తివిషయః, “|| స్తో || అసూర్యా
 నామ యేమాసానతేషు మమసంమతాః । వ్రతానాంచైవయజ్ఞానామార
 మ్భశ్చసమాప్తయః ||” ఇత్యాదీనిష్కాసమాప్త్యరేవాధిమాసే ప్రతిషేధా
 త్ । ఆరమ్భసమాప్త్యర్థపాతిన్యధిమాసేఽపి తదారబ్ధం కామ్యమను
 శ్ఠేయమ్, “|| స్తో || అధిమాసేనిపతితే ప్యేషపవవిధిక్రమః ।” ఇతివై
 శ్వాత్ । యత్తుకాతకగృహ్యసమాప్తిప్రతిపాదకవచనమ్ — || స్తో || ప్రవృ
 త్తంమలమాసాత్ప్రకారమ్యంకర్తృనమాపితమ్ । అగతేమలమాసేఽపి

తత్సమాప్యం న సంశయః ॥ * ॥ ఇతి తత్సావనమాసప్రవృత్తకృచ్ఛాచా
 వ్రాయణాదివిషయమ్ । తత్రావశ్యకంతుయతాగమ్యకర్తృ తత్సలమాసే
 ప్యనుష్ఠేయమ్ । తద్యథా , ప్రక్రాంతైమలమాసేయదికశ్చిద్బలగ్రహ
 బ్రహ్మ రాక్షసాదినాగృహ్యతే, తదా “ ॥ శ్రు ॥ అగ్నేయేరక్షోఘ్నేపురోడాశ
 మష్టాకపాలం నిర్వపేత్ ” ఇతి విహితారక్షోఘ్నేష్టిస్తదైవకర్తవ్యా, మల
 మాస సమాప్తిప్రతీక్షాయాం బాలాదిమరణప్రసంగాత్ । యదా వృష్ట్య
 భావాత్సస్యానిశుప్త్యన్తి మలమాసశ్చాగతస్తదా “ కారీయా వృష్టికా
 మోయజేత ” ఇతి విహితేష్టిర్నకాలవిభంబంసహతే । ఏవమన్యా ఇష్టయః
 స్తా తాన్యప్యావశ్యకాన్యదాహరణీయాని । ౧ త్యనైమిత్తికయోరపి య
 దనన్యగతికం యస్యాతిక్రమేప్రాయశ్చిత్తప్రాప్తిరన్యచమాసాంతరే వి
 హిక కాలాభావస్తదేవ మలమాసే కార్యమ్ । “ ॥ శ్లో ॥ అనన్యగతికం ని
 త్యం కుర్వాన్నైమిత్తికంతథా । ” ఇతి స్మరణాత్ । కారకగృహ్యే
 పి — ॥ శ్లో ॥ మలేనన్యగతిం నిత్యాం కుర్వాన్నైమిత్తికీం క్రియా
 మ్ ॥ * ॥ ఇతి । చన్ద్రికాయామ్ — ॥ శ్లో ॥ మలం వదన్తి కాలస్యకా
 లం కాలవిదోఽధికమ్ । నేహ కుర్వాదశేషే జ్యానున్యత్రావశ్యకా ద్వి
 ధేః ॥ * ॥ ఇతి । అనన్యగతికానిచ నిత్యాని గృహ్యపరిశిష్టోదాహృతా
 ని ॥ శ్లో ॥ అవషటాగ్రహేమామశ్చ పర్వచాగ్రయణంతథా । మలమా
 సేతుకర్తవ్యం కాన్యా ఇష్టిస్తువర్జయేత్ ॥ * ॥ ఇతి । అవషటాగ్రహేమా
 మాః - అగ్నిహేమాత్రోపాసనవైశ్వదేవాదయః , పర్వ - దర్శపూర్ణ
 మాసాపార్వణస్థాలీపాకశ్చ , దర్శాదీనాం నిత్యోన్యమకరణే ప్రత్యవా
 యస్మ రణాత్ , కాలాంతరనిమిత్తప్రాయశ్చిత్తాన్మానాదవగర్తవ్యమ్ ।
 తథాచ ఆధర్వణికా ఆమనన్తి — ॥ శ్రు ॥ యస్యాగ్నిహేమాత్రమదర్శపూ
 ర్ణమాసమనాగ్రయణమతిధివజ్జితంచాహుతమవైశ్వదేవమవిధినాహ త
 మాసప్రమాంస్తస్యలోకాహీనస్తి ॥ * ॥ ఇతి । తైత్తిరీయకేఽపి — ॥ శ్రు ॥
 అగ్నేయేపధిక్మతే పురోడాశమష్టాకపాలం నిర్వపేద్యోదర్శపూర్ణమాస
 యాజీసన్నమావాప్యంవా పౌర్ణమాసీంవాఽతిపాతయేత్ ॥ * ॥ ఇతి ।
 గత్యంతరయక్తానితు నిత్యాని తత్రవర్జ్యాని । తదుక్తం కారకగృహ్యపరి

శిష్టే — || స్లో || సోమయాగాదికగ్నాణి నిత్యాన్యపినులిస్తుచే । పశ్చి
 ష్ట్యగ్రయణాథానచాతుగ్నాస్యాదికాన్యపి ॥ మహాలయాష్టకాశా ౧ స్తో
 పాకగ్నాద్యపికర్తృయత్ । స్పష్టమాసవిశేషాఖ్యవిహితం వర్జయేత్తు లే ॥ * ॥
 ఇతి । సచాగ్రయణస్య సగతికాగతికయోరుదాహరణం విరుద్ధమితి శజగ్రాసీ
 యమ్ , తస్యమలమాసే వికల్పితత్వాత్ । తదాహప్రేరీససిః — || స్లో ||
 సజాగ్రనిరహితేమాసి కుర్యాదాగ్రయణంనవా ॥ * ॥ ఇతి । అనన్యగతి
 కాని నైమిత్తికాని గ్రహణస్నానాదీని , తేషాం మలమాసేఽపి కర్తవ్యతా
 మాహయమః — || స్లో || చంద్రసూర్యగ్రహేస్నానంశ్రాద్ధదానజపాది
 కమ్ । కార్యాణిమలమాసేఽపినిత్యంనైమిత్తికంతథా ॥ * ॥ ఇతి । సగతికానితు
 నైమిత్తికానిజాతేష్టేదీని , “ శ్రు ॥ వైశ్వానరంద్వాదశకపాలంనిర్వపేత్సు
 త్రైజాతే ” ఇతి విహితాయాఇష్టేరాశౌచేఽపిసితే యధానుస్థానం తద్వ
 స్థలమాసేఽప్యవసితేఽనుస్థాతుంశక్యత్వాత్సగతికత్వమ్ । శక్తోఽపి —
 || స్లో || సావకాశంతు యతాగ్రయం నకుర్యాన్నాసిమాపితే । కుర్యాన్నిర
 వకాశంతు నిత్యంనైమిత్తికంతథా ॥ * ॥ ఇతి । వజితాన్యాహ వృద్ధశా
 తాతపః — || స్లో || అస్తగేచగురౌశుక్రేవృద్ధేబాలేమలిస్తుచే । వ్ర
 తారమ్భావవగౌచ నకుర్యాన్తజ్జీబన్ధనమ్ ॥ * ॥ వృద్ధగార్తోఽపి —
 || స్లో || నామాన్నప్రాశనం చౌశం వివాహమాజ్ఞీబన్ధమ్ । నిమగ్న
 మంజాతకర్తృపి కామ్యం వ్రతవిసర్జనమ్ ॥ అస్తగేచగురౌశుక్రేవృద్ధేబా
 లేమలిస్తుచే । ఉద్వాపనముపారమ్భం వ్రతానాంనైవకారయేత్ ॥ * ॥ ఇతి ।
 జాతకర్తృదీనాంచౌత్పార్వభావినాంనిషేధస్స్వికాలాతిపత్తివిషయః ।
 తథాగార్హ్యః — || స్లో || నామకర్తృచ జాతేష్టిం యథాకాలం సమాచరే
 త్ । అతిపాతేతుకుర్వీత ప్రశస్తేమాసి పుణ్యభే ॥ * ॥ ఇతి । అత్రిః —
 || స్లో || మాసప్రాక్షేషు కార్యేషు మూఢత్వం జీవశుక్రయోః । అధిమా
 సాదిదోషాశ్చ నమ్యఃకాలవిధేర్బలాత్ ॥ గర్భాదిప్రాశనాంతానిప్రా
 ప్రకాలం నలక్ష్మయేత్ ॥ * ॥ ఇతి । బృహస్పతిః — || స్లో || బాలేవా
 యదివావృద్ధే శుక్రేచాస్తంగతేగురౌ । మలమాసఇతైతాని వజయేద్దేవ
 దర్శనమ్ ॥ * ॥ ఇతి । గార్హ్యః — || స్లో || అనాది దేవతాందృష్టౌఽశు

చిస్సాస్యైష్టభార్గవే । మలమాసైవ్యనావృత్తతీర్థయాత్రాం వివర్జయేత్ ॥ * ॥ మతోన్యైపి — ॥ శ్లో ॥ ఆధానంయజ్ఞకర్తృపి ప్రాయశ్చిత్తం వ్రతానిచ । నకుర్యాత్తులమాసేపి శుక్రగుర్వోరుపష్టవే ॥ * ॥ ఇతి । దర్శపూణమాసాగ్ని హూత్రాణాం యజ్ఞత్వేపిప్రధమానుష్ఠానమేవ తేషాంనిషిద్ధమ్ । తథాచస్తృత్యస్తరే — ॥ శ్లో ॥ ఆరమ్భం దర్శపూణైఃప్రోక్తం హూత్రస్యచాదిమమ్ । ప్రతిష్ఠాపనకర్తృద్యా మలమాసే వివర్జయేత్ ॥ * ॥ ఇతి । జ్యోతిశ్శాస్త్రేపి — ॥ శ్లో ॥ తత్రదక్షమదత్తం స్యాద్ధుతం నహుతమేవచ । సుజప్తమవ్యజప్తం స్యాన్నోపవాసః కృతోభవేత్ ॥ నయాత్రా నవివాహశ్చ నచవాస్తునివేశనమ్ । నప్రతిష్ఠాచ దేవానాం ప్రాసాదగ్రామభూరుహామ్ ॥ నహిరణ్యంసువాసాంసి ధారయేదితి నిశ్చయః ॥ * ॥ ఇతి । వృద్ధవసిస్థః — ॥ శ్లో ॥ వాపీకూపతటాకానాం ప్రతిష్ఠాం యజ్ఞకర్తృచ । నకుర్యాత్తులమాసేషు మహాదానవ్రతానిచ ॥ * ॥ ఇతి । మహాదానాని - తులాపురుషాదీని షోడశకనకాదీని దశ । ఏతచ్ఛురార్వం నిరూపితమ్ । హరితః — ॥ శ్లో ॥ ఉపక్రమ మధోత్సర్గం కామ్యముత్సవమష్టకాః । మాసవృద్ధౌపరాఃకార్యా వర్జయిత్వా తుపైత్వకమ్ ॥ * ॥ ఇతి । మరీచిః — ॥ శ్లో ॥ గ్రహప్రవేశగోదానస్నానాశ్రమ మహూత్సవాః । నకుర్యాత్తులమాసేతు గురౌ శుక్ర తథాస్తరే ॥ * ॥ ఇతి । శుక్ర బృహస్పతోవర్మాధ్యాదిప్రతిపాదనపూర్వకం మలమాసవర్జ్యాన్యతిదిశతి । తత్ర కాలాదర్శకారః — ॥ శ్లో ॥ మిహిరేణసహత్యస్తం సన్నికర్షాద్బృహస్పతేః । కవేశ్చాదర్శనం యస్తస్మాద్యనూహుర్త హవయః ॥ తతోర్వాగ్వార్ధకంమాధ్యామాద్ధ్వంబాల్యం ప్రకీర్తితమ్ । పక్షుః ప్రాగ్దిశివృద్ధత్వం పశ్చాత్పృష్ఠాద్దిశం కవేః ॥ శైశవం ప్రాక్తుపశ్చాహం పశ్చాద్దశదిశం స్మృతమ్ । శైశవం వార్ధకంపక్షుః పాక్రీకృశ్చాచ్ఛబృహస్పతేః ॥ మలిఃసుచెనిషిద్ధాని కర్తృణ్యత్రాపి వర్జయేత్ ॥ * ॥ ఇతి । మిహిరః - సూర్యః, కవేః - శుక్రస్య, ప్రాగ్దిశివృద్ధత్వమ్, పక్షుః - పశ్చాదశదిశాని, పశ్చాత్ - ప్రతీచ్యాదిశి, పశ్చాదిశం వృద్ధత్వం స్మృతమ్, శైశవమ్ - బాల్యమ్, ప్రాక్ - ప్రాచ్యాదిశి, ప

ఇచ్చదినంస్మృతమ్ , వశాచ్చత్ - ప్రతీచ్యాందిశి , దశదినంస్మృతమ్ । ప్రాచ్యాం ప్రతీచ్యాం దిశిచ వార్ధకం శైశవంచ బృహస్పతేఃపక్షః , మలిష్టుచే నిషిద్ధాని కర్తాణి సర్వాణి గురుశుక్రయోమాఙ్ఘ్యే వార్ధకశైశవయోరపి వర్జయేదిత్యర్థః । మలమాసస్యైవ ద్విరాషాఢాసంజ్ఞకవిశేషమాహ వృధమిహిరః — ॥ శ్లో ॥ మాధవాద్యేషుషత్సైక్వకమాసిదర్శద్వయంయదా । ద్విరాషాఢస్సవిజ్ఞేయశ్శేతేకరూటకేఽచ్యుతః ॥ మేషాది మిధునానైషు యదాదర్శద్వయంభవేత్ । అబ్జాన్తరే తదావశ్యం మిధునారేహరిస్సప్తపేత్ ॥ కరూటాదిత్రికేవాపి యదాదర్శద్వయంభవేత్ । అబ్జాన్తరే తదావశ్యం కరూటారేహరిస్సప్తపేత్ ॥ * ॥ ఇతి । అధిమాసే క్షయమాసే పి వర్జ్యావర్జ్యవివేకస్సమానఇత్యుక్తం కారకగృహ్యై — ॥ శ్లో ॥ రవిసంక్రమహీనేయోవర్జ్యవర్జ్యవిధిఃస్మృతః । యపవతద్విసంజాగ్రాన్తా మలమాసేపుష్టిరితః ॥ * ॥ ఇతి । కాలాదర్శేఽపి — ॥ శ్లో ॥ మలమాసేద్విసంజాగ్రాన్తా సంజాగ్రాన్తిగహితే తథా । కార్యవర్జ్యవివేకస్సాస్యదితశాస్త్రవిదోవిదుః ॥ * ॥ ఇతి । తదేవం కార్యాకార్యవివేకఃఇచ్చధాసంపన్నః , తత్రకించిత్తలమాసపవ కర్తవ్యం తద్యధా మలమాసమృతానాంయదాకదా చిత్ప్రత్యాబ్ధికమన్యమాసమృతానాం ప్రధమాబ్ధికంచ , కించిత్తుశుద్ధమాసపవకర్తవ్యమ్ , తద్యధోపాకర్తాది , కించుభయత్రాపికతేవశ్యం తద్యధా అబ్జాదకుమ్భాది , కించుభయోరన్యతరస్మిన్ నిమిత్తవశాత్కర్తవ్యం తద్యధాద్వాదశాహ సపిణ్డ్యాది , కించిత్తలమాసేకర్తవ్యం తద్యధా అనిత్యమనిమిత్తంచేత్యాది , ఇతి మలమాసనిర్ణయః .

దశశ్రాద్ధనిర్ణయః

అథదశశ్రాద్ధమ్ । తత్రలోకాక్షిః — ॥ శ్లో ॥ శ్రాద్ధంకుర్యాదవశ్యంతు ప్రమీతపితౄకోద్విజః । ఇన్దుక్షయే మాసిమాసి వృద్ధౌ ప్రత్యభ్యమేవచ ॥ * ॥ ఇతి । మనుః — ॥ శ్లో ॥ ప్రధితాప్రేతకృత్యైషాపిత్ర్యం నామవిధుక్షయే । తస్మిన్యక్తస్యైతినిత్యం ప్రేతకృత్యాహిలౌకికీ ॥ * ॥ ఇతి । విధుక్షయే - అమావాస్యాయామ్ , యత్పిత్ర్యం నామకర్మక్రియతే సైషాప్రేతకృత్యేతి ప్రధితాలాకే , ప్రేతాః - పితృపితామహాదయః , తద

ఛంక్రియాప్రతకృత్యా, లాకికీ - లోకవిదితా ప్రీతకృత్యా, తస్మా -
విభుక్షయే, యుక్తస్య - శ్రద్ధధానస్య, నిత్యమ్ - ప్రతిమాసమ్, ఏతి - ఆ
గచ్ఛతి, కర్తవ్యత్వేనోపతిష్ఠతఇత్యర్థః । గౌతమోఽపి — ॥ వా ॥ అన
శ్రాద్ధమమావాస్యాయాంపితృభ్యోదద్యాత్ ॥ * ॥ ఇతి । హారీతోఽపి —
॥ శ్లో ॥ యథాకథంచిన్నిత్యాని కుర్యాదిష్టుక్షయాదిషు ॥ * ॥ ఇతి । విష్ణు
పురాణే — ॥ శ్లో ॥ శ్రాద్ధం శ్రద్ధానిష్ఠతఃకుర్వత్ ప్రీణయత్యఖిలంహి
తత్ । మాసిమాన్యసి తే పక్షే పశ్చదశ్యాం నరేశ్వర ॥ * ॥ ఇతి । స్మృ
త్యంతరే — ॥ శ్లో ॥ ప్రమీతపితృకఃకుర్యాద్దర్శాబ్జికమహాలయాన్ । జ
నన్యానుపి జీవన్త్యామెవధర్మస్సనాతనః ॥ * ॥ ఇతి । వ్యాఘ్రోఽపి —
॥ శ్లో ॥ ననిర్వపతి యచ్ఛ్రాద్ధం ప్రమీతపితృకోద్విజః । ఇన్ద్రక్షయే
మాసిమాసి ప్రాయశ్చిత్తీయతేహిసః ॥ * ॥ ఇతి । కాన్వాజనిః — ॥ శ్లో ॥
దర్శేన్నాత్వాపితృభ్యస్తు దద్యాత్కృష్ణతిలోదకమ్ । అన్నంచవిభవద్దద్యా
త్సంతతిస్తేనవర్ధతే ॥ దర్శశ్రాద్ధమతిక్రమ్య యోభుక్షేతునరాధనుః । చ
క్షౌలత్వమవాప్నోతి జన్తాని నవపశ్చచ ॥ * ॥ ఇతి । పితామహోఽ
పి — ॥ శ్లో ॥ అమావాస్యవ్యతీపాతపాణమాన్యష్టకాసుచ । వి
ద్వాంశశ్రాద్ధమకుర్వాణః ప్రాయశ్చిత్తీయతేహిసః ॥ * ॥ ఇతి । వ్యతీ
పాతలక్షణముక్తం మాధవీయే — ॥ శ్లో ॥ శ్రవణాశ్విధనిష్ఠాద్రానా
గదైవతమస్తకైః । యద్యమారవివారేణ వ్యతీపాతస్సంజన్యతే ॥ * ॥ ఇతి ।
నాగదైవతమ్ - ఆశ్లేషానక్షత్రమ్, మస్తకమ్ - మృగశిరః, యద్యమా
వాస్యాశ్రవణాదీనామన్యతమేన నక్షత్రేణ రవివారేణచయుక్తానవ్యతీపా
తఇత్యర్థః । పితేషు వచనేషు నిత్యత్వసాధకనిత్యాదివదశ్రవణాద్దర్శాప్త
కాది శ్రాద్ధం నిత్యమ్ । నిత్యత్వసాధకానిచ కాలనిర్ణయే దర్శితాని —
॥ శ్లో ॥ నిత్యంసదా యావదాయుర్నకదాచిదితిక్రమేత్ । ఇత్యుక్తాతిక్ర
మేదోషశ్శు తేరత్యాగచోదనాత్ ॥ ఫలాశ్రుతేర్విస్సయాచతన్నిత్యమి
తికీర్తితమ్ ॥ * ॥ ఇతి । అత్రచోద్దేశ్యదేవతాఃపితృపితామహప్రపితామ
హః మాతామహ మాతృపితామహ మాతృప్రపితామహాశ్చ “ ॥ శ్లో ॥
దర్శశ్రాద్ధంతు యతోఽగ్రక్తం పార్వణం తత్ప్రకీర్తితమ్ । సపిణ్డీకరణం

కృత్వా కుర్యాత్పర్యవత్సదా ॥ ” ఇతి శాతాతపస్తరణాత్, “ ॥ శ్లో ॥
 త్రీనుద్దేశ్యతుయ త్తద్ధి పార్వణం మునయోవిదుః । ” ఇతి కణ్వస్తరణాచ్చ,
 దర్శశ్రాద్ధస్యపార్వణత్వేన తత్ర పిత్రాదీనాం త్రయాణామద్వైశ్యత్వమ్ “ ॥ శ్లో ॥
 పితౄణా మాతామహంజైవ ద్విజశ్రాద్ధేన తర్పణమ్ ।
 అనృణసాన్యతివృణాంతు బ్రహ్మ లోకం సగచ్ఛతి ॥ కృత్వాతు పేతృ
 కం శ్రాద్ధం పితృప్రభృతిమత్రిమ । కుర్యాన్మాతామహానాంచ తదైవా
 నృణ్యకారణాత్ ॥ పితరోయత్ర పూజ్యదై తత్ర మాతామహాపి । అ
 విశేషేణపూజ్యాస్సృర్విశేషాన్నరకం వ్రజేత్ ॥ పార్వణం కురు తేయస్తు
 కేవలం పితృహేతుతః । మాతామహాన్నకురు తే పితృహాసప్రజాయతే ॥
 యాజ్ఞవల్క్యేనకాలస్తుఅమావాస్యాదిసోదితః । అవిశేషేణపితృస్యతథా
 మాతామహస్యచ ॥ అమావాస్యాదికాలేషు తద్వైత్యం నమృతేహని । అ
 మావాస్యాదికాలేషు కాలైకత్వాత్సహక్రియా ॥ మృతేహనితు తద్భే
 దాన్నయజ్ఞేత సహక్రియా । కిమూనమవిత్తం ముక్త్యాతథాద్యశ్రా
 ద్ధపోడశ ॥ ప్రత్యాబ్ధికంచ శేషేషు పితౄణాస్సృష్టడితిస్థితిః ॥ ” ఇత్యాదిస్తర
 ణాద్దర్శమహాలయాదిషు మాతామహాదీనాం త్రయాణామభ్యుద్దేశ్యత్వం
 సిద్ధమ్ । నచాత్రమాత్రాదీనాం మాతామహ్యదీనాంచ పృథగుద్దేశ్యత్వ
 మస్తి, “ ॥ శ్లో ॥ అష్టకాసుచ వృద్ధౌచ ” ఇత్యాదినా అష్టకాదిభ్యోనన్య
 త్రదర్శాదిశ్రాద్ధే తన్నిషేధస్యోక్తత్వాత్ । నచ “ అన్యత్ర పతిసాస
 హ ” ఇతివచనాత్సపత్నీకత్వేన వరణం కార్యమితివాచ్యమ్, తాసాము
 ద్వైశ్యత్వాభావేపి “ పతిభాజనేనసహ తాసామపి తృప్తిర్భవతి ” ఇతిద
 న్నికాదౌ తిస్యవ్యాఖ్యాతత్వాత్ । అతోఽష్టకాదిభ్యోనన్యత్ర దశా
 దౌ పృథగుద్దేశ్యత్వం సపత్నీకత్వేననోద్దేశ్యత్వంచ నాస్తితి నిబద్ధనెషుని
 ర్ణీతమ్ । యత్తుసపత్నీకత్వహానేపి “ పితృర్దశాంసమాచరేత్ । పితామ
 హాదిషు తథాసపత్నీకత్వసమ్భవాత్ ॥ ” ఇతి । తన్మాతరి జీవన్త్యామపి పి
 త్రాదీనాం పితామహాదీనాం తిస్మాణాంచ దర్శే పిణ్డతిలోదకదానం కార్య
 మితివ్యవహరమ్ । తదుక్తంచన్ద్రికాయామ్ — ॥ శ్లో ॥ నమాతృమ
 పృథక్చార్ధం మునిభిర్యత్రకీర్తితమ్ । పత్యుఃపిణ్డోదకం సాధ్వీభుక్షే-

యానపకారిణీ || * || ఇతి । యస్తువిష్ణువచనమ్ — || శ్లో || యానుష్ఠి
 శ్యభవేచ్ఛాద్ధం తేభ్యస్తర్పయతిద్విజః || * || ఇతి తత్ప్రత్యాబ్ధిక
 విషయమ్ , “ || శ్లో || ప్రత్యభ్యాజ్ఞం తిలందద్యాన్నిషిద్ధైపి పరేహని ।
 వగైకస్యవచోయేషామన్యేషాంతువివర్ణయేత్ || ” ఇతిస్మరణాత్ । యే
 షాంవచః - ఉద్దేశ్యత్వోక్తిరిత్యర్థః । ఏవంచామావాస్యాయాం మాత్రాదీ
 నాముద్దేశ్యత్వం నాస్తి పిత్రాదీనాం భోజనే సపత్నీకత్వేనవరణమపినా
 స్తి, తిలోదకంపిణ్డదానంచాస్తి మాత్రాదీనాం మాతామహ్యోదీనాంచ, శి
 ష్టాచారోఽపి తదైవేత్యాహుః । స్మృత్యంతరే — || శ్లో || స్వభర్తృప్ర
 భృతిత్రిభ్యస్స్వపిత్రాదిభ్యోపవచ । విధవాకారయేచ్ఛాద్ధం నిత్యం నై
 మిత్తికంతథా || * || ఇతి । తిలోదకం దర్శశ్రాద్ధాత్పూర్వం కార్యమ్ ,
 “ || శ్లో || అమాప్తకాసుసజ్గ్రాన్తా పాతాదౌగ్రహణేషుచ । స్నాత్వా
 తిలోదకం దత్వా తతశ్శాద్ధం సమాచరేత్ || దర్శేతిలోదకం పూర్వం
 పశ్చాద్దద్యాన్న హాలయే । ప్రత్యభ్యాజ్ఞ కృతేశ్శాద్ధై పరేహనితిలోదక
 మ్ || ” ఇత్యాదిస్మరణాత్ । దశైప్రత్యాబ్ధికేనపి విశేషఉక్తఃస్మృత్యంత
 రే — || శ్లో || ఆబ్ధికేనమనుప్రాప్తే దర్శశ్చేత్తర్పణంనహి । బ్రాహ్మ
 ã భోజయేత్పూర్వం పిణ్డాత్పూర్వంతు తర్పణమ్ || * || ఇతి । హా
 రీతః — || శ్లో || వసిత్యావసనం శుశుక్ం ధ్ధలఆస్తీణఃబహిఃపి । విధి
 జ్ఞస్తర్పణంకుర్వాత్సర్వాపిత్వగణాంస్తథా || * || ఇతి । స్మృత్యంత
 రే — || శ్లో || దర్శేతిలోదకం దద్యాద్భుక్కువాసాజలాద్వహిః । త
 ర్పయేదార్ద్రవాసాశ్చేత్త్రిరాత్రమశుచిర్భవేత్ || * || ఇతి । మరీచిః —
 ఉపరాగే పితృశాద్ధే తీర్థైమాయాంచసజ్గ్రామే । నిషిద్ధైపిహిసర్వ
 త్ర సాక్షుతైస్తర్పయేత్తిలైః || * || కార్యాయనః — || వా || సవ్యాన్వా
 రభైన పాణినాతర్పయేత్తిలాభావేసువర్ణేన దర్భైర్వా యత్రాశుచిస్థలం
 వా దర్భహీనంవా కామమపునతర్పయేత్ , తిలగ్రహణే తర్జన్యభ్యుప్తయో
 గంవజయేత్సరాక్షసీముద్రా , దక్షిణాభ్యుష్ఠేనైవాజ్ఞాలో తిలోప్రక్షి
 పేత్ || * || ఇతి । యోగయాజ్ఞవల్క్యః — || శ్లో || ఆవాహ్యపూర్వం
 తన్నస్త్రైరాస్తీర్యచకుశాంశుభాణా । గోత్రనామస్వధాకారైస్తర్ప

యెదనుపూర్వశః ॥ * ॥ ఇతి । “ ఆయాతుపితరః ” ఇతిపితౄనావాహ్యః,
 “ సకృదాచ్ఛిన్నమ్ ” ఇతిదర్భానాస్తీర్య , తేషువత్సగోశ్రాన్యజ్ఞశర్మ
 ణః పితౄణాన్వధానమస్తర్పయామీతి తర్పయేదిత్యర్థః । చన్ద్రికాయా
 మ్ — ॥ శ్లో ॥ సవ్యం జానుతతోన్వాచ్య చాణిభ్యాం దక్షిణాముఖః ।
 తల్లిజ్జేస్తర్పయేన్నన్త్రైస్సర్వాపితృగణాంస్తథా ॥ ఉదీరతామగ్నిరసఆ
 యన్వైత్యూర్జమిత్యపి । పితృభ్యఇతి యేచేహ మధువాతాఇతిత్రిచమ్ ॥ పి
 తౄణాధ్యాయప్రసిత్తాద్వై జపేన్నన్త్రైస్సర్వాక్రమమ్ । తృప్యధ్వ
 మితిచవతేత్తతః ప్రాజ్ఞులిరానతః ॥ నమోవ ఇతి జప్త్వా తతోమాతామ
 హానపి । తర్పయేదాన్యశంస్వాగ్ధం పరమంధర్మ మాస్థితః ॥ గోత్రనామ
 స్వధాకారైస్తర్పయేదనుపూర్వశః ॥ * ॥ ఇతి । స్మృత్యంతరే — ॥ శ్లో ॥
 తర్పణం తిల సంమిశ్రం పితౄనుద్దిశ్యవాగ్యతః । ఆసీనఃప్రాజ్ఞు ఖంకుర్యా
 ద్దక్షిణాభిముఖోఽజ్ఞులిమ్ ॥ * ॥ ఇతి । అత్ర ప్రాజ్ఞుఖత్వదక్షిణాముఖత్వ
 యోర్వికలపః । సర్వమేతన్నిరూపితమధస్తాత్ । జీవపితృకోమాతరిమృ
 తాయామపి దర్శాదిశ్రాద్ధం తర్పణంచ నకుర్యాత్ , ప్రమీతపితృకస్తుజీ
 వన్త్యామపి మాతరికుర్యాత్ । తత్రలోకాక్షిః — ॥ శ్లో ॥ అమాశ్రా
 ధ్ధం గయాశ్రాద్ధం శ్రాద్ధంచాపరపక్షికమ్ । నజీవపితృకఃకుర్యాత్తిలైఃకృ
 త్స్థేశ్చతర్పణమ్ ॥ ప్రమీతపితృకఃకుర్యాద్దర్శాబ్జికమహాలయా ॥ జన
 న్యామపిజీవన్త్యామేవధర్మస్సనాతనః ॥ * ॥ ఇతి । క్రతుశ్చ — ॥ శ్లో ॥
 అమాప్తకాసుసజాగ్రన్తా మన్వాదిషుయుగాదిషు । చన్ద్రిసూర్యగ్రహ
 పాతే స్వచ్ఛయాపూజ్యయోగతః ॥ జీవత్పితౄనైవకుర్యాచ్ఛ్రాద్ధం
 కామ్యం తథాఽఖిలమ్ ॥ * ॥ ఇతి । కార్యాయనః — ॥ శ్లో ॥ సపితృఃపి
 తృకృత్యేషు హ్యధికారోనవిద్యతే । నజీవస్తమతిక్రమ్య కించిద్దద్యాదితి
 శ్రుతిః ॥ * ॥ ఇతి । కాలాదర్కేఽపి — ॥ శ్లో ॥ నజీవపితృకఃకుర్యాచ్ఛ్రా
 ధ్ధందర్శాదిచాదితమ్ ॥ * ॥ ఇతి । అస్యావవాదఉక్తస్తత్రైవ — ॥ శ్లో ॥
 పిత్ర్యేష్ట్యాం పితౄయజ్ఞైచ వృద్ధౌమాతుర్నృతేఽహని । విప్రసంపదితీధై
 షు సోఽపిశ్రాద్ధం సమాచరేత్ ॥ పితౄణాదేవతాఃపోక్తాస్తావపాత్ర

చదేవతాః । మృతాహేమాతరశ్చేషే సర్వాపవప్రక్రీర్తితాః ॥ * ॥ ఇతి ।
 పిత్రైష్ట్యామ్ - చాతుర్థ్య స్యేషుపిత్రైష్ట్యైర్నామాస్తితస్యామ్ , పితృ
 యజ్ఞే - పిణ్డపితృయజ్ఞే , వృద్ధౌ - వివాహోదినిమిత్తాయామ్ , మాతృమృ
 తాహే , విప్రసంపది - త్రిమధు త్రిమవగ్ధమిత్యాదిగుణయక్తవిప్రసమ్భు
 వే , తీర్థేషు - మహానదీమథానేషుచ , గయాస్థానసృతీర్థత్వేఽపి నిషేధా
 న్నాత్రకుర్యాత్ , సోఽపి - జీవత్పితాపి , పితృశ్రాద్ధంకుర్యాత్ । పితృక
 ర్తృకశ్రాద్ధే యాదేవతాఃప్రాక్తాస్తాపవాత్రపుత్రకర్తృకేఽపి శ్రాద్ధేదేవ
 తాః , మాతుర్మృతాహే మాతరోదేవతాః , శేషే - పిత్రైష్ట్యాది శ్రా
 ద్ధకర్తృణి , సర్వాపవ దేవతాఇత్యర్థః । తదుక్తం మైత్రేయ గృహ్యపరిశి
 ప్తే — ॥ శ్లో ॥ ఉద్వాహేపుత్రజననే పిత్రైష్ట్యాం సామికేమథే ।
 తీర్థే బ్రాహ్మణాయాతే షడతేజీవతఃపితుః ॥ మహానదీషుసర్వాసు తీర్థ
 షుచ గయామృతే । జీవత్పితాపికుర్వీత శ్రాద్ధం పార్వణధర్మ వత్ ॥ * ॥
 ఇతి । హారీతః — ॥ శ్లో ॥ యేభ్యపవపితాదద్యాతేభ్యఃకుర్వీతసాగ్నికః ।
 అనగ్నికోఽపి కుర్వీత జన్మాదౌ వృద్ధికర్తృణి ॥ * ॥ ఇతి । వ్యాధ్యాది నిమి
 త్తాశక్త్యాసర్వాజ్ఞయక్తం శ్రాద్ధం కిర్తుమక్షమౌదర్కాదౌ సజ్కల్పశ్రా
 ద్ధం కుర్యాత్ । తదుక్తం కాలాదర్క — ॥ శ్లో ॥ అశక్త్యాపార్వణశ్రా
 ద్ధం యథావత్కర్తుమక్షమః । పిణ్డాస్త్వాదివిహీనంతు సజ్కల్పశ్రాద్ధమా
 చరేత్ ॥ * ॥ శ్మృత్యస్తరే — ॥ శ్లో ॥ అజ్ఞానియస్తుదర్కాదేర్వదాకర్తుం
 నశక్నుయాత్ । సజ్కల్పశ్రాద్ధమేవాసౌ కుర్వాదస్త్వాదివర్జితమ్ ॥ * ॥
 ఇతి । ఆపస్తమ్బౌపి — ॥ వా ॥ సజ్కల్పశ్రాద్ధే అస్త్వావాహనాగ్నిక
 రణ పిణ్డదానానివర్జయేత్ ॥ * ॥ ఇతి । సంగ్రహే — ॥ శ్లో ॥ సజ్కల్పం
 తుయదాకుర్యాన్నకుర్యాత్పత్రపూరణమ్ । వికిరంచనదాతవ్యం పిణ్డాం
 వైప్రసనిర్వపేత్ ॥ * ॥ ఇతి । శాతాతపః — ॥ శ్లో ॥ పిణ్డనిర్వాపరహి
 తం యత్తుశ్రాద్ధం విధీయతే । స్వధానయన లోపోఽత్ర వికిరశ్చవిలుప్య
 తే ॥ అక్షయ్యదక్షిణాస్వప్తి సౌమనస్యంయధాస్థితమ్ ॥ * ॥ ఇతి । శ్మృత్య
 స్తరే — ॥ శ్లో ॥ ఆవాహనాగ్నోకరణే స్వధానినయనంతథా । వికిరంపి
 ణ్డదానంచ సజ్కల్పే పశ్చవర్జయేత్ ॥ * ॥ ఇతి ।

దశశ్రాద్ధకాలనిర్ణయః

అథదర్శశ్రాద్ధకాలః । పార్వణత్వాత్తస్య కర్తు కాలత్వమపరా
 స్థాస్య, కుతపస్య ప్రారమ్భకాలత్వమిత్యేతదాద్భిక నిణాయే ప్రపశ్యి
 తమ్, తథాసత్యపరాస్థాస్య ముఖ్యకర్తు కాలత్వాత్సూర్యేద్వయరేవవా
 పరేద్యురేవవాఽపరాస్థా వ్యాపిన్యమావాస్యగృహీతవాన్, పూర్వే
 ద్యురేవాఽపరాస్థా వ్యాప్తా జాబాలిః — ॥ శ్లో ॥ పూర్వాష్టోచేద
 మావాస్యానాపరాష్టోభవేద్యది । భూతవిద్ధైవసాగ్రాహ్యే పితృకార్యే
 మసర్వదా ॥ * ॥ ఇతి । ప్రతిపదిపూర్వాష్టోభవేచ్ఛేదపరాష్టోయది నభవే
 దిత్యర్థః । తథా — ॥ శ్లో ॥ ప్రతిపద్యవ్యమావాస్యపూర్వాష్టా వ్యాపినియది ।
 భూతవిద్ధైవసాగ్రాహ్యే పితృకర్తుణిసర్వదా ॥ * ॥ ఇతి । హరీతోఽ
 పి — ॥ శ్లో ॥ యస్యాం సన్ధ్యాగతసోమో మృణాళభవదృశ్యతే । అ
 పరాష్టోతదాతస్యాం పిష్టానాం కరణం భ్రువమ్ ॥ * ॥ ఇతి । యాజ్ఞవ
 ల్క్యః — ॥ శ్లో ॥ యోయస్యవిహితః కాలస్తతాగ్రవాప్యపినితిధిః ॥ * ॥
 ఇతి । యత్తుకాష్టాఽజనినోక్తమ్ — ॥ శ్లో ॥ భూతవిద్ధామమావాస్యాం
 మోహదజ్ఞానతోఽపివా । శ్రాద్ధకర్తుణియేకుర్యుస్తేషామాయుఃప్రహీయ
 తే ॥ * ॥ ఇతితదపరాస్థావ్యాప్త్యభావవిషయం ద్రుప్తవ్యమ్ । అపరాస్థా
 వ్యాపిన్యాఉత్తరతిథేర్ద్రాహ్యతామాహహరీతః — ॥ శ్లో ॥ అపరాస్థాః
 పితృణాంతు యాఽపరాస్థానుయాయినీ ॥ సాగ్రాహ్యేపితృకార్యేతు న
 పూర్వాఽస్తానుయాయినీ ॥ * ॥ ఇతి । అస్తమయకాలవాప్యపినిపూర్వాన
 గ్రాహ్యేత్యర్థః । ఉభయత్రాపరాస్థావ్యాపితత్వం ద్వేధాభిద్యతే, ఏ
 కదేశేనకార్యైర్వ్యవహరేతి । ఏకదేశవాప్తిశ్చ ద్వేధాభిద్యతే, వైషమ్యే
 ణసామ్యేనచేతి । తత్ర వైషమ్యేజ్ఞేకదేశవాప్తౌ మహత్వేన నిణాయః,
 “ ॥ శ్లో ॥ అపరాస్థాద్వయవాప్యపిన్యమావాస్యాయదాభవేత్ । తత్రా
 ల్పత్వమహత్త్వాభ్యాం నిణాయఃపితృకర్తుణి ॥ ” ఇతిస్మరణాన్వహత్యే
 వ గ్రాహ్యేత్యభిప్రాయః । తథాచశివరాఘవసంవాదే — ॥ శ్లో ॥ అ
 ల్పాఽపరాష్టోత్యాజ్యామాగ్రాహ్యస్యాదధికాభవేత్ ॥ * ॥ సామ్యే
 నోభయత్రైకదేశవాప్తిస్తత్తిగతైర్వృద్ధిక్షయసామ్యేప్రీధాభిద్యతే,

తత్రఖర్వాదిశాస్త్రేణ నిగ్గయః । ఖర్వాదివాక్యంచ పూర్వముక్తమ్ ,
తచ్చసర్వతిధిసాధారణ్యేన ప్రవృత్తత్వాదమావాస్యాయామపివర్తతే ।
తథాఽమావాస్యాయామేవ విశేషేణ శివరాఘవసంవాదే సపవాన్ధోదర్శి-
తః , “ ॥ శ్లో ॥ అమావాస్యతుయాహి స్యాదపరాష్ణాద్వయే సమా । క్ష-
యేపూర్వాపరావృద్ధౌ సామ్యేఽపిచపరాత్మతా ॥ * ॥ ఇతి । స్మృత్యస్త-
రేఽపి — ॥ శ్లో ॥ తిధిక్షయే సినివాలీ తిధివృద్ధౌకుహూర్తతా । సామ్యే
పిచకుహూజ్ఞేయా వేదవేదాన్తవేదిభిః ॥ * ॥ ఇతి । చతుర్దశీమిత్రా సిని-
వాలీ , ప్రతిపత్తిక్రాకుహూః । తథాచవ్యాసః — ॥ శ్లో ॥ దృఙ్చచద్వా-
సినివాలీ నప్తచద్వాకుహూర్తతా ॥ * ॥ ఇతి । నారదోఽపి — ॥ శ్లో ॥
అపరాష్ణాద్వయవ్యాపిన్యమావాస్యాయదాభవేత్ । క్షయే పూర్వాతుక-
ర్తవ్యావృద్ధౌ సామ్యే తథోత్తరా ॥ * ॥ ఇతి । కార్త్యేన్ద్రనోభయత్రవ్యా-
ప్తావపి తిధివృద్ధిత్యాతుకుహూరేవ గ్రాహ్యే । యదా దినద్వయేవృషరా-
ష్ణాం నస్పృశతి తదా సాగ్నీనగ్నిభేదేన వ్యవస్థాగ్రప్తవ్యా । తథాజాబా-
లిః — ॥ శ్లో ॥ అపరాష్ణాద్వయవ్యాపీయదిదర్శస్తిధిక్షయే । ఆహితాగ్నే-
స్సినివాలీ నిరగ్నాదేః కుహూర్తతా ॥ * ॥ ఇతి । ఆదిశబ్దాత్ స్త్రీశూ-
ద్రయోర్గ్రహణమ్ । తథాచ లోకాక్షిః — ॥ శ్లో ॥ సినివాలీ ద్విజ్జేఃకా-
ర్యాసాగ్నిజేఃపితృకర్తృణి । స్త్రీశూద్రైశ్చ కుహూజ్ఞేయా తథాచా-
నగ్నైకైర్ద్విజైః ॥ * ॥ ఇతి । ఏవం శాస్త్రైర్ధైర్యవస్థితేనత్యన్యని బహువి-
ధాని సర్వాణివచనాని ప్రోక్తేష్వమావాస్యభేదేవ్యవస్థితమవిషయత్యేన
యథాయోగ్యం యోజనీయాని । తథాహి - తత్రతావదోద్భవాయన ఆ-
హ — ॥ శ్లో ॥ మధ్యాహ్నత్పరతోయత్ర చతుర్దశ్యనువర్తతే । సినివాలీ
తుసాజ్ఞేయాపితృకార్యేతునిష్ఫలా ॥ * ॥ ఇతి । బృహస్పతిరపి — ॥ శ్లో ॥
మధ్యాహ్నద్యత్యమావాస్యపరస్తాత్సంప్రవర్తతే । భూతవిద్ధాతుసాజ్ఞే-
యానసాపశ్చదశీభవేత్ ॥ * ॥ ఇతి । అత్ర మధ్యాహ్నదూర్ధ్వమపరా-
ష్ణమతిక్రమ్యపరస్తాదమావాస్యప్రవర్తత ఇతి వ్యాఖ్యాయమ్ । తదేతద్వ-
చనద్వయం పరేమృరేవాపరాష్ణావ్యాప్తాయోజనీయమ్ । యత్తు బాధా-
యనవచనమ్ — ॥ శ్లో ॥ ఘృతైకావ్యమావాస్యప్రతిపత్తునచేత్తదా ।

భూతవిద్వేనసా గ్రాహ్యే దేవేపిత్యైచ కర్మణి || * || ఇతి । ప్రతిపత్సుఁ
 టికై కాపి కర్మకాలసమ్బుద్ధినీ యది నస్యాదిత్యర్థః । తదేతద్వచనం పూర్వే
 ద్యురపరాష్ట్రావ్యాప్తాన్తప్రవృత్తిమ్ । యచ్చ హారితేనోక్తమ్ — || శ్లో ||
 పూర్వాష్ట్రాచేదమావాస్యాహ్యపరాష్ట్రానచేత్తుసా । ప్రతిపద్యపిక ర్తవ్యం
 శ్రాద్ధం శ్రాద్ధవిదోవిదుః || * || ఇతి తద్దినద్వయేవ్యపరాష్ట్రావ్యాపిత్యా
 భావేనతి కుతపకాలవ్యాపిత్యేనానగ్నికేన పరదినేక ర్తవ్యమిత్యేవంపరమ్ ।
 తథాచ తేనైవోక్తమ్ — || శ్లో || భూతవిద్ధాప్యమావాస్యాప్రతిపత్తిశ్చితా
 పివా । పిత్ర్యైకర్మణివిద్వద్భిః గ్రాహ్యైకుతపకాలికీ || * || ఇతి । శ్లోక
 గౌతమోఽపి — || శ్లో || పూర్వాష్ట్రాచేత్ప్రతిపదోభూతే సాయమమా
 యది । ఆరభ్యకుతపే శ్రాద్ధం రాహిణం నైవలఙ్ఘయేత్ || * || ఇతి । భృ
 గురపి — || శ్లో || మధ్యందినం పితౄణాంయగమావాస్యాన్త్యలిప్తికా ।
 తస్మాద్యదహ్ని పర్వాన్తస్తత్ర శ్రాద్ధం సమాచరేత్ || * || ఇతి । యత్ర
 మధ్యాహ్నోదర్భావసానం తత్ర శ్రాద్ధమిత్యర్థః । యత్తు భరద్వాజవ
 చనమ్ — || శ్లో || యదిసంజవకాలస్పృగమావాస్యాన్త్యనాడికా । తదా
 తస్మిన్దినే శ్రాద్ధం కుర్యాత్పుర్వేద్యురన్యథా || * || ఇతి । యదపినార
 దవచనమ్ — || శ్లో || సంజవస్పృగమావాస్యాచేదహనేవ పార్వణమ్ ।
 ఊనాచేద్ధృటికాపటాగదృఢవేత్పూర్వదినే విధిః || * || ఇతి తదమాశ్రాద్ధవి
 వయమ్ । తచ్చ వత్సృతే । యత్తుహారితవచనమ్ — || శ్లో || కన్యామకర
 మీనెషు తులాయాం మిధునే తథా । భూతవిద్వేన సర్వేషాం పూజ్యాభవతి
 యత్నతః || * || ఇతి తద్వ్రతివచయమ్ । తథాచజాబాలిః — || శ్లో || తు
 లాయాం మకరేమీనైకన్యాయాం మిధునేవ్యమా । భూతవిద్ధాప్రతేగ్రా
 హ్యశేషేషుప్రతిపద్యతా || * || ఇతి । సర్వమేతత్సంక్లృప్తీతం కాలవిర్ల
 యే — || శ్లో || శ్రాద్ధేఽపరాష్ట్రాకాలీనోదర్భ ఆర్ధికవత్సతః । దినద్వయే
 ప్యేకదేశవృత్తై గ్రాహ్యాయమాత్వతః || తుల్యత్వంచేదేశదేశే క్షయే
 పూర్వోఽన్యథోత్తరః । కృత్సన్యాప్తాద్వయోరగ్నూరుత్తరప్రధివృద్ధి
 తః || సాగ్మ్యనగ్నివ్యవస్థాస్యాన్నస్యాచేదపరాష్ట్రయోః । పూర్వేద్యు
 స్సాగ్మికః కుర్యాదుత్తరేద్యురన్గ్నికః || * || ఇతి । అత్ర దినద్వయేఽప్యపరా

ష్టాస్పర్శాభావపక్షే సాగ్న్యనగ్నిత్యవస్థాకృతా వధ్యస్తీయే — || శ్లో ||
 దర్శయత్రాపరాష్ణాం స్మృతినదివసశ్శాశ్రద్ధకాలోద్వయోశ్చేద్య
 త్రానల్పసగుతుస్యాద్యదిభవతిసమః క్షీయమాణేతుపూర్వః । వృద్ధా సా
 మ్యేష్యనగ్నే ర్యవతి వృషభయోశ్చైవపనాహితాగ్నేః పూర్వోవసత్వా
 పరాష్ణాం స్మృతినకుతవశ్శాశ్రద్ధకాలఃప్రశస్తః || * || ఇతి । పూర్వది
 నెవరదినేవాపరాష్ణాస్పర్శే తదేవదర్శస్పర్శయ్యుక్తం దినంగాహ్వామ్,
 ఉభయత్రాపరాష్ణేదర్శస్పర్శే, అనల్పః - అధికః, తదేవదినం గా
 హ్వామ్, ద్వయోరపరాష్ణాయోస్సర్శసామ్యే క్షయపక్షే సర్వైః పూ
 ర్వదినంగాహ్వామ్, వృద్ధాసామ్యేచ సాగ్నేః పూర్వం నిరగ్నేః స్త్రీ
 శూద్రయోశ్చ పరదినం గాహ్వామిత్యర్థః । ప్రకారాంతరముక్తం కా
 లాదశే — || శ్లో || అమావాస్యద్విధాశుద్ధా భూతవిధాచ సాపునః।
 చతుర్థాప్రతిపద్యేవ భూతపవాపరాష్ణికీ || తథావిధోభయత్రస్యామ
 భయత్రా తథావిధా । శుద్ధా నిస్సంశయావిధా ప్రధమాపరకాలికీ || ద్వి
 తీయాతుభవేత్పూర్వా తృతీయాతు తిధేఃక్షయే । సాగ్న్యనగ్నిస్త్రీశూ
 ద్రాణాం పౌర్వాపర్యాద్యవస్థితా || వృద్ధాపరైవసర్వేషాం సైవ సా
 మ్యేఽపినంతుతా । చతుర్థ్యపిపరాగ్రాహ్యయత్సృతుఃతవకాలికీ || * ||
 ఇతి । ఉభయత్రాపరాష్ణికీ తృతీయా సాఅమావాస్యాక్షయే ఆహితా
 గ్నేః పూర్వా అనగాగ్నిదీనాం పరాతిధివృద్ధా సామ్యేచ పరైవేత్యర్థః ।
 అత్రకృతస్పర్శపరాష్ణావ్యాపిత్యై తదేకదేశవ్యాపిత్యైఽప్యయమేవ ని
 ర్ణయ ఇతిస్పర్శాధిక్యమనాదృత్యోక్తమ్, ఏతత్, “ || శ్లో || తత్రాల్పత్వ
 మహత్వాభ్యాం నిణాయఃపితృకర్తృణి । ” ఇతిస్మరణాదుపేక్ష్యమ్ । ఏవం
 చ పూర్వత్రపరత్రవా ఏకప్లికా దినే అపరాష్ణౌ అమావాస్యస్పర్శేసతి
 తదేవగ్రాహ్యమ్, దినద్వయేష్యేకదేశేవైషమ్యేణాపరాష్ణావ్యాప్తాయ
 త్రాధికవ్యాప్తిస్తదేవ గ్రాహ్యమ్, సామ్యేనేకదేశవ్యాప్తౌ అమావా
 స్యాక్షయేపూర్వదినమ్, వృద్ధాపుత్తరదినమ్, దినద్వయేఽపి కృతస్పర్శప
 రాష్ణావ్యాప్తపుత్తరదినమ్, దినద్వయేఽప్యపరాష్ణాస్పర్శావే ఆహితా
 గ్నేః పూర్వదినం అనాహితాగ్నిస్త్రీశూద్రాణాం పరదినమితి కాలనిర్ణ

యోక్త దశనిర్ణయశ్చిష్టసంపతః । ఆహితాగ్నేర్దర్శశ్రాద్ధమేవ మాసి
 శ్రాద్ధం నాపరమిత్యాహ మనుః — ॥ శ్లో ॥ పితృయజ్ఞంతు నిర్వర్త్య వి
 ప్రశస్త్రిక్షయేఽగ్నిమాణ । పిణ్డాన్వాహర్యకంశ్రాద్ధం కుర్యాత్సాను
 మాసికమ్ ॥ పిణ్డానాం మాసికం శ్రాద్ధమన్వాహర్యంవిదుర్బుధాః । నద
 ర్శేనవినాశ్రాద్ధమాహితాగ్నేర్ద్విజన్తనః ॥ * ॥ ఇతి । అగ్నిమాన్విప్రః-
 ఆహితాగ్నిర్ద్విజః, చష్త్రిక్షయే - అమావాస్యాయామ్, పితృయజ్ఞమ్ -
 శ్రౌతంపిణ్డపితృయజ్ఞమ్, నిర్వర్త్య, పిణ్డాన్వాహర్యకమ్ - పిణ్డపితృయ
 జ్ఞా క్షభూతానాం పిణ్డానామనుపశ్చాదాహర్యంప్రయోజ్యమ్, ఆహర్య
 మేవాహర్యకమ్, మాసాఽనుమాసికమ్ - ప్రతిమాసం కుర్యాత్, మాసి
 కం శ్రాద్ధమ్ - మాసిశ్రాద్ధమేవ, పిణ్డానామన్వాహర్యమ్ - పశ్చాత్పరి
 యోజ్యమ్, విదుర్బుధాః దశశ్రాద్ధేనవినా మాసిశ్రాద్ధం నాపరమిత్య
 ర్థః । అన్యకాలమాహకాశ్యానః — ॥ శ్లో ॥ పిణ్డాన్వాహర్యకంశ్రా
 ద్ధం క్షీణేరాజని శస్యతే । వానరస్యతృతీయేఽంశే నాతినధ్యానమీవతః ॥
 అప్తమేఽంశే చతుర్దశ్యాః క్షీణోభవతిచన్ద్రమాః । అమావాస్యప్తమాఽం
 శేచ పునఃక్షీణోభవేదణుః ॥ * ॥ ఇతి । అత్ర “ నాతినధ్యానమీవతః ” ఇ
 తిసాయంకాలస్య నిషేధాదపరాజ్ఞాః కర్తు కాలఇతి కాలనిర్ణయే వ్యాఖ్యా
 తమ్ । యత్తు గౌతమవచనమ్ — ॥ శ్లో ॥ అమావాస్యోదయేయత్రవిద్య
 తే తత్రవాసరే । ప్రతిపద్యపి కుర్వీత శ్రాద్ధకర్త విశేషతః ॥ * ॥ ఇతి ।
 యచ్ఛబ్దబ్రహ్మస్పతివచనమ్ — ॥ శ్లో ॥ అమావాస్యాకలామాత్రముద
 యేయత్రవిద్యతే । తత్రస్నానజపశ్రాద్ధవ్రతఃకాలామాదికారయేత్ ॥*॥
 ఇతి । తత్రశ్రాద్ధశబ్దఃపిణ్డపితృయజ్ఞపరః, అన్యథా “ ॥ శ్లో ॥ సిసీవాలీద్వి
 జైగ్రాహ్యో సాగ్నికైఃపితృకర్తృణి ” ఇతివచనవిరోధప్రసక్తాత్ । ఏవంచ
 ప్రతిపద్దినె కించిదమావాస్యనమృద్ధేఽపి తత్రపిణ్డపితృయజ్ఞః పూర్వదివే
 శ్రాద్ధం కర్తవ్యమ్ । నచైవంపితృయజ్ఞంతు నిర్వర్త్యేతి పితృయజ్ఞస్యపూ
 ర్వభావిత్వవచనం విదుర్భ్యేతేతి శబ్దానీయమ్, తస్యప్రాయశ్చిప్రాయ
 త్వాత్ । నపునస్మర్వత్రకృత పిణ్డపితృయజ్ఞస్తేవాగ్నిముత్యశ్రాద్ధాధికా
 రఇతి మానుషా నియమస్యతే । పరమార్థతస్తు పితృయజ్ఞశ్చిష్టప్రపణపరః ।

తథాచమత్స్యపురాణే — || శ్లో || పితృయజ్ఞంతు నిర్వర్త్య తర్పణాశ్చింత
 తుయోఽగ్నిమాః | పిణ్డాన్వాహార్యకం కుర్యాచ్ఛ్రాద్ధమిష్టతయేసతి || * ||
 ఇతి | ఆహితాగ్నేర్బ్రాహ్మణభాజనాత్మకమపి శ్రాద్ధం నావశ్యకమ్, త
 త్ఫలస్యాన్యధాసిద్ధత్వాదిత్యాహమనుః — || శ్లో || యదేవంతర్పయత్య
 ద్భిఃపిశ్నాన్సాత్వాద్విజోత్తమః | తేనైవసర్వమాపోతి పితృయజ్ఞశ్రీ
 యాఫలమ్ || * || ఇతి | తేనైవ - ఆహితాగ్నివిహితేన పిణ్డపితృయజ్ఞేనైవ,
 బ్రాహ్మణభాజనాత్మకశ్రాద్ధఫలమాపోతిత్యర్థః | ఏవంచాహితాగ్నేస్తలత
 ర్పణం పిణ్డపితృయజ్ఞశ్చావశ్యకః , బ్రాహ్మణభాజనాత్మకం పిణ్డాన్వా
 హార్యకశ్రాద్ధంతు వైకల్పికమిత్యుక్తంభవతి | పిణ్డాన్వాహార్యకశ్రాద్ధం
 ప్రకృత్యజీవపితృకన్య పిణ్డదానేవిశేషమాహమనుః — || శ్లో || త్రియమా
 నైతుపితరిపూర్వేషామేవనిర్వపేత్ | విప్రవద్వాపితచ్చాద్ధైస్వకంపి
 తరమాశయేత్ || పితాయస్యతువృత్తస్సాన్యజ్ఞోచ్చపిపితామహః | పితు
 స్స్వనామసజ్జీర్త్యకీతాయేత్ప్రశామసా " సితామహివా త
 చ్చాద్ధం భుజ్జీతేత్యబ్రవీన్ననుః | కామంచాతదనుజ్ఞాతో యుక్తమేవస
 మాచరేత్ || * || ఇతి | విప్రవత్ - నిమన్త్రితవిప్రవద్వృత్తమ్ | మృత
 పితుఃపితామహస్యవా భాజనపక్షేద్వయోరేవ పిణ్డదానమ్ , పిణ్డదానస్థా
 నే భాజనవిధానాత్ , " || శ్లో || జీవసానేనదేయంస్యాద్యస్తాద్ధురతస
 త్తమ | తస్మాజ్జీవపితా కుర్యాద్ద్వాభ్యామేవనసంశయః || " ఇతి భవిష్య
 త్పురాణవచనాచ్చ | " || శ్లో || పితుస్స్వనామసజ్జీర్త్యకీతాయేత్ప్ర
 పితామహమ్ | " ఇత్యస్మిన్పక్షే ప్రపితామహపితురపి పిణ్డందద్యాత్ ,
 " త్రిమపిణ్డఃప్రవర్తతే " ఇతినియమాత్ | " కామంచాతదనుజ్ఞాతః " ఇ
 త్యనేనపక్షాన్తరముక్తమ్ , తదనుజ్ఞాతోయుక్తసమాచరణంచాత్ర పితామ
 హస్యాపిపిణ్డదానం సమస్తపిణ్డవిలోపోవా , కుతః ? పక్షాన్తరస్యాసమ్భవా
 దితి మానవేవ్యాఖ్యానేఽభిహితమ్ | తథాచనిగమే — || వా || యోవా
 జీవతపితృణాం తంభాజయేత్ | పితృస్థానఇత్యేకే | జీవతామజీవతాంచా
 దేయమేవేతిహిరణ్యకేతుః || * || ఇతి | తతశ్చ " || శ్లో || సపితుః పితృకృ
 తేషుహ్యధికారిోనవిద్యతే | నజీవస్తమతిక్రమ్యకీచ్ఛిద్దద్యాదితిశ్రుతిః || "

ఇతికాత్యాయనవచనమ్ , ఆహితాగ్నికర్తృకపిష్టాన్వాహార్యకశ్రాద్ధేన
 ప్రవర్తతే । తథాచనుమస్తుః — ॥ శ్లో ॥ నజీవపితృకః కుర్యాచ్ఛాన్ధి
 మిష్టిమృతేద్విజః । యేభ్యపవపితాదద్యాతైభ్యః కుర్వీతసాగ్నికః ॥ సా
 గ్నికౌఽపినకుర్వీతజీవతప్రపితామహే ॥ * ॥ ఇతి । ప్రపితామహగ్ర
 హణం పితృపితామహూపేతప్రపితామహప్రదర్శనార్థమ్ । అతపవ
 స్థ్లుః — ॥ వా ॥ పితరిపితామహప్రపితామహేచజీవతనైవదద్యాత్ ॥ * ॥
 ఇతి । సపవ — ॥ వా ॥ పితరిజీవతశ్రాద్ధంకుర్యాత్సర్వేషాంపితాకుర్యా
 తైషాంకుర్యాత్పితరిపితామహేచయేషాం పితామహః ॥ * ॥ ఇతి । పిత్రా
 దిషుద్వయోరైకస్యవామరణేఽపితేనైవోక్తమ్ — ॥ వా ॥ యస్యపితాప్రే
 తస్యైతస్యపిత్రేపిణ్డంనిధాయప్రపితామహోత్పరంద్వాభ్యాం దద్యాత్ ,
 యస్యపితామహఃప్రేతస్యైతస్యైపిణ్డంనిధాయప్రపితామహోత్పరంద్వా
 భ్యాం దద్యాత్ , యస్యపితాప్రపితామహశ్చప్రేతౌస్యాశాం సపిత్రే
 పిణ్డంనిధాయ పితామహోత్పరంద్వాభ్యాం దద్యాత్ ॥ * ॥ ఇతి । పిణ్డపిశ్చ
 యజ్ఞైష్యాహయజ్ఞపార్శ్వకః — ॥ శ్లో ॥ హూనూన్దపితృయజ్ఞస్సాస్య
 జీవేపితరిజానతః । పితరం భోజయిత్వావాపిష్టోనివృణుయాత్సర్వౌ ॥ ఉ
 భాతస్యవ్యతీతాతు జీవేచ్ఛేత్ప్రపితామహః । పిష్టో నివృణుయాత్సర్వౌ
 ర్వాభాజయేత్ప్రపితామహమ్ ॥ * ॥ ఇతి । యమోఽపివిశేషమాహ —
 ॥ శ్లో ॥ పిత్ర్యం జీవపితుర్నోక్తమగ్నోహూమోఽపి పాక్షికః । యేభ్య
 వాపి పితాతేభ్యో దద్యాద్వైతానకర్తృణి ॥ దద్యాతైభ్యఃపరేభ్యస్తు జీవే
 చ్చత్రితయంయది ॥ * ॥ ఇతి । పిత్ర్యమ్ - పిణ్డదానమ్ , వైతానకర్తృణి -
 పిణ్డపితృయజ్ఞైభ్యః । భవిష్యత్పురాణేతు నిషేధఃకృతః — ॥ శ్లో ॥ ప్ర
 త్యక్షమర్చనం శ్రాద్ధే నిషిద్ధం మనురబ్రవీత్ । పిణ్డనిర్వాపణం చాపి మ
 హాపాతకసంవిత్ ॥ * ॥ ఇతి । మనురత్రజ్ఞానవాక్ , మనునాప్రత్య
 యార్చనసోఽక్తత్వాత్ । ఆపస్తంబః — ॥ వా ॥ యదిజీవపితానదద్యా
 దాహూమాతృత్వావిరమేత్ ॥ * ॥ ఇతి । ఆశ్వలాయనస్తు — ॥ వా ॥
 పిష్టానివృణుయాత్సర్వాచీనపాణిః పిత్రేపితామహాయప్రపితామ
 హోన్మౌ తతైతతాసాయేచత్వామన్వితి తస్మైయపేషాం ప్రేతాసుర్నితిశాణ

కారిః ప్రత్యక్షమితరానర్చయే తదర్థత్వాత్, సర్వేభ్యపవ నివృణుయా
దితి తౌల్పలిః క్రియాగుణత్వాత్, అపిజీవాంతరిభ్యః ప్రేరేభ్యపవ ని
వృణుయాదితి గౌతమః క్రియాహ్యర్థకారితా, ఉపాయవిశేషోజీవన్ము
తానాం నపరేభ్యోనధికారాన్నప్రత్యక్షంనజివేభ్యోనివృణుయాన్న
జీవాంతర్హితేభ్యోజుహుయాజ్ఞేవేభ్యస్సర్వహుతం సర్వజీవనే || * ||
ఇతి । ఏషామ్ - పిత్రాదీనాం త్రయాణాం మధ్యే యాయః ప్రేతస్తప్తే ని
వృణుయాత్పిణ్డం దద్యాదితరాంస్తుప్రత్యక్షమర్చయే తదర్థత్వాత్ప్రీత్రా
దితృప్తికరపిణ్డార్థత్వాత్ప్రత్యక్షార్చనసేతి గౌణకారిమతమ్, సర్వ
భ్యఃపిత్రాదిభ్యస్త్రీభ్యోజీవేభ్యః ప్రేతేభ్యశ్చనివృణుయాత్ప్రీ
యాగుణత్వాత్ప్రీయాంప్రతి తేషాం పిత్రాదీనాం గుణభూతత్వాదితి
తౌల్పలిమతమ్, అపిజీవాన్తే పిత్రాదిన్ముత్రిముమధ్యేయోజీవతి తదన్తే ఆ
త్రిభ్యః ప్రేతేభ్యోజీవావ్యవహితేభ్యోనివృణుయాత్ప్రీయాహ్యర్థకా
రితా అధోమరణం తత్ప్రవృత్తితాయతః క్రియేతి గౌతమ మతమ్, ఉ
పాయేత్యాది జీవతాం మృతానాంచ పిణ్డదానే ఉపాయవిశేషో వక్ష్యతఇ
త్యర్థః । అత్రావన్యస్తేషుపక్షేషు తావద్గౌతమ మతం దూషయతి నపరేభ్యఇ
తి, పిత్రాదిభ్యస్త్రీభ్యఃసర్వేభ్యోనివృణుయాదనధికారాత్, “పిత్రే
దదాతిపితామహాయ దదాతిప్రపితామహాయ దదాతి” ఇతిశ్రుతేస్తేభ్యః
పరేషాం పిణ్డదానేనధికార ఆహితాగ్నేరిత్యర్థః, సర్వప్రతిషేధేష్యనధి
కారాదిత్యయమేవహేతుః । గౌణకారిమతం దూషయతి నప్రత్యక్షమితి,
“ప్రేతేభ్యోదద్యాత్” ఇతిశ్రుతేః, “ || శ్లో || ప్రత్యక్షమర్చనం
శ్రాద్ధే నిషిద్ధం మనురబ్రహ్మీత్ ” ఇతిస్తుతేశ్చ । తౌల్పలిమతం దూషయ
తి నజీవేభ్యఇతి । సర్వపత్రానుగతం దూషణమాహ నజీవాంతర్హితేభ్య
ఇతి । అధోపాయవిశేష ఉచ్యతే జుహుయాజ్ఞేవేభ్యఇతి । పిణ్డనిర్వాప
ణమన్త్రేణస్వాహాన్తే నజీవేభ్యోజుహుయాత్ప్రేతేభ్యోనివృణుయా
త్ । సర్వజీవస్తప్తేర్నసర్వేషాం పిణ్డానాం హవనమిత్యర్థః । యథా స్వ
సూత్రమిహవ్యవస్థా .

అమాయాంయోగవిశేషః

అథాన్యాయపరమావాస్యవిషయాశి వచనానిలిఖ్యంతే । విష్ణుపు
రాణే — ॥ శ్లో ॥ అమావాస్యాయదామైత్రవిశాఖాస్వాతియోగినీ ।
శ్రాద్ధేపితృగణస్తృప్తినువాపోత్పత్తవాషికిమ్ ॥ అమావాస్యాయదా
పుష్యేరాద్రాదధర్మేపునర్వసా । ద్వాదశాబ్దంతదాత్మప్తింప్రయాన్తి
పితరోఽర్చితాః ॥ వాసవాజైకపాదృత్పితృగణాంతృప్తిమిచ్ఛతామ్ ।
వారుణచాపరమావాస్యాదేవానామపిదుర్లభా ॥ నవస్త్వత్సమావా
స్యాయదైత్యవనీపతే ॥ * ॥ ఇతి । మైత్రమ్ - అనూరాధానక్షత్రమ్,
రాద్రమ్ - ఆర్ద్రానక్షత్రమ్, వాసవమ్ - ధనిష్ఠానక్షత్రమ్, అజైకపా
దృత్తమ్ - పూర్వాభాద్రపదమ్, వారుణమ్ - శతభిషజ్జక్షత్రమ్ । తత్రై
వ — ॥ శ్లో ॥ మాఘాసితేషశ్చదశీకదాచిదుపైతియోగంయదివారుణ
న । ఋత్యేణకాలస్సవరఃపితృగణాంతహ్యలపుజ్యైన్యపలభ్యతేఽసా ॥
గృహేన్తికేచిత్పితరకదానువహామఘాతృప్తినువాప్యభూయః । మాఘా
సితేశుభతీర్థతోయైర్వాస్యామతృప్తింతనయాదిదత్తైః ॥ కాలేధనిష్ఠా
యది నామతస్మైభవెత్తుభూపాలతదాపితృభ్యః । దత్తంజలానన్తంప్ర
దదాతిత్మప్తింవహాయంతంతకులజ్జేర్షునుషేః ॥ * ॥ ఇతి । తస్మిన్దా
లే - మాఘాసితేషశ్చదశ్యామిత్యర్థః । మహాభారతేఽపి — ॥ శ్లో ॥
తత్రైవచెద్భాద్రపదస్తుపూర్వః కాలేతదాయత్క్రియతేపితృభ్యః ।
శ్రాద్ధంపరాంతృప్తిముపేత్యతేనయుగానహస్రంపితరస్త్వపన్తి ॥ * ॥
ఇతి । తత్రైవ - మాఘాసితేషశ్చదశ్యామిత్యర్థః । మహాభారతపవ —
॥ శ్లో ॥ శ్రవణాశ్విధనిష్ఠార్ద్రానాగదైవతమావతేత్ । రవివారయుతామా
యాంవ్యతీపాతస్సూచ్యతే ॥ వ్యతీపాతాఖ్యయోగోఽయంశతారగ్ర
హసన్నిభః । అమార్గపాతశ్రవణైర్మృతాచేత్సువ్యమాఘయోః ॥ అర్ధో
దయస్సవిజ్ఞేయఃకోటిసూర్యగ్రహైస్సమః । సౌమ్యవారేణయోగోయం
మహాదయఇతిస్మృతః ॥ * ॥ ఇతి । అర్కః - ఆదిత్యవారః, పాతః -
వ్యతీపాతః । సంగ్రహే — ॥ శ్లో ॥ పాతస్యాంతఃపూర్వపాదస్త్యమా
యాశ్చౌగ్రణామధ్యంభాసగరసోదయశ్చ । భానోర్వారేత్వేషచార్ధో

దయస్సయితౌస్మ్యేవారేతంసుహృత్సూహృః ॥ * ॥ ఇతి । పషః -
 భానువారః , అమావాస్యతిథిర్వా , నతుభాసురొదయమాత్రమ్ , పూ-
 ర్వోక్తభారతవచనాద్భాసురొదయసమయే ఏతాదృశయోగశ్చేద్విశే-
 షః , ఉదయానస్తరమచేదపి భారతవచనానురోధేన యోగేఅర్థోదయ-
 పవ । వ్యాసః — ॥ శ్లో ॥ అమావైసోమవారేణ రవివారేణ సప్తమి । చ-
 తుర్థీభౌమవారేణ విషు వైసన్ద్యశంఫలమ్ ॥ * ॥ ఇతి । శ్చోఽపి —
 ॥ శ్లో ॥ అమావాస్యతుసోమేన సప్తమిభానునాసహ । చతుర్థీభూమిపుత్రే-
 ణ సోమపుత్రేణచాప్తమి ॥ చతస్రస్త్రిధయస్తైరాసున్యగ్రహణసన్ని-
 భాః ॥ * ॥ ఇతి । కాలాదర్శ్యే సంగృహ్యేషామక్షమ్ — ॥ శ్లో ॥ మైత్రే-
 నాగ్నిస్వాతియుక్తే దశైశ్రాద్ధం కిరోతియః । ప్రీతిం పితౄణామాద-
 ధ్యాత్వాన్లలభ్యానుష్ఠవాషిఃకీమ్ ॥ ఆదిత్యపుష్యరౌద్రక్షయ్యైర్దశో-
 యదాతదా । శ్రాద్ధదఃప్రీతిమాదధ్యాత్వీత్యణాం ద్వాదశాబ్దికీమ్ ॥ వా-
 రుణాజైకపాదృక్షవాసవైర్యద్యమాయుతా । తదాచశ్రాద్ధకృద్దాత్మి-
 త్యాణాం తృప్తిముత్తమామ్ ॥ పూర్వభాద్రపదం ప్రాప్తామాఘ్యమాశ్రా-
 ద్దదోనరః । యాగసాహస్రికీంతృప్తిం పితౄణాముపకల్పయేత్ ॥ వాసవే-
 నయదాయుక్తా సైవాప్యానున్నమమ్బువా । దక్షం వర్షాయుతంప్రీతిం ప-
 త్యాణాం జనయేద్ధ్రువమ్ ॥ రవివారసమేతాయామమాయాం యదివా-
 సవమ్ । వైష్ణవం రౌద్రమాహేయమాశ్వినంచభవేమమ ॥ యస్మాద్వ్యతి-
 పాతయోగశ్శతార్కగ్రహసన్నిభః । అర్కశ్రుతివ్యతీపాశాయుక్తామా-
 పుష్యమాఘయోః ॥ అసావధోదయోయోగః కోట్యర్కగ్రహసన్నిభః ।
 సోమవారయుతోదర్కసున్యగ్రహణసన్నిభః ॥ * ॥ ఇతి । స్మృత్యన్త-
 రే — ॥ శ్లో ॥ అమాసోమేనభౌమేన గురుణావాయుతాయది । సాతిధిః
 పుసులానామసూర్యగ్రహణసన్నిభా ॥ * ॥ ఇతి । ఇశ్యమావాస్యనిర్ణయః ।

— శ్రీ అష్టకాశ్రాద్ధనిరూపణమ్ శ్రీ —

అధాష్టకాః , తాత్పత్రః , చూర్ణశీర్షాది మాసవతుష్టయాపరప-
 ట్నాష్టమ్యుః । తదాచశౌనకః — ॥ వా ॥ హేమస్తశిశిరయోశ్చతుర్ణా-
 మపరపట్నాణామష్టమీష్వష్టకాః ॥ * ॥ ఇతి । అత్రవిశేషమాహవిష్ణుః —

॥ వా ॥ అష్టకాస్త్రిస్తోఽష్టమ్యోఽనష్టకాఃపూర్వదుఃప్రోక్తపదే హే
మస్తశిరయోరపరపక్షేషు ॥ * ॥ ఇతి । అనష్టకాః - నవమ్యః , పూ
ర్వదుః - సప్తమ్యః । కాలాదశేఽపి — ॥ శ్లో ॥ మార్గశీషేఽచ పా
షేచ మాఘే ప్రాప్తేచ ఫాల్గునే । కృష్ణపక్షేషు పూర్వదుఃసప్తకమ్యంత
ధాఽష్టమీ ॥ ఇతి తిస్తోఽష్టకాస్తాసు శ్రాద్ధం కుర్వీత పార్వణమ్ ॥ * ॥ ఇతి ।
అత్ర పార్వణోక్త్యా పితౄణాదీనాం త్రయాణాముద్దేశ్యత్వమ్ , “ అష్ట
కాసు చ వృట్టాచ ” ఇతి పూర్వోక్తవచనైన మాత్రాదీనామపి తిస్యాణా
ముద్దేశ్యత్వమ్ । తథాచ పితౄమేధసారే — ॥ వా ॥ అష్టకాస్వప్తావిప్రా
ద్వౌవిప్రా విశ్వేదేవౌ పితౄదయస్త్రయో మాతౄదయస్త్రీసుః ॥ * ॥
ఇతి । “ ॥ శ్లో ॥ పితరోయత్ర పూజ్యంతే తత్ర చూడామహాఅపి ” ఇతి వచ
నాన్తా తామహాదీనామపి త్రయవకోవా ఇతి కేచిత్ , తన్న , అష్టానామే
వవిధానాత్ । ఆసప్తమ్యః — ॥ వా ॥ తమష్టధాకృత్వా బ్రాహ్మణేభ్య
ఉపహరతి ॥ * ॥ ఇతి । తాత్పర్యదర్శనే వ్యాఖ్యాతమేతత్ — ॥ వా ॥
అష్టధాకృత్వే త్యప్తభ్యోబ్రాహ్మణేభ్య ఇతి విధాతుమ్ , తెనేహ బ్రాహ్మ
ణైకత్వబాధః ॥ * ॥ ఇతి । యత్వా సప్తమేచ్ఛనోక్తమ్ — ॥ వా ॥ యా
మాఘ్యః పౌణమాసాః ఉపరిష్టాద్వ్యష్టకాఽసాః షష్టమీ జ్యేష్ఠయా స
మృభ్యతే తామేకాష్టకేత్యాచక్షతే ॥ * ॥ ఇతి । ద్వ్యష్టకా - కృష్ణపక్ష
ఇత్యర్థః । ఏతత్ , అపూచం చతుశ్శరావమిత్యాదేర్వక్ష్యమాణప్రయో
గస్యామాఘకృష్ణాష్టమ్యామేవ ప్రాసణార్థం నష్టష్టకాస్తరానష్టకాః
నిరాసార్థమ్ । తథాచ తెనైవోక్తమ్ — ॥ వా ॥ శ్వోభూతేఽనష్టకాత
స్యామాసి శ్రాద్దేన కల్పోవ్యాఖ్యాతః ॥ * ॥ ఇతి । ఆశ్వలాయనః —
॥ శ్లో ॥ హేమస్తశిరయోర్వస్తు చతుర్ణామపి సత్తమైః । సమధౌరష్టకా కా
ర్యా కృష్ణానామష్టమీషుచ ॥ * ॥ బోధాయనోఽపి — ॥ వా ॥ ఉపరిష్టా
న్తాఘ్యః పౌణమాసాః అపరపక్షస్య సప్తమ్యాః షష్టమ్యాం నవమ్యామితి
క్రియేతాపి వాష్టమ్యామేవ ॥ * ॥ ఇతి । ఏతచ్ఛాష్టకాశ్రాద్ధం నిత్యమ్ ,
“ ॥ శ్లో ॥ అమావాస్యవర్జితపాతపౌర్ణమాసవ్యష్టకాసుచ । విద్వాంశ్శ్రా
ద్ధమకుర్వాణః ప్రాయశ్చిత్తీయతేహిసః ॥ ” ఇతి పితామహస్మరణాత్ ।

తథాచానుకల్పమాహాశ్వలాయనః — || వా || అప్యనడుశాయవ
సమాహరేదగ్ని నావాకక్షముపోషేదేషాఽష్ట కేతి, నత్వేవానష్టకస్సన్య
త్ || * || ఇతి | స్పృత్యన్తరేఽపి — || వా || అపివాఽనూచానేభ్యఉద
కుష్ఠమాహరేదపివా శ్రాద్ధమున్త్రా నదీయాతనత్వేవానష్టకస్సన్యత్ || * ||
ఇతి | ఆశ్వలాయనస్మృతౌ — || శ్లో || తిలోదకం ప్రదాతవ్యం నిర్ధనేనాతి
భక్తితః | అష్టకాశ్రాద్ధసిద్ధ్యర్థం పోష్టపన్నాఘమాసయోః || అష్టకాం
యేనకుర్వన్తి స్వశక్త్యామాసయోస్తయోః | అన్యాయాం మధ్యమా
యాంవా సితాష్టమ్యాం యతాత్మనా || తేవిరూపాదరిద్రాశ్చ భవిష్య
న్తి భవే భవే || * || ఇతి .

— శ్రీ మహాలయశ్రాద్ధనిరూపణమ్ ౯ —

అథమహాలయశ్రాద్ధం నిరూప్యతే, తత్రవృద్ధమనుః — || శ్లో ||
నభసస్యాపరః పక్షాయత్రకన్యాం ప్రజేద్రవిః | సమహాలయసంజ్ఞస్సన్యగ్దజ
చ్ఛాయాహ్వయస్తథా || * || ఇతి | మారగ్జ్ఞేయః — || శ్లో || కన్యాగతేన
పితరి దినాని దశపంచ | పార్వణేనైవవిధినాతశ్రశ్రాద్ధం ఓధీయేతే || ప్ర
తిపద్ధనలాభాయద్వితీయాహిప్రజాప్రదా | వరాధినాంతృతీయాచచతుర్థీశ
శ్రునాశినీ || శ్రీయంప్రాప్తోతిపంచమ్యాం షష్ఠ్యాంపూజోభవేన్నరః |
గణాధిపశ్యం సత్తమ్యాసుష్టమ్యాం బుద్ధిముత్తమామ్ || స్త్రియోనవమ్యాం
పాప్రాప్తోతి దశమ్యాపూర్ణకామశా | వేదాంస్తథాఽఽఘ్నయాత్సర్వానై
కాదశ్యాంక్రియాపరః || ద్వాదశ్యాంహేమలాభంచప్రాప్తోతిపితృపూజ
కః | ప్రజాంమేధాంపశూకపుష్టిం స్వాతన్త్ర్యింపృద్ధిముత్తమామ్ || దీర్ఘ
మాయురధైశ్వర్యంకుర్వాణస్తత్రయోదశీమ్ | అవాప్తోతినసన్దేహశ్శ్రా
ద్ధంశ్రాద్ధపరోనరః || యువానఃపితరోయస్య మృతాశ్శస్త్రైఃపైఃపైహతాః |
తేనకార్యంచతుర్దశ్యాంతేషాంవృద్ధిమభీషతా || శ్రాద్ధంకుర్వన్నమావా
స్యమన్నేనపురుషశ్శుచిః | సర్వానామానవాప్తోతి స్వర్గంవాఽత్యస్త
మశ్నుతే || * || ఇతి | యత్తు శాట్యాయనోక్తమ్ — || శ్లో || నభస్యస్యాప
రేవత్వేఽధిపోదశకంతుతత్ | కన్యాస్థారాన్విశంచేతస్సృత్యకాలశ్రా
ద్ధకర్తృణి || * || ఇతితత్, ఆశ్వయుక్కుక్షప్రతిపదాసహ నభస్యాపరపక్షస్య

షాడశత్వాభిప్రాయేణ, తపాపిక్షీణవస్త్రీత్వావిశేషేణావరపత్రానుప్ర
 వేశసమ్భవాత్ । తదాహదేవలః — ॥ శ్లో ॥ అహమ్నోడశకంయత్తుశుక్లవ్ర
 తపదాసహ । చస్త్రీక్షయావిశేషేణసాపిదర్శాత్తికాన్మృతా ॥ * ॥ ఇతి ।
 కాలాదర్శేఽపి — ॥ శ్లో ॥ నభస్యస్యాపరఃపక్షశుక్లప్రతిపదాసహ । మ
 హాలయ ఇతిప్రాక్తోగజచ్ఛాయాహ్వయస్తథా ॥ * ॥ ఇతి । శ్లోకగౌత
 మః — ॥ శ్లో ॥ కన్యాగతేనవితరియాన్యహానితుషోడశ । క్రతుభిస్తానితు
 ల్యానిసమ్పూర్ణపరదక్షిణైః ॥ * ॥ ఇతి । అత్రపశ్చదశదివసషోడశదివసవిధ్యో
 ర్విహీయవఃపద్వికల్ప ఇతి మాధవీయేఽభిహితమ్ । నభస్యాపరపక్షస్యక
 న్యాస్థారాగ్నితత్వేన ప్రశస్తతరత్వముచ్యతే, తదభావేఽపి తస్యప్ర
 శస్తత్వాత్ । తదాహజాబాలిః — ॥ శ్లో ॥ ఆగతేఽపిరవౌకన్యాంశ్రా
 ద్ధంకుర్వీతసర్వదా । ఆషాఢ్యాఃపశ్చమఃపక్షః ప్రశస్తఃపితృకర్తృసు । పు
 త్రానాయుస్తథాఽఽరోగ్యమైశ్వర్యమతులంతథా । ప్రాప్తోఽపశ్చమే
 దత్వాశ్రాద్ధం కామాన్స్తథావగా ॥ * ॥ ఇతి । బృహన్నుః — ॥ శ్లో ॥
 ఆషాఢీమవిధింకృత్వాపశ్చమంపక్షమాశ్రితాః । కాక్ష్యన్తిపతరఃక్షిప్తౌఅ
 న్ననుప్యన్వహంజలమ్ ॥ శస్తాజ్జత్రైవదాతవ్యందత్తమన్యత్రనిష్ఫలమ్ ।
 ఆషాఢీమవిధింకృత్వా యఃపక్షఃపశ్చమోభవేత్ ॥ తత్రశ్రాద్ధంప్రకుర్వీ
 తకన్యాస్థారాగ్భవేన్నవా ॥ * ॥ ఇతి । జాతుకర్ణిశ్చ — ॥ శ్లో ॥ వై
 ర్యోగికిఃపిహ్యేవాపక్షోవైపశ్చమఃస్తృతః । తస్మిన్హుతంహవిర్జతం
 పితౄణామక్షయంభవేత్ ॥ * ॥ ఇతి । కాత్యుః — ॥ శ్లో ॥ ఉత్తిరా
 హస్తచిత్రాసుకన్యాయాంభాస్వతిస్థితే । కృష్ణపక్షోగజచ్ఛాయాసమా
 నఃపితృకర్తృసు ॥ పార్వణస్యావృతామర్వాదక్రథశ్శాశ్రీధమత్వరః ॥ * ॥
 ఇతి । ఆవృతా - ప్రకారేణ । ఆదిత్యపురాణే — ॥ శ్లో ॥ పత్రాస్తరేఽపి
 కన్యాస్థారవాశ్రాద్ధంప్రశస్యతే । కన్యాగతేపశ్చమేతువిశేషజ్ఞేవ
 కారయేత్ ॥ * ॥ ఇతి । శాట్యాయనిః — ॥ శ్లో ॥ పుణ్యఃకన్యాగత
 సూర్యః పుణ్యఃపక్షశ్చపశ్చమః । కన్యాస్థారాగ్నితఃపక్షస్సోఽత్య
 న్తంపుణ్యఉచ్యతే ॥ * ॥ ఇతి । ఆదిమధ్యావసానేషు యత్రక్వచనక
 న్యాస్థారాగ్నితత్వేన కృత్సుఃపక్షఃపూజ్యఇత్యర్థః । అత ఏవకాష్ఠా

జనిః — || స్తో || ఆహమధ్యేనసానేవా యత్రకన్యాంప్రజేద్రవిః । స
పక్షస్సకలఃపూజ్యశ్శ్రాద్ధమోదతకంప్రతి || * || ఇతి । కాలాదర్కేపి —
|| స్తో || రవేకన్యాతతేన పక్షోయం పూజ్యఇవ్యతే । ఆదావేవాస్త
రస్తేవా శస్త్రకన్యాతేరవా || * || ఇతి । పితృమేధసారే — || వా || సిం
హోస్త కృష్ణపక్షస్యాహమధ్యేనైవా కన్యారూసజ్జామె కృష్ణః ప
క్షోమహాలయే ప్రశస్తః, పశ్చిమ్యాది దశమ్యాద్యష్టమ్యాదివాదర్శాంతం
కృచిద్దినేవా యథాశక్తిమహాలయశ్రాద్ధం కుర్యాత్ || * || ఇతి । ప్రతి
పదాది దర్శాంతం శుక్లప్రతిపదాంతంవాశ్రాద్ధం కతుఃమశక్తశ్చేత్పశ్చిమ్యా
ది దర్శాంతమష్టమ్యాది దర్శాంతం దశమ్యాది దర్శాంతంవా చతుర్థ్యాఽఽ
ర్థ్వమనిషిద్ధే ఏకస్మిన్దినేవా యథాశక్తి కుర్యాదిత్యర్థః । తదాహ గౌత
మః — || వా || అపరపక్షేశ్రాద్ధం పితృభోవదద్యాత్పశ్చిమ్యాదిదర్శా
ంతమష్టమ్యాది సర్వస్మిన్వా || * || ఇతి । బ్రహ్మణ్ణిపురాణే — || స్తో ||
నభస్యకృష్ణ పక్షేతు శ్రాద్ధంకుర్యాద్దినేదినే । త్రిభాగపక్షహీనంవాత్రిభా
గంచార్థమేవవా || * || ఇతి । పశ్చిమ్యాది దశమ్యాద్యష్టమ్యాదివేత్యర్థః । త
థాచకాలాదర్కే — || స్తో || పక్షాద్యాదివదర్శాంతం పశ్చిమ్యాది ది
గాదిచ । అష్టమ్యాది యథాశక్తి కుర్యాదాపరపక్షికమ్ || * || ఇతి । పక్షా
దిః - ప్రతిపత్, దిగాది - దశమ్యాది । అత్ర సర్వత్రదర్శాంతమితి సం
బధ్యతే । కాత్యాయనః — || వా || అపరపక్షేశ్రాద్ధంకుర్వీతోర్ధ్వం చ
తుర్థ్యాయదహస్సంపద్యతే సప్తమ్యాఽర్థ్వం యదహస్సంపద్యతే ఋతే
చతుర్దశీం శాకేనాప్యపరపక్షం నాతిక్రామేత్ || * || ఇతి । చతుర్థ్యాసప్త
మ్యావా ఽర్థ్వం యస్మిన్నహనిద్రవ్యాది సంపద్యతేతస్మిన్నేవ కుర్యా
దిత్యర్థః । అనేన ఏకస్మిన్నహనిశ్రాద్ధంకుర్యాదిత్యుక్తంభవతి । తథాచగౌ
తమః — || వా || సర్వస్మిన్వాప్రవ్యాదేస్సంభవేవా కాలనియచుశ్చ
క్తితః || * || ఇతి । నాగరఖణ్డేపి — || స్తో || అషాఢ్యాఃపశ్చిమేపక్షే
కన్యాసంస్థేదివాకరే । యోవైశ్రాద్ధం నరఃకుర్యా దేకస్మిన్నపి వాసరే॥
తస్యసంవత్సరం యావత్ప్రప్తాస్సన్యః పితరోధృచమ్ || * || ఇతి । వసి
ష్ఠః — || వా || ఽర్థ్వం చతుర్థ్యాః పితృభోవదద్యాత్ || * || ఇతి । మ

నురపి — || శ్లో || కృష్ణ పక్షే దశమ్యాదౌ వర్జయిత్వా చతుర్దశీమ్ । శ్రా
ద్ధైప్రశస్తాస్తిధయోయధే తానతథేతరాః ॥ * || ఇతి । పక్షమహాలయే నైవ
చతుర్దశ్యాదివర్జయమ్ , “ || శ్లో || నభస్యకృష్ణ పక్షేతు శ్రాద్ధంకుర్యాద్దినే
దినే । నైవనద్వాది వర్జ్యంస్యాన్యైవవర్జ్య చతుర్దశీ ॥ ” ఇతి కాష్ఠాజని
స్మరణాత్ । అతపవమాధవీయేభిహితమ్ — “ || శ్లో || ప్రతిపత్ప్రభృతి
ష్వేకాం వర్జయిత్వాచతుర్దశీమ్ । శస్త్రైణతుహతాయైవై తేభ్యస్తత్ర
ప్రదీయతే ॥ ” ఇతియాజ్ఞవల్క్యవచనం పశ్చిమ్యాదిపక్షవిషయమ్ , అన్య
థా కాష్ఠాజనివచనస్యానర్థకత్వం ప్రసజ్యేత ॥ * || ఇతి । తథాకాలాదర్శే
|| శ్లో || ముక్త్యాద్యపక్షం నద్వాది వర్జ్యమాహుమహుమయః ॥ * || ఇ
తి । ప్రతిపదాది దర్శాంతపక్షాద్యః , తంముక్త్యా అనేయమ పక్షేషు నద్వా
శుక్రవార చతుర్దశ్యాది వజ్రానీయమాహురిత్యధః । “ అపరపక్షేయ
దహస్సంపద్యేతామావాస్యాం విశేషేణ ” ఇతివచనాద్యదామావా
స్యాం సకృత్సహాలయఃక్రియతే , యదాపక్షమహాలయాదిక్రియతే
తదామావాస్యాశ్రాద్ధం పృథగేవకార్యమ్ , “ || శ్లో || ఆర్దికం ప్రధమం
కుర్యాన్తా సికంతు తతఃవరమ్ । దర్శశ్రాద్ధం తృతీయంస్యాచ్ఛతుర్థాస్తు
మహాలయః ॥ ” ఇత్యేకస్మిన్దినే దర్శమహాలయశ్రాద్ధయోః పారా
పర్యాదైవతాభేదాచ్చ । తచ్చపక్ష్యతే చర్దికాయామ్ — || వా ||
యదైకస్మిన్నమాని తదాపృథగేవామావాస్యాశ్రాద్ధంకార్యమ్ , “ || శ్లో || అ
మావాస్యాప్రకావృద్ధిః కృష్ణ పక్షోఽయనద్వయమ్ । ” ఇతి పృథగుపా
దానాత్ । అత్యంతైర్గచ్ఛిదుక్తమమావాస్యాశ్రాద్ధమాపరపక్షికేణశ్రా
ద్ధేన వికల్ప్యతఇతి తదపాస్తమ్ ॥ * || ఇతి । తదేవమ్ , కృత్సహాలయః
పక్షఃపశ్చిమ్యాదిదర్శాంతః అప్తమ్యాదిదర్శాంతః దశమ్యాదిదర్శాంతః పశ్చి
మీదర్శయోర్మధ్యే అనిషిద్ధమేకంవాదినం మహాలయశ్రాద్ధకాలః । అత్రా
ప్యసామర్థ్యేపశ్చిమపక్ష స్య పశ్చిమీమారభ్యానంతరపక్ష పశ్చిమీపర్యంతా
సు తిథిష్వనిషిద్ధాయామెకస్యాతిథౌ యథాసమ్భవం గృహీ శ్రాద్ధం
కుర్యాత్ । తదాహ యమః — || శ్లో || హంసేపమాసుకన్యాన్యైశా
కేనాపిగృహేవసన్ । పశ్చిమ్యోరంతరేదద్యాదుభయోరపిపక్షయోః ॥ * ||

ఇతి । అత్రావ్యశక్త్యాశ్రాద్ధాకరణే యావత్కన్యాశాసూర్యప్రియతి
తావచ్ఛ్రాద్ధం దద్యాత్ , తత్రావ్యకరణే యావద్వృశ్చికదర్శనమితి ।
తదాహసుమన్తుః — ॥ శ్లో ॥ కన్యాశాసౌ మహారాజ యావత్ప్రియేద్విభా
వనుః । తస్మాత్కాలాద్భవేద్దేయం వృశ్చికం యావదాగతమ్ ॥ యేయం
దీపావలీరాజా భ్యతా పశ్చిదశీ భువి । తస్మాం దద్యాన్నచేన్ద్రతం పి
త్యశాన్తవై మహాలయే ॥ * ॥ ఇతి । పురాణైఽపి — ॥ శ్లో ॥ ప్రేతప
క్షంప్రతీక్షనై గురువాఞ్ఞాసమన్వితాః । ప్రేతపక్షేవ్యతిక్రాంతై యావ
త్కన్యాగణారవిః ॥ తతస్తులాగతేప్యేతే సూర్యేవాఞ్ఞాన్విపార్థివ । తస్మి
పివ్యతిక్రాంతై కాలేవృశ్చికగేరవా ॥ నిరాశాఃపితరోదీనాస్తతోయాన్తి ని
జాలయమ్ ॥ * ॥ ఇతి । మాధవీయే — ॥ శ్లో ॥ కన్యాగతేనపితరోపితరో
యాన్తివైసుతాః । శూన్యాప్రేతపురీసర్వా యావద్వృశ్చికదర్శనమ్ ॥
తతోవృశ్చికసంప్రాప్తా నిరాశాఃపితరోగతాః । పునస్స్వభవనంయాన్తి శా
పందత్వాసుదారుణమ్ ॥ * ॥ ఇతి । కాష్ఠాజనిః — ॥ శ్లో ॥ హస్తక్షణ్ఢై
దినకరే ప్రేతరాజస్యశాసనాత్ । తావత్ప్రేతపురీశూన్యా యావద్వృ
శ్చికదర్శనమ్ ॥ వృశ్చికే సమనుప్రాప్తై పితరోదైవతైస్సహ । నిశ్చస్యప్ర
తిగచ్ఛన్తి శాపందత్వాసుదారుణమ్ ॥ * ॥ ఇతి । గార్గ్యః — ॥ శ్లో ॥ సూ
ర్యేకన్యాగతేశ్రాద్ధం యోనకుర్యాద్భృహశ్రమీ । ధనం పుత్రాఃకుతస్తస్య
పితృనిశ్వాసపీడనాత్ ॥ * ॥ ఇతి । ఆదిత్యపురాణైఽపి — ॥ శ్లో ॥ ప్రా
వృవ్యుతాయమః ప్రేతాపిశ్యాంశ్చాధయమాలయాత్ । వినర్జయిత్వా
మానుష్యైకృత్వాశూన్యంస్వకంపురమ్ ॥ తుథార్తాస్సంస్తరన్తశ్చమఘ్న
తంతు స్వయంకృతమ్ । కాఙ్క్షంతఃపుత్రపౌత్రేభ్యఃపాయసంమధుసంయు
తమ్ ॥ తస్మాత్తాంస్తత్ర విధినా తర్పయేత్పాపాయసేనతు । మధ్వాజ్యతిలమి
శ్రేణ తథాశీతేనచామ్భసా ॥ గ్రాసమాశ్రంపరగృహోదన్నం యః ప్రా
పున్యాన్నరః ॥ భైక్షమాశ్రేణయః ప్రాణాన్సన్ధారయతివాన్వయమ్ ॥
యోవాసంపర్థయే ద్వేహం ప్రత్యహంస్వాత్మవిక్రయాత్ ॥ శ్రాద్ధం తేనా
పికర్తవ్యం తైస్సైర్ద్రివ్యైస్సుసజ్జితైః ॥ * ॥ ఇతి । యమాలయాద్విసర్జ
యిత్వాస్వకంపురంశూన్యంకృత్వా మనుష్యలోకే పితౄణాం వాసయతీతి

యోజనా, పాయసంకాశ్చ నైః పితరస్తప్తస్తీత్యధ్యాహారః । విశేషమాహ
కాలాదర్మకారః — ॥ శ్లో ॥ అస్మిన్యాభరణీపాతు మహాభరణీరుచ్యతే ।
త్రయోదశీగజచ్ఛాయాగయామధ్యాష్టమీతచ ॥ అనుశ్రాద్ధం గయాశ్రా
ద్ధసమమాహుర్మహామయః ॥ * ॥ ఇతి । అస్మిన్ - మహాలయపక్ష ఇత్య
ర్థః । తథామత్స్యపురాణే — ॥ శ్లో ॥ భరణీపితృపత్నేతు మహాపరికీర్తి
తా । అస్యాం శ్రాద్ధం కృతం యేన సగయాశ్రాద్ధకృద్భవేత్ ॥ * ॥ ఇ
తి । బ్రహ్మణ్ణపురాణే — ॥ శ్లో ॥ ఆహార్యాః పశ్చిమేపత్నే గయామధ్యా
ష్టమీస్తృతా । త్రయోదశీగజచ్ఛాయాగయాతుల్యాతుపైతృకే ॥ * ॥ ఇ
తి । హేమాద్రా — ॥ శ్లో ॥ అమాపాతేభరణ్యాంచ ద్వాదశ్యాంపక్ష
మధ్యగే । తథాతిధించనక్షత్రం వారంచ నవిశోధయేత్ ॥ * ॥ ఇతి । తత్ర
వజ్జాన్యాహగార్హః — ॥ శ్లో ॥ నన్దాయాం భార్గవదినే త్రయోదశ్యాం
త్రిజన్మ ని । ఏషు శ్రాద్ధం నకుర్వీత గృహీపుత్రధనక్షయాత్ ॥ * ॥ ఇతి ।
త్రయాణాంజన్మని - బ్రాహ్మకర్తుస్తత్పత్నీః జ్యేష్ఠపుత్రస్యచ జన్మనక్ష
త్రే, నకుర్యాదితి కైశిచిద్వాప్యభివ్రాతమ్ । తథాస్తృత్యస్తరే — ॥ శ్లో ॥
కర్తుశ్చపుత్రనారాణాం జన్మక్షాణీచవర్ణయేత్ । విషదిప్రత్యరేచైవ వ
ధే చద్వాష్టమేతథా ॥ వైనాశికేతదంశేచ శ్రాద్ధకర్తుప్రశస్యతే ॥ * ॥
ఇతి । సంగ్రహేఽపి — ॥ శ్లో ॥ వర్జ్యం పాణ్డ మథాన్యనాతనయయోర్జన్మ
త్రయంచాత్మనః ॥ * ॥ ఇతి । వృద్ధగర్భోఽపి — ॥ శ్లో ॥ ప్రాజాప
త్యేచ పాణ్డేచ పితృత్యే భార్గవేతథా । యస్తుశ్రాద్ధం ప్రకుర్వీత తస్య
పుత్రోవివశ్యతి ॥ * ॥ ఇతి । ప్రాజాపత్యమ్ - రోహిణీ, పాణ్డమ్ - రేవ
తీ, పితృత్యమ్ - మఘానక్షత్రమ్ । యత్పుత్రహన్త నువచనమ్ —
“ ॥ శ్లో ॥ రేవత్యాదిమజన్మత్యే స్వాత్యవైశుయదాశశీ । అర్కే నభ
స్యకన్యాన్ధై శ్రాద్ధకర్తుప్రకీర్తితమ్ ॥ ” ఇతితద్విశేషపదనేన భాధిత
త్వాద్రేవరోహిణీమఘావ్యతిరిక్తవిషయమ్ । కాలాదర్మే — ॥ శ్లో ॥
సనన్దాసుభృగోర్వారే రోహిణ్యాంచ త్రిజన్మసు । రేవత్యాంచ మఘా
యాంచ కుర్యాదాపరపక్షికమ్ ॥ * ॥ ఇతి । స్మృత్యన్తరే — ॥ శ్లో ॥ అపు
త్రోఽంగైకశ్చైవ విధవాబ్రహ్మచారిణః । దశేమహాలయంకుర్యుపుత్ర

వాన్వర్జయేన్మహీ || * || ఇతి । గార్గ్యః — || శ్లో || మఘాసుకుర్వత
 శ్శ్రాద్ధం జ్యేష్ఠపుత్రావినశ్యతి || * || ఇతి । కాష్ఠాజనిస్తు — || శ్లో || ఋ
 తేనైమితి కంశ్రాద్ధం కామ్యం యత్తునమాదినే । కుర్యాత్తజ్యేష్ఠపుత్రస్య
 నాశస్సృదితినిశ్చితమ్ || * || ఇతి । అగ్నిరాఅపి — || శ్లో || త్రయోద
 శ్యాం కృష్ణపక్షే యశ్శ్రాద్ధం కురుతేనరః । పశ్చాత్వం తస్యజానీయా
 జ్యేష్ఠపుత్రస్యనిశ్చితమ్ || * || ఇతి । అత్ర త్రయోదశ్యాంనిషేధః కేవ
 లపితృవర్గశ్రాద్ధవిషయః । తథాచ కాష్ఠాజనిః — || శ్లో || శ్రాద్ధంతు నై
 కవర్గస్య త్రయోదశ్యాముపక్రమేత్ । అతృప్తాస్త్రయేచస్యః ప్రజాం
 హింసన్తి తెఽగ్రజామ్ || * || ఇతి । స్మృత్యస్తరేఽపి — || శ్లో || ఇచ్ఛే
 త్రయోదశీశ్రాద్ధం పుత్రవాన్వస్సతాయుషః । ఏకస్యైవతునోదద్యా
 త్పర్వణంససమాచరేత్ || * || ఇతి । యఃపుత్రవాన్ సతాయుషోరభి
 వృద్ధిమిచ్ఛేత్సఏకస్య ఏకవర్గస్య శ్రాద్ధం నోదద్యాత్ , అపితుమాతామ
 హవగ్నోద్దేశేనాపి పార్వణంసమాచరేత్సృగ్ధః । అత్రాక్షిప్యసమాహితం
 మాధవీయ — || వా || నను కేవల పితృవర్గోద్దేశేన శ్రాద్ధప్రాప్తా స
 త్యాం తన్నిషేధోయుక్తః , “ పితరోయత్రపూజ్యవై తత్రమాతామహా
 అపి ” ఇతి ధౌమ్యవచనేన కేవలేకవగ్నోద్దేశేన శ్రాద్ధనిషేధాత్పా
 ప్తిరవనాస్తి , అతోనైవం వ్యవస్థాయుక్తా , మైవమ్ , సత్యామపి ధౌమ్య
 స్మృతౌ వ్యామోహాదినా ప్రాప్తస్యైకవర్గశ్రాద్ధస్యనిషేధాత్ , యథా
 రాగప్రాప్తస్యకలజ్జభక్షణస్య “ నకలజ్జం భక్షయేత్ ” ఇతినిషేధః || * ||
 ఇతి । తస్మాదేకవగ్నోద్దేశేన శ్రాద్ధం నకతావ్యమ్ , వర్గద్వయోద్దేశేనతు
 శ్రాద్ధం తత్రప్రశస్తమ్ । వర్గద్వయోద్దేశేనాపి కేవలత్రయోదశ్యాం కే
 వలమఘాయాంవా శ్రాద్ధం నకర్తవ్యమితి చద్భిరీకా మాధవీయాదౌ నిర్ణీ
 తమ్ , కాలాదర్కపితృమేధసారయోస్తు కేవలత్రయోదశ్యామపి వర్గద్వ
 యోద్దేశేన శ్రాద్ధం ప్రశస్తమిత్యుక్తమ్ । తథాచవృద్ధగార్గ్యః — || శ్లో ||
 సభస్యాపరపత్యేయా తిథిస్సృస్తుత్రయోదశీ । గజచ్ఛాయేతిసాహోక్తౌ
 పితృణాం తృప్తికారిణీ || * || ఇతి । మహాభారతేఽపి — || శ్లో ||
 జ్ఞాతీనాంతు భవేచ్ఛ్రీః కుర్వం శ్శ్రాద్ధం త్రయోదశీమ్ । నావ

శ్యంతుయువానోఽస్య ప్రమీయన్తై నరాగృహే ॥ * ॥ ఇతి । శ్లోః —
 ॥ శ్లో ॥ ప్రాప్తపద్యామతీతాయాం మఘాయుక్తాం త్రయోదశీమ్ ।
 ప్రాప్యశ్రాద్ధంతు కర్తవ్యం మఘనాపాయసేనచ ॥ ప్రజామిష్టాయ
 శస్సర్వమారోగ్యంచధనం తథా । నృణాంశ్రాద్ధేనదాప్రీతాః ప్రయచ్ఛ
 న్తిపితామహాః ॥ * ॥ ఇతి । యాజ్ఞవల్క్యేఽపి — ॥ శ్లో ॥ యద్దదాతి
 గయాథశ్చ సర్వమానన్త్యమశ్నుతే । తథావద్దాత్రయోదశ్యాం మఘాసు
 చవిశేషతః ॥ * ॥ ఇతి । అత్రవిజ్ఞానేశ్వరః — ॥ వా ॥ తథావద్దాత్రయో
 దశ్యామ్ - భాగ్రపదకృష్ణపక్షత్రయోదశ్యామ్, విశేషతో మఘాయుక్తా
 యాయతిగోచ్ఛిద్రీయతే తశ్చ సర్వమానన్త్యమశ్నుత ఇతి గతేనసమ్మతః ॥ * ॥
 ఇతి । మనురపి — ॥ శ్లో ॥ అపనస్స్వికులే భూయాద్యోనోదద్యాత్త్ర
 యోదశీమ్ । పాయసం మఘసర్పిర్భాగ్యం ఛాయాయాంకుష్ఠరస్యచ ॥ * ॥
 ఇతి । స్మృత్యన్తరే — ॥ శ్లో ॥ యదేష్టుపితృదైవత్యేహంనలైచ్చేవకరేణిః ।
 యామ్యాతిధిర్భవేత్సహి గజచ్ఛాయాప్రకీర్తితా ॥ * ॥ ఇతి । పితృదైవ
 త్యమ్ - మఘా, హంసః - సూర్యః, కరః - హస్తనక్షత్రమ్, యామ్యా -
 త్రయోదశీ । చన్ద్రికాయామపి — ॥ శ్లో ॥ హంసేహస్తస్థితేయాతు మ
 ఘాయుక్తాత్రయోదశీ । తథిర్వైవస్వతీనామాసాచ్ఛాయాకుష్ఠరస్యతు ॥ * ॥
 ఇతి । తత్రైవ — ॥ శ్లో ॥ త్రయోదశీ భాగ్రపదీ కృష్ణాముఖ్యాపితృప్రి
 యా । తృవ్యన్తిపితరస్తస్యాం స్వదవైచ శతం సమాః ॥ మఘాయుతా
 యాం తస్యాంతుజలాద్యైరిషితోపితాః । కృష్ణాయాంపితరస్తద్వద్వద్వాణా
 మయుశాయతమ్ ॥ * ॥ ఇతి । హేమాద్్రౌ — ॥ శ్లో ॥ అవిభక్తావిభ
 క్తావా కుర్యుశ్రాద్ధంపృథక్సుతాః । మఘాయుక్తత్రయోదశ్యాంవిభక్తా
 ఎవ చాన్యదా ॥ * ॥ ఇతి । అత్రమఘాత్రయోదశ్యాం శ్రాద్ధేపిణ్డనిర్వాప
 ణం నకుర్యాత్, తస్యాయుగాదిత్వేనపిణ్డదాననిషేధాత్ । తథాచ పుల
 స్త్యః — ॥ శ్లో ॥ అయనద్వితయేశ్రాద్ధం విషువద్వితయే తథా । యుగా
 దిషుచ సర్వాసు పిణ్డనిర్వాపణాదృతే ॥ * ॥ కర్తవ్యమిత్యధ్యాహారః । మ
 ఘాన్వితత్వేన పిణ్డనిర్వాపణంనాస్తి । తథాచాదిత్యపురాణే — ॥ శ్లో ॥
 సజాగ్రన్తావుషవాసేన పారణేనచభారత । మఘాయాం పిణ్డదానేన జ్యే

వ్యఃపుత్రావినశ్యతి || * || ఇతి । స్మృతిరత్నే — || వా || అత్రమఘాత్ర
యోదశ్యాంత్రయోదశీచబద్ధన ఏకవర్గశ్రాద్ధనిషేధః, మఘానిబద్ధనఃపిణ్డదా
ననిషేధశ్చ బ్రహ్మవ్యః || * || ఇతి । ఏకవర్గమఘాత్రయోదశీశ్రాద్ధం మలమా
సేఽపి కర్తవ్యమ్, మహాలయశ్రాద్ధంతు మలమాసేనకర్తవ్యమితిప్రతిపా
దితమథస్తాత్ । చతుర్దశ్యాం మహాలయ నిషేధోఽప్యశస్త్రహతవిషయః,
అపస్మృత్యుహతానాంతు చతుర్దశ్యామేవ మహాలయశ్రాద్ధమేకోద్దిష్టంకా
ర్యమ్ । యదాహసుమస్తః — || శ్లో || సమత్వమాగతస్యాపిపితుశ్శస్త్రహ
తస్యశు । ఏకోద్దిష్టంస్తుతైః కార్యం చతుర్దశ్యాం మహాలయే || * || ఇతి ।
సమత్వమాగతస్య-సపిణ్డీకృతస్య, ఉభయతోనియమోఽన్తాభిప్రేతః-
శస్త్రాదిహతస్యైవ చతుర్దశ్యాం చతుర్దశ్యామేవశస్త్రాదిహతస్యేతిచ । మ
హాలయగ్రహణాంతమహాలయవిషయ ఏవాయం నియమః । అతశ్శస్త్రహత
స్యస్మృతాహాదాయధాతిధిపార్వణమేవ కార్యమ్ । శస్త్రాదిహతస్యేతిమ
మూరణాపలక్షణమ్, “ || శ్లో || విషశస్త్రశ్వాపదాది తిర్యగ్భ్రాహ్మణ
ఘాతినామ్ । చతుర్దశ్యాంక్రియా కార్యావ్యాన్యేషాంతు విగహితా || ”
ఇతి షరీచిన్తరణాత్ । యత్తుగర్హవచనమ్ — || శ్లో || చతుర్దశ్యాంతు య
చ్ఛ్రాద్ధంసపిణ్డీకరణాత్పరమ్ । ఏకోద్దిష్టవిధానేన తత్కార్యంశస్త్రీమా
తినే || * || ఇతి । అస్యాఋశ్చచ్చిక్రికాయాముక్తః — || వా || శస్త్రీ
ఘాతినే యదాపరపక్షికశ్రాద్ధం చతుర్దశ్యాంక్రియతే తదేవైకోద్దిష్టవిధా
నేన నాన్యదేత్యధః || * || ఇతి । అత ఏవసుమస్తః — || శ్లో || ఏకపి
ణ్డీకృతానాంతు పృథక్త్వంనోపపద్యతే । సపిణ్డీకరణాదూర్ధ్వస్మృతే కృష్ణ
చతుర్దశీమ్ || * || ఇతి । ఏతచ్చ సదేవతంకార్యమ్, “ || శ్లో || ప్రేతప
క్షైచతుర్దశ్యామేకోద్దిష్టం సదేవశమ్ । తచ్ఛ్రాద్ధం దేవహీనం చేతుల
క్షయకరం భవేత్ || ” ఇతి స్మరణాత్ । మాధవీయే — || వా || దినాన్త
రేఽపి పితామహాదితృప్త్యధానుమాలయశ్రాద్ధంకార్యమ్, చతుర్దశ్యాం
మహాలయశ్రాద్ధమైకోద్దిష్టత్వేన విహితత్వాత్తేన తత్రపితామహాదితృప్తై
రభావాత్ || * || ఇతి । యస్యపితృపితామహప్రపితామహస్త్రీయోఽపిశ
స్త్రాదిహాహతాస్తేషాంమధ్యే ద్వావాశస్త్రాదిహతా తేషాంచతుర్దశ్యాం
ప్రత్యేకమేకోద్దిష్టంశ్రాద్ధంకార్యమితిపూర్వంప్రతిపాదితమ్ .

త్రిదణ్డినవికదణ్డినో వాయ తేర్షహాలయ శ్రాద్ధం ద్వాదశ్యామేవపా
 వణవిధానెనకుర్యాన్నతిధ్యస్తరే । తదుక్తంవారాహే — ॥ శ్లో ॥ స
 న్యాసినోప్యాబ్ధికాదిపుత్రకుర్యాద్యధావిధి । మహాలయతుయచ్చాగ్నిం
 ద్వాదశ్యాంపావణేనతు ॥ * ॥ ఇతి । సక్లగ్రహ౭పి — ॥ శ్లో ॥ ద్వాద
 శ్యాంపావణేనైవ శ్రాద్ధంకుర్యాత్తహాలయే । సుసన్యాసినోఽన్యత్ర
 యధాతిధిసమావరేత్ ॥ * ॥ ఇతి । సన్యాసినోద్వాదశ్యామేవమహాలయ
 శ్రాద్ధమిత్యేవనియమోనతు ద్వాదశ్యాంసన్యాసినపవేతి, తేన ద్వాదశ్యా
 మన్యేమామపిమహాలయశ్రాద్ధంభవతి । తథాచ, “ అమాపాతేభరణ్యాం
 చ ద్వాదశ్యాంపక్షమధ్యగే ” ఇహచనం పూర్వముదాహృతమ్ । ఇమమే
 వాధామభిప్రత్యకాలాదశకారః — ॥ శ్లో ॥ శ్రాద్ధంశస్త్రీహతస్యైవ
 చతుర్దశ్యాంమహాలయే । ద్వాదశ్యామేవకుర్వీతయతేరితివినిశ్చయః ॥ * ॥
 ఇతి । తిధివిశేషాత్ఫలవిశేషమాహయాష్టవల్యః — ॥ శ్లో ॥ కన్యాంకన్యా
 వేదినశ్చ పశూన్వైతత్సుతానపి । ద్యూతం కృషిం విశిజ్యాం ద్విశశ్చేక
 శఫాంస్తథా ॥ బ్రహ్మవచాసినఃపుత్రా స్వణరూపైసకుప్యకే । జ్ఞాతి
 త్రైత్యంసవకామానాపోతిశ్రాద్ధస్సదా ॥ ప్రతిపత్పృథితీష్య
 కాం వర్జయత్వాచతుర్దశీమ్ । శస్త్రైనితుహతాయైవై తేభ్యస్తత్రప్రదీ
 యతే ॥ * ॥ ఇతి । కన్యావేదినః - జామాతరః, కుప్యమ్ - త్రపుసీసాది । ప
 తన్ననిత్యత్వనిరాకరణార్థమ్, కింతుకాలవిశేషాత్ఫలవిశేషభవంతీత్యేనం
 పరమ్ । అయంకృష్ణప్రతిపదాదితిధిమశ్రాద్ధవిధిస్సవేష్టవాపరపక్షేషు,
 సభాగ్రపదాపరపక్షప । అతపవశౌనకః — ॥ వా ॥ ప్రాప్తపద్యపరపక్షే
 మాసిమాసివైవమ్ ॥ * ॥ ఇతి । మాసిమాసీతీపిష్యమాసిశ్రాద్ధస్యనిత్య
 త్వమవగమ్యతే । ఆపస్తంబః — ॥ వా ॥ మాసిమాసికార్యమపరపక్షస్యా
 పరాష్ణాశ్శ్రీయాంస్తథాఽపరపక్షస్యజఘన్యాన్యహాని సవేష్టేవాపర
 పక్షస్యాహస్సుక్రియమాణేపిత్యోన్వీణాతి కర్తుస్తుకాలనియమాత్ఫలవిశే
 షః, ప్రగమేహనిక్రియమాణేస్త్రీప్రాయశుపత్యంజాయతే ద్వితీయేఽ
 స్తైనాస్త్రీతీయేబ్రహ్మవచాసినశ్చతుర్థే యుద్రవశుమాపజ్ఞమేపుమాం
 సాబహ్వపత్యోనచావత్యంప్రమీయతే వశ్యేఅధ్వశీలోఽక్షశీలశ్చ సప్తమే

కృషేరాధిరష్టమే పుష్టిం నవమే పకఖురాదశమే వ్యవహారేరాధిరే కాదశే
 కృష్ణాయసత్ర పుసీసం ద్వాదశే పశుమాంస్త్రయోదశేబహుపుత్రోబ
 హుమిత్రోదర్శనీయాపత్యాయవమారిణస్తు భవన్తి చతుర్దశాయధేరాధిః
 పచ్చదశేపుష్టిః ॥ * ॥ ఇతి , “ ॥ శ్లో ॥ అమావాసావృష్టకావృధిః కృష్ణ ప
 త్నోఽయనద్వయమ్ । ” ఇతిస్తృతిశ్చ । అధమాసిశ్రాద్ధేపితృపితామహ
 ప్రపితామహాఉద్దేశ్యాః , మహాలయేతు పిత్రాదయస్త్రయోమాత్రాద
 యస్త్రీస్త్రః , అశక్తాసపత్నీకాః పిత్రాదయస్త్రయోమాతామహాదయశ్చ
 త్రయఉద్దేశ్యాః । తథాకాలాదర్శే — ॥ శ్లో ॥ వర్గద్వయం సముద్దిశ్యశ్రా
 ద్ధమాద్యస్తదైవికమ్ । కుర్యాత్పర్వణమార్గేణ నోచ్ఛేదోమహాభవే
 త్ ॥ * ॥ ఇతి । వర్గద్వయమ్ - పితృవర్గం మాతామహావర్గంచ , సముద్దిశ్య , ఆ
 ద్యస్తదైవికమ్ - ఆహవైశ్వదైవికమస్తైశ్వర్యం యస్యైత్యర్థః । తదాహదే
 వలః — ॥ శ్లో ॥ దైవాద్యేవనకుర్వీత దైవాస్తం వైవకుత్రచిత్ । దేవా
 ద్యస్తంహికుర్వీత శ్రాద్ధరక్షణహేతునా ॥ * ॥ ఇతి । “ పితరోయత్రపూ
 జ్యంతే తత్రనూతామహాఽపి । ” ఇతి వచనేననూతామహాదీనామప్యత్రో
 ద్దేశ్యతా । “ ॥ శ్లో ॥ అన్వష్టకాసువృద్ధౌచ ప్రతిసంవత్సరేతథా । మహాల
 యేగయాయాంచ సపిణ్డీకరణాత్పురా ॥ ఏషుమాతుఃపుత్రకుర్యాదన్యత్ర
 పతినాసహ ॥ ” ఇతివచనాన్తాత్రాదీనామపుష్కేత్యత్వమితి ప్రతిపాదిత
 మథస్తాత్ । పితరిమృతే మాతరిజీవన్త్యాం పితామహాదీనామత్రవరణం
 నాస్తి , “ ॥ శ్లో ॥ జీవేద్యదితువగాది స్తద్వర్గం పరివర్జయేత్ । ” ఇతిస్తృ
 రణాత్ । పిణ్డదానంతుకతావ్యం తత్సద్భావాత్తిలోదకమపి కార్యమిత్యా
 హుః । తథాచస్తృత్యస్తరే — ॥ శ్లో ॥ జీవన్త్యాం మాతరిశ్రాద్ధం తద్వ
 ర్గస్యనకారయేత్ । సపత్నీనూతరితథా జీవేన్తాతామహాఽపిచ ॥ * ॥
 ఇత్యుభయవిధమాతోరపి జీవన్త్యైరయం నిషేధఇత్యర్థః । తథాచ పూ
 ణాసంగ్రహ — ॥ వా ॥ మహాలయాదిషు సపత్నీమారభ్య వరణంకర్త
 వ్యమ్ ॥ * ॥ ఇతి । కారుణికసంజ్ఞానాం పితృవ్యాదీనామత్రోద్దేశ్యత్వ
 ముక్తం స్మృత్యస్తరే — ॥ శ్లో ॥ దైవం పితా తతోమాతా సపత్నీ జననీ
 తథా । మాతామహాసపత్నీకాః పితృవ్యాభ్యా తరస్సుతాః ॥ పితృష్వసా

మాతులాశ్చ తద్భగినశ్చజామయః । భగినీ చుహితాభార్యాశ్చశురో
భావుకస్సృషా ॥ స్యాలకోగురురాచార్యస్వామిసఖ్యావయః క్రమాత్ ।
భోజ్యామహాలయశ్రాద్ధపతేకారుణికాహ్వాయాః ॥ * ॥ ఇతి । మనుః—
॥ శ్లో ॥ అభుక్రాస్త్వకులేయేచస్త్రియోవాపురుషామృతాః । ఏకొద్ది
ష్టేనతేభ్యాఽపిదద్యాదాపరపక్షికమ్ ॥ * ॥ అన్యచ్ఛ— ॥ శ్లో ॥ శ్రా
ద్ధంకుర్యాదపుత్రస్యపితృవ్యస్యమహాలయే । ఏకొద్దిష్టేనవిధినానకుర్యా
త్పుత్రిణేకవచిత్ ॥ * ॥ ఇతి । చతుర్ద్వంశతిమతేఽపి— ॥ శ్లో ॥ ఆచార్య
గురుశిష్యభ్యససఖిజ్ఞాతిభ్యపవచ । తత్పత్నీభ్యశ్చసర్వాభ్యస్తదైవచజ
లాజ్జలీక ॥ పతేభ్యస్తుసదాపిణ్డౌదద్యాద్భద్రపదేనరః । ఏకస్మిన్బ్రా
హ్మణేసర్వానాచార్యాదీకప్రపూజయేత్ ॥ * ॥ ఇతి । స్మృత్యంతరే—
॥ శ్లో ॥ పిత్రార్తుతదినాత్పూర్వం నతన్వాసిమహాలయమ్ । పిత్రశ్శ్రా
ద్ధంతు నిర్వర్త్యపశ్చాత్కుర్యాత్సహాలయమ్ ॥ * ॥ తథాస్సయమకృత్వా
పరమహాలయేనాశ్నీయాత్, “ ॥ శ్లో ॥ అకృత్వాన్యశ్రనాశ్నీయాచ్ఛ్రా
ద్ధం చాపరపక్షికమ్ । పశ్చాత్కృతేఽపిశ్రాద్ధేఽప్తింస్తచ్ఛ్రాద్ధంనిష్ఫలం
భవేత్ ॥ ” ఇతిస్మృతేః । పతచ్ఛమహాలయశ్రాద్ధం నిత్యమ్, “ శాకే
నావ్యపరపక్షంనాతిక్రమేత్ ” “ ॥ శ్లో ॥ సూర్యేకన్యాయతే శ్రాద్ధంయో
నకుర్యాన్యహాశ్రమీ । ధనంపుశ్రామికుతస్తస్యపితృనిశ్వాసపీడనాత్ ॥ * ॥
ఇత్యాదిస్మృతేః । తథాచకాష్టాజనిః— ॥ శ్లో ॥ మృశాహేఽహరిహ
ర్దర్శే శ్రాద్ధంయచ్ఛమహాలయే । తన్నిత్యముదితం సద్భిర్నిత్యవత్తద్విధా
నతః ॥ * ॥ ఇతి । అహరహః - ఆహన్యహని, యచ్ఛ్రాద్ధం తదపి నిత్యమి
త్యర్థః । తత్ర పారస్కరః— ॥ శ్లో ॥ అహన్యహనియచ్ఛ్రాద్ధం తన్ని
త్యమితి కీర్తితమ్ । వైశ్వదేవవిహీనంతు హ్యశక్తాపుదకేనతు ॥ * ॥ ఇతి ।
అన్యపార్వణత్వేనప్రాప్తం వైశ్వదేవంనిరస్యతి వైశ్వదేవవిహీనమితి,
అహన్యహనీ త్యేతదత్యస్తశ్రద్ధాలువిషయం సుసమ్మృద్ధివిషయంవా । య
దాహదేవభిః— ॥ శ్లో ॥ ఏతేనవిధినాశ్రాద్ధంకుర్యాత్సంవత్సరంసకృ
త్ । త్రిశ్చతుర్వాయధాశ్రాద్ధం మాసేమాసేదినేదినే ॥ * ॥ ఇతి । పతే
నవిధినా - పార్వణవిధినా, ప్రతిసంవత్సరమేకవారం విశిష్టేఽహ్ని, ప్ర

తీసంవత్సరం త్రివారంవా చతుర్థుచతుర్థుమాసేషు విశిష్టైఃహి, ప్రతిసం
వత్సరంచతుర్వారంవా త్రిషుత్రిషుమాసేషు విశిష్టైఃహి, మాసేమాసే
వావిశిష్టైఃహి, దినేదినేవా, యథాశాస్త్రమ్ - శాస్త్రానుసారేణ శక్తి
సుసారేణచ, నిత్యశ్రాద్ధం కుర్యాదిత్యర్థః । అస్యచనిత్యశాస్త్రస్య కల్ప
స్సమ్యగాహికే ఆస్తాభిఃప్రపశ్చితః .

— శ్రీ వృద్ధిశాస్త్రనిరూపణమ్ శ్లో —

అధవృద్ధిశాస్త్రమ్, తచ్చవైమిత్తికమ్, “ ॥ శ్లో ॥ ప్రతీతశాస్త్రంస
పిణ్డ్యస్తం సజాగ్రత్సిగ్రహణేషుచ । సంవత్సరోదకుమ్భుంచ వృద్ధిశాస్త్రం
నిమిత్తతః ॥ ” ఇతిగాలవస్తరణాత్ । శాత్యామనః — ॥ శ్లో ॥ స్వపి
తృభ్యఃపితాదద్యానుతసంసారకమను । పిణ్డానాద్వాహనాత్తేషాం
తదభావేతుశత్రుమాత్ ॥ * ॥ ఇతి । అయమర్థః — సుతసంసారకమను
— జాతకర్తాదిషు, తేషామ్ - సుశానామ్, ఓద్వాహనాత్ - వివాహ
పర్యంతేషు, పిణ్డాన్వపితృభ్యఃపిణ్డాదద్యాత్ - వృద్ధిశాస్త్రంకుర్యాత్,
తదభావేతుశత్రుమాత్ - “ ॥ శ్లో ॥ అసంస్కృతాస్తుసంసార్యాభాత్ప
భిఃపూర్వసంస్కృతైః । ” ఇత్యాదివచనాత్తేషుజాతకర్తాదిషుయోగవ్య
మానకర్తుఃక్రమః తేనక్రమేణజ్యేష్ఠభాగ్రాదికుర్యాత్, పూర్వసం
స్కృతభాగ్రాద్యసమ్భవే వ్రతసమావర్తనాదాస్వయంకుర్యాదితి ॥ శ్లో ॥
అసగోత్రస్సగోత్రవా యతచార్యఉపాయనే । తదోపనేయపిత్రాదీ
నుద్దిశ్యాభ్యుదయంచరేత్ ॥ కన్యకాయామయంచాగోమమనిభిఃపరికీర్తి
తః । ఉపనీతస్తుపిత్రాదేరభావేనన్యం నియోజయేత్ ॥ ఆచార్యపితరస్త
త్రవృద్ధిశాస్త్రేభుదేవతాః ॥ * ॥ ఇతి । విష్ణుపురాణేఽపి — ॥ శ్లో ॥ జా
తస్యజాతకర్తాదిక్రియాకాణ్డమశేషతః । పుత్రస్యకుర్వీతపితాశాస్త్రం
చాభ్యుదయాత్మకమ్ ॥ * ॥ ఇతి । వసిష్టోఽపి — ॥ శ్లో ॥ జన్మన్యథోప
నయనే వివాహేపుత్రకన్యచ । పిత్ర్యంనాస్తీముఖంనామ తర్పయేద్విధి
పూర్వకమ్ ॥ * ॥ ఇతి । సాయణీయేఽపి — ॥ శ్లో ॥ నాస్తీశాస్త్రంపితా
కుర్యాదాద్యపాణిగ్రహావధి । అతఃకర్తవ్యం ప్రకుర్వీతస్వయమేవతు నాస్తిక
మ్ ॥ * ॥ ఇతి । పాణిగ్రహావధి - ప్రధమవివాహపర్యంతమిత్యర్థః ॥ శ్లో ॥

నాస్తిశ్రాద్ధంపితాకుర్యాత్పుత్రపితృహయోః । ఉత్తరేషు వివాహే
 షు స్వయంకుర్యాత్తునాస్తికమ్ ॥ * ॥ ఇతి । ద్వితీయాదివివాహేషు జీవ
 త్పితౄణాం స్వయమేవకుర్యాత్ , “ ॥ శ్లో ॥ ఉద్వాహేపుత్రజననే పిత్రే
 స్త్ర్యాం సౌమికేమఖే । తీర్థేభ్యాం హ్యుత్తరేషు తేషాం జీవతఃపితౄః ॥ ” ఇ
 తిన్నరణాత్ । నాస్తిముఖశ్రాద్ధస్యానుష్ఠానం క్వచిద్విషయేతదై । ఇకార్య
 మ్ , నతావృత్యేతావహకార్యానః — ॥ శ్లో ॥ గణశఃక్రియమా
 నేషు మాతృభ్యఃపూజనం సకృత్ । సకృదేవభవేచ్ఛాద్ధమాదానపృథ
 గాదిషు ॥ * ॥ అసాధ్యః — ఉపనయనాత్పాకస్వకాలే కథంచిదకృత
 చౌలవర్యస్తసంసారస్యయానిజాతకర్తృదీనుపనయనాత్పురస్కంసం
 భూయక్రియంతే , తథావ్రతానియదాసంభూయక్రియంతే , తథాదేశాస్త
 రగతస్య మృతఇతిబుధాభ్యకృతప్రేతకార్యస్య కాలాస్తరేకగతస్య యా
 నిజాతకర్తృదీనిపునస్సంభూయక్రియంతే , తథాపతితస్య కృతప్రాయశ్చిత్త
 స్వయానిజాతకర్తృదీనిపునస్సంభూయక్రియంతే , తేషు , గణశః-సంభూయ,
 క్రియమాణేషు జాతకర్తృదిషు సంస్తారేషు ప్రధమంక్రియమాణస్యసంస్తా
 రకర్తృణాదేమాతృపూజాయా నాస్తిశ్రాద్ధస్యచ , సకృత్-తదై । తాను
 స్థానమ్ , నపృథగాదిషు - సంసారకర్తృణామాదిషు నపృథగనుష్ఠానమితి ।
 స్మృత్యంతరే — ॥ శ్లో ॥ ఏకదాక్రియమాణానామనేకభుభక్తృణామ్ ।
 వృద్ధ్యిదురప్రతిసదా సకృదేవసమాచరేత్ ॥ * ॥ ఇతి । ఆశ్వలాయ
 నః — ॥ శ్లో ॥ సహేవాభ్యుదయశ్రాద్ధం స్వప్తివాచనమేవచ । సహక
 ర్తృణికుర్యాద్వా పృథగ్వాక్రమతశ్చరేత్ ॥ నామనిష్క్రమణౌకార్యస
 హాపదివిజానతా । తథాపుంసవసీమస్తా బలిసీమస్తకాచవా ॥ జాతకృత్యే
 త్వతీతేతు నామ్నావాసహసంచరేత్ । అకృతానామతీతానాం నిష్క్రమి
 త్సాన్యధిక్తృణామ్ ॥ చౌలోపనయనేచైవ సమావతాపివాహకౌ । సహక
 ముత్రయంజాతు నావత్స్వపిసమాచరేత్ ॥ ఏతేభ్యోనాన్యనికర్తృణి
 ద్వావకార్యసహేవతు ॥ * ॥ యత్తుకార్యాయనేనోక్తమ్ — ॥ శ్లో ॥
 మాతృయాగక్రియాపూర్వం కార్యం శ్రాద్ధంతుషుశ్లే । ఋతుత్రయేతు
 కత్తేవ్యం, నచాన్యజ్ఞఘనుజ్ఞలమ్ ॥ * ॥ ఇతి । తద్యథాకాలంక్రియమాణ

సంసారకర్తృ విషయమ్ । మాతృపూజాపితేనైవోక్తా — ॥ శ్లో ॥ కర్తృ దిషు
చనర్వేషుమాతరస్సగణాధిపాః । పూజనీయాఃప్రయత్నైనపూజితాఃపూ
జయన్తిశాః ॥ ప్రతిమాసుచశుద్ధాసులిఖితావాపటాదిషు । గర్భపుష్పాక్ష
తైశ్చైవవేవేద్యైశ్చపృథగ్నిధైః ॥ గౌరీపద్మాశవీమేధాసావిత్రివిజయా
జయా । దేవసేనాస్వధాస్వాహామాతరోలోకమాతరః ॥ ధృతిఃపుష్టిస్త
ధాతుష్టిరాత్మదేవతయాసహ । ఆభ్యుర్ధ్వం గర్భపుష్పంచ ధూపదీపం ని
వేదయేత్ ॥ ఆయుష్యాణిచశాస్త్యర్థం జప్త్వాతత్రసమాహితః । షడ్భ్యుఃపి
తృభ్యస్తదనుశ్రాద్ధదానముపక్రమేత్ ॥ * ॥ ఇతి । ఆత్మదేవతా - ఆత్మ
నోర్భిష్టదేవతా, ఆయుష్యాణి - “ ఆనోభద్రాఃక్రణవః ” ఇత్యాదీని సూ
క్తాని, షడ్భ్యుఃపితృభ్యః - పిత్రాదిభ్యోనూతామహాదిభ్యశ్చ, మాతృ
శ్రాద్ధపూర్వకం శ్రాద్ధదానముపక్రమేదిత్యర్థః । తత్రశాతాతపః —
॥ శ్లో ॥ మాతుశ్శ్రాద్ధంతుపూర్వంసామ్యోవశ్మాణాంతదనస్తరమ్ । తతో
మాతామహానాంచవృథౌశ్రాద్ధత్రయంస్తుతమ్ ॥ నానిష్టాతుపితౄణాం
శ్చాద్ధైకర్తృవైదికమాచరేత్ ॥ * ॥ ఇతి । మాతుః - మాతృపితామహీ
ప్రపితామహీనామ్, పితౄణామ్ - పితృపితామహప్రపితామహానామ్,
మాతామహానామ్ - మాతామహమాతృపితామహమాతృప్రపితామహా
నామ్, క్రమేణపార్వణవిధినాశ్రాద్ధత్రయంకుర్యాదిత్యర్థః । తథాచ చ
ద్రికాయామ్ — ॥ శ్లో ॥ వృథౌసమర్చయేద్విద్వాన్నిత్యంనాస్తిముఖా
పితౄణాం । సంపాదితోవిశేషస్తు శేషంపార్వణవద్భవేత్ ॥ * ॥ ఇతి । వృద్ధి
శ్రాద్ధే నాస్తిముఖసంజ్ఞాపితౄణాంసమర్చయేత్, విశేషః - నాస్తిముఖ
సంజ్ఞాస్వరూపోవైశేషికోధర్మః, సంపాదితః - ప్రతిపాదితః, శేషమ్ -
వైశేషికధర్మదన్యధర్మజాతమ్, పార్వణవదిత్యర్థః । ఉక్తశ్రాద్ధత్రయ
స్యకాలభేదమాహగార్గ్యః — ॥ శ్లో ॥ మాతృశ్రాద్ధంతుపూర్వేచ్యు
కర్తృహస్త్యేవపైతృకమ్ । మాతామహ్యంచోత్తరేచ్యుష్మథౌశ్రాద్ధత్ర
యంస్తుతమ్ ॥ * ॥ ఇతి । అత్రవిశేషమాహశాతాతపః — ॥ శ్లో ॥
పూర్వాష్టమాతృకంశ్రాద్ధం మధ్యాహ్నేపైతృకంతథా । తతోమాతా
మహానాంతువృథౌశ్రాద్ధత్రయంస్తుతమ్ ॥ * ॥ ఇతి । ఏవంచినత్రయప

క్షాయదామమరస్తదాత్వాహవృద్ధశాతాతపః — || శ్లో || పృథగ్నినేత్స్వ
 శక్తశ్చేదేకస్మిన్ పూర్వవాసరే । శ్రాద్ధత్రయంతుకుర్వీతవైశ్వవేమంతు
 తాన్త్రికమ్ || * || ఇతి । ఫలదేశకాలద్రవ్యదేవతాసాధారణ్యాదత్రవై
 శ్వదేవికం తదగ్రైశ్చేవకార్యమిత్యర్థః । ఏతచ్ఛూపూర్వాష్టోకతావ్యమ్ ,
 “ || శ్లో || పూర్వాష్టోదైవికంకార్యమపరాష్టోచపైతృకమ్ । ఏకోద్దిష్టం
 తుమధ్యాహ్నంప్రాతర్వృద్ధినిమిత్తకమ్ || * || ఇతి ప్రచేతస్మృతేః । ప్రా
 తశ్శబ్దేనాగ్రపూర్వాష్టోదైవ్యతే “ || శ్లో || పూర్వాష్టోదైభవేద్వృద్ధిర్వి
 నాజన్మ నిమిత్తకమ్ । ” ఇతిస్మరణాత్ । తథాచగార్గ్యః — || శ్లో || ల
 లాటసన్నితేభానాప్రధమఃప్రహరఃస్మృతః । సపవాధ్యధాసంయుక్తః
 ప్రాతరీత్యభిధీయతే || * || ఇతి । భరద్వాజోఽపి — || శ్లో || పూర్వా
 ణ్ణపవనాద్దీప్యాదపరాణ్ణాతుపైతృకమ్ || * || ఇతి । అగ్న్యధాసనిమి
 త్తంత్యపరాణ్ణాకార్యమ్ , “ || శ్లో || ఆమశ్రాద్ధంతుపూర్వాష్టోసిద్ధా
 న్నేనతుమధ్యతః । పార్వణంచాపరాహ్ణేతువృద్ధిశ్రాద్ధం తథాఽఽగ్నిక
 మ్ || ” ఇతిగౌలవప్తరణాత్ । తత్రనియతకాలసేమంతానప్రాశనచౌ
 లోపనయనాది నిమిత్తకమ్ “ ఖృష్ణాణానాం భోజనముపాయనవత్ ”
 “ ఖృష్ణాణాంభోజయిత్యా ” ఇత్యాదినాకర్తాదిషువిహితం శ్రాద్ధం త
 ప్తిన్నేవదినే పూర్వాష్టోఽనుష్ఠేయమ్, వివాహదావదైవిహితమభ్యుదయ
 శ్రాద్ధం పూర్వాష్టోవివాహదాసతి నిష్ఠన్నేవదినే పూర్వాష్టోకర్తవ్యమ్,
 రాత్రావివాహదాసతి శ్వఃప్రభాతేకర్తవ్యమ్ । అయితనిమిత్తకంపుత్రజన్మ
 గ్రహణాదిశ్రాద్ధం నిమిత్తానంతరంకుర్యాత్, యదాహలోకాక్షిః — || శ్లో ||
 నియతేషునిమిత్తేషుప్రాతర్వృద్ధినిమిత్తకమ్ । పుత్రజన్మనికుర్వీతశ్రాద్ధం తా
 త్త్రాలికంబుధః || * || ఇతి । తథాకాష్టోజనిః — || శ్లో || ప్రామర్శావేపుత్ర
 పుత్ర్యోర్గ్రహణేచస్త్రీసూర్యయోః । సౌత్వానంతరమాత్మీయాః ప
 త్నాంశ్చాగ్నిధేనతర్పయేత్ || * || ఇత్యుక్తమర్థమభిప్రేత్య కాలాదర్శకా
 రః — || శ్లో || వైమిత్తికంతుయచ్ఛ్రాద్ధం నిమిత్తానంతరంభవేత్ । నాద్దీ
 ముఖాహ్వయంప్రాతరాగ్నికంత్యపరాణ్ణతః || * || ఇతి । నాద్దీముఖ
 నిమిత్తాన్యాహస ఏవ — || శ్లో || సేమంతవ్రతచాలనామకరణాన్న

ప్రాశనోపాయనస్నానాధానవివాహాయజ్ఞశనయోత్పత్తిప్రతిష్ఠాసుచ ।
 పుంసూత్యావసధప్రవేశనసుతాద్యాస్యావలోకాశ్రమస్వీకారక్షితిపాభి
 షేకదయితాద్యరైచ నాస్తీముఖమ్ ॥ * ॥ ఇతి । ప్రతాని - ప్రాజాపత్యా
 దీని , ఉపాయనమ్ - ఉపనయనమ్ , స్నానమ్ - సమావర్తనమ్ , ప్రతిష్ఠా-
 దేవతాప్రతిష్ఠా వాపీకూపతటాకాదిప్రతిష్ఠాచ , పుంసూతిః - పుంసువనమ్,
 ఆవసధప్రవేశనమ్ - గృహప్రవేశః , సుతాద్యాస్యావలోకనమ్ - సుతస్య
 సుతాయాశ్చ ఆద్యః ప్రధనుః ఆస్యావలోకౌ ముఖప్రేక్షణమ్ , దయితా
 యాః - భార్యయాః , ఆద్యర్తుః - ప్రధమరజఃప్రామర్యావః , ఏతేషుని
 మిత్రేషు నాస్తీముఖం కార్యమిత్యర్థః । తత్త్రలోకాక్షిః — ॥ శ్లో ॥ నా
 మాన్నచాలగోదానసోమోపనయపుంసువే । స్నానాధానవివాహేషునా
 స్తీశ్రాద్ధంవిధీయతే ॥ * ॥ ఇతి । కాష్టాజనిః — ॥ శ్లో ॥ కన్యాపుత్రవి
 వాహేషుప్రవేశేనవవేత్సనః । నామకర్తృణిబాలానాం సూడాకర్తృదికేత
 ధా ॥ సీమన్తోన్నయనేచైవపుత్రాదిముఖదర్శనే । నాస్తీముఖాపిత్వగణా
 న్పూజయేత్ప్రియతోగృహీ ॥ * ॥ ఇతి । కాత్యాయనః — ॥ శ్లో ॥ పు
 త్రోత్పత్తిప్రతిష్ఠాసుతన్వాజ్ఞేత్యాగబద్ధయోః । చూడాయాంచవివాహేచ
 వృద్ధిశ్రాద్ధంసమాచరేత్ ॥ * ॥ ఇతి । వృద్ధగార్గ్యః — ॥ శ్లో ॥ అ
 గ్న్యధానాభిషేకాదవిష్టాపూర్తేప్రియాబుతౌ । వృద్ధిశ్రాద్ధంప్ర
 కుర్వీతహ్యశ్రమగ్రహణేతథా ॥ * ॥ ఇతి । పారసకః — ॥ శ్లో ॥ ని
 షేకకాలేసోమేచసీమన్తోన్నయనేతథా । జ్ఞేయంపుంసువనేశ్రాద్ధంక
 ర్త్యంవిధివత్కృతమ్ ॥ * ॥ ఇతి । నిషేకకాలే - గర్భాధానకాలే , సో
 మశబ్దోఽత్రాధానాగ్నిహూతాదికర్తృణాముపలక్షణార్థః । స్మృత్య
 స్తరే — ॥ శ్లో ॥ గర్భాధానేవివాహేచసువనేజాతకర్తృణి । నామోపా
 కర్తృస్నానేషుప్రతేషుచసమావసే ॥ బ్రాహ్మణాభోజయేదాదౌ ॥ * ॥
 ఇతి । తత్త్రివ — ॥ శ్లో ॥ సీమన్తోన్నయనేచైవ అన్నప్రాశనచాల
 యోః । ఉపాయనేచగోదానేచాదావేవసమాచరేత్ ॥ * ॥ ఇతి । ఏత
 చ్చకర్తృశ్రాద్ధమనకమగ్నియమాణాగ్నిహూతాదికర్తృసుప్రధమ
 ప్రయోగపవతకవ్యమ్ । యత ఆహ కాత్యాయనః — ॥ శ్లో ॥ నానిష్ఠ్వా

తుపిత్యుంశ్చాగ్రిధేకర్మవైదికమాచరేత్ । అసక్యద్యానికర్మణి శ్రీయే
 రణకర్మకారిభిః ॥ ప్రతిప్రయోగంనైతాస్సన్యర్థతరశ్చాగ్రిధమేవచ ॥*॥
 ఇతి । సపవ — ॥ శ్లో ॥ ఆధానే హిమామయోచ్చైవవైశ్వదేవేతదైవచ ।
 బలికర్మణిదర్శేచ పౌణణమాసేతదైవచ ॥ నవయజ్ఞేచయజ్ఞాదౌ పదవై
 వంమనీషిణః । ఏకమేవభవేచ్ఛాగ్రిధమేతేషునవృధగృధక్ ॥ * ॥ ఇతి ।
 హిమామయోరిత్యనేనాథాన సమభి వ్యాహారాద్వివచనాచ్చ సాయం
 పాగ్రితరగ్నిహిమాత్రహిమామాపుక్తా । అష్టకాదిశ్చాగ్రిధేషు ప్రధమప్ర
 యోగేఽపి కర్మజ్యశ్రాద్ధం నకర్తవ్యమ్ , యతోఽనస్తరమాహసపవ —
 ॥ శ్లో ॥ నాష్టకాదౌభవేచ్ఛాగ్రిధం నశ్రాద్ధేశ్చాగ్రిధమిష్యతే ॥ * ॥ ఇతి ।
 వృధశాతాతపోఽత్రవిశేషమాహ — ॥ శ్లో ॥ త్రిష్వపేయేషుయుక్తం
 స్తు బ్రాహ్మణాన్నియతశ్శుచిః । ప్రదక్షిణంతుసవ్యేనభోజయేదైవపూర్వ
 కమ్ ॥ * ॥ ఇతి । అయమర్థః — దైవేహౌబ్రాహ్మణౌ మాతృశ్చాగ్రిధే
 ద్వాపితృశ్రాద్ధేద్వా సపతీకమాతామహశ్రాద్ధేద్వా ఏవమష్టావరా
 బ్రాహ్మణాణామస్త్రాణాదివిసర్జనాంతం సర్వముపచారజాతం ప్రదక్షి
 ణం యథాభవతి తథాకుర్వణ సవ్యేనసవ్యాంసగతేనైవ యజ్ఞసూత్రేణో
 స్తర వాససాచాన్నితశ్చాగ్రిధకర్తాభోజయేదితి । యాజ్ఞవల్క్యః — ॥ శ్లో ॥
 ఏవంప్రదక్షిణావృణోగృధ్ధానాద్దీముఖాపిత్వా । యజేతదధికర్మంధూ
 మిశ్రాపిష్టాన్యవైఃక్రియాః ॥ * ॥ ఇతి । కర్మంధూః - బదరీఫలమ్ । ప్ర
 చేతాః — ॥ శ్లో ॥ నజపేతైస్తృకం జప్యంనమాంసం తత్రదాపయేత్ ।
 పాగ్రిష్టుభోదేవతీర్థేన క్షిప్రం దేశవిమార్జనమ్ ॥ * ॥ ఇతి । ఆశ్వలాయ
 నః — ॥ వా ॥ అధాభ్యుదయికేయుక్తా బ్రాహ్మణా ఆమూలాదర్భాః
 పాగ్రిష్టుభోయజ్ఞోపవీతస్యాత్ప్రదక్షిణముపచారోయవాస్త్రీలాగ్ధాగ్ధా
 దిదానంచద్విః ఋజూదర్భావాసనేదద్యాత్, “ యవోసిసోమదేవతో
 గోసవోదేవనిమితః । ప్రత్నవద్భిఃప్రతపి పునరాన్దీముఖానిమాన్లో
 కాన్ప్రిణయాహినస్సాహా ” ఇతియవవాపనమ్ ॥*॥ ఇతి । ముద్గలః —
 ॥ వా ॥ దేవేషుదావేకోవాపితృష్వేకోద్వావా బ్రాహ్మణాంశ్చాగ్రి
 ధేకల్పయేత్ ॥ * ॥ ఇతి । కాత్యాయనః — ॥ వా ॥ యవైస్త్రీలాగ్ధా

స్తత్రయవోసీత్యూహూనస్వధాం ప్రయుజ్జీత సదాపరిచరేద్భక్త్యాపి
త్యానవ్యత్రదేవవన్నిపాతోహి నసవ్యసృజానునో విద్యతేక్వచిత్ || * ||
ఇతి | సపవ — || వా || నాస్తీముఖాపిత్యనావాహిత్యఇతి పృచ్ఛతి
అస్తుస్వధేత్యసృష్టానే నాస్తీముఖాపితరః ప్రియన్తామితి సంపన్నమితిత్వప్తి
ప్రశ్నే దధిబదరాక్షతమిశ్రాఃపిష్టాః || * || ఇతి | వృద్ధవసిష్టోఽపి — || శ్లో ||
దధి కర్కంఘసంమిశ్రాఃపిష్టాఃకార్యాయధాక్రమమ్ | ప్రాజ్ఞుభోదేవ
తీర్థేన ప్రాక్కులేషుకుశేషుచ || దత్వాపిష్టాన్నకురీత్ పిణ్డపాత్రమ
ధోముఖమ్ || * || ఇతి | పిణ్డదానమత్రభోజనశాలాయాబహిఃకార్యమ్,
యదాహప్రచేతాః — || వా || బహిస్తుప్రాక్కులేషుచ దధ్యక్షతకర్కం
ఘమిశ్రాపిష్టాన్నిధాపయేత్ || * || ఇతి | చతుర్వింశతిమతే — || శ్లో ||
ఏవంనామ్నాపరంతూష్ణీం దద్యాత్పిష్టాపృథక్పృథక్ || * || ఇతి | పృ
థక్పృథక్ - పక్షైకప్క్షిద్వాద్వాపిష్టౌదద్యాత్, తత్రప్రథమపిణ్డం నా
మ్నా గోత్రసహితేన దద్యాద్విత్తీయం తూష్ణీం దద్యాదిత్యధః | ఆశ్వలా
యనోఽపి — || వా || ప్రాచీనాగ్రాదర్భాసంస్తీర్య తేషుపృష
దాజ్యమిశ్రేణ భుక్తశేషేక్షైకైకస్య ద్వాద్వాపిష్టౌదద్యాత్ || * || ఇతి |
పిణ్డదానం వైకల్పికమిత్యుక్తం భవిష్యత్పురాణే — || శ్లో || పిణ్డనిర్వా
పణంకుర్యాన్నవాకుర్యాన్నరాధివ | వృద్ధిశ్రాద్ధేమహాబాహూకులధర్మ
నవేక్ష్యతు || * || ఇతి | సతచ్ఛాభ్యుదయశ్రాద్ధమాపదాది నిమిత్తేషు ఆ
మెనహేమ్నావాకుర్యాత్, తత్రమరీచిః — || శ్లో || అనగ్నిశ్చప్రవా
సీవ యస్యభార్యారజస్వలా | ఆమశ్రాద్ధంప్రకుర్వీతమాతాపిత్రాఃక్షయా
దృతే || * || ఇతి | వ్యాఘ్రపాదః — || శ్లో || ఆతేవేన్నద్విజాభా
వే గ్రహణేదేశవిష్టవే | ఆమశ్రాద్ధం ద్విజఃకుర్యాచ్ఛుద్రఃకుర్యాత్సదేవ
హి || * || ఇతి | గాలవః — || శ్లో || తీర్థైరనగ్నావాపదిచ దేశభ్రంశే
రజస్యపి | హేమశ్రాద్ధం ద్విజైఃకార్యం శూద్రైఃకార్యంసదేవహి || * ||
ఇతి | పరాశరః — || శ్లో || అసమర్థోఽన్నదానస్య ధాన్యమామం స్వశ
క్తితః | ప్రదాన్యతిద్విజాగ్ర్యభ్యస్సస్వలృప్తమపిదక్షిణమ్ || * || ఇ
తి | పురాణేఽపి — || శ్లో || ఆమందతుకౌవైయ దద్యాదన్నాచ్ఛతుర్గు

ణమ్ । సిద్ధాన్నైతు విధిర్యస్సాదామశ్రాద్ధైఃపవ్యయంవిధిః ॥ * ॥ ఇతి ।
అత్రవిజ్ఞానేశ్వరః — ॥ శ్లో ॥ యద్యద్దదాతివిపిభ్యశ్శతంవాయది
వాఽశ్శతమ్ । తేనాగ్నోకరణంకుర్యాత్పిష్టాఽస్తైవైవనిర్వపేత్ ॥ * ॥ ఇ
తి । చతుర్వింశతిమతేతు — ॥ శ్లో ॥ ఆమశ్రాద్ధంయదాతుర్యాత్పిష్టదా
నంకథంభవేత్ । గృహదాహృత్యపక్వాన్నంపిష్టందద్యాత్తైలైస్సహ ॥ యే
నాగ్నోకరణంకుర్యాత్పిష్టాఽస్తైవైవనిర్వపేత్ ॥ * ॥ ఇతి హిమామపిష్టదా
నయోస్సన్నియోగశిష్టత్వాదవధారణాచ్చసజ్జల్పవిధానేత్వగ్నోహిమా
మాభావేపిష్టదానంనాస్తీతిగమ్యతే । తథాపిత్వమేధసారే — ॥ వా ॥
యద్యద్విప్రేభ్యోదద్యాత్తైవైవహిమామస్తైవగృహదాహృతానేన
వాపిష్టందద్యాద్యదాహిమామస్తదాపిష్టదానంహిమామాభావేపిష్టదా
నాభావః , ఆమశ్రాద్ధేచరోరభావాత్తద్ధర్మణామభావోభోజనాభావా
త్తత్సన్నుద్ధినాంచాభావః , సజ్జల్పవరణంపాదవ్రతాలనంగర్ధపుష్పాదిదా
నం తద్బలూదిప్రదానం దక్షిణతామశ్రాద్ధంకార్యమ్ ॥ * ॥ ఇతి । తద్ద
నూణామ్ - ఉపస్తరణావదానాదీనామ్ , తత్సన్నుద్ధినామ్ - పాత్రాభి
మన్త్రణాదీనామితిర్థః । “ హిరణ్యతూదకంపశ్చాన్యతేఽహనిపరేఽ
హని ” ఇతివచనాత్తర్పణం తదైవకార్యమ్ . ఇతివృద్ధిశ్రాద్ధంనిరూపితమ్ .

శ్రాద్ధభేదాః ౯

అథశ్రాద్ధభేదాః । ప్రేతోద్దేశేన పితృద్దేశేన వాగ్రవ్యత్యాగశ్రాద్ధమ్ , తదాహమరీచిః — ॥ శ్లో ॥ ప్రేతంపితౄంశ్చనిర్దిశ్యభోజ్యంయ
త్ప్రియమాత్మనః । శ్రద్ధయాక్రియతేయత్తు తచ్చాశ్రద్ధంపరికీర్తితమ్ ॥ * ॥
ఇతి । బ్రహ్మణ్ణపురాణేఽపి — ॥ శ్లో ॥ దేశేకాలేచపాత్రేచ శ్రద్ధయా
విధినాచయత్ । పితౄనుద్దిశ్యవిప్రేభ్యోదత్తంశ్రాద్ధముదాహృతమ్ ॥ * ॥
ఇతి । తచ్చపునఃపార్వణైకోద్దిష్టభేదేన ద్వివిధమ్ , త్రిపురుషోద్దేశేన య
త్క్రియతే తత్పార్వణమ్ , ఏకపురుషోద్దేశేన క్రియమాణమేకోద్దిష్టమ్ ,
తదాహకణ్వః — ॥ శ్లో ॥ ఏకముద్దిశ్యయచ్చాశ్రద్ధమేకోద్దిష్టంప్రకీర్తితమ్ ।
త్రినుద్దిశ్యతుయత్తద్ధిపార్వణంఘనయోవిదుః ॥ * ॥ ఇతి । ఏతద్వివి
ధమపిశ్రాద్ధం నిత్యమైదిమైక కార్యభేదేన త్రిధాభిద్యతే , తదుక్తంకాలా

దశే = — || శ్లో || శ్రాద్ధద్వయం తథోద్దిష్టమేకోద్దిష్టంచపార్వణమ్ । ని
త్యంవైమిత్తికం కామ్యమితి తచ్చపునస్త్రిధా || * || ఇతి । శ్రా నియతో
పాఠానాదితం నిత్యమ్ , యథా అమావాస్యకౌ విహితం శ్రాద్ధమ్ । అ
నియతనిమిత్తం హి వైమిత్తికమ్ , యథా ఉపరాగాదా । కామనోపాధికం
కామ్యమ్ , యథా తిథినక్షత్రవారాదిషు । తదుదాహరణికాష్టాః జనిః —
|| శ్లో || మృతాహేహరహర్షర్ష శ్రాద్ధం చ మహాలయే । తన్నిత్య
ముదితం సద్భిర్నిత్యవత్త్విధానః || ప్రేతశ్రాద్ధం సపిణ్డత్వం సజాగ్ర
త్ప్రహణేషుచ । సంవత్సరౌదకున్ముంచ వృద్ధిశ్రాద్ధం నిమిత్తతః || తిధ్యా
దిషుచయచ్చాగ్రాద్ధం మన్వాదిషు యుగాదిషు । అలభ్యేషుచయోగేషు త
త్కామ్యం సముదాహృతమ్ || * || ఇతి । యత్తుచిశ్వామిత్రేణ ద్వాదశ
విధత్వముక్తమ్ — || శ్లో || నిత్యంవైమిత్తికం కామ్యం వృద్ధిశ్రాద్ధం సపి
ణ్డనమ్ । పార్వణంచేతివిజ్ఞేయం గౌర్యం శుద్ధ్యర్థమప్తమ్ || కర్షణం న
వమంప్రోక్తం దైవికం దశమం స్మృతమ్ । యాత్రాసైన్వాదశం ప్రోక్తం
పుష్కర్థం ద్వాదశం స్మృతమ్ || * || ఇతి తత్ , నిత్యంవైమిత్తికకామ్యావా
స్తరవివక్షయైవ , నతు తతఃపార్థక్యపివక్షయా । తథాహి వృద్ధవసితః —
|| శ్లో || అహన్యహనియచ్చాగ్రాద్ధం తన్నిత్యమితికీర్తితమ్ । ఏకోద్దిష్టంతు
యచ్చాగ్రాద్ధం తన్నైమిత్తికముచ్యతే || అభిప్రేతార్థసిద్ధ్యర్థం కామ్యంపా
ర్వణవత్ స్మృతమ్ । పుత్రజన్మవివాహాదా వృద్ధిశ్రాద్ధముదాహృతమ్ || న
వానీతాన్యపాత్రంచ పిణ్డశ్చపరికీర్త్యతే । పితృపాత్రేషుపిణ్డేషు సపిణ్డీ
కరణంతుతత్ || ప్రతివర్షభవేద్యస్తా త్ప్రేచ్యతేపార్వణంతుతత్ ।
గోష్ఠ్యాంయతిగ్రీయతేశ్రాద్ధం గోష్ఠీశ్రాద్ధంతమచ్యతే || బహూనాంవి
దుషాం ప్రాప్తౌ సుఖార్థం పితృత్వప్రయే । క్రియతేశుద్ధయేయత్తు బ్రాహ్మణా
నాంతు భోజనమ్ || శుద్ధ్యర్థమితితత్ప్రోక్తం శ్రాద్ధం పార్వణవత్స్మృతమ్ ।
నిషేకకాలేసోమేచసీమంతాన్నయనేతథా || జ్ఞేయంపుంసువనేశ్రాద్ధంకర్ష
ణవిధివత్స్మృతమ్ || దేవానుద్దిశ్యక్రియతేయత్తద్దైవికముచ్యతే । తన్నిత్య
శ్రాద్ధవత్కుర్యాద్ద్వాదశాదిషుయత్తతః || గచ్ఛాదేశాస్తరంయద్ధిశ్రాద్ధం
కుర్యాత్తునర్పిషా । తద్యాత్రాద్ధమితిప్రోక్తం ప్రవేశేచనసంశయః || * || ఇతి.

— శ్రీ శ్రాద్ధదేశాః ౯ —

అథ శ్రాద్ధదేశాః । రత్నావళ్యామ్ — ॥ శ్లో ॥ దేశః కాలస్తథాపాత్రం
 ద్రవ్యం కర్తవ్యతామహః । నిష్పత్తికారణాన్యాయః కర్తవ్యోఽస్య వివశ్చ
 తః ॥ * ॥ ఇతి । విష్ణుః — ॥ శ్లో ॥ దక్షిణాప్రవణేదేశే తీర్థాదావాగృ
 హేఽపివా । భూసంసారాది సంయుక్తే శ్రాద్ధం కుర్యాత్ప్రయత్న
 తః ॥ * ॥ ఇతి । తీర్థమ్ - దేవప్రసాదే వితంజలమ్, ఆదిశబ్దేన పుణ్యాశ్ర
 మాది గృహ్యతే, భూసంసారః - గోమయాదినోపలేపః, ఆదిశబ్దేనాశు
 చిద్రవ్యావసరణమ్ । సపవ — ॥ శ్లో ॥ గోమయేనోపలిప్తేషు వివిక్తేషు
 గృహేషుచ । కుర్యాచ్ఛ్రాద్ధమచైతేషు నిత్యమేవ ధాతిధి ॥ * ॥ ఇతి ।
 యాజ్ఞవల్క్యుఽపి — ॥ శ్లో ॥ పరిశ్రితే శుచాదేశే దక్షిణాప్రవణేత
 థా ॥ * ॥ ఇతి । పరిశ్రితే - పరితః ప్రచ్ఛాదితే, దక్షిణావనతే దేశే శ్రా
 ద్ధం కుర్యాదిత్యర్థః । స్వతో దక్షిణాప్రవణత్వాసమ్భవే దేశస్య యత్న
 తో దక్షిణాప్రవణత్వం కార్యమ్ । తథాచమనుః — ॥ శ్లో ॥ శుచిదేశం వి
 విక్తంతు గోమయేనోపలిప్యచ । దక్షిణాప్రవణంజైవ ప్రయత్నే నోపపాద
 యేత్ ॥ * ॥ ఇతి । విష్ణుధర్మోత్తరే — ॥ శ్లో ॥ తస్మాచ్ఛ్రాద్ధాని దేయాని
 పుణ్యేష్వయితనేషుచ । నదీతీరేషు తీర్థేషు స్వభూమాచప్రయత్నతః ॥ * ॥
 ఇతి । దేవలః — ॥ శ్లో ॥ స్థలీషు గరిష్ఠస్థేషు తీర్థేష్వయితనేషుచ । వి
 విక్తేషుచ తువ్యన్తి శ్రాద్ధేషుపితరస్సదా ॥ * ॥ ఇతి । స్థలీషు - అకృత్రిమ
 భూమిష్విత్యర్థః । తథాచశక్తః — ॥ శ్లో ॥ గోగజాశ్వాదిపృష్ఠేషుకృ
 త్రిమాయాంతరాభువి । నకుర్యాచ్ఛ్రాద్ధమేతేషు పారక్యాసుచ భూమి
 షు ॥ * ॥ ఇతి । కృత్రిమాయాంభువి - వేదికాదావిత్యర్థః । యవః —
 ॥ శ్లో ॥ పరకీయప్రదేశేషు పితౄణాం నిర్వపేత్తుయః । తద్భూమిస్వామి
 పితృభిశ్శ్రాద్ధకర్తృవిహన్యతే ॥ * ॥ ఇతి । భారతేచ — ॥ శ్లో ॥ పార
 క్యే భూమిదేశేచ పితౄణాం నిర్వపేత్తుయః । తద్భూమిస్వామిపితృభి
 శ్శ్రాద్ధకర్తృవిహన్యతే । తస్మాత్ప్రీత్యామహీం దత్వా స్వల్పానుపిచ
 త్సుణః । పిండః పితృభ్యోదత్తోవై తస్యాంభవతశాశ్వతః ॥ * ॥ ఇతి । పర
 కీయప్రదేశాః - పరపరిగృహీతగృహగోష్ఠారామాదయః, నపున స్తీర్థాదీని ।

తథాచాదిత్యపురాణే — || శ్లో || అటవీపర్వతాః పుణ్యా నదీతీరాణియా
నిచ | సర్వాణ్యస్వామి కాన్యాహుర్నహి తేషుపరిగ్రహః || వనానిగిరయో
నద్యస్తీర్ధాన్యాంతనానిచ | దేవభూతాశ్చ గర్తాశ్చ నస్వామీ తేషువిద్య
తే || * || ఇతి | కృమికీటామృతహతదేశం శ్రాద్ధే వర్జయేత్ , తదాహ
యమః — || శ్లో || రూక్షంక్రిమిహతంక్లిన్నం సజీర్ణానిష్టగర్భకమ్ | దె
శంతస్సనిష్టశబ్దంచ వర్జయేచ్ఛాద్ధకర్తృణి || * || ఇతి | క్లిన్నమ్ - సకదా
మమ్ , సజీర్ణమ్ - అన్యేనాకీర్ణమ్ | మారగ్జ్ఞేయః — || శ్లో || ప
ద్భ్యాజస్తుశుయీరూక్షాక్షితిఃప్లుష్టతథాఽగ్నినా | అనిష్టచుష్టశబ్దా గ్రాదుగ్ధ
ద్వాశ్శ్రాద్ధకర్తృణి || * || ఇతి | తీర్థక్షేత్రవిశేషేషు కృతంశ్రాద్ధం ఫలాతి
శయప్రదంభవతి , తదాహదేవలః — || శ్లో || శ్రాద్ధస్యపూజితోదేశో
గయాగక్లాసరస్వతీ | కురుక్షేత్రంప్రయాగశ్చ నైమిశం పుష్కరరాణిచ ||
నదీనదేషుతీర్థేషు చైతేషుపులినేషుచ | విపిధేష్వేవతుష్యన్తి దత్తేనేహ పి
తామహః || * || ఇతి | ఆశ్వలాయనస్తు — || శ్లో || గక్లా గోదావరీ వే
ణ్యా గౌతమీకాశకీశుభా | నర్మదాసరయూచైచ కావేరీచసరస్వతీ || గ
యాప్రయాగశ్శ్రీశైలో గోకణం పుష్కరంశుభమ్ | నైమిశంచ కురు
క్షేత్రం కేదారం సేతుబద్ధనమ్ || ద్వారకాబదరీకాబ్జం ముఖ్యా వారాణ
సీతధా | పురుషోత్తమస్వామివేత్త సర్వోత్కృష్టోమశూచాదధిః || ఏతేషు
తీర్థముఖ్యేషు క్షేత్రేషుచ శుభాశుభమ్ | కృతమక్షయమాప్నోతిమనుష్యా
ణాం నసంశయః || * || ఇతి | వ్యాసః — || శ్లో || పుష్కరేష్వక్షయం
శ్రాద్ధం జపశూచామతపాంసించ | మశూచాదధౌప్రయాగేచ కాశ్యాం
చకురుజాక్లలే || * || ఇతి | శక్తోఽపి — || శ్లో || వారాణస్యాంకురుక్షే
త్రే భృగుతునై హిమాలయే | గక్లాద్వారేప్రయాగేచ నైమిశే పుష్కరే
తథా || సన్నిహత్యాం గయాయాంచ దత్తమక్షయ తాంప్రజ్ఞేత్ | నదీస
ముద్రతీరేవాప్రాదేగోష్ఠేఽధపర్వతే || సముద్రగా నదీతీరేస్నిగ్ధసాగరసం
గమే | నద్యోర్ద్వాసంగమరాజ్ సాలిగ్రామశిలాన్తికే || సాలిగ్రామ
చ గోకణే గయాయాంచవిశేషతః | క్షేత్రేష్వేషేషుచాచ్ఛ్రాద్ధం పి
తృభక్తిసమన్వితః || కరోతివిధివత్కర్తృః కృతకృత్వోవిధీయతే || * || ఇ

తి । సపవ — ॥ వా ॥ యత్ర క్వచన నర్తదాతీరే యమునాతీరే గజ్ఞా
యాం విశేషతో గజ్ఞాద్వారే ప్రయాగే గజ్ఞాసాగరసంగమే కులూవతే
బిల్వకే నీలవర్షతే కుబ్జాహే భృగుతున్తే కేదారే లిక్ష్ణాయాం సుగన్ధాయాం
ఫల్గుతీర్థే మహాగజ్ఞాయాం తల్లలి కాశ్రమే కుమారధారాయాం ప్రభాస
యత్ర క్వచన సరస్వత్యాం విశేషతో వైమిశారణ్యే వారాణస్యాం అగ
స్త్యాశ్రమే కణాశ్రమే కాశిక్యాం సరయాతీరే శోణాయాభాగీరధ్యాశ్చ
సంగమే శ్రీవర్షతే కల్పదకే ఉత్తరమానసే బడబాయాం సప్తర్షిస్థు
పదే స్వర్ణప్రదేశే గోదావర్యాం గోమత్యాం వేత్రవత్యాం విపాశా
యాం వితస్తాయాం మరుద్వధాయాం శతద్రుతి చన్ద్రభాగాయాం వి
రావత్యాం సిన్ధోస్తీరే దక్షిణే పశ్చిమదే భౌజసే చైవ మాదిష్వనేషు తీ
ర్థేషు సరిద్వరాసు పులినేషు ప్రస్రవణేషు వర్షతేషు నికుణ్డేషు వనే
మాపవనేషుచ గోమయేనోపలిప్తేషు ఊనోజ్ఞేషుచ ॥ * ॥ ఇతి । అత్ర పితృ
గాధా — ॥ శ్లో ॥ కులేఽస్తాకం సజన్తుస్సన్యదోన్యోదద్యాన్జలాన్జలిమ్ । న
దీషుబహుతోయాసు శీతలాసువిశేషతః ॥ అపిజాయేతసోఽస్తాకం కులేక
శ్చిన్నరోత్తమః । గయాశీషేవతేశ్రాద్ధం యోనోదద్యాత్సమాహితః ॥
ఏష్టవ్యాబహవః పుత్రాయ ద్యేకోఽపి గయాం వ్రజేత్ । యజేతవాఽశ్వ
మేధేన నీలంవా వృషముత్సృజేత్ ॥ * ॥ ఇతి । బ్రహ్మచైవతే — ॥ శ్లో ॥
గయాశీషేయదాపిణ్డం నామ్నాయేషాం ప్రకుర్వతే । నరకస్థాదివంయా
న్తి స్వర్గస్థామోక్షమాపుయః ॥ తత్రాక్షయవటోనామత్రిషులోకేషువి
శ్రుతః । పితౄణాం తత్రవైద త్తమక్షయం భవతి ప్రభో ॥ ఏలవృక్షం సమా
సాద్యశాకేనాప్యదకేనవా । ఏకస్త్రిభౌజితేవిప్రేకోటిర్భవత్యోజితా ॥
ఆత్మనస్తుమహాబుద్ధే గయాయాంతు తిలైర్వివా । పిణ్డోర్వాపణౌకార్యం
మృతానాంతు తిలైస్సహ ॥ * ॥ ఇతి । నద్యాదిషు తీర్థశ్రాద్ధముక్తం మ
త్స్యపురాణే — ॥ శ్లో ॥ స్నాత్వా నదీషు సర్వాసు పితృదేవాంశ్చ త
ర్పయేత్ । తత్రతత్రయధావితం కుర్యాచ్ఛ్రాద్ధాదికం తథా ॥ అకాలే
పృథకాలేవా తీర్థశ్రాద్ధం తథానరః । శ్రాద్ధంకృత్వా తథాతీర్థే కథా
వ్యంపితృతర్పణమ్ ॥ * ॥ ఇతి । పాత్యైఽపి — ॥ శ్లో ॥ తీర్థేషుబ్రాహ్మ

ణంనైవ పరీక్షేతకథంచన । అన్నార్థినమనుప్రాప్తం భూజయేన్న సుశాసనాత్ ॥ సక్తుభిఃపిణ్డదానంసౌమ్యతస్సంయోజైః పాయసేనవా । కర్తవ్యమృషిభిర్గృప్తం పిణ్డ్యాకేనైజ్ఞుదేనవా ॥ పిణ్డ్యాకేనతిలానాంవా భక్తిమద్భిర్మత్రైసనదా । శ్రాద్ధంతత్రతుకతావ్యం అఘ్నియ వాహనవర్జితమ్ ॥ * ॥ ఇతి । “ తీర్థైఃనగ్నావాపదివ ” ఇతిపూర్వోక్తం హిరణ్యశ్రాద్ధంవాకర్తవ్యమ్, “ ॥ శ్లో ॥ క్షేత్రేస్సాత్వాశుషకవాసాః ప్రదాయతిలవార్యధ । భోజయద్బాగ్రిష్టాణాంశ్చాగ్నిధే హిరణ్యశ్రాద్ధమేవవా ॥ కృత్వాసూత్రవిధానేన పిణ్డానైక్షేత్రపిణ్డకాః । అన్నేనామేనమాంసేనసక్తుభిర్ద్విజాతరేత్ ॥ ” ఇతిస్త్రుతేశ్చ । గయావ్యతిరిక్తస్థానెషు జీవపితృకేనాపి తీర్థశ్రాద్ధం కతావ్యమిత్యధస్తాత్ప్రతిపాదితమ్ ।

— శ్రీ శ్రాద్ధకాలాః ౯ —

అథశ్రాద్ధకాలాః । తత్రయాజ్ఞవల్క్యః — ॥ శ్లో ॥ అమావాస్యప్రకావృద్ధిఃకృష్ణపక్షోఽయనద్వయమ్ । రవ్యబ్రాహ్మణసంపత్తిరిష్టమపత్సూర్యసజగ్రముః ॥ వ్యతీపాతోగజచ్ఛాయాగ్రహణంచన్ద్రసూర్యయోః । శ్రాద్ధంప్రతిరుచితైవశ్రాద్ధకాలాః ప్రకీర్తితాః ॥ * ॥ ఇతి । రవ్యమ్ - కృషిసరమాంసాది, బ్రాహ్మణః - శ్రుతాధ్యయనసంపన్నః, తయోస్సంపత్తిరిణ్డభూయస్త్వికాలే సతధోక్తః । అశ్రహరీతః — ॥ శ్లో ॥ తీర్థాగ్రవ్యోపపత్తైతు నకాలమవధారయేత్ । పాత్రంచ బాగ్రిష్టాణంప్రాప్యసవ్యశ్శ్రాద్ధం విధీయతే ॥ * ॥ ఇతి । తీర్థమ్ - గణ్డాది, విషువత్ - మేషతులావజ్ఞాప్రీప్తి, అయనవిషువయోస్సజాగ్రన్తిత్వేసిద్ధేఽపి పృథగుపాదానం ఫలాతిశయజ్ఞావనార్థమ్, గజచ్ఛాయాలక్షణమ్ “ యదేన్ద్రఃపితృదేవత్యే ” ఇత్యాదినాపూర్వముక్తమ్, గ్రహణమ్ - ఉపరాగః, అశ్రవిశేషనూహవృద్ధివసిత్యః — ॥ శ్లో ॥ త్రిదశాస్పర్శసమయే తృప్యన్తిపితరస్తథా । మనుష్యామధ్యకాలేతు మోక్షకాలేతు రాక్షసాః ॥ * ॥ ఇతి । శ్రాద్ధంప్రతిరుచిః - యదాశ్రాద్ధంప్రతీచ్ఛా తదైవకర్తవ్యమితి, చకారేణాన్యేఽపిశ్రాద్ధకాలాస్సంజ్ఞాహ్యస్తే । అత ఏవయమః — ॥ శ్లో ॥ ఆహార్యానుభవకార్తికాయామాఘ్యాం శ్రీక్షవశ్చవాద్విజాత్ । తర్పయేత్పితృపూ

ర్వంతు తదస్యాక్షయముచ్యతే || * || ఇతి । జాతుకణ్ఠః — || స్లో || గ్ర
 హణాపరాగే విషువేచజాతే కృష్ణేనుఘాయామయనద్వయేచ । నిత్యం
 చ శక్తేచ తదైవపద్మైదత్తంభవేన్నిమగసహస్రతుల్యమ్ || * || ఇతి । శ్లోది
 స్పరూపమపి తేనైవోక్తమ్ — || స్లో || శ్లో(ప్రా)హురమావాస్యాంక్షీణ
 సోమాందివిజోత్తమాః । అష్టకాతుభవేత్పద్మంతత్రదత్తంతథాఽక్షయమ్ || * ||
 ఇతి । “ || స్లో || యదా విష్టిర్వ్యతీపాతో భానువారస్తదైవచ । పద్మకం
 నామతతోక్తిమయనాచ్చ చతుర్గుణమ్ || ” ఇతి శ్లోక్తమపి పద్మం
 గ్రాహ్యమ్ । కాఠకీశ్రుతిః — “ ఏతద్ధిదేవపితౄణామయనంయద్ధస్తిచ్ఛా
 యాయాంశ్రాద్ధందద్యాత్ ” ఇతి । శ్లోఽపి — || స్లో || హస్తిచ్ఛా
 యాసు యద్ధత్తంయద్ధత్తంరాహుదర్శనే । విషువత్యయనేచైవ సర్వమాన
 న్త్యనుశ్చుతే || * || ఇతి । అనేకవిధాగజచ్ఛాయాఃశ్చైశ్వర్యముప్రతిపాద్య
 తే — || స్లో || హంసేహస్తస్థితేయాతు మఘాయుక్తాత్రయోదశీ । తిధి
 ర్వైవస్వతీనామ సాచ్ఛాయా కుజ్జరస్యతు || * || హంసేకరస్థితేయాతుఅ
 మావాస్యాకర్షిణా । సాజ్ఞేయాకుజ్జరచ్ఛాయా ఇతి బోధాయనోఽబ్ర
 వీత్ || * || కరః - హస్తనక్షత్రమ్ , || స్లో || వనస్పతిగతేసోమేయాచ్ఛా
 యాప్రాజ్ఞుభిభవేత్ । గజచ్ఛాయాతుసాప్రాక్తాతస్యాంశ్రాద్ధంప్రకల్ప
 యేత్ || * || ఆమావాస్యాయామపరాష్ణా ఇత్యధః , || స్లో || సైంహి
 కేయోయదాసూర్యం గ్రసతేపర్వస్థిషు । గజచ్ఛాయాతుసాప్రాక్తాత
 స్యాంశ్రాద్ధంప్రకల్పయేత్ || * || సైంహికేయః - రాహుః , || స్లో ||
 ఘృతేనభోజయేద్విప్రాఃపుతం భూమాసముశ్శృజేత్ । గ్రహణాఖ్య
 గజచ్ఛాయా శ్రాద్ధందత్వానశోచతి || * || ఇతి । భోక్తురపి దోషస్తత్రై
 వదర్శితః — || స్లో || కృష్ణాజినప్రతిగ్రాహీవిక్రయావాహరేతయః । గ
 జచ్ఛాయాశృతం భుక్త్వానఘాయఃపురుషోభవేత్ || * || ఇతి । దేవలః—
 || స్లో || తృతీయారోహణీయుక్తావైశాఖస్య సితాతుయా । మఖాభిస్సహ
 తాకృష్ణానభస్యేతుశ్రయోదశీ || తథాశతభిషగ్యుక్తాకార్తికేనవమీతథా ।
 ఇన్దుక్షయే గజచ్ఛాయావైదృతేషు యుగాదిషు || ఏతే కాలాస్సముద్దిష్టాః
 పితౄణాం ప్రీతివర్ధనాః || * || ఇతి ।

— శ్రీయుగాదిశ్రాద్ధనిరూపణమ్ ౯ —

యుగాదయో మత్స్యపురాణే దశితాః — || శ్లో || వైశాఖస్య
తృతీయాతునవమీకార్తికస్యతు । మాఘే పంచదశీచైవ నభస్యచ త్రయో
దశీ || యుగాదయః స్మృతాహ్యతాదత్తస్యాక్షయకారకాః || * || ఇతి ।
విష్ణుపురాణేఽపి — || శ్లో || వైశాఖమాసస్య సితాతృతీయానవమ్యసా
కార్తికశుక్లపక్షే । నభస్యమాసస్యచక్రస్థపక్షే త్రయోదశీపంచదశీచమా
ఘే || పానీయమవ్యత్రతీలైర్విమిశ్రం దద్యాత్పితృభ్యః ప్రయతో మను
ష్యః । శ్రాద్ధంకృతం తేనసమాసహస్రం రహస్యమేతత్పితరోవదన్తి ||*||
ఇతి । అత్రశుక్లపక్షే యాతృతీయా, పంచదశీకృష్ణపక్షఇత్యన్వయః ।
అతపవనారదీయపురాణే — || శ్లో || ద్వేతుకృష్ణే ద్వేతుశుక్లే యుగా
ద్యాఃకవయోవిదుః || * || ఇతి । బ్రాహ్మపురాణేతు మాఘపృషాణమా
సీయుగాదిరిత్యుక్తమ్ — || శ్లో || వైశాఖశుక్లపక్షస్య తృతీయాయాం
కృతంయుగమ్ । కార్తికేశుక్లపక్షేచ త్రైతాతు నవమీహని || అథబాద్ర
పదేకృష్ణే త్రయోదశ్యాం ద్వాపరంయుగమ్ । మాఘేతుపార్ణమాస్యాం
తు ఘోరం కలియుగంతథా || యుగారమ్భస్తుభయోయుగాద్యాస్తేనవి
శ్రుతాః || * || ఇతి । అత్రకల్పభేదేనవ్యవస్థేతి చన్ద్రికాయామ్ । పుల
స్త్యాఽప్రవిశేషనూహ — || శ్లో || అయనద్వితయే శ్రాద్ధం విషువద్విత
యేతథా । యుగాదిషుచ సర్వాసు పిణ్డనిర్వాపణాద్భుతే || * || ఇతి । యు
గాన్తపవశ్రాద్ధముక్తం స్మృత్యన్తరే — || శ్లో || మార్యస్యసింహసక్తా
న్ద్యామన్తఃకృతయుగస్యతు । తథావృశ్చిక సజాగ్రన్ద్యామన్తస్త్రైతా
యుగస్యతు || జ్ఞేయస్తు వృషసజాగ్రన్ద్యాం ద్వాపరాన్తశ్చసభ్యయా ।
తథాచకుమ్భసజాగ్రన్ద్యామన్తఃకలియుగస్యతు || యుగాదిషు యుగాన్తై
షు శ్రాద్ధమక్షయముచ్యతే || * || ఇతి ।

— శ్రీమన్వాదిశ్రాద్ధనిరూపణమ్ ౧౦ —

మన్వాదయోఽపిశ్రాద్ధకాలాః, “తథామన్వన్తరాదౌచ దేయం
శ్రాద్ధం విజానతా” ఇతిస్మరణాత్ । మన్వన్తరాదయోమత్స్యపురాణేద
ర్శితాః — || శ్లో || ఆశ్వయుకుక్లనవమీ కార్తికీద్వాదశీసితా । తృతీ

యాచైత్రమాసస్య సితాభాద్రపదనవచ ॥ ఘాల్గునస్యాప్యమావాస్యా పు
వ్యవ్యైకాదశీసితా । ఆషాఢస్యాపిదశమీ మాఘమాసస్యసప్తమీ ॥ శా
వణస్యాప్తమీకృష్ణాతథా౭౭షాఢీవపూర్ణిమా । కార్తికీఘాల్గునీజ్యేష్ఠీ చై
త్రీపశ్చిదశీసితా ॥ మనవ్వంతరాదయశ్చైతే దత్తస్యాక్షయకారకాః ॥ * ॥
ఇతి । తత్రేవ — ॥ శ్లో ॥ కృతం శ్రాద్ధం విధానేన మన్వాదిషు యు
గాదిషు । హోయనాదిద్విసాహస్రం పితౄణాం తృప్తిదం భవేత్ ॥ ఆసు
స్నానం జపోపామామః పుణ్యానన్త్యాయకల్పతే ॥ * ॥ ఇతి । మహాభా
రతే౭౭పి — ॥ శ్లో ॥ యామన్వాద్యాయుగాద్యాశ్చ తిథయస్తాసు మాన
వః । స్నాత్వాహుత్వాచదత్వాచ తదనస్తఫలంభేత్ ॥ * ॥ ఇతి । కా
లాదర్శే౭౭పి — ॥ శ్లో ॥ మన్వాద్యాసుయుగాద్యాసు ప్రదత్తస్సలిలాజ్ఞ
లిః । సహస్రవాషిఠీం తృప్తిం పితౄణామావహేత్పరామ్ ॥ ద్విసహ
స్రాబ్దికీంతృప్తిం కృతంశ్రాద్ధం యథావిధి । స్నానందానం జపోపామా
మః పుణ్యానన్త్యాయకల్పతే ॥ * ॥ ఇతి । సంగ్రహకారః — ॥ శ్లో ॥ తి
ధ్యగ్నీనతిధిస్తిధ్యాశ్చైకృష్ణేభో౭౭నలోగ్రహః । తిధ్యరౌగనశివౌ౭౭శ్వౌ౭౭
మా తిథీమన్వాదయోమతాః ॥ * ॥ ఇతి । చైత్రమారభ్యద్వాదశమాసా
నామైకైకవ్యైకైకం పదం యోజనీయమ్, తిథిః - పూర్ణిమా, అగ్నిః -
తృతీయా, చైత్రే పూర్ణిమాశుక్లశృతీయాచేత్యర్థః; వైశాఖే, న - నా
స్తి; జ్యేష్ఠే, తిథిః - పూర్ణిమాసీ; ఆషాఢే, తిధ్యాశ్చ - పూర్ణిమాసీ శు
క్లదశమీచ; శ్రావణే, కృష్ణేభః - కృష్ణాప్తమీ, అత్రకృష్ణే తి విశేషణాది
తరత్ర సర్వత్రశుక్లతిథేర్గ్రహణమ్; భాద్రపదే, అనలః - తృతీయా; ఆ
శ్వయుజే, గ్రహః - నవమీ; కార్తికే, తిధ్యరౌగ - పూర్ణిమాద్వాదశీచ;
మార్గశీర్షే, న - నాస్తి; పుష్యే, శివః - ఏకాదశీ; మాఘే, అశ్వః - స
ప్తమీ; ఘాల్గునే, అమాతిధి - అమావాస్యపూర్ణిమాసీచేత్యర్థః । స్మృత్య
చరే — ॥ శ్లో ॥ అమాపాతశ్చసజ్జాగ్రస్తధావైధృతిరేవచ । అష్ట
కాశ్చైవమన్వాదిర్యుగాదిశ్చమహాలయః ॥ చంద్రసూర్యపరాశ్చ౭౭
జచ్చాయాతదైవచ । ద్రవ్యభాగ్మృణసంవత్తిశ్శ్రాద్ధకాలాః ప్రకీర్తి
తాః ॥ * ॥ ఇతి । “ ॥ శ్లో ॥ ఆమాష్టకావ్యతిపాతమన్వాదిషు యుగాది

షు । విద్వాంశ్శాస్త్రిధమకుర్వాణః ప్రాయశ్చిత్తీయతేద్విజః ॥ ” ఇతివ
చనాన్తు న్వాదియుగాది వ్యతీపాతేషు శ్రాద్ధం నిత్యమ్ , “ ॥ శ్లో ॥ తి
ధ్యాదిషుచయచ్చాశ్రద్ధం మన్వాదిషుయుగాదిషు । అలభ్యేషువయోగే
షు తత్కామ్యంసముదాహృతమ్ ॥ ” ఇతి గాలవ వచనంతు సనిత్యత్వా
పాకరణార్థమ్ , వచనద్వయేనాగ్నిపూత్రాదివన్నిత్యత్వ కామ్యత్వ
యోరవిరోధాదిత్యాశుః । ఏవమేవ “ ॥ శ్లో ॥ ప్రేతశాశ్రద్ధంసపిణ్డత్వం
సజ్జాన్త్రిగ్రహణేషుచ ॥ ” ఇతి ప్రతిపాదితస్యవైమిత్తికత్వస్యచ “ ॥ శ్లో ॥
సజ్జాన్త్రివిషువచ్చైవవిశేషేణాయనద్వయమ్ । వ్యతీపాతోఽథజన్తు
క్షం చన్ద్రసూర్యగ్రహస్తథా ॥ ఇత్యేతాంశ్శాస్త్రిధకాలాంస్తు కామ్య
నాహప్రజాపతః । శ్రాద్ధమేతేషు యద్దత్తం తదానన్తాయకల్పతే ॥ ” ఇ
తివిష్ణుక్తస్య కామ్యత్వస్యచనవిరోధః । అత ఏవమూర్కపురాణే — ॥ శ్లో ॥
వైమిత్తికంతుకర్తవ్యం గ్రహణేచన్ద్రసూర్యయోః । బాధవానాంచమరణే
సకీస్యాదతోన్యథా ॥ కామ్యానిచైవశ్రాద్ధాని శస్యన్తైగ్రహణాదిషు ॥ * ॥
ఇతి । తథాచశాతాతపః — ॥ శ్లో ॥ సర్వస్వేనాపికర్తవ్యం శ్రాద్ధంవై
రాహుదర్శనే । అకుర్వాణస్తుయశ్శాశ్రద్ధం పజేగౌరివసేదతి ॥ రాహుద
ర్శనదత్తంహి శ్రాద్ధణాచన్ద్రితారకమ్ । గుణవత్సర్వకామీయంపితృణా
ముపతిష్ఠతే ॥ * ॥ ఇతి । మార్కండేయోఽపి — ॥ శ్లో ॥ విశిష్టబ్రాహ్మ
ణప్రాప్తా సూర్యేస్తుగ్రహణేఽయనే । విషువేరవిసజ్జాన్త్వా వ్యతీపాతే
చపుత్రక ॥ శ్రాద్ధాహవ్రవ్యసంప్రాప్తా తథాదుస్వస్పదర్శనే । జన్తు
క్షగ్రహపీడాసు శ్రాద్ధం కుర్వీతచేచ్ఛయా ॥ * ॥ ఇతి । యదాపి , ఇ
చ్ఛాచ్ఛా - కామః , తదాపి శ్రాద్ధం కుర్వీతేత్యర్థః । ఏవంచ నిత్యవైమిత్తిక
యోఃఫలేచ్ఛాయాం సత్యాంకామ్యత్వంసవిరుధ్యతే ।

— శ్రీ కామ్యశ్రాద్ధ కాలాః శ్లో —

కృత్తికాదినక్షత్రాణి కామ్యశ్రాద్ధకాలాః । యదాహ యాజ్ఞవ
ల్క్యః — ॥ శ్లో ॥ స్వర్గంచావత్యమోజశ్చ శౌర్యంక్షేత్రంబలంతథా ।
పుత్రాన్తైశ్చిక్ష్మ్యంచసౌభాగ్యంసమృద్ధింముఖ్యతాంశుభమ్ ॥ ప్రవృత్త
చక్రతాన్దైవ వాణిజ్యవ్రథృతీనపి । అరొగిత్వం యశోవీతశోకతాంపర

మాంగతిమ్ ॥ ధనంవేదా భిషక్సిద్ధిం కుప్యం గామపవ్యజావికమ్ । అశ్వా
నాయుశ్చ విధివద్యశ్శ్రాద్ధంసంప్రయచ్ఛతి ॥ కృత్తికాదిభరణ్యంతంసకా
మానాపున్నయాదిమాణ్ । ఆస్తికశ్శ్రద్ధానశ్చ వ్యపేహిమదమత్సరిః ॥ * ॥
ఇతి । ప్రవృత్తచక్రతా - అప్రతిహతాజ్ఞాతా , కుప్యమ్ - సువర్ణారజతవ్య
తిరిక్తతామ్రాది । విష్ణురసి — ॥ వా ॥ స్వర్గంకృత్తికాన్వపత్యంరోహి
ణీషు బ్రహ్మవర్చసంసౌమ్యే కర్మణాంసిద్ధిం రౌద్రే భువంపునర్వసౌ పు
ష్టింపుష్యే సార్వేసర్వాకామాకౌశ్రేణ్యంపిత్రై సౌభాగ్యంఫల్గు
నీషు ధనమార్యమైజ్ఞాతీశ్రేణ్యంహస్తై రూపవతస్సతాంస్తాష్టే వా
ణిజ్యవృద్ధింస్వాతౌ కనకంవిశాఖాసు మిత్రాణిమైత్రై శాక్రరాజ్యం కృ
షిర్హులే సముద్రయానసిద్ధిమాష్యే సర్వానాగ్రమాన్వైశ్వదేవే వేదశ్రే
ణ్యమభిజితి సర్వాకామాకౌశ్రవణే బలంవాసవే ఆరొగ్యంవారుణే రూప
ద్రవ్యమాజై గ్రహమహిర్బుధ్యై గాఃపాష్టై తురగ్ణానాశ్వినే జీవితంయా
మ్యై ॥ * ॥ ఇతి । ఆదిత్యాదయోవారాశ్చ కామ్యశ్రాద్ధకాలాః । తదా
హవిష్టుః — ॥ వా ॥ సతతమాదిత్యేహి శ్రాద్ధంకుర్వనా రోగ్య
మాప్నోతి సౌభాగ్యంచాద్యై సమరవిజయం కాజే సర్వానాగ్రమాన్ప్రదే
విద్యామభీష్టాం జీవేధనం శౌక్రజీవితం శనైశ్చరే ॥ * ॥ ఇతి । కూర్మ పు
రాణేఽపి — ॥ శ్లో ॥ ఆదిత్యవారెత్వారోగ్యం చాద్యై సౌభాగ్యమేవ
చ । కాజేసర్వత్రవిజయం సర్వాకామాబుధస్యతు ॥ విద్యాంవిశి
ష్టాంచగురౌ ధనంవై భార్గవేపునః । శనైశ్చరే భవేదాయురారోగ్యమతి
దుర్లభమ్ ॥ * ॥ ఇతి । విష్ణుధర్మోత్తరే — ॥ శ్లో ॥ అతఃకామ్యానివత్సౌ
మి శ్రాద్ధానితవపార్థివ । ఆరోగ్యమథసౌభాగ్యం సమరేవిజయంతథా ॥
సర్వాకామాంస్తథావిద్యాం ధనంజీవితమేవచ । ఆదిత్యాదిదినేష్వే
వం శ్రాద్ధంకుర్వన్సదానరః ॥ క్రమేణైతానవాప్నోతి నాత్రకార్యావిచార
ణా ॥ * ॥ ఇతి । అత్రవిశేషమాహమనుః — ॥ శ్లో ॥ యుత్సుకుర్వ
ద్దినత్సౌమ సర్వాకామానవాపున్నయాత్ । అయుత్సుతుపితౄనర్చ్య
పూజాంప్రాప్నోతి పుష్కలామ్ ॥ * ॥ ఇతి । యుత్సు - యుక్త్యేషు , ది
నేషు - సూర్యాదివారేషు , ఋత్సౌమ - కృత్తికాదినక్షత్రైషు , కుర్వన్

శ్రాద్ధమితి శేషః । ప్రతిపదాది తిథయోఽపి కామ్యశ్రాద్ధకాలాః । తదా
హమనుః — ॥ శ్లో ॥ కుర్వే ప్రతిపది శ్రాద్ధం సురూపా విష్ణుతే సుతా ॥
కన్యకాంతుద్వితీయాం తృతీయాంతు వర్జితః ॥ పశూక్షుగ్రాం
శ్చతుర్థ్యాంచ పశ్చిమ్యాం శోభనా సుతా ॥ షష్ఠ్యాం ద్యూతం కృషిం
చాపి సప్తమ్యాం లభతేనరః ॥ అష్టమ్యామపి వాణిజ్యం లభతే శ్రాద్ధదోన
రః । సాన్యన్నవమ్యామేకఖురం దశమ్యాం ద్విఖురం బహు ॥ ఏకాదశ్యాం
తథారూప్యం బ్రహ్మ వర్చసినసుతా ॥ ద్వాదశ్యాం జాతరూపంచ రజ
తం రూప్యమేవచ ॥ జ్ఞాతిశ్రేయ్యం త్రయోదశ్యాం చతుర్దశ్యాంతుకుప్ర
జాః । ప్రీయై పితరశ్చాన్యయే శస్త్రై రణై హతాః ॥ శ్రాద్ధదః పశ్చిద
శ్యాంతు సర్వా కామానవాప్నుయాత్ ॥ * ॥ ఇతి । కాత్యాయనోఽ
పి — ॥ వా ॥ సురూపా సుతాః ప్రతిపది స్త్రియోఽప్రతిరూపాద్వితీయా
యాం వర్జితా స్త్రితీయాం చతుర్థ్యాం క్షుద్రపశవః పుత్రాః పశ్చిమ్యాం
ద్యూతం సప్త్యాం కృషిం సప్తమ్యాం వాణిజ్య మష్టమ్యామేకశఫానవమ్యాం
దశమ్యాం గావః పరిచార కాప కాదశ్యాం ద్వాదశ్యాం ధనధాన్య రూప్య జ్ఞా
తిశ్రేయ్య హిరణ్యాని త్రయోదశ్యాం యువానస్తత్రమ్రుయై శస్త్రహ
తస్య చతుర్దశ్యామమావాసాయాం సర్వమ్ ॥ * ॥ ఇతి । ఏతచ్ఛ్రుతిశ్రా
ద్ధం కృష్ణపత్యై కర్తవ్యమ్, “ శ్లో ॥ పిత్ర్యం శ్రాద్ధం కృష్ణపత్యే దినేఽస్త
మయయోగిని । ” ఇతి స్మరణాత్ । తథాచమనుః — ॥ శ్లో ॥ యత్నైశ్చాపరః
పక్షః పూర్వపత్యై ద్విష్యతే । తథా శ్రాద్ధస్య పూర్వాష్టోదశరాష్ట్రాణా
విష్యతే ॥ * ॥ ఇతి । కామ్యశ్రాద్ధం ప్రకృత్యస్తృత్యంతరేఽపి —
॥ శ్లో ॥ కృష్ణపత్యేఽపరాష్ణేతు రౌహిణంతు నలఙ్ఘయేత్ ॥ * ॥ ఇతి ।
“ అపరాష్ణాః - ద్వేధా విభక్తస్యా హిల్లా ద్వితీయభాగః, రౌహిణః - అ
హిల్లా నవమోముహూర్తః , ఏవంచ కుతపాది ఘటికా త్రయ యుక్తా
యాం ప్రతిపదాదితిథౌ కామ్యశ్రాద్ధం కార్యమ్, నతు కుతపాద్యసంయు
క్తాయామితి మన్తవ్యమ్ ” ఇతి చన్ద్రికాయామ్ । కామ్యశ్రాద్ధం కా
మ్యసిద్ధిపర్యంతమేకసంవత్సరపర్యంతం వా యథాకామ ముక్తదినేఽవశ్య
మనుష్ఠేయమ్ । తథాచ దేవస్వామినా నక్షత్రశ్రాద్ధముదాహృతోఽ

క్రమ్ — || వా || నాక్షత్రేషుతు కామ్యశ్రాద్ధేషు తతామప్రదనక్షత్ర
 ప్రాప్తా ఆతతామప్రాప్తైరబ్జమేకంవా తస్మిన్మతే శ్రాద్ధం కుయా
 త్ || * || ఇతి । హరీతః — || శ్లో || కామ్యశ్రాద్ధానికామ్యాధ్యం సమ్య
 గ్యత్సేనసాధయేత్ । శరీరారమ్భహేతుత్వాన్నముహుస్తాని కారయేత్ ||
 యథాకథంచిన్నిత్యాని కుర్యాదిస్తుక్షయాదిషు । పాత్రగ్రవ్యాదిసంపత్సు
 సత్సు కామ్యఫలంభవేత్ || * || ఇతి । విష్కంమ్భాదియోగాశ్చ కామ్య
 శ్రాద్ధకాలాః, తత్ర కృత్తికాదినక్షత్రేషూక్తంఫలం క్రమాత్ జ్ఞేయమ్ । త
 దాహమరీచిః — || శ్లో || కృత్తికాదిషుఋత్యేష్ణ శ్రాద్ధేయత్ఫలమీరిత
 మ్ । విష్కంమ్భాదిషుయోగేషు తదేవఫలమివ్యత || * || ఇతి । రవ్యాది
 వారశ్రాద్ధఫలంబవాదికరణేషు శ్రాద్ధకరణైఃపిగ్రప్తవ్యమ్ । తదా హబృ
 హస్పతిః — || శ్లో || సూర్యాదివాసరేష్వేతచ్ఛ్రాద్ధకృత్ఫలమేవ
 బవాదికరణైఃపిత్తచ్ఛ్రాద్ధకృత్ఫలమేవ || * || ఇతి । సంగృహ్య
 దర్శయతి కాలాదర్శకారః — || శ్లో || పత్యూద్యాద్యాసుతిధిషు వజ్రేయ
 త్వాచతుర్దశీమ్ । కన్యాదికామినఃకుర్యశ్రాద్ధం పార్వణయావత || కృ
 త్తికాదిషుఋత్యేషు భరణ్యస్తేషుపార్వణమ్ । కుర్యశ్రాద్ధం శ్రద్ధానా
 స్వర్గాదిఫలకామినః || విష్కంమ్భాదిషుయోగేషు ఫలం నక్షత్రవత్ స్మృ
 తమ్ । శ్రాద్ధం రవ్యాదివారేషుహ్యోరోగ్యాది ఫలేష్వవః || కుర్యఃఫలమి
 దం జ్ఞేయం బవాదికరణైఃపి || * || ఇతి । కామ్యశ్రాద్ధస్య కాలాంతర
 మప్యాహ గార్గ్యః — || శ్లో || మాససంజ్ఞేయదాఋత్యే చన్ద్రస్సంపూ
 ర్ణామణ్డలః । గురుణాయది సంయుక్తస్సాతిధిర్మహతీస్మృతా || * || ఇతి ।
 పాణ్డమాస్యాం చన్ద్రస్త్వత్సానక్షత్రే చిత్రాదౌ గురుణాయుక్తశ్చేత్సా
 పాణ్డమాసీమహాచైత్ర్యాది సంజ్ఞేత్యర్థః । సపవ — || శ్లో || మేషరా
 శౌయదాశౌరిస్సింహేచన్ద్రబృహస్పతీ । భాస్కరశ్శ్రవణక్షేచ మహా
 మాఘీతిసాస్మృతా || * || ఇతి । సారిః - శ్వనైశ్చరః, మేషేయదిస్యాత్, గు
 రుశ్చన్ద్రశ్చసింహేయదిస్యాత్, భాస్కరశ్శ్రవణనక్షత్రేయదిస్యాత్
 దాపూర్ణమామహామాఘీత్యర్థః । సపవ — || శ్లో || వృషేవామిధునే
 భానా జీవచన్ద్రాతథేన్ద్రభే । పాణ్డమాసీగురోర్వారే మహాజ్యేష్ఠీ ప్రకీ

తితా ॥ మహాదైత్ర్యదిమృతం దానం శ్రాద్ధముపోషణమ్ । అనన్తఫ
లదం ప్రాహుర్మునయోధర్మవేదినః ॥ * ॥ ఇతి । ఇతి శ్రాద్ధకాలాః ।

— శ్రాద్ధభోజనీయవర్జనీయబ్రాహ్మణ నిరూపణమ్ ౯ —

అధశ్రాద్ధభోజనీయవర్జనీయబ్రాహ్మణనిరూపణమ్ । తత్రమునుః —
॥ శ్లో ॥ తత్రయేభోజనీయాస్యర్వేచవర్జ్యాద్విజోత్తమాః । యావన్తచ్చై
వయైశ్చవైస్తాంశ్చవత్సావ్యశేషతః ॥ * ॥ ఇతి । ద్విజోత్తమాః -
ద్విజేషుత్రైవణికేషాత్తమాః, బ్రాహ్మణాఇతియావత్ । భోజనీ
యానభోజనీయాంశ్చ బ్రాహ్మణాన్వక్తుం గుణదోషపరీక్షణం కార్యమి
త్యాహసపవ — ॥ శ్లో ॥ దూరాదేవపరీక్షేతబ్రాహ్మణం వేదపారగమ్ । తీ
ర్థంశ్రద్ధవ్యకవ్యానాం ప్రదానేసోఽతదిష్టతః ॥ * ॥ ఇతి । పాత్రపరిగ్రహ
కాలాత్పూర్వమేవ తస్మత్పిత్తామహాపరీక్షాకార్య । తీర్థమ్ - ఉత్తమ
పాత్రమ్, ఆతిథితుల్యశ్చేత్యర్థః । వేదపారగగ్రహణముపాదేయగు
ణానాముపలక్షణార్థమ్ । అతపవచ్ఛాగలేయః — ॥ శ్లో ॥ సర్వలక్షణ
సంయుక్తేర్విద్యాశీలగుణాన్వితైః । పురుషత్రయవిఖ్యాతైస్సర్వం శ్రా
ద్ధం ప్రకల్పయేత్ ॥ * ॥ ఇతి । యమోఽపి — ॥ శ్లో ॥ పూర్వమేవ పరీ
క్షేత బ్రాహ్మణా వేదపారగా । శరీరప్రభవైర్ద్రోషేశ్శుద్ధాంశ్చ చ
రితవ్రతా ॥ * ॥ ఇతి । శరీరప్రభవాదోషాః - కుష్ఠాపస్తాకాదయః, త
ద్రూపితాః పితామహాదారభ్య భోజనీయ బ్రాహ్మణపర్యంతం పరీక్షే
తేత్యర్థః । అతపవపితుశ్శ్రీత్రియత్యేన పుత్రస్యత్రేయ్యనూహమనుః—
॥ శ్లో ॥ అశ్రోత్రియః పితా యస్య పుత్రస్సాన్విదేదపారగః । అశ్రోత్రి
యోవా పుత్రస్సాన్విత్తాస్యాదేదపారగః ॥ జాయాంసమనయోర్విద్యా
ద్యస్యస్యాశ్శ్రీత్రియః పితా । మన్త్రసమ్నాజనార్థంతు సతాగరమిత
రోఽర్హతి ॥ * ॥ ఇతి । ఇతరః - అశ్రోత్రియపితృశ్శ్రీత్రియఇత్యర్థః ।
సపవ — ॥ శ్లో ॥ న బ్రాహ్మణం పరీక్షేతదైవేక్షణి ధర్మవీత్ । పిత్రేయక
ర్మణితుప్రాప్తై పరీక్షేతప్రయత్నతః ॥ * ॥ ఇతి । ప్రయత్నత ఇతి దైవే
ష్యవకృష్య యోజనీయమ్, దైవేక్షణి ప్రయత్నతోనపరీక్షేత, అనేన
కించిత్పరీక్షణం కార్యమితుక్తం భవతి । తథాచ సపవ — ॥ శ్లో ॥ శ్రో

త్రియామైవదేయాని హవ్యకవ్యాని దాతృభిః । అహాత్తనూయ విప్రా
యతస్తైదత్తం మహాఫలమ్ ॥ పక్షేకమపివిద్వాంసం దైవేపిత్ర్యేచ భోజ
యేత్ ॥ పుష్కలం ఫలమాహ్నితి నామస్త్రజ్ఞాబహూనపి ॥ సహస్రా
ణి సహస్రాణామనృచాయత్రభుజ్జితే ॥ ఏకస్తాం మస్త్రవిద్విప్రస్స
ర్వానర్హతి ధర్మతః ॥ జ్ఞానోత్కృష్టాయ దేయాని కవ్యానిచ హవీంషిచ ।
నహిహస్తావస్పగ్ధౌ ధావ్యేతేరుధిరేణవై ॥ యత్సేన భోజయేచ్ఛాద్ధేబ
హ్వౌచం వేదపారగమ్ ॥ శాఖాన్తరంవాప్యధ్వర్యం ఛన్దోగంవాసమాప్తి
గమ్ ॥ ఏషామనృతమోయస్య భుజ్జీతశ్రాద్ధమర్చితః ॥ పితౄణాం తస్య
తృప్తిస్సాన్యచ్ఛాశ్వతీసప్తపారుషీ ॥ బ్రాహ్మణోహ్యనధీయానస్తృణాగ్ని
రివశామృతి ॥ తస్మై కవ్యంనదాతవ్యం నహభన్యనిహూయతే ॥ * ॥ ఇతి ।
బృహస్పతిః — ॥ శ్లో ॥ యద్యేకం భోజయేచ్ఛాద్ధే ఛన్దోగం తత్ర పూ
జయేత్ ॥ ఋచాయజాంషిసామాని త్రయం తత్రతువిద్యతే ॥ అటేతపృ
థవీంసర్వాం సశైలవనకాననామ్ ॥ యదిలభ్యేతపితృధై సామూమక్షరవి
న్తకః ॥ ఋచాతుతృప్యతిపితా యజుషాతుపితామహః ॥ పితుః పితామహ
స్సామూ ఛన్దోగోహ్యధికస్తతః ॥ * ॥ ఇతి । శాతాతపః — ॥ శ్లో ॥ భో
జయేద్యస్త్యధర్వాణం దైవేపిత్ర్యేచకర్మణి ॥ అనస్తమక్షయంచైవ ఫలంత
స్యేతివైశ్రుతిః ॥ * ॥ ఇతి । యమః — ॥ శ్లో ॥ వేదవిద్యావ్రతస్సాతా
శ్శోత్రియా వేదపారగాః ॥ స్పధర్మనిరతాశ్శాన్తాఃక్రియావన్తస్తవస్వినః॥
తేభ్యోహవ్యంచకవ్యంచ ప్రసజ్జేభ్యః ప్రదీయతే ॥ యే సోమపావిరజసో
బ్రహ్మజ్ఞాశ్శాన్తబుద్ధయః ॥ వ్రతినోనియమస్థాశ్చ ఋతుకాలాభిగామినః ॥
షష్ఠాగ్నిరప్యధీయానో యజుర్వేదవిదేవచ ॥ బహ్వౌచశ్చ త్రిసావర్ణస్త్రి
మధుర్వాదధయోభవేత్ ॥ త్రిణాచికేతోవిరజాశ్శన్దోగో జ్యేష్ఠసామగః॥
అధర్వశిరసోఽధ్యతా సర్వేతేపజ్జిరపావనాః ॥ శిశురప్యగ్నిహూత్రీచ
న్యాయవిచ్ఛవడజ్జువిత్ ॥ మస్త్రబ్రాహ్మణవిద్యైవ యశ్చసాన్యధర్మపార
గః ॥ బ్రహ్మదేయాసుతశ్చైవ భావశుద్ధస్సహస్రదః ॥ చాద్వాయణవ్రత
చరస్సత్యవాదీపురాణవిత్ ॥ నిష్ఠాతస్సర్వవిద్యాసు శాన్తోవిగతకల్మషః ॥
గురుదేవాగ్నిపూజాసుప్రసన్నోజ్ఞానతత్పరః ॥ విముక్తస్సర్వదాధీరోబ్ర

హ్మభూతోద్విజౌ త్తనః ॥ నమి త్రోనేవచామిత్రా, మైత్రాత్మవిదేవచ । స్నా
 తకోజప్యనిరతస్సదా పుష్పబలిప్రియః ॥ ఋజుశ్శూచఃక్షమీదాస్తశ్శాస్త్ర
 సుత్యవ్రతశ్శుచిః । వెదజ్ఞస్సవశాస్త్రజ్ఞ ఉపవాస పరాయణః ॥ గృహ
 స్థాబ్రహ్మచారీచ చతుర్వేద విదేవచ । వేదవిద్యా వ్రహ్మసాతా బ్రాహ్మణాః
 పక్షిరపావనాః ॥ * ॥ ఇతి । “ బ్రహ్మమేతుమామ్ ” ఇత్యాదయస్త్రయోఽను
 వాకాఃప్రత్యేకం త్రిసుపణాసంజ్ఞాః , తాంస్త్రీనేకం వాయోఽధీతే స త్రి
 సుపర్ణః , “ మధువాతా ఋతాయతే ” ఇత్యాద్యాస్త్రీస్త్రీ ఋచాయోఽధీతే
 సప్రీమధుః । “ ఉశన్తవైవాజశ్రవసః ” ఇత్యాదిభిస్త్రీభిరనువాక్వైర్వి
 హితానాం నాచికేతసంజ్ఞానామగ్నీనాంచేతావేత్తావాత్రిణాచికేతః , బ్ర
 హ్మదేయాసుతః - బ్రాహ్మవివాహాధాయాఃపుత్ర ఇత్యర్థః । శబ్ధః —
 ॥ శ్లో ॥ బ్రహ్మదేయానుసంతానోబ్రహ్మదేయాప్రదాయకః । బ్రహ్మదేయా
 పతీశ్చైవ బ్రాహ్మణాః పక్షిరపావనాః ॥ యజుషాం పారగోయశ్చ సా
 మ్నాయశ్చాపి పారగః । అధర్వశిరసోఽధ్యేతా బ్రాహ్మణాః పక్షిరపావ
 నాః ॥ * ॥ ఇతి । బోధాయనోఽపి — ॥ వా ॥ త్రిసుధుస్త్రీణాచికేత
 స్త్రీసుపర్ణః పశ్చాన్నిష్ఠడగ్గవిత్త్రిశీర్షగోజ్యేష్ఠసామగ ఇతి పక్షిరపావ
 నాః ॥ * ॥ ఇతి । త్రిశీర్షగః - “ సహస్రశీర్షాపురుషః - అర్ఘ్యస్సమ్భూ
 తః - సహస్రశీర్షాదేవమ్ ” ఇత్యనువాకత్రయస్యాధ్యేతా । హరీతోఽ
 పి — ॥ వా ॥ స్థితిరవిచ్ఛిన్నవేదవేదితా ఆర్షైశ్చ సంఘేతమలగుణాః , వేదాల
 జ్ఞానిభర్తౌఽధ్యాత్మవిత్త్వం విజ్ఞానంస్తృతిశ్చేతి షడ్విధంశ్రుతమ్ , బ్రహ్మణ్య
 తాదేవపితృభక్తతా సమతాసామ్యతా అపరోపతాపితా అననూయతా అ
 నుద్ధతతా అపారుష్యం మిత్రతా ప్రియవాదిత్వం కృశజ్ఞతా శరణ్యతా
 ప్రశాంతిశ్చేతి త్రయోదశవిధం శీలమ్ , “ ॥ శ్లో ॥ క్షమాదమోదయా
 దానమహింసాగురుపూజనమ్ । శౌచంస్నానం జపోహిమస్తపసాస్వి
 ధ్యాయ ఏవచ ॥ ” సత్యవచనంసంతోషోద్దృఢవ్రతత్వముపనతత్వమితీషా
 డశగుణం వృత్తమ్ , తస్మాత్కులీనాశ్శుతశీలవస్తోవ్రతస్థాసత్యవాదినోఽ
 వ్యక్తాఃపాక్షిరయాః , ద్వాదశోభయత్ర శ్రోత్రియస్త్రీణాచికేతస్త్రీసు
 పర్ణస్త్రీమధుస్త్రీశీర్షగోజ్యేష్ఠసామగః పశ్చాన్నిష్ఠడగ్గవిత్త్రిశాపూర్వ

ర్వరేతాముతు కాలగామీ తత్వవిచ్ఛేతి పక్షిపావనాభవన్తి || * || ఇతి ।
 స్థితిః - అవిచ్ఛిన్న సంతానత్వమ్ , అవిచ్ఛిన్న వేదవేదితేతి - హవిరాసాదనా
 ధ- దేశవిశేషవాచీ వేదిశబ్దో హవిస్సాధ్యయాగం లక్షయతి , ఆషేయ
 త్వమ్ - ప్రవరగత ఋషిజ్ఞాతృత్వమ్ , ధర్మః - ధర్మశాస్త్రమ్ , విజ్ఞా
 నమ్ - వైశేషికాది శాస్త్రజ్ఞానమ్ , స్మృతిః - వేదశాస్త్రాద్యవిస్మరణమ్ ।
 విష్ణురపి — || శ్లో || యేతాన్తదాన్తాశ్శుక్తిపూర్ణకణ్ఠాజితేన్ద్రియాఃప్రా
 ణివధేనివృత్తాః । ప్రశిగ్రహే సమగ్రచితాగ్రహస్తా ప్రైబ్రాహ్మణాస్తర
 యితుం సమధాః || * || ఇతి । మత్స్యపురాణేఽపి — || శ్లో || అర్థజ్ఞో
 వేదవిత్సత్రీజ్ఞాతవంశఃకులాన్వితః । పురాణవేత్తా సర్వజ్ఞసాన్వితాభ్యాం జ
 పతత్పరః || శివభక్తఃపితృపరస్సూర్యభక్తోఽధవైష్ణవః । బ్రహ్మణోయో
 గవిచ్ఛాన్తోఽజితాత్మాఽర్థశీలవాః || శ్రాద్ధే నియోజనీయాన్స్వర్గదేవేష
 జ్జిపావనాః || * || ఇతి । యజ్ఞవల్క్యః — || శ్లో || అగ్ర్యసర్వేషు
 వేదేషు శ్రోత్రియోబ్రహ్మవిద్యువా । వేదార్థవిజ్ఞేయసామాప్తిః యధాప్తి
 సుపణఃకః || కర్మ నిస్తాన్తపోనిస్తాః పశ్చాద్విబ్రహ్మచారిణః । పితృమాతృప
 రాశ్చైవ బ్రాహ్మణాశ్శ్రద్ధసంపదే || * || ఇతి । మనుః — || శ్లో || అ
 పాజ్ఞోగ్యపహతాపక్షిః పావ్యతేయైర్ద్విజోత్తమైః । తాన్నిబోధత కా
 రైస్సన్ దిష్టజాగ్ర్యాః పక్షిపావనాః || అగ్ర్యసర్వేషు వేదేషు
 సర్వప్రవచనేషుచ । శ్రోత్రియాన్వయజ్ఞాశ్చైవ విజ్ఞేయాః పక్షిపావ
 నాః || త్రిణాచికేతఃపశ్చాద్విప్రీసుపణఃష్టడగ్లవిత్ । బ్రహ్మదేయానుస
 న్తానశ్చందోగోజ్యేష్ఠసానుగః || వేదార్థవిత్ప్రవక్తాచ బ్రహ్మచారీసహస్ర
 దః । శతాయుశ్చైవవిజ్ఞేయాబ్రాహ్మణాఃపక్షిపావనాః || * || ఇతి । సహ
 స్రదః గవాంసువర్ణానాంవా । వ్యాసోఽపి — || శ్లో || అగ్నిహూత్రప
 రోవిద్వాన్వాయవిచ్ఛవడగ్లవిత్ । మన్త్రబ్రాహ్మణవిచ్ఛైవ యశ్చధ
 మన్యసాలకః || గురుదేవాగ్నిపూజాసు ప్రసక్తోజ్ఞానతత్పరః । మహాదే
 వార్చనరతోవైష్ణవఃపక్షిపావనాః || * || ఇతి । మనుః — || శ్లో || గాయ
 త్రీమాత్రసారోఽపి వరంవిప్రస్సయన్ద్రితః । నాయన్ద్రితశ్చతుర్వేదీ
 సర్వాశీసర్వవిక్రయా || * || మత్స్యః — || శ్లో || గాయత్రీజప్యనిర

తం హవ్యకన్యేనియోజయేత్ । పాపంత్యతి నాతస్మిన్నబ్బిష్టరివ పుష్కరే ॥ * ॥ ఇతి । పుష్కరమ్ - పర్వపత్రమ్ । ఆశ్వలాయనః — ॥ శ్లో ॥ అవిఘ్నతబ్రహ్మచర్యో పితరాయస్యతిథతః । సన్ధ్యాగ్నిహూత్రనిష్ఠశ్చేచ్ఛాచ్ఛాప్తే ధేసోఽహూతవ్యవేదవిత ॥ శ్యక్తాగ్నిస్త్యక్తసన్ధ్యోయో జేదవిచ్ఛాపిసద్విజః । సప్విత్రాశ్చ నశ్శుద్ధివిహీనస్తంచ వర్జయేత్ ॥ * ॥ ఇతి । వ్యాసోఽపి — ॥ శ్లో ॥ నీణవ్రతాగుణైర్యుక్తాభవేయైర్యేచకషణకాః । సావిత్రిజ్ఞాఃక్రియావస్తైరాజకేతనక్షమాః ॥ సావిత్రింతు జపేద్యస్తుత్రికాలంభరతక్షణభ । బైక్షవృత్తిఃక్రియావాంశ్చసరాజకేతనక్షమః ॥ * ॥ ఇతి । కేతనమ్ - నిమన్త్రణమ్ , క్షమః - యోగ్యత్యర్థః । యమః — ॥ శ్లో ॥ గృహస్థోబ్రహ్మచారీచ యజుర్వేదవిదేవచ । వేదవిద్యావ్రతసాంతాబ్రాహ్మణాఃపక్షిరపాపనాః ॥ * ॥ ఇతి । చశబ్దాద్యతిరపుష్కః । ఉక్తంచసాక్షాద్వసిష్టేన — ॥ వా ॥ యతీగృహస్థా సాగూవా ॥ * ॥ ఇతి । భాజయేదితి శేషః । బ్రహ్మజ్ఞపురాణే — ॥ శ్లో ॥ శిఖిభ్యోధాతురక్షేభ్యస్త్రీదణ్డిభ్యోచ్చదావయేత్ ॥ * ॥ ఇతి । శిఖనః - బ్రహ్మచారిణః , ధాతురక్తః - ధాతురక్తవస్త్రధారిణోవానప్రస్థాః , త్రిదణ్డినః - వాకాయమనోదణ్డేరుపేతాయతయః , అత్రపరఃపరశ్శ్రేష్ఠః । అతపవ నారదః — ॥ శ్లో ॥ యోవైయతీననాదృత్యభోజయేదితరాద్విజాత్ । విజానన్వసతోగ్రామకవ్యంతద్యాతిరాక్షసాత్ ॥ * ॥ ఇతి । నాగరిఖణ్డే — ॥ శ్లో ॥ ఆమన్త్రయేద్యతీకపూర్వం వనస్థాన్వాత్రికర్తృణః । తదభావేగృహస్థాంశ్చబ్రహ్మజ్ఞానపరాయణాత్ ॥ * ॥ ఇతి । త్రికర్తృణః - బ్రహ్మచారిణః । బ్రహ్మపురాణే — ॥ శ్లో ॥ అలాభేధ్యాన్ శిక్షాణాం భాజయేద్బ్రహ్మచారిణమ్ । తదలాభేహ్యదాసీంచ గృహస్థమపిభోజయేత్ ॥ * ॥ ఇతి । ధ్యానీ - వానప్రస్థః , భిక్షుః - యతిః , ఉదాసీనః - దాతురసమ్బంధి । తథాచాపస్తమ్బః — ॥ వా ॥ బ్రాహ్మణాభోజయేద్బ్రహ్మవిదోయోనిగోత్రమస్త్రైవసస్యమృగ్భాత్ ॥ * ॥ ఇతి । యోనిసమ్బంధాః - మాతులాదయః , గోత్రసమ్బంధాః - సపిండ్యాః , మన్త్రీసమ్బంధాః - వేదాధ్యపకాదయః , అన్తైవాసీసమ్బంధాః - శిల్పశాస్త్రీపాధ్యాయాః , ప

వంశిధనమ్బుధవ్యతిరిక్తా బ్రాహ్మణాగృహస్థాదీ భోజయేదిత్యర్థః ।
 చన్ద్రికాయామ్ — ॥ శ్లో ॥ గృహస్థానాం సహస్రైశ్చ వానప్రస్థశతే
 నచ । బ్రహ్మచారిసహస్రైశ్చ యోగిసంవిభవ్యతే ॥ * ॥ పాన్డు పురా
 ణే — ॥ శ్లో ॥ సాక్షాన్యశ్చతురోవేదానధీతే సంస్కృతోఽర్థపత్ ।
 కర్తృవాక్యకర్తృసంశుద్ధస్మక్రాద్దైవకమోఽనుతః ॥ తాదృశాదయుతాచ్ఛ్చి
 యోగపక్వోయోగసమాశ్రయః ॥ * ॥ వృద్ధశాతాతపః — ॥ శ్లో ॥ జ్ఞా
 నీయస్యసదాశాంతిహుయదకంవాపిజేద్యది । కృతంతేనేశాతత్యుత్యం తా
 రితుంచకులత్రయమ్ ॥ యోగినంసమతీక్రమ్య గృహస్థంయదిభాజయేత్ ।
 నతత్ఫలమవాప్నోతి స్వగృహస్థమపి పాతయేత్ ॥ యోగినంతువ్యతిక్రమ్య
 పూజయన్తి పరిస్పరమ్ । భోక్తారశ్చసదాతారోనరకేష్యస్సబాధవాః ॥ * ॥
 ఇతి । తదేతస్మిన్సంప్రత్యక్షదృష్టతత్వయోగివిషయమ్ । తథాచ శాతాత
 పః — ॥ శ్లో ॥ యోగినం భోజయేన్నిత్యం దృష్టతత్వం మనీషిణమ్ । తే
 హంతు దత్తమక్షయ్యం భవతీతీ నసంశయః ॥ * ॥ ఇతి । చన్ద్రికాయా
 మి — ॥ శ్లో ॥ భోజనీయాస్తథానిత్యం జ్ఞానినోధ్యానినస్తథా ॥ * ॥ ఇ
 తి । ఏవంచ , “ ॥ శ్లో ॥ యథాకథంచిదపియోయోగధర్మం సమాశ్రి
 తః । సమ్యగ్వణాశ్రమస్థభ్యస్తతాపత్రం పరశుంమతమ్ ॥ ” ఇత్యుశ
 నసోవచనం యోగిప్రశంసాపరమ్ । తథాచాశ్వలాయనః — ॥ శ్లో ॥
 త్యక్తసంజం మునిశాన్తం సునిర్విణ్ణమశుతస్సరమ్ । శుద్ధమేకాకినం భిక్షుం
 సశ్రద్ధంచనిరాశిపమ్ ॥ ఈషణత్రయనిమగ్నం లోకవత్సావిదూషకమ్ ।
 యతిమేతాదృశంయతాచ్ఛ్చిద్దైవమ్యక్పిపూజయేత్ ॥ ఆహూతం
 చాప్యనాహూతం సిద్ధంవా బ్రాహ్మణాజ్ఞయా ॥ ఆన్యనావిదితంవిప్రంయ
 తిం సిద్ధంచయోగినమ్ ॥ పూజయేదేవమతిమాం శ్చిద్ధేనావిదితం బు
 ధః । యేచాప్యవిదితాఃకాలే సిద్ధాద్యాస్స్వయమాగతాః ॥ శివబుద్ధ్యా
 ర్చయేదేతాన్ సిద్ధాన్విప్రానుమోదితాన్ ॥ * ॥ హేమాద్రి —
 ॥ శ్లో ॥ భిక్షార్థమాగతాంశ్చాపి కాలేసంయమిన్యతీక । భోజయేష్చ
 ణిపాతాదైవః ప్రసాద్యయతమానసః ॥ భిక్షుకోబ్రహ్మచారిచ భోజనా
 ధముపస్థితః । ఉపవిష్టేష్వనుప్రాప్తః కామంతమపిభోజయేత్ ॥ * ॥

వరణానస్తరంప్రాప్తమతిథివద్భోజయేదిత్యధః । ఛాగలేయః — ॥ శ్లో ॥
 పూజయేచ్ఛాద్ధికా లేపియతిం సబ్రహ్మచారిణమ్ । విప్రానుద్ధరితేపా
 పాత్పితృమాశృగణానపి ॥ * ॥ ఇతి । ఉపవేశనస్థానవిశేషమాహబృహస్ప
 ణిః — ॥ శ్లో ॥ అభావేన్నాతకానాంతువ్రతినంశ్రాద్ధకర్తృణి । దైవార్థంక
 తయేద్యోగ్యం నపిశ్రధాంకదాచన ॥ శ్రాద్ధకాలేయతింప్రాప్తంపితృస్థాన
 తుభోజయేత్ । దైవస్థానెనవృణుయాత్ప్రధానంపరివేషయేత్ ॥ * ॥ ఇతి ।
 వ్రతినమ్ - బ్రహ్మచారిణమిత్యధః । యత్తు బ్రహ్మకైవర్తవచనమ్ —
 ॥ శ్లో ॥ ముణ్డాజటిలకాషాయాంశ్చాద్ధికాలేవివర్జయేత్ ॥ * ॥ ఇతితదాశ్ర
 మాచారరహితవ్యర్థముణ్ణీవిషయమ్, “ ॥ శ్లో ॥ వర్ణాశ్రమవిరుద్ధానాంధర్మా
 నాంయేషు సేవకాః । ముణ్డావసనకాషాయాస్తాంస్తుశ్రాద్ధవివర్జయేత్ ॥
 అనాశ్రమీతుయోవిప్రాజటిముణ్ణీవృథాచయః । వృథాకాషాయధారీయ
 శ్శ్రాద్ధేతందూరతస్త్వజేత్ ॥ ” ఇతిస్తరణాత్ । బ్రహ్మచారిణశ్శ్రా
 ద్ధేపకాన్నభోజనమనుజానాతిమనుః — ॥ శ్లో ॥ వ్రతవద్దేవదేవత్యేపి
 త్ర్యేకర్తుణ్యధర్షివత్ । కామమభ్యర్థితోఽశ్నీయాద్వృతమస్యనలుప్య
 తే ॥ * ॥ ఇతి । దేవదేవత్యే - దైవికేకర్తృణి, అభ్యర్థితో బ్రహ్మచారి, వ్ర
 తవత్ - వ్రతావిరోధేన మధువజ్రం భుజ్జీత, పిత్ర్యేకర్తృణి, ఋషివ
 త్ - ఋషివ మధుమాంసాది వర్జయత్, కామమ్ - ఇచ్ఛయాభుజ్జీత, ప
 వమస్యబ్రహ్మచర్యవ్రతం నలుప్యతే, అన్యధాలుప్యతఇత్యర్థః । యాజ్ఞ
 వల్క్యేఽపి — ॥ శ్లో ॥ బ్రహ్మచర్యేస్థితోనైకమాన్నమద్యాదనాపది ।
 బ్రాహ్మణఃకామమశ్నీయాచ్ఛాద్ధేవ్రతమపీడయత్ ॥ * ॥ ఇతి । వ్రత
 పీడాకరం మధుమాంసాది వర్జయత్ భుజ్జీతేత్యర్థః । పరాసుగ్రహాస్థాయతే
 రేకాన్నభోజనమనుజజ్ఞైకాస్థాజనిః — ॥ శ్లో ॥ అశక్తోఽనుగ్రహార్థం
 వాయతిరేకాన్నభుగ్భవేత్ ॥ * ॥ ఇతి । వసిష్ఠోఽపి — ॥ వా ॥ బ్రా
 హ్మణమలే అభ్యర్థితోయతిర్భుజ్జీతా ॥ * ॥ ఇతి । స్మృత్యన్తరే — ॥ శ్లో ॥ మ
 ధుమాంసం దాతవ్యంయతీనాంబ్రహ్మచారిణామ్ । గర్భంమాల్యంవశామ్యూ
 లమనుజ్ఞాప్యాన్యతోదిశేత్ ॥ * ॥ ఇతి । మనుః — ॥ శ్లో ॥ పశవైప్ర
 థమఃకల్పః ప్రదానేహవ్యకవ్యయోః । అనుకల్పస్త్యయంజ్ఞేయస్సదాస

ద్విరనుష్ఠితః ॥ మాతామహం మాతులంచ స్వప్రీయం శ్వశురంగురమ్ ।
 దౌహిత్రంవిట్పతిం బంధుమృత్విగాయజ్యౌచభోజయేత్ ॥ * ॥ ఇతి । ఏష
 ఇతిత్రిణాచికేతః పశ్చాద్విరిత్యాదిభిరుక్తస్య పరావర్తః , అయమితి మా
 తామహం మాతులంచైతివక్ష్యమాణస్య , ప్రధమః - శ్రేష్ఠఃకల్పః , అ
 నుకల్పః - ప్రధనుకల్పాదధమః , “ ముఖ్యస్సాన్యత్సక్రియఃకల్పౌనను
 కల్పస్తుతతోఽధమః । ” ఇత్యమరసింహేనాభిధానాత్ , ప్రధమకల్పాలా
 భే అనుకల్పౌ నప్యనుష్ఠేయఇత్యుక్తం సదాసద్ద్విరనుష్ఠితఇతి । విట్పతిః -
 జామాతా , భోజయితుర్తా తామహోదయఇహగృహ్యవై నతుభోక్తుఃపిత్రా
 దేః , తేహం సమృద్ధిశబ్దత్వాత్ । ఆశ్వలాయనః — ॥ శ్లో ॥ సత్పా
 త్యాణామలాభేతు పాత్రభూతాన్స్వబాష్పవాన్ । కృతౌపకారిణశ్చాపి
 శ్చాగ్ధేపూజితుమర్హతి ॥ నియతేర్దోషనిర్ముక్తా గుణైశ్చోక్తేస్సమన్వితః ।
 అనుకల్పేఽర్చనీయాస్సృత్యాభివృద్ధివాశోచపకారిణః ॥ ఏతాన్మోహాత్మయ
 శ్చాగ్ధే నిర్గుణాన్బాష్పవాన్దివ్యాన్ । కృతౌపకారిణశ్చాపి ర్చ్యాగ్ధై
 ర్ధహాసభవేన్నరః ॥ దౌహిత్రస్తుగుణైర్గుణైర్విద్యాప్రేషస్యసంమతః ।
 అర్చయఃప్రధనుకల్పేఽప నిర్గుణోనతుగృహ్యతే ॥ * ॥ ఇతి । సమృద్ధవతి
 ముఖ్యకల్పేఅనుకల్పోనానుష్ఠేయః , “ ॥ శ్లో ॥ ప్రభుఃప్రధనుకల్పస్య
 యోఽనుకల్పేఽనువర్తతే । నసాంపరాయకం తస్య దుర్మతేర్విద్యతేఘ
 మ్ ॥ ” ఇతిస్మరణాత్ । సాంపరాయకమ్ - ఉత్తరకాలీనం స్వగౌరవి ఫ
 లమిత్యర్థః । యాజ్ఞవల్క్యేనాప్యనుకల్పేదర్శితః — ॥ శ్లో ॥ స్వప్రీయ
 ఋత్విక్షామాత్మయాజ్యశ్వశురమాతులః । త్రిణాచికేతదౌహిత్రశిష్య
 సమృద్ధిబాధనః ॥ * ॥ ఇతి । బోధాయనః — ॥ వా ॥ తదబావేరహ
 స్యవిదోయజాంషి సామానీతి శ్రాద్ధస్య మహిమాతిస్తాదేవంవిధం సపిణ్డ
 మప్యాశయేత్ ॥ * ॥ ఇతి । త్రిభుడోద్ధ్వం యస్సపిణ్డస్తద్విషయమేతత్ ।
 తథాచసపిణ్డమిన్యనువృత్తౌ గౌతమః — ॥ వా ॥ భోజయేదూద్ధ్వం త్రి
 భ్యోగుణవస్తమ్ ॥ * ॥ ఇతి । అత్రిస్తు — ॥ శ్లో ॥ పశ్చిస్తు పరతోభో
 జ్యాశ్చాగ్ధేసుగ్గోత్రజాలపి । పశ్చిస్తుపురుషేభ్యోర్వాగ్రాగ్ధే
 యాస్తుగోత్రిణః ॥ * ॥ ఇతి । యత్తు “ ॥ శ్లో ॥ పితృవ్యగురుదౌహిత్రాన్

ఋత్విక్స్వప్రీయ మాతులాః । భోజయేద్ధవ్యకవ్యేన వృద్ధానతిథి బాధ
వాః ॥ ” ఇతి విష్ణుపురాణే పితృవ్యస్యభోజనీయత్వముక్తమ్, తత్ తస్య
గుణవత్తరత్వేనైశ్వదేవికస్థానే భోజనీయశ్శాభిప్రాయేణ । తథాచా
క్రిః — ॥ శ్లో ॥ పితౄణామపి తామశాభాతాపుత్రావాఽధసపిండకః ।
నపరస్పరమధ్యస్సస్పర్శశ్రాద్ధే ఋత్విజస్తథా ॥ ఋత్విక్పుత్రాదయో
హ్యేతే సకుల్యాబ్రాహ్మణాద్విజాః । వైశ్వదేవేనియోక్తవ్యా యద్యేతే
గుణవత్తరాః ॥ * ॥ ఇతి । పంచ, “ ॥ శ్లో ॥ ఆత్మానం వానియుజ్జీతపు
త్రం వాపి గుణాన్వితమ్ । సోదర్యమేవ వా శ్రాద్ధే భోజయేత్తు ద్విజోస్త
మః ॥ ” ఇతి పరాశరవచనమ్, “ యోనిగోత్రసమ్బంధానపి కామంశ్రు
తవృత్తయేహిస్వధానిధీయతే ” ఇతిబౌధాయనవచనమ్, భోజయేద్బ్రా
హ్మణాబ్రాహ్మవిదోయోనిగోత్రమన్త్రాన్తేవాస్యసమ్బంధాగుణహీన్యాం
తుపరేషాం సముదేతసోదర్యోఽపి భోజయితవ్య ఏతేనాన్తేవానినో వ్యాఖ్యా
తాః ” ఇత్యాపస్తమ్బవచనమపి వైశ్వదేవికస్థానాభిప్రాయమ్ । అన్తేవా
నినామపి తత్ స్థానపవనివేశః । తథాచానున్త్రీయితేత్యనువృత్తై కాత్యాయనః — ॥ వా ॥ అభావేశిష్యాస్వాచారావైశ్వదేవార్థమ్ ॥ * ॥ ఇ
తి । సగుణానానుకల్పానాం మాతామహాదీనామభావేనిగుణానామ
ప్యనుకల్పణయా గ్రహణముక్తం చన్ద్రికాయామ్ — ॥ శ్లో ॥ యస్తాస
న్నమతిక్రమ్య బ్రాహ్మణం పతతాద్మతే । దూరస్థం భోజయేన్నృత్తో గుణా
ఖ్యంనరకంప్రజేత్ ॥ తస్మాత్సమ్మాజయేదేనం గుణంతస్య నచిస్తయేత్ ।
కేవలంచిస్తయేజ్ఞాతం సగుణాన్వితతాంద్విజః ॥ సన్నికృప్తం ద్విజం యస్తు
యుక్తజాతిం ప్రియంవదమ్ । మూర్ఖం వా పణ్డితం వాపి వృత్తహీనమథాపి
వా ॥ నాతిక్రామేన్నరోవిద్వాదాద్రిద్రాభిహతంతథా ॥ * ॥ ఇతి ।
సన్నికృప్తమ్ - శరీరతస్సన్నికృప్తమ్, దౌహిత్రాదిమిత్యర్థః । తథాచపురా
ణే — ॥ శ్లో ॥ సమ్బంధస్తథాసర్వాదౌహిత్రం విప్రతంతథా । భా
గినేయం విశేషేణతథాబంధం ఖగాధిప ॥ నాతిక్రామేన్నరస్త్వేతానమూ
ఖానపి గోపతే । అతిక్రమ్యమహారౌఢం రౌరవం సరకంప్రజేత్ ॥ * ॥
ఇతి । మనురపి — ॥ శ్లో ॥ వ్రతస్థమపిదౌహిత్రం శ్రాద్ధేయత్నైసభో

జయేత్ || * || ఇతి । వ్రతస్థమ్ - కేవలంవ్రతస్థమ్ , అధ్యయనాదిరహిత
మిత్యర్థః । శరీరతస్సన్నికృష్టదౌహిత్రాద్యభావేతు చన్ద్రికాయాముక్త
మ్ — || స్లో || గాయత్రీమాత్రసారోఽపి బ్రాహ్మణఃపూజ్యతాంగతః ।
గృహసన్నోవిశేషేణ నభవేన్నతితస్సచేత్ || * || ఇతి । ద్వివిధసన్నికృ
ష్టవిషయేఽపి గుణాదిభిశ్చేష్టేతిక్రాంతైసతి భవత్యేవ దోషాతిశయః, త
దపు్యక్తం తత్రేవ — || స్లో || సప్తపూర్వార్వా సప్తపర్వా పురుషానా
త్మనాసహ । అతిక్రమ్యద్విజవర్జానరకేపాతయేభ్యః || తస్మాన్నాతిక్రమే
త్వాజ్ఞోబ్రాహ్మణాప్రాతివేశికాః । సమృద్ధినస్తథాసర్వార్థాదౌ
హిత్రం విట్పతంతథా || * || ఇతి । పట్టింశన్త తే — || స్లో || సన్ని
కృష్టసుధీయానం బ్రాహ్మణంయోవ్యతిక్రమేత్ । భోజనేచైవదానేచహ
న్యాత్త్రిపురుషంకులమ్ || * || ఇతి । యస్తుసన్నికృష్టోఽనధీయానస్తస్యా
తిక్రమేనదోషః । తథాచతత్రేవాక్తమ్ — || స్లో || యస్యత్వేకగృ
హేమూర్ఖోదూరస్థశ్చగుణాన్వితః । గుణాన్వితాయదాతవ్యం నహిమూర్ఖై
వ్యశిక్రమః || * || ఇతి । వ్యతిక్రమదోషానాస్తీత్యర్థః । భవిష్యత్పురాణేఽ
పి — || స్లో || బ్రాహ్మణాతిక్రమోనాస్తి మూర్ఖేమన్త్రీవివర్జితే । జ్వ
లన్తమగ్నిముత్సృజ్య నహిభస్మహిహయతే || * || ఇతి । మూర్ఖగ్రహణంని
ర్గుణమాత్రంపలక్షణార్థమ్ । అతపవోక్తంతత్రేవ — || స్లో || అతిక్రా
న్తేనదోషాఽస్తి నిర్గుణం ప్రతిక్షిచిత్ || * || ఇతి । ఆసన్నస్యేవాధితేర
పిగుణపరీక్షణం నకార్యమిత్యాహ శాతాశివః — || స్లో || అవిజ్ఞానంద్వి
జంత్రాద్ధేనపరీక్షేత్సదాబుధః । సిద్ధాహివిప్రరూపేణచరన్తీహమహీత
లే || అతిధిర్వ్యసాశ్చాత్తి తశ్చాన్ధం నప్రశస్యతే || * || ఇతి । “ అ
జ్ఞాతకులపామానం శతాశివే సముపస్థితమ్ । ” ఇత్యుక్తంపలక్షణోఽఽఽధిః ।
అనుకల్పాన్తరమాహ వసిష్ఠః — || స్లో || ఆన్మశంస్యం పరార్థన్యోయాచతే
యత్ప్రీదీయతే । అయాచతస్సేదమానా సర్వోపాయైర్నిమన్త్రీయే
త్ || * || ఇతి । ఆన్మశంస్యముత్రాప్తోధర్మః, తేనసగుణానామనుకల్పా
నామభావే, అయాచతః - అయాచనశీలాన్, నిర్గుణానపి సర్వోపాయైర్ని
మన్త్రీయాత, యథాతే నిమన్త్రీణమగ్నీకుర్వన్తి తాదృశైరుపాయైర్ని

మస్త్రీయీత, అయాచనశీలా నామభావేయాచమానాయనిగుణాయా
పదీయతఇశ్యర్థః । అనుకల్పస్తరచూహమనుః — ॥ శ్లో ॥ కామంశ్రా
ద్దైర్బయేన్ద్రిత్రం నాభిరూపనపిశ్వరిమ్ । ద్విషతాహి హవిర్భుక్తం భ
వత్యైత్యనిష్ఫలమ్ ॥ * ॥ ఇతి । అభిరూపమ్ - విద్వాంసమపీత్యర్థః । అ
యంత్యనుకల్పః పూర్వోక్తానామవ్యలాభేరప్తవ్యః, స్వైరైవ నిషిద్ధస్య
మిత్రస్య, “ కామమర్పయేత్ ” ఇతిసానుశయమేవాభ్యుజ్ఞానాత్ । త
థాహిశ్రాద్ధేమిత్రం నిషేధతిమనుః — ॥ శ్లో ॥ సశ్రాద్ధేభోజయేన్ద్రి
త్రం ధనైఃకార్యోన్యసంగ్రహః । నారినమిత్రం యంవిద్యాత్తం శ్రా
ద్ధేభోజయేద్ద్విజమ్ ॥ * ॥ ఇతి । ధనైఃకార్య ఇతివచనాన్వయంతామిత్ర
హేతుకస్యమిత్రభోజనస్యానుజ్ఞానమధాత్విన్ధమ్ । యనాహసపవ —
॥ శ్లో ॥ యస్యమిత్రప్రథానానిశ్రాద్ధానిచహవీంషిచ । తస్యప్రైత్యఫ
లంనాస్తి శ్రాద్ధేషుచ హవిష్టుచ ॥ యస్యస్థతానికురుతే మోహాచ్ఛ్రాద్ధే
నమానవః । సస్వగాఽచ్చ్యవతేలోకాచ్ఛ్రాద్ధమిత్రోపినశ్యతి ॥ సమోఘ
జనీసాభహితా మైశాచీదక్షిణాద్వితైః । ఇహేవాస్తేతుసాలోకేశ్వరైశ్చై
కవేత్సని ॥ * ॥ ఇతి । సాదక్షిణా, సమోఘజనీ - బహునామైకత్రభో
జనం సమోఘజనం తద్రూపా, మైశాచీ - పిశాచైరుపభాజ్యైతి ద్విజైరభి
హితా, ఇహేవాస్తే - ఇహలోకమిత్రమేవసంభ్రష్టతినామిత్రపితౄణాం,
అన్యత్రగమనాశక్తాదృష్టాస్త ఉక్తః శ్వరైశ్చైకవేత్సనీతి । స్మృత్యస్తరే
పి — ॥ శ్లో ॥ సమోఘజనీనామపిశాచభిత్తా నైషాపితౄణాఽచ్యుతీనోత
దేవాః । ఇహేవసాచరతక్షిణపుణ్యా శాలాస్తరేశ్వరివ సప్తవత్స ॥ * ॥
ఇతి । అధభోజనీయతయోక్తశ్రోత్రియాదిషుయేవర్జనీయామైనిరూప్యంతై,
తత్రకముదీపికాయామ్ — ॥ శ్లో ॥ శ్రాద్ధేనిమస్త్రీయేద్విద్యాత్
పితౄణాం ననగోత్రిణః । కర్తుస్తుగోత్రణశ్చైవ విశేషేణవివర్జయేత్ ॥ స
హవాదరాణాం పుత్రాణాం పితురేకదనేతథా । శ్రాద్ధేనిమస్త్రీణంవ
ర్జ్యం తురకమతదైవచ ॥ * ॥ ఇతి । శబ్ధలిఖితా — ॥ శ్లో ॥ మాతా
మహాదేజ్జాతీంశ్చ స్వస్యజ్జాతీంశ్చవజయేత్ । గృహ్యేతయదికర్తృచ
భాక్తాచనరకంప్రజేత్ ॥ తచ్ఛ్రాద్ధమాసురంప్రాక్తం పితౄణాం నోపతి

స్తతే || * || ఇతి । వృద్ధమనుః — || స్తో || మాసికేహ్యబ్దికే ప్రాప్తై పర
 ణెపరివర్జయేత్ । యోనిజాణగోత్రజాంజైవహయభయోర్వంశజాంస్త
 ధా || వర్జయేత్పితృకృత్యేషు దేవకార్యేయదామతి । మాతామహాదేర్హి
 రణాదూర్ధ్వంజ్ఞాతీన్నియోజయేత్ || * || నారదః — || స్తో || శ్రాష్ఠం
 దద్యాత్సగోత్రేచేతనమానప్రవరేతధా । దాతుఃప్రతిగృహీతుశ్చకులక్ష
 యకరంతుతత్ || * || ఇతి । కారికారత్నై — || స్తో || అనగ్నిగర్భణీనా
 ధం పితరం పుత్రమేవచ । శ్రాద్ధే నిమన్త్రయేన్నైకోభ్రాతృనపీచసో
 దరాణ్ || నిత్యశ్రాద్ధే గయా శ్రాద్ధే సోదకు మ్భుతదైవచ । సగోత్రంభూ
 జయేత్ప్రాజ్ఞైశ్చతుష్టవాచబృహస్పతిః || * || ఇతి । సంగ్రహే — || స్తో ||
 రజస్వలాచయానారీ ప్రసూతాయాశ్చయోషితః । దైవేక్షణిపిత్రై
 చ తాసాంభర్తృరశుద్ధతా || * || ఇతి । స్మృత్యస్తరే — || స్తో || పూర్వ
 ద్యుశ్చాగ్ధికర్తారం తద్భోక్తారం పరేఽహని । శవానుగామినంచైవ వర్జ
 యేచ్ఛాగ్ధికర్తృణి || * || ఇతి || స్తో || ఆబ్ధికేత్వఘమేకాహం మాసికేషు
 చ పడినమ్ । మాన్యాసికేనపిణ్డేచ హ్యేకోద్దిష్టేచవత్సరమ్ || * || ఇతి । యా
 జ్ఞవల్క్యః — || స్తో || రోగీహీనాతిరిక్తాఙ్గః కాణఃపానర్భవస్తధా । అప
 కీర్ణీకుణ్డగోళౌ కునఖిశ్యావదన్తకః || భృతకాధ్యాపకఃక్షీబః కన్యాదూప్య
 భుశస్తీః । మిత్రధృక్ప్రిశునస్సోను విక్రయీపరివిదకః || మాతాపితృపరి
 త్యాగీ కుణ్డాశీవృషభాశ్చ జః । పరపూర్వాపతిఃస్తనఃకర్మచుష్టాశ్చ నిన్ది
 తాః || * || ఇతి । రోగీ - ఉన్మాదాదిరోగవాణ్ , ఉన్మాదాదిరోగాశ్చదే
 పలెనదర్శితాః — || వా || ఉన్మాదస్త్యగ్దోషో రాజయత్నా కాసావధు
 మేఘానా భగన్దరో మఘానాదరో అశ్వరీత్యష్టైపాపరోగాః || * || ఇతి ।
 హీననుతీర్క్తం వాఽఙ్గంయస్యాసోహీనాతిరిక్తాఙ్గః , ఏకేనాన్యాయఃపశ్యతి
 స కాణః , తేనచబధిరమూకాధాదయోలక్ష్యంతే । ద్విరూధాపునర్భూః , త
 స్యాజాతఃపానర్భవః । అపకీర్ణిష్టలితబ్రహ్మచర్యోబ్రహ్మచారి , “ || స్తో || వ్ర
 తీయః స్త్రియమభ్యేతి సోఽవకీర్ణీనిరుచ్యతే । గూఢలిక్ష్ణ్యవకీర్ణీస్యాద్యశ్చ భ
 గ్నప్రతస్తధా || ” ఇతిదేవలప్తరణాత్ । కుణ్డగోళౌ - “ || స్తో || పర
 దారేషుజాయేతే దౌష్వసుతౌ కుణ్డగోళకౌ । పత్యౌజీవతికుణ్డస్తు మృతేభర్త

రిగోళకః ॥ ” ఇత్యుక్తలక్షణౌ । కునఖి - చుప్తనఖః । శ్యావదంతః - స్వభా
వక్ష్మస్థనః , “ ॥ శ్లో ॥ స్వస్థచారస్తుకునఖి సురాపశ్యావదంతకః । ”
ఇహిపూర్వజన్మ నినుహోపాతకిత్వాత్తయోఃప్రతిషేధః । వేదనం గృహీ
త్వా యోధాభ్యపయతి సభృతకాధ్యాపకః, తెనభృతకాధ్యాపతోపిలక్ష్య
తే తావుపపాతకినా, “ ॥ శ్లో ॥ భృతకాధ్యాపకోయశ్చ భృతకాధ్యా
పితశ్చయః । ఉపపాతకినాద్వచ స్యాధ్యాపయిత్రయవిక్రయాత్ ॥ ” ఇ
తి దేవలస్మరణాత్ । సతాసతావాదోషేణ కన్యాం దూషయితాకన్యా
మాషీ । మహోపాతకాభిశస్తాభిశస్తకః । మిత్రస్రోహీ మిత్రధ్రుక్ । ప
రదూషసజ్జీర్తనశీలః పిశురః । పరివిస్తకః - పరివేస్తా । కుణ్డస్యాన్నంయో
శ్చాతి కుణ్డాశీ, ఏవంగోళకస్యాపి, “ ॥ శ్లో ॥ యస్తయోరన్నమశ్చాతి కుణ్డాశీ
పరిక్తి ర్తితః । ” ఇతివచనాత్ । విహితకర్తృ పరిత్యాగీవృషశః, తత్సుతోవృ
షశాత్మజః । పరపూర్వాపతిఃపునర్భూపతిః । అదస్తాదాయీస్తైనః । క
మచుష్టాశ్చాస్త్రవిరుద్ధకారిణః । పతేశ్చాద్ధే నిద్రితాః - వజ్జ్యఇత్యర్థః ।
హనుపి — ॥ శ్లో ॥ యేస్తైనాఃపతిశావిప్రాః యేచనాస్తికవృక్షయః ।
తాహవ్యకవ్యయోర్విప్రాననహోమ్యనురబ్రవీత్ ॥ జటిలంచానధీయా
నం చుర్వాలంకితవంతధా । యాజయన్తిచయేపూర్గా సతాంశ్చాద్ధే
సభోజయేత్ ॥ చికిత్సకా దేవలకా నాంసవిక్రయిణస్తధా । విపణేనచజీ
వన్తోవజ్జ్యస్సుహృహృవ్యవ్యయోః ॥ ప్రేష్యగ్రామస్యరాజ్జశ్చ కునఖి
శ్యావదంతకః । ప్రతిరోధాగురౌచ్చైవశ్యక్త్యాగ్నిర్వాధుషిస్తధా ॥ యక్షీచ
పశుపాలశ్చ పరివేత్తానిరాకృతిః । బ్రహ్మ ద్విటృవివీక్షిశ్చ గణాభ్యంతరపవచ ॥
కుశీలవోఽవకీర్ణిచవృషభీపతి రెవచ । పానర్థవశ్చ కాణశ్చయస్యచోపపత్తిర్ప
హే ॥ భృతకాధ్యాపకోయశ్చభృతకాధ్యాపితస్తధా । శూద్రశిష్యోగురుచ్చై
షాం వాద్దుష్టఃకుణ్డాగోళకా ॥ అకారిణేపరిత్యక్తా మాతాపిత్రోర్గురోస్తధా ।
బ్రాహ్మరౌపిచైశ్చ సహృదైస్సంయోగం పతీతైర్గతః ॥ అగారదాహీగర
దః కుణ్డాశీసోమవిక్రయీ । సముద్రయామీ పద్దీచ త్రైలికఃకూటకారకః ॥
పిత్రావివదమానశ్చకైకరో మద్యపస్తధా । పాపరోగ్యభిశస్తశ్చడామ్భి
కొరిసవిక్రయీ ॥ ధనుశ్శురాణాంకర్తృచ యశ్చాగ్రేదిధిషూపతః । మిత్రధ్రు

స్థూతవృత్తిశ్చ పుత్రాచార్యస్తదైవచ ॥ భ్రమరీగంజ్జమాలీచ శ్విత్యధో
 పిశునస్తథా । ఉష్ణత్వైఽధశ్చవజ్జ్యస్సురేష్వదనిష్టకపవచ ॥ హస్తీగోశోష్ఠ్రి
 దమకో నక్షత్రైర్యశ్చజీవతి । పక్షిణాం పోషకో యశ్చ యుధాచార్యస్త
 దైవచ ॥ స్రాతసాం భేదకశ్చైవ తేషామావరణై రతః । గృహసంవేశకో
 చూణౌ వృక్షారోహక పవచ ॥ శ్వక్రీడీ శ్వేనజీవీచ కన్యామావక పవచ ।
 హింసోన్మృషశ్చపుత్రశ్చ గణానాం చైవ యోజకః ॥ ఆచారహీనః క్షీబశ్చ ని
 త్యయావనకస్తథా । కృషిజీవీ శిల్పజీవీ సద్భిర్నిర్జిత పవచ ॥ ఔరభ్రకో
 మాహిషికః పరపూర్వాపతిస్తథా । ప్రేతనిర్యాతకశ్చైవ పర్జనీయాః ప్రయ
 త్నః ॥ ఏణాన్విగహితాకారా నపాక్షేయాన్మరాధమా ॥ ద్విజా
 తప్రవరోవిద్వానుభయత్రవిపర్ణయేత్ ॥ * ॥ ఇతి । యద్యద్వాప్యఖ్యాగ
 మ్యంతత్తద్వాప్యఖ్యాయతే । పారలౌకికపఫలదంకర్తనా స్తీతిమన్యమానానా
 స్తికాః, తేభ్యోవృత్తిర్జీవితాయేషాం శ్రోత్రియాదీనాం తేనాస్తికవృత్త
 యః । జటిలః - బ్రహ్మచారి, అనధీయాన ఇతితస్యపిశేషణమ్ । నచ, అద్య
 యనరహితస్యబ్రహ్మచారిణోఽశ్రోత్రియత్వేనశ్రాద్ధేప్రసక్త్యభావా
 త్పృతిషేధోఽనుపన్న ఇతి మన్తస్యమ్, యతః, “॥ శ్లో ॥ ప్రతస్థమపి దౌహి
 త్రం శ్రాద్ధేయత్వేన భాజయేత్ ” ఇత్యనధీయానస్యాపి దౌహిత్రస్యబ్ర
 హ్మచారిణాభోజనీయత్వప్రసక్తాప్రతిషేధ ఇతి । దుర్వాలుః - ఖల్వాలుః
 కపిలకేశః అత్యంతకోపవశ్చ, తదుక్తం సంగ్రహే — ॥ శ్లో ॥ ఖల్వాలుక
 శ్చ దుర్వాలుః కపలశ్చర్ణి పవచ ॥ * ॥ ఇతి । కిత్వః - ద్యూతాసక్తః । పూ
 గయాజకాః - గణయాజకాః । చికిత్సకాః - జీవనార్థం దృష్టార్థంచ శైవజ్య
 తారిణః, “తస్మాద్బ్రాహ్మణేన భేషజంవకార్యమపూతౌ హ్యేషోఽమేధ్యా
 యోభిషక్ ” ఇతి నిర్దాగ్ధవాదదర్శనాత్ । దేవలకస్వరూపం దేవతేనదర్శి
 తమ్ — ॥ శ్లో ॥ దేవార్చనపరోవిప్ర విత్తాధీవతసరత్రయమ్ । అసౌ
 దేవలకోనామ హవ్యకవ్యేషువర్జితః ॥ దేవకోశోపజీవీచనామ్నా దేవలకో
 భవేత్ । అపాక్షేయస్సవిజ్ఞేయస్సర్వకర్తృసు సర్వదా ॥ * ॥ ఇతి । అ
 నాపది వాణిజ్యేన జీవన్తోపపణజీవినః, నత్వాపద్యపి, “ ॥ శ్లో ॥ త్వాత్రే
 ణకర్తృణాజీవేద్విశాంవా పావ్యపదిద్విజః । ” ఇతి వాణిజ్యస్యావతరల్పత

యా విహితత్వాత్ । గురోఃప్రతిరోధా - గురుసన్నిధిః । త్యక్తాగ్నిః - విహిత
త్యాగకారణంవినా శ్రోతస్త్వర్త్యాగ్నిపరిత్యక్తా । అల్పవృద్ధ్యాభవంస్వీకృ
త్యాధికవృద్ధ్యాభవం ప్రయోజకోవాద్ధుషిః , తథాచయమః — ॥ శ్లో ॥
సమాఘంధనముద్ధృత్యమహార్ఘ్యం యఃప్రయచచ్ఛతి । సవై వాద్ధుషికోనా
మబ్రహ్మవాదిషుగహితః ॥ యశ్చనిద్వ్యైత్యరంజీవప్రశంసత్యాత్మ
హోగుణాత్ । సచ వాద్ధుషికోనామబ్రహ్మవాదిషుగహితః ॥ * ॥ ఇతి ।
యక్షీ - క్షయరోగీ , “ బ్రహ్మహోక్షయరోగీస్యాత్ ” ఇతితస్యపూర్వ
జన్మనిబ్రహ్మహస్తృత్వాత్ప్రతిషేధః । అనాపదివృద్ధ్యర్థం యః పశూ
పాలయతి సపశుపాలః । పరివేత్తపరివీత్తిస్వరూపముక్తం మనునైవ —
॥ శ్లో ॥ దారాగ్నిహేమాత్రసంయోగంకురుతేయోఽగ్రజేష్ఠతే । పరివేత్తా
సవిజ్ఞేయఃపరివీత్తిస్తుపూర్వజః ॥ పరివీత్తిః పరివేత్తాయయాచపరివిద్యతే ।
సర్వేతే నరకం యాన్తి దాతృయాజకపశ్చమాః ॥ * ॥ ఇతి । పరివీత్త్యా
దయఃపశ్చవజఃనీయాఇత్యర్థః । అధీతవిష్కృతవేదోనిరాకృతిః , తథా
చదేవలః — ॥ శ్లో ॥ అధీత్యవిష్కృతేవేదే భవేద్విప్రానిరాకృతిః ॥ * ॥
ఇతి , కాత్యాయనస్తు — ॥ శ్లో ॥ యస్త్వాధాయాగ్నిమాలస్యాద్దేవాది
స్యస్తునేష్టవాత్ । నిరాకర్తామరాదీనాం సవిజ్ఞేయోనిరాకృతిః ॥ * ॥ ఇ
తి । గణాభ్యంతరః - గణస్యనేతా । కుశీలవః - గాయకాదిః । వృషభీపతి
స్తరజస్వలాయాఃకన్యాయాఃపతిః , తదుక్తంచేవలైవ — ॥ శ్లో ॥ వధ్వా
తువృషభీజ్ఞేయా వృషభీచమృతప్రజా । అపరావృషభీజ్ఞేయాకుమారీయా
రజస్వలా ॥ యస్త్వైనాముద్వహేతగ్నాం బ్రాహ్మణోజ్ఞానదుర్బలః ।
అశ్రాద్ధేయమపాక్షేయం తంవిద్యాద్వృషభీపతిమ్ ॥ * ॥ ఇతి । ఉప
పతిస్వరూపముక్తం చేవలైవ — ॥ శ్లో ॥ పరదారాభిగోమోహాత్పురు
షోజారఉచ్యతే । సపహోపపతిజ్ఞేయో యస్సదాసంవసెర్ధృహే ॥ * ॥ ఇ
తి । వాద్ధుప్తః - నిష్ఠురవాక్ । అగారదాహీద్వేధాచేవలైవదర్శితః — ॥ శ్లో ॥
అగారదాహీసజ్జేయః ప్రైతదద్ధాధనేనయః । సచాప్యగారదాహీస్యా
ద్వైషాద్యోవేత్తదాహకః ॥ * ॥ ఇతి । తైలికః - చక్రీ । కూటకారకః -
తులామానాదిషుపశ్చవాకారకః । కేకరః - అధ్యర్థదృష్టిః । అగ్రేదిధి

ష్వాః పతిరగ్రేదిధిషూపతిః , జ్యేష్ఠాయామనూథాయామూథాయాక
 నిష్ఠికాసాగ్రేదిధిషూః , తమక్తందేవతేన — || శ్లో || జ్యేష్ఠాయాం య
 ద్యనూథాయాం కన్యాయాముహ్యతేనుజా । సాచాగ్రేదిధిషూజ్ఞే
 యాపూర్వాతుదిధిషూర్మతా || * || ఇతి । పుత్రాచార్యః - అక్షరపా
 తకః పుత్రాగ్రహీత్యవిద్యోవా , తథాచన్ద్రికాయామ్ — || శ్లో || పుత్ర
 ఛార్యస్సనిజ్ఞేయో గ్రామేయోఽక్షరపాతకః । పుత్రాదవాప్తవిద్యోవా
 పుత్రాచార్యోనిగద్యతే || * || ఇతి । బ్రహ్మరీ - వ్యవర్థకమేవబ్రహ్మరీవద
 ధాన్యకః , అపస్తంబీత్యనేయ । గణ్డమాళీ - గణ్డమాలాఖ్యరోగవాక్ । శి
 వ్రీ - శేవతత్వక్ । హస్తాద్విదమకశ్శిక్షకః । గృహసంవేశకః - గృహాణాం
 నిగ్నతా । నానాజాతీయా అనియతవృత్తయస్సంహతాగణాః , తేహం
 యోజకః - యోజయితా । ఔరభ్రకః - అవీనాంపాలకః । మాహిషకః -
 వ్యభిచారిణీపుత్రః , తదాహదేవలః — || శ్లో || మహిషీత్యుచ్యతే భా
 ర్యా సాచైవవ్యభిచారిణీ । తస్యాం యోజాయతేపుత్రస్సవైమాహిషకః
 స్మృతః || * || ఇతి । ఏతాన్ - పూర్వోక్తాన్ , ఉభయత్ర - దైవేపిత్రై
 చ , వర్ణయేదిత్యర్థః । మనురేవ — || శ్లో || అపాక్ష్యదానేయోదా
 తుర్భవత్యుర్ధ్వఫలోదయః । దైవేర్మణిపిత్రైవాతంప్రవత్యామ్యశే
 వతః || అప్రత్యైర్విద్విజైర్భుక్తంపరివేత్తాదిభిస్తథా । అపాక్ష్యేర్మైర్య
 దవ్యైశ్చ తద్వైరత్యాంసి భుజ్జితే || అపాక్ష్యో యావతఃపాక్ష్యో
 భుజ్జానాననుపశ్యతి । తావతాంనఫలంతప్రదాతాఽఽహోతిబాలిశః || వీ
 య్యోన్తోనవతేః కాణష్టప్తేశ్విత్రీశతస్యతు । పాపరోగీనహస్రస్య దాతు
 ర్నాశయతేఫలమ్ || యావతస్సంస్పృశేదక్షేర్బ్రాహ్మణాంశ్చాచార్యజ
 కః । తావతాంనభవేద్దాతుఃఫలందానస్యపార్తమ్ || * || పూర్తమ్ - శ్రీ
 ధ్ధాది , తత్రభవమిత్యర్థః । యసుః — || శ్లో || కాణాఃకుబ్జాశ్చకుశాయః
 కృతఘ్నగురుతల్పగాః । బ్రహ్మఘ్నశ్చ సురాపాశ్చ ధైవాగోఘ్నశ్చ
 కిత్సకాః || రాష్ట్రకామాస్తథోన్మత్తాః పశువిక్రయిణశ్చయే । మానసా
 టాస్తులాకూటాశ్శిల్పినోగ్రామయాజకాః || రాజభృత్యాన్ధబధిరమూకాః
 ఖల్వాటపద్మవః । వృషధీ ఫేనపీతాశ్చ ఖజ్జాశ్చ శ్రేణియాజకాః || కా

లోపజీవినశ్చైవ బ్రహ్మవిక్రయిణస్తథా । దగ్ధపూజాశ్చ యేవిప్రాగ్రా
 మకనుకరాశ్చయే ॥ అగారదాహినశ్చైవ గరదాశ్శవదాహకాః । కు
 ణ్డాశినోదేవలకాః పరదాగాభిమతాః ॥ శ్యావదంతాః కునఖినశ్శిల్పినః కు
 స్థినశ్చయే । వణిజోమధుహర్తారోహస్త్యశ్వదమకాద్విజాః ॥ కన్యానాం
 మాషకాశ్చైవ బ్రాహ్మణానాంచమాషకాః । సూచకాః ప్రేషకాశ్చైవకీ
 తనాశ్చకుశీలనాః ॥ సమయానాంచభేత్తారః ప్రదానయేచబాధవాః । అ
 జావికామాహిషకాస్సర్వవిక్రయిణశ్చయే ॥ ధనుఃకతాద్యూతవృత్తిర్మిత్ర
 ధుక్కుస్త్రవిక్రయీ । గణ్డమాలీచయక్షీచదీఘరోగివృథాశ్రమీ ॥ ప్రవ్ర
 జ్యోవనవృత్తశ్చ వృథాప్రవ్రజితశ్చయః । తథాప్రవ్రజితాజ్ఞాతః ప్రవ్ర
 జ్యావాసితశ్చయః ॥ తావుభౌబ్రహ్మచణ్డాశౌ ప్రాహవైవస్వతోయమః ।
 రాజ్ఞః ప్రేష్యకిరొయశ్చ గ్రాహస్యనగరస్యచ ॥ సముద్రయాయీవా
 న్తాశీకేశవిక్రయిణశ్చయే । అవకీర్ణీచ వీరఘ్నోగురుఘ్నోపితృదూషకః ॥
 గోవిక్రయీచమర్వాలః పూగానాంచైవయాజకః । మద్యపశ్చకదర్యశ్చ
 సహపిత్రావివాదకృత్ ॥ డామ్భికోవర్ధకీభర్తాత్యక్తాత్మాదాందూషకః ।
 సద్భిశ్చ నిద్రితాచారస్వకర్తృపరివజఃకః ॥ పరివిత్తిః పరీవేర్తాభృత్యాచా
 రోనిరాకృతిః । శూద్రాచార్యస్సతాచార్యశూద్రశ్రేష్యస్తనాస్తికః ॥
 ఇష్వస్త్రుదారకాచార్యమానకృత్తేలికస్తథా । చోరావార్ధుషికాదుష్టాః
 పరస్వానాంచమాషకాః ॥ చతురాశ్రమబాహ్యశ్చ సర్వేతేపజ్జీరమాష
 కాః । ఇత్యేతైర్లక్షణేర్మయక్తాంస్తాన్విజాన్మనిమన్త్రయేత్ ॥ * ॥ ఇతి ।
 బ్రహ్మపురాణేఽపి — ॥ శ్లో ॥ షష్ఠోమూకశ్చకునఖః ఖల్వాటోదన్తరో
 గవా ॥ శ్యావదంతః పూతినాసాహీనాజ్ఞశ్చాధికాజ్ఞులిః ॥ గలంగీగణ్డమా
 లీస్ఫుటితాజ్ఞశ్చసజ్వరః । ఖిజ్జతూబరమన్దాశ్చ గడుమాదీఘరోగవా
 ౯ ॥ * ॥ ఇతి । తూబరః - శ్మశ్రువిహీనః । యమోఽపి — ॥ శ్లో ॥ న
 ఖరైరుపయాతస్య నరక్తోల్బణవాససః । ద్వ్యభులాతీతకణస్య భుజ్జాతేపి
 తరోహవిః ॥ * ॥ ఇతి । కర్ణవేధస్థానే తాలవత్రాదిప్రవేశేనవివర్ధసంస్వస్య
 జ్ఞులాధికం నిషిద్ధమ్, అతఃద్వ్యభులాతీతకర్ణశ్చాస్థానహాఇత్యర్థః । శ
 ణ్డోఽపి — ॥ శ్లో ॥ అనధ్యాయేష్వనీయానాశ్శౌచాచార వివిర్జితాః ।

శూద్రాన్నరసపుష్టాక్లాబ్రాహ్మణాఃపక్షిరదూషకాః ॥ * ॥ ఇతి । ఆపస్త
 మ్భిః — ॥ శ్లో ॥ నీలకర్ణణకారీతు నీలవస్త్రోపధారకః । కిచ్చిత్రస్తైన
 దాతవ్యం చణ్డాలసదృశోహిసః ॥ * ॥ ఇతి । నీలీసంసర్గజదోషవాణవర్ణ్య
 ఇత్యర్థః । స్మృత్యంతరే — ॥ శ్లో ॥ సైనాభిశస్తనగ్నాఘృషణ్డమాణ్డార
 కుమరటాః । కుణ్డగోలౌదేవలక కాణాన్ధాశ్శిష్టగహికాతాః ॥ నవార్యపిప్ర
 యచ్ఛేత్తు బైడాలవ్రతీకేద్విజై । నబకవ్రతీకేచైవ నావేదవిదిధర్మ విత్ ॥ న
 భ్రాతరౌనియుజ్జీత శ్రాద్ధేపితృసుతావపి । ఓధురంగర్భవస్తంచ విశిష్టమ
 పివర్ణయేత్ ॥ మిథ్యాచారోగురుద్రోహీ నాస్తికోవేదనిష్ఠకః । ఏతే బ్రాహ్మ
 ణచణ్డాల జాతిచణ్డాలపశ్చమాః ॥ ప్రతిగృహ్యతు ధర్మార్థం సశ్చయంకు
 రుతేతుయః । ధర్మార్థంనోపయుజ్జీతతస్కరంతం పివర్ణయేత్ ॥ * ॥ ఇతి ।
 నగ్నాద్దీనాంలక్షణం నిరూపితమధస్తాత్ । మనుః — ॥ శ్లో ॥ పావణ్డీనో
 వికర్తృస్థాణ్డ బైడాలవ్రతీకాంశ్చటాణ్డ । హేతుకాణ్డకవృత్తీంశ్చవాఙ్మ
 త్రైణాపినార్చయేత్ ॥ * ॥ ఇతి । నకేవలంభోజయిత్రైవజ్ఞానహీనోవ
 జన్మనీయః, కింతు స్వయమేవ తేనవజన్మనీయ ఇత్యాహ సపవ — ॥ శ్లో ॥
 యావతోగ్రసతేపిణ్డాణ్డ హవ్యకవ్యేష్వమస్త్రీవిత్ । తావతోగ్రసతే
 ప్రైత్య దీప్తాంశ్చుల్లానయోహుర్థాణ్డ ॥ * ॥ ఇతి । దీప్తాణ్డ - అగ్నిమ
 యాణ్డ, హుళమ్ - ద్విఫలపత్రాగ్రమ్ । బ్రహ్మణ్డపురాణే — ॥ శ్లో ॥
 అస్తావృణీష్వశ్రాద్ధార్థం యోవదేత్సద్విజాధమః । తంవృజ్జీతశ్రా
 ద్ధకర్తాచేత్తాపుభానరకాలయా ॥ ఏతావర్ణక్షీణాందేహిశ్రాద్ధార్థమిత్యో
 వదేత్ । తంవృజ్జీతశ్రాద్ధకర్తాచేత్తాపుభానరకాలయా ॥ * ॥ ఉక్తానా
 మేతేహాంవిద్యాదిగుణయోగేఽపి వర్జనీయత్వముక్తం తత్రైవ — ॥ శ్లో ॥
 శ్రాద్ధాహాగుణయోగేఽపి నైతాం జాతుకధశ్చన । నిమస్త్రీయాతశ్రా
 ద్దేషు సమ్యక్ఫలమభీప్సతా ॥ * ॥ ఇతి । ఆపత్స్వగత్యాసీద్వికృతాఃకాణా
 దయస్సర్వవేదాగ్రాధిభిఃపక్షిపావనైర్యథామిశ్రితాభవన్తి తథాని
 యోక్తవ్యాఇత్యాహ సమస్తుః — ॥ శ్లో ॥ కాణాఃకుబ్జాశ్చఖజ్జ్వాశ్చపి
 పివిష్టాఃఖలైర్విసా । సర్వేశ్రాద్ధేనియోక్తవ్యామిశ్రితావేదపారగైః॥*॥
 ఇతి । అత ఏవోక్తం మనునాఽపి — ॥ శ్లో ॥ అపాజ్ఞోవహతాపక్షిరః

పావ్యతేయైర్ద్విజౌత్తమైః ॥ * ॥ ఇతి । మిత్రణైవిశేషఉక్తశ్చన్ద్రికాయామ్ — ॥ శ్లో ॥ కాణాదీభౌజయేదైవే శ్రాద్ధపత్రైశ్చ వర్ణయేత్ ॥ * ॥ ఇతి । పైరీసరిపి — ॥ వా ॥ త్రిమధుస్త్రిసుపణాస్త్రిణాచికేతశ్చన్ద్రిగోజ్యేష్ఠసామగోబ్రహ్మదేయానుసంతానస్సహస్రదోరుద్రాధ్యాయాచతుర్వేదష్టడత్తవిదధర్వశిరోఽధ్యాయాపశ్చాగ్నిర్వేదజాపీతి వక్షిరపావనాస్తైషామేతైకః పునాతి యుక్తః పక్షిం మూర్ధ్ని సహస్రైరపుష్పహతామ్ ॥ * ॥ ఇతి । గయా శ్రాద్ధేతు జాతిమాత్రోపజీవినోపితత్రత్యాపవ బ్రాహ్మణాథై పరిగ్రాహ్యః , తదుక్తం చన్ద్రికాయామ్ — ॥ శ్లో ॥ యదిపుత్రో గయాం గచ్ఛేత్ గదాచితాంబరవర్యయాత్ । తానేవభౌజయేద్విపాకా బ్రాహ్మణాయే ప్రకల్పితాః ॥ బ్రహ్మకారితసంస్థానావిప్రాబ్రహ్మసమాస్తృతాః । ఆమానుషాగయావిప్రాబ్రాహ్మణాయే ప్రకల్పితాః ॥ తేషుతుష్టేషు సస్తుప్తాః పితృభిస్సహదేవతాః ॥ * ॥ ఇతి ।

శ్రాద్ధపూర్వదినకృత్యమ్

శ్రాద్ధదినాత్పూర్వదినకృత్యముక్తం వరాహపురాణే — ॥ శ్లో ॥ వస్తుశౌచాద్ధికతః పంచ శ్వేకర్తాస్తీ తిజానతా । స్థానోపలెపనంకృత్వా భూమిం విప్రాన్నిమన్త్రయేత్ ॥ దస్తకాష్ఠంచ విస్మజేద్బ్రహ్మచారిశు చిర్భవేత్ ॥ * ॥ ఇతి । శ్రాద్ధభూమిం పరిగృహ్య గౌమయాదినా తత్ స్థానే లెపనంకృత్వా వస్తుశుభ్యాద్ధికమహ్నికృత్వా రాత్రౌ విప్రాన్నిమన్త్రయేదిత్యర్థః । మాధవీయేఽపి — ॥ శ్లో ॥ పూర్వరాత్రౌ తు విప్రాగ్ర్యాకృతసాయస్తనాశనాత్ । గత్వా నిమన్త్రయేదైవ పితృదేశసమన్వితః ॥ * ॥ ఇతి । చన్ద్రికాయామ్ — ॥ శ్లో ॥ నిమన్త్రయీత పూర్వే ద్యుః పూర్వోక్తా ద్విజసత్తమాత్ । దైవే నియోగే పిత్ర్యచ తాంస్తదైవోపకల్పయేత్ ॥ * ॥ ఇతి । హారితః — ॥ వా ॥ యతేతైవంపథాం శ్చాన్ద్రిగ్ధమాహరిష్యే పూర్వే ద్యుర్నిమన్త్రయేత్ ॥ * ॥ ఇతి । దేవలః — ॥ శ్లో ॥ శ్వేకర్తాస్తీ తినిచ్చిత్య దాతా విప్రాన్నిమన్త్రయేత్ । నిరామివంశకృద్భుక్త్వా సర్వభుక్తజనేగృహే ॥ * ॥ ఇతి । స్వగృహే యజ్జనజాతే మస్తీతస్త్వి సర్వస్త్వి భుక్తవతినతి పశ్యాన్నిమన్త్రయేదిత్య

ధ్మః । యమోఽపి — ॥ శ్లో ॥ జాతిక్రియావబోధాదైర్ఘ్యజైర్యుక్తానలో
 లుపాః । ప్రార్థయేతప్రదోషాదై భుక్తానశయితాద్విజాః ॥ * ॥ ఇతి
 నిమన్త్రణప్రకారఃప్రచేతసాదర్శితః — ॥ శ్లో ॥ కృతావసవ్యఃపూ
 ర్వైద్యుఃపితౄణామూర్ఖం నిమన్త్రయేత్ । భవద్భిఃపితౄకార్యంనస్స
 మాద్యంచప్రసీదత ॥ సవ్యేనవైశ్వదేవార్థం ప్రణిపత్యనిమన్త్రయే
 త్ ॥ * ॥ ఇతి । పితౄణామూర్ఖంనిమన్త్రయేదిత్యత్రపూర్వశబ్దస్యవై
 శ్వదేవార్థం నిమన్త్రయేదితి వ్యవహితేనాన్వయః, “ ॥ శ్లో ॥ ఉపవీతి
 తనోఘాత్వా దేవతార్థం ద్విజోత్తమాః । అపసవ్యేనపిత్రేష్వదగస్వయం
 శిష్యోఽధవాసుతః ॥ ” ఇతిబృహస్పతిస్తరణాత్ । అత్ర “ శిష్యోఽధవా
 సుతః ” ఇత్యుక్తత్వాత్, “ సవర్ణంప్రేషయేదాస్తంద్విజానాముపమన్త్ర
 ణే । ” ఇతిప్రచేతఃస్తరణాచ్చ కదాచిన్నిమన్త్రణమన్యేనాపి కారయేత్ ।
 ప్రణిపత్యనిమన్త్రణం శూద్రవిషయమ్ । తథాచ పురాణే — ॥ శ్లో ॥
 దక్షిణంచరణంవిప్రసవ్యం వైశ్రుత్రియస్తథా । పాదావాదాయవైశ్యో
 ద్వాశూద్రఃప్రణిపత్యార్థకమ్ ॥ * ॥ ఇతి । దక్షిణచరణస్పర్శో జానుప్ర
 దేశేకర్తవ్యః । తథాచమత్స్యః — ॥ శ్లో ॥ దక్షిణం జానుమాలభ్యత్వం
 మయాత్రనిమన్త్రితః ॥ * ॥ ఇతి । స్మృత్యస్తరే — ॥ శ్లో ॥ పితౄకార్యే
 షుసర్వేషు పూర్వైద్యస్సాస్యన్నిమన్త్రణమ్ । ప్రేతకార్యేషు సర్వత్ర స
 ద్యపవనిమన్త్రణమ్ ॥ * ॥ ఇతి । ఆశ్వలాయనః — ॥ వా ॥ కృతసా
 యమగ్నికార్యఃకృతసాయమాశేభ్యోబ్రాహ్మణేభ్యో నివేదయేత్ ॥ * ॥
 ఇతి । ఆపస్తంబోఽపి — ॥ వా ॥ పూర్వైద్యుర్నివేదనమపరేద్యుర్ద్వి
 తీయం తృతీయమామన్త్రణమ్ ॥ * ॥ ఇతి । యాజ్ఞవల్క్యోఽపి —
 ॥ శ్లో ॥ నిమన్త్రయీతపూర్వైద్యుర్బ్రాహ్మణానాత్మవాంశ్శుభిః । తైశ్చా
 పిసంయతైర్భావ్యం మనోవాకాయకర్తృభిః ॥ * ॥ ఇతి । పూర్వైద్యుఃక
 థచ్ఛిన్నిమన్త్రణానమ్భవేపరేద్యుర్నిమన్త్రయేత్ । తథాచదేవలః —
 ॥ శ్లో ॥ అనమ్భవేపరేద్యుర్వాబ్రాహ్మణాంస్తాన్నిమన్త్రయేత్ ॥ * ॥ ఇతి ।
 చన్ద్రికాయామ్ — ॥ శ్లో ॥ నిమన్త్రయీతపూర్వైద్యుస్తదహర్వాద్వి
 జోత్తమాః ॥ * ॥ ఇతి । స్మృత్యస్తరేఽపి — ॥ శ్లో ॥ తస్మాత్తు ప్రథమం

కార్యం ప్రాజ్ఞేనోపనిమన్త్రణమ్ । అప్రాప్తా తద్దినేవాపి వజ్జాయోషి
త్ప్రసజ్జినః ॥ * ॥ ఇతి । మనురపి — ॥ శ్లో ॥ పూర్వేష్యురపరేష్యుర్వా
ప్రాధికర్మణ్యపథితే । నిమన్త్రీయాతత్ర్యవరాణామమ్యస్యప్రాన్యధోది
తా ॥ * ॥ ఇతి । యాజ్ఞవల్క్యః — ॥ శ్లో ॥ యుక్త్యాదేవేయధాశక్తి
పిత్ర్యేయ్యుక్త్యాస్తవైవచ । పరిశ్రీతేశుచాదేశే దక్షిణాప్రవణేనధా ॥ * ॥
ఇతి । పైరీనసిః — ॥ వా ॥ బ్రాహ్మణాణాం పశ్చిమస్తవా శ్రీత్రియాన్నిమ
న్త్రీయేత్ ॥ * ॥ ఇతి । యదాపశ్చిమబ్రాహ్మణాస్తదా దైవేద్వా పిత్ర్య
త్రయ ఇతివిభాగః , “ ద్వాదేవే పితృకార్యేత్రీ ” ఇతిష్మరణాత్ । య
దాస్తతదా దైవేచత్వారిః పిత్ర్యేత్రయః , “ ॥ శ్లో ॥ అయుక్త్యాభా
జయేచ్ఛాద్ధై నసమాదైవికేసమా ” ఇత్యక్షిరఃష్మరణాత్ । నన్వేత
ద్వచనం దేవే ద్వా పిత్ర్యపశ్చాత్తి విభాగేష్యురపద్యత ఇతి మైవమ్ , త్రి
మ పశ్చానామయుక్తసంఖ్యాయాః విభాగానువపత్తైః , “ దేవే యుక్త్యానయు
క్త్యాన్యధాశక్తిపిత్ర్యే పితృకార్య ” ఇతికాత్యాయనేన పితృపితామహప్ర
పితామహానాం ప్రత్యేకమయుక్త బ్రాహ్మణవిధానాత్ । నచైకత్రత్ర
య ఇతరత్రైకైకఇతి విభాగఉపపద్యతఇతి వాచ్యమ్ , “ సమంస్యాద
శ్రుతత్వాత్ ” ఇతిన్యాయేన విషమభాగపాన్యన్యాయ్యత్వాత్ । తస్మాద
యుక్తసంఖ్యాయాస్సమవిభాగార్థం పిత్ర్యేత్రయఇత్యుక్తమ్ । పిత్రాది
స్థానేషు సతిసామర్థ్యే పితృకార్యేత్రీ విప్రాభోజయేత్ । తథాచశౌ
నకః — ॥ వా ॥ పితృకార్యేత్రీ ద్వాద్వాత్రీంస్త్రీనాన్వా ॥ * ॥ ఇతి ।
అత్రద్వాద్వావితి వృద్ధిప్రాధానిప్రాయమ్ , పార్వణశ్రాద్ధేతు , “ అ
యుక్త్యానోభజయేచ్ఛాద్ధై నసమా ” ఇతిసమసంఖ్యాయానిషేధాత్ ।
అత్యస్తవిభవేనత్యేకైకస్య పశ్చిమస్తవా బ్రాహ్మణాణామమధ్యభోజయే
త్ । తథాచశౌతమః — ॥ వా ॥ నవావరాణాం జయేదయుజౌవా యధో
త్సహమ్ ॥ * ॥ ఇతి । అస్యార్థః — యధోత్సహమ్ - యధావిభవమ్,
పిత్రాదిస్థానేషు ప్రత్యేకమయుక్త్యా పశ్చిమస్తవాబ్రాహ్మణాణాం భోజ
యేదితి । అయుజోభోజయేదితి సామాన్యేనోక్తావపి పిత్ర్యే సప్తస్వేవ ప
ర్యవసానమ్ , “ ॥ శ్లో ॥ సామర్థ్యేపిసవభ్యుర్వాగ్భజయీత సతిద్వి

జాణ । నోర్థ్వంకతఁవ్యమిత్యాహుః కేచిత్తద్దోషదర్శనః ॥ ” ఇతివచనాత్ । ఏవంశౌనకగౌతమాభ్యాముక్తోఽయం శ్రాద్ధవిస్తరః , మనునాతు స జ్ఞానచరిత్రః — ॥ శ్లో ॥ ద్వాదైవేపితృకార్యత్రినేకైకముఖయత్రవా । భోజయేత్సుసమృద్ధోఽపి నప్రసజ్యేతవిస్తరే ॥ సత్కీయాం దేశకాలౌచ శౌచంబ్రాహ్మణసమ్మదమ్ । వజ్రేతాకవిస్తరోహన్తి తస్మాన్నేహేతవిస్తరమ్ ॥ * ॥ ఇతి । యాజ్ఞవల్క్యేఽపి — ॥ శ్లో ॥ ద్వాదైవేప్రాక్త్రీయఃపిత్ర్యుడదగేకైకమేవవా । మాతామహానామపేయం తస్త్రింశావై శ్వదేవికమ్ ॥ * ॥ ఇతి । స్రాక్ - ప్రాజ్ఞుభౌ , ఉదక్ - ఉదజ్ఞుభాఉపవేశ్యాః , ఏకైకమేవవా - వైశ్వదేవేపిత్ర్యచఏకైకముపవేశయేత్ , మాతామహశ్రాద్ధమపి , ఏవమ్ - పితృశ్రాద్ధవత్కర్తవ్యమ్ । పితృమాతామహదైవత్యేతు శ్రాద్ధే పృథక్తస్త్రిణవా వైశ్వదేవికంకతఁవ్యమిత్యర్థః । బృహస్పతిరపి — ॥ శ్లో ॥ ఏకైకమథవాద్వాత్రీదైవేపిత్ర్యచభోజయేత్ । సత్కీయాకాలపాత్రాది నసమ్మద్యేతవిస్తరే ॥ * ॥ ఇతి । చన్ద్రికాయామ్ — ॥ శ్లో ॥ దేశకాలబలాభావాదైకైకముఖయత్రవా । శేషాన్విత్తానుసారేణభోజయేదన్యవేశ్మని ॥ యస్మాద్బ్రాహ్మణబాహుభ్యాన్యోషోబహుతరోభవేత్ । శ్రాద్ధనాశోమాననాశశ్శ్రాద్ధతస్త్రిన్యవిస్తృతిః ॥ ఉచ్ఛిష్టోచ్ఛిష్టసంస్పర్శోనివ్దాచాప్యన్యభోక్తృషు । వితణ్ణాచపరివాదోజల్పస్తైతేపృథగివధాః ॥ * ॥ ఇతి । అత్రవ్యవస్థాకృతా తత్రేవ — ॥ వా ॥ సమృధ్యాపి యస్యబ్రాహ్మణబాహుభ్యే సత్కీయాదిసమ్మదనాసామర్థ్యం తద్విషయం మన్వాదివచనమ్ , యస్యతు సమ్మదనసామర్థ్యమస్తి తద్విషయంశౌనకాదివచనమ్ ॥ * ॥ ఇతి । యత్తు శక్తేనోక్తమ్ — ॥ శ్లో ॥ భోజయేదధవాప్యేకంబ్రాహ్మణంపక్షిపావనమ్ ॥ * ॥ ఇతి తద్బ్రాహ్మణాలాభవిషయమ్ , “ ॥ శ్లో ॥ పిశాచారాక్షసాయత్నా భూతానావావిధాస్తథా । విప్రలుష్పన్తి సహసాశ్రాద్ధమారక్షవజ్జిహ్వమ్ ॥ తత్త్వాలనాయపిహితా విశ్వేదేవాస్స్వయంభువా । మహాలయేచాబ్ధికేచ సాపిణ్డ్యమాసికతథా ॥ వ్యర్థంభవతితచ్ఛ్రాద్ధం వాసుదేవం వినాకృతమ్ ॥ ” ఇతిస్తృతేః । యదాత్యేకపవభోక్తృతదైవమాహవసిష్ఠః — ॥ శ్లో ॥ యద్యేకం భోజయే

చ్చాగ్రిధై దైవంతశ్రకథంభవేత్ । అన్నంపాత్రైసమధ్యత్యసర్వస్యప్ర
కృతస్యతు ॥ దేవతాయతనేకృణ్వతత్రశ్రాద్ధం ప్రకల్పయేత్ । ప్రా
స్యదగ్నౌ తదన్నంతు దద్యాద్వా బ్రహ్మచారిణే ॥ * ॥ ఇతి । స్మృత్యస్త
రే — ॥ శ్లో ॥ ఏక శేషద్బాహ్మణోలబ్ధశ్శార్ధంచ ప్రకృతంభవేత్ । పితర
శ్చ త్రయః ప్రాత్రః కథంతృవ్యన్తి తే త్రయః ॥ ఉరస్యన్నన్తిపితరో వాసు
భాగే పితామహః । ప్రపితామహదక్షిణతః పృథత స్త్వనుయాయినః ॥ * ॥
ఇతి । నిమన్త్రిణే నియమాన్తరమాహమత్యుః — ॥ శ్లో ॥ పతన్నిమన్త్రి
నియమాశ్రావయేత్తైతృకాబుధః । అగ్రోదనైశ్శౌచపరైస్సతతంబ్రహ్మ
చారిభిః ॥ భవితవ్యం భవద్భిశ్చ మయాచ శ్రాద్ధకారిణా ॥ * ॥ ఇతి । అత్రి
రపి — ॥ శ్లో ॥ ప్రథమేహ్నినివాసస్థాంశ్చోత్త్రయాదీన్నిమన్త్రియేత్ ।
కథయేత్తుతదైవైషాం నియమంపితృదైవికమ్ ॥ సర్వాయాసవినిష్క్రైః కామ
క్రౌఢవివర్జితైః । భవితవ్యం భవద్భిర్నశ్శోభూలే శ్రాద్ధకృతే ॥ * ॥ ఇ
తి । ప్రథమేహ్ని - పూర్వేద్యుః, నివాసస్థాన - నివాసస్థితానిత్యర్థః .

— శ్రీ నిమన్త్రితబ్రాహ్మణకర్తవ్యమ్ ౯ —

నిమన్త్రితేర్యతః కర్తవ్యం తదాహాత్రిః — ॥ శ్లో ॥ తెతంతథే
త్యవిఘ్నేన గతేయం రజనీయది । యథాశ్రుతం ప్రతీక్షేరం శ్చార్ధకాల
మతన్త్రితాః ॥ * ॥ ఇతి । తే - నిమన్త్రితావిప్రాః, తమ్ - నిమన్త్రిణక
ర్తారమ్, తథాస్తు యద్యవిఘ్నేయం రజనీగతే త్యక్త్వా ధర్మశాస్త్రావై
యథానియమజాతం శ్రుతం తదైవ తన్నియమజాతమ్, ప్రతీక్షేరక - పరి
పాలయేయః, శ్రాద్ధకాలాస్వాదితాన్నపరిణామ పర్యస్తమిత్యర్థః । త
థాచ ప్రచేతాః — ॥ శ్లో ॥ స్యాదన్నపరిణామాస్తు బ్రహ్మచర్యంతయాః
స్మృతమ్ । నిమన్త్రితాస్తు యేవిప్రాశ్చార్ధకాలఉపస్థితే ॥ వసెరన్నియ
తాహారాబ్రహ్మచర్యపరాయణాః । అహింసాసత్యమక్రౌఢోఽమారేచగ
మనక్రియా ॥ * ॥ ఇతి । వృద్ధమనుః — ॥ శ్లో ॥ నిమన్త్రివిప్రాంస్త
దహర్వర్జయేన్యై ధునతురే । ప్రమత్తతాంచస్వాధ్యాయం క్రోధం శౌచం
తథాఽన్మతమ్ ॥ ఆభారోద్వహనంత్యాన్తి శ్చార్ధసౌవయికోవిధిః । ఋతు
శాలేనియుక్తోవా నేవగచ్ఛేత్ ప్రియం కన్యచిత్ ॥ తత్రగచ్ఛానమా

పోతి హ్యనిష్ఠంఫలమేవతు || * || నారదః — || శ్లో || పూర్వేమ్యశ్చప
 రేమ్యశ్చ వర్జయేత్ ప్రీ నిషేవణమ్ । వ్యవాయీరేతసోగతే మజ్జయే
 దాత్త నఃపితౄణా || శ్రాద్ధే నిమన్త్రితోయశ్చ మేధునంకురుతేయది । బ్ర
 హ్మహత్యామవాపోతి నాత్రకార్యావిచారణా || * || ఇతి । వృషభీగమ
 నేదోషాధిక్యమాహమనుః — || శ్లో || నిమన్త్రితస్తుయశ్శ్రాద్ధే వృష
 భ్యాసహమోదతే । దాతుర్యద్దుష్కృతంకించిత్తత్సర్వం ప్రతివద్యతే || * ||
 యమస్తు — || శ్లో || ఆమన్త్రితస్తుయశ్శ్రాద్ధే వృషభ్యాసహ మోద
 తే । భవన్తిపితరస్తస్యమాంసాసృక్కుక్షభోజనాః || * || ఇతి । గౌతమః —
 || వా || సద్యశ్శ్రాద్ధీకూద్రతల్పగస్తత్పురీషే మాసంనయతిపితౄణా || * ||
 ఇతి । శ్రాద్ధీ - శ్రాద్ధకర్తా , సద్యః - తక్షణమారభేత్త్యర్థః । యమః —
 || శ్లో || ఆమన్త్రితస్తుయశ్శ్రాద్ధే హ్యధ్వానంప్రతివద్యతే । భవన్తిపిత
 రస్తస్య తన్వాసంపాంసుభోజనాః || ఆమన్త్రితస్తుయశ్శ్రాద్ధే కలహంకు
 రుతేద్విజః । భవన్తిపితరస్తస్య తన్వాసంత్వశ్రుభోజనాః || ఆమన్త్రిత
 స్తుయశ్శ్రాద్ధే భారముద్వహతేద్విజః । భవన్తిపితరస్తస్య తన్వాసం సే
 దభోజనాః || ఆమన్త్రితస్తుయశ్శ్రాద్ధే హింసాంవైకురుతేద్విజః । భవన్తి
 పితరస్తస్య తన్వాసంరక్తభోజనాః || ఆమన్త్రితస్తుయశ్శ్రాద్ధే హ్యయా
 నంకురుతేద్విజః । భవన్తిపితరస్తస్య తన్వాసం పిత్తభోజనాః || ఆమన్త్రి
 తస్తుయశ్శ్రాద్ధే ద్యూతంసంసేవతేద్విజః । భవన్తిపితరస్తస్య తన్వాసం మ
 లభోజనాః || * || ఇతి । మనుః — || శ్లో || నిమన్త్రితోద్విజఃపిత్రై
 నియతాత్మాభవేత్సదా । నచచ్ఛన్దాంస్యధీయాత యస్యశ్రాద్ధం చ తద్భ
 వేత్ || * || ఇతి । స్మృత్యంతరే — || శ్లో || శ్రాద్ధే నిమన్త్రితోవిప్రోమ
 న్త్రిముచ్చారయేద్వది । త్రయస్తేనరకంయాన్తిదాతాభోక్తాపితౄతథా || * ||
 ఇతి । కౌత్యాయనః — || వా || అనిద్వైనామన్త్రితో నాపక్రామేచ్ఛ
 కై న సప్రత్యాఖ్యానంకర్తవ్యమ్ || * || ఇతి । అనేనాథాన్నిష్ఠ్యామన్త్రి
 తేభోక్తుమసామర్థ్యే చ ప్రత్యాఖ్యానం కర్తవ్యమేవేత్యవగమ్యతే । నిమ
 న్త్రిణానంతరం భోక్తుమసామర్థ్యేనతిప్రత్యాఖ్యానే నదోషిత్యాహస
 పవ — || వా || విధివత్కేతనంప్రతిగృహ్యశక్తస్సన్నాపక్రామేత్ || * ||

ఇతి । కేతనం ప్రశ్నగృహ్య - ఆనుష్ఠానమున క్షేత్రస్థానః । అనిశ్చయేనాను
 మ్త్రితస్య శక్తసాక్షిక్షేత్రశ్రాద్ధాతిక్రమేదోషమాహవానుః — ॥ శ్లో ॥
 కేతతస్తుయథాన్యాయం హవ్యకవేద్యజ్ఞోస్తనుః । కథంచిదవ్యక్తామె
 త్వాపీసూకరతాంవ్రజేత్ ॥ * ॥ ఇతి । యనుః — ॥ శ్లో ॥ ఆనుమన్త్రిత
 స్తుయోవిపోభోక్తుమన్యత్రగచ్ఛతి । నరకాణాంతం గత్వా చక్షాణేష్వ
 భిజాయతే ॥ * ॥ ఇతి । నారాయణః — ॥ శ్లో ॥ ఆనుమన్త్రితస్తుయశ్శా
 ద్దే కురీవతాన్యస్యతుక్షణమ్ । సంవత్సరకృతంపుణ్యం తస్యనశ్యతిచర్మ
 తేః ॥ * ॥ ఇతి । స్మృత్యంతరేలపి — ॥ శ్లో ॥ విద్యమానధనోవిద్వాన్
 భోజ్యానైన నిమన్త్రితః । కథంచిదవ్యక్తామెతాపీసూకరతాంవ్రజే
 త్ ॥ * ॥ ఇతి । విద్యమానధనఇతి విశేషణాదాభ్యుదయమేతదితి కేచిద్వర్ణ
 యన్తి , తదసాధు , “ ॥ శ్లో ॥ నిమన్త్రితాస్తుగుణినా నిర్ధనేనాపిసద్వి
 జాః । నాన్యమృష్టాన్న లోభేన తమతిక్రామయన్తిహి ॥ నిమన్త్రితాస్తు
 యేనాహ తస్మాద్దృష్టాంతునాన్యతః । ” ఇతి మత్స్యస్మరణాత్ । కాన్యా
 యనుః — ॥ వా ॥ ఆనుమన్త్రితోఽన్యన్నప్రతిగృహ్ణీయాత్ ॥ * ॥ ఇ
 తి । పూర్వమనేన నిమన్త్రితస్తదీయాదన్నాదన్యదన్నం పశ్యాన్నిమ
 మ్త్రితస్య తణ్డూలాది రూపమపి నప్రశ్నగృహ్ణీయాదిత్యధః । యః పునః
 ప్రతిగృహ్ణోతి తస్యదోషమాహదేవలః — ॥ శ్లో ॥ ఆనుశ్రాద్ధంగృహీత్వా
 తు యోఽన్యశాగ్ధైరతిమోహితః । పతన్దితరస్తస్య లుప్తపిష్టోదకక్రి
 యాః ॥ పూర్వం నిమన్త్రితోఽనేన కుర్యాదన్యప్రతిగ్రహమ్ । భుక్తా
 హరోఽధవాభుక్షే సుకృతం తస్యనశ్యతి ॥ * ॥ ఇతి । స్మృత్యంతరే —
 ॥ శ్లో ॥ శాగ్ధై నిమన్త్రితోయస్తు యదికుర్యాత్ప్రశ్నిగ్రహమ్ । భక్షయే
 త్కించిదవ్యన్యతుకృతంతస్యనశ్యతి ॥ * ॥ ఇతి । ఏవంచ , “ ॥ శ్లో ॥
 ఇక్షూనవఃఫలంమూలం తామ్బూలం పయదౌషధమ్ । భక్షయిత్వాపికితా
 వ్యాసన్నినదానాదికాఃక్రియాః ॥ ” ఇతివచనం శ్రాద్ధవ్యతిరక్తవిషయమ్ ।
 యస్తానుమన్త్రితోవిప్రఆహవాతోఽపి శ్రాద్ధోపక్రమకాలాతిపక్షం కరో
 తి తస్యప్రత్యవాయాఆదిత్యపురాణైభిహితః — ॥ శ్లో ॥ ఆనుమన్త్రిత
 శ్చిరంవైవకుర్యాద్విప్రఃకదాచన । దేవతానాంపితౄణాంచ దాతురన్య

స్వైవహి || చిర కారీభవేదోగీ వచ్యతేనరకాగ్నినా || * || ఇతి । నిమ
స్త్రితబ్రాహ్మణపరిశ్రావే ప్రత్యవాయమాహనారాయణః — || శ్లో ||
కేతనం కారయత్వా తు నివారయతిదుఃఖః । బ్రహ్మహత్యామవాపోతి
శూద్రయోనాచజాయతే || నివార్యామన్త్రితంకతా బ్రాహ్మణంనియ
తం శుచిమ్ । యతిచాన్ద్రాయణంకృత్వా తస్మాత్పాతప్రముచ్యతే || * ||
ఇతి । యతిచాన్ద్రాయణమ్ - చాన్ద్రాయణవిశేషః । యమః — || శ్లో || బ్రా
హ్మణంతు ముఖంకృత్వా దేవతాః పితృభిస్సహ । తదన్తంసముపాశ్చన్త్రిత
స్మాత్తం నవ్యతిక్రమేత్ || * || ఇతి । మనురపి — || శ్లో || నిమన్త్రితా
హిపితర ఉపతిష్ఠన్తి తాన్ ద్విజాన్ । వాయుభూతాస్తుగచ్ఛన్తి తథాసీనా
నుపాసతే || * || ఇతి ।

శ్రాద్ధదినకృత్యమ్

ఆధ శ్రాద్ధదినకృత్యమ్, తత్ర ప్రచేతాః — || శ్లో || శ్రాద్ధభు
క్ష్పాతరుణ్ణాయ ప్రకుర్వాన్దస్తధావనమ్ । శ్రాద్ధకర్తానకుచీత దస్తా
నాంధావనంబుధః || * || దేవలః — || శ్లో || తద్దేవయన్త్రితోదాతాప్రా
తస్నాన్తాన్తానహంబురః । ఆరభేతనవైఃపాతైరిరన్నారఘ్నంచ బాష్ప
వైః || * || ఇతి । తద్దేవ - శ్రాద్ధకర్తా క్తనియమానతిక్రమేజ్జేవ, యన్త్రి
తః, నవైః - అనుపహతైః పాకయోగైః, పాతైః, అన్నారఘ్నమ్ - శ్రా
ద్ధాధాన్నస్యపాకారఘ్నమ్, పాకోపయోగిభిర్బాష్పవైరుపేతః కుర్యా
దిత్యర్థః । స్మృత్యన్తరే — || శ్లో || పురాణపాత్రపక్వంయద్ధవిస్తు శ్రాద్ధ
కర్తవ్యమ్ । భుజ్జ్వా తేనైవపితరౌనదేవాశ్చాసురంభవేత్ || * || ఇతి । తత్రై
వ — || శ్లో || పచేదన్నానిసుస్నాతాఃపాత్రైశుశుచిషుస్వయమ్ । స్నానాది
ధాతుజాతేషు మృణ్మయేష్వపివాపునః || నాయసేషునభిన్నేషు దూషి
తేష్వపికహిచిత్ । పూర్వంకృతోపయోగేషు మృణ్మయేషునతుక్వచిత్ ||
పచ్యమానస్తుభాణ్డైషు భక్త్యాతామ్రమయేషుచ । సముద్గరణివైఘోరాఽపి
త్యూచుఃఖగహోర్ణవాత్ || నకదాచిత్పచేదన్నమయఃస్థాలీషుపైతృకమ్ ।
అయసోదర్శనాదేవపితరోవిగ్రహన్తిహి || కర్తాభోక్తాచసర్వత్రవైకవస్త్రో
ద్విజోభవేత్ । తస్మాద్వస్త్రోద్ధినా శ్రాద్ధే సోత్తరీయస్సదాభవేత్ || * ||

ఇతి । తథా — ॥ శ్లో ॥ పితృశేషాశనాత్పురస్వం శ్రాద్ధకర్తృశ్చకర్తృ
తా । ప్రత్యాబ్ధికే మాసికేచ పరేఽహ్ని స్యాత్తిలోదకమ్ ॥ కర్తావాస్యా
దకర్తావా పునర్లోజర మైపునె । వజ్రయేత్రమణిస్థస్థం పితృప్రో
హ్యన్యథా భవేత్ ॥ * ॥ తథా — ॥ శ్లో ॥ దస్తథావనతామ్బుల
యోరాభ్యంత్రమభోజనమ్ । రత్యాపథవరాన్నాని శ్రాద్ధకర్తృఽష్టవజ్రయే
త్ ॥ * ॥ ఇతి । నకేవలం తద్ధినే యోరనిషేధః, కింతు పూర్వమపి పత్రా
శ్యస్తరే న కార్యమ్, “ ॥ శ్లో ॥ యస్మిన్వాసి మృతాహస్యాత్తన్వాసంపక్ష
మేవవా । క్షురకమణి నకుర్వీత పరాన్నంచ రతిం త్యజేత్ ॥ ” ఇతి స్మర
ణాత్ । అశక్తో దినత్రయం పరాన్నం వర్జయేత్, “ ॥ శ్లో ॥ పూర్వేద్య
శ్చ పరేద్యశ్చ కర్తా శ్రాద్ధదినేఽపిచ । పరస్యాన్నంతు నాశ్చీయాద
శ్చీయాత్పితృభూతుకః ॥ * ॥ ఇతి । అత్యంతాశ్చైవ సుహృదాద్యన్నభక్ష
ణేఽపి నదోషః । తథాచాత్రిః — ॥ శ్లో ॥ సుహృదన్నం గురోరన్నం య
దన్నం మాతులస్యచ । స్వసుశ్శ్యశురయో రన్నం పరాన్నం నవిదుర్భు
ధాః ॥ * ॥ ఇతి । శ్రాద్ధంకృత్వా పరశ్రాద్ధే నాశ్చీయాత్, “ ॥ శ్లో ॥
శ్రాద్ధంకృత్వా పరశ్రాద్ధే యస్తుభుజ్జీతలోలుపః । పతన్తిపితరస్తస్యలుప్త
పిష్ఠోదకక్రియాః ॥ ” ఇతి స్మరణాత్ । గోమయాలెపనేన మహానసాది
భూమిశుద్ధిం ఉదకేన భాజనభాణ్ణశుద్ధించ కుర్వాదిత్యాహ ఉశనా —
॥ వా ॥ గోమయోదకైర్భూమి భాజనభాణ్ణశౌచంకుర్యాత్ ॥ * ॥ ఇతి ।
మహానసాది భూమిసంసారానస్తరకృత్యమాహదేవలః — ॥ శ్లో ॥ తి
లానవికిరేత్తత్ర సర్వతోబద్ధయేచ్చతాన్ । అసురోపహతంసర్వం తిలై
శ్శుద్ధ్యైజ్జలేనచ ॥ తతోఽన్నం బహుసంసారం వైకవ్యంజనభక్ష్యవత్ ।
చావ్యపేయసమృద్ధంచ యథాశక్తిప్రకల్పయేత్ ॥ * ॥ ఇతి ।

శ్రాద్ధసంవాణి ౯

అత్రవ్రత్యాణాహ ప్రచేతాః — ॥ శ్లో ॥ కృష్ణమాషాప్తిలా
త్యైవ శ్రేష్ఠాస్సప్యయవశాలయః । మహాయవాప్రీహియవా గోధూనూ
ముద్గపక్షాదాః ॥ కృష్ణాశ్వేతాలోహితాశ్చ గ్రాహ్యేస్సప్యశ్రాద్ధకర్త
వః ॥ * ॥ ఇతి । యవాః - సెరగూకాః, శాలయః - కలమాద్యాః, మహా

యవాప్రీహియవాశ్చయవవిశేషాః , కృష్ణాః - ఫలజాఃకృష్ణవర్ణాప్రీహి
యః , లోహితాః - రక్తశాలయః । మార్గగ్ణేయోఽపి — ॥ స్తో ॥ య
వప్రీహి సగోధూమాస్తలముద్గాస్ససర్వపాః । ప్రియజ్ఞవఃకోవిదారానిష్పా
వాశ్చాత్రశోభనాః ॥ * ॥ ఇతి । అత్రనిష్పావఃకృష్ణేతరః । చతుర్వింశ
తిమతేతు — ॥ స్తో ॥ కోద్రవాణాంరాజమాహంశ్చకులుభంచణకంతథా ।
నిష్పావాంస్తు విశేషేణ పక్ష్యాణాంస్తువివజాయేత్ ॥ * ॥ అత్రనిష్పా
వఃకృష్ణనిష్పావః , “ ॥ స్తో ॥ కృష్ణధాన్యానిసర్వాణి వర్జయేచ్ఛాన్ధిక
మణి । నవర్జయేత్తీలాంచైవ ముద్గమాహంస్తదైవచ ॥ ” ఇతిస్మరణాత్ ।
అత్రిః — ॥ స్తో ॥ అగోధూమంచ యచ్ఛాన్ధం కృతమప్యకృతం భవే
త్ । వినామాషేణయచ్ఛాన్ధం కృతమప్యకృతం భవేత్ ॥ క్రవ్యాదాః
పితరోయస్తా దభావేపాయసాదయః ॥ * ॥ ఇతి । వాయుపురాణే — ॥ స్తో ॥
విల్వామలకమృద్వీకాః పనసామ్రుకదాడిమాః । చవ్యపాలేయకాక్షౌట
ఖిర్జూరాణాం ఫలానిచ ॥ కశేరుః కోవిదారశ్చ కాలకన్దస్తథాబిసమ్ । కా
లేయం కాలశాకంచ సునిషణ్ణంసువర్చలా ॥ కట్ఫలంకిజ్జిణీద్రాక్షా లకు
చం మోచమేవచ । కర్కశ్చాగ్రావకంచారు తిష్ఠకం మధుసాహ్వయ
మ్ ॥ వైకజ్జీతంనాళికేరం శృణ్ణాటకవరూషకమ్ । పిప్పలీచమరీచంచ వ
టోలం బృహతీఫలమ్ ॥ సుగంధిమత్స్వమాంసంచ కాలేయాస్సర్వపవచ ।
పవమాదీనిచాన్యాని స్వాదూనిమధురాణిచ ॥ నాగరంచాత్రవైదేయం దీ
ర్ఘములకమేవచ ॥ * ॥ ఇతి । మృద్వీకా - ద్రాక్షా, లకుచః - లికు
చః , మోచమ్ - కదలీఫలమ్ , కర్కశ్చాః - బదరీ , బృహతీ - కణ్ణికారికా,
“ నిదిగ్ధికాస్పృశీవ్యాఘ్రీబృహతీకణ్ణికారికా । ” ఇత్యమరసింహేనాభిధా
నాత్ , నాగరమ్ - శుణ్ణీ , దీర్ఘములమ్ - తుణ్ణికేరిఫలమ్ , విల్వామల
కాదీని ప్రసిద్ధాని ఇతరాణ్యప్రసిద్ధాని । శబ్ధః — ॥ స్తో ॥ ఆమాంశ్చక
దలీభేదా మృద్వీకాంచవ్యదాడిమే । విదార్యాంచసురజ్ఞాంచ శ్రాగ్ధకా
లైఽపి దాపయేత్ ॥ లాక్షాం మధుఘృతందద్యాత్సక్తూంశ్చభిరగ్రయా న
హ । దద్యాచ్ఛాన్ధేప్రయత్నేన శృణ్ణాటకకసేలుకా ॥ * ॥ ఆదిత్య
పురాణే — ॥ స్తో ॥ మధుకంరామతంచైవ కర్పూరంమరిచంగుడమ్ ।

శ్రాద్ధకర్తృణిశస్తాని ప్రైథవంత్రపుషంతథా || * || ఇతి । చన్ద్రికాయామ్ — || శ్లో || ఉర్వారుకంకారవల్లీపటాలంకాశపత్రికా । కదళికన్దలీచైవ శ్రాద్ధేహ్యత్యంతశోభనాః || గవాంక్షీరంఘృతంశాకంక్షౌద్రమిత్తురసాగుడమ్ । కాలిన్ద్రంద్రోణపుష్పితక్షులీచక్రవర్తికా || వాలుకాచర్మవలయంకోశాతకిఫలంశిశుః । శ్రాద్ధేహ్యతానిదేయానితథాపితృనవీనిచ || నాగరంవైసదాదేయం దీర్ఘమూలకమెవచ । ఘృతేనభాజయేద్విప్రాఃఘృతంభూమాసముత్సృజేత్ || శరగరాక్షీరసంయుక్తామధుకానిత్యమక్షయా । సర్పిస్తాతానిసర్వాణిపాకేసంస్కృత్యయోజయేత్ || మునసృన్నానిచసర్వాణివన్యమూలఫలానిచ । శ్రాద్ధేహ్యతానియోదద్యాత్వితరఃప్రీణయన్తితమ్ || * || ఇతి । స్మృత్యంతరే — || శ్లో || నిర్మాల్యమపిగణ్డామ్భుఉచ్ఛిప్తమపిమాక్షికమ్ । నిర్వాసమపివాహింగుగున్ధులుంనపరిత్యజేత్ || ఉత్తమంచైవగోక్షీరంమాహిషంచైవమధ్యమమ్ । బౌష్ఠిమాజావికంచైవసర్వథాపరివర్జయేత్ || * || ఇతి । విష్ణుపురాణేఽపి — || శ్లో || ప్రశాధికాన్సనీవారాశ్శ్యామాకావివిధాస్తథా । వన్యౌషధిప్రథానాస్తుశ్రాద్ధాహ్వానైపురుషవర్జభా || యవాఃప్రియన్జవోముద్గాగోధూమావ్రీహయస్తిలాః । నిష్పావాఃకోవిదారాశ్చసర్వపాశ్చాత్రశోభనాః || సకణ్టికంచవార్తాకంపితృభోదత్తమక్షయమ్ || * || ఇతి । వాయుః — || శ్లో || జీరకంమరిచంశ్రాద్ధేపటాలంబృహతీశిశుః । కశెరుఃకోవిదారశ్చపనసోర్వారుదాడిమాః || కూశ్మణ్డంరక్తనాశంచప్రదేయంశ్రాద్ధకర్తృణి || * || ఇతి । మనుః — || శ్లో || గుళాంశ్చసూపశాకాద్యాకౌపయోదధిఘృతంమధు । విన్యసేత్ప్రియతస్సర్వంభూమావేవసమాహితః || భక్ష్యంభోజ్యంచవివిధంమూలానిచఫలానిచ । హృద్యానిచైవమాంసానిపానానిసురభీణిచ || యద్యద్రోచేతవిప్రైభ్యస్తత్తద్దద్యాదమత్సరః || * || ఇతి । విజ్ఞానేశ్వరః — || వా || శ్రాద్ధయోగ్యంబ్రీహియవశాలిగోధూమముర్గమాక్షమునృన్నకాశశాకశుణ్ణీమరీచహిణ్ణుకర్పూరగుడప్రైథవసారవనసనాళికేరబదరగవ్యపయోదధిఘృతపాయసమధుప్రభృతి || * || ఇతి । స్మృత్యంతరే — || శ్లో || కదళీజాతయఃపశ్చుచూతంచపనసద్వయమ్ ।

ఉర్వారుకంచజమ్పిరం పటోలం ద్రోణపత్రకమ్ || కారవల్లిఫలంచైవశ్రీ
 ధ్నేహ్యత్యస్తమున్నతమ్ | అశరగస్యఫలం పుష్పమార్ద్రకంసూరణద్వయ
 మ్ || ధాత్రీఫలంచాచ్చుతంచ శ్రాద్ధేచాత్యస్తమున్నతమ్ || * || ఇతి | పి
 తృమేధసారేఽపి — || వా || కదళీజాతిభేద కారవల్లిత్రయ వనసోర్వారు
 క నిషావ పటోలముగ్ధత్రయ నాభికేరఫలాని హిణ్ము కాశశాక మహాశాక
 యుద్రకద్వాని మున్యన్నానిచ ప్రశస్యంతే || * || ఇతి | మనుః — || శ్లో ||
 తిలైర్విహియవేర్థామేరద్విర్కూలఫలేనవా | దత్తేన మాసం ప్రీయంతే పిత
 రోవిధివన్నుణామ్ || సంవత్సరంతుగవ్యేన పయసా పాయసేనవా | కా
 లశాకం మహాశాకం ఖడ్గలోహామిషంమధు || ఆనన్త్యామైవకల్పవైమున్య
 న్నానిచసర్వశః || * || ఇతి | స్మృత్యస్తరే — || శ్లో || అన్నేనమాపిత్య
 ప్తిస్సాన్యన్తాన్వైష్ణవై సమేవచ | ఆజ్యేనవత్సరంతృప్తిర్గోధూమాద్వత్సర
 త్రయమ్ || * || ఇతి | యాజ్ఞవల్క్యః — || శ్లో || హవిష్యాన్నేనవైమా
 సం పాయసేనతువత్సరమ్ | ఖడ్గామిషం మహాశలగ్ం మధుమున్యన్న
 మేవచ || లోహామిషంమహాశాకం మాంసం వాద్ధానిసస్యచ | యద్దదా
 తిగయాస్థశ్చ సర్వ మానస్త్యమశ్నుతే || * || ఇతి | మత్స్యపురాణే —
 || శ్లో || అన్నంతు సదశ్శీరగోఘృతంశరగరాన్నితమ్ | మాంసం ప్రీణన్తి
 సర్వాన్వేషిత్యానిత్యాహకేశవః || * || ఇతి | కాత్యాయనః — || వా ||
 గ్రామ్యాభిరోపథీభిర్వాసం తృప్తిస్తదలాభేమూలఫలైరద్భిర్వాసహాన్నే
 నోత్తరాస్తర్పయన్తి || * || ఇతి | ఉత్తరాః - మూలఫలాదయః, తేనహ్నే
 వ కించిదన్నేన మాంసం తర్పయన్తి నకేవలాశ్విత్సర్గః | మార్కణ్డేయోఽ
 పి — || శ్లో || గోధూమేరియుభిర్న్యైస్సతిలైశ్చపైకైరపి | శ్రాద్ధేషు ద
 త్తైఃప్రీయంతే మాసమేకంపితామహః || విదార్యాచైవచూడైశ్చవిపైశ్శృ
 ఙ్గాటకైస్తథా | కేబుకైశ్చతథాకన్దైః కరగ్ధ్వు బదైరపి || పారవతైరా
 రుచకైశ్చాయోపైఃపనసైస్తథా | కాకోల్యాక్షీరకాకోల్యాతథాపిష్టాల
 కైశ్చుభైః || లాతూభిశ్చతలాభిశ్చ త్రపుషోర్వారుచిత్ఫలైః | సహ
 పారాజశాకాభ్యామిష్టుదైరాజజమ్బుభిః || ప్రీయాలామలకైర్ముఖైః
 ఘల్లుభిశ్చ తిలంబకైః | వేత్రాజురైస్తాలకన్దైశ్చక్రికాక్షీరికాచకైః ||

వోచైస్సమోచైలికకుచై స్తధావైబీజపూరకైః ॥ ముక్తాతైఃపక్షపతైర్భు
 క్త్యభోజైస్ససంస్కృతైః । రాగమాడబచాప్యైశ్చమిజాతకసమన్వితైః ॥
 దత్తైస్తు మాసంప్రీయంతైః ప్రాధేమపితరోన్యతామ్ ॥ * ॥ ఇతి । విదారీ -
 కృష్ణవర్ణి, భూమాశ్వాజ్జుభలమ్, కేబుకమ్ - క్షీరాఖ్యంశాకమ్, కన్య - సూ
 రణః, ఉర్వారు - స్వాదుకర్కటీ, చిద్భిలః - తిక్తకర్కటీ, సర్వపా ఇతి దీ
 ఘాశ్చాస్తసః, రాజశాకమ్ - కృష్ణసర్వపః, ఇన్ధుదీ - తాపసతరుః, ప్రియా
 లః - రాజాదనమ్, చక్రీకా - చిహ్నా, క్షీరీకా - ఫలాధ్యక్షః, మోచా - క
 దళి, లికుచః - జమ్బీరఫలతుల్యఖర్వఫలవాణగుల్మవిశేషః, రాగమాడబః -
 పానవిశేషః, మిజాతకమ్ - పీలాలవర్ణ గర్భవత్రాణి । ప్రచేతాః —
 ॥ వా ॥ హరితముగ్ధకృష్ణమాషశ్యామాకప్రియధ్ను గోధూమేక్షు వికారాం
 శ్చదద్యాత్ ॥ * ॥ ఇతి । విష్ణురపి — ॥ వా ॥ శాకశ్యామాకప్రియధ్నునీవా
 రముద్వైర్మసంప్రీయంతైః, సంవత్సరంతు పయసాతద్వికాలైశ్చ ॥ * ॥ ఇతి ।
 యసా - గవ్యపయసా । యత్తు, ప్రీతాతీత్యనువృత్తాప్రేతీనసినోక్తమ్
 “ పాయసేనపణ్డాసా ” ఇతి, తస్మిన్సంపయస్సిద్ధపాయసవిషయమితి చ
 ద్వికాయామ్ । తత్రైవ — ॥ శ్లో ॥ కాలశాకంమహాశాకంమాంసంవా
 గ్ధాణసస్యచ । విషాణవర్ణయేఖడ్గా ఆసూర్యంతాంస్తుభుజ్జుతే ॥ * ॥ ఇతి । ఉ
 క్తానాంతప్రప్తితారతమ్యాభిధాయకస్త్వతీనాంతత్తారతమ్యానుసారేణ శా
 గ్ధకర్తుఃఫలైఃపి తారతమ్యంభవతీత్యేవం తాత్పర్యమువగన్తవ్యమ్ । అతపవ
 హారీతేనైకముపాహృతోక్తమ్ — ॥ శ్లో ॥ మధునాపరమప్రీతాస్స
 ర్వా కామాదీన్ద్రీవ ॥ * ॥ ఇతి । అత్రవ్యవస్థామాహపులస్త్యః —
 ॥ శ్లో ॥ మున్యన్నం బ్రాహ్మణస్యోక్తం మాంసంక్షత్రియవైశ్యయోః । మ
 ధుప్రధానం శూద్రస్య సర్వేషాం చావిరోధయత్ ॥ * ॥ ఇతి । మున్య
 న్నమ్ - నీవారాది, మధు - మాషికమ్, ప్రధానమ్ - సమగ్రఫలదమ్,
 పతన్త్రీతయవ్యతిరిక్తం యదవిరోధి అప్రతిషిద్ధం తత్సర్వేషామిత్యర్థః ।
 శాస్త్రేమాంసస్యకలౌనిషిద్ధత్వాన్నైహతదభిధీయతే, తచ్చ కలియుగధ
 మప్రకరణే ప్రతిపాదితమ్ ।

శ్రీ శ్రాద్ధేవర్ణ్యద్రవ్యాణి శ్రీ

అధశ్రాద్ధేవర్ణ్యద్రవ్యాణి । మహాభారతే మదాలసావాక్యమ్ —
 ॥ శ్లో ॥ యచ్ఛోతోగచాదినాప్రాప్తం పతితాద్యదుపాజితమ్ । అవ్యా-
 యకన్యాశులాగ్ధం ద్రవ్యంచాత్రవిగహితమ్ ॥ పిత్రధామై ప్రయ-
 చేతిహ్యుక్తాయచ్చపుష్పపాహృతమ్ । వజ్రనీయంపదాపద్మిస్తజ్జడ్య-
 శ్రాద్ధకమణి ॥ * ॥ ఇతి । వ్యాసో ౭ పి — ॥ శ్లో ॥ వేదవిక్రయజం దు-
 ష్టం స్త్రియాంచాజితంధనమ్ । నదేయంపితృదేవేభ్యాయచ్చత్రీ-
 దుపాజితమ్ ॥ అశ్రాద్ధేయానిధాన్యాని కోద్రవాఃపులకాస్తథా । హి-
 జ్ఞుద్రవ్యేషుశాకేషు కాలానలశుభాస్తథా ॥ * ॥ ఇతి । కోద్రవాః - కొండు-
 షకః, పులకః - పులకః, ఛాన్దసోహ్రస్వః, సంసారద్రవ్యేషు హిక్ష్వా-
 ఖ్యంద్రవ్యశ్రాద్ధేయమ్, కాలః - కృష్ణాజః, అనలః - చిత్తకః, శుభా-
 శుభాఖ్యశ్శకవిశేషః, శాకేష్వేతానిశాకాన్య శ్రాద్ధేయానీత్యధః ।
 హిజ్ఞుద్రవ్యస్యవిధిప్రతిషేధయోదేశశానాద్వికల్పః । ఏవమన్యత్రాపి-
 యత్రయత్రవిధిప్రతిషేధావేకస్యదృశ్యేతే తత్రతత్రవికల్పోవేదితవ్యఇత చ-
 ద్వికామాధవీయాదౌవ్యవస్థాపితమ్ । భరద్వాజో ౭ పి — ॥ వా ॥ ము-
 థ్లాఢకీమాషవజ్రంద్విదళానిదద్యాత్ ॥ * ॥ ఇతి । యానిపాషాణయస్త్ర-
 భ్రమణేన ప్రియశోద్విధాభిద్యంతే తానిధాన్యానిద్విదళాని, ముఠః - కృ-
 ణ్ణహరితేతరః, ఆఢకీ - తువరీ, మాషః - రాజమాషః, అలసాస్త్రినామ్నా-
 ప్రసీధః, తథాహి “అలసాస్త్రోరాజమాషః” ఇతి వైజయంతీఋణః, ఎ-
 తైవేనాద్విదళానిదద్యాదిత్యధః । మరీచిః — ॥ శ్లో ॥ కులుఞ్గావరకా-
 శ్రాద్ధే నదేయాశ్చైవకోద్రవాః । కటుకానిచసర్వాణి విరసానితదైవ-
 చ ॥ యవనాళానపితథా వజ్రయన్తివిపశ్చితః ॥ * ॥ ఇతి । చద్వికాయా-
 మ్ — ॥ శ్లో ॥ శ్రాద్ధేనదేయాఃపాలజ్యోస్తథానిష్పానకోద్రవాః । మ-
 సూరతూరవార్తాక కులుఞ్గశణిగ్రవః ॥ * ॥ ఇతి । పాలజ్యో - గంధద్రవ్య-
 విశేషః, తూరః - యవతూరాదిః, వార్తాకమ్ - యుద్రవాతాకీసజ్జిక-
 బృహతీఫలమ్, కణ్ణకారికాఖ్యబృహతీఫలాతిగ్నిచ్ఛోష్ణాలమ్ । విష్ణురపి-
 ॥ వా ॥ భూతృణిగ్రురాజసర్వపసురసార్జక మాన్యజ్ఞాలాబువార్తాక పా

లహరి- తద్వలీయక కుసుమ్మ మహిషీక్షీరాణివజ్రయేత్ || * || ఇతి ।
 భూతృణమ్ - శాకవిశేషః, సురసా - నిగుణ్ణీ । మతోస్య ౭ పి — || స్లో ||
 కుసుమ్మంబీజపూరంచకపిఠంమధుకాగసీ । శ్రాద్ధవైతానిదేయానిపితృభ్యః
 ప్రీతిమిచ్చతా || * || ఇతి । బీజపూరః - మాతులక్లః, కపిఠమ్ - కపిఠఫ
 లమ్, మధుకః - యష్టిమధుకమ్ । విష్ణుపురాణే ౭ పి — || స్లో || అకృతా
 గ్రయణంయచ్చ ధాన్యజాతంనరేశ్వర । రాజమాహానాంపైచ్చవమసూ
 రాంశ్చవివజ్రయేత్ || అలాబుంగృక్ష్ణానంచైవ లశునంపిణ్డమూలకమ్ । గా
 ధారికకరమ్భాణి లవణాన్యోపరాణిచ || ఆరక్తైచ్చవనిర్యాసాః ప్రత్యక్ష
 లవణానిచ । వర్జ్యాన్యైతానివైశ్రాద్ధే యచ్చవాచానశస్యతే || క్షీరమేకశ
 ఘానాయదౌష్ట్రహవికమేవచ । మాతర్జనమాహిషంచైవ వజ్రయేచ్ఛా
 ద్దకమణి || * || ఇతి । శఙ్ఖః — || స్లో || శీతపాకీమిశ్రాద్ధే కృష్ణజీరికమే
 వచ । వజ్రయేల్లవణంసవణం తథాజమ్బూఫలానిచ || * || ఇతి । లవణమ్-
 కృతలవణమ్, “ || స్లో || సైన్ధవంలవణంచైవ తథామానససమ్భవమ్ । పవి
 త్రేపరమేహ్యతే ప్రత్యక్షమపినిత్యశః || కృతంతులవణంసర్వంవంశాగ్రం
 చవివజ్రయేత్ । ” ఇతితేనైవాభిధానాత్ । సుమన్తః — || స్లో || వర్జ్యా
 శ్చాభిషవానిత్యం శతపుష్పాగవేధుకా । జమ్బీరకంఫలంబన్జ్యంకోవిదారం
 చనిత్యశః || * || అభిషవాః - శుషారస్సన్తఃక్షీన్నాః । ప్శుత్యన్తరే —
 || స్లో || గాధారికపటోలాని శ్రాద్ధకర్మణివర్జయేత్ । ఔషరంలవణంశ్రాద్ధే
 కూష్మాణ్డం బృహతీఫలమ్ || క్లేష్టా తకంచశిగ్రుంచ ప్రత్యక్షలవణంత్యజేత్ ।
 తామ్రపాత్రస్థితంగవ్యం క్షీరంచలవణాన్వితమ్ || ఘృతంలవణసంయుక్తం స
 ర్వదాపరివర్జయేత్ । పాయసంలవణైర్యోగోనదోషస్తవ్యతంపచేత్ || * || ఇతి ।
 పాద్యే ౭ పి — || స్లో || పయసాపాచయేదన్నం లవణంతత్రయోజయే
 త్ || * || ఇతి । పాయసే లవణసంయోగశ్చిష్టాచారవిరోధాదుపేక్ష్య
 త్యాహుః । ఉశనా — || స్లో || నాభికాశణధాత్రాకకుసుమ్మలాబు విఢ్భ
 వాః । కుమ్భికమ్బుకవృన్తాక కోవిదారాంశ్చవర్జయేత్ || వర్జయేచ్ఛగృహీ
 శ్రాద్ధే కాఙ్గికాం పిణ్డమూలకమ్ । కరజ్జంయే ౭ పిచానేయై రసగంధోత్క
 టాస్తథా || * || ఇతి । పురాణే ౭ పి — || స్లో || వాంశంకరీరంసురసాస

ద్దకంభూతృణాదికమ్ । అవేదోక్తాశ్చ నిర్యాసా లవణాన్యోషరాణిచ ॥
 శాస్త్రకర్మణివజ్జ్యానియాశ్చ నారోఽరజస్వలాః ॥ * ॥ ఇతి । వాంశంక
 రీరమ్ - వంశాజురమ్ , అవేదోక్తానిర్యాసాః - వేదే గ్రాహ్యత్వేనోక్త
 నిర్యాసవ్యతిక్త నిర్యాసాః , లోహితనిర్యాసాః ప్రశ్ననప్రభవాశ్చైతి
 యావత్ , “ అభోఖిలు యపవలాహితోయోవాప్రశ్ననాన్నిర్యేవతితస్య
 నాశ్యంకామమన్యస్య ” ఇతిశ్రుతేః । లవణాన్యోషరాణి - కృతలవణా
 దీనీతియావత్ । యాశ్చ నారోఽరజస్వలాః - యానార్యస్త్రిరాత్రా
 దూర్ధ్వమప్యనివృత్తరజసాగస్తాశ్చ వజ్జ్యాఇత్యర్థః । భరద్వాజోఽపి —
 ॥ శ్లో ॥ నక్తోద్భృతంతు యత్తాయం పల్వలాముబుతదైవచ । స్థలీమాన్యాన్జ్ఞా ఫ
 లకం బ్రహ్మ కన్దంచపిషపలీ ॥ తణ్ణులీయకశాకంచ మాహిషంచపయోదధి ।
 శిమ్బుకాని కరీరాణి కోవిదారంగవేఘకమ్ ॥ కులుఞ్శంశణజమ్బరకరమ్భా
 నీతదైవచ । కూడ్యాన్జ్ఞూమార్ద్రపుష్పంచ శిగ్రుఃక్షారంతదైవచ ॥ నీరపాని
 చనర్వాణి భక్ష్యభోజ్యానియానిచ । పతానివైవదేయానిసర్వస్త్రిశ్చాస్త్రి
 ద్ధకర్తృణి ॥ * ॥ ఇతి । “ మాహిషంతు ఘృణిం దేయం పయోదధీతి విశే
 షేణాభిహితత్వాత్ ” ఇతిచన్ద్రికాయామ్ । స్మృత్యన్తరే — ॥ శ్లో ॥
 అతిశూక్తోగ్రలవణం విరసం భావదూషితమ్ । రాజసం తామసంచైవ హ
 వ్యకవ్యేషు వజ్రయేత్ ॥ * ॥ బ్రహ్మేన్జ్ఞాపురాణే — ॥ శ్లో ॥ ఆసనారూ
 ఢమన్నాద్యం పాదోపహతమేవచ । అమేధ్యాదాగతైస్సప్తృప్తృశూక్తం ప
 రుషితంచయత్ ॥ ద్విస్త్విన్నం పరిదద్దంచ తదైవాగ్రేఽవలెహితమ్ । శ
 ర్కరాకీటపాషాణైః కైరైర్యచ్చాపుష్పప్రుతమ్ ॥ పిణ్యాకంమథితంచైవత
 ధాఽతి లవణంచయత్ । సిద్ధాఃకృతాశ్చయేభక్ష్యాః ప్రత్యక్షలవణీకృ
 తాః ॥ దద్ధావమష్టాశ్చ తథాదుష్టైశ్చోపహతాస్తథా । వాససాచావధూ
 తాని వజ్జ్యానిశాస్త్రకర్మణి ॥ * ॥ ఇతి । యదన్నమపసావణాన్తయా
 పచిక్రియయాసిద్ధంమార్ద్రవాధాం పునరుదకంనిసీయావసావణాన్తంపచ్య
 తే తదన్నం ద్విస్త్విన్నంనతుయత్సిద్ధమాష్ట్యర్థమగ్నావధిశ్రయతే, “ అభ్య
 స్తంసర్వమన్నంసాహిత ” ఇతివచనాదౌష్ట్యార్థం పునరధిశ్రయణాభ్యనుజ్ఞా
 నాత్ । అగ్రావలెహితమ్ - యదగ్ధముత్పాదితం తన్నివృత్తైః ప్రాగవ్యే

నాస్వాదితమ్, సిద్ధాః క్షితా ఇతి - భక్త్యతయా సిద్ధా ఆమలకాదయః పటకా
దిరూపేణ భక్త్యతయా కృతాః, ప్రత్యక్షేణ లవణేన లవణీకృతాః, ఏత
త్కృతభక్త్యదిశేషణమ్, ప్రత్యక్షగ్రహణాద్దధావిదానావస్త్యస్తరేణ ప్ర
చ్ఛాదితలవణేన లవణీకృతా గ్రాహ్య ఇతి గమ్యతే । శ్రాద్ధే కూశ్మాణ్డాది
సిద్ధగ్రహ్యపాదానే ప్రత్యవాయ ఉక్తః స్మృత్యస్తరే — ॥ శ్లో ॥ కూ
శ్మాణ్డం మాహిషం క్షీరమాథకోరౌరాజసర్వపాః । చణకారాజమాషాశ్చ సు
ద్రిశ్రాద్ధసంశయమ్ ॥ * ॥ ఇతి । చద్రికాయామ్ — ॥ శ్లో ॥ పిష్టా
లుకంచ తుణ్డీరం కరమగ్ధాంశ్చ నాళికామ్ । కూశ్మాణ్డం బహుబీజాని శ్రాద్ధే
దత్వా ప్రజత్యధః ॥ * ॥ ఇతి । బహుబీజాని - మాతులుజ్జఫలాని । షట్త్రిం
శన్నతే — ॥ శ్లో ॥ క్షీరాదిమాహిషం వజ్యమభక్త్యం యచ్ఛక్తిరితమ్ ॥ * ॥
ఇతి । ఆదిశబ్దేన మాహిషం దధిగృహ్యతే, అభక్త్యం యచ్ఛక్తిరితమితి - ని
త్యభాజనే యదభక్త్యం క్తిరితం తచ్ఛసర్వం శ్రాద్ధకర్తృణి నదేయమిత్య
థః । నిత్యభోజనే యద్వర్జ్యం తన్నిత్యభోజనప్రకరణే ప్రతిపాదితమ్ । దే
వలః — ॥ శ్లో ॥ ఇష్టాపూర్తమృతాహేషు దర్శవృద్ధ్యిష్టకాసుచ । పా
త్రైభ్యస్తైషు కాలేషు దేయం నైవ కుభోజనమ్ ॥ * ॥ ఇతి । చశబ్దాన్త హా
లయాదివిశిష్టకాలేష్వపి కుభోజనం నదేయమితి సముచ్చయతే । ఏవంచ ని
త్యశ్రాద్ధాదౌ దరిద్రకర్తృకే కుభోజనాభ్యనుజ్ఞా గమ్యతే । యమః —
॥ శ్లో ॥ భక్త్యంభోజ్యం తథాపేయం యతిగృహ్యత్యతే గృహే । నభా
క్తవ్యం పితౄణాంతదనివేద్యకథంచన ॥ * ॥ ఇతి । వక్వాన్మోషహతిపరి
హారాయ పాకస్థానాదితో బహిష్కార్యానాహ స ఏవ — ॥ శ్లో ॥ మధ్య
పనైస్సరిణీయాచ పరపూర్వావతిస్తథా । నైవ శ్రాద్ధే నిరీతే రన్నావా
పాశ్చభృతికర్వచిత్ ॥ * ॥ ఇతి । ఆవాపః - పాకం కతుం తణ్ణులాదీ
నాం పితరాదౌ ప్రక్షేపః, తత్ప్రభృతి, కర్వచిత్ - భోజనస్థానే అ
న్యత్రవా, స్థితాన్భోజ్యపదార్థాః భుజ్జానాంశ్చ విప్రా శ్రాద్ధకర్త
ణి యథామధ్యపాదయౌ నాభివీతేరంస్తథా తేహారత ఏవావసరణీయా
ఇత్యధః । మనురపి — ॥ శ్లో ॥ చణ్డాలశ్చ పరాహశ్చ కుక్కుటశ్చ తదై
వచ । రజస్వలాచపణ్డశ్చ వేతేరన్నశ్చతోద్విజాః ॥ హయామేషదానేభో

జ్యేష్ఠ యదేభిరవలోకితమ్ । దైవేకర్షణి పిత్రైవా తగ్గచ్ఛత్యయధాత
 థమ్ ॥ * ॥ ఇతి । ఉశనాఽపి — ॥ వా ॥ విద్వరాహమార్జ్వరకుమృట
 నకులశూద్రరజస్వలాశూద్రాభర్తారశ్చ దూరతోఽపనేతవాః ॥ * ॥ ఇ
 తి । చన్ద్రికాయామ్ — ॥ శ్లో ॥ కుమృటోవిద్వరాహశ్చ కాః శ్వాచవి
 డాలకః । వృషభీపతిశ్చ వృషభః షణ్డో నారీరజస్వలా ॥ ఏతేతుశ్చాద్ధికా
 లేవై వజ్రనీయాః ప్రయత్నతః ॥ * ॥ ఇతి । వ్యాసః — ॥ శ్లో ॥ కాషా
 యవాసాః కుష్ఠీవా పతితోబూణహాపివా । సజ్జీణయోనిర్విప్రశ్చప
 మ్బుద్ధీపతితస్యవా । వజ్రనీయాస్తదైవై తే నివాపేసముపస్థితే ॥ * ॥
 ఇతి । నివాపః - పితృభ్యోదానమ్, “ పితృదానం నివాపస్సోత్ ” ఇత్య
 మరేణాభిధానాత్ । ఉపస్థితశబ్దాత్పాకోపక్రమప్రభృతి వజ్రనీయా ఇ
 తి గమ్యతే । స్మృత్యన్తరే — ॥ శ్లో ॥ ఉదక్యాసూతకాశౌచిమృతా
 హారైశ్చ వీక్షితే । శ్చాద్ధైమరా నపితరో భుజ్జితే పురుషవభ ॥ ఆకా
 మాహిషకందృష్ట్యా మధ్యేతు వృషభీపతిమ్ । అన్తేవాధుషికం దృష్ట్యా ని
 రాశాః పితరోగతాః ॥ నీచైర్నృప్తం తథాసృప్తం పతితైః ప్రతిలోమజైః ।
 ఆశౌచవద్భిరపరైశ్శూద్రాన్మంచైవ వర్జయేత్ ॥ శూద్రే సృప్తంచదృ
 ప్తంచ తద్భృతం తన్నిమన్త్రితమ్ । తద్దత్తం చతదుచ్ఛిష్టం శూద్రాన్మంష
 డ్విధం స్మృతమ్ ॥ * ॥ ఇతి । యమః — ॥ శ్లో ॥ ఖిజ్జః కాణః కుణిశ్శ్వ
 త్రిదాతుః ప్రేష్యకరోభవేత్ । న్యూనాజ్ఞో వాతిరిక్తాన్తమప్యపనయేత్త
 తః ॥ * ॥ ఇతి । దేవలోఽపి — ॥ శ్లో ॥ బీభత్సుమశుచిం నగ్నం మత్తంధూ
 ర్తంరజస్వలాం । నీలకాషాయవసనం భిన్నకర్ణంచవర్జయేత్ ॥ * ॥ ఇతి ।
 బ్రహ్మణ్ణపురాణేఽపి — ॥ శ్లో ॥ నగ్నాదయోనపశ్యేయశ్చాద్ధిమేతత్కదా
 చన । శ్చాద్ధైగచ్ఛన్తితైర్నృప్తేపితరోఽధపితామహః ॥ * ॥ ఇతి । నగ్నః -
 వేదపరిత్యాగీ, అదిశబ్దేన వేదికకర్తానుష్ఠానత్యాగినోగృహ్యంతే । తథాచ త
 త్రైవోక్తమ్ — ॥ శ్లో ॥ సర్వేషామేవవర్ణానాం త్రయీసంవరణంయతః ।
 యేవైత్యజన్తితాం మోహంతైవైనగ్నా ఇతిస్మృతాః ॥ వృధాజటివృధాము
 ణ్డీవృధాచారశ్చ యోనరః । మహాపాతకినో యేచ తెవైనగ్నా ఇతి స్మృ
 తాః ॥ * ॥ ఇతి । యదితునగ్నాదయశ్చాద్ధాధం సంపాదితమన్నాది

కంపశ్యేయస్తదాకింకార్యమిత్యపేక్షాయాంతశ్చైవోక్తమ్ — || శ్లో ||
 అన్నంపశ్యేయరేతేతుయదివైహవ్యకవ్యయోః । ఉత్సృజ్యవ్యంప్రథా
 నార్థంసంసారస్తాపదిస్తృతః || * || ఇతి । ప్రథానార్థమ్ - అగ్నిక
 రణబ్రాహ్మణభౌజనపిండదానాత్మకప్రథానసంపాదనార్థమ్, అన్నసేత్రే
 ర్విక్షితముత్పజ్జాన్యదన్నంసన్నాద్యమ్, అన్నాన్తరసన్నాదనాసామ
 థ్యేతునోస్సృజ్యమ్, కింతునగ్నాదిదర్శనజనితదోషాపాకరణార్థంస్తృత
 స్సంసారఃకర్తవ్యఇత్యర్థః । సంసారోఽపిత్రేవోక్తః — || శ్లో ||
 హవిషామథపక్వానామశక్తాస్యాదవర్జనమ్ । మృత్యుంపృత్యభిరద్భిశ్చప్రో
 క్షణంతువిధీయతే || సిద్ధార్థకైకృష్ణతిలైఃకార్యంచాప్యవకీరణమ్ । గురు
 సూర్యాగ్నిబస్తానాందర్శనంతుప్రయత్నతః || * || ఇతి । శుద్ధ్యన్తర
 మాహజమదగ్నిః — || శ్లో || శుద్ధవత్సృజ్యకూర్కాణ్యైఃపావమాన్యస్తరస్స
 మాః । పూతేనవారిణాదర్భైరన్నదోషానపానుదేత్ || * || ఇతి । “ఏతో
 నివస్త్రింస్తవామ” ఇత్యాద్యాఋచశ్శుద్ధవత్యః, “యద్దైవాదేవహేళ
 నమ్” ఇత్యాద్యాఃకూర్కాణ్యైః, “పవమానస్సువర్జనః” ఇత్యాద్యాఃపావ
 మాన్యః, తరత్సమన్తీధావతి” ఇత్యాద్యాస్తరత్సమాః, శుద్ధవత్యాదిమ
 న్త్రాభిమన్త్రితముదకందర్భైరుపాదాయాన్నదోషాపనోదనార్థమవోక్ష
 ణంకుర్యాదిత్యర్థః । సునున్తరపి — || వా || చక్షాణాద్యవేక్షితమన్నమ
 భోజ్యమన్యత్రమృద్భుత్తభిసోదకస్పృశేనాత్ || * || ఇతి । కేశాద్యప
 హతౌతునిత్యభోజనప్రకణోక్తశుద్ధిర్నస్త్రిప్రవ్యా । అలంప్రసక్తానుప్రసక్త్యా.

—|| నిమన్త్రితేభ్యోదేయగ్రవ్యాణి ||—

నిమన్త్రితేభ్యోదేయంస్తదాహకాత్యాయనః — || శ్లో || తైలము
 ద్వర్తనంసానందప్రధావనమేవచ । కృత్తరోమనఖేభ్యస్తుదద్యాత్తైభ్యః
 పరేహని || * || ఇతి । ఉత్తరేద్యుఃపూర్వాష్టేకృత్తరోమనఖేభ్యోనిమ
 న్త్రితేభ్యస్సాన్నినసాధనత్రేలాదికందస్తకాఢ్యంచదద్యాదిత్యర్థః । బోధా
 యనోఽపి — || వా || శ్వఃకరిష్యామీతిబ్రాహ్మణానిమన్త్రయేతతాం
 శోఽఘ్నాతేశ్శుక్రకర్మాభ్యజ్ఞవైర్యధోపపాతంసమూఽభ్యస్వయమాఘ్నత్య
 శుచాదేశే || * || ఇతి । యత్తుప్రచేతసోక్తమ్ — || శ్లో || తైలముద్వర్తనంసా

నందద్యాత్పుర్వాష్టాపవతు । శ్రాద్ధభుగోష్ఠీనశిత్తశ్రుచ్ఛేదనంతు నకా
 రయేత్ ॥ * ॥ ఇతి తనిషిద్ధ త్సురకిర్తకధిషయమితి చన్ద్రి కామాధవీయా
 దౌవ్యవస్థాపితమ్ । సుధీవిలోచనేతు — ॥ వా ॥ శ్మశ్రుక స్నేకోద్దిష్టవిష
 యమి త్యేకే , అష్టకాయామిత్యపరే , విహితమపి శిష్టే చారా భావాన్నా
 న్యశ్రాద్ధేషు వపనమితి వృద్ధాః , అనేన నిమన్త్రితస్సన్వయమేవ త్సారీచే
 చ్చాన్ద్రిద్ధార్హపవ , “ మృతావా పమాత్వగమేధ్యాయితే శతశ్చ శ్రుమ్మ
 తామేవ త్వచం మేధ్యామపహత్యయజ్ఞయో భూత్వా మేధముపైతి ” ఇతి
 శ్రుతేః । త్రయోదశవారంతూష్ణీం నిమజ్య శుషుకవస్త్రంపరిధాయ విధి
 వత్సన్ద్రిశ్చ శుద్ధోభవతి ॥ * ॥ ఇతి । ఆశ్వలాయనః — ॥ వా ॥ తా
 మ్బులకృతసరాదీనిదత్వా అభ్యజ్య స్నాతేషు స్నాతః ॥ * ॥ ఇతి । అభ్య
 జ్య - స్నాపయిత్వా , పతేషు నిమన్త్రితేషు స్నాతేషు కర్తాస్తాత ఇత్య
 ధః । అభ్యజ్ఞస్యావశ్యకత్వముక్తః పురాణేఽపి — ॥ స్లో ॥ పాదశౌచం వి
 నాభ్యంగం ముగ్ధం మాషం వినాకృణమ్ । తత్సర్వం త్రిజాతేభ్యంయత్తు
 శాన్ద్రిధమదక్షిణమ్ ॥ * ॥ ఇతి । నూర్కణ్డేయః — ॥ స్లో ॥ అహ్నష్టమ్
 ముహూర్తేషు గతేషు త్వథతా ద్విజాన్ । ప్రత్యేకం ప్రేషయేత్ప్రే
 ష్యాప్రదాయామలకోదకమ్ ॥ * ॥ ఇతి । ద్వాదశఘటికాభ్యుద్యోగ్యం
 ద్త్రిశబ్రాహ్మణానాం స్నానార్థం పరిచారకాణాం హస్తైష్వామలక క
 ల్గంప్రదాయ నిమన్త్రితబ్రాహ్మణేభ్యః ప్రత్యేకం దీయతామితి తా
 ద్విజాన్ ప్రతి పరిచారకాన్ ప్రేషయేదిత్యధః । చన్ద్రికా మాధవీయ
 యోరత్రవ్యవస్థాకృతా — ॥ వా ॥ పతదామలకకల్గదానంప్రతిపిద్ధతై
 లాసుః కిధిషు ద్రష్టవ్యమ్ , తాస్వప్యనూవాస్యావ్యతిరిక్తాసుదేయమ్ ,
 “ ధాన్రీఫలైరమావాస్యా యాంనస్నాయాత్ ” ఇత్యామలకొదకస్నాన
 నస్యావ్యనూవాస్యా యాం నిషేధాత్ , అనిపిద్ధతైలాయాంతు తిధౌతై
 లాదిదానమ్ ॥ * ॥ ఇతి । తథాచస్మత్వస్తరే — ॥ స్లో ॥ నిమన్త్రితా
 నాం శ్రాద్ధేషు నిషిద్ధదివసేషుతు । అభ్యజ్ఞనంవేవదద్యాద్ద్యాద్ధాన్రీఫ
 లోదకమ్ ॥ తచ్చామాయాం భానువారే సప్తమ్యాం పరివర్జయేత్ ॥ * ॥
 ఇతి । అశ్రకచిత్ “ ॥ స్లో ॥ అష్టకాయామధాష్టమ్యామూయాంశౌ

ద్రవ్యములు ! పితృస్వతు వికారేషు తైలాభ్యజ్ఞోవిధీయతే ॥” ఇతి వచన మనుసరంతః శ్రాద్ధేషు నిషిద్ధదివైపి తైలాభ్యజ్ఞమాచరన్తి, యథోచితమత్ర గ్రాహ్యమ్ । తైలాదిదానేవిశేషాదేవతేన దర్శితః — ॥ శ్లో ॥ తైలము ద్వితీయం నానం నానీయం చ పృథగ్విధమ్ । పాత్రై రౌచుష్పత్రైర్ద్రవ్యైర్వైశ్వదేవకపూర్వకమ్ ॥ * ॥ ఇతి । ఉచుష్పరమ్ - తామ్రమ్ ।

— శ్రీ శ్రాద్ధదేశే ప్రకల్ప్యద్రవ్యాణి శ్లో —

శ్రాద్ధదేశే ప్రకల్ప్యద్రవ్యాణి ద్రవ్యాణి పురాణైః భిహితాని — ॥ శ్లో ॥ ఉపమూలం సకృల్లూనాకృతాంస్త త్రోపకల్పయేత్ । యవాంస్తైలాకృతీః కాంస్యయావశ్యుద్ధైస్సమాహృతాః ॥ పాగ్లరాజతతామ్రాణి పాత్రాణి స్యుస్సమిత్తఘా । పుష్పధూపసుగంధాదితౌమంసూత్రంచ మేక్షణమ్ ॥ * ॥ ఇతి । బ్రహ్మీ - నిమన్త్రి తానాముపవేశనాద్ధాన్యాసనాని, “వ్రతినామాసనం బ్రహ్మీ” ఇత్యమరసింహేనాభిహితత్వాత్, కాంస్యమ్ - కాంస్య హయంభాజనమ్, కాంస్యపాణితామ్రరాజత భాజనేషు యథాసామర్థ్యముపకల్పనంకార్యమ్, సుగంధాదీత్యాదిగ్రహణాదక్షతదీపాదికంగృహ్యతే, మేక్షణమ్ - కాష్ఠమయీదర్శి, తిలాజర్తిలాగ్రాహ్యస్తదసన్నువే గ్రామ్యాగ్రాహ్యః । జటికలలక్షణముక్తం సత్యవ్రతేన — ॥ శ్లో ॥ జర్తిలాస్తైలాఃస్తోత్రాః కృష్ణవర్ణావనేభవాః ॥ * ॥ ఇతి । స్పృత్యస్తరైఃపి — ॥ శ్లో ॥ జటికలాశ్చైవ తేజ్జేయా అకృష్టోత్పాదితాస్తుయే ॥ * ॥ ఇతి । యత్వాపస్తమ్బేనోక్తమ్ — ॥ శ్లో ॥ అటవ్యాంయేనముత్పన్నా అకృష్టపలితాస్తథా । తేవై శ్రాద్ధేపవిత్రాస్తు తిలాస్తైవతీలాఇతి ॥ * ॥ తత్, “అపశవోవాఅన్యేగోలశ్వేభ్యఃపశవః” “అనత్రంవాపితద్యదభన్తోమమ్” ఇత్యాదివత్తైవాంప్రశంసాపరమ్ । అతపవబ్రహ్మేణ్ణపురాణే — ॥ శ్లో ॥ యతిస్త్రీదణ్డీకరుణా రాజతంపాత్రమేవచ । దౌహిత్రంకుతపఃకాలశ్చాగఃకృష్ణాజినంతథా ॥ గౌరాఃకృష్ణాస్తథారణ్యాస్తదైవస్త్రీవిధాస్తైలాః । పితౄణాంతృప్తయేస్పృష్టాడతైతే బ్రహ్మణాస్వయమ్ ॥ * ॥ ఇతి । దౌహిత్రలక్షణముక్తం యాజ్ఞవల్క్యేన — ॥ శ్లో ॥ వనస్పతిగతేసామే యాగౌస్సంచరతే తృణమ్ । తక్షీరసమ్భవఘృతం దౌహిత్రమితి కథ్యతే ॥ * ॥ ఇతి ।

బ్రహ్మవిశేషమాహమనుః — || శ్లో || కుతపంచాసనేదద్యాత్ || * || ఇ
తి , కుతపా నేపాశకదేశప్రభవో రోమాదినిర్మితఃకమ్బుళః । తదుక్తంస్తు
త్యన్తరే — || శ్లో || మధ్యాహ్నఃఖడ్గపాత్రంచ తథా నేపాశకమ్బుళః ।
రౌవ్యందర్భాస్త్రీలాగావో దౌహిత్రశ్చాప్తమఃస్తుతః || పాపం కుత్సితమి
త్యాచూస్తస్యసన్తాపకారణమ్ । అస్తావేలేయతస్తస్తాతుకతపా ఇతివిశ్రు
తాః || * || ఇతి । చన్ద్రికాయామ్ — || వా || నేపాశకమ్బుళాభావే
మేషాదిలోమనిర్మితకమ్బుళమాత్రమపి పీతాద్యపేక్షయా ప్రశస్తమ్ , ఆస
నావకల్పనం భోజవ్యాధౌపవేశనస్థానేషు కార్యమ్ , ఉపక్లప్తాసవేషు ద
ర్భాన్తరణం కార్యమ్ || * || ఇతి । తథాచమనుః — || శ్లో || ఆసనేషూ
పక్లప్తేషు బహిఃశ్చ త్సువృధకృద్ధక్ । ఉపస్పృష్టోదకాశమగ్నిప్రప్రాం
స్తైషూపవేశయేత్ || * || ఇతి । బహిఃశ్చ త్సు - దర్భవత్సు । స్తుత్యన్త
రేఽపి — || శ్లో || ఆసనేషుసదర్భేషు వివిక్తేషూపవేశయేత్ || * || ఇతి ।
హేమాద్రా — || శ్లో || యస్తాన్వసనోపయోగార్థం ప్రదద్యాగ్మమ్బుళం
నవమ్ । అస్తాన్వయోగసంసిద్ధిస్తస్యపుంసోఽభిజాయతే || యస్తౌక్షైర్మృదు
భిఃశ్లక్ష్యం నిర్తాయశుభమాసనమ్ । దద్యాచ్ఛాన్ద్రికేషు తస్యాపి సుస్థిరాస్స
ర్వతశ్చియః || * || ఇతి । కాన్యపాణరాజతతామ్రపాత్రాణి భోజ
నార్థమధ్వజ్జంబ ఉపకల్ప్యాని, అత్ర రాజతస్య రజతమిశ్రస్యచ వైశిష్య
మాహమనుః — || శ్లో || రాజతైర్భాజనేరేషామపివారజతాన్వితైః ।
వార్యపిత్రర్థయాదత్తమక్షయాయోపకల్పతే || * || ఇతి । బైజానాపః —
|| శ్లో || రాజతానిప్రశస్తాని పిత్ర్యేహైమానిదేవికే । అధవాతామ్రపా
త్రాణి పిత్ర్యేహైమానిదేవికే || * || ఇతి । రాజతమధికృత్యమత్యుః —
|| శ్లో || శివనేత్రోద్భవంయస్తాదతస్తత్పితృవల్లభమ్ । అమృతశంతద్యత్సే
న దేవకార్యేషుజర్జయేత్ || * || ఇతి । అమృతశంరుద్రనేత్రజలప్రభవ
త్వాదితివాచః । పాణ్డేషు భోజనార్థం పలాశపత్రపాత్రాణ్యోవోపకల్ప్యా
ని నత్పన్యాని పర్ణపాత్రాణి । తథాచాత్రిః — || శ్లో || నమృణ్మయాని
కుర్వీత భాజనేదైవపిత్ర్యయోః । పాలాశేభోవినానసుయః పణపాత్రా
ణి భోజనే || * || ఇతి । ఏవంచ “ పలాశపత్నపత్రేషు గృహీభుక్తైర్వస్త

వంచరేత్ । ” ఇతిపలాశపత్రనిషేధవచనం శ్రాద్ధవ్యతిరిక్తభౌజనవిషయమ్ , “ ॥ శ్లో ॥ సదణ్డం కదళీపత్రం వామభాగఃసమామయతమ్ । అగ్రం చేదన్యదిగ్భాగే విరాశాఃపితరోగతాః ॥ నిర్దణ్డంచ నిర్గ్రం చ పశుచర్మప మంస్త్యతమ్ । తస్మాదగ్రంచ దణ్డంచ శ్రాద్ధేతు నవకృన్తయేత్ ॥ శ్రాద్ధహనితు సంప్రాప్తే రమ్భాపృథం నకృన్తయేత్ । కృన్తయేద్యది మూ ధాత్వావిరాశాఃపితరోగతాః ॥ ” ఇత్యాదివచనైశ్శ్రాద్ధకదళీపత్రభౌజనా భ్యనుజ్ఞావాత్ , “ నజాతికుసుమాని నకదళీపత్రమ్ ” ఇతివ్రతేతపానిషేధా చ్చ కదళీపత్రభౌజనంశ్రాద్ధే వైకల్పికమిత్యాహుః । అర్హ్యర్థంత్యన్యపణా వాత్రాణ్యవ్యనిషిద్ధాని । అతఏవబైజావావః — ॥ శ్లో ॥ ఖాదిరౌచమ్పి రాణ్యర్హ్యపాత్రాణిశ్రాద్ధకర్తవ్యే । అప్యశ్చ మృణ్మయానిస్యరపిపర్ణపుటా స్తథా ॥ * ॥ ఇతి । కాత్యాయనః — ॥ వా ॥ సావర్ణరాజతౌచమ్బురభి యమణిమయావాం పాత్రాణామన్యతమేషు యానివావిద్యస్తే పణాపు టేషువా ॥ * ॥ ఇతి । యాని - తేజసాదీని, తేషువేత్యర్థః .

అత్రాపకల్పనీయాని పుష్పాణిబ్రహ్మణ్డపురాణే దర్శితాని — ॥ శ్లో ॥ శుక్లాస్సుమనసశ్శ్రేష్ఠాస్తథావద్దౌత్పలానిచ । గర్భరూపోపవన్నా ని యానిచాన్యానికృన్తయః ॥ జాతీచంపకలోధ్రాంశ్చ మల్లికాబాణబర్హ రీః । చూతాశోకాఅరూపంచ తులసీంతిలకంతథా ॥ పారస్తీం శతపత్రంచ భృశ్శరాజంచ కేతకీమ్ । యూధికామతిముక్తంచ దద్యాత్పుష్పాణ్యమూని చ ॥ * ॥ ఇతి । మారకజ్జయః — ॥ శ్లో ॥ జాత్యశ్చ సర్వాదాతవ్యా మల్లికాశ్వేతయూధికా । జలోద్భవాని సర్వాణి కుసుమానిచ చమ్పకమ్ ॥ * ॥ ఇతి । జాత్యః - మాలత్యాదయః । యత్పక్షిరసోక్తమ్ — ॥ శ్లో ॥ నజాతికుసు మాని ॥ * ॥ ఇతి । యచ్ఛక్రతునోక్తమ్ — ॥ శ్లో ॥ అసురాణాం కులె జా తా జాతిఃపూర్వపరిగ్రహే । తస్మాదర్మనమాత్రేణ విరాశాః పితరోగ తాః ॥ * ॥ ఇతి । అత్రజాతీకుసుమనిషేధోవైకల్పికః । సాయణీయే — ॥ శ్లో ॥ తులసీశతపత్రంచ భృశ్శరాజంతదైవచ । మరుకంమల్లికాచైవ పి త్మాణామక్షయంభవేత్ ॥ * ॥ ఇతి । సంగ్రహే — ॥ శ్లో ॥ తులసీశ్రాద్ధకాలేతు యదా శిరసిధారితా । తదాభోక్తాపితాతస్య విష్ణులోకే మహీ

యతే || * || ఇతి । స్మృత్యర్థసారే తులస్యవర్జ్యత్వముక్తమ్ , తత్రమూ
లంచి స్త్యమితి చన్ద్రి కాయామ్ .

శ్రాద్ధేవర్జనీయపుష్పాణ్యాహశక్తః — || శ్లో || ఉగ్రగర్భి నృగర్భీని
చైత్యవృక్షోద్భవానిచ । పుష్పాణినజానీయానిరక్తవర్ణానియానిచ || జలో
ద్భవానిదేయానిరక్తాన్యపి విశేషతః || * || ఇతి । చైత్యవృక్షః - త్తశా
నవృక్షః । విష్ణురపి — || వా || నకణ్ణకిజందద్యాత్మకజుష్పిశుక్లం సుగర్భి
యత్తద్దద్యాన్మరక్తందద్యాద్రక్తమపి కుజుగ్రమం జలజంచదద్యాత్ || * ||
ఇతి । మత్స్యః — || శ్లో || వత్సవిల్వార్కధుగ్ధూరపారిభద్రా అరూషకాః ।
నదేయాః పితృకారేషు పయశ్చైవ వికంతధా || * || ఇతి । పారిభద్రః-
మన్దారః । బ్రహ్మణ్ణపురాణేఽపి — || శ్లో || జపాదికుసుమం భణ్ణీరూపికా
సకురణ్ణకా । పుష్పాణినజానీయాని శ్రాద్ధకర్మాణి నిత్యశః || * || ఇతి ।
అచిగ్రహణేన జపాకుసుమవద్రక్తానాం రక్తకరవీరాదికుసుమానాం వర్జ్య-
త్వముక్తమ్ , భణ్ణీ - మజ్జిస్తా ,

ధూపద్రవ్యేమాపకల్పనీయాని విష్ణుధర్మోత్తరేదర్శితాని — || శ్లో ||
ధూపోగుగ్ధులజోదేయస్తధాచన్దనసారజః । అగురుశ్చనకర్పూరతురుమ-
స్త్యక్తదైవచ || * || తురుమగః - సల్లకీవృక్షః , త్వక్ - అవజ్ఞమ్ । మరీచిర
పి — || శ్లో || చన్దనాగురుణీచోభేతమాలోశీరవత్సకమ్ || * || ఇతి ।

వర్జనీయం ధూపద్రవ్యమాహ విష్ణుః — || వా || జీవజంచసర్వంన
ధూపార్థే || * || ఇతి । జీవజమ్ - కస్తూర్యాది ।

అనులేపనాథా ముపకల్పనీయద్రవ్యమాహ మరీచిః — || శ్లో ||
కర్పూరీకుజుగ్రమోపేతస్సుగర్భి సితచన్దనమ్ । వైవికేఽవ్యవవా పత్రై
గ్ధదానే స్రశ్యతే || * || ఇతి । విష్ణురపి — || వా || చన్దనకుజుగ్రమక
ర్పూరాగురుపద్మకాన్యనులేపనార్థే || * || ఇతి । మార్కణ్డేయః — || శ్లో ||
చన్దనాగురుకర్పూరకుజుగ్రమానిప్రదాపయేత్ । అశ్వమేధమవాహ్నితపి
త్యౌణామనులేపనాత్ || * || ఇతి । బ్రహ్మణ్ణపురాణేఽపి — || శ్లో || శ్వే
తచన్దనకర్పూరకుజుగ్రమాని శుభానిచ । విలేపనార్థందద్యాత్తుప్రీతిదంపి
త్యవల్లభమ్ || * || ఇతి ।

వర్ణ్యానాహమరీచిః — || స్లో || శ్రాద్ధేమువినియోక్తవ్యా నగన్ధాదే
వదారుజాః । కలీగ్రభావంసమాసాద్య నచపర్యుషితాః క్వచిత్ || నవిగన్ధా
శ్చనాతవ్యా భుక్తశేషావశేషితాః । పూతించమ్మగనాభించ రోచనంరక్త
చన్దనమ్ || కాలేయంజాన్యకంచైవతురుష్కంచాపివర్ణయేత్ || * || ఇతి । పూ
తిః - తృణవిశేషః , మృగనాభిః - కస్తూరీ , రోచనమ్ - గోరోచనమ్ .

దీపార్థసేహస్రవ్యేమాపకల్పనీయమాహమరీచిః — || స్లో ||
ఘృతాద్వాతిలతైలాద్వా నాన్యద్రవ్యాత్తుదీపకమ్ || * || ఇతి । అత్రచా
న్యగ్రవ్యనిషేధోవసామేదోదూపద్రవ్యవిషయో నపునఃకాసుమ్భాదితైల
విషయః । యతలహశఙ్ఖః — || స్లో || ఘృతేనదీపోదాతవ్యస్త్యధవాప్యో
షధీరపైః । వసామేదోద్భవందీపం ప్రయత్నేనవివర్ణయేత్ || * || ఇతి ।

అచ్ఛాదనార్థముపకల్పనీయాని చన్ద్రికాయాం దర్శితాని —
|| స్లో || అచ్ఛాదనంతుయోదద్యాదహతం శ్రాద్ధకర్తృణి । ఆయుఃసా
మ్యమైశ్వర్యం రూపంచలభతేశుభమ్ || కాశేయంక్షౌమకార్పాసం చ
మూలనుహతంతథా । శ్రాద్ధేష్యేతాని యోదద్యాన్తామానాప్నోతిపుష్క
లాన్ || * || ఇతి । అహతలక్షణమాహప్రచేతాః — || స్లో || ఈషడ్ధౌ
తం నవంశ్వేతం సదశంయన్నధారితమ్ । అహతంతువిజానీయాత్సర్వ క
ర్తృసుపావనమ్ || స్వయంధౌతంచదేయంస్యాత్సవణైఃత్రాభితంచయేత్ ।
ప్రదేయంపితృకార్యేషు కారుధౌతంనజాతువితే || * || ఇతి । స్మృత్యన్త
రే — || స్లో || వాసాంసివాససీవాసో యోనదద్యాత్పుతేఽహని । సప్త
జన్మసునగ్నస్సాన్యద్విరశ్చప్రజాయతే || * || ఇతి । శఙ్ఖః — || స్లో ||
యదావిభవసారేణ వస్త్ర్యిందద్యాత్తుపైతృకే । ఉత్తరీయమభావేతు శో
భనందర్శనిమితమ్ || * || ఇతి । శాతాతపః — || వా || “ యువాసువా
సాః ” ఇతివస్త్ర్యిం తదభావేయజ్ఞోపవీతమ్ || * || ఇతి । పురాణేఽపి —
|| స్లో || యజ్ఞోపవీతందాతవ్యం వస్త్రాభావేవిజానతా । పితౄణాంవస్త్ర
దానస్య ఫలంతేనావ్యతేఽఖిలమ్ || యజ్ఞోపవీతదానెనవివా శ్రాద్ధంతుని
ష్ఫలమ్ । తస్మాద్యజ్ఞోపవీతస్యదానమావశ్యకంప్రృతమ్ || * || ఇతి । ఏవం
దభాదిమేక్షణాన్తద్రవ్యముపకల్ప్య సౌత్వా శుక్లంవాసఃపరిదధ్యాత్ ,

“ సా తోఽధికారీభవతి దైవేపిత్ర్యచక్రమణి ” “ శ్రాద్ధకృచ్ఛక్షవా సాస్సృత్ ” ఇతిచస్తరణాత్ .

— శ్రీ శ్రాద్ధప్రకారః శ్రీ —

సానానస్తరం యతః—ర్తవ్యం తదాహ మారగజ్ఞేయః — || స్తో ||
 పాతసాన్నితానమాహుతాన్వాగతేనార్పయేత్పృథక్ || * || ఇతి ।
 పృథక్పృథక్స్విగతమితి బ్రూయాదిత్యర్థః । శేఖ్యే — || వా || ప్రయ
 తోఽపరాష్టాశుచిశుక్లవాసాదర్భహస్తస్విగతమితిబ్రూయాత్ || * ||
 ఇతి । అపరాష్ణశబ్దోఽత్రావర్తనాచపరితనభాగే ప్రయుక్తః , “ || స్తో ||
 ఊర్ధ్వంముహూర్తాతు-తపాద్యన్యుహూర్తచతుష్టయమ్ । ముహూర్తపశ్చ
 కంవాపి స్వధాభవనమివ్యతే || ” ఇతిస్తరణాత్ । యమోఽపి — || స్తో ||
 తతసాన్నిత్వానివృత్తైభ్యః ప్రత్యుత్థాయకృతాజ్ఞలిః । పాద్యమాచమనీ
 యంచ సంప్రయచ్ఛేద్యధాక్రమమ్ || * || ఇతి । స్విగతమితిత్వక్త్వామా
 ర్గకృతోపహతి శుద్ధ్యర్థం పాదప్రత్యాశనాధముదకనూచనునార్థముదకంచ
 క్రమేణప్రయచ్ఛేదిత్యర్థః । తత ఆసనందత్వా పునర్నిమన్త్రీయీత , త
 దుక్తంమాధవీయే — || వా || పునరపోదత్వా నిమన్త్రీయేద్దైవేక్షణఃక్రి
 యతామ్ , ఓం తథేతి విప్రాబ్రూయాత్ , ప్రాప్నోతు భవానితి కర్తాపు
 నర్బ్రూయాత్ , ప్రాపున్నవానీతి పునర్విప్రాబ్రూయాత్ || * || ఇతి ।
 నిమన్త్రీణంచ నిరఙ్గుస్తం హస్తంగృహీత్వా కర్తవ్యమ్ , “ || స్తో || నిరఙ్గు
 స్తం గృహీత్వాతు విశ్వాదేవానమాహ్వాయేత్ । ” ఇతిస్తరణాత్

— శ్రీ మణ్డలకరిణమ్ శ్రీ —

తదనస్తరం గృహాగ్నే మణ్డలద్వయం కార్యమ్ , తథాచస్తృత్యస్త
 రే — || స్తో || సంమార్జితోపలిప్తేతు ద్వారికుర్వితమణ్డలే । ప్రాగ్నేమ
 ణ్డలేకుర్యాద్దైవేపిత్ర్యచక్రమణి || అన్తరేణప్రకతావ్యం తయోర్మధ్యేచ
 డగ్గులమ్ । పాదోదకస్యసంయోగాత్పిత్తపూతీప్రజాయతే || * || ఇతి ।
 అత్రిః — || స్తో || ఏకోద్దిష్టేనపిణ్డేచ మణ్డంకుర్యాద్యధావిధి । అన్యశ్రా
 ద్ధేషుసర్వత్ర మణ్డలంతు విధీయతే || * || ఇతి । దక్షః — || స్తో || సపి
 ఙ్డీకరణాదూర్ధ్వంమణ్డలంతువిధీయతే । యావత్కాలంప్రేతనామ తావ

కుంజంప్రక్రితమ్ ॥ సపిణ్డీకరణాదూర్ధ్వం కుణ్డేషుత్రాళితంయది । కుల
క్షయకరం తత్సాన్యన్నరకేపాతయేద్ధృవమ్ ॥ తదూర్ధ్వం త్రాళనంకుణ్డే
స్త్రీపుత్రగృహనాశనమ్ ॥ * ॥ ఇతి । మత్స్యః — ॥ స్లో ॥ గృహద్వార
సమీపేతు భవనస్యాగ్రతోభువి । గోమయేనోపలిప్తాయాం గోమూత్రేణ
తుమణ్డలే ॥ * ॥ ఇతి । గోమయసహితేన గోమూత్రేణమణ్డలేకార్యేఇత్స
రః । స్మృత్యన్తరే — ॥ స్లో ॥ ప్రాజ్ఞణేమణ్డలంకుర్యాద్దేవానాం చతు
రశ్రకమ్ । వితస్తిమాత్రం పిత్రర్థం వర్తులందక్షిణంభవేత్ ॥ నాస్తఃప్రత్రా
ళయేత్పాదైవేపిత్రేచకర్తుణి । నోత్తరేదక్షిణేనైవ పశ్చిమే నగృహ
న్తరే ॥ ద్వారస్యపూర్వతఃకుర్యాద్గోమయైర్మణ్డలద్వయమ్ ॥ * ॥ ఇతి ।
స్మృత్యన్తరే — ॥ స్లో ॥ ప్రాదేశమాత్రం దేవానాం మణ్డలం చతుర
శ్రకమ్ । వితస్తిమాత్రం పిత్రర్థం మణ్డలం వర్తులంభవేత్ ॥ దేవానాము
త్తరేకార్యం పిత్రర్థం దక్షిణేతథా । అన్తరాళంతుకతవ్యంతయోర్మధ్యే
వడఘ్నలమ్ ॥ * ॥ ఇతి । అత్రవిశేషనూహశమ్భుః — ॥ స్లో ॥ ఉత్తరే
క్షతపంయుక్తా పూర్వాగ్రాన్విన్యసేతుకశా । దక్షిణేదక్షిణాగ్రాన్వి
స్తు సతిలాపిన్యసేద్ద్విజః ॥ * ॥ ఇతి ।

— శ్రీ పాదప్రత్రాళనమ్ శ్రీ —

మత్స్యేప — ॥ స్లో ॥ అక్షతాభిసృపుషాభిస్తదభ్యర్చ్యపన
వ్యః । విప్రీణాంత్రాళయేత్పాదావభివాద్యపునఃపునః ॥ * ॥ ఇతి । అప
సవ్యతః - పూర్వముదక్షిణంపశ్చిదక్షిణమణ్డలమభ్యర్చ్యైత్యర్థః । ప
వంచమణ్డలకరణంతదర్శనంచ పదాధానుసమయేన కార్యమ్, నతుకాణ్డాను
సమయేనేత్యుక్తంభవతి । వ్యాసః — ॥ స్లో ॥ అక్షతాభిసృపుషాభిర్దర్శన
క్రైరద్భిరేవచ । విప్రీణాం త్రాళయేత్పాదాదైవేచైవపురోముఖః ॥
తిలైర్దైర్భైస్తథాపుషేవరద్భిర్గద్ధాదిమిశ్రితైః । పిశ్యేణాం త్రాళయేత్పా
దా తథాప్రత్యక్ష్యుభిశ్శుచిః ॥ * ॥ పురోముఖః - ప్రాజ్ఞుభిఇత్యర్థః ।
అశ్రకేచిత్, “ ॥ స్లో ॥ అప్రవాహేలాదకస్నానం విప్రపాదావనేజ
నమ్ । గాయత్ర్యాజపమర్శ్యంచహోవదిత్యాభిముఖంచరేత్ ॥ ” ఇతివచ
నాద్దేవపిత్రురుభయోరపి పాదప్రత్రాళనమాదిత్యాభిముఖంకుర్వాదిత్యా

హుః , అపరేతు — “॥ శ్లో ॥ దివా వాయదివారా త్రా నకుర్యాత్పాశ్చ
 ఖశ్మచిః । ప్రత్యక్షు ఖస్తుకుర్వీత విప్రపాదావనెజనమ్ ॥ ” ఇతివచనా
 దాదిత్యాభిముఖయోద్దేవపిత్రాః పాదప్రత్యక్షనం తదభిముఖఃకుర్యాది
 తి , శిష్టాచారాదిహవ్యవస్థా । ఘృతయుక్తైః గోమయేనాలిష్యపాదశౌచం
 విశిష్యతే , “ ॥ శ్లో ॥ ఆజ్యంగోమయసంయుక్తం పాదయోలేపయేద్య
 ది । పితరస్తస్యకల్పాస్తమమృతేనాభిషేచితాః ॥ ” ఇతిస్తరణాత్ । “ ॥ శ్లో ॥
 పాదప్రత్యక్షనజలం నిక్షిపేద్దక్షిణాముఖః । పితౄణామితరేషాంతు నిక్షి
 పేదుత్తరాముఖః ॥ ” ఇతిస్తృత్యస్తరమ్ । నపవిత్రపాణిఃప్రత్యక్షయేత్ ,
 “ ॥ శ్లో ॥ సర్వదాదర్శపాణిస్సాన్వితైవేపిత్రేచకర్షణ । పాదశౌచంగ
 ధైవం నకుర్యాద్దర్శపాణినా ॥ నపవిత్రేణహస్తేనవిప్రపాదావనేజనా
 త్ । యథావజ్రహతోవృత్రస్తదైవపితృదేవతాః ॥ ” “ ॥ శ్లో ॥ గ్రన్థిర్య
 స్యపవిత్రస్య విప్రపాదావనేజనే । యథావజ్రహతోవృత్రదేవతాఃపి
 తరస్తదా ॥ ” ఇత్యాదిస్తరణాత్ । అత్రభరద్వాజః — ॥ శ్లో ॥ పాదా
 వాజానువాజజ్ఞం అపివాచరణద్వయమ్ । కూర్మరాస్తం కరౌసమ్యక్తాశ
 యేత్పృథమంబుధః ॥ * ॥ ఇతి । పారిజాతేతు — ॥ శ్లో ॥ నాస్తఃప్ర
 త్యక్షయేత్పాదౌ కర్తాపిత్రాదికర్షసు । అజ్ఞానాద్యదికుర్వీత పాతయేదు
 భయంకులమ్ ॥ పాదప్రత్యక్షనం శ్రాద్ధే పరంగుల్ఫద్వయాద్యది । కుర్వీత
 రోమసంస్పర్శాత్తత్త్వేయం రుధిరంభవేత్ ॥ తిష్ఠన్నత్యక్షయేత్పాదౌత్య
 యేత్తుతథాయది । నరశ్చన్డాలయోనిస్సాన్వద్యదిగజ్ఞాంనపశ్యతి ॥ * ॥ ఇతి ।
 దేవపూర్వకం పాదప్రత్యక్షనంకుర్యాత్ । తథాచ బ్రహ్మ నిరుక్తై —
 ॥ శ్లో ॥ పాద్యంచైవతథాచార్ఘ్యం దేవమాదాప్రయోజయేత్ । శనో
 దేవీతిమదైగ్రీణ పాద్యంచైవప్రదాపయేత్ ॥ * ॥ ఇతి । పాదాభిష్టు
 యోద్దేవపూర్వానుష్ఠానం నిమన్త్రీణాదీనాం సర్వేషాం ప్రదర్శనాధా
 మ్ , “ ॥ శ్లో ॥ సదైవం భోజయేచ్ఛాన్ధం తత్పురస్వంచ ప్రవతేయే
 త్ । అన్యథాహ్యవలుమ్పై స హేవాసురరాక్షసాః ॥ దేవకారాద్ద్వి
 జాతీనాం పితృకార్యంవిశిష్యతే । దైవంహిపితృకార్యస్య పూర్వమాప్య
 యనంస్తృతమ్ ॥ తేషామారక్షభూతంతు దైవంపూర్వంనియోజయేత్ ।

ఉపచారానపితృధా దేవాపూర్వప్రయోజయేత్ || ” ఇతిక్రతుస్కరణాత్ । పాదప్రత్యక్షనం కర్తాస్వయమేవకుర్యాత్ , “ || శ్లో || పాదప్రత్యక్షనంకుర్యాత్స్వయమేవవినీతవత్ । ” ఇతియమస్కరణాత్ । శనోదేవీరితిమన్త్రాన్తైపురుషార్ద్రావ సంజ్ఞకవిశేషదేవాభిదంః పాద్యమితిపామాన్యనామ్నా విశేషనామ్నాచనిర్దిశ్యవైశ్వదేవికబ్రాహ్మణపాదయోః పాద్యోదకం ప్రక్షిప్య, “ సమస్తసంపత్సమవాప్తి ” ఇత్యాదిభిర్మంత్రైః పాదప్రత్యక్షనంకుర్యాత్ । విశేషదేవాభితి పామాన్యనామనిర్దేశః, విశేషనామానిచ బృహస్పతినాదశితాని — || శ్లో || క్రతుర్దత్తంపసుస్సత్యః కాలః కామ్యస్తదైవచ । ధురిశ్చిరోచనశ్చైవ తథాదైవ పురుషవాః || ఆచారవశద్వైతేతు విశ్వదేవాః ప్రకీర్తితాః || * || ఇతి । విభజ్యదర్శయతిశక్తిః — || శ్లో || ఇష్టిశ్రాద్ధే క్రతుర్దత్తస్సజీర్ణ్యవైశ్వదేవికే । నాన్దీముఖే సత్యవసూకామ్యేదధురిరోచనా || పురుషార్ద్రావదైవపార్వతే సముదాహృతా । నైమిత్తికేకాలకామ్యావేపంసజీర్ణతయేదితి || * || ఇష్టిశ్రాద్ధమ్ - యాగాదికర్తాశ్చశ్రాద్ధమిత్యర్థః । ఏవంపితృర్థబ్రాహ్మణపాదప్రత్యక్షనమ్, శనోదేవీరితి మన్త్రాన్తై పితరముకగోత్రదేవదత్తశర్మన్నిదం తేపాద్యమ్, పితామహముకగోత్రయజ్ఞదత్తశర్మన్నిదం తేపాద్యమ్, ప్రపితామహముకగోత్రవిష్ణుమిత్రశర్మన్నిదం తేపాద్యమితి, ఏకబ్రాహ్మణపితృ పితృపితామహప్రపితామహాలముకగోత్రాలముకశర్మాణ్యనంః పాద్యమితివావిశేషః । పాద్యాదిసమర్పణే పితౄణాం నామగోత్రంవచక్తవ్యమ్ । తథాచమస్యః — || శ్లో || నామగోత్రంపితౄణాంతుప్రాపకంహవ్యకవ్యయోః || * || ఇతి । హవ్యకవ్యగ్రహణం పాద్యాదీనామపి ప్రదేశనాథమ్, “ || శ్లో || ఆవాహనేఽఘ్యేసజ్జల్పేషిణ్ణదానెతిలోదకే । అక్షయ్యాసనయోఃపాద్యే గోత్రం నామప్రకీర్తయేత్ । ” ఇతిష్కరణాత్ । స్మృత్యన్తరేఽపి — || శ్లో || ఆవాహనాసనెపాద్యే హ్యన్నదానెతదైవచ । అక్షయ్యేషిణ్ణదానెచ గోత్రం నామచకీర్తయేత్ || * || ఇతి । శామాద్రా — || శ్లో || వసురుద్రాదితిసుతాఃపితరశ్శ్రాద్ధదేవతాః । వసాదీనామపిశ్రాద్ధం యేషుర్వన్నిసమాహితాః || శ్రాద్ధేపితౄణాసమభ్య

రస్య తేయాస్తిఫలమక్షయమ్ || * || ఇతి । పైరీనసిః — || వా || వసవఃపిత
 రారుద్రాఃపితామహాఅదిత్యాఃప్రపితామహాయవివంవిద్వాపిత్యాయ
 జతేవసవోరుద్రాఅదిత్యాశ్చాస్యప్రీతాభవన్తి || * || ఇతి । అవశ్యంనామ
 గోత్రమస్త్రామ్యచ్చారణవద్వస్వాదిరూపేణపితౌదయోధ్యాతవ్యాఇత్యు
 క్తంభవతి । నిమన్త్రణప్రభృత్యాశ్రద్ధపరిసనూతైవైశ్వదేవికం ప్రద
 ష్ఠిణం యజ్ఞోపవీతినాకార్యమ్, పితృమహానన్యంప్రాచీనావీతినాకార్యమ్,
 “ || శ్లో || యజ్ఞోపవీతీదేవానాం కుర్యాత్సర్వంప్రదక్షిణమ్ । అపసవ్యంత
 తఃకృత్వా పితౄణామప్రదక్షిణమ్ || దక్షిణాగ్రాశ్చదర్భాస్యస్సచవైద
 ష్ఠిణాముఖః || ” ఇతిస్మరణాత్ । పితృమేధసారకృత్ — || వా || సర్వం
 దేవాభాముపచారముపవీతీప్రాజ్ఞుఖఃప్రదక్షిణంప్రాగ్గైర్దక్షిణైర్దేవ
 తీర్థేనపూర్వంకృత్వా పితృభ్యస్సర్వం దక్షిణాముఖఃకుర్యాత్సత్తనన్తరం
 దేవతసర్వంవిష్ణోఃకుర్యాత్ || * || ఇతి । స్మృత్యన్తరైఃపి — || శ్లో ||
 ఉదజ్ఞుఖస్తుదేవానాం పితౄణాందక్షిణాముఖః । ప్రదద్యాత్సర్వణేన
 ర్వం దేవపూర్వంవిధానతః || * || ఇతి । బౌధాయనః — || వా || ఆచ
 మనేచాగ్నిముఖేచాభిశ్రవణేచానువ్రజన ప్రదక్షిణేషు పశ్చాద్దౌమేషు య
 జ్ఞోపవీతమన్యత్రప్రాచీనావీతమ్ || * || ఇతి । పశ్చాద్ధోమః - ప్రాయ
 శ్చిత్తహూతుః । అత్రకపర్ది — || శ్లో || ఆఘారదార్వగ్నిముఖాజ్యభా
 గప్రదక్షిణానువ్రజనేషుశద్వత్ । ఆఘారయోస్సిష్టకృతిప్రసిద్ధంయ
 జ్ఞోపవీతంహికపర్దినస్సాన్యత్ || * || ఇతి । పితృమేధసారైఃపి — || వా ||
 ఆపనూతైఃప్రాచీనావీతమన్యత్రప్రాణాయామాఘారహూతహూతాజ్యభా
 గాగ్నిముఖస్సిష్టకృద్ధోమప్రాయశ్చిత్తాహుత్యభిశ్రవణాచమన ప్రదక్షి
 ణనమపారానువ్రజేనైభ్యః || * || ఇతి । భాష్యకారః — || వా || ని
 రూపయాద్వాసన పరిధ్యాధాన లేఖోల్లేఖనాదికం పిత్రేష్వైః సమావ
 త్ || * || ఇతి । దైవసమానమిత్యర్థః । స్మృత్యన్తరే — || శ్లో || సూక్త
 స్తాత్రజవంత్యక్త్వా వివాచపరివేషణమ్ । విసజానంసౌమనస్యం స్వాగతం
 ప్రార్థనంతథా || విప్రప్రదక్షిణంచైవ స్వప్తివాచనకంతథా । పితౄణామగ్ర
 ణందక్షిణాంచ ప్రత్యుత్థావాదికంవివా || పితృమహానన్యత్రకర్తవ్యంప్రా

వీనావీతినాసదా ॥ * ॥ ఇతి । మనుః — ॥ శ్లో ॥ ప్రాచీనావీతినాసవ్య
గపసవ్యమతస్త్రిణా । పితృయూనిధనాతాగర్వంవిధివద్దర్భపాణినా ॥ * ॥
ఇతి । ఆవిధనాత్ - ఆశ్రాద్ధపరిసమాప్తేరిత్యర్థః । విశేషాంతరమాహకాత్య
యనః — ॥ శ్లో ॥ దక్షిణంపాతియేజ్ఞాను దేవాన్పరిచరణసదా । పాత
యేదితరజ్ఞాను పితౄన్పరిచరణసదా ॥ * ॥ ఇతి । బోధాయనః — ॥ శ్లో ॥
ప్రదక్షిణంతుదేవానాంపితౄణామప్రదక్షిణమ్ । దేవానామృద్రవోదర్భాః
పితౄణాంద్విగుణాఃస్పృతాః ॥ * ॥ ఇతి । ద్విగుణాః - మధ్యభజ్ఞేనద్విగు
ణీకృతాఇత్యర్థః । తథాచశౌనకః — ॥ వా ॥ దర్భాద్విగుణభగ్నా
నాసనంప్రదాయ ॥ * ॥ ఇతి । ఆసనగ్రహణం దర్భసాధ్యపితౄకమోహ
పలక్షణార్థమ్ .

— శ్రీ ఆచమనవిధిః శ్రీ —

పాదప్రక్షాళనానంతరంకర్తా మణ్డలస్యోత్తరభాగే ఈశానదిగ్భా
గేవా పూర్వమాచామేత్ , తతోవిమన్త్రితఆచామేత్ , “ ॥ శ్లో ॥ మ
ణ్డలస్యోత్తరేభాగే విప్రస్యాచమనంభవేత్ । అమృతంస్యాద్ధితత్త్వాయమ
న్యత్రరుధిరంభవేత్ ॥ కుణ్డస్యోత్తరపూర్వేవాద్విజస్యాచమనంభవేత్ । ద
క్షిణేతుసురాతుల్యం పశ్చిమేరుధిరంభవేత్ ॥ కర్తురాచమనాత్పూర్వం
భాక్తురాచమనంయది । శునోమూత్రసమంతోయమిత్యేవం మనురబ్రవీ
త్ ॥ కర్తురాచమనంపూర్వం కుణ్డస్యోత్తరతోభవేత్ । అపివైశానదిగ్భా
గే కార్యమాచమనంతదా ॥ ” ఇతిష్టరణాత్ .

— శ్రీ ఆచమనానంతరకర్తవ్యమశ్రీ —

ఆచమనానంతరకర్తవ్యమాహక్రతుః — ॥ శ్లో ॥ దర్భపాణిర్ద్వి
రాచమ్య శుక్లవాపాజితేద్రియః । పరిశ్రితేశుచాదేశే గౌమయేనోపలేపి
తే ॥ దక్షిణాప్రవణేనమ్యగాచాన్తాప్రయతాంశుచీగ ॥ ఆసనేషు పద
రేభ్యశ్చ వివితైషూపవేశయేత్ ॥ * ॥ ఇతి । యజ్ఞవల్క్యః — ॥ శ్లో ॥
అపరాశ్ణానయభ్యర్చ్య పాగతేవాగతాంస్తుతాకా । పవిత్రపాణిరా
చాన్తానాసనేషూపవేశయేత్ ॥ ద్వాదేవేప్రాక్త్రయఃపితృణాదగ్రేతైక
మవహా ॥ * ॥ ఇతి । దేవే - వైశ్వదేవే, ద్వా, ప్రాగ్ - ప్రాక్షుభా, చాగ్రే

ణాపువవేశ్యో, పితృ-పితృదిష్టానే, త్రయః, ఉదక్-ఉదజ్ఞుభాః, ఉప
 వేశ్యాః, వైశ్వదేవేపితృచైతైకంవాపవేశయేదిత్యర్థః। చన్ద్రికాయామ్
 ॥ శ్లో ॥ విప్రాకుప్రాజ్ఞుభావైవేద్వాతుపూర్వంనివేశయేత్ । ఉత్తరాభిఖా
 నిప్రాన్తీకపితృభ్యశ్చసవదా ॥ * ॥ ఇతి । విజ్ఞానేశ్వరః — ॥ వా ॥
 పితృదీనాంత్రయాణామయ్యుక్తాకుశాద్విగుణభుగ్నానప్రదక్షిణం వా
 మతోవిష్టరాధఃమాసనేషూదకపూర్వకందత్వాపునరుదకందద్యాత్, “అ
 పఃప్రదాయ ద్విగుణభుగ్నాకుశాదత్వాఽపఃప్రదాయ” ఇత్యాశ్వలా
 యనష్టరణాత్ । పతచ్ఛాద్యస్తయోరుదకదానం వైశ్వదేవేపితృచ ప్ర
 తిపాదనాధఃంద్రస్తవమ్ ॥ * ॥ ఇతి । పితృమేధసారేఽపి — ॥ వా ॥ పా
 జ్ఞుభాపుదగవవగౌ వైశ్వదేవే పితృతూదజ్ఞుభాప్రాగవవగౌ
 ప్రాజ్ఞుభాదక్షిణావవగౌన్వావిప్రాసదరోఽపశ్చప్తేష్వాసనేషూదక
 దానపూర్వం ద్విగుణభుగ్నాదర్భావామతోవిష్టరాధఃందత్వానివే
 శ్యాపఃప్రదాయ ॥ * ॥ ఇతి । బోధాయనోఽపి — ॥ వా ॥ అయ్యుక్తా
 బ్రాహ్మణాసుప్రత్యూలితపాణిపాదానపఃపఃసమయ్య సదరోఽపశ్చప్తేష్వాస
 నేషు ప్రాజ్ఞుభానుపవేశయత్యుదజ్ఞుభాన్వా, యది ప్రాజ్ఞుభాదక్షిణా
 వవగౌం యద్యుదజ్ఞుభాన్వాగవవగౌమ్ ॥ * ॥ ఇతి । సపవ ॥ శ్లో ॥ ప్ర
 దక్షిణంతుదేవానామ్ ॥ * ॥ ఇతి । దేవానాంబ్రాహ్మణాఃప్రదక్షిణం దక్షిణ
 దిగుపక్రమముదగవవగౌంయధాభవతితథాఅసీరన్నిత్యర్థః । యమః —
 ॥ శ్లో ॥ దక్షిణాసంస్థాఅసీరన్నస్మృతస్తఃపరస్పరమ్ ॥ * ॥ ఇతి । దక్షిణా
 సంస్థాఇత్యస్యప్రాకసంస్థాఇత్యస్యర్థః స్మృత్యన్తరైభిహితః — ॥ శ్లో ॥
 పశ్చాదాత్సముపక్రమ్య ప్రాచ్యాంనిస్థాయద్యాభవేత్ । దక్షిణాసంస్థితి
 హేయమా పితృణాంశ్రాద్ధకమణి ॥ * ॥ ఇతి । నిస్థా - సమాప్తిః, అస్మృ
 తస్తఇతి - అనుచ్ఛిష్టదశాయామపి పరస్పరస్పర్శోయధానభవతితథా అసీ
 రన్నిత్యర్థః । తథాచగార్థః — ॥ శ్లో ॥ స్పర్శైస్పర్శభవేత్వాపమేక
 పజ్జీనియోగతః । హీనవృత్తాదివక్తౌతు యుక్తంతస్మాద్వివేచనమ్ ॥ * ॥
 ఇతి । చన్ద్రికాయామ్ — ॥ శ్లో ॥ ఆసనేష్వాసనందద్యాన్నతుకూప్తైక
 ధాచన । దదాతియ్యదిమూఢాత్మా నిరాశాఃపితరోగతాః ॥ * ॥ ఇతి । ప్రచే

తాః — || స్లో || దర్భాన్వైవాసనైదద్యాన్నతుపాశౌకదాచన || * ||
 ఇతి । పురాణైఽపి — || స్లో || ఆసనేచాసనందద్యాద్వామేచాదక్షిణైఽపివా ।
 పితృకమణివామైవై దక్షిణైదేవకమణి || * || ఇతి ।

— శ్రీ ఉపవేశనక్రమః శ్రి —

ఉపవేశనక్రమమాహ విష్ణుః — || వా || విప్రాస్వాగతాస్వా
 చాన్తాన్యధాభూయోవిద్యంకుశోత్తరేష్వాసనేషూపవేశయేత్ || * || ఇతి ।
 యధాభూయోవిద్యమ్ - విద్యాతారతమ్యానుసారేణ, వైశ్వదేవికబ్రాహ్మ
 ణపక్షైః పైతృకబ్రాహ్మణపక్షైఃచ ప్రథమద్వితీయాదిక్రమేణోపవేశ
 యేదిత్యర్థః । పైరీనసెరపి — || స్లో || విద్యాతపోధికానాంవైప్రధమాస
 నముద్యతే । ఏకపక్ష్యవవిష్టానాంభోజనాదినమంస్తృతమ్ || అయుక్తోఽ
 గ్రాసనంగచ్ఛేదపక్ష్యహరతిమక్పతమ్ || * || ఇతి । నియుక్త ఏవగ
 ఛేదిత్యర్థః । హారితోఽపి — || స్లో || సన్నిత్యనూనేష్వహాత్సుయోఽ
 నన్వోఽగ్రాసనంశ్రయేత్ । గృహ్లాతిసమలంపక్షైఃరాయమచవియుజ్య
 తే || * || ఇతి । తస్మాన్మాన్యానతిక్రమేణైవాగ్రాసనంసమాశ్రయేదిత్యభి
 ప్రాయః । చన్ద్రికాయామ్ — || స్లో || పాణిపాదముఖాద్ద్రాశ్చస్వాచా
 న్తాస్సుసమాహితాః । తేష్వాసనేషుసంఘాప్యవిప్రాన్తైనక్రమేణతు || * ||
 ఇతి । యేనక్రమేణోపవేశనేకతే మాన్యానతిక్రమస్తైనక్రమేణేత్యర్థః । పూ
 ర్వమాసనోపశ్యత్ప్రభావేష్టుత్యన్తరేఽభిహితమ్ — || స్లో || తత్రాసనా
 నిదేయాని తిలాశ్చాపి కుతైస్సహ । పృథకపృథక్పాసనేషు తిలతైలేనదీ
 పకాః || * || ఇతి । ఘోషనీయాఇతిశేషః ।

— శ్రీ ఉపవేశనప్రకారః శ్రి —

ఉపవేశనప్రకారమాహయమః — || వా || ఆసనం సంస్పృశన్
 సవ్యేనపాణినా దక్షిణేన బ్రాహ్మణముపసంగృహ్య సమాధ్వమిహోక్తో
 పవేశయేత్ || * || ఇతి । ఆసృతామిత్యుక్త్యాచోపవేశయేదిత్యర్థః , “ ఆ
 సృతామితి తాన్బ్రాయాదాసనంసంస్పృశనంపి ” ఇతిష్టుత్యన్తరేఽ
 భిధానాత్ । ధర్మః — || స్లో || జాన్వాల్భ్యతతోదేవానుపవేశ్యతఃపి
 త్వాన్ । సమస్తాభిర్వాహృతిభిరాసనేషూపవేశయేత్ || * || ఇతి ।

—* ఉపవిష్టనియమాః *—

ఉపవిష్టబ్రాహ్మణనియమాశ్చస్త్రుత్యంతరేదర్శితాః — || స్లో ||
పవిత్రపాణయస్సర్వే తేచమానవ్రతాన్వితాః । ఉచ్ఛిష్టోచ్ఛిష్టసంస్ప
ర్శం వర్జయంతఃపరస్పరమ్ || * || ఇతి । మానిత్వంచబ్రహ్మ్యైద్యకథా
వ్యతిరిక్తవిషయమ్ । అతపవయమాః — || స్లో || బ్రహ్మ్యైద్యశ్చక
థాఃకుర్యుః పితౄణామేతదీప్సితమ్ || * || ఇతి ।

—శ్రీ దర్భాసనదానాత్పూర్వకృత్యమ్ శ్రీ—

కమ్బుళాద్యాసనేషూపవేశనానంతరం దర్భాసనదానాత్పూర్వ
కృత్యముక్తం స్మృత్యంతరే — || స్లో || శ్రాద్ధభూమింగయాంధ్యాత్వా
ధ్యాత్వాదేవంగదాధరమ్ । తాభ్యాంచైవనమస్మృత్యంతః శ్రాద్ధం ప్రవ
తయేత్ || * || ఇతి । శ్రాద్ధంకరిష్యిత్యేవముపవిష్టా బ్రాహ్మణా
పృచ్ఛేదిత్యర్థః । అతపవోక్తంతత్రేవ — || స్లో || ఉభాహస్తాసమాకృ
త్వా జానుభ్యామంతరేస్థితౌ । సప్రశ్రయశోచపవిష్టా సర్వాపృచ్ఛేద్వి
జోస్తయా || * || ఇతి । కురుష్వేతి తైరనుజ్ఞాత్య “ దేవతాభ్యః పత్య
భ్యశ్చ ” ఇతిమంత్రంత్రీపరేత్ । తమక్తంబ్రహ్మ్యైర్జురాణే — || స్లో ||
శ్రాద్ధంకరిష్యిత్యేవంపృచ్ఛేద్విప్రాసమాహితః । కురుష్వేతి సతై
రుక్తోమంత్రమేతంత్రురుచ్ఛరేత్ || దేవతాభ్యఃపితౄభ్యశ్చమహాయోగి
భ్యపవచ । నమస్సద్ధామైస్వాహాయైనిత్యమేవనమోనమాః || ఆద్యైవ
సానైశ్రాద్ధస్యత్తిరావృతం జపేత్సదా । పత్యమానమిమంశ్రుత్వాశ్రా
ద్ధకాలఉపస్థితే || పితరః క్షిప్రమాయాన్తి రాక్షసాః ప్రద్రవన్తి || * ||
ఇతి । అత్ర కర్తవ్యాంతరమాహ నిగమాః — || వా || అపహతా ఇతి తిలా
న్వికిరేత్ || * || ఇతి । “ అపహతా అసురారక్షాంసిపిశాచాయేక్షియన్తి ”
ఇతిమంత్రేణ తిలాన్వికిర్య బ్రాహ్మణానామాసనేషుపూర్వోక్తప్రకారేణ
దర్భాసనందద్యాత్ , “ కురుష్వేతి సతైరుక్తో దద్యాద్దర్భాసనంతతః ” ఇ
తి పురణాత్ । దర్భాసనదానంచ బ్రాహ్మణహస్తై అప ఆసిచ్యకార్యమ్ ,
“ || స్లో || పాణిప్రక్షాళనం దత్వా విష్టరాథ్థాకథానపి । ఆవాహయేద
నుజ్ఞాతో విశ్వేదవాస ఇత్యుచా || ” ఇతి యాజ్ఞవల్క్యప్రతిః । దేవే

కర్తృణి యవసహిత దర్భాసనం దద్యాత్, “ దేవానాం సయవాదర్భాః ”
ఇతి కారకగృహీతభిధానాత్ । కమృణాద్యాసనస్య దక్షిణభాగే పురూ
రవార్కవసజ్ఞ కానాం విశ్వేషాం దేవానామిదమాసనమితి, వామేతు పితృ
పితామహప్రపితామహానామిదమాసనమితి దర్భాసనం దద్యాత్ । తథాచ
ద్విక్రియామ్ — ॥ శ్లో ॥ అక్షయ్యాసనయోష్ఠీద్విత్వీయావాహనేష్టు
తా । అన్నదానేచతుర్థీస్యాచ్ఛేషాస్సంబుద్ధయఃష్టుతాః ॥ * ॥ ఇతి ।

— శ్రీ ఆసనదానానంతరకృత్యమ్ —

అనంతరకృత్యమూహయమః — ॥ శ్లో ॥ యవహస్తస్తతోదేవాన్
విజ్ఞాప్యవాహనంప్రతి । ఆవాహయే దనుజ్ఞాతో విశ్వే దేవాన ఇత్యుచా ॥
విశ్వే దేవాశ్శృణుతేతి మన్త్రంజప్త్వా తతో ౭ క్షతాన్ । ఓషధయిఇతి
మన్త్రేణ ప్రకిరేస్తుప్రదక్షిణమ్ ॥ * ॥ ఇతి । అస్యార్థశ్చద్విక్రియా
ముక్తః — ॥ వా ॥ శ్రాద్ధకర్తృగృహీతయవఃపురూరవార్ద్రవసంజ్ఞకాన్
విశ్వాన్ దేవానావాహయామీతి విజ్ఞాప్యత్రైరావాహయేత్యనుజ్ఞాతః “ వి
శ్వే దేవాస ఆగత ” ఇన్యనయాముచావిశ్వాన్ దేవాన్ బ్రాహ్మణేష్వవా
హ్యయవాన్ బ్రాహ్మణస్య దక్షిణపాదే సవ్యపాదేచ దక్షిణజానుని సవ్య
జానునిచ దక్షిణాంసే వామాంసేచ శిరసేచ సమారోప్య “ విశ్వే దేవాశ్శృ
ణుతే మంహవిమ్ ” ఇతిమన్త్రంజపిత్యా ప్రదక్షిణం దక్షిణపాదాది మ
న్తకాంతమ్ “ ఓషధయః ప్రతిమోదధ్యమ్ ” ఇతిమన్త్రేణక్షతానారో
పయేత్ ॥ * ॥ ఇతి । తథాహేమాద్రా — ॥ శ్లో ॥ దేవార్పదక్షిణా
దిస్సాన్యతాపదజాన్వం సమూర్ధసు । శిరోంసజానుపాదేషు వామాక్లాదిషు
పైతృకే ॥ * ॥ ఇతి । స్తుత్యంతరే౭పి — ॥ శ్లో ॥ దేవేభ్యో నిఖిలంద
ద్యాతాపదజాన్వం సమూర్ధసు । శిరోంసజానుపాదేషు వామాక్లాదిషుపై
తృకే ॥ పితృభ్యో నిఖిలందద్యాన్స్విధాకారేణసర్వదా । అక్షయ్యమాస
నంచైవ ఎర్జయిత్వార్ఘ్యమేవచ ॥ * ॥ ఇతి । కార్యాయనస్తు — ॥ వా ॥
విశ్వాన్ దేవానావాహఇష్యామీతి పృచ్ఛత్యావాహయేత్యనుజ్ఞానాతి ॥ * ॥
ఇతి । అత్రక్రతుదక్షుసత్యాదీనాంచ దక్షప్రజాపతేర్మహితరివిశ్వాభ్యా
యాం లోకవిశ్రుతా యాముత్పత్తిస్సమభూదిభ్యుత్పత్తిమపిజ్ఞాత్వా౭౭వా

హనంకతః వ్యమ్ , ఉత్పత్తిశ్చ తేహంపురాణేభిహితా — ॥ శ్లో ॥ దక్షస్య
 చుహితాసాధ్వీ విశ్వానామపరిశ్రుతా । తస్యాఃపుత్రామహాభాగావిశ్వే
 దేవాఃప్రక్షీర్తితాః ॥ * ॥ ఇతి । ఉక్తోత్పత్తిరావాహనసమయే జ్ఞాతవ్యా,
 అతపవక్రతుదత్తాదిసంజ్ఞాం దక్షచుహితర్యుత్పత్తించయే నవిదురావాహ
 నకర్తారస్తేహామనుకల్పమాహశబ్ధః — ॥ శ్లో ॥ నామచైవతథోష్ణత్తిం న
 విదుర్యేద్విజాతయః । శ్లోక మేకంపరేయై బ్రాహ్మణానాం సమీపగాః॥
 ఆగచ్ఛన్తుమహాభాగా విశ్వేదేవామహాబలాః । యఅత్రవిహితాశ్రాద్ధే
 సావధానాభవన్తుతే ॥ * ॥ ఇతి । “ విశ్వేదేవాశ్శృణుతే మంహవంమే ”
 ఇతి మన్తస్త్రిజపానన్తరమేతంశ్లోకం జపేయరిత్యర్థః । తథాచబాధాయనై
 న — “ విశ్వేదేవాశ్శృణుత ” “ ఆగచ్ఛంతు ” ఇతిమన్తస్త్రిద్వయం వి
 శ్వేదేవావాహనే విహితమ్ , ఆపస్తంబునామపి బాధాయనోక్తమేవ
 గ్రాహ్యమ్ , “ బాధాయనమతంకృత్వా స్వసూత్రఫలభాగ్భవేత్ । ”
 ఇతిష్మరణాత్ । యత్త్విదంవచనమ్ “ ॥ శ్లో ॥ తతోమన్తస్త్రిజపేన్నాసివి
 శ్వేదేవాసఆగత । విశ్వేదేవాశ్శృణుతే తి ద్వితీయం తదనన్తరమ్ ॥ తృతీ
 యంతుజపేత్తున్త్రీమాగచ్ఛన్తిత్యతఃపరమ్ । ” ఇతితదాశ్వలాయనాది
 విషయమ్ । యద్యపి నకావపి దశవిశ్వేదేవాదేవతాత్వేనోక్తాః , కింతు
 ద్వాద్వావేకప్రింశ్చాన్త్రీణేదేవతాత్వేనోక్తా , తథాప్యవాహనాదౌ పు
 రారవార్ద్రవసంజ్ఞాకాన్విశ్వాదేవానావాహయామీత్యేవం బహువచ
 నాన్తతయైవప్రయోగఃకార్యః , “ విశ్వాదేవానావాహయిష్యామీతి
 పృచ్ఛతి ” “ ॥ శ్లో ॥ నిరఙ్గుఙ్గంగృహీత్వాతు విశ్వాదేవాన్ సమా
 హ్వయేత్ । ” ఇతి బహువచనాంతతయైవ ప్రయోగదశానాత్ । ఏవం
 పిత్రాదిషుపితరః పితామహాఃప్రపితామహాఇతి సర్వోపచారేషు బహువ
 చనాం తప్రయోగో యుజ్యతే । చంద్రికాయాం — ॥ వా ॥ వైశ్వదేవి
 క బ్రాహ్మణానేకత్వేపి నప్రతిబ్రాహ్మణమావాహనావృత్తిః , సకృ
 దావాహనేనైవానేకాధిస్థానేదేవతాధ్యాససమ్భవాత్ । యద్యద్దేవతా
 రాధనార్థం క్రియతేయవారోపణాదితత్ప్రతిబ్రాహ్మణమావర్తనీయమ్,
 సన్నిపత్తోపకారకేషావృత్తింవినాబ్రాహ్మణాన్తరేకారానిధేః । “ విశ్వే

దేవాశ్రుణుత" ఇతిమన్త్రజపస్తునావర్తతే, సకృజ్జపేనేవమన్త్రసాధ్య
దృష్టసిద్ధిః || * || ఇతి । పైతృకావాహనమూహశాస్వాలాయనః — || వా ||
పితౄనావాహయిష్యఇతిహ్రీష్టాణాపృష్టాః ౭౭ వాహయేతి తైరనుజ్ఞాత
ఉశస్త్యైతి మన్త్రేణావాహ్యనమోవఃపితరభృతిమన్త్రేణోపతిష్ఠేత || * ||
ఇతి । ప్రచేతాశ్చ — || స్లో || శిరఃప్రభృతిపాదాంతం నమోవభృతిమై
త్మకమ్ || * || ఇతి । యాజ్ఞవల్క్యః — || స్లో || ద్విగుణాంస్తుకుశాద
త్వామ్యుశస్త్యైత్యృచాపితౄణాః । ఆవాహ్యతదనుజ్ఞతోజపేదాయస్తున
స్తతః || * || ఇతి । పురాణే — || స్లో || జపేదాయస్తునభృతిమన్త్రంస
మ్యగశేషతః । శుద్ధ్యంతం పితృసత్యస్యత్రింకృత్వానర్వతోదిశమ్ । తిలాం
స్తుప్రక్షిపెత్తన్త్రముచ్చార్యాపహతాఇతి || * || బౌధాయనాదిభిరాయాత
పితరభృతిపితౄవాహనమూర్జ్జవహస్తీరితి తిలోదకప్రక్షేపణంచ విహితమ్.

— శ్రీ ఆఘ్యకల్పనమ్ శ్రీ —

అనంతరకృత్యనూహయాజ్ఞవల్క్యః — || స్లో || యతైరన్వషకీర్య
థ భాజనైసపవిత్రకే । శనోదేవ్యాపయఃక్షిప్త్వా యవోసేతి యవాంస్తు
ధా || * || ఇతి । మత్స్యపురాణే — || స్లో || విశ్వాదేవాణామైషః పు
ష్టైరభ్యర్చ్యసనపూర్వకమ్ । పూరయేత్వాశ్రయగ్నుంతు స్థాప్యదర్భ
పవిత్రకమ్ || * || ఇతి । ప్రచేతాః — || స్లో || పక్షకన్యతువిప్రస్యత్వ
ర్ధ్యంపాత్రేవినిక్షిపేత్ । యవోసేతియవాన్నిత్వాగ్ధపుష్టైసుపూజి
తమ్ || * || ఇతి । అర్ఘ్యపవిత్రం ప్రతిపాత్రం భేదేనకార్యమ్, తమక్తంచ
తుర్వింశతిమతే — || స్లో || ద్వేద్వేశలాకేదేవానాం పాత్రేకృత్వా
పయఃక్షిపేత్ || * || ఇతి । ప్రతిదేవపాత్రం పాత్రాద్వాద్వాదర్భాని
ధాయ జలంక్షిపేదిత్యర్థః । కాత్యాయనీయేతు — || వా || విశ్వేషాండే
వానామేకమర్ఘ్యపాత్రం పితౄణాంప్రేణి || * || ఇతి । పవిత్రకరణప్రకా
రమాహ యోగయాజ్ఞవల్క్యః — || స్లో || పవిత్రైస్థభృతిమన్త్రేణద్వైప
విత్రేచకారయేత్ । అన్తర్గర్భేకుశచ్చిన్నేకాశేసాదేశనమితే || * ||
ఇతి । కుశచ్చిన్నే - కుశమన్తధాణయచ్చిన్నే, కాశే - కుశమయేఇత్యర్థః ।
తథాచయాజ్ఞపార్శ్వః — || స్లో || ఓషధీమన్తరేకృత్వాత్వస్థుస్థాని ప

ర్వణోః । భిక్ష్యాత్వా ద్రవమాత్రంతు పవిత్రంవిష్ణుదేవతమ్ ॥ ననఖన న
 కాశ్యేన నలోహేన నమృణ్మయాత్ । నఖేనతుభవేద్వ్యాధిః కాష్ఠేనార్థో
 నసిన్ధ్యతి ॥ ఆయసేన భవేత్పుత్యర్మణ్యయే కలహూఘ్రపమ్ ॥ * ॥
 ఇతి । అనస్తరమ్ “స్వాహాఘ్నః” ఇతిమస్త్రేణ దేవతార్థ బ్రాహ్మణస
 మీపేక్షఘ్నపాత్రంస్థాపయేత్ । తథాచగర్భః — ॥ శ్లో ॥ స్వాహతి
 మైవదేవానాం హూమకర్మణ్యదాహరేత్ ॥ * ॥ ఇతి । చన్ద్రికామాధ
 వీయయోరిదంవ్యాఖ్యాతమ్ “దేవానాం హూమకర్మణి - అర్ఘ్యదానకర్మ
 ణ్యపస్థితే, అఘ్నపాత్రంస్థాపయితుం స్వాహాఘ్నః ఇతిమస్త్రీముచ్చా
 రయేదితిప్రకరణాదవగమ్యతే” ఇతి । వైత్యకాఘ్నవిధిమాహవిష్ణుః —
 ॥ వా ॥ దక్షిణాగ్రము దక్షిణాపవర్తేషు చమసేషు త్రిషుపవిత్రాస్త్రహితే
 వ్యవ ఆసిచ్చతి “శన్నోదేవీ” ఇతి ॥ * ॥ ప్రచేతా అపి — ॥ వా ॥ యజ్ఞీ
 యవృక్షచమసేషు త్రిషుపవిత్రాస్త్రస్థితేష్వైకైకస్మిన్నప ఆసిచ్చేత్ ॥ * ॥
 ఇతి । శౌనకోఽపి — ॥ వా ॥ తైజసాశ్చమయమృణ్యయేషు పాత్రైష్వై
 కరవ్యేష్వనేకరవ్యేషువా దర్భాస్త్రస్థితేషు “శన్నోదేవీ” ఇతిమస్త్రే
 ణాపోనినీయ తాసు తిలానావపతి “తిలోసి సోమదైవత్యః” ఇతి ॥ * ॥
 అత్ర పాత్రేష్వితిబహువచనం త్రిష్వేవావతిష్ఠతే, “త్రీణ్యేవోదపాత్రా
 ని” ఇతిప్రచేతఃస్మరణాత్ । తథాచబైజావాపః — ॥ శ్లో ॥ కీర్త్యాపితౄ
 ణాంత్రీణ్యవకుర్యాత్ప్రీతానిధర్మవత్ । ఏకస్మిన్వాబహుషువా బ్రాహ్మ
 ణేషుయధావిధి ॥ * ॥ ఇతి । పిత్రాదీనాంత్రయాణామేకైకస్యానేకబ్రా
 హ్మణనిమస్త్రీణే సర్వేహమేకబ్రాహ్మణనిమస్త్రీణేఽపి త్రీణ్యేవార్ఘ్యపా
 త్రాణితిలాంకీర్త్యా ప్రక్షిప్య కుర్యాన్నతుబ్రాహ్మణ సజ్జ్యయేత్యధః ।
 “॥ శ్లో ॥ మృతాంత్రీణాఘ్నతోయంచమృగ్ధవైనాసు లేపనమ్ । ఘృతగూ
 పంతు యద్దత్తం నిరాశాఃపితరోగతాః ॥” ఇతిస్త్రుత్యస్తరమ్ । స్మృత్యర్థ
 సారేఽపి — ॥ శ్లో ॥ ద్రవ్యాభావేద్విజాభావే యద్యేకోబ్రాహ్మణో
 భవేత్ । పాత్రాణిసాదయేత్త్రీణినతుబ్రాహ్మణసజ్జ్యయా ॥ * ॥ ఇతి ।
 అత్రవిశేషమాహబౌధాయనః — ॥ వా ॥ త్రీణిపితౄణామేకమథవా ॥ * ॥
 ఇతి । అర్ఘ్యపాత్రాణివివృతానినకుర్యాన్నపునఃపూరయేన్నోష్ఠరేద్దర్శ్యా

దాయార్థ్యం దద్యాత్ । తదాచశౌనకః — ॥ శ్లో ॥ యదాచైవోద్ధృ
తంపాత్రం వివృతంవాయదాభవేత్ । అభాజ్యం తద్భవేచ్ఛాద్ధృతం ప్ర
క్షేపితృగజైర్గతైః ॥ నోద్ధరేత్ప్రధమం పాత్రం పితృణామర్థ్యపూరిత
మ్ । ఆవృతాస్త్రత్రిస్రస్తి పితరశ్శౌనకోఽబ్రవీత్ ॥ ఆపోశనం కరేత్
త్వా పాత్రైకృత్వాతిలోదకమ్ । పూరణంతుపునఃకృత్వా సురాపానస
మంభవేత్ ॥ * ॥ ఇతి । పితృమేధసారకృత్ — ॥ వా ॥ సుష్టనేప్ర
ణీతావన్న స్త్రీవత్పునరర్థ్యంగృష్ణాయాత్ ॥ * ॥ ఇతి । ఏకదేశసూక్ష్మ
నే నదోషశత్యర్థః । పైతృకార్థ్యపవిత్రై విశేషోఽభిహితశ్చతుర్వింశతిమ
తే — ॥ శ్లో ॥ తిస్తస్తిస్తశ్శాలాకాస్తు పితృపాత్రేషుపార్వణే ॥ * ॥
ఇతి । శలాకాః - అభిన్నాగ్రాదర్భాఇతియావత్ । అర్థ్యపాత్రేషు తిల
ప్రక్షేపణానంతరం కర్తవ్యముక్తం బ్రాహ్మపురాణే — ॥ శ్లో ॥ అర్థ్యః
పుష్పైశ్చగజైశ్చ తాఃప్రపూజ్యాశ్చ శాస్త్రీవత్ ॥ * ॥ ఇతి । తిలమి
శ్రాయా అర్థ్యఃఆపస్తాసుగంధపుష్పాణిప్రక్షిపేదిత్యర్థః । అనంతర కర్తవ్య
మాహశౌనకః — ॥ వా ॥ తాఃప్రతిగ్రాహయిష్యత్స్వధాఽర్థ్యఃఇతి ॥ * ॥
ఇతి । శాఆపోబ్రాహ్మణైఃప్రతిగ్రాహయిష్యత్ “ స్వధాఽర్థ్యః ”
ఇతి మన్తైర్నిష్ఠాపయేదిత్యః । కాత్యాయనః — ॥ శ్లో ॥ పైతృకం
ప్రధమంపాత్రం తతఃపైతామహాన్యసేత్ । ప్రపైతామహం తతోఽన్య
స్య నోద్ధరేచ్ఛాలయేదితి ॥ * ॥

— శ్రీ అఘ్యు దానమ్ శ్రీ —

అర్థ్యపాత్రంస్థాపయిత్వావిప్రహస్తైర్ల్యందద్యాత్, తదాహగార్గ్యః—
॥ శ్లో ॥ దత్వాహస్తైపవిత్రంతుహస్తైష్వర్థ్యంవినిక్షిపేత్ ॥ * ॥ ఇతి । “ యా
దివ్యాఆపః పయసాసంబభూవుః ” ఇతిమన్తాన్తైపురూరవార్ద్రీవసంజ్ఞ
కవిశ్వేదవాఇదంవోఅఘ్యుమితుకృత్వా వైశ్వదేవిక బ్రాహ్మణస్వేకైక
స్య దక్షిణహస్తై పవిత్రేణాస్తహితే పక్షైకపాత్రస్థముదకందద్యాదిత్య
ర్థః । పైతృకార్థ్యదానమాహకాత్యాయనః — ॥ వా ॥ సపవిత్రేషు
హస్తైషు “ యాదివ్యా ” ఇతి పితరేతత్తైలర్థ్యం పితామహేతత్తైలర్థ్యం
ప్రపితామహేతత్తైలర్థ్యమితి బ్రాహ్మణాంజ్ఞలిషు పాత్రాణి నీనియ ,
“ పితృభ్యోఽక్షయ్యువస్తు ” ఇతిశేషందర్భష్వవనేజయతి ॥ * ॥ ఇతి ।

పాత్రాణి - పాత్రస్థాదకానీత్యర్థః । ప్రేరీనసిః — ॥ వా ॥ తతో బ్రా
హ్మణహస్తైఃపూజకపూర్వకందర్భాన్ ప్రదాయ ఉదకపూర్వకమన్వోద
కందదాతి యాదివాగ్విశ్వుక్తా ౭ సావేతతై అన్వోదకమిత్యపడపన్న
శ్రేయమేవేతరయోః ॥ * ॥ ఇతి । అత్రవిశేషమాహయమః — ॥ వా ॥
“ యాదివాగ్విశ్వుక్తా ” ఇతి పాత్రం పాణిభ్యాముద్భృత్య నామగోత్రంచ
గృహీత్వా సపవిత్రమఘ్నం హస్తైదద్యాత్ ॥ * ॥ ఇతి । పాత్రమ్ -
పాత్రస్థంజలమితియావత్ , “ ॥ శ్లో ॥ స్పృష్టముద్భృతమన్విత్రనీతముద్భాటి
తంతథా । పాత్రందృష్టాన్రజస్తాశుపితరఃప్రశవన్తిచ ॥ ” ఇతికాత్య
యనన్నరణాత్ । ప్రచేతాలపి — ॥ శ్లో ॥ అప్రదక్షిణమేతేషామేతై
కంతు పితౄక్రమాత్ । సమోద్భవనామగోత్రభ్యామేషతేర్హ్యితి
రయేత్ ॥ * ॥ ఇతి । బ్రాహ్మణహస్తైః ప్రథమమపొనినీయాన్వృవపిత్రం
దక్షిణాగ్రతయాక్షిప్త్వా యాదివాగ్విశ్వుక్తా మన్తాన్తైః అముకగోత్రముకశ
ర్కౄతవసురూపాన్పుత్పితరిదంతేలఘ్నం రుద్రరూపాన్పుత్పితామహాది
త్యరూపాన్పుత్పితామహాదంతేలఘ్నమితిదక్షిణహస్తైః పితృతీర్థేనా
న్వృం గత్వా అపడపన్నశేదిత్యర్థః । శ్లోకగౌతమః — ॥ శ్లో ॥ పూర్వ
వత్పృథగేతైకమేతైకేనాన్వయేత్క్రమాత్ ॥ * ॥ ఇతి ।

అనంతరకతవ్యమాహయాజ్ఞావల్క్యః — ॥ శ్లో ॥ దత్వాఘ్నం
సంప్రవాంస్తేషాం పాత్రైకృత్వావిధానతః । పితృభ్యస్తానమసీతిన్య
జ్జంపాత్రంకరోత్యధ ॥ * ॥ ఇతి । ఏవమఘ్నం దత్వా తేషామన్వయే
ణామ్ , సంప్రవాన్ - బ్రాహ్మణహస్తగళితాఘ్నోదకాని , పితృపాత్రై
సగృహ్య “ పితృభ్యస్తానమసి ” ఇత్యనేనమన్త్రైః తత్పాత్రమ్ , న్య
జ్జమ్ - అధోముఖంకుర్యాదిత్యర్థః । తథాచప్రచేతాః — ॥ శ్లో ॥ ప్ర
దమేపితృపాత్రైశు సర్వాన్సమ్భృత్యసంప్రవాన్ । పితృభ్యస్తానమసీ
తి కురూద్ధూమావధోముఖమ్ ॥ * ॥ ఇతి । గోబిలస్తు — ॥ శ్లో ॥
న్యజ్జంకుర్యాత్పవిత్రవత్ ॥ * ॥ ఇతి । అఘ్నంపాత్ర పవిత్రాణ్యాదా
య పితృపాత్రైనిధాయ తైస్సహభూమాన్యజ్జంకుర్యాదిత్యర్థః । కాత్య
యనః — ॥ వా ॥ కుశవత్వాంభూమావధోముఖంకుర్యాత్సోపరిచకు

శమ్ || * || ఇతి । నిదధ్యాదితి శేషః । కుశగ్రహణం గడ్డాదేరపి ప్రదేశ-
నార్థమ్ , న్యుజ్జంపాప్రం ప్రకృత్య “ గడ్డమాలైః పాత్రమభ్యర్చ్య ”
ఇతి శౌనకి స్మృతేః । న్యుజ్జకరణస్య కాలాంతరమాహాత్రిః — || శ్లో || అ
పసవ్యంతతః కృత్వా పిణ్డపార్శ్వే సమాహితః । క్షిప్తాద్దర్భపవిత్రాణి మో
చయేత్సంప్రవాంస్తతః || * || ఇతి । ఏవంచ పిణ్డపార్శ్వే సపవిత్రసంప్రా
వ మోచనవిధానాన్యుజ్జకరణమపి పిణ్డప్రదానానంతరమితగమ్యతే , శిష్టా
చారానుగుణోవికల్పే త్ర ప్రస్తవ్యః ।

— శ్రి గడ్డాదిదానమ్ శ్రి —

న్యుజ్జకరణానంతరం కర్తవ్యమాహ బైజావాహః — || శ్లో || తస్యై
పరికుశాదత్వా ప్రదద్యాద్దైవపూర్వకమ్ । గడ్డపుష్పాణి ధూపంచ దీపం
వస్త్రాః పవిత్రకే || * || ఇతి । తస్య - న్యుజ్జీకృతస్య , ఉపరికుశ గడ్డపుష్పాణి
దత్వా వైశ్వదేవిక బ్రాహ్మణపూర్వకం గడ్డాదిదద్యాదిత్యర్థః । అనేనై
తదుక్తం భవతి - వైశ్వదేవికాసనదానానంతరం మైత్రకాసనదానమ్ , వైశ్వ
దేవికావాహనానంతరం మేత్రకావాహనమిత్యేవం పదార్థానుసమయేనై
వాసనావాహనార్హ్య గడ్డపుష్పధూపదీపాచ్ఛాదనాఖ్యాః పదార్థావైశ్వదే
వికాః మైత్రకాశ్చానుష్ఠేయాః , నతు వైశ్వదేవికాసనాద్యాచ్ఛాదనాంతరప
దార్థకాణ్డూర్ధ్వం మైత్రకాసనాది పదార్థా ఇతి పదార్థానుసమయే నాను
స్థానం న్యాయమ్ । ఏవంహి తేహం ప్రధానప్రత్యాసక్తిర్భవతి నవైష
మ్యంచ , అన్యధా కేహంచితప్రధానభూత మేత్రకపదార్థప్రత్యాసక్తిః
కేహంచినైతి వైషమ్యమాపద్యేత । అత్ర కేవిదాహుః — “ || శ్లో || అ
పసవ్యంతతః కృత్వా పితౄణామప్రదక్షిణమ్ । ” ఇతి యాజ్ఞవల్క్యేన
వైశ్వదేవిక పదార్థకాణ్డూర్ధ్వం మైత్రకార్చనవిధానాంతరగత్తానుసమ
యోయుక్తః || * || ఇతి । యథాశిష్టాచారమిహవ్యవస్థా । విష్ణునామి గడ్డా
దిదానముక్తమ్ — || వా || అనులేపనవస్త్రాలంకారణపుష్పధూపదీపా
దిపిత్రర్థబ్రాహ్మణహస్తే అపోనినీయ || * || ఇతి । విలేపనం విప్రాస్సప్స
యంకురుశ్శాద్ధక్రవా , తత్రవ్యాసః — || శ్లో || దత్వా విప్రకరే
గడ్డా గడ్డద్వారేతి పూజయేత్ || * || ఇతి । శౌతాతపః — || శ్లో || ప

విశ్రంతుక రేకృత్వా యస్సమాలభతేద్విజాః, రాక్షసానాంభ వేచ్ఛాన్
 ధం నిరాశాఃపితరోగతాః ॥ * ॥ ఇతి । సమాలంబునమ్ - గర్భైర్విలేపనమ్ ।
 దేవలః — ॥ శ్లో ॥ యజ్ఞోపవీతంవిప్రాశాం సుగంధాన్వై వావతారయే
 త్ । గంధాదిపూజాసిద్ధ్యర్థం దైవేపిత్రైచ కర్తుణి ॥ * ॥ ఇతి । శబ్దః —
 ॥ శ్లో ॥ ఉపవీతంకటౌకృత్వా యఃకుర్యాద్గౌత్రలేపనమ్ । ఏకవాసాశ్చ
 యోఽశ్నీయాన్నిరాశాఃపితరోగతాః ॥ * ॥ ఇతి । శ్రుతుః — ॥ శ్లో ॥
 లలాటేవర్తులందృష్ట్వా సుగంధేమాలాం తదైవచ । నిరాశాఃపితరోయాన్వి
 దృష్ట్వాచవృషభీపతిమ్ ॥ * ॥ ఇతి । ఏవంచ “ ॥ శ్లో ॥ వర్జయేత్తిలకం ఘ
 లే శ్రాద్ధకర్మణి సర్వదా । తిర్యగ్వాపూర్ణ్యధ్వపుణ్డ్రం వా ధారయే
 చ్ఛాన్ధికర్తుణి ॥ ” ఇతివతు. భాకారపుణ్డ్రస్య నిషేధాత్, “ చన్దనం
 తుయధారుచి ” ఇతిష్మరణాదుర్ధ్వపుణ్డ్రం తిర్యక్పుణ్డ్రం వా యధారు
 చికర్తవ్యమ్ । మృదభస్తాదిధారణనిషేధస్తు పుణ్డ్రనిరూపణావసరే ప్రతి
 పాదితః । సుగంధమాలాధారణే దోషస్తురణాచ్చిరస్యేవ విప్రేణమాలాధా
 ర్యా, తత్రాపి శిఖాయామేవధార్యా, “ ననియుక్తశిఖావర్జం మాల్యం
 శిరసివేష్టయేత్ । ” ఇతివృద్ధమనుష్ఠరణాత్ । పుష్పదానేనుస్త్రీమాహ
 విష్ణుః — ॥ వా ॥ “ పుష్పావతీః ” ఇతిపుష్పందద్యాత్ ॥ * ॥ ఇతి ।
 “ ఓషధయఃప్రతిమోదధ్వమేనంపుష్పావతీసుపిష్పలాః ; అయంవోగర్భ
 ఋత్వియః ప్రత్నం సదస్థమాసదత్ ” ఇతిమస్త్రీస్య మధ్యప్రకీకోపాదా
 నమేతత్ । ధూపదానేనుస్త్రీమాహవ్యాసః — ॥ శ్లో ॥ ధూపాగ్ధేమా
 రసీతుప్యక్త్వా దద్యాత్సఘృతగుగ్గులుమ్ ॥ * ॥ ఇతి । హస్తవాతప్రదాపి
 తోధూపోనవిప్రేణసేవ్యః, తథాచశాశాతపః — ॥ శ్లో ॥ హస్తవాతా
 హతంధూపం యే పిబన్దిద్విజోక్తనూః । వృధాభవతితచ్ఛాన్ధం తస్మా
 త్తంపరివర్జయేత్ ॥ * ॥ ఇతి । స్మృత్యంతరే — ॥ శ్లో ॥ పాదదేశేతు
 యద్దీపంధూపంచముఖదేశతః । యోదదాతిచమూఢాత్త్వాసోఽగ్ధేతమసిమ
 జ్జతి ॥ * ॥ ఇతి । హేమాద్రా — ॥ శ్లో ॥ ప్రతిపాత్రంద్విజేదీపాః
 ఫ్లావనీయాఃప్రయత్నతః । పితృయానేషు మార్గైషు సదాఽఽలోకః ప్రజా
 యతే ॥ * ॥ ఇతి । వ్యాసోఽపి — ॥ శ్లో ॥ ఫ్లాపాఃప్రతిద్విజం దీపాః

శ్వేతసూత్రజవర్తయః । గవ్యేన మాహిషేణాపి ఘృతేన కృతతేజసః ॥
అరవా తిలతైలేన పూరితావిమలార్చిషః । పిశ్యూనుద్దిశ్య దాతవ్యాః ప్ర
త్యేకంచయధావిధి ॥ తేనాఽఽలోకేనపితరౌ దీప్యదైదివిసర్వతః । శ్రాద్ధ
భోజనకాలేతుదీపోయదివిసశ్యతి ॥ పునదన్నంనభోక్తవ్యం భుక్త్వాచాన్ద్రా
యణంచరేత్ ॥ కర్తురాయుష్యహానిస్సృజ్యత్పునశ్శ్రాద్ధంసమాచరేత్ ॥ * ॥
ఇతి । విష్ణుధర్మోత్తరే — ॥ శ్లో ॥ యధానిహన్తిధాన్తానిదీపః ప్రజ్వలితోఽ
భితః । తద్దైవ సర్వపాపాని శ్రాద్ధేదత్తై నిహన్తిసః ॥ * ॥ ఇతి । సంగ్ర
హే — ॥ శ్లో ॥ ఆసనేస్వాసనంబ్రూయాదఘ్నేకస్వర్ణ్యంద్విజోవదేత్ ।
సుగంధశ్చ సుపుష్పాణి సుమాల్యాని సుధూపకః ॥ సుజ్యోతిశ్చ సుదీపశ్చ
స్వాచ్ఛాచదనమితిక్రమాత్ ॥ * ॥ ఇతి । ఇదంవ ఆసనమిదంవోఽర్ఘ్యం ఇ
త్యేవమాసనాదిషు కర్తృదత్తైషు స్వాసనమిత్యాదినిమన్త్రితోబ్రూయా
దిత్యర్థః । స్మృత్యుత్తరే — ॥ శ్లో ॥ అర్చయేద్బ్రాహ్మణాః పూర్వం ప్ర
తిసాంవత్సరాదికే । భూమిశుద్ధిం తతః కుర్యాత్పశ్చాత్పాత్రంతు నిక్షిపే
త్ ॥ పూర్వంపాత్రంతునిక్షిప్య పశ్చాదభ్యర్చనేకృతే । యదన్నంపా
త్రనిక్షిప్తం సురానూంస సమంహితత్ ॥ * ॥ ఇతి । గంధాదిభిర్బ్రాహ్మ
ణానభ్యర్చన్వైకరణం కృత్వా భూమిశుద్ధింకృత్వా పశ్చాద్బోధజన
పాత్రం నిక్షిపేదిత్యర్థః । “ అపేతవీత ” ఇతి మన్తైః భూమిశుద్ధిమాచ
రన్తిశిష్టాః । అన్యేతు “ అపేతవీత ” ఇతి భూమిశుద్ధ్యర్థం ధాయనాదిభి
రిత్రానుక్తత్వాత్, “ అపహతా అసురారక్షాంసిపిశాచా యేక్షియన్తి ”
ఇతితిలప్రక్షేప ఏవభూమిశుద్ధిరిత్యాహుః ।

— శ్రీ అగ్నౌ కరణమ్ ॥ —

గంధపుష్పాదిభిర్బ్రాహ్మణానభ్యర్చన్వైకరణాఖ్యంకర్తుమర్హ
త్ । తదాహ కాత్యాయనః — ॥ శ్లో ॥ గంధాబ్రాహ్మణసామృత్వా పు
ష్పాణ్యుత్కృతభవానిచ । ధూపంచైవానుపూర్వేణాగ్నౌ కుర్యాదతః ప
రమ్ ॥ * ॥ ఇతి । ఋతుభవాని - స్వోద్భవకాల తేన్వనప్రసిద్ధ వసంతాదికాలభ
వానిపుష్పాణి, చశబ్దేనదీపాదికంగృహ్యతే । హారీతః — ॥ వా ॥ అధో
ధృత్వాన్నం పక్షిమూఢాన్యం సర్వాన్వాప్యచ్ఛత్యగ్నౌ కరిష్యే ఇతి ॥ * ॥

పారస్కరః — || శ్లో || దత్వాగధాది ధూపాంశ్చ సర్విష్కర్షపిరుద్ధరే
త్ || * || పైత్వైతైర్బ్రాహ్మణైరితిశేషః । తథాచమనుః — || శ్లో || తేషా
ముదకమానీయ సపవిత్రంతిలోదకమ్ । అగ్నౌకుర్యాదనుజ్ఞాతోబ్రాహ్మణో
బ్రాహ్మణైస్సహ || * || ఇతి । సహపైత్వైర్బ్రాహ్మణైస్సర్వైర్యుగపన
నుజ్ఞాత ఇత్యర్థః । ఆశ్వలాయనః — || వా || ఉద్భృత్య ఘృతాక్తిమన్నం
పృచ్ఛత్యగ్నౌ కరిష్యే కరవై కరవాణీతివా ప్రత్యభ్యనుజ్ఞాక్రియతాం కు
రుష్వకుర్విత్యధాగ్నౌ జహాతియథాక్తంపురస్తాత్ || * || ఇతి । కా
త్యాయనః — || వా || ఉద్భృత్యఘృతాక్తిమన్నం పృచ్ఛత్యగ్నౌ కరిష్య
ఇతి కురుష్యేత్యనుజ్ఞాతః పిండపితృయజ్ఞవధ్ధత్వా || * || ఇతి । ప్రచేతాః —
|| శ్లో || ఓంకురుష్వేత్యనుజ్ఞాతోహుత్వాగ్నౌ పితృయజ్ఞవత్ || * || ఇతి ।
|| వా || ఉద్ధ్రియతామగ్నౌచక్రియతామిత్యానున్రితే , “ కామము
ద్ధ్రియతాం కామమగ్నౌచక్రియతామ్ ” ఇత్యతిసప్త ఉద్ధరేజ్ఞహుయా
చ్చ || * || ఇత్యేవంబాధాయనోఽపి । యాజ్ఞవల్క్యః — || శ్లో || అగ్నౌక
రిష్యన్నాదాయపృచ్ఛేదన్నంఘృతాప్లుతమ్ । కురుష్యేత్యభ్యనుజ్ఞాతోహు
త్వాగ్నౌపితృయజ్ఞవత్ || హుతశేషంప్రదద్యాత్తుభాజనేషుసమాహితః ।
యథాలాభాపపన్నేషురాప్యేషువిశేషతః || * || ఇతి । అత్రవిజ్ఞానేశ్వరః
|| వా || అగ్నౌకరిష్యే - ఘృతాప్లుతమన్నమాదాయాగ్నౌ కరిష్యఇతిబ్రాహ్మ
ణాపృచ్ఛేత్ , ఘృతగ్రహణం సూపశాకాది నివృత్యర్థమ్ , తత్తస్యైకు
రుష్యేత్యభ్యనుజ్ఞాతస్సమిధముప సమాధాయ మేక్షణేనాదాయావదాన
సంపదా “ సోమాయపితృమతేన్వధానమః , అగ్నయేకవ్యవాహనాయ
న్వధానమః ” ఇతి పిండపితృయజ్ఞకల్పేనాగ్నౌ జహుయాత్తతోమేక్షణ
మగ్నౌ ప్రహృత్య హుతశేషం మృణ్మయవజఃం యథాలాభోపపన్నే
షు విశేషతోరాప్యేషు పిత్రాదిభాజనేషు దద్యాన్నవైశ్వదేవభాజనే
ష్విత్యర్థః || * || ఇతి । హారీతః — || వా || కురుష్యేత్యనుజ్ఞాతఃపూ
ర్వోద్భృతేగ్నౌ సకృదాచ్ఛిన్నైరుపమూలలూనైఃపరిస్తీర్ణేసమిత్రస్త్రిణ
ప్రాజ్ఞుభోమేక్షణేనాహుతిద్వయం హుత్వా మేక్షణమగ్నౌవేవకుర్యా
త్ || * || ఇతి । పూర్వోద్భృతే - పరిస్తరణాత్పూర్వమేవోద్భృతే ,

సమిత్తన్త్రైణ - ఆహుతిద్వయార్థమేకామేవ సమిధమాధాయేత్యర్థః । బై
జావావః — ॥ వా ॥ ఆజ్యమాసిచ్యద్వాస్య యజ్ఞోపవీతీద్వే ఆహుతీ
జుహూత్యగ్నయశ్చితి పూర్వాంసామామేత్యుత్తరామ్ ॥ * ॥ ఇతి । ఆశ్వ
లాయనః — ॥ వా ॥ ప్రాచీనావీతీద్వముపసనూధాయ మేక్షణేనాదా
యావదాన సంపదాజుహుయాత్ , “ సామాయపితృమతే స్వధానమః ,
అగ్నేయేకవ్యవాహనాయ స్వధానమః ” ఇతి ॥ * ॥ అత్రపితృయజ్ఞధర్మః
కాగ్నోకరణే ప్రాచీనావీతతోపవీతత్వయోర్యధా స్వసూత్రం వ్యవస్థా
ద్రష్టవ్యం । అత్రాహుతిత్రయమాహమనుః — ॥ శ్లో ॥ అగ్నిసోమయ
మానాంచ కృత్వాపాపాయనంద్విజః । హవిదానేనవిధివత్పశ్చాత్స
న్తర్పయేత్పితౄన్ ॥ * ॥ ఇతి । ఆపాయనమ్ - హూతుమితీయావత్ ।
స్తృత్యుత్తరేఽపి — ॥ శ్లో ॥ అన్నంనిధాయసమిధం జుహుయాజ్ఞాతవేద
సి । అగ్నేయేకవ్యవాహనాయ స్వధానమశ్చితిబ్రువన్ ॥ సోమాయపితృమ
తే స్వధానమశ్చితిబ్రువన్ । యమాయాశ్చిరసాంపత్యే స్వధానమశ్చితిబ్రు
వన్ ॥ ఇత్యేతేహూతుమశ్చాస్తు త్రయ్యాణామనుపూర్వశః ॥ * ॥ ఇ
తి । పురాణేఽపి — ॥ శ్లో ॥ జుహుయాద్వ్యజ్ఞనక్షారవజ్రమన్నం తతో
ద్విజః । అనుజ్ఞాతోద్విజైస్తైస్తు త్రిఃకృతోవభరతజ్జభ ॥ * ॥ ఇతి । అ
త్రవ్యవస్థామాహకాత్యాయనః — ॥ శ్లో ॥ స్వాహోపస్వధానమస్సవ్యమ
పసవ్యంతతైవచ । ఆహుతీనాంచయాసక్త్యా సావగమ్యాస్వసూత్రతః ॥ * ॥
ఇతి । పరాశరోఽపి — ॥ శ్లో ॥ ఆగ్నోకరిష్యితిత్వక్వాతేరుక్తః క్రియ
తామితి । గృహ్యాయైకైవవిధినా హుత్వాపాత్రేప్రదావయేత్ ॥ * ॥
ఇతి । హుత్వా - హుతశేషం పితృబ్రాహ్మణభూజనపాత్రేషు దద్యాన్న
వైశ్వదేవిక బ్రాహ్మణపాత్రేష్విత్యర్థః । తథాచపురాణే — ॥ శ్లో ॥ హు
త్వాఽవశిష్టమల్పం విప్రపాత్రేషునిక్షిపేత్ । అగ్నోకరిణశేషంతు నద
ద్యాద్యేవ్వదేవికే ॥ * ॥ ఇతి । గృహ్యాయైకైవవిధినేత్యుక్తత్వాదా
పస్తమైన చార్వణప్రకృతిభూతేమాసిశ్రాద్ధే “ యజ్ఞేమాతా ” ఇత్యా
దిమన్త్రాణామామ్నాతత్వాత్ , “ అన్నసోమైత్తరాభిజాహూత్యాజ్య
హుతీరుత్తరాః ” ఇతి చాదితత్వాచ్ఛాపస్తమ్యసూత్రిణామవ్యసూత్రిణా

మివపితృయజ్ఞధర్మ కాగ్నోకరణఁజూమోనయుక్తః । తథాచ సంగ్రహకా
 రః — ॥ శ్లో ॥ అగ్నిష్ఠనాదిప్రతిపాద్యకమకృత్వాఽఽజ్య భాగాన్తమ
 ధావదాయ । యశ్చేతిమవైఃప్రతిమన్త్రమగ్నౌ కార్యస్తధాసత్తభిర
 న్నఁజూమః ॥ స్వాహాదిమన్తేగ్రిరపి సర్విషాసుర్వోమాన్తతస్సిష్టకృ
 తంచపలుత్వా । భిన్నవ్యపోఁజూయజ్జరతోఽన్నఁజూమో లేపేతుద
 ర్భస్య సమజ్జనాది ॥ శేషంచకృత్వా పరిషేచనాన్తం పాత్రేషు దద్యా
 ధ్యతశేషమన్నమ్ ॥ * ॥ ఇతి । సత్తభిరన్నఁజూమః ఇత్యేకవర్గోద్దేశపార్వ
 ణాభిప్రాయోక్తమ్ , దర్శమహాలయాదౌతు ఊహితమన్త్రసాహిత్యే
 త్రయోదశసంఖ్యాసంస్పృతైః । తత్రచ “ యన్వై మాతామహీ ప్రలులోభ
 తన్వై రేతో మాతామఁజూమవృజ్ఞామ్ , అన్తరన్యం మాతామహాన్దధే ,
 యన్వై మాతుఃపితామహీ ” ఇత్యేవమూహఃకార్యః । అముష్మా ఇత్యత్రమా
 తామహాదేశ్చతుర్థ్యన్తతయానామగ్రహణం కర్తవ్యమ్ । మాతామహ
 మాతామఁజూమర్హతాహశ్రాద్దేహహేనఁజూమఃకర్తవ్యః । తథా
 చ సంగ్రహకారః — ॥ శ్లో ॥ యోజ్యఃపిత్రాదిశబ్దానాం స్థానే మాతామ
 హాదికః । అన్నాహుతౌతథాన్నర్కే జలపిష్టాదిదానకే ॥ యన్వై మాతా
 మహీత్యాదితత్రాదాహరణంభవేత్ ॥ * ॥ ఇతి । స్పర్శే - “ ఏషతేత
 తమధుమానుచ్ఛిః ” ఇత్యాదిభిరన్నస్పర్కే , “ మార్జయన్తామ్ ” ఇతిజల
 దానే , “ ఏతత్రైతత ” ఇహపిష్టదానేచ , పిత్రాదిశబ్దస్థానే మాతామహా
 దిశబ్దఊహ్యఇత్యర్థః । పితృసపిణ్డీకరణే జీవపితృకర్తృకశ్రాద్దేచ , యన్వై
 పితామహీప్రలులోభ , పితామఁజూమవృజ్ఞామ్ , యన్వై పితుఃపితామ
 హీపితుఃప్రపితామహీత్యేవమూహః । తస్మాత్ “ ఋచాన్తోహః ” ఇ
 త్యూహప్రతిషేధః ప్రకృతీభూతమాసిశ్రాద్ధవిషయః , “ నప్రకృతా
 పూఁజూమిద్యతే ” ఇహప్రకృతాపూహవిషేధాత్ । మాసిశ్రాద్ధవ్యతి
 రిక్తేషు ద్విపితృకేణాహఃకార్యఇత్యేకే । ఏతదగ్నోకరణం ప్రాచీనావీతి
 నాకార్యంపైతృకత్వాత్ । తథాచావస్తవ్యః — ॥ వా ॥ అపరపత్నే
 పిత్రాణి ప్రాచీనావీతినాఽపనవ్యం దక్షిణతోఽపవర్గః ॥ * ॥ ఇతి । స్మృ
 త్యన్తరే — ॥ శ్లో ॥ అకృత్వాపార్వణంఁజూమం శ్రాద్ధంకుర్యాద్ద్వి

జోస్తమః । తద్ధాన్యైర్దమానురంజ్యయం కర్తాచనరకంప్రజేత్ ॥ * ॥ ఇతి .

— పరివేషణాదివిధిః ౯ —

అధపరివేషణాదివిధిః । తత్రతావదమత్రాణిసతిసమ్భవే “ భూ
జనేహీమరౌప్యాణి దైవేపిత్రైయధాక్రమమ్ । ” ఇతిప్రతిపాదితాని
త్రైస్తానిసమ్పాద్యాని , తేహమలాభే త్రేజసానీతి ఉపకల్పనిరూపణే ప్రతి
పాదితమ్ । తానిపాత్రాణి ద్విఃప్రత్యాలయేత్ । తథాచబ్రహ్మజ్ఞాపురా
ణే — ॥ శ్లో ॥ ప్రత్యాల్యహస్తపాత్రాది పశ్చాద్దద్భిర్విధానవిత్ । ప్ర
త్యాలనజలందర్భాం స్త్యైర్మిశ్రంక్షిపేచ్ఛుచా ॥ * ॥ ఇతి । హస్తనిర్మృష్ట
పాత్రాదీతిహధ్యనుపదలోపినమాసః , ప్రథమమపొనీనీయ హస్తైః నిర్మృ
జ్యానంతరం జలేనైవప్రత్యాలయేదిత్యర్థః , ఆదిశబ్దేనఘృతాదిధారణార్థా
నిగృహ్యతై । ఏవంప్రత్యాలితేషుపాత్రైషు చతురశ్రమణ్డలస్థాపితేషు హు
తశేషం కిఞ్చిత్ప్రాచీనావీతీపితృపాత్రైషు నిధాయ సమ్పాదితానాపదా
ర్థానాం పరివేషయేత్ । తథాచశౌనకః — ॥ శ్లో ॥ హుత్వాఽగ్నౌపరిశిష్టం
తు పితృపాత్రేష్వనంతరమ్ । నివేద్యైవాపసవ్యేనపరివేషణమాచరేత్ ॥ * ॥
ఇతి । అపసవ్యేనేతి హుతశేషనివేశనేనాన్వేతి నపరివేషణేన । తదాచకా
ష్ఠాజనిః — ॥ శ్లో ॥ అపసవ్యేనకతావ్యం పితృయంకమవిశేషతః । అ
న్నదానాదృతేనర్విమేవంమాతామహేష్వపి ॥ * ॥ ఇతి । అన్నదానమ్-
పరివేషణమ్ । స్మృత్యంతరేఽపి — ॥ శ్లో ॥ అపసవ్యేనయప్త్యన్నంబ్రాహ్మ
ణేభ్యఃప్రయచ్ఛతి । విస్తామశ్చన్దిపితరోదాతాచనరకంప్రజేత్ ॥ * ॥ ఇ
తి । ఆచారామాజ్యశేషేణనోపస్తరణాభిఘాతేకుర్యాత్ “ ॥ శ్లో ॥ అగ్నౌ
కరణశేషేణ యదన్నమభిఘాతమ్ । నిరజ్ఞుఃప్రచయద్వత్తం నతత్ప్రీణాతి
వైపిగ్ధా ॥ ” ఇతిస్తరణాత్ । పరివేషణప్రకారోహనునాదశితః —
॥ శ్లో ॥ పాణిభ్యాముపసగ్భృహ్య స్వయమన్నస్యవర్ధితమ్ । విప్రాన్దికేపి
త్యూర్ధ్వాయంశ్చనకైరుపనిక్షిపేత్ ॥ యేకేనైవతుహస్తైః యదన్నముపని
యతే । తద్విప్రలుంపస్త్వసురాస్సహసాదుష్టచేతసః ॥ * ॥ ఇతి । అన్న
స్యవర్ధితమ్ - అన్నస్యపూర్ణమ్ , పరివేషణార్థపాత్రమిత్యర్థః । స్వయమి
తివచనాత్స్వయంపరివేషణంముఖ్యమ్ , అతఏవవాయుపురాణమ్ — ॥ శ్లో ॥

ఫలస్యానస్తతాప్రోక్తా స్వయంతుపరివేషణే || * || ఇతి । యత్తుతత్రైవో
 క్తమ్ — || శ్లో || పరివేషణంప్రశస్తం భార్యయా పితృగృప్తయే । పితృ
 దేవమనుష్యాణాం స్త్రీసహాయతఃస్మృతా || * || ఇతి తదితరాపే
 త్తయావేదితవ్యమ్ । భార్యయాపి సవణఽయైవపరివేషణంకార్యమ్ । తథా
 చనారాయణః — || శ్లో || యద్గ్రీవ్యంయత్పవిత్రంచయత్పితృవ్యం
 యత్సుఖావహమ్ । ద్విజాదిభ్యససవణ్ణాయాహృతైవైవతుదీయతే || * ||
 ఇతి । హస్తేన - హస్తద్వయేనేత్యర్థః , “ || శ్లో || ఉభాభ్యామపిహస్తా
 భ్యామాహృత్యపరివేషయేత్ । ” ఇతి స్మరణాత్ । హస్తద్వయేనాపి న
 సాక్షాదైయమ్ , కింతు దర్శ్యాదిద్వారా । అతపవ వృద్ధశాతాతపః —
 || శ్లో || హస్తదత్తాస్తుయేన్నహాలవణవ్యజ్ఞనాదయః । దాతారం నోపతి
 స్తస్తి భోక్తా భుజ్జీతకిల్బిషమ్ || నాపవిత్రేణహస్తేన నైకేన నవినాకుశమ్ ।
 నాయసేనాయసేనైవ శ్రాద్ధేతుపరివేషయేత్ || * || ఇతి । ఆయసే - అ
 యోమయేపాత్రే , నైవపరివేషయేదిత్యర్థః । ప్రశస్తాని పరివేషణపాత్రా
 న్యాహవిష్టుః — || వా || ఘృతాదిదానేతైజసాని పాత్రాణి ఫల్గుపా
 త్రాణివాప్రశస్తాని । అత్రచపితృగాధాభవతి || శ్లో || సౌవర్ణ రాజతా
 భ్యాంచ ఖాడ్గేనాదుమ్బరేణవా । దత్తసుక్షయతాంయాతి ఫల్గుపాత్రేణ
 వాపునః || * || ఇతి । ఖాడ్గేన - ఖడ్గమృగశృంగకృత దర్శ్యాదినా , ఫల్గు
 పాత్రేణ - కాకోదుమ్బరికాఖ్యదారుకృత దర్శ్యాదినా । అనిషిద్ధదర్శ్యా
 ద్యసమ్భవే చన్ద్రికాయాముక్తమ్ — || శ్లో || కృత్వావాస్తరితంచేయం
 పర్ణేనాధతృణేనవా || * || ఇతి । హస్తేనాహృత్యదానస్య నిషిద్ధత్వాశ్చ
 నాదినాన్వరితం కృత్వాదేయమిత్యర్థః । శౌనకః — || శ్లో || పాకం
 సర్వముపానీయ సంవేద్యచపుధక్పృథక్ । విధినాదైవపూర్వంతు పరివేషణ
 మారభేత్ || * || ఇతి । సంవేద్య - భోక్తృనామన్నగుణానాంవేదితా
 కృత్వేత్యర్థః , “ || శ్లో || భక్ష్యభోజ్యగుణానుక్త్వా భోజయేద్బ్రూహ్మ
 నాంశ్చనైః । ” ఇతిబృహస్పతిస్మరణాత్ । పురాణే — || శ్లో || తప్య
 మానాస్తపస్తీవ్రం ప్రేషితాబ్రహ్మశాసనాత్ । విశ్వేదేవాస్తురత్సార్థం పి
 తృయజ్ఞేషుసర్వదా || అతఃపూర్వంప్రదాతవ్యం తేభ్యోన్మంషం పితృక

మణి ॥ * ॥ ఇతి । మనుః — ॥ స్లో ॥ గుణాంశ్చసూపశాకాద్యాన్ ప
యోదధిఘృతంశుధు । చిన్యసత్ప్రియతస్సమ్యగ్భూమావేవ సమాహి
తః ॥ * ॥ ఇతి । గుణాన్ - అన్నానుగ్రాహకతయాగుణభూతాన్ సూ
పాదీన్ , భూమానిహితేషు స్వల్పభాజనేషు ప్రక్షిపేన్నప్రధానాన్నా
ర్థమహాభాజనే నిహితేష్విత్యర్థః । తథాచహరీతః — ॥ వా ॥ భూమా
వేవనిదధ్యాన్వోపర్యుపరిపాత్రాణి ॥ * ॥ ఇతి । చన్ద్రికాయామిదంవ్యా
ఖ్యాతమ్ — ॥ వా ॥ యాన్యపరిపాత్రాణి మహాభాజనోపరి నిధేయా
ని ఘృతాద్యాధారభూతాని స్వల్పపాత్రాణితాని శ్రాద్ధే భూమావేవ
నిదధ్యాన్నమహాభాజనస్యోపరి ॥ * ॥ ఇతి । స్మృత్యన్తరే — ॥ స్లో ॥ భో
జ్యపాత్రేనాజ్యపాత్రముపపాత్రేతునిక్షిపేత్ । భోజ్యేనిక్షిప్యచేద్యుక్తే
సురాపానసమంహితత్ ॥ అన్నేచపాయసేచైవ సూపేచస్థాపితంఘృత
మ్ । మోహోద్యదిచభుజ్జీత సురాపాయసమోభవేత్ ॥ సూపంచ పాయ
సంచాజ్యం దద్యాద్యోస్తుశ్చదక్షిణే । తైలవక్ష్వంతథావామేశేషేష్యనియ
మఃస్మృతః ॥ * ॥ ఇతి .

— శ్రీ పాత్రాభిమన్త్రీణాదిః —

సమ్పాదితం, సర్వం పాత్రేషు ప్రక్షిప్య పాత్రాభిమన్త్రీణంకు
ర్యాత్ । తదాహప్రచేతాః — ॥ వా ॥ సర్వంప్రకృతందత్వా పాత్ర
మాలభ్యజపేత్ ॥ * ॥ ఇతి । తత్రవిశేషమాహయాజ్ఞవల్క్యః — ॥ స్లో ॥
దత్వాఽన్నం పృథివీతేపాత్రమితిపాత్రాభిమన్త్రీణమ్ । కృత్వేదం వి
ష్ణురిత్యన్నే ద్విజాఙ్మసం నివేశయేత్ ॥ * ॥ ఇతి । “ పృథివీతేపాత్రమ్ ”
ఇత్యాది నామన్త్రేణపాత్రాభిమన్త్రీణంకృత్యా “ ఇదంవిష్ణుః ” ఇత్యనయ
ర్చాలన్నే ద్విజాఙ్మసం నివేశయేదిత్యర్థః । కాత్యాయనః — ॥ వా ॥ వై
ష్ణవ్యర్చయజుషాద్విజాఙ్మసమన్నేఽవగాహ్య ॥ * ॥ ఇతి । యమస్తుసా
ర్థవాదకమఙ్మసం నివేశనవిధిం వదన్నత్రవినియక్తయజుర్మన్త్రీస్వరూపమా
హ — ॥ స్లో ॥ అఙ్మసమాత్రోభగవాన్ విష్ణుః పర్యటతేమహీమ్ । రా
క్షసానాంవధార్థాయ కోపవాన్ ప్రహరిష్యతి ॥ తస్మాచ్ఛాన్త్రీధేషుసర్వే
షు హ్యఙ్మసగ్రహణంస్మృతమ్ । విష్ణోహవ్యంచకవ్యంచబ్రూయాన్త్రయేతి

చక్రచూత్ || * || ఇతి । తత్ర దైవేనైన్నేఅభ్యుప్తనివేశనాత్పాక్ “ విష్ణోహ
వ్యంరక్షస్వ ” ఇతియజుర్బ్రాహ్మియాత్ , పిత్రైవితన్నే “ విష్ణోకవ్యంర
క్షస్వ ” ఇతియజుర్బ్రాహ్మియాదిత్యర్థః । అత్రవృద్ధాచారానుసారీప్రయోగః ।
|| వా || భూజనపాత్రేషుపాస్తీర్య పిత్రాదిపాత్రేషు హుతశేషంనిధాయస
ర్వేషుపాత్రేషున్నాని దత్వాఽభిహార్య పాత్రస్యాధస్తాదుపరిష్టాచ్చద
ర్భాన్నిక్షిపేత్ । “ ఏషతేతత ” ఇత్యాదిభిర్మన్తైఃప్రతిఫలమంక్రమా
త్పిత్రాదిపాత్రదత్తపదార్థోపస్పర్శనం కేచిదచ్ఛిది , అపరేతు హి
మానస్తరమ్ , “ ఏషతేతత ” ఇత్యాదిభిస్సర్వాన్నాభిసర్శనమాహుః ,
“ సర్వముత్తరైరభిస్సుశేత్ కృష్టాన్వాప్రతిఫలమమ్ ” ఇత్యాపస్తస్సు
ష్మరణాత్ । తతఉపవీతీనక్షిణంజాన్వాచ్య ఉదఙ్ముఖఃప్రథమం దేవాధా
మన్నమభ్యుక్షణేనావోక్ష్య పాత్రమాలభ్య “ పృథీవీతేపాత్రమ్ ” ఇన్య
భిసున్త్యై “ ఇనంవిష్ణుర్విచక్రమే ” ఇత్యుచా “ విష్ణోహవ్యంరక్షస్వ ”
ఇతియజుషాచద్విజాభ్యుప్తం నివేశ్య , ప్రాచీనావీతీ సవ్యంజాన్వాచ్య ద
క్షిణాముఖఃపిత్ర్యంపరివిష్టమన్ననభ్యుక్షణేనావోక్ష్య పాత్రమాలభ్యజ
పాద్యభ్యుప్తనివేశనాన్తంకుర్యాత్ || * || ఏతచ్ఛిదేవేపిత్రైచ బ్రాహ్మణా
నేకత్వేప్రతిబ్రాహ్మణపాత్రంకార్యమ్ , “ ఏకైకస్యాధవిప్రస్యగృ
హీత్వాఽభ్యుప్తనాదరాత్ ” ఇతిస్త్రుతేః .

అనస్తరఃతవ్యనూహవిష్ణుః — || వా || నమోవిశ్వేభ్యోదేవే
భ్యిత్సన్నాదౌప్రాజ్ఞుఖియోర్నివేదయేత్ , పిత్రైపితామహాయప్రపి
తామహాయచ నామగోత్రాభ్యాముదఙ్ముఖేషు || * || ఇతి । చతుర్వింశ
తిసుతేఽపి — || శ్లో || పాత్రాలమ్భుంద్విజఃకుర్యాదిదంవోఽన్నమితీర
యః || * || ఇతి । పాత్రాలమ్భనం వామహస్తైనకృత్వా ఆన్నత్యాగా
త్పిత్రమనుతస్సృజన్నేన “ విశ్వేదేవాఇదంవోఽన్నమ్ ” ఇత్యుచ్చార
యన్నన్నత్యాగంకుర్యాదిత్యర్థః । వైశ్వదేవికాన్నత్యాగప్రకారమాహ
త్రిః — || శ్లో || హస్తైనముక్తమన్నాద్యమిదమన్నమితీరయేత్ । స్వాహే
తిచతతఃకుర్యాత్స్వసత్తావినివర్జనమ్ || * || ఇతి । పరివేశకహస్తైనముక్తం
పరివిష్టమన్నాద్యం ఇదమన్నమితి విశ్వేభ్యోదేవేభ్యిత్సన్నాదేవతోద్దేశకశబ్దో

చాచరణానంతరం ఉచాచరయేత్, తతఃఇదమన్నమిత్తుదీరణానంతరం హవి
 దానప్రకాశకం స్వాహేతి మన్తముచాచరయేత్, తతోనమమేతిస్వ
 త్వపరిత్యాగం కుర్యాదిత్యధః । పితృదిభ్యోఽన్నత్యాగప్రకారమపి సప
 వాహ — ॥ శ్లో ॥ గోత్రసమృద్ధినామానిఇదమన్నంతతస్స్వధా । పితృ
 క్రమాదుదీర్యేతి స్వసత్తాంవినివర్తయేత్ ॥ * ॥ ఇతి ॥ పితృదిక్రమాగ్లో
 త్రసంబద్ధనామోచాచరణసూరప్రకం దేవతోద్దేశంకృత్వా “ఇదమన్నమ్”
 ఇతిప్రదేయవ్రన్యంనిదిశ్య “స్వధా” ఇతి కవ్యదానప్రకాశకమన్తము
 చాచర్య “నమమ” ఇతి స్వత్వపరిత్యాగంకుర్యాదిత్యధః । సజ్జగీహే
 ॥ శ్లో ॥ అన్నంబ్రహ్మత్వకంధ్యాత్వా ద్విజమాత్మానమేవచ । శ్రాద్ధభూ
 మింగయాంధ్యాత్వా భాక్తారంచగదాధరమ్ ॥ ఉదీర్య గోత్రసంబద్ధ నా
 నూనివతతఃపరమ్ । ఇదమన్నంతతస్సాస్విహ స్వధాశబ్దాయధోవితమ్ ॥ ఉ
 దీర్యచనమశ్శబ్దం నమమేతితతోవదేత్ ॥ * ॥ ఇతి । అత్రప్రయోగశ్చన్ద్రి
 కాదాపుక్తః — ॥ వా ॥ అన్నేఽఙ్గుప్యనివేశనానంతరం దక్షిణహస్తేనయ
 వసహితముదకమూదాయ సవ్యహస్తేన పాత్రమాలభ్య ఇదమన్నంహవి
 ర్బ్రాహ్మణఆహవనీయాధే ఇయంభూగయా అయంభాక్తాబ్రాహ్మ
 ãగదాధరఃపురూరవార్ద్రవసంజ్ఞకేభ్యో విశ్వేభ్యోదేవేభ్య ఇదంపరివిష్ట
 మన్నమాతృప్తేఃపరివేక్ష్యమాణంచస్వాహానమమేతిత్యక్త్వా, భాజనసమీ
 పేయవసహితముదకంనినీయ భక్త్యాప్రణామంకుర్యాత్ । తతః ప్రైత్యక
 బ్రాహ్మణసన్నిధౌ దక్షిణాముఖఉపవిశ్య దక్షిణహస్తేనతిలాసుదకంచాదా
 య వామహస్తేనపాత్రమాలభ్య బ్రాహ్మణోగదాధరఇత్యన్తముత్వా అ
 స్త్యత్ప్రైత్యఅముకగోత్రాయాముకశర్మణే వసురూపాయఇదం పరివిష్టమ
 న్నమాతృప్తేః పరివేక్ష్యమాణంచ స్వధానమోనమమేతి త్యక్త్వా భాజన
 సమీపే తిలసహిత జలంనినీయ ప్రణామం కుర్యాత్, పితామహాయాము
 కశర్మణే రుద్రరూపాయప్రపితామహాయాముకశర్మణే ఆదిత్యరూపా
 యేతివిశేషః ॥ * ॥ ఇతి । “అదత్తమన్నం విప్రస్తు పాణినాస్పృశతేయ
 ది । త్రయస్తేనరకంయాన్తి దాతాభోక్తౌతథాపితా ॥ ” ఇతి స్మృత్యన్తర
 మ్ । అత్రవిష్ణుపురాణమ్ — ॥ శ్లో ॥ పితాపితామహశ్చైవ తతైవప్రపి

తామహః । తృప్తిప్రయాన్తు మేభక్త్యా యన్మయైతదుదాహృతమ్ ॥
 యజ్ఞైశ్చవ్యరోహవ్యసమస్త కవ్యభోక్తావ్యయాత్సాహరిరీశ్వరోఽత్ర । త
 త్సన్నిధానాదపయాన్తు సద్యోరక్షాంస్యశేషాణ్యసురాశ్చ సర్వే ॥ * ॥
 ఇతి । పురాణాంతరే — ॥ శ్లో ॥ ఈశానవిష్ణుకమలాసనకాఠికేయవహ్నిశ్ర
 యారూరజనీశ గణేశ్వరాణామ్ । క్రాజ్ఞానురేన్ద్రకలశోద్భవ కాశ్య
 పానాం పాదాన్నమామిసతతం పితృముక్తిహేతోః ॥ ఏకోఽష్టమః పా
 ద్భూతం పృథగ్భూతాన్యనేకశః । త్రిక లోకాన్ వ్యాప్య భూతాన్తాభ
 జ్జేహ్వశ్చభుగవ్యయః ॥ * ॥ ఇతి .

అనంతరకృత్యమాహాయనుః — ॥ శ్లో ॥ అన్నహీనం క్రియాహీ
 నం మన్తహీనంచ యద్భవేత్ । సర్వమచ్ఛిద్రమిత్యుక్త్యా తతోయ
 త్సేన భోజయేత్ ॥ * ॥ ఇతి । “ అచ్ఛిద్రంజాయతామ్ ” ఇత్యేతావ
 దేవ బాధాయనేనోక్తమ్ । ఏతచ్చప్రాగేవాపోశనదానాద్వక్తవ్యమ్ ,
 “ ॥ శ్లో ॥ ఆపోశనకరాగ్రాణామచ్ఛిద్రస్యతుభాషణాత్ । నిరాశాః పి
 తరోయాన్తి దేవైస్సహనశః ॥ ” ఇతిప్రచేతఃస్మరణాత్ .

అనంతరకృత్యమాహపారసగరః — ॥ శ్లో ॥ గాయత్రీం త్రి
 సుకృద్వాప్సి జపేద్వాప్యహృతిపూర్వకామ్ । మధువాతాఇతితృచం మధ్వి
 త్యేతత్త్రికంతథా ॥ * ॥ ఇతి । ప్రచేతాః — ॥ శ్లో ॥ ఆపోశనం ప్ర
 దాయాధసావిత్రీం త్రిర్జపేదథ । మధువాతాఇతితృచం మధ్వి త్యేతత్త్రికం
 తథా ॥ * ॥ ఇతి । ఆపోశనదానవిధానాన్నిత్యభోజనాశ్రిత నియమాః పరి
 షేచనప్రాణాహుత్యాదయోభాక్త్యాణామ త్రాపిన స్తీతిగమ్యతే । అత
 ఏవకస్యచిద్భోజననియమస్యాత్రప్రతిషేధార్థమ్ , తదనుష్ఠానై దోషమా
 హభరద్వాజః — ॥ శ్లో ॥ పితౄణామన్ననాదాయ బలింయస్తుప్రయ
 చ్ఛతి । పైయేన బ్రాహ్మణస్తేన ససర్వపైయకృద్భవేత్ ॥ * ॥ ఇతి । బ
 లిమ్ - “ ॥ శ్లో ॥ భోజనాతిగచ్ఛదన్నాగ్రం ధర్మరాజాయ వైబలిః । ”
 ఇత్యుక్తమిశ్యః । అత్రిరపి — ॥ శ్లో ॥ దత్తేవాప్యధవాదదత్తే భూమా
 యోనిక్షిపేద్బలిమ్ । తదన్నం నిష్ఫలంయాతి నిరాశేః పితృభిర్గతైః ॥ * ॥
 ఇతి । స్తుత్యంతరే — ॥ శ్లో ॥ ఆపోశనేధార్యమాణే యస్తుభూమా జలం

క్షిపేత్ । తదన్నమాసురం ప్రోక్షం నదాతుః పారలౌకికమ్ ॥ * ॥ ఇతి ।
 “ ॥ శ్లో ॥ అపోశనం నగృష్ణాయాత్స్వయమేవనృపోత్తమ । అన్వైర్దక్షిణ
 మార్శ్వస్థైరన్నస్యోపరిగృహ్యతామ్ ॥ ” ఇతి బ్రహ్మణ్ణపురాణమ్ ।

ప్రాణాహుత్యనంతర కర్తవ్యమాహయాజ్ఞవల్క్యః — ॥ శ్లో ॥
 సవ్యాహృతకాం గాయత్రీం మధువాతా ఇశితృచమ్ । జప్త్వాయధాసుఖం
 వాచ్యం భుజ్జీరం సైపివాగ్యతాః ॥ * ॥ ఇతి । యథాసుఖమిత్యత్ర జుష
 ధ్వమిత్యధ్యాహారః । అతఏవ వ్యాసః — ॥ శ్లో ॥ జుషధ్వమితి తేహక్తా
 సస్యమగ్నిధృతభాజనాః । కృతమానాసస్యశీర్షాయురాపోశానాదనంతర
 మ్ ॥ * ॥ ఇతి । విధృతభాజనాః - వామహస్తధృతభాజనపాత్రా ఇత్య
 ధఃః । ఏతచ్ఛాన్మనివేదనప్రభృతికర్తవ్యమ్ । యదాహ వసిష్ఠః —
 ॥ శ్లో ॥ ఉభయోహాస్తయోర్ముక్తం పితృభ్యోఽన్నం నివేదితమ్ । తద
 న్నం సంప్రతీచ్ఛన్తి హ్యసురానప్తచేతసః ॥ తస్మాదశూన్యహస్తైనకుర్యా
 దన్నముపస్థితమ్ । భాజనంతు సమాలభ్య తిష్ఠేదోచ్ఛైషణాద్విజః ॥ * ॥
 ఇతి । అఙ్గాఢనివేశనప్రభృతి భోజనసమాప్తిపర్యంతం వామహస్తైన భాజ
 నమపరిత్యజన్నేవవర్తేత , కణ్ఠాయ నాద్యర్థం వామహస్తవ్యాపారసమయే
 తు దక్షిణహస్తైన భోజనపాత్రం సమాలభ్యవర్తేతేత్యర్థః । అఙ్గాఢనివే
 శనాత్పూర్వం భాక్త్యాఽన్నస్పర్శనకర్తవ్యః , “ అన్నస్పర్శోనక
 త్వః ప్రాగఙ్గాఢనివేశనాత్ ” ఇతి స్మృతేః । విష్ణుపురాణే — ॥ శ్లో ॥ త
 త్తోఽన్నం మృష్టమత్యర్థమభీష్టమతినత్రోతమ్ । దత్వా జుషధ్వమిచ్ఛాతో
 వాచ్యమేతదనిష్ఠురమ్ ॥ భోక్తవ్యంతైశ్చ తచ్చిత్తైశ్చానిభిసుముఖైసు
 ఖమ్ । అక్రుధ్యతాచాత్వరతా దేయం తేనాపి భక్తిసః ॥ * ॥ ఇతి । పా
 రసకరః — ॥ శ్లో ॥ సజ్కల్ప్యపితృదేవేభ్యస్సావిత్రీమధుమజ్జపః । శ్రా
 ద్ధం నివేద్యాపోశనం జుషిప్రేషోఽధభోజనమ్ ॥ * ॥ ఇతి ।

— శ్రీ అభిశ్రవణమ్ శ్రీ —

భోజనోపక్రమాదనంతరకర్తవ్యమాహకాత్యాయనః — ॥ వా ॥
 అశ్నతు సుషేద్యాహృతిపూర్వాం గాయత్రీం సప్రణవాం సకృత్త్రి
 ర్వారక్షోఽఘ్నః పిత్రమస్తాత్పురుషసూక్తమప్రతిరథమన్యనిచ పవి
 త్రాశి ॥ * ॥ ఇతి । రక్షోఽఘ్నః - “ కృణుష్వపాజః ప్రసితన్నపృథీప్

మ్ ” ఇత్యాద్యాఋచః , పితృమస్త్రాః - “ ఉదీరతామవరఉత్పరా
 సః ” ఇత్యాదయః , అప్రతిరథమ్ “ అశుశ్శిశానః ” ఇతిసూక్తమ్ । మ
 నురపి — ॥ శ్లో ॥ సావధాయం శ్రావయేత్పితృత్ర్యధర్మశాస్త్రాణిస్తై
 వహి । అఖ్యానానీతహాసాంశ్చ పురాణాన్యఖలానిచ ॥ * ॥ ఇతి । యా
 జ్ఞవల్క్యః — ॥ శ్లో ॥ అన్నమిష్టం హవిష్యం చ దద్యాదక్రొధనోఽత్వః ।
 ఆత్మప్తైస్తు పవిత్రాణి జప్త్వా పూర్వజపంతథా ॥ * ॥ ఇతి । అత్రవిజ్ఞా
 నేశ్వరః — ॥ వా ॥ ఆత్మప్తైః , పవిత్రాణి - శ్రీపురుషసూక్తపవమానప్ర
 భృతీని , జప్త్వా , తృప్తాజ్ఞాత్వా , పూర్వోక్తజపంచ - “ సవ్యాహృతి
 కాంగాయత్రీం మధువాతాఇతిత్పచమ్ ” ఇత్యుక్తంజపేత్ ॥ * ॥ ఇతి । సా
 యణీయే — ॥ శ్లో ॥ శ్రాద్ధభోజనకాలేతు కర్తాభ్యా తాసుతోఽపివా ।
 దాహిత్రావాఽధపాత్రావా సపిష్ఠోవా విచక్షణః ॥ యస్త్వభిశ్రావయే
 ద్భోక్త్యాంస్తచ్చార్ధం పావనంభవేత్ । అన్యంవాఽహూయతంవృ
 త్వా శ్రావయేత్తన్నిరీక్షయేత్ ॥ శ్రాద్ధక్రియాసమాప్తాతు ప్రదగాజ్జ
 పవక్షిణామ్ । అత్యుజ్జ్వలరశీఘ్రించ హితైవశ్రావయేద్బుధః ॥ రక్షో
 ఘ్నంపైతృకంచైవ దివాకీర్త్యయగంతథా । వైష్ణవంత్రిసుపణఽంచ నాచి
 కేతం తథాపరేత్ ॥ రక్షోఘ్నదిజపేఽశక్తో జపేత్పురుషసూక్తకమ్ । త
 త్రాప్యశక్తగాయత్రీ మాతృప్తైరసకృజ్జపేత్ । ఏకాద్విష్టేచసాపిణ్డ్యేషాడ
 శేషస్వనూసకే ॥ ఏషునశ్రావయేత్సూక్తమన్యత్రశ్రావయేద్బుధః ॥ * ॥
 ఇతి । “ ॥ శ్లో ॥ అభిశ్రవణహీనంయశ్శార్ధం కుర్వీతమూఢభీః । తవన్నం
 మాంసతుల్యసాత్తద్దేహమసురాలయమ్ ॥ ” ఇతిష్మృత్యస్తరమ్ । స్మృ
 త్యర్థసారే — ॥ శ్లో ॥ నాస్తిముఖేగయాశ్రాద్ధే నవశ్రాద్ధేచమాసికే । స
 పిణ్డీకరణశ్రాద్ధే నజపేత్పితృసూక్తమ్ ॥ * ॥ ఇతి । జపోయముపవీతినాక
 గవ్యః , అతపవజనుదగ్నిః — ॥ శ్లో ॥ అపనవ్యేనకర్తవ్యం సర్వంశ్రా
 ద్ధం యథావిధి । సూక్తస్తోత్రజపంముక్త్యా విప్రాణాంచవిసర్జనమ్ ॥ * ॥ ఇతి ।

— శ్రీ దాతృభోక్తృనియమాః ॥ —

దాతృభోక్తృనియమమాహవృద్ధశాతాతపః — ॥ శ్లో ॥ అపేక్షి
 తంయోనదద్యాచ్చార్ధార్థముపకల్పితమ్ । కృపాశోమన్దబుద్ధిస్తు నచశ్రా
 ద్ధఫలంభేత్ ॥ అపేక్షితం యాచితవ్యం శ్రాద్ధార్థముపకల్పితమ్ । నయా

చ తేద్విజోమూఢస్సభవేత్పితృపూతుకః ॥ * ॥ ఇతి । స్మృత్యస్తరేఽపి —
 ॥ శ్లో ॥ అపేక్షితం ద్విజోమోహంబుజ్జానోయోనయాచతే । అపేక్షితం
 యోనదద్యాత్తావుభాపితృపూతుకా ॥ * ॥ ఇతి । నిగమేఽపి — ॥ శ్లో ॥
 అవశ్యమర్థయేచ్ఛాన్తే పితృర్థముపకల్పితమ్ । నయాచతే ద్విజోమూఢ
 స్సభవేత్పితృపూతుకః ॥ అపేక్షితంయోనదద్యాచ్ఛాన్తార్థముపకల్పిత
 మ్ । అధకృచ్ఛాన్తసుఘోరాసు తిర్యగ్యోనిషుజాయతే ॥ * ॥ ఇతి ।
 యత్తుయషేనోక్తమ్ — ॥ శ్లో ॥ కృచ్ఛన్తద్వాదతరాత్రేణ ముచ్యతేక
 మ్మణస్తతః । తస్మాద్ద్విద్వాన్వైవదద్యాన్నయాచేన్నచదాపయేత్ ॥ * ॥
 ఇతి , యదపుక్తం వాయుపురాణే — ॥ శ్లో ॥ యాచతేయదిదాతారం
 బ్రాహ్మణోజ్ఞానదుర్బలః । పితరస్తస్యకుప్యన్తి దాతురోఽభక్తుర్న సంశ
 యః ॥ * ॥ ఇతి , తచ్ఛాన్తార్థమకల్పితవస్తువిషయమ్ , సామాన్యేనా
 భిధానాత్ । శ్రాద్ధార్థముపకల్పిత వస్తువిషయత్వేఽపి అన్యన్తాధికం దా
 తానదద్యాన్మోఘక్తాచ నప్రతిగృహ్ణీయాత్ । తథాచశబ్ధలిఖితా — ॥వా॥
 నాత్యధికందద్యాన్నప్రతిగృహ్ణీయాత్ ॥ * ॥ ఇతి । అనపేక్షితవస్తునో ని
 వారణప్రకారనూహనిగమః — ॥ శ్లో ॥ నాన్నపానాదికంశ్రాన్తే వా
 రయేన్ముఖాఃక్వచిత్ । అనిష్టశ్వాదృశుత్వాచ్చ వారణం హస్తసంజ్ఞ
 యా ॥ * ॥ ఇతి । శబ్దలిఖితావపి — ॥ వా ॥ అన్నపానం ప్రభూతమి
 తి నబ్రూయిరన్యత్రహస్తసంజ్ఞాయాః ॥ * ॥ ఇతి । ఏవంయాచనమ
 పి నముఖతఃకుర్యాత్ , “ ॥ శ్లో ॥ యాచనంప్రతిషేధశ్చ కర్తవ్యంహ
 స్తసంజ్ఞయా । ” ఇతిస్మృతేః , మానభజ్జప్రసక్తాచ్చ । అపేక్షితం వస్తుదదా
 మీత్యుక్త్యానదద్యాత్ । తథాచయమః — ॥ శ్లో ॥ యావద్ధవిషయం భవ
 తి యావదిష్టంప్రదీయతే । తావదశ్చన్తిపితరో యావన్నాహదదామ్యహ
 మ్ ॥ * ॥ ఇతి । పరివిష్టవస్తుషు యన్నిరవశేషతయా భుక్తంయచ్చభోక్తుం
 పునర్గ్రహ్యతే తత్సాన్యిష్టమిత్యనుమాయప్రదర్శ్య ప్రతిషేధసూచనాభా
 వేదేయమ్ , తథాచసపవ — ॥ శ్లో ॥ యద్యక్రొచెతవిప్రైభ్యస్తద్దద్యా
 దవిమత్సరీ । నచాత్యన్తాధికందద్యాద్దదామీతి నకీర్తయేత్ ॥ ఆనియదర్శయే
 దగ్రహ్ణాత్వేచ్ఛాన్తపరివేషయేత్ ॥ * ॥ దేవలః — ॥ శ్లో ॥ అన్నపా

నకశీతోదం దద్యాదేవావలోకితః । వక్తవ్యేకారణే సంజ్ఞాం కుర్వన్పుష్కీత
 పాణినా ॥ * ॥ ఇతి । బ్రహ్మణ్ణపురాణే — ॥ శ్లో ॥ నిరాశోఽనిత్యభు
 స్విప్రశ్శాన్తిధర్మార్తధయాచితః । విష్ణుస్సర్వాత్మకోభుజ్జగత్కృతిమ
 త్వానదోషభాక్ ॥ నచాశ్రుపాతయేజ్ఞాతు నశుక్తాన్గీరమీరయేత్ । నచో
 దీక్షేతభుజ్జ్ఞానం నచకుర్వీతమత్సరమ్ ॥ నదీనోనాపివాక్రుద్ధో నచైవార్య
 మనానరః । ఏకాగ్రమాధాయమనశ్శాన్తిధంకుర్యాత్సదాబుధః ॥ * ॥ ఇ
 తి । శుక్తమ్ - నిష్ఠురామ్ । మనుః — ॥ శ్లో ॥ నాప్రమాపాతయేజ్ఞాతు
 నకుపేన్నాన్మృతం వదేత్ । నపాదేనస్పృశేదన్నంనచైతదవధూనయేత్ ॥
 అస్రంగమయతిప్రేతాన్ కోపోరీనన్మృతంశునః । పాదస్పర్శస్తు రిత్థాంసి
 దుష్కృతీరవధూననమ్ ॥ * ॥ ఇతి । అస్రమ్ - బాషపః , తదన్నమ్ , ప్రే
 తాన్ - పిశాచాన్ , గమయతి , నపత్మానిత్యధః । వ్యాసః — ॥ శ్లో ॥
 క్రోధేవైవచయద్దత్తం యద్దత్తం త్వరయాపునః । యాతుధానావిలుప్పన్తి
 జల్యవాచోపపాదితమ్ ॥ సిన్ధుగాత్రానతిష్ఠేత్తు సన్నిధౌచద్విజమ్ననా
 మ్ ॥ * ॥ ఇతి । కాష్ఠాజనిః — ॥ శ్లో ॥ భక్ష్యభోజ్యానిచోష్యాణిపే
 య లేహ్యాయుతానిచ । సర్వశ్రేష్ఠానియోదద్యాత్సర్వశ్రేష్ఠో భవేన్న
 రః ॥ * ॥ ఇతి । స్మృత్యంతరే — ॥ శ్లో ॥ మృతాపత్రగతమర్ఘ్యంచ
 మృత్తికాగ్ధలేపనమ్ । మార్జారోచ్ఛిష్టశేషంచ నిరాశాః పితరౌగతాః ॥
 నవదేన్యానుషీంవాచం నచైవాశ్రాణిపాతయేత్ । తర్జన్యాం రజతం ధృ
 త్వా యతిత్పభ్యఃప్రదీయతే ॥ అన్తోస్తిపరమాణూనామస్యాన్తోనహివి
 ద్యతే । శ్రాద్ధకర్తావృతానాంచేత్పక్తావనన్యంతుభాజయేత్ ॥ పితరస్త
 స్యపణ్ణాసంచణ్డాలోచ్ఛిష్టభోజినః ॥ * ॥ ఇతి । యత్తుమనువచనమ్ —
 ॥ శ్లో ॥ బ్రాహ్మణం భిక్షుకంవాపి భోజనార్థముపస్థితమ్ । బ్రాహ్మణైర
 భ్యనుజ్ఞాతశ్శక్తితః ప్రతిపూజయేత్ ॥ * ॥ ఇతి , యదపిస్మృత్యంతరవచన
 మ్ — ॥ శ్లో ॥ ఉపవిష్ఠేషువిప్రేషు యద్యాగచ్ఛెద్విజోఽతిధిః । నిమ
 న్త్రితైరనుజ్ఞాతః కామంతమపిభోజయేత్ ॥ * ॥ ఇతి తత్ , పక్ష్యంతరే
 తదైవభాజనీయత్వపరమ్ । అతపవచన్ద్రికాయామ్ — ॥ వా ॥ యదా
 తిథిర్భోజనార్థముపవిష్టస్తదాతం గర్హపుషాద్విభిరభ్యర్చయిత్వాపితృభ్యోఽ

న్నత్యాగానంతరమస్మై బ్రాహ్మణాయ విష్ణురూపాయ శివరూపాయ వేదసున్నం పరివిష్టమాత్మప్తైః పరివేక్ష్యమాణంచ నమమేత తదర్థం పరివిష్టమన్నం త్యజేత్ ॥ * ॥ ఇతి । అన్నపానదాతా లవణాదిషు న్యూనాధిక్యాభావేన హవిషస్సాన్యత్యంపునః ప్రదానార్థం నవృచ్ఛేదిత్యాహశబ్దః — ॥ శ్లో ॥ శ్రాద్ధేనియక్తాభుజ్జ్వానాన్నవృచ్ఛేల్లవణాదిషు । ఉచ్ఛిష్టాః పితరోయాన్తి పృచ్ఛతోనాత్రసంశయః ॥ బాహుః పతతి దాతురైవ జిహ్వభాక్తుస్తుభిద్యతే ॥ * ॥ ఇతి ।

— శ్రీ భాక్తనియమాః శ్లో —

భాక్తనియమమాహప్రచేతాః — ॥ శ్లో ॥ పీత్యాఽపాశనమశ్నీయాత్పాత్రైదత్తమగహితమ్ । సర్వేన్ద్రియాణాం చాపల్యం నకుర్యాత్పాణిపాదయోః ॥ * ॥ ఇతి । భోజనార్థవ్యాపారాదధికవ్యాపారఇన్ద్రియాణాంచాపల్యమ్ , తత్రదోషమాహవారీతః — ॥ శ్లో ॥ ఉద్భవపాణిం విహరన్ సక్రోధో విష్ణుయాన్వితః । శ్రాద్ధకాలేతుయద్భుజ్జ్వలతత్ప్రీణాతివైపిత్యేన్ ॥ * ॥ ఇతి । బోధాయనః — ॥ శ్లో ॥ పాదేన పాదమాక్రమ్యయోభుజ్జ్వలనాపదిద్విజః । నైవాసాభోజ్యతేశ్రాద్ధేనిరాశాః పితరోగతాః ॥ * ॥ ఇతి । నిగమేఽపి — ॥ వా ॥ తూష్ణీంభుజ్జ్వీరన్నవిలోకయమానాఅనుద్భవ్యపాత్రమ్ ॥ * ॥ ఇతి । తూష్ణీమ్ - వాగ్ద్యౌపారమస్తరేణ, అవిలోకయమానాదిశత్యర్థః । మనురపి — ॥ శ్లో ॥ అభ్యుష్ణమన్నం సర్వంస్యాదుభుజ్జ్వీరంశైవవాగ్యతాః । నచద్విజాతయోబ్రూయుర్దాత్రాపుష్టాహవిగుణాన్ ॥ యావదుష్ణంభవత్యన్నంయావదశ్చన్తివాగ్యతాః । తావద్దిపితరోఽశ్చన్తియావన్నోక్తాహవిర్గుణాః ॥ * ॥ ఇతి । వాగ్యమనవిధానాదేవ హవిర్గుణావచనేసిద్ధేపునర్నిషేధోహస్తసంకేతేనాపి హవిర్గుణసూచననిషేధార్థః । యదాహాత్రిః — ॥ శ్లో ॥ హుంకారేణాపియోబ్రూయాద్ధస్తాద్వాపిగుణాన్వదేత్ । భూతలాచోద్ధరేత్పాత్రంముఖేచ్ఛేదస్తేనవాపితత్ ॥ ప్రాధపాదోబహిఃకర్తృబహిర్జ్వానుకరోఽధవా । అగ్నిష్ఠేనవినాశ్చాతిముఖశబ్దేనవాపునః ॥ పీతావశిష్టంతోయాదిపునరుద్భవత్యవాపితేత్ । ఖాదితాద్ధంపునః ఖాదేన్నోదకాదిఫలాదివా ॥ ముఖేనవాధ

మేదన్నం నిష్ఠీవేద్భాజనేఽపివా । ఇథమన్నం ద్విజశ్చాగ్ధై భుక్త్వాఽ
 చ్చత్యుధోఽగతీమ్ ॥ * ॥ ఇతి । భూతలాతాప్త్రోద్ధరణే దోషః అన్నాధా
 రమహాభాజనవిషయః, ప్రాథపాదః - ఆసనాద్యారోపితపాదః, బహిఃక
 త్తః - ఉత్తరవాసాబహుర్భుతకక్షాభ్యర్థః । వృద్ధశాతాతపః — ॥ శ్లో ॥
 ఆసనే పాదమారోప్య యోభుక్తేఽతుద్విజోత్తమః । హన్తిదైవంచపిత్ర్యం
 చ తదన్నంతు ప్రజాంపశూక ॥ * ॥ ఇతి । ప్రచేతాః — ॥ శ్లో ॥ న
 స్పృశేద్వామహస్తైః భుజ్జానోఽన్నం కిదాచన । నపాథానశిరోవస్త్రిం న
 పదాభాజనంస్పృశేత్ ॥ * ॥ ఇతి । నిగమేఽపి — ॥ శ్లో ॥ మాంసా
 పూపఫలేత్వాదిదస్త్రచ్ఛేదైర్నభక్షయేత్ । గ్రాసశేషం నపాత్రైః స్యేత్పీ
 తశేషంతు నోపిబేత్ ॥ * ॥ ఇతి । గ్రాసశేషమ్ - ఆస్యార్పిగ్రాసశేష
 మ్, భోజనపాత్రైః నిక్షిపేదిత్యర్థః । సుశుప్తుః — ॥ శ్లో ॥ అక్రోధనోగ
 సాఽసమ్యగద్యావృత్త్యస్యరొచతే । ఆత్మప్తైర్భోజనంతేహం కామతోఽ
 నవశేషణమ్ ॥ * ॥ ఇతి । స్మృత్యన్తరే — ॥ శ్లో ॥ శ్రాద్ధేభుజ్జ్వాద్విజో
 యస్తు బహుభాషీమితాశనః । సపాపీనరకంయాతి శ్రాద్ధహస్తాభవేఽహ
 వమ్ ॥ * ॥ ఇతి । వ్యాసః — ॥ శ్లో ॥ నకిశ్చిద్వర్జయేచ్ఛాగ్ధై నియుక్త
 స్తుద్విజోత్తమః । నమాంసంప్రతిషేధేతనచాన్యస్యాన్నమీక్షయేత్ ॥ * ॥
 ఇతి । ప్రచేతాః — ॥ శ్లో ॥ దస్త్రచ్ఛేదం హస్తపానం వజ్రయేచ్ఛాతి
 భోజనమ్ ॥ * ॥ ఇతి । హస్తపానమ్ - హస్తైః పేయాదిపానమ్, వర్జయే
 త్, అపితులఘపాత్రేణైవకుర్యాత్ । అతిభోజనమ్ - తృప్తానత్యాను
 పి భోజనమిత్యర్థః । ఉశనా — ॥ శ్లో ॥ భోజనంతు ననిశ్శేషం కుర్యా
 త్ప్రాజ్ఞఃకథంచన । అన్యత్రగర్హఃక్షీరాద్వా త్సౌగ్రాత్సక్తుభ్యుపవ
 చ ॥ * ॥ ఇతి । యత్తుజనుద్గి నోక్తమ్ — ॥ వా ॥ ననిదైయుర్నావశేష
 యెయః ॥ * ॥ ఇతి, తదధికావశేషవిషయమ్ । యతోనస్తరమాహసప
 వ — ॥ వా ॥ అల్పంపునరుశ్చస్త్రవ్యం తస్యాసంస్కృతప్రమీతా
 నాం భాగధేయత్వాత్ ॥ * ॥ ఇతి । అసంస్కృతప్రమీతానామ్ - అను
 పసీతస్మృతానామిత్యర్థః । ఉచిష్టస్యాసంస్కృతప్రమీతాది భాగధేయ
 త్వంచ మనురాహ — ॥ శ్లో ॥ అసంస్కృతప్రమీతానాం త్యాగి నాంకు

లయోషితామ్ । ఉచ్ఛిష్టం భాగధేయం స్యాన్తరేభిషువికిరేచ్ఛయత్ ॥ * ॥
 ఇతి । త్యాగినామ్ - సన్యాసినామ్ , కిఞ్చిదుచ్ఛిష్టం దాసవర్గతృప్తయేభూ
 మిగతంకుర్యాత్ । యతఃపాసపవ — ॥ శ్లో ॥ ఉచ్ఛేషణం భూమిగతం
 జిహ్వానృచ శతనృచ । దాసవర్గస్య తపిత్ర్యై భాగధేయం ప్రచక్షతే ॥ * ॥
 ఇతి । ఆశ్వలాయనః — ॥ శ్లో ॥ శేషయేద్భాజనేభుక్త్వాసర్వాన్ కిఞ్చి
 త్తతస్తతః । యత్తుశిష్టం భాజనేషుతదశ్చస్త్యతిపాషితాః ॥ దాసామృతస్య
 యేనాది తస్మా త్తత్పరిశేషయత్ ॥ * ॥ ఇతి । ప్రచూదాదోభక్త్వా
 ణాం పరస్పరస్పర్శే ఉచ్ఛిష్టస్పర్శేఽపి భూజనోపరమోనకార్యిత్యావహ
 శఙ్కః — ॥ శ్లో ॥ శ్రాద్ధపక్షౌతుభుజ్జానోబ్రాహ్మణాబ్రాహ్మణంస్పృ
 శేత్ । తదన్నమత్యజ్భుక్త్వా గాయత్ర్యస్తవతంజపేత్ ॥ ఉచ్ఛిష్ట లేప
 నస్పర్శే ప్రత్యుల్యానేనవారిణా । భూజనావైద్విజసాన్సత్వా గాయ
 త్రీశ్రవతంజపేత్ ॥ * ॥ ఇతి । పాత్రేనోచ్ఛిష్టపతనేఽపి సపవ —
 ॥ శ్లో ॥ ఉచ్ఛిష్టస్పర్శనం జ్ఞాత్వా తతాపత్రం పరిహృత్యచ । అస్పృష్టాన్
 పాణినాపాత్రం భూమింసమనులిప్యచ ॥ అన్యతాపత్రం నిధాయాత్ర స
 ర్వాన్నం పరివేషయేత్ । పరిషిచ్యతతఃపశ్చాదోభజయేచ్ఛ నదోషకృ
 త్ ॥ * ॥ ఇతి । వ్యాసోఽపి — ॥ శ్లో ॥ ఉచ్ఛిష్టోచ్ఛిష్టసంస్పర్శే స్పృ
 ష్టపాత్రంవిస్మర్యచ । సర్వాన్నంపూర్వవర్తత్వా భోజయేత్తు ద్విజౌత్త
 మః ॥ * ॥ ఇతి । ఉచ్ఛిష్టస్పర్శే పాత్రద్వయం పరిత్యజ్య పాత్రాన్తర
 యోర్ద్వాపి భోజయేదిత్యర్థః । అత్రభాక్తురుచ్ఛిష్టస్పర్శాభావే ఉచ్ఛిష్ట
 పాత్రంపరిత్యజ్య పాత్రాన్తరేభోజయేత్ , తత్సంస్పర్శేతు “ భోజనాన్తే
 ద్విజసాన్సత్వా గాయత్రీశ్రవతంజపేత్ । ” ఇత్యుక్తం ప్రాయశ్చిత్తమ
 పికుర్యాత్ । స్మృత్యన్తరే — ॥ శ్లో ॥ శ్రాద్ధపక్షౌతు భుజ్జానోవిష్వా
 త్తోత్తర్జనంప్రతి । వ్రజేద్యదిహమూఢాత్తా శ్రాద్ధఘాతీభవేద్ధృవమ్ ॥
 ఉపాష్యతద్దినేకర్తా పరేయశ్శాస్త్రధమాచరేత్ ॥ * ॥ ఇతి । పితృస్థానీయ
 వ్యతిరిక్తస్య వసునేస్మృత్యన్తరమ్ — ॥ శ్లో ॥ విశ్వేదేవాద్వితీయోవా
 తృతీయోవా చ్చిక్వద్భవేత్ । ప్రాణాది పంచభిర్నస్తైర్రావద్దాస్త్రిం
 శసంఖ్యైః ॥ షణ్మామశేషంసమాపాత్యశ్రాద్ధశేషం సమాపయేత్ ॥ * ॥

ఇతి । అన్యత్రాపి — ॥ శ్లో ॥ ఏకఏవయదావిప్రా భాజనేఛర్చితోయది ।
 తద్దేవాగ్నిం సమాధాయ హుమామంకుర్యాద్యధావిధి ॥ తత్ ఫాననామ
 గోత్రేణచాసనాదిభిరర్చయేత్ । అన్నత్యాగంప్రకుర్వీత తతోఽగ్నౌజు
 హుయాచ్ఛరుమ్ ॥ ప్రాణాదిపశ్చభిర్నస్తైర్గ్రీవావద్వాత్రింశ సఙ్ఖ్యక
 మ్ । హుమాశేషంసమాప్యధ శ్రాద్ధశేషంసమాపయేత్ ॥ * ॥ ఇతి ।
 ఛదిత బ్రాహ్మణభోజనపాత్రంత్యక్త్వా లోకికాగ్నింసమాధాయత త్రా
 గ్నౌ తత్ ఫాన నామగోత్రాచ్ఛార్పణ పూర్వకమాసనాదిభిరభ్యర్చ్యహు
 తశేషంచరుం ప్రాణాదిపశ్చభిర్నస్తైర్గ్రీషడావృత్తైః పునరుదానసమానా
 భ్యంచ హుత్వా శ్రాద్ధశేషం సమాపయేదితి వ్యాఖ్యాతారః । సంక్ర
 హే — ॥ శ్లో ॥ శ్రాద్ధపక్షౌతుభుజ్ఞానోబ్రాహ్మణోవమతేయది । లో
 కికాగ్నింప్రతిష్ఠాప్యత్వర్చయేచ్ఛహుతాశనమ్ ॥ * ॥ ఇతి । పితృప్రాసీ
 యస్య వమనేత్రయాణాంవా వమనే పునశ్శ్రాద్ధముక్తం తతే ॥ ౪ —
 ॥ శ్లో ॥ పితృణాం తత్రసర్వేషాం పితుర్వా వమనంయది । తద్దినేచో
 పవాసశ్చ పితృశ్శ్రాద్ధంపరేహని ॥ * ॥ ఇతి । పతచ్ఛ పిణ్డదానాత్పా
 గ్వమనే వేదితవ్యమ్, “ ॥ శ్లో ॥ అకృతే పిణ్డదానేతు పితాయదివమేత్త
 దా । పునఃపాకంప్రకుర్వీత శ్రాద్ధంకుర్యాద్యధావిధి ॥ * ॥ ఇతిష్వరణా
 త్ । యత్తువచనమ్ — ॥ శ్లో ॥ అకృతే పిణ్డదానేతు భుజ్ఞానోబ్రాహ్మ
 ãవమేత్ । పునఃపాకాత్తుకర్తవ్యం పిణ్డదానంయధావిధి ॥ * ॥ ఇత్యశ్ర
 ద్వితీయః పిణ్డదాన శబ్దశ్శ్రాద్ధపరః । తస్మిన్నహని పునఃపాకేన శ్రాద్ధవి
 ధాయకమిదం వచనద్వయం దర్శాదిశ్రాద్ధవిషయమ్, క్షయాహ శ్రాద్ధస్య
 పరదినేవిహితత్వాత్ । దర్శాదా పునఃపాకేన శ్రాద్ధకరణానమ్భవే ఆ
 మెనవాకార్యమ్, “ ॥ శ్లో ॥ శ్రాద్ధవిఘ్నేద్విజాతీనామామశ్రాద్ధం ప్ర
 కీర్తితమ్ । అమావాస్యాదినియతం మాససంవత్సరాదృతే ॥ ” ఇతి షరీ
 చిష్వరణాత్ । సజుల్పశ్రాద్ధైఃపి త్రయాణాంవమనే పితురేకస్యవావ
 మనే పునఃకరణముక్తం శ్చుతివృత్తే — ॥ శ్లో ॥ భుక్తిక్రియాయాఃప్రా
 ధాన్యంశ్రాద్ధై సజుల్పసంజ్ఞికే । అత్రైవం పితృవిప్రాణాముపహుతేపు
 నఃక్రియా ॥ * ॥ ఇతి । యత్తువచనమ్ “ ॥ శ్లో ॥ ప్రాధాన్యంపిణ్డదానస్య

భోజనస్యతదజ్ఞతా । అతోభుక్తిక్రియాహానా శ్రాద్ధావృత్తిం నమన్వ
తే ॥ ” ఇతితత్ , సజలప్రశాద్ధవ్యతిరిక్త పార్వణశ్రాద్ధే పితృష్ఠానీ
యవ్యతిరిక్తబ్రాహ్మణభుక్తిక్రియాహానివివయమ్ । ఋగ్వేదానేతు —
॥ శ్లో ॥ ఇన్ద్రాయసోమసూక్తైన శ్రాద్ధవిఘ్నాయదాభవేత్ । అగ్నివి
భిర్భోజనేన శ్రాద్ధం సమూర్ణమేవహి ॥ * ॥ ఇతి । అత్రఇన్ద్రాయసో
మసూక్తజపేన ఋణమేన భోజనేనచేతి విధానత్రయముక్తమ్ , తత్ర
వ్యవస్థావ్యాఖ్యాతృభిర్దర్శితా — ॥ వా ॥ పిణ్డదానాత్పరం వమనేనశ్రా
ద్ధవిఘ్న సూక్తజపేన శ్రాద్ధంసమూర్ణతామేతి , పిణ్డదానాశ్చాప్రీతు
పితృవ్యతిరిక్తవైకస్య వమనేన శ్రాద్ధవిఘ్న ఋణమేన , అనేకస్య వ
మనేన తద్విఘ్న ఋణమసూక్త జపాభ్యామ్ , పితృష్ఠానోపవేళితస్య వ
మనేనతద్విఘ్నతు పరదినేపునశ్శ్రాద్ధభోజనేన* ॥ ఇతి । తథాచ శౌనక
ఏవ — ॥ శ్లో ॥ భోజనోపరమాత్పూర్వం ప్రక్రమాత్పరతోయది । శ్రా
ద్ధవిఘ్న పునఃకార్యం జపఋణామానతృప్తిదా ॥ * ॥ ఇతి ॥ శ్లో ॥ అగ్ని
నాశోయదాశ్రాద్ధే జ్యోతిర్యత్రవినశ్యతి । తద్దినోచోపవాసంచపునశ్శ్రా
ద్ధం పరేఽని ॥ * ॥ ఇతి స్మృత్యంతరమ్ .

— శ్రీ అన్నవికిరణాదివిధిః శ్లో —

అధాన్నవికిరణాదివిధిః । తత్రప్రచేతాః — ॥ శ్లో ॥ తృప్తీంబుద్ధాన్
న్నమాదాయ సతిలంపూర్వవజ్జపేత్ । తృప్తీంపృచ్ఛేత్తతఃపుష్టాబ్రాహ్మ
స్తృప్తాఃస్తృ ఇత్యపి ॥ * ॥ ఇతి । పూర్వవజ్జపేదిత్యసార్వధః కాత్యాయనేన
ప్రపజ్ఞితః — ॥ వా ॥ గాయత్రీం మధుమతీం వధుమద్వితి జప్త్వా తృ
ప్తాఃస్థేతి పృచ్ఛతి ॥ * ॥ ఇతి । వ్యాసః — ॥ శ్లో ॥ తృప్తాఃస్థేతిచ పృ
ష్టాస్తైబ్రాహ్మ్యస్తృప్తాఃస్తృ ఇత్యధ ॥ * ॥ ఇతి । అనంతరకర్తవ్యమాహమ
నుః — ॥ శ్లో ॥ సార్వవణికమన్నాద్యం సన్నీయాన్లావ్యవారిణా । స
ముత్సృజేద్భుక్తవతా మగ్రతోవికిరణభువి ॥ * ॥ ఇతి । సన్నీయ - వ్యజ్ఞా
నైస్సహ సంయోజ్య , సార్వవణికమ్ - సర్వవణిహితార్థముత్సృజేది
త్యర్థః । మత్స్యపురాణే — ॥ శ్లో ॥ భుక్తవతుః తతస్తైషు భాజనోపాన్తి
కేనృప । ప్రోక్ష్యభూమిమధోఽద్భిస్తు భూమాపితృపరాయణః ॥ తతోఽకిర

ణంకుర్యాద్విధిద్వస్తేనకమణా ॥ * ॥ ఇతి । మారగజ్జయః — ॥ స్తో ॥
 ఉదఙ్ముఖానాంవిప్రాణాం పురతస్సదకంతతః । అన్నంతువికిరేచ్ఛక్త్యాపు
 నర్లద్యాత్తిలోదకమ్ ॥ * ॥ ఇతి । విష్ణుపురాణే — ॥ స్తో ॥ తృప్తైష్యే
 తేషువికిరేదన్నం విప్రేషుభూతలే । దద్యాదాచసునాథాయతేభ్యోవారి
 సకృత్సకృత్ ॥ * ॥ ఇతి । ఆచమనాథాయ-నిత్యభోజననియమేమాక్తం
 “అమృతాపిధానసుని” ఇతిమన్త్రీపూర్వకం యన్తజ్ఞాపంతదర్థమ్, వై
 శ్వదేవికవిప్రపూర్వకం ప్రతివిప్రం సకృత్సకృజ్జలందద్యాదిత్యర్థః । యా
 జ్జులగః — ॥ స్తో ॥ అన్నమాదాయతృప్తాఃస్థశేషంచైవానుమానయచ ।
 తదన్నం వికిరేచ్ఛామహా దద్యాచ్ఛాపసకృత్సకృత్ ॥ * ॥ ఇతి । వ్యాఖ్యా
 తమేతద్విజ్ఞానైశ్వరేణ — ॥ వా ॥ సర్వమన్నమాదాయతృప్తాఃస్థతి
 తాపప్రప్త్యాతృప్తాఃప్రతితైఃప్రత్యుక్తశ్శేషమప్యస్తికింక్రియతామితప్ర
 ప్త్యా ఇష్టేసహభుజ్యతామిన్యభ్యుపగమయ్య తదన్నం పితృస్థానీయస్య
 బ్రాహ్మణస్యపురస్తాదుచ్ఛిష్టసన్నిధౌ దక్షిణాగ్రదర్భాన్తహితాయాం
 భూమాతిలోదకప్రక్షేప పూర్వకం “యేలగ్నిదధ్వాః” ఇత్యనయరాచ
 నిక్షిప్య పునస్తిలోదకంప్రక్షిపేత్, తదనన్తరం బ్రాహ్మణహస్తైషు గ
 ఙ్జూషార్థంసకృత్సకృదపోదద్యాత్ ॥ * ॥ ఇతి । బాధాయనస్తూత్రరాపోశ
 నానన్తరం వికిరదానమాహ — ॥ వా ॥ స్వధాయుక్తాని బ్రాహ్మణాన్య
 భిశ్రావయా రక్షోఘ్నానిచ వైముతానిచ తృప్తానపతచమయ్యాశనేష్య
 న్నశేషాప్రకిరతి “యేలగ్నిదధ్వాయేలగ్నిదధ్వాః” ఇతి ॥ * ॥ ప్ర
 చెతాశ్చ — ॥ స్తో ॥ యేలగ్నితహఃక్షిపేత్ ॥ * ॥ ఇతి । స్మృత్యన్త
 రేఽపి — ॥ స్తో ॥ పితృదేవతయోర్మధ్యే భువంప్రత్యుతిలాక్షిపేత్ ।
 తతోదర్భానమాస్తీర్య తూష్ణీం చ త్యాతిలోదకమ్ ॥ ఉచ్ఛిష్టం తిలమి
 శ్రేణ పిండందద్యాత్సహాహితః । యేలగ్నిదధ్వానైతి దద్యాదుచ్ఛిష్ట స
 న్నిధౌ ॥ * ॥ ఇతి । అత్రకేచిదాహుః — మను యాజ్ఞవల్క్యబాధాయ
 న చన్ద్రికానూథవీయ విజ్ఞానైశ్వరాదిషు “యేలగ్నిదధ్వాః” ఇత్యనేనై
 వ వికిరదానవిధానాదనృస్సానుక్తేస్తావన్నా త్రైజైవ వికిరదానం కార్యమితి ।
 అనేతుప్రతిబ్రాహ్మణముచ్ఛిష్టసన్నిధౌ మన్త్రీన్తరేణ వికిరదానం కృ

తా “ యేఅగ్నిదద్వాః ” ఇత్యనోచ్ఛిష్ట పిణ్డదానంచ కార్యమిత్యా
హుః । తదాహోశ్వలాయనః — ॥ శ్లో ॥ శ్రావయిత్వాచపృష్ఠ్వాచ దే
వానాం వికిరంచరేత్ ॥ * ॥ ఇతి । “ మధుమతీః ” “ అక్షన్నమీమదస్త ”
ఇతి శ్రావయిత్వా సమన్మం పృష్ఠ్వానస్తరం వైశ్వదేవికం వికిరం చ
రేదిత్యర్థః । స్మృత్యస్తరే — ॥ శ్లో ॥ మన్త్రేణవికిరంకుర్యాన్మఖ్యభా
ష్టాణసన్నిధౌ । అసామపాశ్చయేదేవాయజ్ఞభాగివర్జితాః ॥ తేహమన్నం
ప్రదాస్యామి వికిరం వైశ్వదేవికమ్ ॥ * ॥ ఇతి । విశ్వేదేవార్థభాష్టా
యోన్మఖ్యః ప్రథమం పూజిత్యర్థః । రత్నానల్యామ్ — ॥ శ్లో ॥ ఉచ్ఛి
ష్టైరేవ వికిరం సదైవంప్రతిపాదయేత్ । అన్యధాకురుతేయస్తు నిరాశా
స్తస్యదేవతాః ॥ * ॥ ఇతి । స్మృత్యస్తరేతు — ॥ శ్లో ॥ పాత్రేయవకు
శాస్తీన్లై దేవానాంవికిరంచరేత్ ॥ * ॥ ఇతి । పాత్రే — ॥ శ్లో ॥ అన
స్తరంసుతృప్తేషు తేషువిప్రేషుభక్తితః । అన్నశేషంప్రపికిరేద్దేర్భేషు విధి
వన్నుప ॥ అసామపేతిమన్త్రేణ వికిరన్వైశ్వదేవికమ్ । అసంస్కృతేతి మ
న్త్రేణ వైతృకం వికిరం ఊపేత్ ॥ అసంశయోభవేద్విష్ణుమనునా వైష్ణ
వం ఊపేత్ ॥ * ॥ ఇతి । స్మృత్యస్తరే — ॥ శ్లో ॥ అసంస్కృతప్రమీతా
యే త్యాగినోయాఃకులస్త్రియః । దాస్యామి తేభ్యోవికిరమన్నం తాభ్య
శ్చప్రేతృకమ్ ॥ ఏతేనవికిరేత్పిత్రేయముఖ్యభాష్టాణసన్నిధౌ ॥ * ॥ ఇ
తి । తథావికిరభాగినోదర్మయతి మనుః — ॥ శ్లో ॥ అసంస్కృతప్రమీతా
నాంత్యాగినాంకులయోపితామ్ । ఉచ్ఛిష్టంభాగధేయంస్యాద్దర్భేషువికిరే
చ్ఛయేత్ ॥ * ॥ ఇతి । మార్కుణ్డేయస్తు — ॥ శ్లో ॥ యేచాపమృత్యునా
కేచిన్మృత్యుంప్రాప్తాస్సవంశజాః । వికిరేణప్రదత్తైనతృప్తింయాన్విచతే
ఖిలాః ॥ యేచాదన్తాఃకుతేభలాః క్రియామోగావ్యాసంస్కృతాః । స
పిణ్డైస్తైతువికిరసమ్నార్జన జలాశినః ॥ * ॥ ఇతి । వికిరదానానస్తరముపవీతి
భూత్వా ఆచామేత్ । అతపవసురీచిః — ॥ శ్లో ॥ శ్రాద్ధేషువికిరందత్వా
యోనాచామేన్మతిభ్రమాత్ । పితరస్తస్య పాణ్డ్రాసం భవన్మృచ్ఛిష్టభౌజ
నః ॥ * ॥ ఇతి । అనస్తరముత్తరాపోశనార్థముదకందద్యాత్ । తథాచమ
దాలసావాక్యమ్ — ॥ శ్లో ॥ తదన్వాచమనాథ్ధాయ దద్యాచ్ఛాపసకృత్స

కృత్ || * || ఇతి । అత్రమరీచిః — || శ్లో || హస్తప్రత్యాల్యగజ్జూషంయః
 పిబేదవిచక్షణః । ఆసురంతద్భవేచ్ఛాద్ధం పితౄణాంనాపతిష్ఠతే || * ||
 ఇతి । గజ్జూషంయఃపిబేత్ - భోజనానై “ అమృతాపిథానమసి ” ఇతిమ
 స్త్రిణాపోయఃపిబదిత్యర్థః । గజ్జూషకరణాత్పూర్వం హస్తలేపని మార్జనం
 తత్ ప్రాలనమాసనాదుత్థానంచనకార్యమిత్యాహాశ్వలాయనః — || శ్లో ||
 ప్రాగ్గజ్జూషజలాద్భుత్వా నహస్తం నిర్మూలైర్మృదః । ప్రత్యాలయేచ్ఛనో
 త్తిష్ఠేత్పీతాద్విప్రసృజైవహి || యోభుక్త్వాన్యాయాచామతీపీతాద్విప్ర
 సృజాశుచిః । స్నాత్వాశుచిర్భవేచ్ఛాద్ధే శ్రాద్ధహాచనరాధమః || * ||
 ఇతి । అస్యార్థఃప్రయోగసారకృతాభిహితః — || వా || యోభుక్త్వా
 పీతాదుత్థాయోత్తరాపోశనార్థాలపచామతి సతదాశుచిర్భవేత్, స్నా
 త్వైవశ్రాద్ధే శుచిర్భవేత్ || * || ఇతి । గజ్జూషకరణప్రకారశ్చ తేనై
 వోక్తః — || శ్లో || అర్థంపిబతిగజ్జూషమర్థంత్యజతిభూతలే । ప్రీణన్తిపి
 తరస్సర్వేయేచాన్యేభూమిదేవతాః || * || ఇతి । బ్రహ్మణ్ణపురాణే —
 || శ్లో || ఉత్తరాపోశనాత్సశ్చాదుచ్ఛిష్టం సంస్మృజేద్యది । హస్తప్రత్యా
 ల్యవాపేయాత్తదపేయసమంవిదుః || ఆపోశనంసగృహీయాత్స్వయమేవ
 నృపోత్తమ || * || ఇతి । ఉచ్ఛిష్టపిణ్డం వాయసేభ్యోదద్యాత్, “ || శ్లో ||
 బలిం బలిభుజోయత్ర ప్రదత్తం వైవభుజ్జితే । వైవత్పప్తాః ప్రయాన్యన్తి
 పితరస్తస్యసానుగాః || ” ఇతి శ్ఛలిఖితస్తరణాత్ । హస్తప్రత్యాలనేవిశే
 షమాహశాతాతపః — || శ్లో || విశ్వేదేవనిష్ఠానాం చరమం హస్తథా
 వనమ్ । విసర్జనంచ నిర్దిష్టం తేషురత్యాయతఃస్థితా || దైవపూర్వంతు యో
 దద్యాద్ధస్తప్రత్యాలనాదకమ్ । నిరాశాః పితరోయాన్తి దేవరత్యావివజ్ఞా
 తాః || * || ఇతి । విష్ణురపి — || వా || ఉదఙ్ముఖేహ్వాచమనమాదౌద
 ద్యాత్తతః ప్రాఙ్ముఖేషు తతసుస్ప్రీక్షితమితి శ్రాద్ధదేశం ప్రోక్ష్య దర్భ
 పాణిస్సర్వంకుర్యాత్ || * || ఇతి । అస్యార్థశ్చష్టికాయాముక్తః —
 || వా || పైతృకబ్రాహ్మణేషు ప్రథమం హస్తప్రత్యాలన పూర్వకమాచ
 మనార్థమపాదత్వా పశ్చాద్వైశ్వదేవిక బ్రాహ్మణేషుదత్వా సుప్రీక్షిత
 మితి మన్తేణ శ్రాద్ధదేశం ప్రోక్ష్య దర్భపాణిస్సర్వముపరితనం కమ
 జాతంకుర్యాత్ || * || ఇతి ।

— శ్రీ హస్తప్రయోగనానంతరవిధిః శ్లో —

అనంతరకతః వ్యూహాహస్త్యః — ॥ శ్లో ॥ అథాపానైషు చాచ
మ్యు వారిదద్యాత్సకృత్సకృత్ ॥ * ॥ ఇతి । మారకజైయః — ॥ శ్లో ॥
పితౄణాం నామగోత్రైః జలందేయమనంతరమ్ । బ్రాహ్మణానాం ద్వి
జైర్వాచ్యమిదమక్షయ్యమస్త్వీతి ॥ * ॥ ఇతి । స్పృశ్యంతరే — ॥ వా ॥
రోచయతఇతి వైశ్వదేవావాచయిత్వా పితౄణాం స్వదితమితి వాచయే
త్ ॥ * ॥ ఇతి । శుశ్నవ్యః — ॥ శ్లో ॥ స్వప్తివాచనకందద్యాదక్షయో
దకమేవచ । సలిలం నామగోత్రైః దద్యాచ్ఛక్త్యాచదక్షిణామ్ ॥ గోభూ
హిరణ్యవాసాంసి నవాని శయనానిచ । దద్యాద్వదిష్టం విప్రాణామాశ్చ
నఃపితురేవహి ॥ విత్తశార్యేనరహితః పిశ్యభ్యఃప్రీతిమాచరత్ ॥ * ॥ ఇతి ।
జనుదగ్నిః — ॥ శ్లో ॥ సలిలం నామగోత్రైః దద్యాచ్ఛక్త్యాచదక్షిణామ్ ।
హిరణ్యధాన్యవాసాంసి హర్త్యశిశయనానిచ ॥ * ॥ ఇతి । చన్ద్రికా
యాంశు — ॥ శ్లో ॥ బ్రాహ్మణా భౌజయిత్వాశు దద్యాచ్ఛక్త్యాచ
దక్షిణామ్ । యద్యదిష్టతనుం లోకే యచ్ఛాన్యదయితంగృహే ॥ తత్తన్వణ
వతేదేయం తదేవాక్షయ్యమిచ్ఛతా ॥ * ॥ ఇతి । పారసరః — ॥ వా ॥
హిరణ్యం విశ్వేభ్యాదేవేభ్యోరజతం పితౄభ్య అన్యచ్చ గోకృష్ణాజినాది
కం యావచ్ఛక్తుమాత్ ॥ శ్లో ॥ పకవజ్జ్యోపవిష్టానాం విప్రాణాం శ్రాద్ధ
కర్తృణి । భక్ష్యం భౌజ్యం సమందేయం దక్షిణాత్వనుసారణః ॥ * ॥ ఇతి ।
నిమన్ద్రితబ్రాహ్మణవిద్యాగుణతారతమ్యేనేత్యర్థః ॥ శ్లో ॥ దాసీందా
సంచవివిధం తదైవోష్ఠ్ఠ్రిమజావికమ్ । హస్త్యశ్వరథయానంచ శ్రాద్ధక
మణినిత్యశః ॥ తిలాంశ్చవివిధాదత్వా లభతేఫలమక్షయమ్ । పితృక
మణిదత్వాశు శాలీభోజనపుణ్యభాక్ ॥ ధనపుష్పఫలోపేతం దత్వా
శోభనమశ్నుతే । మాపాగామతటాకాని తైత్త్రేహేమగృహాణిచ ॥ దత్వా
నుమోదతేస్వర్గైః త్యమాచన్ద్రితారకమ్ । సాస్త్వీర్ణం శయనందత్వా శ్రా
ద్ధకార్యే విభూషితమ్ । పితరస్తస్యతుష్కన్తి స్వగేచానన్త్యమశ్నుతే ॥ ప
ట్టకాశేయవత్ప్రార్థం తథాప్రచ్ఛాదకమృలమ్ । అజినం రౌరవం పట్టం ప్ర
వేణం మృగరోమజమ్ ॥ దత్వాచైతాని విప్రైః భౌజయిత్వా యథావి

ధి । ప్రాప్తోతిశ్రద్ధధానస్తు వాజపేయస్యయత్ఫలమ్ ॥ కాశేయ డౌమ
 మాగ్ధాణి చుకూలమహతంతథా । శ్రాద్ధేష్వతానియోదద్యాతామా
 నాప్తోత్యనుత్తమాః ॥ భత్యాణిచకరమ్భంచ మృష్టాన్నం ఘృతశరీర-
 రాః । కృసరంశుభుపరగ్రంచ పయఃపాయసమేవచ ॥ సిద్ధముష్ణంచయో
 దద్యాతోస్సన్నిష్టోమఫలంలభేత్ ॥ * ॥ ౪౪ ॥ హేమాద్రా — ॥ స్తో ॥
 లోకేశ్రేష్ఠతమంపూర్వమాశ్చ నశ్చాపి యస్మిన్ ॥ సర్వం పిశ్య
 తాందాతవ్యం తేషామేవాక్షయార్థినా ॥ జామ్బూనద మయం దివ్యం వి
 మానంసూర్యసన్నిభమ్ । దివ్యాప్సరోభిససమ్పూజ్యమన్నదోలభతేక్షయ
 మ్ ॥ ఆచ్ఛాదనంతుయోదద్యాత్పుమలం శ్రాద్ధకర్తృణి । ఆయః ప్రకృష్ట
 మేశ్వర్యం రూపంచలభతేశుభమ్ ॥ యజ్ఞోపవీతం యోదద్యాత్పామకే
 శ్రాద్ధకర్తృణి । పవిత్రం శోభనంయానం పాదయోస్సుఖమేవచ ॥ వ్యజ
 నం తాలవృంతంచ దత్వావిప్రాయసంస్కృతమ్ । ప్రాపుయాత్తల్పసం
 యుక్తం శయనీయంసుఖవహమ్ ॥ శ్రాద్ధేషాపానహృదత్వాబ్రాహ్మణే
 ముపదాభువి । దివ్యంసలభతేచతుర్వాజియుక్తం రథంతథా ॥ శ్రేష్ఠంఛ
 త్రంచవిమలం పుష్పమాలావిభూషితమ్ । శ్రాద్ధేదత్వాపిశ్యభ్యస్తు నాక
 పృష్ఠేమహీయతే ॥ ముక్తావైడూర్యవజ్రాణి రత్నానివివిధానిచ । లవణా
 జ్వసువర్ణాని శ్రాద్ధేపాత్రాణియోదదదాత్ ॥ రసాస్తమసుశిష్ట నిహ్యాయ
 స్సాభాగ్యమేవచ ॥ పాత్రంవైతైజసందత్వా మనోజ్ఞంశ్రాద్ధకర్తృణి । పా
 త్రంభవతికామానాం విద్యానాంచధనస్యచ ॥ రజతం కాఞ్చనంచైవదద్యా
 చ్ఛ్రాద్ధేతుకర్తృణి । ప్రభుత్వంలభతేదత్వా ప్రాకామ్యంధనమేవచ ॥
 ధేనుశ్రాద్ధేషు యోదద్యాన్మృష్టిం కుమ్భోపదోహనామ్ । గావస్తమసు
 తిష్ఠన్తి గవాంపుష్టిస్తదైవచ ॥ గర్భవన్తిచిత్రాణి స్థానానిసురభీణిచ । పూ
 జయిత్వాతుపాత్రాణి శ్రాద్ధేసత్కృత్యదాపయేత్ ॥ గర్భవాహోమహాన
 ద్యస్సుఖానివివిధానిచ । దాతారముపతిష్ఠన్తి స్త్రీయశ్చాపి పతివ్రతాః ॥
 శయనాసనయానాని భూమిం వాహనమేవచ । శ్రాద్ధేష్వతాని యోద
 ద్యాతోస్సర్వమేధఫలంలభేత్ ॥ సర్విఃపూర్ణానిపాత్రాణి శ్రాద్ధేసత్కృ
 త్యదాపయేత్ । కుమ్భోపదోహినీనాంచసహస్రంలభతేగవామ్ ॥ రమ్యా

నావసధాదత్వా రాజసూయఫలాధికాత్ । తథాఽఽభరణసమ్ముగ్ధాం సో
పధానాంస్వలజ్జతామ్ । శయ్యాంచసుఖదాందత్వా ద్విజోఽగ్నిష్టోమ
భాగ్భవేత్ ॥ * ॥ ఇతి । అనినున్తి తవిప్రభ్యోఽపి దక్షిణాదానమాహబ్య
హస్పతిః — ॥ శ్లో ॥ జ్ఞాతయోబాధవానిస్వాస్త్యై వాధచయేపరే । ప్ర
దద్యాద్దక్షిణాం తేసాం సర్వేషామనురూపతః ॥ * ॥ ఇతి । దేవలః — ॥ శ్లో ॥
ఆచాన్తైభ్యోద్విజైభ్యస్తు ప్రయచ్ఛేదధ దక్షిణామ్ ॥ * ॥ ఇతి । స పవ —
॥ శ్లో ॥ దక్షిణాం పితృవిప్రభ్యోదద్యాత్పూర్వంతతోఽద్వయోః । సర్వం
కర్తాపసవ్యేన దక్షిణాదానవర్జితమ్ ॥ * ॥ ఇతి । జనుదగ్నిస్తు — ॥ శ్లో ॥
అపసవ్యంతు తత్రాపి న తోస్యేపిభగవాన్యనుః ॥ * ॥ ఇతి । అత్ర వ్యవ
స్థాదశితామాధవీయే — బ్రాహ్మణౌద్వైశేన దక్షిణాదానేపితృపూర్వః క్ర
మ ఉపవీతంచ , పితృద్వైశేన దక్షిణాదానం ప్రాచీనావీతినాకార్యమితి ।
బ్రహ్మణ్ణపురాణే — ॥ శ్లో ॥ శ్రాద్ధభుద్దక్షిణాం నేచ్ఛేత్కర్తాఽదాదుక్తదక్షి
ణామ్ । తావుభౌపూర్ణకర్తృణౌ శ్రాద్ధభుజ్జతు దోషభాక్ ॥ శ్రాద్ధభు
శ్చాశ్రాద్ధసంధ్యయో నాలం మేదక్షిణేతిచ । తస్మిన్స్తన్నప్రదాతవ్యందత్తే
తానరకాలయా ॥ అదత్వాదక్షిణాం శ్రాద్ధే శ్వేదాస్యామీతయోవదేత్ ।
దినేదినే భవేద్వృద్ధిర్దక్షిణాపరిమాణతః ॥ శ్రాద్ధభుశ్చాశ్రాద్ధకర్తారం స
వృద్ధిం దక్షిణాంతతః । ఏకవారం త్రివారంవా శృణుయాద్దినపఞ్చకమ్ ॥
తతఃపరంనశృణుయాత్కర్తారంహ నిదక్షిణా । పునశ్చాశ్రాద్ధంచరేత్కర్తా
షష్ఠేఽహ్నోయ్యుర్విపృథయే ॥ అధవాఽఽయుష్యహేమానుంవాచరేత్ప్ర
క్తంమహర్షిభిః । యతిగచ్ఛిద్దక్షిణాకాలేస్వస్వశక్త్యనుసారతః ॥ తదక్ష
యంభవేత్తృప్తిం దదాతి స్వపితౄణామితి । లక్షంలక్షపతీర్షదావృద్ధిర్నస్తు
వరాటికామ్ । విశ్తశాత్యంనకుర్వీతశ్రాద్ధకాలేసమాహితః ॥ సత్యాంసంపది
లోభాద్యశ్చాశ్రాద్ధంనకురుతేద్విజః । సవిజ్ఞేయోనరపశుగార్హభీంయోనిమావి
శేత్ ॥ తస్యపక్ష్యోనభోక్తవ్యంభుక్త్వాచాన్త్రాయణంచరేత్ ॥ * ॥ ఇతి ।

— శ్రీ స్వధావాచనాదిః —

అనస్తరతః తవ్యమాహయాజ్ఞవల్క్యః — ॥ శ్లో ॥ దత్వాతుదక్షి
ణాంచక్త్యా స్వధాకారముదాహరేత్ । వాచ్యశామిత్యనుజ్ఞాతః ప్రకృతే
ద్వయోః - వైశ్వదేవికబ్రాహ్మణయోః ।

భవస్వధోచ్యతామ్ || బ్రూయరస్తుస్వధేతువ్యక్తై భూమా సిఞ్చేచ్ఛితోజ
లమ్ । విశ్వేదేవాశ్చప్రియస్తాం విప్రైశ్చోక్త ఇదం జపేత్ || దాతా
రోనోభివర్ధంతాం వేదాస్సంతతిరెవచ । శ్రద్ధాచనోమావ్యపగాద్బహు దే
యంచనోస్త్వతి || ఇత్యుక్త్యాచప్రియావాచః ప్రణిపత్యవినర్ణయేత్ ।
వాజేవాజఇతిప్రీతః పితృపూర్వం వినర్ణయేత్ || ప్రదక్షిణఃనువ్రజ్య భుజ్జీ
తపితృసవితమ్ । బ్రహ్మచారీభవేత్తాంతు రజనీంబ్రాహ్మణైస్సహ || * ||
ఇతి । మత్స్యః — || శ్లో || దక్షిణాందిశమా కాఙ్క్షాకపిత్థ్యాకయాచేతనూ
నవః । దాతారోనోభివర్ధంతాం వేదాస్సంతతిరెవచ || శ్రద్ధాచనోమావ్యప
గాద్బహుదేయంచనోస్త్వతి । అన్నంచనాబహుభవేదతిధీంశ్చలభేనుహి ||
యాచితారశ్చనస్సస్తు మాచయాచిక్షుకఞ్చన । ఏవసు స్త్వితైర్వాచ్యం
మూర్ధ్నాగ్రాహ్యంచ తేనతత్ || పశ్చాద్విసజయేద్దేవాక పూర్వం
పైతామహాకద్విజాక || * || ఇతి .

— శ్రీ ఐత్తింజదానవిధిః శ్రీ —

విప్రవినర్ణనానంతరం పిండదానమాహాపస్తమ్బుః — || వా || భుక్త
వతోఽనువ్రజ్యప్రదక్షిణీకృత్య ద్వైధందక్షిణాగ్రాక దర్భాకసం స్తీర్య
తేషా త్తరేరపోదతో వత్తరేర్దక్షిణాపవర్గాక పిణ్డాకదత్వా పూర్వవచుత్త
రేరపోదతో వత్తరైరుపస్థాయో త్తరయోదపాత్రేణత్రిః ప్రసవ్యంపరిషిచ్య
న్యట్ట్యపాత్రాణ్యుత్తరంయజరనవానం త్ర్యవరార్థ్యమావతయిత్వాప్రా
క్ష్యపాత్రాణిద్వద్వైమభ్యుదాహృత్య సర్వసిస్సమవదాయో త్తరేణ య
జమాశేషస్యగ్రాసవరార్థ్యం ప్రాశ్నీయాత్ || * || ఇతి । “ భుక్తవతో
వ్రజతో బ్రాహ్మణాన్యజ్ఞోఽవీత్యాగృహ సీమాంతాదనువ్రజ్య ప్రదక్షిణీక
రోతి , అధప్రత్యేత్యప్రాచీనావీతీపిండదాన దేశే దక్షిణాగ్రాక దర్భాక
ద్వైధానం స్తుతాతి తత్రపురస్తాతిప్రాద్యధం పశ్చాత్తాద్యధమ్ ,
తతస్తైషు మార్జయంతాం మమపితర ఇత్యాదిభిస్త్రీభిర్బ్రాహ్మణ్యంతాం మమమా
తర ఇత్యాదిభిశ్చయథాహాకం దక్షిణాపవర్గమపోదత్వాఽనంతరము త్తరే
తత్రైతతాసావిత్యాదిభిష్టప్తిణ్డాకదదాతి, అధపూర్వవ్రజజయంతామిత్యా
దిభిరేవాపోదదాతి , అథా త్తరై ర్యేచవోత్రేత్యాదిభిష్టద్భిర్నైర్యధా

లిక్తం పితౄణామాత్మాశ్చ త్రిమతస్థితే తృప్యతేవ్యనేన త్రిరావృతైః
ఉభయాంస్తత్రైణ , తతఉత్తరయాపుత్రా పాత్రానభితరయన్తీరి
త్యుభయేషాం పిణ్డాన్యగవచదపాత్రేణ . త్రిప్రసవ్యమవిచ్ఛిన్నంపరిషిజ్ఞు
తి , అనస్తరమ్ , పాత్రాణి - ఘోమామాధాని పిణ్డాధానిచ , న్యుజ్జ్య -
అధోబిలానికృత్వా , ఉత్తరంయజుస్తృప్యత తృప్యత తృప్యతేత్యాన్నా
నపవ త్రిరభ్యస్తననవాననువచ్ఛిసం స్త్రువరాధ్యం త్రిరభ్యావృత్తి
రవనూమాత్రాయస్యావర్తనస్య తత్త్రివరాధ్యంయధాభవతి తథా ఆవ
తేయన్తి , తతశ్చావమయాపి మాత్రయాత్మప్యతేతివకృత్వోఽభ్యసిత
వ్యం భవతి , ఏవచనవానం యావచ్ఛక్త్యావర్త్య తతఃపాత్రాణి న్యుజ్ఞా
తాని ప్రోక్ష్య ద్వస్త్యనుభ్యదాహరితి , అభశేషస్యాన్నస్య గ్రాసావ
రాధ్యం సర్వేభ్యోఽన్న భేదేభ్యస్సనువదాయ ఉత్తరేణ యజుషాప్రాణే ని
విష్ట ఇత్యనేన ప్రాశ్నీయాత్ , ఇదం ప్రాశనంభోజనైచ్చాయామసత్యా
మపి కార్యంకన్యాజ్ఞత్వాత్ ” ఇతితాత్పర్యదశనేఽస్యాన్తోఽభిహితః .

— శ్రీకాత్యాయనాదీనాం త్రిపిణ్డాదానాదివిధిః —

పిణ్డత్రయదానవచఘ్రాణంచాహనునుః — || శ్లో || త్రీంస్తుతస్సా
ద్ధవిశ్వేషాత్పిణ్డాకృత్వాసమాహితః । ఔదకేనైవవిదినా నివపేన్దక్షిణా
ముఖః || న్యుప్యపిణ్డాంస్తతస్తాంస్తు ప్రయతోవిధిపూర్వకమ్ । తేషుదశ్చే
షు తేహస్తం త్ర్యుజ్జ్యాలైషభాగినామ్ || ఉదశేషంతునియోచ్చనేఽపిణ్డా
న్తికంపునః । అవజిఘ్రేచ్ఛ తాకపిణ్డాన్యధాన్యస్తాన్సమాహితః ||*||
ఇతి । ఆచమనాత్పూర్వం పిణ్డత్రయదాననూహ యాజ్ఞవల్క్యః —
|| శ్లో || సర్వమన్నముపాదాయ సతిలందక్షిణాముఖః । ఉచ్చిష్ట సన్నికౌ
పిణ్డాన్ దద్యాద్ధిపితృయజ్ఞవత్ || మాతామహానామపీఠం దద్యాదాచ
మనంతతః || * || ఇతి । అత్రవిజ్ఞానైశ్వరః — || వా || పిణ్డపితృయజ్ఞ
కల్పాతిదేశేన చరుశ్రవణసద్భావే అగ్నౌకరణశిష్ట చరుశేషేణసహ సర్వ
మన్నముపాదాయాగ్నిసన్నికౌ పిణ్డందద్యాత్తదభావే బ్రాహ్మణార్థసాధిత
మన్నముపాదాయ తిలమిత్రం దక్షిణాముఖఉచ్చిష్టసన్నికౌ పిణ్డపితృయజ్ఞ
కల్పేన పిణ్డాన్ దద్యాత్ , మాతామహానామపి తచ్చాగ్నిధేవైశ్వదేవావా

హనాది పిణ్డప్రదానపర్యంతం కమైకవమేవకర్తవ్యమనంతరం బ్రాహ్మణా
 నామప్యచనునందద్యాత్ || * || ఇతి । ఆశ్వలాయనః — || వా ||
 భుక్తవత్స్వాచావైషు పిణ్డాన్నిదధాన్యదనాచాన్వేష్యిత్యేకే || * || ఇతి । ను
 నుస్తు — || శ్లో || పిణ్డనిర్వాపణం కేచిత్పురస్తాదేవకుర్వతే || * || ఇతి ।
 చన్ద్రికామాధవీయయోరిదం వ్యాఖ్యాన్యమ్ — || వా || భౌజనాత్పుగ
 స్తాద్బ్రాహ్మణానామర్చనానంతరమగ్నోకిరిణానంతరం వా పిణ్డనిర్వాప
 ణం కేచిదిచ్ఛన్తి , కేచిదితి వచనాదపరే బ్రాహ్మణభౌజనానంతరమాచమ
 నాదర్వాగ్వాబ్రాహ్మణవిసర్జనాత్పశ్చద్వా పిణ్డనిర్వాపణం కుర్వత ఇ
 త్యవగమ్యతే || * || ఇతి । అశ్రయధాస్వశౌఖంశ్యవస్థా । తథాచ స్మృ
 త్యంతరమ్ — || శ్లో || మునిభిర్భిన్నకాలేషు పిణ్డదానంతుయత్ స్మృతమ్ ।
 తత్స్వశౌఖామతంయత్ర తత్రకుర్యాద్విచక్షణః || * || ఇతి । లోకాక్షి
 ప్త — || శ్లో || అప్రశస్తేషుయాగేషు పూర్వంపిణ్డావనేజనమ్ । భౌజ
 నస్యప్రశస్తేషు పశ్చాదేవోపకిల్పయేత్ || * || ఇతి । అప్రశస్తేషు - స
 పిణ్డీకిరిణాత్పగ్నిహితేషు శ్రాద్ధేషు , భౌజనాత్పూర్వం పిణ్డనిర్వా
 పణం సపిణ్డీకిరిణాదిషు ప్రశస్తశ్రాద్ధేషు పశ్చాదేవ పిణ్డనిర్వాపణమిత్య
 థ్థః । ఏతచ్చయేనాంస్వగృహ్యేషుపిణ్డదానకాలోనోక్తస్తద్విషయమిత్యా
 హుః । పరాశరః — || శ్లో || సుత్యపైస్తైరనుష్ఠాతస్సర్వేణాన్నేన భూ
 తలే । సతిలేనతతఃపిణ్డానానమ్యక్కర్తావసమాహితః || ఏత్యతీర్థేన స
 లిలం తత్రసేషేచ్చద్యధాక్రమమ్ । దక్షిణాగ్రేషుదర్భేషు పుచ్చధూపాది
 పూజితమ్ || స్వపిత్రైస్సధనంపిణ్డం దద్యాదుచ్ఛిష్టసన్నిధౌ । పితామహా
 యిచైవాన్యస్త్రీపిత్రేచ తథాపరమ్ || దర్భమూలే లెపభుజః ప్రీణయేల్లపకి
 వకణైః || * || ఇతి । స్మృత్యంతరే — || శ్లో || ఉపమూలానాం సమాస్తీ
 ర్యగర్భానుచ్ఛిష్టసన్నిధౌ । కృత్వావనేజనందద్యాత్ప్రీతిప్రీతిపిణ్డానాయ
 ధాక్రమమ్ || * || ఇతి । భారతేఽపి — || శ్లో || సతలేనతతోఽన్నేనపి
 ణ్డాన్స్త్రీనేవపుత్రకః । పితౄనుద్దిశ్య దర్భేషు దద్యాదుచ్ఛిష్టసన్ని
 థౌ || * || ఇతి । దేవలః — || శ్లో || తతస్సర్వాశనంపాత్రైగృహీత్వా
 విధివత్స్వయమ్ । తేషాముచ్ఛేషణస్థానే తేనపాత్రేణనిక్షిపేత్ || పాత్రా

ణాంఘ్రియపాత్రేణ పిండదానం విధీయతే । రాజతామస్సూరభావ్యాం హస్తై
 నైవాధవాపునః ॥ ఉధుసర్పిస్త్రీలయితాం స్త్రీక్షిపిణ్డాన్నిర్వశేదుబ్ధః ।
 జానుకృత్వా తథాసవ్యం భూమాపితృవరాయణః ॥ * ॥ ఇతి । యథాస్వ
 గృహ్యం పిండసంఖ్యైః పరిగ్రహ్యైః । ఆపస్తంబసూత్రిణాంతు, మాసిశ్రా
 ధకల్పేనానుష్ఠాత్యాణాం పిండపట్యం పిండపితృయజ్ఞకల్పేనానుష్ఠాత్యా
 ణాం పిండప్రయమితి వివేకః । నను, ఉచిచ్ఛస్తనన్నిధిరశుచిదేశోభవతీతి తత్ర
 కింపిండదానం విధీయత ఇత్యాశంకాహోతిః — ॥ శ్లో ॥ పితౄణామా
 ససంస్థానాదగ్రతస్త్రిష్వరిత్విషు । ఉచిచ్ఛస్తనన్నిధానం తన్నోచిచ్ఛస్తాససన
 న్నిశౌ ॥ * ॥ ఇతి । త్రిష్వరిత్విషితి ఉచిచ్ఛస్తనమ్మరగరహితాసన్నదేశోప
 లక్షణార్థమ్ । అతపవజాతుకణిః — ॥ శ్లో ॥ వ్యాసుమాత్రం సముత్సృ
 జ్యపిణ్డాంస్తత్రప్రదాపయేత్ ॥ * ॥ ఇతి । భాసురోఽపి — ॥ శ్లో ॥
 పాత్రాణాం బాహుపాత్రేవా పిండదానం విధీయతే ॥ * ॥ ఇతి । వ్యా
 సోఽపి — ॥ శ్లో ॥ అరిత్తిమాత్రముత్సృజ్యపిణ్డాంస్తత్రప్రదాపయేత్ ।
 యత్రోపసర్పిర్మనంవాపి ప్రాప్తోతి నహిపిండదః ॥ * ॥ ఇతి । వ్యాసుః —
 ॥ శ్లో ॥ గర్దపుష్పాణిధూపంచ దీపంచైవ నివేదయేత్ । యతిగృహ్యైర్వచ్య
 తేగేహే భక్ష్యంభోజ్యమగహితమ్ ॥ అని వేద్యనభోక్తవ్యం పిండమూలే
 కథంచన ॥ * ॥ ఇతి ।

— శ్రీ ద్వివీరీయావనేజన మధ్యమపిండ ప్రాశనాదివిధిః ॥ —
 అనంతరకృత్యమాహబృహస్పతిః — ॥ శ్లో ॥ సమభ్యర్చోచ్చద
 పాత్రంతు తేహముపరినిక్షిపేత్ ॥ * ॥ ఇతి । విష్ణుః — ॥ వా ॥ పిండో
 నాం నిర్వపణంకృత్వా అర్చ్యపుష్పధూపానులేపనాన్నాదిభక్ష్యం నివేద
 యేదుదపాత్రమాసిజ్ఞేత్ ॥ * ॥ ఇతి । ఏతచ్చద్వివీరీయావనేజనం పిండ
 పాత్రప్రక్షాలనోదకేన కార్యమ్, “ ॥ శ్లో ॥ పాత్రనిర్ణేజనేనైవపునఃప్ర
 త్యవనేజయేత్ ॥ ” ఇహస్మరణాత్ । పుత్రాన్ధీచుధ్యమంపిండం వత్సేర్వద
 ద్యాత్ । తథాచవాయుపురాణే — ॥ శ్లో ॥ వత్సేర్వప్రజార్థందద్యాత్తు
 మధ్యమంమస్త్రీపూర్వకమ్ ॥ * ॥ ఇతి । మధ్యమంపిండమిత్యర్థః । మస్త్రీ
 స్తు మస్సేవనదర్శితః — ॥ శ్లో ॥ ఆధత్త పితరోగర్భమత్రసన్తానవధా

నమ్ || * || ఇతి । మనుః — || శ్లో || పతివ్రతాధర్మ పత్నీపితృపూజనతత్ప
రా । మధ్యమంతు తతఃపిండమద్యాత్సమ్యక్సతార్థినీ || ఆయుష్షు స్తం సు
తంవిద్వేద్యశోమేధా సమన్వితమ్ । ధనవస్తం ప్రజావస్తం ధాత్వికం సా
త్వికంతథా || * || ఇతి । యమః — || శ్లో || యత్రధామధ్యమంపిండం ప
త్నీప్రాశ్నాతివాగ్యతా । పుత్రకామాసపుత్రాంతాం కుర్వన్తి ప్రపితా
మహః || * || ఇతి । శఙ్ఖలిఖతౌ — || వా || పత్నీమధ్యమంపిండమస్త్రీయా
దార్తవస్సాతా || * || ఇతి । అగృహీతగర్భాఆర్తవస్సాతేత్యుచ్యతే । తత
శ్చగృహీతగర్భా పత్నీనాస్త్రీయాత్ । అతపవైవం విధేవిషయే మధ్యగపి
ండస్య ప్రతిపత్యస్తరమాహబృహస్పతిః — || శ్లో || అన్యదేశగతాపత్నీ
గర్భిణీరోగిణీతథా । తదాతంజీర్ణవృషభశ్చాగోవాభోస్తుచుహాత || * ||
ఇతి । జీర్ణః - గతరేతాః । అతపవాయుపురాణే — || శ్లో || గణవీర్య
శ్చయోహ్యశ్వోఽనదావ్వాంచేచ్ఛవతథావిధః । తయోఃపిండఃప్రదాతవ్యో
యధావీర్యం నరోహతి || * || ఇతి । ప్రతిపత్యస్తరమాహవస్తస్య —
|| శ్లో || యదిపత్నీవిదేశస్థాహుయిచ్ఛిస్తాయదివామృతా । దురాత్మాఽనను
కూలాచ తస్యపిండస్య కాగతిః || ఆకాశంగమయేత్పిండం జలస్థో దక్షిణాము
ఖః । పితౄణాంస్థానమాకాశం దక్షిణాదిక్తదైవచ || * || ఇతి । యత్తు దేవ
లేనోక్తమ్ — || శ్లో || తతఃకర్మణీనివృత్తైః పిండాంశ్చతదనస్తరమ్ । బ్రా
హ్మణోఽగ్నిరజోగౌర్వా భక్షయేదపునాక్షిపేత్ || * || ఇతి । తత్పు
త్రార్థిత్యాభావవిషయమ్, తత్సద్భావే మధ్యమపిండవ్యతిరిక్త పిండాస్త
రవిషయంవా । తీర్థశ్రాద్ధే పిండానామప్యేవ ప్రక్షేపః, తదుక్తం విష్ణుధ
ర్మోత్తరే — || శ్లో || తీర్థశ్రాద్ధే సగాపిండోఽక్షిపేత్తీర్థేనమాహితః । ద
క్షిణాభిముఖోభూత్వా పితౄదిక్సాప్రకీర్తితా || * || ఇతి ।

— శ్రీ ఉచ్ఛిష్టసంమార్జనాది శ్లో —

అనస్తరముచ్ఛిష్టదేశం సంమార్జయేత్ । అతపవయాజ్ఞావలగ్నః —
|| శ్లో || పిండాంస్తు గోఽజవిప్రభోదద్యాదగ్నౌజలైఽపివా । ప్రక్షిపేత్స
త్సువిప్రేషు ద్విజౌచ్ఛిష్టం నమార్జయేత్ || * || ఇతి । అయమర్థః — స
త్సువిప్రేషు - విప్రవిసర్జనాత్పాపగుచ్ఛిష్టం నమార్జయేత్, కింతు తేషు

విసర్జితేషు పిండప్రతిపత్తైః కృతాయాం శోధయేదితి । యత్తువ్యాసేనోక్తమ్ — ॥ శ్లో ॥ ఉచ్ఛిష్టం న ప్రమృజ్యాత్తు యావన్నాస్తమితోరవిః ॥ * ॥ ఇతి, యచ్ఛవసిష్ఠేనోక్తమ్ — ॥ శ్లో ॥ శ్రాద్ధేనోద్వసనీయానిహ్యుచ్ఛిష్టాన్యాది నక్షయాత్ । చోద్యతం తేవైస్వధాకారాస్తత్పిబన్త్యకృతోదకాః ॥ * ॥ ఇతి, తద్బ్రహ్మస్తర మ్భవవిషయమ్ । అతపవప్రచేతాః — ॥ శ్లో ॥ భుక్తవత్సుతతోభుజ్జేకవ్యశేషం స్వగోత్రజైః । ఆసాయంత్రాధశాలాయాం ద్విజోచ్ఛిష్టం నమాన్తయేత్ ॥ * ॥ ఇతి, బద్ధభిస్సహపితృసేవిత శేషభోజనార్థం గృహం స్తరసద్భావే ఆసాయముచ్ఛిష్టదేశశోధనం న కార్యమ్, గృహం స్తరాభావే బ్రాహ్మణేషు విసర్జితేషు పిండ ప్రతిపత్తాదకృతాయాం కర్తవ్యమితు్యుక్తం భవతి ।

— శ్రీ పాత్రచాలనాది శ్లో —

పాత్రచాలనమాత్రం సత్సువిప్రేషు స్వస్తివాచనాత్పూర్వము వశ్యంకర్తవ్యమ్, అన్యథాదోషస్తరణాత్ । తథాచనారాయణః — ॥ శ్లో ॥ అచాలయిత్వా తతాపత్రం స్వస్తికుర్వన్తియేద్విజాః । నిరాశాః పితరస్తేషాం శప్త్యాన్యాన్యై ధాగతమ్ ॥ * ॥ ఇతి, బృహస్పతిరపి — ॥ శ్లో ॥ భాజనేషుచతిత్తు స్వస్తికుర్వన్తియేద్విజాః । తద్దత్తమసురైర్భుక్తం నిరాశేఃపితృభిర్గతైః ॥ * ॥ ఇతి, పాత్రచాలనేవిశేషమాహజాతుకర్ణిః — ॥ శ్లో ॥ పాత్రాణిచాలయేచ్ఛాన్ధై స్వయంశిష్యైః కథవాసుతః । నస్త్రీభిర్నచబాలేన నాసజాత్యాకథంచన ॥ * ॥ ఇతి, భుక్తిపాత్రాణి నిఖనేత్, “ ॥ శ్లో ॥ భుక్తిపాత్రం సముద్భృత్య నిఖనేత్ప్రయత్నతః । అలభ్యప్రేతకార్యేషు తస్యత్యాగోవిధీయతే ” ఇతిత్సరణాత్ । ప్రయత్నత ఇతి - యథాశ్వాదిస్పర్శభావస్తథానిఖనేదిత్యర్థః, “ ॥ శ్లో ॥ శ్రాద్ధ ఉచ్ఛిష్టపాత్రాణి గర్తేనిక్షిప్యగోపయేత్ । మృద్భిరాచ్ఛాదయేచ్ఛాద్విదిర్యధానస్పృశతేతథా ॥ ” ఇతిత్సరణాత్ । నశూద్రాయ శ్రాద్ధశేషం దద్యాత్ “ ॥ శ్లో ॥ శ్రాద్ధం దత్వా య ఉచ్ఛిష్టం పృథులాయ ప్రయచ్ఛతి । పితరస్తస్యపణ్ణాసం భవన్త్యుచ్ఛిష్టభోజనాః ॥ ” ఇతిత్సరణాత్ । స్పృశ్యస్తరేపి — ॥ శ్లో ॥ భుక్తిపాత్రస్థముచ్ఛిష్టం బాలేభ్యోయః ప్రయ

చచ్చతి । భృత్యేభ్యోవృషభేభ్యోవా సశ్రాద్ధం హస్త్యసంశయమ్ ॥ * ॥
ఇతి । ఆశ్వలాయనః — ॥ శ్లో ॥ నశూగ్రంభూజయేత్తస్మిన్ గృహే య
త్సేనతద్దినే । శ్రాద్ధశేషం నశూద్రేభ్యో దదాదితిఖలేష్వపి ॥ * ॥

— శ్రాద్ధదినే నిత్యశ్రాద్ధాదివిధిః —

శ్రాద్ధదినే నిత్యశ్రాద్ధమధికృత్యమారంభణ్ణేయోక్తమ్ — ॥ శ్లో ॥
పృథక్వాకేననేత్యనేయ ॥ * ॥ ఇతి । పృథక్వాకేన నిత్యశ్రాద్ధం కార్యమ్ ,
నేత్యనేయ - సపృథక్వాకేన కార్యం కింతు శ్రాద్ధశేషజైవ కార్యమిత్య
నేయ మన్యస్తఇత్యర్థః । ఏతచ్చనిత్యశ్రాద్ధం శ్రాద్ధాంతరేకృతేనత్యనియ
తమ్ । యదాహసపవ — ॥ శ్లో ॥ నిత్యక్రియాం పితౄణాంచ కేచిదిచ్చ
న్తిమానవాః । నపితౄణాంతదైవాన్యే శేషంపూర్వవదాచరేత్ ॥ * ॥
ఇతి । పితౄణామ్ , నిత్యక్రియామ్ - నిత్యశ్రాద్ధమ్ , కేచిదిచ్చన్తి , అ
న్యేనేచ్చన్తి , శేషమ్ - వైశ్వదేవాదికమ్ , పూర్వవదాచరేత్ - నియ
మేనైవకుర్యాదిత్యర్థః । అత్రపైరీనసిః — ॥ శ్లో ॥ శ్రాద్ధం నిర్వర్త్య వి
ధివద్వైశ్వదేవాదికంతతః । కుర్యాద్భూతాంతతోదద్యాద్ధస్తకారాదికంత
థా ॥ * ॥ ఇతి । తతః - పితృపాకసముద్భృతాదన్నాదిత్యర్థః । ఆశ్వలాయ
నః — ॥ శ్లో ॥ దానాధ్యయనదేవార్వాజపఃపూమాదికాఃక్రియాః ।
నకుర్యాచ్చాశ్రద్ధదివసప్రాగ్విప్రాణాం విసర్జనాత్ ॥ శ్రాద్ధేఽహిం
భోజయేద్వాస్తానబాలానపీయత్సతః । ప్రాక్షిప్తదానాగ్ధాదైవైర్వాలం
కుర్యాన్స్వవిగ్రహమ్ ॥ * ॥ యత్తుపైరీనసవచనమ్ — ॥ శ్లో ॥ ఏతృపా
కాతస్సముద్భృత్య వైశ్వదేవం కరోతయః । ఆసురంతద్భవేచ్చాశ్రద్ధంపితౄ
ణాంనోపతిష్ఠతే ॥ * ॥ ఇతి , తచ్చాశ్రద్ధస్యాదా పృథక్వాకాదేవ వైశ్వదే
వకరిణం నపితృపాకాదిత్యేవంపరమ్ । అతపవశ్రాద్ధభోజనాత్పూర్వంపి
తృపాకాద్వైశ్వదేవకరణే యోషోఽభిహితః పురాణే — ॥ శ్లో ॥ ప్రాతివా
సరికోఽపూమాశ్శ్రాద్ధాదాక్రియతేయది । దేవాహవ్యం నగృన్హాన్తి క
వ్యంచపితరస్తథా ॥ * ॥ ఇతి । ఆనుశాసనికే — ॥ శ్లో ॥ యదాశ్రద్ధం
పితృభ్యోవ దాతుమిచ్ఛతి మానవః । తదాపశ్చాత్పృథక్విత్తనివృత్తే
శ్రాద్ధకర్తృణి ॥ తతోఽన్నేనావశిష్టేనపూజయేదతిధీనపి ॥ * ॥ ఇతి । బ్రా

హ్మ ణభోజనాత్పుర్యం వైశ్వదేవకరణంచ స్మృత్యస్త రేభిహితమ్ —
 ॥ శ్లో ॥ వైశ్వదేవాహుతీరగ్నావర్వాగ్భృహ్మ ణభోజనాత్ । జుహుయా
 ద్భూతయజ్ఞాదిశ్రాద్ధంకృత్వాతతఃస్మృతమ్ ॥ * ॥ ఇతి । ఏతచ్ఛాహితాగ్నివి
 షయమ్, ఏవంచశ్రాద్ధాదా, అగ్నాకరణానన్తరంవా, పృథక్పాకాదేవవై
 శ్వదేవహుతీమః, నివృత్తైతుశ్రాద్ధేపితృపాకాదితచన్ద్రి కాదానిణీత
 మ్ । యత్తుల్ కాక్షిణోక్తమ్ — ॥ శ్లో ॥ పిత్రర్థం నిర్వపేత్పాపకం వై
 శ్వదేవార్థమేవచ । వైశ్వదేవం సపిత్రర్థం నదార్కంవైశ్వదేవికమ్ ॥ * ॥
 ఇతి । అసాధ్యః — పైతృకబ్రాహ్మ ణభోజనార్థం వైశ్వదేవిక బ్రాహ్మ
 ణభోజనార్థంచ పృథక్పృథక్పాపకంకుర్యాత్, దార్కమ్ - అనూవాస్యాశ్రా
 ద్ధార్థం నిరుప్తమన్నమ్, కృతేఽపి శ్రాద్ధేనవైశ్వదేవహుతీమార్థం భవతీ
 తి । అత్ర “ నదార్కంవైశ్వదేవికమ్ ” ఇత్యేతదాహితాగ్నిదర్శశ్రాద్ధవి
 షయమ్, తస్యదర్శశ్రాద్ధాత్పాకేవ వైశ్వదేవవిధానేన శ్రాద్ధాదైరా
 ద్ధానిష్ఠేన వైశ్వదేవాయోగాత్ । అగ్నిమతాం దర్శశ్రాద్ధాత్పాకేవవై
 శ్వదేవవిధిశ్చ తేజేవదర్శితః — ॥ శ్లో ॥ పతూస్తం కర్తునివర్త్యవై
 శ్వదేవంచ సాగ్నికః । పిణ్డయజ్ఞంతతఃకుర్యాత్తతోఽన్వాహార్యకంబు
 ధః ॥ * ॥ ఇతి । పతూస్తంకర్తు - అగ్నిన్వాహనమ్, అన్వాహార్యకమ్ -
 అనూవాస్యాశ్రాద్ధమిత్యర్థః । ఏవంచసాగ్నికామావాస్యాశ్రాద్ధేవైశ్వదే
 వార్థం పృథగేవపాకఇతిచన్ద్రి కాయామ్ “ ॥ శ్లో ॥ ఆదాతు సమ కాలేవా
 నైవేద్యం యోనివేదయేత్ । తతఃశ్రాద్ధహస్తాస్యాత్తచ్ఛ్రాద్ధమసు
 రాలయమ్ ॥ ” ఇతిస్మృత్యస్తరమ్ । అత్ర యచ్ఛాన్యద్వక్తవ్యంతదై
 శ్వదేవప్రకరణేభిహితమ్.

— పితృశేషభోజనమ్ —

వైశ్వదేవార్థం పృథక్పాకే కృతేఽపి పితృపాకశేషాదేవ భోజన
 మ్, “ ॥ శ్లో ॥ ప్రదక్షిణమనువ్రజ్య భుజ్జీతపితృసేవితమ్ । ” ఇతియా
 జ్ఞవల్క్యస్తరణాత్ । అభోజనేదోషమాహదేవలః — ॥ శ్లో ॥ శ్రాద్ధం
 కృత్వాతుయోవిప్రో నభుక్షేఽధకదాచన । దేవాహవ్యంసగృష్టాన్తి క
 వ్యానిపితరస్తథా ॥ * ॥ ఇతి । ఏతచ్ఛపితృసేవితభోజనం సర్వవిధాత్మిశ్చ

సేవితాదుపాదాయకర్తవ్యమ్, తథాచమశ్శ్చుః — || శ్లో || తతశ్చవై
 శ్వదేవానై సభృత్యసుతబాన్ధవః | భుజ్జీతాతిధిసంయుక్తస్సర్వంపితృనిషే
 వితమ్ || * || ఇతి | అతిధ్యాదీనామపి శేషభోజనే దోషఇతిచన్ద్రికాదా వ
 చనపురస్సరం ప్రతిపాదితమ్ — || శ్లో || పితృశేషంతుయోభుజ్జేగ్రసాఽ
 నోఽన్యజ్ఞాతికులోద్భవాత్ | ప్రదాయకత్రైస్సంపుంశ్చం పాపమాదా
 యగచ్ఛతి || * || ఇతి | యథాశిష్టాచారస్తథాకర్తవ్యమ్ | యదాపితు
 న్నవిద్యతే తదాశేషభోజనస్యావశ్యకత్వాత్సర్వమేవ పితృసేవితం తశ
 తోభోక్తవ్యమ్ | అతపవాపస్తమ్యుః — || వా || సర్వతస్సమవదాయో
 న్నరేణ యజుషాశేషస్య గ్రాసవరార్థ్యం ప్రాశ్నీయాత్ || * || ఇతి | అ
 సతితు పితృశేషే పాకాన్తరంకృత్వా భూక్తవ్యమేవ, “ || శ్లో || భుజ్జీతే
 వకృతేశ్రాగ్ధే పుత్రీనోపవసేద్ధృహీ | ” ఇతిస్మరణాత్ | అతపవైకాదశ్య
 దా భోజనప్రత్యాన్యాయఃస్మర్యతే || శ్లో || ఉపవాసోయదానిత్యశ్రా
 ధ్ధం నైమిత్తికంభవేత్ | ఉపవాసంతదాకుర్యాదాహ్నియపితృసేవితమ్ || * ||
 ఇతి | ఏతదాహ్నియంచజ్ఞాతివిషయమ్ | తథాచబ్రహ్మణ్ణపురాణే — || శ్లో ||
 కర్తవ్యభ్యు-వైర్నభూక్తవ్యంశ్రాగ్ధే ప్రాప్తే హరేర్దినే | పితృశేషంతమా
 హ్నియహ్యుపవాసఫలాప్తయే || * || ఇతి, “ || శ్లో || కర్తానోపవసేచ్ఛా
 గ్ధే పిత్రైస్సేవ్యకాదశీదినే | తయోరవ్యధికంబ్రూయః పితృశేషం మహర్ష
 యః || ” ఇతిచ | ఏకాదశీవ్యతిరిక్తదినే జ్ఞాతిభిరవ్యవశ్యం పితృశేషం భో
 క్తవ్యమిత్యాహదేవలః — || శ్లో || పితృశేషం నయోభుజ్జేగ్ర కొవాజ్ఞా
 తికులోద్భవః | పితృద్రోహీసవిజ్ఞేయః పుత్రపౌత్రైర్వివాకృతః | అకి
 జ్ఞానోఽపి కర్తాస్యాత్స్వన్నూదాయతర్హసే | భోక్తవ్యమేవసత్పుం
 భిః పుత్రపౌత్రాభివృద్ధయే || * || ఇతి | పితృసేవితభోజననియమోఽను
 జ్ఞాపక్షపవ | అతపవశాతాతపః — || శ్లో || శేషమన్నమనుజ్ఞాతం భుజ్జీత
 తదనన్తరమ్ | ఇష్టైశ్శ్రాగ్ధంతువిధితకృత్వాత్మనుసనూహితః || * || ఇ
 తి | నిగమేఽపి — || వా || అనుజ్ఞాతోగృహ్యోక్ బాలవృద్ధాంశ్చ పరితో
 వ్యభుజ్జీత || * || ఇతి .

— శ్రీ శ్రాద్ధదినే దాతృభూక్తృనియమః శ్రి —

దాతృభూక్తృర్నియమనూహబృహస్పతిః — || శ్లో || తాం
శాంబ్రహ్మచారిస్యాచ్ఛాద్ధకృచ్ఛాద్ధికైస్సహ । అన్యథావర్తమానా
తాస్యాతాం నిరయగామినా || * || ఇతి । మత్స్యః — || శ్లో || పున
ర్భజనమధ్వానం యానమాసనమైథునే । శాద్ధకృచ్ఛాద్ధభుక్తైవన
ర్వసేతద్వివర్జయేత్ || స్వాధ్యాయంకలహంచైవదివాస్వాపంచసేవచ్ఛ
యా || * || ఇతి । యమః — || శ్లో || పునర్భజనమధ్వానం భారాధ్య
యనసశ్శమాన్ । సద్భ్యాం ప్రతిగ్రహం హిమామం శాద్ధభుక్తృష్టవజ్జయే
త్ || దస్తథావనతామూలక్షౌరాభ్యక్షమభోజనమ్ । రత్యోషధసరాన్నా
ని శాద్ధకృత్తావివర్జయేత్ || * || సద్భ్యాం హిమామయోః ప్రతిషేధస్త్యకృ
తప్రాయశ్చిత్తస్య , కృతేప్రాయశ్చిత్తైకుర్యాత్ । అతపవభవిష్యత్తు
గాణమ్ — || శ్లో || దశకృత్వఃపి బేచ్ఛాపా గాయత్ర్యా శాద్ధభుద్వి
జః । తతస్సద్భ్యాముపాసేత జపేచ్ఛజుహూయాదపి || * || ఇతి । జుహు
యాదిత్యేతదన్యస్య హిమాతురలాభేర్నష్టవప్యమ్ , తల్లాభేతు తేనైవహావ
యేత్ । యదాహకాత్యాయనః — || శ్లో || సూతకేచప్రవాసేచహ్య
శక్తాశాద్ధభోజనే । ఏవమాదినిమిత్తేషు హావయేద్వేతియోజయేత్ || * ||
ఇతి । హావయేద్వేతియద్ధౌ బిలాదిభిరుక్తం తదేవమాదినిమిత్తేషుయోజయే
దిత్యర్థః || శ్లో || పరేదుర్విరపితత్ప్రీత్యేవాప్రహ్నాభోజయేద్విజః । అ
నపేక్ష్యస్థితస్యైవ శాపందత్వావ్రజన్తితే || * || ఇతి స్మృత్యంతరమ్ .

యథాశక్తిశ్రాద్ధానుష్ఠానమ్

యథాశక్తిశ్రాద్ధానుష్ఠానమాహ శాతాతపః — || శ్లో || యథా
కిదంవినిత్యంయతురాత్మదిస్తుక్షయాదిషు । పాత్రద్రవాద్యదిసంపత్సుస
త్సుకామ్యఫలంభవేత్ || * || ఇతి । అమావాస్యాదిషుచోదితంనిత్యశా
ద్ధంపాత్రద్రవాద్యదిసంపత్యభావేఽపి యథాశక్తికుర్యాదితి పూర్వార్థ
సాధ్యః । దేవలః — || శ్లో || పాత్రాభావేపరంకృత్వా పితృయజ్ఞవిధిం
నరః । నిర్దిశ్యావ్యన్నముద్భృత్యయత్రపాత్రంతతోగతిః || పాత్రాభావే
క్షిపేదగ్నాగవేదద్యావధాపునా । నతుప్రాప్తస్యలోపోఽస్తి ప్రైత్యకస్య

విశేషతః ॥ * ॥ ఇతి । అస్యాన్తః — పాత్రాభావే - అనుకల్పతయాప్య క్త పాత్ర స్యాచాభే , పిశ్యయజ్ఞవిధిమ్ - అగ్నోకరణమ్ , కృత్వా , అ న్నంభాజనేఉద్భవత్య , నిర్దిశ్య - చతుర్థ్యనైవశబ్దేన దేవాపతత్వాంశోచ్చి శ్య , ఉద్భవతమన్నంత్యక్త్యా అదూరేవిహి ౭ స్తిచేత్తత్రవీత్వా తస్మై తద న్నంసమర్పయేత్ , దూరస్థే తు పాత్రే నిర్దిష్టమన్నమగ్నోక్షిపేత్ , అథ వాగవేభక్షణార్థం ప్రయచ్ఛేత్ , నద్యాద్యుదకేవాక్షిపేత్ , నతు పా త్రాభావమాత్రేణకర్మణోలోపఃకార్యఇతి .

సజల్పశ్రాద్ధవిధిః

విస్తృతపార్వణానుస్తానాసమ్భవేతు వ్యాసేనోక్తమ్ — ॥ శ్లో ॥ త్యక్తాగ్నేఃపార్వణంనైవ వైకోద్దిప్తం సపిణ్డనమ్ । అత్యక్తాగ్నేస్తుపిణ్డోక్తి స్తస్మాత్సజల్పభూజయేత్ ॥ * ॥ ఇతి । త్యక్తాగ్నేః - అవిధానేనోత్సృ ష్టాగ్నేః , పార్వణైకోద్దిప్తసపిణ్డీకరణాత్క కశ్రాద్ధకర్మణినైవాధికారిః , ప ణ్డోక్తిః - శ్రాద్ధంకర్తవ్యమిత్యుక్తిః , అత్యక్తాగ్నేరేవ శ్రాద్ధాధికారిఇతి యావత్ , తస్మాదత్యక్తాగ్నేరేవాశక్తౌ సజల్పవిధానేన శ్రాద్ధంకుర్యా దిత్యర్థః । తత్స్వరూపమథస్తాస్పృతపాదితమ్ .

ఆనుశ్రాద్ధవిధిః

పక్వప్రవ్యసమ్పాదనాసమ్భవేతు సుహంతః — ॥ శ్లో ॥ పాకా భావేఽధికారస్సౌద్విప్రాదీనాం నరాధిప । అపత్నీనాంఋహాబాహుయా విదేశగమనాదిభిః ॥ సదాచైవతుశూద్రాణామానుశ్రాద్ధంవిదుర్బుధాః । అ స్త్వనాదేశకాలాభ్యాం విప్లవేసముపాగతే ॥ ఆపద్యనగ్నోత్థేచప్రవాసే ఘృత్రజన్మని । చన్ద్రీసూర్యగ్రహేచైవ దద్యాదామంవిశేషతః ॥ * ॥ ఇ తి । విప్రాదీనాం త్రేవర్ణికానాం పత్నీరహితానాం విదేశగమనాదిభి శ్చ కారణైః పాకసమ్పాదనాసమ్భవే ఆనుశ్రాద్ధేఽధికారస్సౌత్ , చన్ద్రీ సూర్యగ్రహేఽపి యస్యపాకాసమ్భవఃభోక్తుర్భ్రాహ్మణస్యవాలాభఃసత మందద్యాదిత్యర్థః । ఉశనా — ॥ శ్లో ॥ అపత్నీకఃప్రవాసీచ యస్యభా ర్యారజస్వలా । సిన్ధాన్వేన నకుర్వీతహ్యనుం తస్యవిధీయతే ॥ * ॥ ఇతి । సిన్ధాన్వేన - లబ్ధక్రీతాదిపక్వాన్వేన , నకుర్వీతేతిచన్ద్రీకాయాం వ్యా

భ్యుత్తమ్ । జనుదగ్నిః — ॥ శ్లో ॥ నభవేద్యసృష్టసామగ్నీ దారావా గృహ
మేవచ । ఆనుశ్రాద్ధం ప్రకుర్వీత వృద్ధో బాలశ్చయోభవేత్ ॥ యావత్సృష్ట
న్నాగ్నిసంయుక్త ఉత్సన్నాగ్నిరధాపివా । ఆనుశ్రాద్ధం సదాకుర్యాద్ధ
స్తేఽగ్నోకరణంభవేత్ ॥ * ॥ ఇతి । హరిః — ॥ శ్లో ॥ శ్రాద్ధవిఘ్న
ద్విజాతీనామానుశ్రాద్ధం ప్రకీర్తితమ్ । అమావాస్యాదినియతం మాససం
వత్సరాదృతే ॥ * ॥ ఇతి । అనేన మాసికం సాంవత్సరికంచ శ్రాద్ధసవశ్యం
పక్షే న కార్యమిత్యుక్తం భవతి । ఏతచ్ఛ్రుతిపాదితమథస్తాత్ । యత్తుజ
నుదగ్నినోక్తమ్ — ॥ శ్లో ॥ ఆభిక్తం శ్రద్ధయా శ్రాద్ధం శ్రాద్ధకాలేయధా
పిధి । పక్షేన వాఽశృతేనాపి నూనం కుర్యాత్సుతఃపితుః ॥ * ॥ ఇతి । తచ్ఛ్ర
ద్ధయా అవశ్యం కార్యమి త్యేవంపరమ్ , అన్యథా “ మాససంవత్సరాదృతే ”
“ నతతుర్కర్యాన్యతేఽహని ” “ ఆపద్యపిచనామేన తన్మా సిహరివాసరే ।
కృష్ణశ్శుక్లయే వాపి కుర్యాదన్నేన వాపి కమ్ ॥ ” ఇత్యాదిబహుస్మృతివి
రోధప్రసక్తః । ఆనుశ్రాద్ధవిశేషమాహవ్యాసః — ॥ శ్లో ॥ చతుర్థవైవ
పాధేయం సపిణ్డీకరణాత్పరమ్ । ఆమైవేవతుకర్తవ్యం పునశ్శ్రాద్ధం నసా
మాతి ॥ ఆనుందదతుకావైయ దద్యాదన్నాచ్చతుర్థణమ్ । సిద్ధాన్నేతువి
ధిసృష్టానానుశ్రాద్ధేప్యసాదిభిః ॥ ఆవాహనాదిసర్వం స్యాత్పిణ్డీదానంచ
భారత । దద్యాద్యచ్చద్విజాతీభ్యశ్శృతం వాఽశృతమేవవా ॥ తేనాగ్నో
కరణం కుర్యాత్పిణ్డీంస్తేనేవనిర్వపేత్ । ఆనుశ్రాద్ధం యదాకుర్యాద్విధిజ్ఞ
శ్రాద్ధదస్యదా ॥ హస్తేఽగ్నోకరణం కుర్యాద్భ్రాహ్మణస్యవిధానతః ॥ * ॥ ఇ
తి । షష్ఠ్రింశన్మతేతు — ॥ శ్లో ॥ ఆనుశ్రాద్ధం యదాకుర్యాత్పిణ్డీదానం
కథంభవేత్ । గృహపాకాత్సముద్భృతస్త్తుభిః పాయసేనవా ॥ * ॥ ఇతి ।

హిరణ్యశ్రాద్ధాదివిధిః

ఆనుశ్రాద్ధాసమ్భవేతు హేమశ్రాద్ధమాహవ్యాసః — ॥ శ్లో ॥
ద్రవ్యాభావేద్విజాభావే ప్రవాసేపుత్రజన్మని । హేమశ్రాద్ధం ప్రకుర్వీ
త యస్యభార్యారజస్వలా ॥ * ॥ ఇతి । అత్రాప్యనుశ్రాద్ధోక్తవిశేషా
యధాసమ్భవమునంభేయః । హేమద్రవ్యాలాభేభ్యుక్తంస్మృత్యన్తరే—
॥ శ్లో ॥ తృణానివాగవేదద్యాత్పిణ్డీన్వాధాపి నిర్వపేత్ । తిలోదక్షైః పితౄ

నాస్తి తర్పయేత్సానపూర్వకమ్ || అగ్నినావాదహేతూత్తం శ్రాద్ధశా
 లెసమాగతే | తస్మింశోచ్చపవసేదహి జపేద్వాశ్రాద్ధసంహితామ్ || ఆ
 జ్ఞానిపితృయజ్ఞస్య యదాకర్తుం నశక్నుయాత్ | సతదావాచయేద్విప్రా
 నకలాసిద్ధిరస్త్వీతి || * || ఏవమనుకల్పానుష్ఠానేఽపి శాత్యాభావేఽపి ము
 ఖ్యకల్పానుష్ఠానఫలంభవతి, “ || శ్లో || శ్రాద్ధానుకల్పంయిగమ్యజ్ఞా
 త్యవస్థాద్యపేక్షయా | శ్రాద్ధాజ్ఞాంశేష్యవాహ్నీతి ముఖ్యశ్రాద్ధఫలం న
 రః || ” ఇతిష్మరణాత్ | శ్రాద్ధాజ్ఞాంశే - యథాశక్తికటిపయాజ్ఞానుష్ఠా
 నేఽపి కృతశ్రవ్యః .

శ్రాద్ధప్రశంసా

శ్రాద్ధప్రశంసతిసుమన్తః — || శ్లో || శ్రాద్ధాత్పురతరంనాన్యచ్ఛ్రే
 యస్సరముదాహృతమ్ | తస్మాత్సర్వప్రయతేన శ్రాద్ధంకుర్యాద్విచ
 ణః || * || ఇతి | దేవలః — || శ్లో || అరొగఃప్రసృతిస్థశ్చ చిరాయుఃపుత్ర
 పౌత్రవాన్ | అర్థవానర్థకామీచ శ్రాద్ధకామోభవేదిహ || పరత్రుప
 రాంతుష్టిం లోకాంశ్చవివిధాంశుభాన్ | శ్రాద్ధకృత్సమవాహ్నీతి యశ
 శ్చవిపులంనరః || * || ఇతి | యమోఽపి — || శ్లో || యేయజన్తిపితౄన్
 దేవాన్ బ్రాహ్మణాన్సహుతాశనాన్ | సర్వభూతాన్తరాజ్ఞానం విష్ణు
 మేవయజన్తితే | ఆయుఃపుత్రాయశస్స్వర్గం కీర్తింపుష్టింబలంశ్రియమ్ |
 పశూన్సుఖంధనంధాన్యం ప్రాప్నుయాత్పితృపూజనాత్ || * || ఇతి | బృ
 హస్పతిః — || శ్లో || యఏవంవేత్తిమతిమాంస్తస్యశ్రాద్ధఫలంభవేత్ |
 ఉపదేష్టానుమంతాచ లోకేతుల్యఫలౌస్తుతౌ || * || హరితోఽపి — || శ్లో ||
 ఇమంశ్రాద్ధవిధింపుణ్యం కుర్యాద్వాపిపరేత్తుయః | సర్వకామైస్సమృద్ధో
 తి హ్యస్మృతత్వంచ గచ్ఛతి || * || ఇతి | అకరణేఽపిదోషస్తేనేవదశ్శి
 తః — || శ్లో || నచతత్రవిరాజంతే నారోగానశతాయుషః | నచశ్రే
 యోఽధిగచ్ఛన్తి యత్రశ్రాద్ధం వివిర్జితమ్ || * || ఇతి | ఆదిత్యపురాణేఽ
 పి — || శ్లో || నసన్తిపితరశ్చైతీ కృత్వానుససేయోనరః | శ్రాద్ధం నకు
 రుతేతత్ర తస్యరక్తంపిబన్తితే || * || మారుణ్డేయః — || శ్లో || అన్యా
 యోపాజ్జితవ్రజ్యైర్యచ్ఛ్రాద్ధంక్రియతేనరైః | తృప్యన్తితేనచణ్డాలాఃపు

లఁపాద్యాశ్చయోనయః ॥ * ॥ నను , ప్రాతిస్వికశుభాశుభకర్మ వశేన
 స్వర్గనరకాదిగతానాం దూరస్థకవ్యభాక్తృత్వసామర్థ్య రహితానాం మ
 నుష్యాణాం పుత్రాదిభిర్దత్తైరన్నపానాదిభిస్తృప్త్యసమ్భవాత్సమ్భవేఽపి
 స్వయమాత్మా నమవ్యసీక నాఃకథంస్వర్గాదిఫలం ప్రయచ్ఛన్తి తత్రాహ
 యాజ్ఞవల్క్యః — ॥ శ్లో ॥ వసురు ద్రాదితిసుతాఃపితరశ్శ్రాద్ధదేవతాః ।
 ప్రీణయన్తిమనుష్యాణాం పితౄణాంశ్శ్రాద్ధేనతర్పితాః ॥ ఆయుఃప్రజ్ఞాం
 ధనంవిద్యాం స్వర్గంమోక్షం సుఖానిచ । ప్రయచ్ఛన్తితథారాజ్యం ప్రీతా
 న్మాణాంపితామహాః ॥ * ॥ ఇతి । ఆత్రవిజ్ఞానేశ్వరః — ॥ వా ॥ న
 హ్యత్రదేవదత్తాదయపవ శ్రాద్ధకర్మణీసంప్రదానభూతాః పిత్రాదిశబ్దై
 రుచ్యంతేకింత్యధిష్ఠాత్మవస్వాది దేవతాసహితాపవ , యథాదేవదత్తాదిశబ్దై
 ర్నశరీరమాత్రం నాప్యాత్మమాత్రం కింతు శరీరవిశిష్టా ఆత్మా న ఊచ్యంతే
 పవనుధిష్ఠాత్మదేవతాసహితాపవ దేవదత్తాదయః పిత్రాదిశబ్దరుచ్యంతే ,
 అతశ్చాధిష్ఠాత్మదేవతా వస్వాదయః పుత్రాదిభిర్దత్తాన్నపానాది తృప్తా
 న్సంతస్తానపి దేవదత్తాదీంస్తర్పయన్తి , కతౄణాంశ్చ పుత్రాద్విఫలేన
 యోజయన్తి ॥ * ॥ ఇతి । శాతాతపః — ॥ శ్లో ॥ వసవఃపితరోజ్ఞేయూరు
 ద్రాజ్ఞేయాఃపితామహాః । ప్రపితామహస్తథాదిత్యాశ్చ తేవవైదిక్ష్మి
 తిః ॥ * ॥ ఇతి । పైతీనసిః — ॥ వా ॥ వసవఃపితరోరుద్రాఃపితామహా
 ఆదిత్యాః ప్రపితామహోయపవంవిద్వాన్పితౄణాంజతే వసవోరుద్రా ఆ
 దిత్యాశ్చాస్యప్రీతాభవన్తి ॥ * ॥ ఇతి “ ॥ శ్లో ॥ వసూన్వదన్తితుపితౄణా
 రుద్రానేవపితామహాన్ । ప్రపితామహంస్తథాదిత్యాంశ్చుగ్రితేహేన
 నాతస్య ॥ ” ఇతి । వ్యాసః — ॥ శ్లో ॥ యథాగోషుప్రణిష్టోవైవతోస్స
 విష్ణోఃసమాతరమ్ । పవంశ్రాద్ధేనముద్దిష్టంమస్త్ర్యఃప్రాప్తయతేపితౄణామ్ ॥ * ॥
 వసతోస్యపి — ॥ శ్లో ॥ నామగోత్రంపితౄణాంతు ప్రాపకం హవ్య
 యోగ్యయోః । నామమన్తాస్తథాఽదేశాభవాన్తరగతానపి ॥ ప్రాణినః
 ప్రీణయన్తే తదాకారత్వమాగతాన్ । దేవాయదిపితాజాతశ్శుభకర్మా
 సుఖాగతః ॥ తస్యాన్నమమృతంభూత్వా దేవత్వేపుష్కవచ్ఛతి । దేవ

తేష్వభాగ్యరూపేణ పశుత్వేతు తృణం భవేత్ ॥ శ్రాద్ధాన్నం వాయూరూ
పేణ నాగత్వేపుష్పతిష్ఠతి । పానంభవతియక్షత్వేగృధ్రత్వేచతథా౨౨
మిషమ్ ॥ దనుజత్వేతథామాంసంప్రైతత్వేరుధిరోదకమ్ । మానుషత్వే౨
న్నపానాది నానాభోగకరంతథా ॥ రతిశక్తిస్త్రియఃకాంతాభోజ్యంభో
జనశక్తతా । దానశక్తిస్సవిభవా రూపమారోగ్యమేవచ ॥ శ్రాద్ధపుష్పమి
దంప్రోక్షం ఫలంబ్రహ్మసమాగమః ॥ * ॥ ఇతి । నామాని - దేవదత్తయ
జ్ఞదత్తాదీని , మస్తాః - “ పృథివీతేపాత్రమ్ ” ఇత్యాదయః , ఆదే
శాః - ఇదమన్నాదికమముష్టేభవత్స్వేవమాదినిర్దేశాః , పుష్పమ్ - అవా
న్తరఫలమ్ , బ్రహ్మప్రాప్తిఃపరమఫలంప్రాప్తమిత్యర్థః । హారితః — ॥ శ్లో ॥
కాలే౨న్యథాగతంపాత్రై విధినాప్రతిపాదితమ్ । ప్రాప్నోత్యన్నంతథా
దత్తం జన్తుర్యత్రోపతిష్ఠతే ॥ యన్నాన్నాపాతయేత్పిణ్డం తనయేద్భృ
హ్మశాశ్వతమ్ ॥ * ॥ ఇతి .

ఇతి శ్రీవైద్యనాథదీక్షితవిరచితే స్థృతిముక్తాఫలే

శ్రాద్ధనిరూపణం నామ

చతుర్థఃపరిచ్ఛేదః

